SUMMA PHILOSOPHIÆ

E

D. THOMÆ AQUINATIS

DOCTRINA

TOM. II. SECT. III. — PHYSICÆ PARS SECUNDA.

IMPRIMATUR

Fr. Raphael PIEROTTI, O. P.

S. P. A. Magister.

CONSPECTUS

TOTIUS OPERIS

TOMI TRES, IN SEX SECTIONES DIVISI

TOMUS I	SECTIO I. — Logica
	SECTIO II. — Physica, pars prima
TOMUS II	SECTIO III. — Physica, pars secunda
	SECTIO IV. — Physica, pars tertia
TOMUS III	SECTIO V. — Ethica
	SECTIO VI. — Metaphysica

BIBLIOTHECA THEOLOGIÆ ET PHILOSOPHIÆ SCHOLASTICÆ
SELECTA ATQUE COMPOSITA
A FRANCISCO EHRLE, S. J.

SUMMA
PHILOSOPHIÆ

EX VARIIS LIBRIS
D. THOMÆ AQUINATIS DOCTORIS ANGELICI
IN ORDINEM
CURSUS PHILOSOPHICI
ACCOMMODATA
A COSMO ALAMANNO, S. J.

EDITIO JUXTA ALTERAM PARISIENSEM VULGATAM A CANONICIS REGULARIBUS ORD. S. AUG. CONGREGATIONIS GALLICANÆ

ADORNATA
A FRANCISCO BERINGER, SOC. JES. PRESB.

TOMUS II — SECTIO III — PHYSICÆ PARS SECUNDA

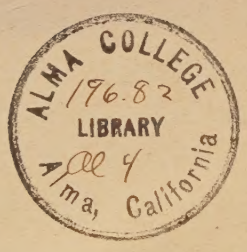

PARISIIS, MDCCCXC
SUMPTIBUS P. LETHIELLEUX, BIBLIOP.-EDITORIS
10, VIA DICTA « CASSETTE », 10
ET APUD FRED. PUSTET, S. SEDIS APOSTOL. TYP., RATISBONÆ ET NEO-EBORACI.

15047

EXCELLENTISSIMO ET ILLUSTRISSIMO

CAROLO AURIACO

DUCI TURSI, ORDINIS ALCANTARÆ EQUITI, ETC.

COSMUS ALAMANNUS MEDIOLANENSIS, SOCIETATIS JESU THEOLOGUS

Quæstiones in summi Philosophi *libros de Cœlo et Generatione* ad sensum mentemque Doctoris Angelici tibi, Princeps Excellentissime, dico. Sed cur dicem, ne tibi veniat in mentem mirari. Hujusce rei, nisi quid me fallit ratiocinantem, facilis est et prompta responsio. Ratiocinor enim sic, et per hos quasi gradus ascendo. Cujus nomini par est illud opus dicatum in lucem emittere, in quo de siderum ortu agitur et occasu, de cœlestium orbium natura et motibus tam variis atque perpetuis? Cujus itidem id ut optimi perfectique patroni titulo est honestandum, quod rerum mobilium et caducarum tam generationis quam corruptionis rationem aperit universam? Peritissimi nobilissimique nautæ suspicientis cœlum, stellas servantis, vocantis, numerantis; summi optimique gubernatoris bene navigandi artis scientissimi, immensa vastissimaque maria innumeris fœta piscibus et monstruosis belluis celeberrima, plenis, ut aiunt, velis et secundissime percurrentis. Quis rerum nauticarum cœli stellarumque scientia adeo excellit et eminet universis, ut quas naves gubernat, non ad syrtes et scopulos allisas, non flatu reflatuque ventorum dissolutas et dissipatas, sed emersas e vadis et e fluctibus, procellis, maximisque periculis eximiæ cum artis ope, tum ingenii dexteritate mirabili, extractas felici navigatione salvas et incolumes in portu collocet? Tibi uni, Dux Excellentissime, rei nauticæ peritissimi, eximias hasce laudes incredibili omnium consensione tribuunt; Te unum hac summa et singulari commendatione æternaque gloria dignissimum judicant, cum te invictæ classis gubernatorem, procellosi domitorem maris alterumque Neptunum et contra turbines, tempestates victorem felicissimum appellant. Ergo jure tibi tuo meum hoc de cœlo rerumque natura conflantium generatione libellum vindicas et tanquam debitum merito exigis. Verum, ne tibi ullus omnino admirandi relinquatur locus, et a me non imprudenter factum fatearis, quod laborum et vigiliarum mearum fructum tam illustri et glorioso tui nominis titulo deco-

rarim; obsecro te, refer paulisper animum ad ea, quæ de quo agitur longe plurimi facienda existimo. Quod libri propositis quæstionibus iisque solutis explicati sint magni Philosophi, num magnum quoque Principem tui similem patronum requirebant? Quod ipse Angelici Doctoris sensa doctrinamque sectatus sim, alione auspice par erat illa proferre et divulgare, quam te Principe cœlestia animo agitante cœlestesque mentes moribus exprimente? Non uno igitur vel altero, sed multis nominibus opus tibi debitum merito et jure optimo dico. Sed addo longe præstantius haud temere ac fortuito, sed prudenti consilio extremo servatum loco. Tuis quam plurimis meritis nostram Societatem arctissime districtam et obligatam tenes. Ingratus sim, nisi ea perexiguo hoc munere tuæ administrationi non incongruo memor agnoscam, et nos tibi addictos, deditos obstrictosque profitear. Accipe ergo pignus devinctæ et obstrictæ voluntatis, et qua præditus es benignitate, hoc qualecumque opus tuo nomine illustra ac tuere. Vale.

AD BENEVOLUM LECTOREM

Habes in hoc tertio libro, Lector benevole, quæ de cœlestium orbium natura, motibus, affectionibus, et quæ de mutua rerum natura constantium generatione et corruptione sanctissimus præceptor, Doctor Angelicus, excellenti cum doctrina tum eruditione disputavit. Cœlestium corporum admirabilis ac plane divina cognitio te ad præpotentis et sapientissimi architecti notitiam suavissime invitabit. Fluxarum vero rerum et caducarum sub luna contentarum ambitu ad easdem omnino flocci faciendas habendasque contemptui tua te sponte incitatum impellet et attrahet vel invitum. Jam vero illud tibi reliquum esset, ut te tui animi rationis compotis intelligentia, qua de agitur in libro propediem in lucem edendo ad sacrosancti divinique numinis cognitionem et amorem jam excitatum incenderet et inflammaret. Interim igitur ita te ad utriusque generis rerum inter se plane dissimilium, ne dicam oppositarum, confer et converte contemplationem, ut veræ solidæque tui ipsius cognitionis accessione tanti operis fabricatorem, totius universitatis parentem ardentissimo amore complectaris, illumque tibi ad imitandum in animi corporisque functionibus universis tanquam excellentissimum virtutum omnium exemplar ante oculos ponas : ut quem ad finem omnes sanctissimi Angelicique Doctoris conatus, et qualescumque nostri perpetui labores ejus potissimum exemplo relati fuerunt, ad eumdem tuum itidem in hac Philosophica Summa e D. Thomæ doctrina diligenter evolvenda studium omnino referatur. Vale.

Admodum Rever. P. Fr. Francisci Ghetii de Como Sacræ Theologiæ Lectoris primi in conventu S. Thomæ de Papia, Ordinis Prædicatorum.

Insigne opus continens libros *de Cœlo et Mundo* et *de Generatione et Corruptione* a præstantissimo viro Patre Cosmo Alamannio Societatis JESU ingenti labore, summa diligentia ex

doctrina D. Thomæ Aquinatis confectum, jussu Admodum Rever. Patris Inquisitoris vidi, legi et consideravi, nihilque quod fidei, legum et morum integritati ac regulis novi Indicis Librorum repugnet in eo animadverti, quin potius opus Thomisticæ Doctrinæ professoribus perutile, ac omnibus veræ Philosophiæ sinceritatem et puritatem desiderantibus maxime proficuum fore judicavi. Datum Papiæ die 4.Julii 1622.

Ita est. — Ego Fr.Franciscus Ghetius de Como
Sacræ Theologiæ Lector Ordinis Prædicatorum.

Die 4. Iulii 1622. Imprimatur.

Fr. Deodatus Seghitius De Lauda, Inquisitor Papiæ.

Cujus nomini assurgit Saccus; et adnexum opus Senatus Excellentissimi nomine approbavit et excudendi potestatem facit.

Io. Baptista Saccus, etc., a secretis ejusdem Ordinis, etc.

EX EDITIONE HUJUS OPERIS PRIMA, PAPIÆ 1622

Rever. P. Fr. Francisci Ghetii de Como Lectoris Primi in conventu S. Thomæ de Papia Ordinis Prædicatorum.

EPIGRAMMA IN LAUDEM AUCTORIS

Ad Lectorem.

Dum sapiens Cosmus de *cælo* est alta locutus
Ad mentem Angelici, nomen ad astra tulit.
Quis magni potuit *mundi* memoranda referre ?
Hic certe Cosmus ; perlege, doctus eris.
Ortum ac interitum rerum dum pandere scriptis
Nititur, illius maxima fama volat.
Miraris si de rebus sit talia fatus ?
Angelico est Cosmus præditus ingenio.

EJUSDEM ALIUD EPIGRAMMA

Ad Lectorem.

Non tanto splendens ornatur lumine Phœbus,
Nec tot sideribus fulget in orbe polus ;
Tot violæ in pratis, flores, tot lilia non sunt,
Nec risus tantus tempore veris adest ;
Nec Crœsus gazas tot possidet ille superbus ,
Non tot opes gaudens possidet ille Mida :
Quod bona de Cosmi generoso pectore manant :
Hunc probitas, pietas relligioque beat ;
Hunc specimen virtutis cuncti ad sidera tollunt ;
Relligiosus amat, docta Minerva colit.
Maximus iste Sophos, hic maximus atque Thomista.
Hunc celebrem efficiunt, nomen ad astra ferunt.

BREVIS CONSPECTUS

SCRIPTORUM S. THOMÆ

QUÆ IN EDITIONE ROMÆ AN. 1570 VULGATA

CONTINENTUR

Summa Theologiæ; Ia (scil. prima pars), Ia 2æ (scil. prima pars secundæ partis), 2a 2æ (scil. secunda pars secundæ partis), 3a (scil. tertia pars).

Summa contra Gentiles; ll. 4 c. Gent.

Quæstiones disputatæ de potentia Dei, de malo, de spiritualibus creaturis, de anima, de unione Verbi, de virtutibus in communi, de caritate, de correctione fraterna, de spe, de virtutibus cardinalibus, de veritate (1).

Quodlibeta 12.

Scriptum in 4 libros Sententiarum.

Commentarii in 2 lib. Perihermenias, in 2 lib. Posteriorum Analyticorum, in 8 lib. Physicorum, in 4 lib. de Cœlo et Mundo, in 2 lib. de Generatione et Corruptione, in 4 lib. Meteorum, in 3 lib. de Anima, in lib. de Sensu et Sensato, de Memoria et Reminiscentia, de Somno et Vigilia *, de Somniis *, de Divinatione per Somnum *, in 12 lib Metaphysicorum (de Causis,), in 10 lib. Ethicorum, in 8 lib. Politicorum (2).

Opuscula : 1. Contrà errores Græcorum. — 2. Compendium theologiæ. — 3. Declaratio quorundam articulorum contra Græcos, Armenos et Saracenos. — 4. De duobus præceptis caritatis. — 5. De articulis fidei et sacramentis ecclesiæ. — 6. Expositio super symbolum Apostolorum. — 7. Expositio orationis dominicæ. — 8. Expositio salutationis angelicæ. — 9. Responsio de 108 articulis *. — 10. Responsio de 42 articulis. — 11. Responsio de 36 articulis. — 12. Responsio de 6 articulis ad lectorem Bisuntin. — 13. De differentia divini verbi et humani. — 14. De natura verbi intellectus. — 15. De substantiis separatis. — 16. De unitate intellectus contra Averroistas. — 17. Contra retrahentes a religionis ingressu. — 18. De perfectione vitæ spiritualis. — 19. Contra impugnantes Dei cultum et religionem. — 20. De regimine principum. — 21. De regimine Judæorum. — 22. De forma absolutionis. — 23. Expositio primæ decretalis. — 24. Expositio super secundam decretalem. — 25. De sortibus. — 26. De judiciis astrorum. — 27. De æternitate mundi. — 28. De fato. — 29. De principio individuationis. — 30. De ente et essentia. — 31. De principiis naturæ. — 32. De natura materiæ et dimensionibus interminatis. — 33. De mixtione elementorum. — 34. De occultis operibus naturæ. — 35. De motu cordis. — 36. De instantibus. — 37. De quatuor oppositis. — 38. De demonstratione. — 39. De fallaciis. — 40. De propositionibus modalibus. — 41. De natura accidentis. — 42. De natura generis *. — 43. De potentiis animæ *. — 44. De tempore. — 45. De pluralitate formarum *. — 46. De dimensionibus interminatis. Cf. n. 32. — 47. De natura syllogismorum *. — 48. Summa totius Logicæ Aristot. *. — 49. De sensu resp. singularium et intellectu resp. universalium *. — 50. De inventione medii *. — 51. De natura luminis *. — 52. De natura loci *. — 53. De intellectu et intelligibili *. — 54. De quo est et quod est *. — 55 et 56. De universalibus *. — 57. Officium de festo corp. Chr. — 58. De sacramento altaris *. — 59. De sacramento eucharistiæ *. — 60. De humanitate J. Chr. *. — 61. De dilectione Chr. et proximi *. — 62. De divinis moribus *. — 63. De beatitudine *. — 64. De modo confitendi *. — 65. De officio sacerdotis *. — 66. Expositio missæ *. — 67. De emptione et venditione ad tempus *. — 68 Epistola de modo acquirendi scientiam *. — 69. Expositio in lib. Boethii de hebdomadibus. — 70. Quæstiones in lib. Boethii de Trinitate. — 71. De vitiis et virtutibus *. — 72. De concordantiis *. — 73. De usuris *.

Expositio : in Job, in Psalmos, in Cantica Canticorum, in Isaiam, in Jeremiam, in Threnos [in Matthæum et Joannem]; Catena aurea in quatuor evangelia; expositio in epist. S. Pauli, in Genesim *, in Danielem *, in lib. Machabæorum *, in epist. canonicas *.

(1) Compluries allegatur quæstio *de Motoribus Corporum Cœlestium*; cf. quæ pag. 59 annotavimus.

(2) De aliis quibusdam commentationibus quæ nonnunquam in hac *Summa Philosophica* citantur, vide annotata in præfatione hujus editionis, tom. I, pp. VI-IX ; et in notis, tom. III, p. 180 ; tom. IV, p. 228.

SUMMÆ

PHILOSOPHICÆ

E DIVI THOMÆ DOCTORIS ANGELICI

DOCTRINA

SECUNDA SECUNDÆ

IN LIBROS

DE CŒLO ET MUNDO

Post considerationem corporis mobilis in quantum est mobile, reliquum est hujusmodi communia applicare ad propria subjecta. Subjectum autem motus est magnitudo et corpus, quia nihil movetur nisi quantum. In corporibus autem prius est considerare totum ipsum universum quam partes, quæ secundum situm illud constituunt. (Cf. Procem. S. Thomæ in lib. *de Cœlo.*) Et ideo *primum* agemus de universo; *deinde* de partibus illius, nimirum de corporibus simplicibus; nam cum corporibus mixtis non determinetur situs secundum se, sed secundum simplicia corpora, hæc sola, quia primo et per se habent situm in universo, censentur esse partes illius constitutivæ, scilicet secundum ordinem situs *(de Pot.* q. 5, a. 7 et 9, c.). Inter hæc autem prius agemus de corpore cœlesti, quia per ipsum alia corpora firmantur, tum de aliis, quod est agere de corpore mobili secundum situm vel locum, quod inter subjecta partialia priorem locum habet, sicut et inter motus localis prior est omnibus, ut docet Philosophus 8. *Phys.* (*text.* 55; c. 7; — S. Thomas 8. *Phys.* l. 14). Consideratio vero universi tripartita erit; nam *primum* agemus de existentia mundi sive universi, *secundo* de modo productionis ejusdem, *tertio* de proprietatibus illius; hæc enim tria peculiarem habent in hac tractatione difficultatem.

QUÆSTIO XXVI

DE EXISTENTIA MUNDI.

CIRCA MUNDI EXISTENTIAM

QUÆRUNTUR DUO:

1. An mundus semper fuerit.
2. An mundum incepisse sit articulus fidei.

ARTICULUS I

UTRUM MUNDUS SEMPER FUERIT.

Videtur quod mundus semper fuerit; et ad hoc possunt adduci rationes sumptæ ex triplici capite, nimirum ex parte Dei, ex parte creaturarum, et ex modo factionis rerum.

1. *Ex parte Dei* sic: Omne agens, quod non semper agit, movetur vel per se vel per accidens; sed Deus neque movetur per se neque per accidens: ergo Deus semper eodem modo agit; ex sua autem actione mundus in esse consistit; semper igitur mundus fuit. — 2. *c. Gent.* c. 32, n. 1.

2. Præterea, Deus produxit mundum secundum suum esse et non per aliquod aliud additum; sed esse Dei est æternum: ergo cum effectus sit similis suo principio activo, mundus debet semper fuisse. — 1. *de Cælo* l. 6.

3. Præterea, bonitas Dei est causa rerum; sed bonitas Dei otiosa et vacans esse non potest: ergo cum talis fuisset, antequam mundus esset, si ex aliquo determinato principio temporis incepit, debet semper fuisse. —*Ibid.*

4. Præterea, posita causa sufficienti ponitur effectus; nam causa ad quam non sequitur effectus, est causa imperfecta, indigens alio ad hoc, quod effectus sequatur; sed Deus est sufficiens causa mundi, et finalis ratione suæ bonitatis, et exemplaris ratione suæ sapientiæ, et effectiva ratione suæ potentiæ: cum ergo Deus sit ab æterno, et mundus fuit ab æterno. — 2. *c. Gent.* c. 32, n. 3; 1a, q. 46, a. 1, arg. 9.

5. Præterea, agens per voluntatem non retardat exsequi propositum de aliquo faciendo, nisi propter aliquid in futurum exspectatum, quod nondum adest, sive illud sit in agente, ut cum exspectatur perfectio virtutis ad agendum aut sublatio alicujus impedientis virtutem; sive sit extra agentem, ut cum exspectatur vel præsentia alicujus, coram quo fiat actio, vel præsentia alicujus temporis opportuni, quod nondum adest; sed quidquid Deus vult quod nunc sit, ab æterno voluit quod sit, quia nec novus motus voluntatis advenire potest nec ullum impedimentum ejus potentiæ, nec aliquid aliud exspectari potuit ad mundi productionem; ergo mundus ab æterno productus fuit. — 2. *c. Gent.* l. c. n. 4; 1a, l. c. arg. 6.

6. Præterea, voluntas divina æqualiter se habet ad producendam creaturam per totam æternitatem; nam cum in nihilo non possint assignari differentiæ aliquæ momentorum, ut in uno magis oporteat aliquid fieri quam in alio; nec similiter in æternitate, quæ tota est uniformis, potest præelectio fieri unius ad alterum; aut ergo divina voluntas est de hoc, quod nunquam mundus sub æternitate ejus constituitur, aut quod semper; sed constat, quod non est voluntas ejus de hoc, quod nunquam sub æternitate ejus constituatur: ergo necesse est quod mundus semper fuerit. — 2. *c. Gent.* l. c. n. 5.

7. Præterea, idem potest ostendi *ex parte creaturarum* sic: Quæ non habent potentiam ad non esse, impossibile est ea non esse; sed quædam creaturæ non habent potentiam ad non esse, quia nimirum *vel* carent materia, quæ est potentia ad esse (quod est per formam) et ad non esse (quod est per privationem), ut substantiæ intellectuales; *vel* non habent materiam contrarietati subjectam (unde etiam oritur potentia ad non esse), ut corpora cœlestia, quod eorum motus ostendit, qui contrarietatem non habet: — ergo quasdam creaturas impossibile est non esse; ergo eas semper esse necesse est, et per consequens mundus ratione ha-

rum erit æternus, — 2. *c. Gent.* c. 33, n. 1; 1a, q. 46, a. 1, arg. 1.

8. Præterea, nihil quod habet virtutem ut semper sit, quandoque est et quandoque non est, quia ad quantum se extendit virtus alicujus rei, tamdiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem ut sit semper; non enim virtutem habet ad determinatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quandoque est et quandoque non est. Sed omne, quod incepit esse, quandoque est et quandoque non est; nullum ergo incorruptibile incepit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, ut cœlum et intelligentiæ; ergo mundus non incepit esse. — 1a, l. c. arg. 2.

9. Præterea, quandocumque aliquid de novo incipit moveri, oportet quod movens vel motum vel utrumque aliter se habeat nunc, quando est motus, quam prius, quando non erat motus; est enim relatio quædam moventis ad motum, secundum quod est movens actu; sed relatio nova non incipit sine mutatione utriusque vel alterius extremorum. Quod autem aliter se habet nunc quam prius, movetur; ergo oportet ante motum, qui de novo incipit, alium motum præcedere in mobili vel movente; oportet ergo quod quilibet motus vel sit æternus vel habeat alium motum ante se; motus ergo semper fuit; ergo et mobilia, et sic mundus semper fuit; Deus enim omnino immobilis est, ut dictum est (supra q. 25, a. 3, ad primam quæst.). — 1a, l. c. arg. 5; 2. *c. Gent.* c. 33, n. 3.

10. Præterea, idem potest argui *ex parte factionis.* Cum enim communis opinio omnium philosophorum sit, ex nihilo nihil fieri, oportet esse verum; nam quod communiter ab omnibus dicitur, impossibile est totaliter esse falsum; nam falsa opinio infirmitas quædam intellectus est et defectus; defectus autem quia per accidens est et præter naturæ intentionem, non potest esse semper et in omnibus. Si igitur aliquid est factum, oportet ex aliquo esse factum, quod si etiam factum sit, oportet etiam hoc ex alio fieri; non potest autem hoc in infinitum procedere, quia sic nulla generatio completeretur, cum non sit possibile infinita transire. Oportet ergo devenire ad aliquod primum, quod non sit factum. Omne autem ens, quod non semper fuit, oportet esse factum; ergo oportet illud, ex quo omnia fiunt, esse sempiternum. Hoc autem non est Deus, quia ipse non potest esse materia alicujus rei; ergo relinquitur, quod aliquid extra Deum sit æternum, puta materia prima, et consequenter mundus ratione materiæ. — 2. *c. Gent.* c. 34, n. 1.

11. Præterea, omne quod de novo incipit esse, antequam esset, possibile erat ipsum esse; si enim possibile non erat ipsum esse, necesse erat non esse, et sic semper fuisset non ens, et nunquam esse incepisset ; sed quod est possibile esse, est subjectum potentia ens; oportet igitur ante quodlibet de novo incipiens præexistere subjectum potentia ens; et cum hoc in infinitum procedere non possit, oportet ponere aliquod primum subjectum, quod non inceperit de novo esse. — *Ibid.* n. 3.

12. Præterea, nulla substantia permanens est, dum fit; et universaliter, quod fit, dum fit, non est, sed quando jam factum est, tunc primo est, ut dicitur 5. *Phys. text.* 13; c. 2. Et ratio est, quia ad hoc res fit, ut sit; non enim fieret, si jam esset; sed dum fit, oportet aliquid esse, quod sit factionis subjectum; non enim factio, cum sit accidens, sine subjecto esse potest. Omne igitur, quod fit, habet aliquod subjectum præexistens; et cum hoc in infinitum ire non possit, sequitur primum subjectum non esse factum, sed sempiternum esse; ex quo ulterius sequitur, aliquid præter Deum esse æternum, cum ipse subjectum factionis esse non possit. — 2. *c. Gent.* c. 34, n. 4; 5. *Phys.* l. 3 (2); *de Pot.* q. 3, a. 13, arg. 3 et ad 3; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, arg. 3; 2. *de Generat.* l. 10.

13. Præterea, omne illud, cujus motus quandoque est et quandoque quiescit, reducitur ad aliquem motum continuum, qui semper est; quia ejus successionis, quæ est ex vicissitudine motus et quietis, non potest esse causa aliquid eodem modo se habens, quia idem eodem modo se habens

semper facit idem; ergo oportet quod causa hujus vicissitudinis sit aliquis motus, qui non est semper, et sic oportet quod habeat aliquem motum præcedentem; et cum non sit abire in infinitum, oportet devenire ad aliquem motum, qui semper est, et per consequens ratione talis motus et ejus mobilis, mundus erit æternus. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, arg. 9.

Sed contra est, quod dicitur *Joan.* 17, 5: « Clarifica me tu, Pater, apud temetipsum claritate, quam habui, priusquam mundus fieret », et *Prov.* 8, 22: « Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quidquam faceret ». — 1a, q. 46, a. 1, arg. *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod hac de re veteres philosophi varie locuti sunt, licet in eo consentiant, quod non solus Deus est æternus, sed etiam aliæ res. Nam *quidam* ante Aristotelem posuerunt, quod mundus est generabilis et corruptibilis, et quod ita est de toto universo, sicut de toto aliquo particulari alicujus speciei, cujus unum individuum corrumpitur et aliud generatur; et hæc fuit opinio Empedoclis. *Alii* dixerunt, quod res ab æterno movebantur motu inordinato, et postea reductæ sunt ad ordinem *vel* casu, sicut ponit Democritus, quod corpora indivisibilia ex se mobilia casu adunata sunt ad invicem, *vel* a creatore, et hoc ponit Plato, ut dicitur in 3. *de Cœlo. Alii* dixerunt, quod res fuerunt ab æterno secundum illum ordinem, quo modo sunt; et ista est opinio Aristotelis et omnium philosophorum sequentium ipsum, et hæc opinio inter prædictas probabilior est; omnes tamen sunt falsæ et hæreticæ. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, c.

Dicendum enim est, quod nihil potest præter Deum ab æterno fuisse, et quod hoc ponere non est impossibile. Cujus ratio est, quia cum voluntas Dei sit causa rerum (non enim agit Deus per necessitatem naturæ, sed per voluntatem, ut patet *tum* ex ordine causarum agentium; nam præstituit naturæ finem, propter quem operetur; *tum* ex ratione agentis naturalis; non enim est ad unum effectum producendum determinatus, sicut natura), sic aliqua necesse est esse, sicut necesse est Deum velle illa, cum necessitas effectus ex necessitate causæ dependeat, ut dicitur 5. *Metaphys. text.* 6; l. 4, c. 5. Absolute autem loquendo, non est necesse Deum velle aliquid nisi seipsum suamque bonitatem; nam ad hanc habet Deus necessariam habitudinem; secus autem ad res extra ipsum, cum Dei bonitas sit perfecta et esse possit sine illis, cum nihil ei perfectionis accrescat ex aliis. Non est ergo necessarium Deum velle, quod mundus fuerit semper; sed eatenus mundus est, quatenus Deus vult illum esse, cum esse mundi ex voluntate Dei dependeat sicut ex causa. Non est igitur necessarium mundum semper esse, et per consequens nec demonstratione probari potest; nec rationes, quas ad hoc Aristoteles inducit, sunt demonstrativæ simpliciter, sed secundum quid, scilicet ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium, mundum incipere secundum quosdam modos in veritate impossibiles. — Et hoc apparet ex tribus: *primo* quidem, quia tam in 8. *Phys.* (initio) quam in 1. *de Cœlo* (*text.* 101 sqq.; c. 10) præmittit quasdam opiniones, ut Anaxagorae et Empedoclis et Platonis, contra quos rationes contradictorias inducit. *Secundo,* quia ubicunque de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorum, quod non est demonstratoris, sed probabiliter persuadentis. *Tertio,* quia expresse dicit (1. *Top.* c. 9; c. 11), quod quædam sunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus, ut utrum mundus sit æternus; quamquam ipse firmiter opinatus est necessarium fore, quod cœli motus sit sempiternus, similiter et tempus et per consequens et ipsum cœlum. Nam super sempiternitate motus et temporis et cœli fundavit intentionem suam de inquisitione substantiarum immaterialium. — 1a, q. 46, a. 1, c.; 12. *Metaphys.* l. 6 (4).

Ad primum ergo dicendum, quod non oportet quod vel per se vel per accidens Deus moveatur, si effectus eius de novo incipit esse. Novitas enim effectus indicare potest mutationem agentis, in quantum demonstrat novitatem actionis; non enim potest esse

quod in agente sit nova actio, nisi aliquo modo moveatur, saltem de otio in actum. Novitas autem divini effectus non demonstrat novitatem actionis in Deo, cum actio sua sit sua essentia; unde neque novitas effectus mutationem Dei agentis demonstrare potest. — 2. *c. Gent.* c. 35, n. 1.

Ad secundum dicendum, quod verum quidem est, quod Deus agit per suum esse et non per aliquid superadditum, sed etiam esse suum non est distinctum a suo intelligere, sicut in nobis, nec etiam a suo velle; unde produxit res secundum intelligere et velle suum. In his autem, quæ producuntur ab aliquo agente in quantum est intelligens et volens, oportet esse id, quod producitur, hoc modo, sicut est intellectum a producente, non autem eo modo, quo est ipse producens secundum suum esse. Unde sicut non oportet quod id, quod est productum a Deo producente secundum suum esse, sit in aliis conditionibus tale, quale est esse divinum, sed quale est determinatum per ejus intelligere; ita non est necessarium quod id, quod est productum a Deo, sit tam diuturnum, quantum Deus, sed quantum est determinatum per intellectum ipsius. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Et similiter non oportet quod, si primi agentis actio sit æterna, ejus effectus sit æternus; nam Deus agit voluntarie in rerum productione, non autem ita, quod sit aliqua actio media ipsius, sicut in nobis actio virtutis motivæ est media inter actum voluntatis et effectum; sed suum intelligere et velle est suum facere; effectus autem ab intellectu et voluntate sequitur secundum determinationen intellectus et imperium voluntatis, ut dictum est. Sicut autem per intellectum determinatur rei factio et quæcumque alia conditio, ita et præscribitur ei tempus, ut nimirum sit, quando Deus voluerit illam esse, ex vi nimirum antiquæ voluntatis efficacis, nulla actione de novo existente. — 2. *c. Gent.* c. 35, n. 2.

Ad tertium dicendum, quod otiosum dicitur, quod non consequitur finem, ad quem est; bonitas autem divina non est propter creaturas; unde creaturæ essent otiosæ, si non consequerentur divinam bonitatem; divina autem bonitas non esset otiosa, etiam si nullam creaturam unquam produxisset. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ad quartum dicendum, quod etsi Deus sit sufficiens causa productionis rerum in esse, non tamen oportet quod ejus effectus æternus ponatur, eo existente æterno; nam posita causa sufficiente ponitur ejus effectus; non autem effectus extraneus a causa; hoc enim esset ex insufficientia causæ, ac si calidum non calefaceret. Proprius autem effectus voluntatis est, ut sit hoc, quod voluntas vult; si autem aliquid aliud esset, quam voluntas velit, non poneretur proprius effectus causæ, sed alienus ab ea. Voluntas autem sicut vult hoc esse tale, ita vult hoc esse tunc; unde oportet ad hoc, quod voluntas sit sufficiens causa, quod effectus sit, quando voluntas est ut sit, et quando voluntas effectum esse disposuit. In his autem, quæ a causa naturaliter agente procedunt, secus est, quia actio naturæ est secundum quod ipsa est; unde ad esse causæ sequi oportet effectum. Voluntas autem non agit secundum modum sui esse, sed secundum modum sui propositi; et ideo sicut effectus naturalis agentis sequitur esse agentis, si sit sufficiens, ita effectus agentis per voluntatem sequitur modum propositi. — 2. *c. Gent.* c. 35, n. 3.

Ad quintum dicendum, quod divinæ voluntatis non retardatur effectus, quamvis non semper fuerit, voluntate de eo existente; nam sub voluntate divina cadit non solum quod ejus effectus sit, sed quod *tunc* sit; hoc igitur volitum, quod est *tunc* creaturam esse, non retardatur, quia tunc incepit creatura esse, quando ab æterno Deus disposuit. — *Ibid.* n. 4.

Ad sextum dicendum, quod ante totius creaturæ inchoationem non est accipere diversitatem aliquam partium alicujus durationis, quia nihil mensuram non habet nec durationem; Dei autem duratio, quæ est æternitas, non habet partes, sed est simplex omnino, non habens prius et posterius, cum Deus sit immobilis. Unde non est comparare inchoationem totius creaturæ ad aliqua

diversa signata in aliqua mensura præexistente, ad quæ initium creaturarum similiter et dissimiliter se possit habere, ut oporteat rationem esse apud agentem, quare in hoc signato illius durationis creaturam in esse produxerit, et non in alio præcedenti vel sequenti; quæ quidem ratio requireretur, si aliqua duratio in partes divisibilis esset præter totam creaturam productam, sicut accidit in particularibus agentibus, a quibus producitur effectus in tempore, non autem ipsum tempus. Deus autem simul in esse produxit et creaturam et tempus. Non est igitur ratio, quare nunc et non prius, in hoc consideranda, sed solum quare non semper; sicut per simile in loco apparet. Particularia enim corpora sicut in tempore determinato, ita etiam in loco determinato producuntur; et quia habent extra se tempus et locum, a quibus continentur, oportet esse rationem, quare magis in hoc loco et in hoc tempore producuntur quam in alio. In toto autem cœlo, extra quod non est locus, et cum quo universalis locus omnium producitur, non est ratio consideranda, quare hic et non ibi est constitutum. — 2. *c. Gent.* c. 35, n. 5.

Propterea vero non semper fuit mundus, quia cum in his, quæ voluntarie aguntur, solus finis possit inducere necessitatem, et hujusmodi finis respectu divinæ voluntatis sit eius bonitas, hæc nullam necessitatem potuit Deo imponere faciendi creaturam ullam ab æterno, ita ut semper fuerit; quia Deus non agit propter suam bonitatem vel producendam in esse vel meliorandam vel sibi acquirendam, sed ut alia illam suo modo participent et ad illam ordinentur. Convenientius autem ordinantur ad illam, si producuntur in tempore, quam ab æterno; nam eo modo magis repræsentant divinam bonitatem. Cum enim illam repræsentare non possint per æqualitatem, ut contingit in effectis univocis, debent illam repræsentare eo modo, quo excedens repræsentatur ab eo, quod exceditur; excessus autem divinæ bonitatis supra creaturam per hoc maxime exprimitur, quod creaturæ non semper fuerunt. Ex hoc enim apparet expresse, quod omnia alia præter ipsum eum habent sui esse auctorem, et quod virtus ejus non obligatur ad hujusmodi effectus producendos, sicut natura ad effectus naturales. — *Ibid.* n. 6 et 7.

Ad septimum dicendum, quod necessitas essendi, quæ in creaturis invenitur, est necessitas ordinis; necessitas autem ordinis non cogit ipsum, cui talis necessitas inest, semper fuisse. Licet enim substantia cœli per hoc, quod caret potentia ad non esse, habeat necessitatem ad esse, non tamen necessitas sequitur ejus substantiam; unde substantia eius iam in esse instituta, talis necessitas impotentialitatem non essendi inducit, non autem facit esse impossibile cœlum non esse in consideratione, qua agitur de productione substantiæ ipsius. — 2. *c. Gent.* c. 36, n. 1.

Ad octavum dicendum, quod illud, quod habet virtutem ut sit semper, ex quo habet illam virtutem, non quandoque est et quandoque non est; sed antequam haberet illam virtutem, non fuit; et ideo ex virtute essendi semper, non sumitur argumentum sufficiens ad probandam productionem æternam. Unde hæc ratio, quæ ponitur a Philosopho (1. *de Cœlo text.* 120; c. 12), non concludit simpliciter, quod incorruptibilia, ut cœlum et intelligentiæ, non inceperunt esse, sed quod non inceperunt esse per modum naturalem, quo generabilia et corruptibilia incipiunt esse. — 1a, q. 46, a. 1, ad 2; 2. *c. Gent.* c. 36, n. 2.

Ad nonum dicendum, quod primus motor semper eodem modo se habuit; primum autem mobile non semper eodem modo se habuit, quia incepit esse, cum prius non fuisset; sed hoc non fuit per mutationem, sed per creationem, quæ non est mutatio. Unde patet, quod hæc ratio, quam ponit Aristoteles (8. *Phys.*), procedit contra eos, qui ponebant mobilia æterna, sed motum non æternum, ut patet ex opinionibus Anaxagoræ et Empedoclis. Nos autem ponimus, ex quo mobilia inceperunt, semper fuisse motum. — 1a, q. 46, a. 1, ad 5.

Ad decimum dicendum, quod ex nihilo nihil fieri habet veritatem in factione particulari, quam philosophi considerabant, non

autem in productione totius entis, de qua nos loquimur; præterquam quod nomen factionis proprie isti universali rerum productioni non convenit, cum tale nomen motum vel mutationem importet, licet per quandam similitudinem a nobis ad illam originem transferatur, ut dicamus ea facta, quorum natura ab aliis originem trahit. — 2. *c. Gent.* c. 37, n. 1.

Ad undecimum dicendum, quod non oportet aliquam potentiam passivam præcedere esse totius entis creati. Hoc enim est necessarium in illis, quæ per motum essendi principium sumunt, eo quod motus est actus existentis in potentia. Possibile autem fuit ens creatum esse, antequam esset, per potentiam agentis, per quam et esse incepit, vel propter habitudinem terminorum, in quibus nulla repugnantia invenitur; quod quidem possibile secundum nullam potentiam dicitur, ut patet per Philosophum (5. *Metaphys. text.* 17; l. 4, c. 12); hoc enim prædicatum, quod est esse, non repugnat huic subjecto, quod est mundus vel homo, sicut commensurabile repugnat diametro. Et sic sequitur quod non sit impossibile esse, et per consequens quod sit possibile esse, antequam esset, etiam nulla potentia existente. In his autem, quæ per motum fiunt, oportet prius fuisse possibile esse, antequam esset, etiam nulla potentia existente, per aliquam potentiam passivam; in quibus Philosophus (7. *Metaphys. text.* 22; l. 6, c. 7) hac utitur ratione. — 2. *c. Gent.* c. 37, n. 3.

Ad duodecimum dicendum, quod fieri non simul est cum esse rei in his, quæ per motum fiunt, in quorum fieri successio invenitur. In his autem, quæ non fiunt per motum, non prius est fieri quam esse; sic igitur evidenter apparet, quod nihil prohibet ponere, mundum non semper fuisse, quod fides catholica ponit (*Gen.* 1, 1.): *In principio creavit Deus cœlum et terram.* — *Ibid.* n. 4.

Ad decimum tertium dicendum, quod hujusmodi vicissitudinis, quod quandoque mundus non fuit et postea fuit, non est causa efficiens aliquis motus, sed aliqua res semper eodem modo se habens, id est voluntas divina, quæ ab æterno fuit de hoc, quod mundus in esse post non esse exiret. Et si dicatur, quod idem semper facit idem, dico, quod verum est, si accipiatur agens secundum propriam rationem, quia producit determinate hunc effectum. Sicut autem agens naturale determinatur per propriam formam, ut nunquam sequatur actio nisi secundum convenientiam ad illam formam, ita agens voluntarium determinatur ad actionem per propositum voluntatis; unde si voluntas non sit impedibilis nec mobilis, non sequitur effectus nisi secundum hoc, quod voluntas proposuit. Et hoc est verum, quod voluntas divina in hoc quod semper est eadem, semper facit illud, quod ab æterno voluit, quia nunquam causatur; non tamen facit, ut sua volita semper sint, quia hoc ipsa non vult; unde si hoc faceret, quia faceret illud, quod ipsa non vult, esset simile, ac si calor faceret frigus. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, ad 9.

ARTICULUS II

UTRUM MUNDUM INCEPISSE SIT ARTICULUS FIDEI AN VERO SIT CONCLUSIO DEMONSTRATA, ITA UT MUNDUM SEMPER FUISSE SIT IMPOSSIBILE.

Videtur quod mundum incepisse sit conclusio demonstrata, ita ut impossibile sit mundum semper fuisse vel ab æterno fuisse productum.

1. Omne enim factum habet principium suæ durationis, ac proinde est posterius duratione sua causa efficiente; sed demonstrative probari potest, quod Deus sit causa effectiva mundi: ergo demonstrative probari potest, quod mundus incepit et quod ab æterno produci non potuit. — 2. *c. Gent.* c. 38, n. 1; 1a, q. 46, a. 2, arg. 1.

2. Præterea, cum totum ens sit a Deo creatum, non potest dici factum ex aliquo ente, et sic relinquitur, quod sit factum ex nihilo; sed quod est factum ex nihilo, habet esse post non esse, ac proinde esse incepit; dicit enim Joan. Damascenus (*de Fide orthod.* l. 1, c. 8; — Migne P P. Gr. t.

94, col. 814): «quod ex non ente ad esse deducitur, non est aptum natum esse coæternum ei, quod sine principio et semper est»: ergo mundus non semper fuit. — 2. *c. Gent.* c. 38, n. 2; 1a, q. 46, a. 2, arg. 2; *de Pot.* q. 3, a. 14, arg. 2 *Sed contra;* 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, arg. 2 *Sed contra.*

3. Præterea, manifeste apparet, artes aliquas et habitationes regionum ex determinatis temporibus incepisse; sed hoc non esset, si mundus semper fuisset: mundum igitur non semper fuisse manifestum est. — 1a, q. 46, a. 2, arg. 4.

4. Præterea, certum est, nihil Deo æquari posse; sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione: ergo certum est, mundum non semper fuisse. — *Ibid.* arg. 5.

5. Præterea, si mundus semper fuit, infiniti dies præcesserunt diem istum et consequenter pertransierunt; sed infinita non est pertransire: ergo nunquam fuisset perventum ad hunc diem, quod est manifeste falsum. — 1a, q. 46, a. 2, arg. 6; 2. *c. Gent.* c. 38, n. 3.

6. Præterea, si mundus potuit esse ab æterno, sequitur quod infinito possit fieri additio; nam ad dies et circulationes præteritas, quæ essent infinitæ, quotidie de novo adderetur, quod tamen est falsum: ergo mundus non potuit esse æternus. — 2. *c. Gent.* l. c. n. 4; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, arg. 4 *Sed contra.*

7. Præterea, si mundus fuit æternus, et generatio fuit ab æterno; ergo unus homo genitus esset ab alio, et ille ab alio in infinitum; sed pater est causa efficiens filii, ut dicitur 2. *Phys. text.* 29 (c. 3): ergo in causis efficientibus esset procedere in infinitum, quod improbatur in 2. *Metaphys. text.* 5; l. 1 min., c. 2. — 1a, q. 46, a. 2, arg. 7; 2. *c. Gent.* c. 38, n. 5; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, arg. 5 *Sed contra.*

8. Præterea, si mundus et generatio semper fuit, infiniti homines præcesserunt; sed anima hominis est immortalis: ergo infinitæ animæ humanæ nunc essent actu, quod est impossibile. — 1a, l. c. arg. 8; 2. *c. Gent.* l. c. n. 6; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, arg. 6 *Sed contra; Opusc.* 27.

9. Præterea, nullus dubitat, quin Deus natura præcedat mundum; sed in Deo idem est natura et duratio sua: ergo duratione debet Deus præcedere mundum, et sic mundus non potuit esse ab æterno. — 2. *Sent.* l. c. arg. 9 *Sed contra.*

10. Præterea, de ratione æterni est non habere principium; sed de ratione creaturæ est habere principium: ergo creatura seu mundus non potest esse ab æterno. — *de Pot.* q. 3, a. 14, arg. 8 *Sed contra.*

Sed contra: 1. fidei articuli demonstrative probari non possunt, quia fides est de non apparentibus, ut dicitur *Hebr.* 11, 1; sed Deum esse creatorem mundi sic, quod mundus inceperit esse, est articulus fidei; dicimus enim: *Credo in unum Deum*, etc. — 1a, q. 46, a. 2, arg. *Sed contra.*

2. Præterea, si novitas mundi demonstrari potest, *vel* id est ex parte mundi, *vel* ex parte causæ agentis. *Primum* dici non potest, quia demonstrationis ex parte mundi sumptæ principium est *quod quid est;* unumquodque autem secundum rationem suæ speciei abstrahit ab *hic* et *nunc*, propter quod dicitur, quod universalia sunt ubique et semper; unde demonstrari non potest, quod homo aut cœlum aut lapis non semper fuit. Neque etiam *secundum* dici potest, quia causa efficiens mundi est voluntas Dei; hæc autem ratione investigari non potest nisi circa ea, quæ absolute necesse est Deum velle; talia autem non sunt, quæ circa creaturas vult, cum ad hæc non necessariam habitudinem dicat, quia non sunt proprium et principale objectum ipsius, ut sit de ratione divinæ voluntatis ut in illa tendat; potest autem voluntas divina homini manifestari per revelationem, cui fides innititur: ergo mundum incepisse est credibile, non autem demonstrabile vel scibile. — 1a, q. 46, a. 2, c. et q. 19, a. 3, c.

Respondeo dicendum, quod hac de re duæ sunt positiones philosophorum: *una* est dicentium, quod mundus incepit esse, postquam non fuerit, et quod Deus non po-

tuit mundum ab æterno facere ,non ex impotentia ejus, sed quia mundus ab æterno fieri non potuit, cum sit creatus; unde etiam dicunt, quod mundum incepisse non solum fide tenetur, sed etiam demonstrative probatur. *Altera* positio est dicentium, quod mundus ita incepit esse in tempore, ut ab æterno produci a Deo potuerit, et per consequens mundum incepisse non posse demonstrari, sed tantum per revelationem divinam esse habitum et fide creditum; quæ positio mihi placet. — *de Pot.* q. 3, a. 14, c. ; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, c. ; 1a. q. 46,a. 2, c.

Ad cujus manifestationem sciendum, quod tota quæstio in hoc consistit, utrum esse creatum a Deo secundum totam substantiam, et non habere durationis principium repugnent ad invicem, vel non. Nam si repugnant, mundum incepisse erit demonstrabile et non tantum fide creditum; si vero non repugnat, erit tunc fide creditum, quod mundus inceperit, cum potuerit ab æterno esse, si Deus voluisset. — Quod ergo non repugnent illa duo, sic ostenditur. Si enim repugnant, hoc non est nisi propter alterum duorum, vel propter utrumque, nimirum *aut* quia oportet ut causa agens præcedat duratione effectum, *aut* quia oportet quod non esse effectus præcedat esse duratione ; sed neutrum impedire potest. — Quod enim necesse non sit ut causa agens, scilicet Deus, præcedat duratione suum causatum, si ipse voluisset, probatur *primo* sic : Nulla causa producens effectum suum subito, necessario præcedit effectum suum duratione; sed Deus est causa producens effectum suum non per motum, sed subito : ergo non est necessarium, quod præcedat effectum suum duratione. *Major* patet tum inductione in omnibus mutationibus subitis, sicut est illuminatio et hujusmodi; tum ratione sic : In quocumque instanti ponitur res esse, potest poni principium actionis ejus, ut patet in omnibus generabilibus, quia in illo instanti, in quo incipit ignis esse ignis, incipit esse calefactio; sed in operatione subita similiter, imo idem est principium et finis ejus, sicut in omnibus indivisibilibus; ergo in quocunque instanti ponitur agens producens effectum suum subito, potest poni terminus actionis ipsius; sed terminus actionis est simul cum ipso facto : ergo non repugnat intellectui, si ponatur causa producens effectum suum subito, non præcedere duratione causatum suum. Repugnaret autem in causis producentibus effectus suos per motum, quia oportet quod principium motus præcedat finem ejus; et quia homines consueti sunt considerare hujusmodi factiones, quæ sunt per motum, ideo non facile capiunt, quod causa agens duratione effectum suum non præcedat. — Nec potest huic rationi obviari, quia Deus est causa agens per voluntatem; quia non est necessarium, quod voluntas duratione præcedat effectum suum, nec agens per voluntatem, nisi per hoc, quod agit ex deliberatione, quod absit ut in Deo ponamus. — *Opusc.* 27; *de Pot.* et 2. *Sent.* ll. supra cit. ; 1a, q. 46, a. 2, c. et ad 1, 2, 3.

Præterea, causa producens totam substantiam rei non minus potest in producendo totam substantiam, quam causa producens formam in productione formæ, imo multo magis, quia non producit educendo de potentia materiæ, sicut est in eo, qui producit formam ; sed aliquod agens, quod producit formam tantum, potest in hoc, ut forma ab eo producta sit, quandocunque ipsum est, ut patet in sole illuminante : ergo fortius Deus, qui producit totam substantiam rei, potest facere, ut causatum suum sit quandocunque ipse est. — *Præterea,* si aliqua sit causa, qua posita in aliquo instanti non possit poni effectus ejus ab ea procedens in eodem instanti, hoc non est nisi quia illi causæ deest aliquid de complemento; causa enim completa et causatum sunt simul; sed Deo nunquam deficit aliquid de complemento: ergo causatum ejus semper poni potest eo posito, et ita non est necessarium quod duratione præcedat. — Unde patet, quod non repugnat intellectui, quod causa agens non præcedat duratione effectum suum, quia in illis, quæ repugnant intellectui, Deus non potest facere, ut illud sit. — ll. cit.

Quod vero nec repugnet intellectui aliquod productum a Deo diversum, cujusmodi est mundus, semper fuisse propter hoc, quod necessarium sit *non esse* ejus *esse* duratione præcedere, propter hoc, quod dicitur ex nihilo factum esse, ostenditur *primum* per dictum Anselmi in *Monolog.* (c. 8 ; — Migne PP. L. t. 158, col. 156), ubi docet, creaturam dici posse factam ex nihilo, quamvis ab æterno facta esset, quia non est aliquid, unde sit facta, quomodo dicimus hominem contristatum sine causa, contristatum de nihilo. — *Præterea,* licet supponatur, quod ordo ad nihil in propositione importatus remaneat affirmatus, ut sit sensus : « mundus factus est ex nihilo, id est post nihil » ; adhuc sequitur rem posse fieri ex nihilo et ab æterno. Nam hæc dictio *post* ordinem importat absolute ; sed ordo multiplex est, scilicet durationis et naturæ. Si igitur ex communi et universali non sequitur proprium et particulare, non erit necessarium ut propter hoc, quod creatura esse post nihil dicitur, prius duratione fuerit nihil et postea fuerit aliquid ; sed sufficit, si prius natura sit nihil quam ens. Prius enim inest unicuique naturaliter, quod convenit sibi in se, quam quod solum ex alio habet ; esse autem non habet creatura nisi ab alio ; sibi autem relicta in se considerata nihil est ; unde prius naturaliter inest sibi nihil quam esse. Nec oportet quod propter hoc sit simul nihil et ens, quia duratione non præcessit ; non enim ponitur, si creatura semper fuit, ut in aliquo tempore nihil sit ; sed ponitur, quod natura ejus est talis, quod esset nihil, si sibi relinqueretur ; — ut si dicamus, aerem semper illuminatum fuisse a sole, oportebit dicere, quod est factus lucidus a sole ; et quia omne, quod fit, ex incontingenti fit, id est ex eo, quod non contingit simul esse cum eo, quod dicitur fieri, oportebit dicere, quod sit factus lucidus ex non lucido vel tenebroso : non ita, quod unquam fuerit non lucidus vel tenebrosus, sed quia esset talis, si sibi soli relinqueretur, ut expressius patet in stellis et orbibus, qui semper illuminantur a sole. — *Opusc.* 27 ; *de Pot.* q. 3, a. 14, ad 7 secundæ partis.

Demum si aliqua esset repugnantia, mirum est, quod S. Augustinus eam non vidit, quia hæc efficacissima via esset ad improbandam æternitatem mundi, quam ille multis rationibus improbat (*de Civ. Dei* l. 11 et 12 ; — Migne PP. L. t. 41, col. 315 sqq.) ; et hanc viam omnino prætermittit ; quin etiam videtur indicare, nullam esse repugnantiam intellectuum. Nam lib. 10 *de Civ. Dei* c. 31 (Migne l. c. col. 311) non improbat modum, quo platonici probant mundum æternum et tamen factum exemplo vestigii pedis æterni, quod esset factum, a pede et tamen ab æterno esset simul cum pede ; et ibid. l. 11, c. 4 (Migne l. c. col. 319) eos, qui ponunt mundum a Deo factum, sed ab æterno, dicit aliquid dicere, nec unquam hoc dictum arguit ullius repugnantiæ et impossibilitatis. Quin ex prædicto exemplo potest sumi hæc ratio ad idem probandum : si repugnat rei productæ, ut producta est, quod sit ab æterno, *vel* repugnat illi quatenus est ab alio, *vel* quatenus est diversum ab alio, a quo productum est ; *non primum*, quia in divinis Filius est ab alio, puta a Patre, et tamen est ab æterno ; *neque secundum,* quia si pes esset ab æterno, etiam vestigium pedis, quod est quid diversum a pede, esset ab æterno, ut fatetur S. Augustinus. — Ergo dicendum est, quod non repugnat mundum esse productum et tamen esse ab æterno. — *Opusc.* 27 ; 1a, q. 46, a. 2, ad 1.

Ad primum ergo dicendum, quod illud, quod est factum per motum, habet principium durationis et est posterius duratione suo agente ; nam effectus motus non est nisi in termino motus. Agens autem per motum necesse est quod sit etiam quando motus incipit ; secus vero si sit factum ab agente in instanti operante ; sicut similiter dum est sol in orientis puncto, illuminat nostrum hemisphærium. — *Ibid.* ; 2. *c. Gent.* c. 38, ad primam rationem.

Ad secundum dicendum, quod si mundus ab æterno crearetur, diceretur fieri ex nihilo, quia fieret ex non subjecto, vel post nihil, natura præcedens esse, non tempore, ut dictum est (in c.). — V. resp. ad ll. cit. in arg.

Ad tertium dicendum, quod si poneretur mundus ab æterno, diceretur, quod aliqua regio infinities esset mutata de inhabitabili in habitabilem et e converso ; et similiter quod artes propter diversas corruptiones et accidentia infinities fuerint inventæ et iterum corruptæ. Unde Philosophus dicit (1. *Meteorol.*c. 14), quod ridiculum est ex huiusmodi mutationibus opinionem accipere de novitate mundi totius. — 1a, q. 46, a. 2, ad 4.

Ad quartum dicendum, quod secundum Bœthium (*de Consol. Philosophiæ* l. 5, pros. 6; — Migne PP. L. t. 63, col. 859) etiam si mundus semper fuisset, non parificaretur Deo in æternitate seu non esset Deo coæternus ; nam ejus duratio non esset tota simul, quod ad æternitatis rationem requiritur ; est enim æternitas interminabilis vitæ tota simul et perfecta possessio, ut ibidem dicitur. — 1a, q. 46, a. 2, ad 5 ; *Opusc.* 27 ; *de Pot.* q. 3, a. 14, ad 1 secundæ part.

Ad quintum dicendum, quod transitus semper intelligitur a termino in terminum ; quæcunque autem præterita dies signetur, ab illa usque ad istam sunt finiti dies, qui pertransiri poterunt ; objectio autem procedit ac si positis extremis, puta a parte ante et a parte post, sint infinita media, quod tamen non est concedendum. Nam si mundus semper fuisset, quilibet dies præcedentium pertransiri potuit, quia finitus fuit ; in omnibus autem simul non esset accipere primum et ita nec transitum, qui semper exigit duo extrema. — 1a, l. c. ad 6 ; 2. *c. Gent.* c. 38, ad 3.

Ad sextum dicendum, quod nihil prohibet infinito ex ea parte additionem fieri, qua est finitum ; ex hoc autem, quod ponitur tempus æternum, sequitur quod sit infinitum ex parte ante, sed finitum ex parte post ; nam præsens est terminus præteriti. — 2. *c. Gent.* c. 38, ad 4 ; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, ad 4 secundæ part.

Ad septimum dicendum, quod in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se, puta si causæ, quæ per se et simul requiruntur ad aliquem effectum, multiplicarentur in infinitum, sicut si lapis moveretur a baculo, et baculus a manu, et hoc in infinitum ; quia oportet effectum dependere ex actionibus infinitis simul existentibus ; hujusmodi enim causæ sunt causæ per se infinitæ, quia earum infinitas ad causatum requiritur. In causis autem non simul agentibus et per accidens infinitis, non est impossibile procedere et multiplicari in infinitum ; nam cum non teneant ordinem nisi unius causæ, eorum multiplicatio fit per accidens, et per accidens accidit illis infinitas. Unde sicut accidit huic martello, quod agat post actionem alterius martelli, quando artifex agit multis martellis per accidens, quia unus post alium frangitur ; ita accidit huic homini, in quantum generat, quod sit generatus ab alio ; generat enim in quantum homo, non in quantum filius alterius hominis. Omnes enim homines generantes habent gradum unum in causis efficientibus, scilicet gradum particularis generantis ; unde non est impossibile, quod homo generetur ab homine in infinitum ; esset autem impossibile, si generatio hujus hominis dependeret ab hoc homine, et a corpore elementi, et a sole, et sic in infinitum. — 2. *c. Gent.* c. 38, ad 5 ; 1 a, q. 46, a. 2, ad 7.

Ad octavum dicendum, quod hanc rationem ponentes æternitatem mundi multipliciter effugiunt ; nam quidam non reputant impossibile esse infinitas animas actu, ut patet in *Metaphys.* Algazelis dicentis, hoc esse infinitum per accidens. Alii, ut dicit Augustinus (*de Hæres.* c. 46 ; — Migne P P. L. t. 42, col. 37), posuerunt propter hoc circuitum animarum, ut scilicet animæ separatæ a corporibus post determinata temporum curricula iterum redirent ad corpora. Nos vero dicimus, hanc rationem esse particularem ; nam posset dicere aliquis, quod mundus fuit æternus vel saltem aliqua creatura, ut angelus, non autem homo, vel etiam homo, sed non plures ; hic autem quærimus universaliter, an aliqua creatura fuerit vel potuerit esse ab æterno. — 1a, l. c. ad 8 ; 2. *c. Gent.* l. c. ad 6 ; *Opusc.* 27.

Ad nonum dicendum, quod duratio Dei,

quæ æternitas ejus est, et natura ipsius sunt una res et tamen distinguuntur ratione et modo significandi ; quia natura significat quandam causalitatem, prout dicitur natura principium motus ; duratio autem significat quandam permanentiam ; et ideo, si accipiatur præeminentia naturæ divinæ et durationis ad creaturam, secundum quod utrumque est res quædam, invenietur eadem præeminentia ; sicut enim natura divina præcedit creaturam dignitate et causalitate, ita et duratio divina eisdem modis creaturam præcedit. Non tamen oportet, si Deus præcedit mundum per modum naturæ, ut significatur cum dicitur : « naturaliter præcedit mundum », quod etiam mundum præcedat per modum durationis, ut significatur, cum dicitur : « Deus duratione præcedit mundum » ; cum non sit idem modus significandi naturæ et durationis. — Et similiter solvuntur multæ aliæ similes objectiones. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 5, ad 9 secundæ part.

Ad decimum dicendum, quod de ratione æterni est non habere durationis principium, de ratione vero creationis est habere principium originis, non autem durationis, nisi accipiendo creationem ut accipit fides. — *de Pot.* q. 3, a. 14, ad 8 secundæ part.

QUÆSTIO XXVII

DE PRODUCTIONE MUNDI.

Deinde considerandum est de productione mundi.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR NOVEM :

1. Utrum creare sit ex nihilo facere.
2. Utrum creatio sit mutatio.
3. Utrum creatio sit aliquid realiter in creatura.
4. Utrum Deus possit aliquid creare.
5. Utrum solius Dei sit creare.
6. Utrum creari sit proprium compositorum et subsistentium.
7. Utrum necesse sit omne ens atque adeo mundum esse creatum a Deo.
8. Utrum materia prima sit creata a Deo.
9. Utrum mundus seu res omnes processerint a Deo per necessitatem naturæ an vero per arbitrium voluntatis.

ARTICULUS I

UTRUM CREARE SIT EX NIHILO FACERE.

Videtur quod creare non sit ex nihilo aliquid facere.

1. Dicit enim Augustinus (*contra Adversarium Legis* l. 1, c. 23, n. 48 ; — Migne P P. L. t. 42, col. 633) : quod facere est quod omnino non erat ; creare vero est ex eo, quod jam erat, educendo aliquid constituere. — 1a, q. 45, a. 1, arg. 1.

2. Præterea, nobilitas actionis et motus ex terminis consideratur ; nobilior igitur est actio, quæ ex bono in bonum est et ex ente in ens, quam quæ ex nihilo in aliquid ; sed creatio videtur esse nobilissima actio et prima inter omnes actiones : ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens. — *Ibid.* arg. 2.

3. Præterea, hæc præpositio *ex* importat habitudinem alicujus causæ, et maxime materialis, sicut cum dicimus, quod statua fit ex ære ; sed *nihil* non est materia entis nec aliquo modo causa entis : ergo creare non est ex nihilo aliquid facere. — *Ibid.* arg. 3.

Sed contra est : 1. Quod creare dicimus producere rem secundum totam substantiam ; sed quod ita producitur, necessario debet ex nihilo produci : ergo creare est ex nihilo aliquid facere.

2. Præterea, super illud *Gen.* 1, 1 : « In principio creavit Deus cœlum et terram » dicit Glossa Bedæ, quod creare est ex nihilo aliquid facere. — 1a, q. 45, a. 1 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod non solum oportet considerare emanationem alicuius entis particularis ab aliquo particulari agente, sed etiam emanationem totius entis a causa universali, quæ est Deus ; et hanc quidem emanationem designamus nomine creationis. Quod autem procedit secundum emanationem particularem, non præsupponitur emanationi ; sicut si generatur homo, non fuit prius homo, sed homo fit ex non homine et album ex non albo. Unde si consideretur

emanatio totius entis universalis a primo principio, impossibile est quod aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quod nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo, ita creatio, quæ est emanatio totius esse, est ex non ente, quod est nihil. — 1a, q. 45, a. 1, c.

Ad primum ergo dicendum, quod Augustinus æquivoce utitur nomine creationis, secundum quod creari dicuntur ea, quæ in melius reformantur, ut cum dicitur aliquis creari in episcopum; sic autem non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est. — *Ibid.* ad 1.

Ad secundum dicendum, quod mutationes accipiunt speciem et dignitatem non a termino a quo, sed a termino ad quem. Tanto ergo perfectior et prior est aliqua mutatio, quanto terminus ad quem illius mutationis est nobilior et prior, licet terminus a quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior; sicut generatio simpliciter est nobilior et prior quam alteratio propter hoc, quod forma substantialis est nobilior quam forma accidentalis; tamen privatio formæ substantialis, quæ est terminus a quo in generatione, est imperfectior quam contrarium, quod est terminus a quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior et prior quam generatio et alteratio, quia terminus ad quem est tota substantia rei; id autem, quod intelligitur ut terminus a quo, est simpliciter non ens. — 1a, q. 45, a. 1, ad 2.

Ad tertium dicendum, quod cum dicitur aliquid ex nihilo fieri, hæc præpositio *ex* non designat causam materialem, sed ordinem tantum, sicut cum dicitur ex mane fit meridies, id est post mane fit meridies. Sed intelligendum est, quod hæc propositio *ex* potest includere negationem importatam in hoc, quod dico *nihil*, vel includi in ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, et ostenditur ordo ejus, quod est, ad non esse præcedens; si vero negatio includat præpositionem, tunc ordo negatur, et est sensus: fit ex nihilo, id est, non fit ex aliquo, sicut si dicatur: iste loquitur de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et utroque modo verificatur, cum dicitur ex nihilo aliquid fieri; sed primo modo hæc præpositio importat ordinem, ut dictum est. Secundo modo importat habitudinem causæ materialis, quæ negatur. — *Ibid.* ad 3.

ARTICULUS II

UTRUM CREATIO SIT MUTATIO.

Videtur quod creatio sit mutatio.

1. Ut enim dictum est, creare est aliquid ex nihilo facere; ergo creari est aliquid fieri; sed omne fieri est mutari: ergo creatio est mutatio. — 1a, q. 45, a. 2, arg. 2.

2. Præterea, mutatio secundum suum nomen designat hoc esse post hoc, ut patet 5. *Phys.* (*text.* 7; c. 1); sed per creationem fit esse post non esse: ergo creatio est mutatio. — *de Pot.* q. 3, a. 2, arg. 1.

3. Præterea, omne quod fit, fit aliquo modo ex non ente, quia quod est, non fit; sicut ergo se habet generatio, secundum quam fit res secundum partem substantiæ suæ, ad privationem formæ, quæ est non esse secundum quid, ita se habet creatio, per quam fit res secundum totam suam substantiam, ad non esse simpliciter; sed privatio proprie loquendo est terminus generationis: ergo et non esse simpliciter est terminus creationis, et sic sicut generatio est mutatio, ita creatio proprie loquendo erit mutatio. — *Ibid.* arg. 2.

4. Præterea, quod non similiter se habet nunc et prius, mutatur vel movetur; sed quod creatur, non similiter se habet nunc et prius, quia prius erat simpliciter non ens, et postea fit ens: ergo quod creatur, movetur vel mutatur. — *Ibid.* arg. 4.

5. Præterea, quanto est major distantia inter terminos, tanto major est mutatio; major enim est mutatio de albo in nigrum, quam de albo in pallidum; sed plus distat non ens simpliciter ab ente, quam contrarium a contrario vel non ens secundum quid ab ente: ergo cum transitus de contrario in contrarium, vel de non ente secundum quid in ens, sit mutatio, multo magis transitus de non ente simpliciter in ens,

quod est creatio, erit mutatio. — *de Pot.* q. 3, a. 2, arg. 3.

6. Præterea, quod creatur, exit de potentia in actum, quia ante creationem erat tantum in potentia facientis, postea autem est in actu; ergo quod creatur, movetur vel mutatur; ergo creatio est mutatio. — *Ibid.* arg. 5.

Sed contra: 1. Species motus vel mutationis sunt sex, secundum Philosophum (*Prælicam.*) c. 15; c. 14); nulla autem earum est creatio, ut patet per singula inducenti: ergo creatio non est motus neque mutatio. — *Ibid.* arg. *Sed contra.*

2. Præterea, motus omnis vel mutatio est actus existentis in potentia secundum quod hujusmodi; sed in creatione non præexistit aliquid in potentia, quod suscipiat actionem: ergo creatio non est motus neque mutatio. — 2. *c. Gent.* c. 17, n. 1.

3. Præterea, extrema motus cadunt in eundem ordinem, *vel* quia sunt sub uno genere, sicut contraria, ut patet in motu augmenti, alterationis et secundum locum lationis; *vel* quia communicant in una potentia materiæ, ut privatio et forma in generatione et corruptione. Neutrum autem potest dici in creatione; neque enim ibi est potentia neque aliquid ejusdem generis, quod præsupponatur creationi. Ergo non est ibi motus neque mutatio. — *Ibid.* n. 2.

Respondeo dicendum, quod in qualibet mutatione requiritur, quod sit aliquid idem commune utrique mutationis termino; si enim termini mutationis oppositi in nullo eodem convenirent, non posset vocari transitus de uno in alterum. Nomine enim mutationis et transitus designatur aliquid idem aliter se habere nunc et prius; et etiam ipsi mutationis termini non sunt incontingentes, quod requiritur ad hoc, ut sint mutationis termini, nisi in quantum referuntur ad idem. Nam duo contraria si referantur ad idem subjectum, contingit simul esse. Quandoque ergo contingit, quod utrique mutationis termino est unum subjectum commune actu existens; et tunc proprie est motus, sicut accidit in alteratione, augmento et decremento, et loci mutatione; nam in omnibus his motibus subjectum unum et idem existens actu de opposito in oppositum mutatur. Quandoque vero est idem commune subjectum utrique termino, non quidem ens actu, sed ens in potentia tantum, sicut accidit in generatione et corruptione simpliciter; formæ enim substantialis et privationis subjectum est materia prima, quæ non est ens actu; unde nec generatio nec corruptio proprie dicuntur motus, sed mutationes quædam. Quandoque vero non est aliquod subjectum commune, neque actu neque potentia existens, sed est idem tempus continuum, in cujus prima parte est unum oppositum et in secunda aliud; ut cum dicimus, hoc fieri ex hoc, id est post hoc, sicut ex mane fit meridies; sed hæc non proprie vocatur mutatio, sed per similitudinem, prout ipsum tempus imaginamur quasi subjectum eorum, quæ in tempore aguntur. In creatione autem non est aliquid commune aliquo prædictorum modorum. Neque enim est aliquod commune subjectum actu existens neque potentia. Tempus etiam non est idem, si loquamur de creatione universi; nam ante mundum tempus non erat. — *de Pot.* q. 3, a. 2, c.

Invenitur tamen dupliciter aliquod commune subjectum esse secundum imaginationem tantum et secundum nostrum modum intelligendi: *primo* quidem, quatenus imaginamur unum tempus commune, dum mundus non erat, et postquam mundus in esse productus est. Sicut enim extra universum non est aliqua realis magnitudo, possumus tamen eam imaginari; ita et ante principium mundi non fuit aliquod tempus, quamvis sit possibile ipsum imaginari; et quantum ad hoc creatio, secundum veritatem et proprie loquendo, non habet rationem mutationis, sed solum secundum imaginationem quandam, non proprie, sed similitudinarie. *Secundo* vero, quatenus in creatione, per quam producitur tota substantia rei, licet non possit accipi aliquid idem aliter se habens nunc et prius, per intellectum tamen id intelligitur prius non fuisse totaliter et postea esse; et hoc etiam modo creatio dicitur mutatio et nomine mutationis signifi-

catur. — *Ibid.;* 1a, q. 45, a. 2, ad 2; 2. *c. Gent.* c. 17 et 18.

Ad primum ergo dicendum, quod quia modus significandi sequitur modum intelligendi, creatio significatur per modum mutationis, et propter hoc dicitur, quod creare est ex nihilo facere aliquid; quamvis facere et fieri magis in hoc conveniant quam mutare et mutari, quia facere et fieri important habitudinem causæ ad effectum et effectus ad causam, sed mutationem ex consequenti. — 1a, l. c. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod mutatio secundum suum nomen designat hoc esse post hoc circa aliquod idem; nam est de ratione mutationis, ut dictum est, quod aliquid idem se habeat aliter nunc et prius, sive illud sit idem ens actualiter se habens nunc et prius, ut est in motibus secundum quantitatem et qualitatem, sive sit idem ens in potentia tantum, ut est in mutatione secundum substantiam, quorum neutrum est in creatione, ut dictum est (in c.). — *de Pot.* q. 3, a. 2, ad 1; 1a, q. 45, a. 2, ad 2.

Ad tertium dicendum, quod in generatione, secundum quam fit aliquid secundum partem substantiæ suæ, est aliquid commune subjectum privationi et formæ, et non est in actu existens; et ideo sicut proprie ibi accipitur terminus, sic etiam et proprie ibi accipitur transitus; quod in creatione non est, ut dictum est (in c.). — *de Pot.* l. c. ad 2.

Ad quartum dicendum, quod id, quod non similiter se habet nunc et prius, mutatur supposita consistentia subjecti; alias non ens simpliciter mutaretur; quia non ens simpliciter, non similiter se habet nunc et prius neque dissimiliter, nisi secundum modum intelligendi tantum, ut dictum est; oportet autem ad hoc quod sit mutatio, quod sit realiter aliquid idem dissimiliter se habens nunc et prius, ut dictum est (in c. et ad 1 et 2). — *de Pot.* q. 3, a. 2, ad 4.

Ad quintum dicendum, quod ubi est major distantia terminorum, est major mutatio, supposita identitate subjecti. — *Ibid.* ad 3.

Ad sextum dicendum, quod potentia passiva est subjectum mutationis, non autem activa; et ideo quod exit de potentia passiva in actum, mutatur, non autem quod exit de potentia activa; et ideo non valet objectio. — *Ibid.* ad 5.

ARTICULUS III

UTRUM CREATIO SIT ALIQUID IN CREATURA; ET SI EST, QUID SIT.

Videtur quod creatio non sit aliquid reale in creatura.

1. Ut enim dicitur in lib. *de Causis* (propos. 10), omne quod recipitur in aliquo, est in eo per modum recipientis; sed actio Dei creantis recipitur simpliciter in non ente, quia Deus creando ex nihilo aliquid facit: ergo creatio nihil ponit reale in creatura. — *de Pot.* q. 3. a. 3, arg. 1.

2. Præterea, omne quod est in rerum natura, aut est creator aut creatura; sed creatio non est creator, quia sic esset ab æterno, nec etiam creatura, quia aliqua creatione crearetur, quæ etiam creatio aliqua creatione indigeret creari, et sic in infinitum, quod est impossibile, ut patet ex 5. *Phys.* (*text.* 10; c. 2), ubi dicitur, quod actionis non est actio in infinitum: ergo creatio non est aliquid reale in rerum natura. — *Ibid.* arg. 2; 1a, q. 45, a. 3, arg. 2; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, arg. 5.

3. Præterea, sicut creatio passive accepta attribuitur creaturæ, ita creatio active accepta tribuitur creatori; sed creatio active accepta non est aliquid in creatore, quia si sic, sequeretur quod in Deo esset aliquid temporale: ergo creatio passive accepta non est aliquid in creatura. — 1a, q. 45, a. 3, arg. 1.

4. Præterea, omne quod est, vel est substantia vel accidens; sed creatio non est substantia, cum neque sit materia neque forma neque compositum, ut de facili patere potest. Nec etiam accidens; nam cum omne accidens sit in subjecto, res creata esset subjectum creationis, et sic idem esset subjectum creationis et terminus, quod

est impossibile, quia subjectum est prius accidente et conservat accidens; terminus autem est posterior actione et passione, cujus est terminus, et eo existente cessat actio et passio; creatio vero est naturaliter prior re creata: ergo creatio non est aliquid in rerum natura. — *Ibid.* arg. 3; *de Pot.* q. 3, a. 3, arg. 3; 2. *Sent.* dist. 1, q, 1, a. 2, arg. 4.

5. Præterea, sicut se habet generatio ad rem generatam, ita se habet creatio ad rem creatam; sed generationis subjectum non est res generata, sed magis terminus; subjectum vero ejus est materia prima, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 1; c. 1): ergo nec subjectum creationis est res creata. Nec potest dici, quod subjectum ejus sit materia aliqua; quia res creata non creatur ex aliqua materia. Ergo creatio non habet subjectum aliquod, et ita non est accidens. Constat autem, quod non est substantia: ergo non est aliquid in rerum natura. — *de Pot.* l. c. arg. 4.

6. Præterea, si creatio est aliquid in rerum natura, cum non sit mutatio, ut dictum est, maxime videtur esse relatio; nam cum actio et passio conveniant in substantia motus, et differant solum secundum habitudines diversas, ut dicitur 3. *Phys. text.* 20 et 21 (c. 3), oportet quod subtracto motu non remaneant nisi diversæ habitudines in creante et creato. Sed creatio non est relatio, cum in nulla specie relationis contineri possit; simpliciter enim non enti, ex quo est creatio, ens simpliciter neque supponitur neque æquatur. Ergo creatio non est aliquid in rerum natura. — *de Pot.* q. 3, a. 3, arg. 5; 1a, q. 45, a. 3, arg. 3.

7. Præterea, si creatio importat relationem entis creati ad Deum, a quo esse habet, cum ista relatio semper maneat in creatura, non solum quando incipit esse, sed quamdiu res est, continue aliquid crearetur; quod videtur absurdum; ergo creatio non est relatio, et sic idem quod prius. — *de Pot.* l. c. arg. 6.

8. Præterea, omnis relatio realiter in rebus existens acquiritur ex aliquo, quod est diversum ab ipsa relatione, sicut æqualitas a quantitate et similitudo a qualitate. Si ergo creatio sit aliqua relatio in creatura realiter existens, oportet quod differat ab eo, ex quo acquiritur relatio; hoc autem est quod per creationem accipitur: ergo sequitur quod ipsa creatio non sit per creationem accepta, et ita sequitur quod sit aliquid increatum, quod est impossibile. — l. c. arg. 7.

9. Præterea, omnis mutatio reducitur ad illud genus, ad quod terminatur, sicut alteratio ad qualitatem, et augmentum ad quantitatem; et ideo dicitur 3. *Phys.* (*text.* 5; c. 1), quod quot sunt species entis, tot sunt species motus; sed creatio terminatur ad substantiam, nec tamen potest dici, quod sit in genere substantiæ, ut supra dictum est: ergo non videtur quod sit aliquid secundum rem. — l. c. arg. 8.

Sed contra: majus est fieri aliquid secundum totam substantiam, quam secundum formam substantialem vel accidentalem; sed generatio simpliciter vel secundum quid, qua fit aliquid secundum formam substantialem vel accidentalem, est aliquid in generato: ergo multo magis creatio, qua fit aliquid secundum totam substantiam, est aliquid in creato. — 1a, q. 45, a. 3 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod *quidam* dixerunt, creationem aliquid esse in rerum natura medium inter creatorem et creaturam; et quia medium neutrum extremorum est, ideo sequebatur quod creatio neque esset creator neque creatura. Sed hoc a magistris reputatum est erroneum, cum omnis res quocumque modo existens non habeat esse nisi a Deo, et sic est creatura. Et ideo *alii* dixerunt, quod ipsa creatio non ponit aliquid in creatura realiter. Sed hoc etiam videtur inconveniens. Nam in omnibus, quæ secundum respectum ad invicem referuntur, quorum unum ab altero dependet, et non e converso, in eo, quod ab altero dependet, relatio realiter invenitur, in altero vero secundum rationem tantum, sicut patet in scientia et scibili, ut dicit Philosophus (5. *Metaphys. text.* 20; l. 4, c. 15). Creatura autem secundum nomen refertur ad creatorem. Dependet autem creatura a cre-

atore et non e converso; unde oportet quod relatio, qua creatura ad creatorem refertur, sit realis; sed in Deo est relatio secundum rationem tantum. — *de Pot.* q. 3, a. 3, c.

Et ideo dicendum est, quod creatio potest sumi active et passive. Si sumatur *active*, sic designat Dei actionem, quæ est ejus essentia, cum relatione ad creaturam; quæ non est realis relatio, sed secundum rationem tantum. Deus enim non agit actione media inter ipsum et effectum, sed ejus actio, considerata ex parte Dei, una est et realiter eadem cum ejus potentia et essentia (ad distinctionem actionis creaturæ, quæ realiter differt ab ipsa), licet sit multiplex considerata ex parte effectus, ex parte cujus etiam dicitur, quod Deus intensius vel minus intense operatur. — *Ibid.*; *Tabula Aurea* voce «actio» n. 1, 3, 4, 7; *de Pot.* q. 1, a. 2, c. et q. 7, a. 1, ad 4.

Si autem accipiatur *passive,* creatio ponit aliquid in creato secundum relationem tantum, quia quod creatur, non fit per motum vel mutationem; quod enim fit per motum vel mutationem, fit ex aliquo præexistente, ut contingit in productionibus particularibus aliquorum entium, non autem in productione totius esse a causa universali omnium entium, quæ est Deus. Deus enim creando produxit res sine motu; subtracto autem motu ab actione et passione, nihil remanet nisi relatio, ut dictum est. Unde relinquitur, quod creatio in creatura non sit nisi relatio quædam ad creatorem ut ad principium sui esse, sicut in passione, quæ est cum motu, importatur relatio ad principium motus. — 1a, q. 45, a. 3, c.

Ad primum ergo dicendum, quod in creatione non ens non se habet sicut accipiens divinam actionem, sed id, quod creatum est. — *de Pot.* q. 3, a. 3, ad 1.

Ad secundum dicendum, quod creatio *active* accepta significat divinam actionem, quæ est ejus essentia, cum quadam relatione in ea intellecta ad creaturam, quæ est rationis, et sic est quid increatum; accepta vero *passive,* sicut dictum est, realiter relatio quædam est significata per modum mutationis, ratione novitatis vel inceptionis importatæ. — *Ibid.* ad 2; 1a, q. 45, a. 3, ad 1 et 2.

Quod præter dicta sic etiam patet. Nam in omni vera mutatione et motu invenitur duplex processus: *unus* ab uno termino motus in alium, sicut ab albedine in nigredinem; *alius* ab agente in patiens, sicut a faciente in factum. Sed hi processus non similiter se habent in ipso moveri et in termino motus. Nam in ipso moveri id, quod movetur, recedit ab uno termino motus et accedit ad alterum; quod non est in termino motus, ut patet in eo, quod movetur de albedine in nigredinem, quia in ipso termino motus jam non accedit ad nigredinem, sed incipit esse nigrum. Similiter dum est in ipso moveri patiens vel factum, transmutatur ab agente; cum autem est in termino motus, non ulterius transmutatur ab agente, sed consequitur factum quandam relationem ad agentem, prout habet esse ab ipso, et prout est ei simile quoquo modo; sicut in termino generationis humanæ consequitur natus filiationem. Creatio autem, sicut dictum est, non potest accipi ut moveri, quod est ante terminum motus, sed accipitur ut in facto esse; unde in ipsa creatione non importatur aliquis accessus ad esse, nec transmutatio a creante, sed solummodo inceptio essendi et relatio ad creatorem, a quo esse habet. Et sic creatio nihil aliud est realiter quam relatio realis ad Deum, cum novitate essendi, quæ relatio creatura quædam est, accepto communiter nomine creaturæ pro omni eo, quod est a Deo. — Neque oportet procedere in infinitum, quia creationis relatio non refertur ad Deum alia relatione reali, sed se ipsa; nihil enim quod est per essentiam relatio, seu nulla relatio realis, cum hoc ipso quod est, ad aliquid dicatur, refertur per aliquam relationem realem, sed per se ipsam, vel certe per relationem rationis, quam non est absurdum vel impossibile multiplicari in infinitum. — Si vero nomen creaturæ accipiamus magis stricte pro eo tantum, quod subsistit (quod proprie fit et creatur, sicut proprie habet esse), tunc relatio prædicta non

est quoddam creatum, sed concreatum, sicut nec est ens proprie loquendo, sed inhærens; et simile est de omnibus accidentibus. — *de Pot.* q. 3, a. 3, c. et ad 2; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, ad 5.

Ad tertium dicendum, quod creatio active significata, ut dictum est (ad secundum), significat actionem divinam, quæ est ejus essentia, cum relatione rationis ad creaturam; nam relatio creaturæ ad Deum est relatio realis. — 1a, q. 45, a. 3, ad 1.

Ad quartum dicendum, quod illa relatio, quæ est creatio passiva, est accidens, et secundum suum esse considerata, prout inhæret subjecto, posterius est quam res creata, sicut accidens subjecto intellectu et natura posterius est; quamvis non sit tale accidens, quod causatur ex principiis subjecti. Si vero consideretur secundum suam rationem, prout ex actione agentis innascitur prædicta relatio, sic est quodammodo prior subjecto, sicut et ipsa divina actio, quæ est ejus causa proxima, quamque ipsa immediate sequitur. — *de Pot.* q. 3, a. 3, ad 3; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, ad 4.

Vel dic, quod creationis, secundum quod significatur ut mutatio, creatura est terminus; sed secundum quod vere est relatio, creatura est ejus subjectum et prius ea in esse, sicut subjectum accidente; sed habet quandam rationem prioritatis ex parte objecti, ad quod dicitur, quod est principium creaturæ. — 1a, q. 45, a. 3, ad 3.

Ad quintum dicendum, quod in generatione et est mutatio et relatio, qua refertur genitum ad generans; ratione ergo mutationis non habet pro subjecto ipsum generatum, sed ejus materiam; sed ratione relationis habet subjectum ipsum generatum. In creatione vero est relatio, sed non mutatio proprie, ut dictum est (art. præced.), et ideo non est simile. — *de Pot.* q. 3, a. 3, ad 4.

Ad sextum dicendum, quod relatio prædicta non est intelligenda entis ad non ens, quia talis relatio non potest esse realis, ut Avicenna dicit (*Metaphys.* l. 3, c. 10), sed est entis creati ad creatorem; unde patet, quod est relatio suppositionis. — *Ibid.* ad 5.

Ad septimum dicendum, quod creatio passive accepta importat relationem et habitudinem creaturæ ad creatorem cum quadam novitate essendi seu inceptione; unde non oportet quod res, quandocumque est, creetur, licet semper referatur ad Deum. Quamvis non esset inconveniens dicere, quod sicut aer, quamdiu lucet, illuminatur a sole, ita creatura, quamdiu habet esse, fiat a Deo, ut etiam Augustinus dicit (*de Genes. ad Litt.* l. 8, c. 12; — Migne PP. L. t. 34, col. 383); sed in hoc non est diversitas nisi secundum nomen, prout nomen creationis potest accipi cum novitate vel sine novitate essendi. — *Ibid.* ad 6; 1a, q. 45, a. 3, ad 3.

Ad octavum dicendum, quod id, ex quo acquiritur relatio creationis, principaliter est res subsistens, a qua differt ipsa creationis relatio, quæ et ipsa creatura est, et non principaliter, sed quasi secundario, sicut quid concreatum. — *de Pot.* q. 3, a. 3, ad 7.

Ad nonum dicendum, quod motus reducitur ad genus sui termini, in quantum proceditur de potentia in actum; nam in ipso motu terminus motus est in potentia, et potentia et actus reducuntur ad idem genus. In creatione autem non est exitus de potentia in actum, et ideo non est simile. — l. c. ad 8.

ARTICULUS IV

UTRUM DEUS POSSIT ALIQUID CREARE.

Videtur quod Deus non possit aliquid creare: —

1. quia secundum Philosophum (1. *Phys. text.* 34; c. 4) antiqui philosophi acceperunt ut communem conceptionem animi, ex nihilo nihil fieri; sed potentia Dei non se extendit ad contraria primorum principiorum, utpote quod Deus faciat, quod totum non sit majus sua parte, vel quod affirmatio et negatio sint simul vera: ergo Deus non potest aliquid ex nihilo facere vel creare. — 1a, q. 45, a. 2, arg. 1; *de Pot.* q. 3, a. 1, arg. 1.

2. Præterea, quod factum est, necesse est

aliquando fieri; sed non potest dici, quod illud, quod creatur, simul fiat et factum sit, quia in permanentibus quod fit, non est; quod autem factum est, jam est; simul ergo aliquid esset et non esset; ergo si aliquid fit, fieri ejus præcedit factum esse; sed hoc non potest esse, nisi prius existat subjectum, in quo sustentetur ipsum fieri: ergo impossibile est aliquid fieri a Deo ex nihilo et consequenter creari. — 1a, l. c. arg. 3; *de Pot.* l. c. arg. 11; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, arg. 3.

3. Præterea, infinitam distantiam non est pertransire; sed inter ens et nihil est infinita distantia, quod ex hoc patet, quia quanto potentia est minus disposita ad actum, tanto magis ab actu distat; unde si omnino potentia subtrahatur, erit infinita distantia: ergo impossibile est quod aliquid transeat de simpliciter non ente ad ens, et per consequens aliquid ex nihilo fieri. — 1a, l. c. arg. 4; *de Pot.* l. c. arg. 3.

4. Præterea, omne quod fit, possibile erat prius fieri, quia si non possibile erat fieri, erat necesse non fieri ab æquipollenti, et ita factum non esset; sed quidquid possibile est fieri vel moveri, est possibile per potentiam passivam, quæ cum non sit ens per se existens, oportet quod sit in aliquo ente quod est in potentia; sed nihil est ens in potentia ad aliquid, quin etiam ad aliquid sit in actu: ergo omne quod fit, fit ex aliquo ente in actu præexistente; sed nullum tale creatur, quia creare est ex nihilo aliquid facere, ut dictum est: ergo nihil a Deo creari potest. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, arg. 1.

5. Præterea, in rebus invenitur diversitas, prout una res est alia perfectior; hujus autem diversitatis causa non est ex parte Dei, qui est unus et simplex: ergo oportet hujus diversitatis causam assignare ex parte materiæ; ergo oportet ponere res factas ex materia et non ex nihilo. — *de Pot.* q. 3, a. 1, arg. 9.

6. Præterea, non potest esse idem perfectionis et imperfectionis principium; in rebus autem imperfectio invenitur, cum rerum quædam aliis potiores sint, quod contingere non potest nisi per internam imperfectionem; cum ergo perfectionis principium sit Deus, oportebit imperfectionem in aliud principium referre; sed non nisi in materiam: ergo oportet res ex aliqua materia esse factas et non ex nihilo. — l. c. arg. 14.

7. Præterea ei, quod fit, faciens dat esse; si ergo Deus facit aliquid ex nihilo, Deus alicui dat esse. Aut ergo est aliquid recipiens esse, aut nihil. Si nihil, ergo nihil constituitur in esse per illam actionem, et sic non fit aliquid. Si autem est aliquid recipiens esse, hoc erit aliud ab eo, quod est Deus, quia non est idem recipiens et receptum: ergo Deus facit ex aliquo præexistente, et ita non ex nihilo. — l. c. arg. 17.

Sed contra est: 1. quod unaquæque materia per formam superinductam contrahitur ad aliquam speciem; unde operari ex materia præjacente, superinducendo formam quocunque modo, est agentis ad aliquam determinatam speciem. Tale autem agens est agens particulare; causæ enim causatis proportionales sunt. Ergo agens requirens ex necessitate materiam præjacentem, ex qua operatur, est agens particulare; sed Deus est agens sicut causa universalis essendi: ergo ipse in sua actione materiam præjacentem non requirit, et sic poterit creare. — 2. *c. Gent.* c. 16, n. 2.

2. Præterea, quanto aliquis effectus est universalior, tanto habet propriam causam altiorem, quia quanto causa est altior, tanto ad plura virtus ejus extenditur. Esse autem est universalius quam moveri; sunt enim quædam entium immobilia, ut etiam philosophi tradunt, ut lapides et hujusmodi. Oportet ergo quod supra causam quæ non agit nisi movendo et transmutando, sit illa causa quæ est primum essendi principium, puta Deus; ergo Deus non agit tantum movendo et transmutando; sed omne quod non potest producere res in esse nisi ex materia præjacente, agit solum movendo et transmutando: ergo cum Deus non tantum agat movendo, poterit producere res sine materia præjacente et sic creare. — l. c. n. 3.

3. Præterea, agere tantum per motum et mutationem non competit universali causæ ejus, quod est esse; non enim per motum et mutationem fit ens ex non ente simpliciter, sed ens *hoc* ex non ente *hoc*; sed Deus est universale essendi principium: ergo non ei competit tantum agere per motum et mutationem; ergo neque etiam illi competet indigere præjacenti materia ad aliquid agendum; unde poterit creare. — l. c. n. 4.

4. Præterea, quicunque facit aliquid ex aliquo, illud, ex quo facit, præsupponitur ejus actioni et non producitur per ipsam actionem; sicut artifex operatur ex ligno et ære, quæ per artis actionem non causantur, sed per actionem naturæ; quin et ipsa natura causat res naturales quantum ad formam, sed præsupponit materiam. Si ergo Deus non ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeretur quod illud præsuppositum non esset causatum ab ipso; sed nihil potest esse in entibus, quod non sit a Deo, qui est causa universalis totius esse: ergo necesse est dicere, quod Deus potest aliquid ex nihilo facere atque adeo creare. — 1a, q. 45, a. 2, c.

Respondeo dicendum, quod Deum posse aliquid creare non solum fides docet, juxta illud *Gen.* 1, 1: *In principio creavit Deus cœlum et terram,* sed etiam ratio demonstrat. — Ad cujus evidentiam sciendum est, quod omne agens agit secundum quod est actu; unde oportet quod per illum modum actio alicui agenti attribuatur, quo convenit ei esse in actu. Res autem particularis est particulariter in actu, et hoc dupliciter: *primo* ex comparatione sui, quia non tota sua substantia est actus, cum hujusmodi res sint compositæ ex materia et forma; et inde est quod res naturalis non agit secundum se totam, sed agit per formam suam, per quam est in actu. *Secundo* in comparatione ad ea, quæ sunt in actu; nam in nulla re naturali includuntur actus et perfectiones omnium eorum, quæ sunt in actu; sed quælibet illarum habet actum determinatum ad unum genus et ad unam speciem. Et inde est quod nulla earum est activa entis, secundum quod est ens, sed *hujus* entis, secundum quod est *hoc* ens determinatum in hac vel illa specie; nam agens agit sibi simile. Et ideo agens naturale non producit simpliciter ens, sed ens præexistens et determinatum ad hoc vel ad illud, puta ad speciem ignis vel ad albedinem vel ad aliquid hujusmodi; et propter hoc agens naturale agit movendo, et ideo requirit materiam, quæ sit subjectum mutationis vel motus; et propter hoc non potest aliquid ex nihilo facere. Deus autem e contrario est totaliter actus: *et* in comparatione sui, quia est actus purus non habens potentiam permixtam, *et* in comparatione rerum, quæ sunt in actu, quia in eo est omnium entium origo; unde per suam actionem producit totum ens subsistens, nullo præsupposito, utpote quia est totius esse principium, et secundum se totum. Et propter hoc ex nihilo aliquid facere potest, et hæc ejus actio vocatur creatio. Et inde est quod in lib. *de Causis* (propos. 18) dicitur, quod esse entis est per creationem, vivere vero et cetera hujusmodi per informationem. Causalitates enim entis absolute reducuntur in primam causam universalem; causalitas vero aliorum, quæ ad esse superadduntur, vel quibus esse specificatur, pertinet ad causas secundas, quæ agunt per informationem, quasi supposito effectu causæ universalis. Et inde etiam est quod nulla res dat esse, nisi in quantum est in ea participatio divinæ virtutis; propter quod etiam dicitur in lib. *de Causis* (propos. 3), quod anima nobilis habet operationem divinam, in quantum dat esse. — *de Pot.* q. 3, a. 1, c.

Ad primum ergo dicendum, quod antiqui philosophi non consideraverunt nisi emanationem effectuum particularium a causis particularibus, quas necesse est præsupponere aliquid in sua actione; nam cum agant per motum, oportet esse aliquod subjectum mutationis vel motus, et secundum hoc erat eorum communis opinio, ex nihilo nihil fieri; sed tamen hoc locum non habet in prima emanatione ab universali rerum principio et in agente supernaturali. — 1a,

q. 45, a. 2, ad 1; *de Pot.* q. 3, a. 1, ad 1.

Ad secundum dicendum, quod in his, quæ fiunt cum motu, prius est fieri quam factum esse; in his vero, quæ fiunt sine motu, simul est fieri et factum esse, sive talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur et illuminatum est), sive non sit terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde et formatum est. Et in his quod fit, est, cum dicitur fieri, sed significatur ab alio esse et prius non fuisse. Unde cum creatio sit sine motu, simul aliquid creatur et creatum est. — 1a, l. c. ad 3; 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, ad 3; *de Pot.* l. c. ad 11.

Vel dic, quod id, quod fit ex nihilo, dicitur fieri, quando factum est non secundum motum, qui est ab uno termino in alterum, sed secundum effluxum ab agente in factum; hæc enim duo in generatione naturali inveniuntur, scilicet transitus de uno termino in alterum, sed secundum effluxum ab agente in factum. — *de Pot.* l. c. ad 11.

Ad tertium dicendum, quod objectio illa procedit ex falsa imaginatione, ac si sit aliquod infinitum medium inter nihilum et ens, quod patet esse falsum; procedit autem hæc falsa imaginatio ex eo, quod creatio significatur ut quædam mutatio inter duos terminos. — 1a, q. 45, a. 2, ad 4.

Ad quartum dicendum, quod secundum Avicennam (*Metaphys.* l. 6, c. 1) duplex est agens: quoddam *naturale,* quod est agens per motum, et quoddam *divinum,* quod est dans esse, ut dictum est. Et similiter oportet accipere duplex actum vel factum: *quoddam* per motum agentis naturalis; et omne tale fieri oportet quod præcedat tempore potentia non tantum activa, sed etiam passiva, quia motus est actus existentis in potentia. *Quoddam* vero est factum, in quantum recipit esse ab agente divino sine motu; et si istud factum sit novum, oportet quod præcedat esse ejus natura et duratione potentia activa et non passiva; et ab activa potentia tale factum dicitur possibile fieri; si autem non sit novum, tunc potentia activa non præcedit duratione, sed natura. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 2, ad 1.

Ad quintum dicendum, quod Deus non producit res ex necessitate naturæ, sed ex ordine suæ sapientiæ; et ideo diversitas rerum non oportet quod sit ex materia, sed ex ordine divinæ sapientiæ, quæ ad complementum universi diversas naturas instituit. — *de Pot.* q. 3, a. 1, ad 9.

Ad sextum dicendum, quod non oportet, si duarum creaturarum est aliqua dignior, quod minus digna habeat aliquam imperfectionem; nam imperfectio designat carentiam alicujus, quod natum est haberi vel debet haberi; unde et in gloria quamvis unus sanctorum alium excedat, nullus tamen imperfectus erit. Si tamen aliqua imperfectio in creaturis sit, non oportet quod sit ex Deo neque ex materia, sed in quantum creatum est ex nihilo. — l. c. ad 14.

Ad septimum dicendum, quod Deus simul dans esse producit id, quod esse recipit, et sic non oportet quod agat ex aliquo præexistente. — l. c. ad 17.

ARTICULUS V

UTRUM SOLIUS DEI SIT CREARE.

Videtur quod non solius Dei sit creare: — 1. quia secundum Philosophum (2. *de Anima text.* 34; c. 4) perfectum est, quod potest sibi simile facere; sed creaturæ immateriales sunt perfectiores creaturis materialibus, quæ faciunt sibi similia; ignis enim generat ignem et homo hominem: ergo substantia immaterialis potest facere substantiam sibi similem; sed substantia immaterialis non potest fieri nisi per creationem, cum non habeat materiam, ex qua fiat: ergo aliqua creatura potest creare. — 1a, q. 45, a. 5, arg. 1.

2. Præterea, quanto major est resistentia ex parte facti, tanto major virtus requiritur in faciente; sed plus resistit contrarium quam nihil: ergo majoris virtutis est aliquid facere ex contrario, quod tamen creatura facit, quam aliquid facere ex nihilo; multo magis igitur creatura hoc facere potest. — l. c. arg. 2.

3. Præterea, virtus facientis consideratur secundum mensuram ejus quod fit ; sed ens creatum est finitum, ut supra probatum est : ergo ad producendum per creationem aliquid non requiritur nisi virtus finita ; sed habere virtutem finitam non est contra rationem creaturæ : ergo non est impossibile creaturam creare. — l. c. arg. 3.

4. Præterea, in causatum causæ secundæ nunquam agit causa prima, nisi secundum quod agit in ipsa causa secunda agente ; sed Deus, qui est causa prima omnium rerum, cujuslibet rei creator est : ergo et quælibet causa secunda, in qua Deus operando creat, creatrix dici debet, et sic creare non tantum conveniet Deo. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 3, arg. 5.

5. Præterea, plus Deus potest facere, quam homo possit intelligere, quia non est impossibile apud Deum omne verbum, ut dicitur *Luc.* 1, 37; sed quidam philosophi posuerunt in aliquibus creaturis potentiam creandi, sicut Avicenna, qui dicit, quod intelligentia prima producit secundam et sic deinceps : ergo posset Deus hoc creaturæ communicare. — 4. *Sent.* dist. 5, q. 1, a. 3, quæstiunc. 3, arg. 1.

6. Præterea, nihil potentiæ divinæ absolute acceptæ subtrahendum est, quod in se contradictionem non implicat vel defectum; sed quod aliqua creatura possit creare, nullam contradictionem implicat, ut videtur, neque in aliquem defectum sonat, imo magis in perfectionem divinam : ergo. — l. c. arg. 2.

7. Præterea, cum formæ substantiales non generentur, eo quod solum compositum generatur, ut probat Philosphus (7. *Metaphys.text.* 26 ; l. 6, c. 8), non possunt deduci in esse nisi per creationem ; sed natura creata disponit materiam ad formam : ergo ministerio aliquid operatur ad creationem, et sic communicari a Deo potest creaturæ, quod possit creare saltem instrumentaliter et ministerialiter. — *de Pot.* q. 3, a. 4, arg. 7.

8. Præterea, Sacramenta sunt physica causa instrumentalis gratiæ ; sed gratia creatur, cum a solo Deo produci possit, et ex quo est qualitas supernaturalis, excedat virtutem causæ naturalis : ergo saltem instrumentaliter potest creatura aliquid creare. — 3a, q. 62, a. 1 et 4.

Sed contra : 1. Nihil agit, nisi secundum quod est actu ; sed creaturæ communicari non potest, quod sit actus purus : ergo non potest illi communicari, quod agat se tota; ergo neque quod agat totum, quod est in re, quod est creare. — 4. *Sent.* dist. 5, q. 1, a. 3, quæstiunc. 3, arg. 7, al. arg. 3 *Sed contra.*

2. Præterea, si creatura potest aliquid creare, vel illud facit virtute propria vel virtute Dei ut ejus instrumentum ; sed neutrum dici potest. Non *primum,* quia productio universalissimi effectus debet tribui universalissimæ causæ ; sed universalissimus effectus est ipsum esse absolute, non hoc vel illud, et universalissima causa est Deus: ergo productio ipsius esse absolute, quæ est creatio, est solius Dei. Neque *secundum,* quia causa secunda instrumentalis non participat actionem causæ primæ superioris, nisi in quantum per aliquid sibi proprium dispositive operatur ad effectum principalis agentis ; quia alioqui, si nihil ageret secundum sibi proprium, frustra adhiberetur ad agendum, et non oporteret esse determinata instrumenta determinatarum actionum ; et patet inductione, quia securis scindendo lignum, quod habet ex proprietate suæ formæ, producit scamni formam, quæ est effectus proprius principalis agentis. Sed nullum agens secundum potest aliquid dispositive operari ad effectum Dei creantis, quia esse absolute, quod est proprius effectus creantis, omnibus aliis præsupponitur, et quia creatio cum non sit ex aliquo, excludit omne disponibile : ergo nulla creatura potest esse causa instrumentalis ad creandum. — 1a, q. 45, a. 5, c.

Respondeo dicendum, quod cum de ratione creationis sit, ut non præexistat aliquid sibi, ad minus secundum naturæ ordinem, hoc potest dupliciter contingere : *uno modo* ita, quod excludatur omne præexistens tum ex parte agentis tum ex parte facti, ut scilicet creatio dicatur, quando

nec agens agit virtute alicujus prioris agentis, quia nimirum ejus actio non firmatur super actione alicujus causæ præcedentis; nec factum est ex aliqua præexistente materia, quomodo creatio proprie sumitur; et hoc modo nulli creaturæ potest communicari quod possit creare, quia talis creatio est actio tantum causæ primæ. Unde sicut non potest communicari alicui creaturæ quod sit causa prima, ita non potest illi communicari quod sit creans. Et similiter potentia sic creandi spectat ad potentiam auctoritatis in creando, quæ solius Dei est propria. — *Alio modo,* quod excludat præexistens ex parte facti, sed non ex parte agentis, ut scilicet dicatur creatio minus proprie, quando aliquod agens virtute prioris agentis atque adeo ut ejus instrumentum, vel ex non præsupposita materia aliquem effectum vel certe aliquid producere, cui non præexistit aliquid in re, quod est esse. Ut enim dictum est ex lib. *de Causis* (propos. 4), prima rerum creatarum est esse, et ibidem (propos. 18) dicitur, quod esse est per creationem, et aliæ perfectiones superadditæ sunt per informationem, et in compositis præcipue illud esse, quod est primæ partis, scilicet materiæ. Et hoc modo accipiendo creationem neque etiam potest communicari creaturæ posse instrumentaliter creare, si instrumentum proprie sumatur, cujusmodi communiter est instrumentum naturale et artificiale, quæ habent actionem præviam ad effectum principalis agentis, et supposito modo operandi Dei secundum suavem providentiam accommodantem se modo agendi causæ naturalis. Potest autem instrumentaliter creare aliquem effectum vel aliquod esse simplex vel materiam, si sumatur instrumentum absolute et simpliciter, et si consideretur absoluta potentia Dei. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 3, c.; 1a, q. 45, a. 5, c.

Ad cujus manifestationem sciendum, quod dupliciter sumi potest instrumentum: *uno modo* proprie, cujusmodi communiter est instrumentum naturale et artificiale, quæ communiter secundum propriam actionem præviam ad effectum principalis agentis habent aliquam similitudinem et proportionem naturalem cum illo, propter quam Deus hoc potius instrumentum assumit quam aliud. Cum enim Deus secundum suavem suam providentiam accommodet se modo agendi causæ naturalis, regulariter assumit instrumenta, quæ habent talem actionem præviam, ut videre est in Sacramentis. Utitur enim in Baptismo ablutione aquæ ad gratiam producendam, quia habet similitudinem cum effectu gratiæ Baptismi; et sic de aliis Sacramentis, quorum modus concurrendi ad producendam gratiam optime explicatur ex similitudine instrumenti naturalis et artificialis. Unde Augustinus dicit, quod aqua Baptismi corpus tangit et cor abluit; et alibi ex ejus doctrina colligitur, quod si Sacramenta non haberent secundum proprias actiones naturales proportionem naturalem cum effectu gratiæ, non essent Sacramenta. Et si hoc modo accipiatur instrumentum, non potest creatura etiam instrumentaliter creare ad modum instrumenti naturalis et artificialis, et supposito modo operandi Dei secundum suavem providentiam accomodantem se communi modo agendi naturali; hæc enim instrumenta, cum inclinent ad determinatos et particulares effectus, non frustra adhibentur ad effectus producendos; et cum habeant proprias actiones, exigunt aliquod subjectum præexistens, in quod illas exerceant, quod in creatione non requiritur. — 3a, q. 62, a. 1, c. et ad 2 et q. 60, a. 1; 4. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 4, sol. 1; 1a, q. 45, a. 5, c.

Alio modo potest accipi instrumentum minus proprie pro omni eo, quo Deus uti potest secundum potentiam obedientialem, quæ illi inest vel ad aliquid recipiendum vel ad aliquid agendum. Sicut enim nulla creatura potest agere ea, quæ sunt supra naturam, quasi principale agens, ita potest agere ut agens instrumentale a virtute increata motum; quia sicut creaturæ inest obedientiæ potentia, ut ea fiat quidquid creator disposuerit, ita etiam ut ea mediante fiat, quod est ratio instrumenti; quo modo verba consecrationis ut instrumenta

Dei convertunt substantiam panis in Corpus Christi. Similiter dæmones ut instrumenta Dei potuissent convertere uxorem Loth in statuam salis, et omnes spiritus angelici boni seu creatura spiritualis potest non solum precibus impetrando vel applicando activa passivis, atque adeo sua naturali virtute materiam disponendo, sed etiam instrumentaliter et potestative coagendo mirabiles effectus producere ac miracula facere, ut docet S. Gregorius (*Dialog.* l. 2, c. 30; — Migne PP. L. t. 66, col. 188). Quod mirum non est; nam si corporali creatura utitur instrumentaliter Deus ad spirituum justificationem, ut in Sacramentis patet, similiter poterit uti spirituali creatura instrumentaliter ad faciendum mirabiles effectus in natura corporali. — 4. *Sent.* dist. 8, q. 2, a. 3, ad 4 et in c.; 3a, q. 78, a. 4; *de Malo* q. 16, a. 9, ad 3; *de Pot.* q. 6, a. 4, c.

Quamquam si sumatur etiam instrumentum naturale absolute et simpliciter, non necessario requirit actionem propriam præviam effectui principalis agentis, licet, ut dictum est, communiter illam habeat: quia phantasma est instrumentum naturale animæ et intellectus agentis in productione speciei intelligibilis, et tamen non habet actionem prævíam ad talem productionem; et potentia generativa est instrumentum animæ ad productionem formæ viventis, et tamen non habet actionem ullam prævíam ad illam, ut manifeste patet. Unde simpliciter et absolute, sicut solius Dei proprium est auctoritative creare, ita simpliciter et absolute dici potest, quod creaturæ communicari potest, quod instrumentaliter creet. Solvenda tamen sunt argumenta utriusque partis; nam priora videntur probare, non esse solius Dei autoritative atque adeo proprie creare; posteriora vero, non posse creaturam quomodocunque creare, etiam instrumentaliter. — *Opusc.* c. 43, 6; *Quodl.* 8, a. 3; *de Verit.* q. 10, a. 6, ad 1, 7 et 8.

Ad primum ergo dicendum, quod aliquod perfectum participans aliquam naturam facit sibi simile, non quidem producendo absolute illam naturam, sed applicando eam ad aliquid. Non enim hic homo potest esse causa naturæ humanæ absolute, quia sic esset causa sui ipsius; sed est causa, quod natura humana sit in hoc homine generato; et sic præsupponit in sua actione determinatam materiam, per quam est hic homo. Sed sicut hic homo participat humanam naturam, ita quodcunque ens creatum participat, ut ita dixerim, naturam essendi, quia solus Deus est suum esse, ut dictum est. Nullum igitur ens creatum potest producere aliquod ens absolute, nisi in quantum esse causat in hoc; et sic oportet quod præintelligatur id, per quod aliquid est hoc, actioni, qua fecit sibi simile. In substantia autem immateriali non potest præintelligi aliquid, per quod sit *hæc,* quia est hæc per suam formam, per quam habet esse, cum sit forma subsistens. Igitur substantia immaterialis non potest producere aliam substantiam immaterialem sibi similem, quantum ad esse ejus, sed quantum ad perfectionem aliquam superadditam, sicut si dicamus, quod superior angelus illuminat inferiorem, ut Dionysius (*de Cœl. Hierarchia* c. 4, § 3 et c. 10, § 2; — Migne PP. Gr. t. 3, col. 182 et 274) dicit; secundum quem modum etiam in cœlestibus est paternitas, ut ex verbis Apostoli patet (*ad Ephes.* 3, 15): « Ex quo omnis paternitas in cœlo et in terra nominatur ». Et ex hoc etiam evidenter apparet, quod nullum creatum potest causare aliquid nisi præsupposito aliquo; quod repugnat rationi creationis. — 1a, q. 45, a. 5, ad 1.

Ad secundum dicendum, quod ex contrariis fit aliquid per accidens, ut dicitur 1. *Phys.* (*text.* 43; c. 5); per se autem fit aliquid ex subjecto, quod est in potentia. Contrarium igitur resistit agenti, in quantum impedit potentiam ab actu, in quem agens intendit reducere materiam; sicut ignis intendit reducere aquam in actum sibi similem, sed impeditur per formam et dispositiones contrarias, quibus quasi ligatur potentia, ne reducatur in actum; et quanto magis fuerit potentia ligata, tanto requiritur major virtus in agente ad reducendam ma-

teriam in actum. Unde multo major potentia requiritur in agente, si nulla potentia præexistat. Sic ergo patet, quod multo majoris virtutis est facere aliquid ex nihilo quam ex contrario. — 1a, q. 45, a. 5, ad 2.

Ad tertium dicendum, quod virtus facientis non solum consideratur ex substantia facti, sed etiam ex modo faciendi; major enim calor non solum magis, sed etiam citius calefacit. Quamvis igitur creare aliquem effectum finitum non demonstret potentiam infinitam, tamen creare ipsum ex nihilo demonstrat potentiam infinitam, quod ex prædictis patet. Si enim tanto major virtus requiritur in agente, quanto potentia est magis remota ab actu, oportet quod virtus agentis ex nulla præsupposita potentia, quale agens est creans, sit infinita, quia nulla proportio est nullius potentiæ ad aliquam potentiam, quam præsupponit virtus agentis naturalis, sicut non entis ad ens; et quia nulla creatura habet simpliciter potentiam infinitam, sicut neque esse infinitum, relinquitur quod nulla creatura possit per propriam virtutem creare. — 1a, q. 45, a. 5, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod agens proximum, ut generans, non operatur in hac re generata, nisi educendo de potentia materiæ formam; sed operatio causæ primæ est etiam in creando ipsam materiam; et ideo agens naturale proximum est tantum generans hanc rem, sed agens divinum est creans. Et ex hoc patet, quod sicut operatio artis fundatur super operationem naturæ, in quantum natura præparat arti materiam, ita et operatio naturæ fundatur supra creationem, in quantum ministrat naturæ materiam. — 2. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 3, ad 5.

Ad quintum dicendum, quod illi philosophi, qui hoc posuerunt, non intellexerunt plene rationem creationis, et quomodo requirit potentiam infinitam agentem; et ideo non intellexerunt incompossibilitatem suæ positionis. — 4. *Sent.* dist. 5, q. 1, a. 3, sol. 3, ad 1.

Ad sextum dicendum, quod hoc etiam implicat contradictionem, in quantum ponitur creaturam habere essentiam infinitam, et per consequens non esse creaturam; et sonat in defectum divinæ majestatis, cui ponitur aliquid in essentiæ infinitate posse æquari. Non enim oportet ut, quod est perfectionis apud nos, scilicet posse facere aliquid æquale sibi, sit perfectionis apud Deum, ut scilicet possit facere aliquid æquale sibi. — 4. *Sent.* l. c. ad 2.

Ad septimum dicendum, quod forma potest considerari dupliciter: *uno modo*, secundum quod est in potentia, et sic a Deo materiæ concreatur, nulla disponentis naturæ actione interveniente; *alio modo*, secundum quod est in actu, et sic non creatur, sed de potentia materiæ educitur per agens naturale. Unde non oportet quod natura aliquid agat dispositive ad hoc quod aliquid creetur. Quia tamen aliqua forma naturalis est, quæ per creationem in esse producitur, scilicet anima rationalis, cujus materiam natura disponit; ideo sciendum est, quod quia creationis opus materiam tollit, dupliciter aliquid creari dicitur. Nam *quædam* creantur nulla materia præsupposita, nec ex qua nec in qua, sicut angeli et corpora cœlestia; et ad horum creationem natura nihil operari potest dispositive. *Quædam* vero creantur, etsi non ex præsupposita materia ex qua sint, præsupposita tamen materia in qua sint, ut animæ humanæ. Ex parte ergo illa, qua habent materiam in qua, natura potest dispositive operari; non tamen quod ex ipsa ad substantiam creati naturæ actio se extendat. — *de Pot.* q. 3, a. 4, ad 7.

Ad octavum dicendum, quod gratia non creatur, sed educitur de potentia obedientiali animæ rationalis a Deo. — *de Virt. in com.* a. 10, ad 13; *de Verit.* q. 27, a. 3, ad 8, 9, 10; *de Pot.* q. 3, a. 8, ad 3; 1a 2æ, q. 110, a. 2.

Ad primum secundæ partis dicendum, quod creatura non potest virtute propria pertransire distantiam, quæ est inter ens et non ens, ut dictum est (in c.).

Ad secundum dicendum, quod quamvis nulla creatura sit, in qua non sit aliquid de potentia, ad minus secundum quod ejus

natura se habet ad esse, quod recipit a Deo, sicut potentia ad actum; tamen aliqua creatura est, in qua nihil de potentia remanet, quæ non sit completa per actum, sicut est angelus; et ideo talis creatura se tota potest agere, quamvis primum principium suæ actionis sit aliquid aliud ab ipsa, scilicet Deus, qui est primum agens. — 4. *Sent. dist.* 5, q. 1, a. 3. sol. 3, ad 7.

ARTICULUS VI

UTRUM CREARI SIT PROPRIUM COMPOSITORUM ET SUBSISTENTIUM.

Videtur quod creari non sit proprium compositorum et subsistentium.

1. Dicitur enim in lib. *de Causis* (propos. 4), quod prima rerum creatarum est esse; sed esse rei creatæ non est subsistens: ergo creatio proprie non est subsistentis et compositi. — 1a, q. 45, a. 4, arg. 1.

2. Præterea, quod creatur, est ex nihilo; composita autem non sunt ex nihilo, sed ex suis componentibus; ergo compositis non convenit creari. — *Ibid.* arg. 2.

3. Præterea, illud proprie producitur per primam emanationem, quod supponitur in secunda; sicut res naturalis producitur per generationem naturalem, quæ supponitur in operatione artis; sed illud, quod supponitur in generatione naturali, est materia: ergo materia est, quæ proprie creatur, et non compositum. — *Ibid.* arg. 3.

4. Præterea, omne cui proprie convenit fieri, vel fit ex nihilo vel fit ex aliquo; sed multa sunt, quæ non sunt composita, quibus convenit proprie fieri, ut anima vegetabilis et sensibilis: ergo cum non fiant ex aliquo, et quia non habent materiam partem sui, relinquitur quod fiant ex nihilo, et per consequens quod creentur. — *Minor* probatur, quia omne, quod proprie habet esse, si non semper fuit, proprie dicitur fieri; sed prædictæ animæ proprie et vere habent esse, cum sint substantiæ operantes; movent enim corpus; nihil autem habet propriam operationem, nisi quod habet proprium esse; ergo cum illæ non semper fuerint, proprie illis competit fieri et sic creari. — *Quodl.* 9, a. 11, arg. 2.

Sed contra est, quod dicitur *Gen.* 1, 1: «In principio creavit Deus cœlum et terram»; sed cœlum et terra sunt res compositæ subsistentes: ergo horum proprie est creatio. — 1a, q. 45, a. 4, arg. *Sed contra*.

RESPONDEO DICENDUM, quod creari est quoddam fieri; fieri autem ordinatur ad esse rei; unde illis proprie convenit fieri et creari, quibus convenit esse; quod quidem convenit proprie subsistentibus, sive sint simplicia, sicut substantiæ separatæ, sive sint composita, sicut substantiæ materiales. Illi enim proprie convenit esse, quod habet esse et quod est subsistens in suo esse; formæ autem et accidentia et alia hujusmodi non dicuntur entia, quasi ipsa sint, sed quia eis aliquid est, ut albedo ea ratione dicitur ens, quia ejus subjectum est album; unde secundum Philosophum (7. *Metaphys. text.* 2; l. 6, c. 1) accidens magis proprie dicitur entis quam ens. Sicut igitur accidentia et formæ et hujusmodi, quæ non subsistunt, magis sunt coexistentia quam entia, ita magis debent dici concreata quam creata; proprie vero creata sunt subsistentia. — 1 a, q. 45, a. 4, c.

Ad primun ergo dicendum, quod cum dicitur: prima rerum creatarum est esse, ly *esse* non importat substantiam creatam, sed importat propriam rationem objecti creationis; nam ex eo dicitur aliquid creatum quod est ens, non ex eo quod est hoc ens, cum creatio sit emanatio totius esse ab ente universali, ut dictum est. Et est similis modus loquendi, sicut si diceretur, quod primum visibile est color, quamvis illud, quod videtur proprie, sit coloratum. — *Ibid.* ad 1.

Ad secundum dicendum, quod creatio non dicit constitutionem rei compositæ ex principiis præexistentibus; sed compositum sic dicitur creari, quod simul cum omnibus suis principiis in esse producitur. — *Ibid.* ad 2.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa non probat, quod sola materia creatur, sed

quod materia non sit nisi ex creatione; nam creatio est productio totius esse et non solum materiæ. — *Ibid.* ad 3.

Ad quartum dicendum, quod omnes formæ materiales esse dicuntur non ut subsistentes, sed ut quibus composita sunt; unde et fieri dicuntur non propria factione, sed per factionem suppositorum, quæ transmutantur transmutatione materiæ de potentia in actum; unde sicut composita fiunt per agentia naturalia, ita etiam formæ, quæ non sunt subsistentes. Quia ergo animæ vegetabiles et sensibiles non sunt formæ subsistentes (alias remanerent post corpora), oportet quod fiant a generante per actionem compositorum, sicut et ceteræ formæ materiales; et ideo non convenit illis per se esse nec fieri nec operari; nulla enim est actio talium animarum, in qua corpus non communicet. Est enim duplex potentia motiva animæ sensitivæ: *una* imperans, scilicet appetitiva; *altera* exsequens, quæ affixa musculis et nervis, est principium mobilitatis in eis; sed ipsa distinctio partium corporalium facit, quod una pars animalis est movens et alia mota, et ita possunt moveri ex se. — *Quodl.* 9, a. 11, c. et ad 2.

ARTICULUS VII

UTRUM NECESSE SIT OMNE ENS ATQUE ADEO MUNDUM ESSE CREATUM A DEO.

Videtur quod non sit necessarium omne ens esse creatum a Deo.

1. Nihil enim prohibet inveniri rem sine eo, quod non est de ratione rei, sicut hominem sine albedine; sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entium, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi: ergo sine hac possunt esse; ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata a Deo. — 1a, q. 44, a. 1, arg. 1.

2. Præterea, ad hoc indiget aliquid causa efficiente, ut sit; ergo quod non potest non esse, non indiget causa efficiente; sed nullum necessarium potest non esse, quia quod necesse est esse, non potest non esse; cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quod non omnia entia sint a Deo. — l. c. arg. 2:

3. Præterea, quorumcumque est aliqua causa, in his potest fieri demonstratio per causam illam; sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, ut per Philosophum patet (3. *Metaphys. text.* 3; l. 2, c. 2): non igitur omnia entia sunt a Deo ut a causa agente. — l. c. arg. 3.

4. Præterea, omnia quæ a Deo sunt facta, dicuntur esse Dei creaturæ; creatio autem terminatur ad esse; prima enim rerum creatarum est esse, ut dictum est ex lib. *de Causis* (propos. 4). Cum ergo quidditas rei sit præter esse ipsius, videtur quod quidditas rei non sit a Deo. — *de Pot.* q. 3, a. 5, arg. 2.

Sed contra est: 1. quod dicitur *ad Rom.* 11, 36: «Ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia»; et *Joan.* 1, 3: «Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil»; et *Ps.* 145, 6: «Qui fecit cœlum et terram, mare et omnia, quæ in eis sunt». — 1a, l. c. arg. *Sed contra;* 2. *c. Gent.* c. 15, n. 7.

2. Præterea, dicit Philosophus (2. *Metaphys. text.* 4; l. 1 min., c. 1), quod id quod est maxime ens et maxime verum, est causa omnis entis et omnis veri, sicut id, quod maxime calidum est, est causa omnis caliditatis; Deus autem solus est id, quod est maxime ens et maxime verum, ut manifestum est: ergo necesse est omne ens esse a Deo. — 1a, q. 44, a. 1, c.

RESPONDEO DICENDUM, quod necesse est dicere, omne quod quocunque modo est, a Deo esse. Quod multipliciter demonstrari potest. Et *primo* quidem sic: Omne quod alicui convenit non secundum quod ipsum, per aliquam causam convenit ei, sicut album homini; nam quod causam non habet, primum et immediatum est; unde necesse est quod sit per se et secundum quod ipsum. Impossibile est autem aliquod unum duobus convenire, et utrique secundum quod ipsum; quod enim de aliquo secundum quod ipsum dicitur, ipsum non excedit; sicut habere tres angulos duobus rectis æquales non excedit triangulum, de quo prædicatur, sed est eidem convertibiliter.

Si igitur aliquid duobus conveniat, non convenit utrique secundum quod ipsum est. Impossibile est igitur aliquod unum de duobus prædicari, ita quod de neutro per causam dicatur; sed oportet vel unum esse alterius causam, sicut ignis est causa caloris corpori mixto, cum tamen utrumque calidum dicatur; vel oportet quod aliquod tertium sit causa utrique, sicut duabus candelis ignis est causa lucendi. Esse autem dicitur de omni eo quod est; impossibile est igitur esse aliqua duo, quorum neutrum habeat causam essendi, sed oportet utrumque acceptorum esse per causam, vel alterum alteri esse causam essendi. Oportet igitur quod ab illo, cui nihil est causa essendi, sit omne illud, quod quocunque modo est; sed Deus est hujusmodi ens, cui nihil est causa essendi: ergo ab eo est omne quod quocumque modo est. — 2. c. *Gent.* c. 15, n. 1.

Secundo sic: Secundum ordinem effectuum oportet esse ordinem causarum, eo quod effectus causis suis proportionati sint; unde oportet quod sicut effectus proprii reducuntur in causas proprias, ita id, quod commune est in effectibus propriis, reducatur in aliquam causam communem; sed omnibus commune est esse: ergo oportet quod supra omnes causas sit aliqua causa, cujus sit dare esse. Prima autem causa Deus est, ut manifestum est; ergo necesse est omnia, quæ sunt, a Deo esse. — *Tertio*, quod per essentiam dicitur, est causa omnium, quæ per participationem dicuntur, sicut ignis est causa omnium ignitorum in quantum hujusmodi; sed Deus est ens per essentiam suam, quia est ipsum esse; omne autem aliud ens est ens per participationem, quia ens quod est suum esse, non potest esse nisi unum: ergo Deus est causa essendi omnibus aliis. — *Quarto*, omne quod est possibile esse et non esse, habet aliquam causam, quia in se consideratum ad utrumlibet se habet, et sic oportet esse aliquod aliud, quod ipsum ad unum determinet; unde cum in infinitum procedi non possit, oportet quod sit aliquod necessarium, quod sit causa omnium possibilium esse et non esse. Necessarium autem quoddam est habens causam suæ necessitatis, in quo etiam in infinitum procedi non potest; et sic est devenire ad aliquid, quod est per se necesse esse; hoc autem non potest esse nisi unum, et hoc est Deus: ergo oportet omne aliud ab ipso reduci in ipsum, sicut in causam essendi. Unde manifestum est, quod ommia, quæ sunt, necesse est a Deo esse. — 2. *c. Gent.* c. 15. n. 3, 4, 5; 1a, q. 44, a. 1, c; *de Pot.* q. 3, a. 5, c.

Ad primum ergo dicendum, quod licet habitudo ad causam non intret definitionem entis, quod est causatum, tamen sequitur ad ea, quæ sunt de ejus ratione; quia ex hoc, quod aliquid per participationem est ens, sequitur quod sit causatum ab alio; unde hujusmodi ens non potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibilis; sed quia esse causatum non est de ratione entis simpliciter, propter hoc invenitur aliquod ens non causatum. — 1a, l. c. ad 1; *de Pot.* l. c. ad 1; *Quodl.* 7, a. 10, ad 4.

Ad secundum dicendum, quod ex hac ratione quidam moti fuerunt ad ponendum, quod ens necessarium non habeat causam, ut dicitur 8. *Phys. text.* 46; c. 6. Sed hoc manifeste falsum apparet in scientiis demonstrativis, in quibus principia necessaria sunt causæ conclusionum necessariarum; et ideo dicit Aristoteles (5. *Metaphys. text.* 6; l. 4, c. 5), quod sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Non ergo propter hoc solum requiritur causa agens, quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset, si causa non esset; hæc enim conditionalis est vera, sive antecedens sive consequens sint possibilia sive impossibilia. — 1a, l. c. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod mathematica accipiuntur ut abstracta secundum rationem, cum tamen non sint abstracta secundum esse. Unicuique autem competit habere causam agentem, secundum quod habet esse. Licet igitur ea, quæ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem, quam habent ad causam agentem, sunt sub consideratione mathematici; et ideo in scientiis mathema-

ticis non demonstratur aliquid per causam agentem. — 1a, q. 44, a. 1, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod ex hoc ipso, quod quidditati esse attribuitur, non solum esse, sed ipsa quidditas creari dicitur, quia antequam esse habeat, nihil est nisi forte in intellectu creantis, ubi non est creatura, sed creatrix essentia. — *de Pot.* q. 3. a. 5, ad 2, et a. 1, ad 17.

ARTICULUS VIII

UTRUM MATERIA PRIMA SIT CREATA A DEO.

Videtur quod materia prima non sit creata a Deo.

1. Omne enim quod fit, componitur ex subjecto et aliquo alio, ut dicitur 1. *Phys. text.* 62; c. 7; sed materiæ primæ non est aliquod subjectum: ergo materia prima non potest esse facta a Deo. — 1a, q. 44, a. 2, arg. 1.

2. Præterea, actio et passio dividuntur contra se invicem; sed sicut primum principium activum est Deus, ita primum principium passivum est materia: ergo Deus et materia prima sunt duo principia contra se invicem divisa, quorum neutrum est ab alio. — l. c. arg. 2.

3. Præterea, omne agens agit sibi simile, et sic, cum omne agens agat in quantum est actu, sequitur quod omne factum aliquo modo sit in actu, seu quod omnis actio terminetur ab aliquem actum, sicut et procedit ab aliquo actu; sed materia prima est tantum in potentia, in quantum hujusmodi: ergo contra rationem materiæ primæ est, quod sit facta. — l. c. arg. 3; *de Pot.* q. 3, a. 5, arg. 3.

4. Præterea, omne quod procedit in esse a Deo per creationem, habet ideam; sed materia prima non habet ideam. Quod patet, *tum* quia idea est forma et secundum illam aliquid formatur; sed materia prima neque ullam habet formam neque potest formari, ita ut forma sit de ejus essentia; *tum* quia materia non est nisi ens in potentia nec per se separata existit nec potest existere; at nulla idea in Deo est ens in potentia, proportionaliter respondens materiæ, cum in Deum nulla potentialitas cadat, et omnis idea est eorum, quæ per se sunt vel esse possunt: ergo materia non est creata a Deo. — *de Verit.* q. 3, a. 5, arg. 1 *Sed contra*, et arg. 1, 2, 3 et 4.

5. Præterea, cum scientia Dei sit causa omnium quæ sunt, quod a Deo est per creationem debet a Deo cognosci; sed materia prima non est cognoscibilis a Deo, quia cognitio omnis fit per aliquam similitudinem, quæ nulla esse potest in Deo respectu materiæ primæ, quia cum hæc sit ens in potentia tantum, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus: ergo materia prima non est a Deo creata. — 1a, q. 14, a. 8, c., et a. 11, arg. 3.

Sed contra est: 1. quia materia prima aliquo modo est, quia est ens in potentia; sed Deus est causa omnium quæ sunt, ut supra ostensum est: ergo Deus est causa materiæ primæ, cui nulla præexistit; et sic est causa illius per creationem, illam producendo. — 2. *c. Gent.* c. 16, n. 11.

2. Præterea, dicit Philosophus (2. *Metaphys. text.* 4; l. 1 min., c. 1), quod id quod est maxime verum et maxime ens, est causa essendi omnibus existentibus; sed hoc ipsum esse in potentia, quod habet materia prima, est aliquod ens: ergo debet esse derivatum a primo essendi principio, quod est maxime ens, et consequenter a Deo productum. — 8. *Phys.* l. 2.

RESPONDEO DICENDUM, quod antiqui philosophi paulatim et quasi pedetentim intraverunt in cognitionem veritatis. A principio enim quasi grossiores existentes non existimabant esse entia nisi corpora sensibilia; quorum qui ponebant in eis motum, non considerabant motum nisi secundum aliqua accidentia, ut puta secundum raritatem et densitatem, per congregationem et segregationem; et supponentes ipsam substantiam corporum increatam, assignabant aliquas causas hujusmodi accidentalium transmutationum, ut puta amicitiam, litem, intellectum aut aliquid hujusmodi. Ulterius vero procedentes distinxerunt per intellectum inter formam substantialem et materiam,

quam ponebant increatam, et perceperunt fieri transmutationem in corporibus secundum formas essentiales; quarum transmutationum quasdam causas universaliores ponebant, ut obliquum circulum secundum Aristotelem (2. *de Generat. text.* 56; c. 10), vel ideas secundum Platonem. Sed considerandum est, quod materia per formam contrahitur ad determinatam speciem, sicut substantia alicujus speciei per accidens ei adveniens contrahitur ad determinatum modum essendi, ut homo contrahitur per album. Utrique igitur consideraverunt ens particulari quadam consideratione, vel in quantum est hoc ens, vel in quantum est tale ens, et sic rebus causas agentes particulares assignaverunt. Et ulterius aliqui erexerunt se ad considerandum ens in quantum est ens, et consideraverunt causam rerum, non solum secundum quod sunt hæc vel talia, sed secundum quod sunt entia. — 1a, q. 44, a. 2, c.

Hoc igitur, quod est causa rerum, in quantum sunt entia, oportet esse causam rerum non solum secundum quod sunt talia per formas accidentales, nec secundum quod sunt hæc per formas substantiales, sed etiam secundum omne illud, quod pertinet ad esse illorum quocunque modo. Et sic oportet ponere etiam materiam primam creatam ab universali causa entium. — *Ibid.*; 2. *c. Gent.* c. 16.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus (l. c. in arg.) loquitur de *fieri* particulari, quod est de forma in formam sive accidentalem sive substantialem; nunc autem loquimur de rebus secundum emanationem earum ab universali principio essendi, a qua quidem emanatione nec materia excluditur, licet a primo modo factionis excludatur. — 1a, q. 44, a. 2, ad 1.

Ad secundum dicendum, quod passio est effectus actionis; unde et rationabile est quod primum principium passivum sit effectus primi principii activi. Nam omne imperfectum causatur a perfecto; oportet enim primum principium esse perfectissimum, ut dicit Aristoteles (12. *Metaphys. text.* 51; l. 11, c. 9). — *Ibid.* ad 2.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa non ostendit, quod materia non sit creata, sed quod non sit creata sine forma; licet enim omne creatum sit in actu, non tamen est actus purus. Unde oportet quod etiam illud, quod se habet ex parte potentiæ, sit creatum, si totum, quod ad esse ipsius pertinet, creatum est; et sic materia, quia est ens potentia, non per se creatur, sed creatur sub forma, quia sic habet esse in actu. — l. c. ad 3; *de Pot.* q. 3, a. 5, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod eo ipso, quod ponimus materiam causatam esse a Deo, necesse est ponere quod aliquo modo sit ejus idea in Deo, cum quidquid ab ipso causatur, similitudinem ipsius utcumque retineat. Sed tamen si de propria idea loquamur, non potest poni quod materia prima per se habeat ideam in Deo distinctam ab idea formæ vel compositi; quia idea proprie dicta, secundum quam scilicet aliquid formatur (quæ est idea practica actu vel virtute), respicit rem secundum quod est producibilis in esse; materia autem non potest exire in esse sine forma, nec e converso. Unde propria idea non respondet materiæ tantum nec formæ tantum; sed composito toti respondet una idea, quæ est factiva totius et quantum ad formam et quantum ad materiam. Si autem large accipiatur idea pro similitudine vel ratione, tunc illa possunt per se distinctam habere ideam, quæ possunt distincte considerari, quamvis separatim esse non possint; et sic nihil prohibet materiæ primæ etiam secundum se ideam esse. — Unde ad *primam rationem in contrarium* dicendum, quod quamvis materia prima sit informis, tamen inest ei imitatio primæ formæ; quantumcunque enim debile esse habeat, illud tamen est imitatio primi entis, et secundum hoc potest habere similitudinem in Deo. — Ad *secundum* vero dicendum, quod idea et ideatum non oportet esse similia secundum conformitatem naturæ, sed secundum repræsentationem tantum; unde et rerum compositarum est simplex idea, et similiter existentis in potentia est idealis similitudo

etiam in actu. — *de Verit.* q. 3, a. 5, c. et ad argumenta.

Ad quintum dicendum, quod materia licet recedat a Dei similitudine secundum suam potentialitatem, tamen in quantum vel sic esse habet, similitudinem quandam retinet divini esse. — 1a, q. 14, a. 11, ad 3.

Vel dic, quod quamvis in Deo non sit aliquid materiale et potentiale, sed essentia ejus sit actus tantum, tamen ille actus est causa omnium, quæ sunt in re, et materialium et formalium, quem actum imitatatur, quantum potest, omnis res et quidquid in re est; et ideo essentia divina est similitudo non tantum formalium, sed etiam materialium rei. Et ideo per ipsum potest cognosci materia prima. — 1. *Sent.* dist. 36, q. 1, a. 1, ad 3.

ARTICULUS IX

UTRUM MUNDUS SEU RES OMNES PROCESSERINT A DEO PER NECESSITATEM NATURÆ AN VERO PER ARBITRIUM VOLUNTATIS.

Videtur quod res omnes processerint a Deo per necessitatem naturæ, non autem per arbitrium voluntatis.

1. Id enim, quod est per essentiam, est primum in quolibet ordine, sicut in ordine ignitorum est primum, quod est ignis per essentiam; sed Deus est primum agens: ergo est agens per essentiam suam, quæ est natura ejus; ergo agit per naturam et non per voluntatem. — 1a, q. 19, a. 4, arg. 2.

2. Præterea, quidquid est causa alicujus per hoc quod est tale, est causa per naturam et non per voluntatem (ignis enim est causa calefactionis, quia est calidus; sed artifex est causa domus, quia vult eam facere); sed quia Deus est bonus, nos sumus, et in quantum est, operatur, ut dicit Augustinus (*de Doctrina Christiana* l. 1, c. 32; — Migne P P. L. t. 34, col. 32): ergo Deus per suam naturam est causa rerum et non per voluntatem. — l. c. arg. 3; *de Pot.* q. 3, a. 15, arg. 5 et 10.

3. Præterea, omnis perfectio inferioris naturæ a perfectione divinæ naturæ derivatur; sed ad perfectionem naturæ inferioris pertinet, quod sua virtute aliquid simile sibi faciat producendo effectum: ergo multo fortius Deus similitudinem suæ bonitatis creaturis communicat naturaliter et non voluntarie. — *de Pot.* q. 3, a. 15, arg. 2.

4. Præterea, similitudo naturæ communicari non potest nisi virtute naturæ; sed virtus naturæ in nulla re subjacet voluntati; unde et in Deo generatio Filii a Patre, quæ est naturalis, non fit per imperium voluntatis; nec etiam in hominibus vires animæ vegetabiles, quæ naturales dicuntur, voluntati subduntur: ergo voluntate divina non communicatur similitudo naturæ, sed per virtutem naturæ, atque adeo naturaliter et non voluntarie. — l. c. arg. 4.

5. Præterea, necessitas naturæ provenit ex hoc, quod natura immobiliter operatur idem, nisi impedimentum eveniat; sed major est immutabilitas Dei quam naturæ inferioris: ergo magis ex necessitate Deus producit effectum suum quam natura inferior. — l. c. arg. 7.

6. Præterea, operatio Dei est ejus essentia; sed essentia sua est ei naturalis: ergo naturaliter operatur, quidquid operatur. — *de Pot.* q. 3, a. 15, arg. 8.

7. Præterea, dicit Dionysius (*de Div. Nom.* c. 4, § 1; — Migne P P. Gr. t. 3, col. 694), quod sicut noster sol non ratiocinans aut præeligens, sed per ipsum suum esse omnia lumen ejus participare valentia illuminat, ita divina bonitas per essentiam suam omnibus existentibus proportionaliter radios bonitatis immittit; sed sol sine ratione et electione illuminans hoc agit ex necessitate naturæ: ergo et Deus creaturas producit, suam bonitatem communicando per necessitatem naturæ. — l. c. arg. 1; 1a, q. 19, a. 4, arg. 1.

Sed contra est, quod dicitur *Sap.* 11, 26: « Quomodo posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? » et *ad Ephes.* 1, 11: « Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ »; quod autem operatur ex consilio voluntatis, non operatur ex necessitate: ergo res a Deo non processerunt ex neces-

sitate naturæ, sed per arbitrium voluntatis. — 1a, q. 19, a. 4, et 3, arg. *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere Deum agere per voluntatem, et non per necessitatem naturæ, ut quidam existimaverunt. Quod quidem apparere potest tripliciter: *primo* quidem ex ipso ordine causarum agentium. Cum enim propter finem agat intellectus et natura, ut probatur 2. *Phys. text.* 49 (c. 5), necesse est ut agenti per naturam prædeterminentur finis et media necessaria ad finem ab aliquo superiore intellectu, sicut sagittæ prædeterminatur finis et certus modus a sagittante. Unde necesse est quod agens per intellectum et voluntatem sit prius agente per naturam. Unde cum primum in ordine agentium sit Deus, necesse est quod per intellectum et voluntatem agat. — *Secundo*, ex ratione naturalis agentis, ad quod pertinet, ut unum effectum producat; quia natura uno et eodem modo operatur, nisi impediatur; et hoc ideo, quia secundum quod est tale, agit; unde quamdiu est tale, non facit nisi tale; omne enim agens per naturam habet esse determinatum. Cum igitur esse divinum non sit determinatum, sed contineat in se totam perfectionem essendi, non potest esse quod agat per necessitatem naturæ, sed effectus determinati ab infinita ipsius perfectione procedunt secundum determinationem voluntatis et intellectus ipsius. — *Tertio*, ex habitudine effectuum ad causam. Secundum hoc enim effectus procedunt a causa agente, secundum quod præexistunt in ea, quia omne agens agit sibi simile; præexistunt autem effectus in causa secundum modum causæ. Unde cum esse divinum sit ipsum ejus intelligere, præexistunt in eo effectus ejus secundum modum intelligibilem, et per modum intelligibilem procedunt ab eo, et per consequens per modum voluntatis; nam inclinatio ejus ad agendum, quod intellectu conceptum est, pertinet ad voluntatem. Deus igitur est causa rerum per arbitrium suæ voluntatis et non ex necessitate naturæ. — 1a, q. 19, a. 4, c.

Ad primum ergo dicendum, quod quia essentia Dei est ejus intelligere et velle, ex hoc ipso, quod per essentiam suam agit, sequitur quod agat per modum intellectus et voluntatis. — 1a, l. c. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod bonum est objectum voluntatis. Pro tanto ergo dicitur « quia Deus bonus est, sumus », in quantum bonitas Dei ab ipso amata et volita est ei ratio volendi omnia alia, et consequenter est, mediante voluntate, creaturæ causa. — l. c. ad 3; *de Pot.* q. 3, a. 15, ad 5.

Ad tertium dicendum, quod ex perfectione divinæ naturæ est, quod virtute naturæ divinæ ipsius naturæ similitudo creaturis communicetur; non tamen hæc communicatio fit per necessitatem naturæ, sed per voluntatem. — *de Pot.* l. c. ad 2.

Ad quartum dicendum, quod natura non subjacet voluntati in his, quæ sunt intima rei; sed quantum ad ea, quæ sunt extra rem, nihil prohibet naturam subjici voluntati. Unde et in motu locali in animalibus natura musculorum et nervorum subjacet appetitui imperanti. Unde nec est inconveniens, si virtute naturæ divinæ creaturæ producuntur in esse secundum arbitrium divinæ voluntatis. — l. c. ad 4.

Ad quintum dicendum, quod non est ex immobilitate naturæ solum, quod aliquid ex necessitate producit, sed ex ejus determinatione ad unum, quæ non competit divinæ voluntati, licet in ea sit immutabilitas summa. — l. c. ad 7.

Ad sextum dicendum, quod licet operatio Dei naturaliter ei competat, cum sit ejus natura vel essentia; effectus tamen creaturæ operationem consequitur, quæ per modum intelligendi consideratur ut principium voluntatis, sicut et effectus calefactionis sequitur secundum modum caloris. — l. c. ad 8.

Ad septimum dicendum, quod Dionysius per verba illa non intendit excludere electionem a Deo simpliciter, sed secundum quid, in quantum scilicet non quibusdam solum bonitatem suam communicat, sed omnibus, prout scilicet electio discretionem quandam importat. — *Vel dic*, quod similitudo Dionysii est intelligenda quan-

tum ad universalitatem diffusionis (sol enim in omnia corpora radios effundit, non discernendo unum ab alio; et similiter divina bonitas); non autem intelligitur quantum ad privationem voluntatis. — 1a, q. 19, a. 4, ad 1; *de Pot.* l. c. ad 1.

QUÆSTIO XXVIII

DE PROPRIETATIBUS MUNDI.

Deinde considerandum est de proprietatibus mundi.

CIRCA QUAS QUÆRUNTUR TRIA:

1. Utrum mundus sit tantum unus vel plures.
2. Utrum mundus sit perfectus.
3. Utrum potuerit Deus facere mundum meliórem et perfectiorem, quam fecerit.

ARTICULUS I

UTRUM MUNDUS SIT TANTUM UNUS AN PLURES.

Videtur quod mundus non sit unus, sed sint plures: —

1. quia inconveniens est dicere, quod Deus sine ratione res creaverit, ut dicit Augustinus (libro LXXXIII Quæstionum, q. 46; — Migne PP. L. t. 40, col. 30); sed ea ratione, qua creavit unum, potuit creare multos, cum ejus potentia non sit limitata ad unius mundi creationem, sed sit infinita: ergo Deus plures mundos produxit. — 1a, q. 47, a. 3, arg. 1; 1. *de Cœlo* l. 19.

2. Præterea, natura facit quod melius est, et multo magis Deus; sed melius esset esse plures mundos quam unum; quia plura bona paucioribus meliora sunt: ergo plures mundi facti sunt a Deo. — 1a, l. c. arg. 2; 1. *de Cœlo* l. 19.

3. Præterea, omne quod habet formam in materia, potest multiplicari secundum numerum, manente eadem specie, quia multiplicatio secundum numerum est ex materia; sed mundus habet formam in materia. Sicut enim cum dico *homo,* significo formam; cum autem dico *hic homo,* significo formam in materia; ita cum dicitur *mundus,* significatur forma; cum autem dicitur *hic mundus*, significatur forma in materia: ergo nihil prohibet esse plures mundos. — 1a, l. c. arg. 3.

4. Præterea, quanto aliquid est nobilius, tanto ejus species est magis virtuosa; mundus autem est nobilior qualibet re naturali hic existente: igitur cum species rei naturalis hic existentis, puta equi aut bovis, possit perficere plura individua, multo magis species totius mundi potest plura individua perficere, et sic erunt plures mundi. — 1. *de Cœlo* l. 19.

Sed contra est: 1. Quod dicitur *Joan.* 1, 10: *Mundus per ipsum factus est;* ubi singulariter mundus nominatur, quasi uno solo mundo existente. — 1a, l. c. arg. *Sed contra.*

2. Præterea, Philosophus (1. *de Cœlo* a *text.* 76; c. 8; et a *text.* 93; c. 9) probat unicum esse mundum, non autem plures; idemque ostendit (12. *Metaphys. text.* 49; l. 11, c. 8), ex immaterialitate primi motoris arguens ejus unitatem et ex hac unitatem mundi. — 1. *de Cœlo* l. 16 et 19; 12. *Metaphys.* l. 10 (7).

RESPONDEO DICENDUM, quod ipse ordo in rebus sic a Deo creatis existens unitatem mundi manifestat. Mundus enim iste unus dicitur unitate ordinis, secundum quod quædam ad alia ordinantur; quæcumque autem sunt a Deo, ordinem habent ad invicem et ad ipsum Deum. Quædam enim quibusdam deserviunt; quæ autem diversa sunt, in unum ordinem non convenirent, nisi ab aliquo uno ordinarentur. Melius enim multa reducuntur in unum ordinem per unum quam per multos, quia per se unius unum est causa, et multa non sunt causa unius nisi per accidens, in quantum scilicet sunt aliquo modo unum. Unde cum illud, quod est primum, sit perfectissimum et per se, non per accidens, oportet quod primum reducens omnia in unum ordinem sit unum tantum, et hoc est Deus; et ita necesse est quod omnia ad unum mundum pertineant. Et ideo illi potuerunt po-

nere plures mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquam sapientiam ordinantem, sed casum, ut Democritus, qui dixit ex concursu atomorum factum esse hunc mundum et alios infinitos. — 1a, q. 47, a. 3, c., et q. 11, a. 3, c.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc est ratio, quare mundus est unus, quia debent omnia esse ordinata uno ordine et ad unum; propter quod Aristoteles (12. *Metaphys.* a *text.* 52; l. 11, c. 10) ex unitate ordinis in rebus existentis concludit unitatem Dei gubernantis; et Plato in *Timæo* ex unitate exemplaris probat unitatem mundi quasi exemplati. — 1a, q. 47, a. 3, ad 1.

Vel dicendum, quod si Deus faceret alios mundos, aut faceret eos similes huic mundo aut dissimiles; si omnino similes, essent frustra, quod non competit sapientiæ ipsius; si autem dissimiles, nullus eorum comprehenderet in se omnem naturam corporis sensibilis, et ita nullus eorum esset perfectus, sed ex omnibus constitueretur unus mundus perfectus. — 1. *de Cœlo* l. 19.

Ad secundum dicendum, quod nullum agens intendit pluralitatem materialem ut finem, quia materialis multitudo non habet certum terminum, sed de se tendit in infinitum; infinitum autem repugnat rationi finis. Cum autem dicitur, plures mundos esse meliores quam unum, hoc dicitur secundum multitudinem materialem. Tale autem melius non est de intentione Dei agentis, quia eadem ratione dici posset, quod si fecisset duos, melius esset quod essent tres, et sic in infinitum. — 1a, q. 47, a. 3, ad 2.

Vel dic, quod hoc ipsum pertinet ad bonitatem mundi, quod sit unus, quia unum habet rationem boni; videmus enim, quod per divisionem aliqua decidunt a bonitate propria. — 1. *de Cœlo* l. 19.

Ad tertium dicendum, quod mundus constat ex tota sua materia; non enim est possibile, esse aliam terram quam istam, quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium, ubicunque esset. Et eadem ratio est de aliis corporibus, quæ sunt partes mundi. — 1a, l. c. ad 3; 1. *de Cœlo* l. 16.

Ad quartum dicendum, quod majoris virtutis est facere unum perfectum quam facere multa imperfecta; singula autem individua rerum naturalium, quæ sunt hic, sunt imperfecta, quia nullum eorum comprehendit in se totum quod pertinet ad suam speciem. Sed mundus hoc modo perfectus est; unde ex hoc ipso ejus species ostenditur magis virtuosa. — 1. *de Cœlo* l. 19.

ARTICULUS II

UTRUM MUNDUS SIT PERFECTUS.

Videtur quod mundus non sit perfectus.

1. Perfectum enim est illud, cui nihil deest, ut dicit Philosophus (5. *Metaphys. text.* 21; l. 4, c. 16); sed mundi perfectio essentialis consistit in speciebus; non sunt autem in illo omnes species rerum a Deo producibiles, cum quibuscumque datis possit Deus producere plures et nobiliores in infinitum: ergo mundus non est perfectus. — 5. *Metaphys.* l. 18 (21); 1a, q. 25, a. 6; *de Verit.* q. 20, a. 4, c.; 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 3; 2. *c. Gent.* c. 27 et 46.

2. Præterea, non dicitur aliquid esse perfectum et completum, cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua; sed post septimum diem, quo dicitur Deus quievisse a productione universi, multa sunt facta, puta nova individua, et novæ quædam species animalium frequenter apparent, quæ prius nunquam apparebant, ut patet in illis quæ ex putrefactione generantur, ut dicit Philosophus (*de Animalibus* l. 17 seu *de Generat. Animal.* l. 3, c. 11). Quædam etiam sunt, in quibus sola divina virtus operatur, quæ post illum septimum diem apparuerunt, ut animarum creatio, gratiæ infusio, miraculorum operatio, opus Incarnationis et gloria beatorum quoad animas et corpora futura post resurrectionem. Ergo mundus non fuit factus perfectus. — 1a, q. 73, a. 1, arg. 3; 2. *Sent.* dist. 15, q. 3, a. 1, arg. 7 et 8.

3. Præterea, quamdiu artifex ab opere

suo non cessat, opus suum non perficit; sed Deus nunquam ab operatione sua cessat, cum operatio sit sua essentia, quæ æterna est; ergo Deus non fecit mundum perfectum. — 2. *Sent.* l. c. arg. 3.

4. Præterea, secundum Avicennam (*de Intelligentiis* c. 1 et sqq.) omne agens, quod non agit per motum, non habet actionem in effectu solum quamdiu fit, sed quamdiu in eo perdurat, cum non tantum sit causa fieri, sed essendi; sed Deus est causa agens rei non per motum, cum non requirat materiam ex qua agat, quam oportet esse subjectum motus: ergo videtur quod ipse, quamdiu mundus durat, sua actione esse mundo influat, et ita videtur quod, quando Deus fecit mundum, non fecerit illum perfectum. — *Ibid.* arg. 4.

Sed contra: 1. consummatio et completio rei est quædam illius perfectio; sed *Gen.* 2, 2 dicitur, quod Deus die septimo consummavit opus, quod fecerat, puta totum universum: ergo mundus est a Deo factus perfectus. — 1a, l. c. et 2. *Sent.* l. c. arg. *Sed contra.*

2. Præterea, *Deuter.* 32, 4 dicitur, quod Dei perfecta sunt opera, et *Gen.* 1 singula, quæ Deus creavit, dicuntur bona; omnia autem simul dicuntur valde bona, ad indicandam mundi perfectionem: ergo mundus a Deo factus est perfectus. — *de Spirit. Creat.* a. 5, c.

3. Præterea, omne agens agit sibi simile, secundum quod possibile est; sed Deus est perfectissimum agens: ergo debet mundum a se factum produxisse perfectum. — *Opusc.* 2, c. 72.

RESPONDEO DICENDUM, quod mundus a Deo productus est perfectus. Quod manifeste patet, *primo*, quia secundum hoc dicitur aliquid esse perfectum, secundum quod nihil illi deest secundum modum suæ perfectionis. Duplex autem est perfectio rei: *una* totalitatis, quam res habet ex hoc, quod ex omnibus partibus suis integralibus constat; et hanc habet mundus, ut inquit Philosophus (1: *de Cœlo text.* 4 et 5; c. 1). Nam partes integrales universi sunt tantum corpora cœlestia et elementa, quibus manifeste patet illud constare; nam animalia et plantæ et alia hujusmodi sunt secundariæ partes ejus, quæ magis pertinent ad bene esse ipsius quam ad primam institutionem; quia constituitur universum corporeum ex suis partibus secundum ordinem situs; quæ autem primo et per se habent ordinem situs in universo, sunt corpora simplicia, puta cœlum et elementa; nam aliis partibus universi, puta lapidibus, plantis et animalibus, non determinatur situs secundum se, sed secundum simplicia corpora. *Altera* pefectio est finis; finis autem vel est operatio, sicut finis cytharistæ est cytharizare; vel est aliquid ad quod per operationem pervenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificando facit. Et hæc etiam inest universo. Nam corpora cœlestia influunt in sublunaria, hæc autem in se agunt et patiuntur, ut dicemus. — 1a, q. 4, a. 1, c. et q. 73. a. 1, c.; 1. *de Cœlo* l. 3 et Procem.; *Tabula Aurea* voce « cœlum » n. 50, 69, 70, 158.

Secundo, perfectio universi essentialis non attenditur in individuis, quorum multiplicatio ordinatur ad perfectionem speciei, sed in speciebus per se; sed in universo omnes naturæ possibiles inveniuntur, puta omnes modi generales essendi et omnes gradus perfectionis. Nam capacitas potentiæ naturalis tota impleta est quoad genera singulorum, non quoad singula generum, ad differentiam potentiæ obedientialis, quæ neutro modo impleri potest. Cujus ratio est, quia Deus unicuique rei dat secundum capacitatem naturalium; ad ipsum enim, qui infinito amore diligit ea, quæ sunt, pertinet ut nullum bonum creaturæ deneget, atque adeo ipsi universo, cujus ipsum sit naturaliter capax. Unde manifestum est, quod mundus est perfectus. — *Tabula Aurea* voce « perfectio » n. 9 et 25; 2. *c. Gent.* c. 91, n. 5, et c. 46; vide Francisc. Silvestrum (Ferrariensem) in h. loc., et Cajetanum in 1am, q. 51, a. 1; — *de Verit.* q. 29, a. 3, ad 3; 3a, q. 1, a. 3, ad 3; 3. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 3, ad 4.

Ad primum ergo dicendum, quod de perfectione essentiali universi non sunt

modi particulares et specifici essendi (nam cum hi sint infiniti, non possunt simul omnes poni), sed tantum modi generales essendi, qui sunt finiti, puta tres: insensibilium, sensibilium et intellectualium. — 2. *c. Gent.* c. 46; v. Ferrariensem in h. loc.

Ad secundum dicendum, quod nihil post mundum conditum a Deo factum est novum totaliter, quin aliquo modo in ipso contineatur. Quando enim in mundo creato tantum erat Adam, nondum creata Eva, hæc materialiter præexstitit in costa Adæ. Similiter individua, quæ de novo in mundo producuntur, causaliter præcesserunt in primis individuis suarum specierum. Species etiam novæ, si quæ generantur, præexstiterunt virtualiter in productis a Deo. Sic animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum et elementorum, quas in mundi conditione acceperunt, etiamsi novæ species talium animalium producantur. Animalia etiam quædam secundum novam speciem aliquando oriuntur ex commixtione animalium diversorum secundum speciem, sicut cum ex asino et equa generatur mulus; et hæc etiam causaliter præcesserunt in primis individuis a Deo conditis. — Quædam denique præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ, quæ nunc creantur; et similiter Incarnationis opus, quia, ut dicitur *ad Phil.* 2, 7: « Filius Dei in similitudinem hominum factus ». Nisi dicas quoad creationem animarum, quod essentialis universi perfectio consistit in speciebus, accidentalis vero in individuis; et propterea quia multiplicatio animarum non est secundum diversam speciem, sed secundum numerum tantum, ex hoc quod multæ animæ quotidie creantur, nihil ad essentialem universi perfectionem adjungitur, sed ad accidentalem tantum, quod non est inconveniens. Gloria vero spiritualis secundum similitudinem præcessit in angelis, corporalis vero in cœlo, præcipue empyreo. Unde dicitur *Eccle.* 1, 10: « Nihil sub sole novum . . . . . Jam enim præcessit in sæculis, quæ fuerunt ante nos. » — 1a, q. 73, a. 1, ad 3; 2. *Sent.* dist. 15, q. 3, a. 1, ad 7 et 8, et dist. 17, q. 2, a. 2, ad 6.

Vel dic, quod nihil facit Deus in creatura, quod aliquo modo in primis diebus non præcesserit, sed diversimode. Quædam enim fuerunt in operibus sex dierum ut in principiis activis et materialibus et secundum similitudinem speciei, ut ea, quæ generantur ex sibi similibus in natura. Quædam vero sicut in principiis activis et materialibus, sed non secundum similitudinem speciei, sicut quædam animalia ex putrefactione genita; cum enim hæc producantur ex virtute cœlesti, quæ tenet in eorum generatione locum virtutis formativæ, fuerunt producta in operibus sex dierum in suis principiis, scilicet materia, et in rationibus seminalibus, sicut etiam alia, quæ per operationem naturæ producuntur. Quædam vero fuerunt in prædictis operibus sicut in principiis disponentibus et non activis, et secundum similitudinem speciei, sicut anima rationalis. Quædam denique ut in potentia obedientiæ tantum, sicut ea, quæ per miraculum fiunt et quæ ad gratiam pertinent. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 3, a. 1, ad 7 et 8.

Ad tertium dicendum, quod Deus non dicitur cessare ab operatione nisi ex parte effectus consequentis; ipse enim non agit aliqua operatione media vel intrinseca vel extrinseca, quæ non sit sua essentia, quia suum velle est suum facere, et suum velle est suum esse; nec tamen ab æterna operatione sequitur effectus nisi secundum determinationem voluntatis. Unde dicitur incipere operari vel ab operatione cessare ex parte effectus. — l. c. ad 3.

Ad quartum dicendum, quod sicut influentia solis per irradiationem est semper, quamdiu aer illuminatur, ut possit dici: semper sol facit lumen in aere; ita divina bonitas semper esse rebus influit, non aliud et aliud, sed unum et idem. Nec tamen res dicuntur semper fieri vel creari vel institui apud nos, sed tunc, cum primo esse acceperunt. Et ideo dicitur, quod cessat creare vel facere mundum. — l. c. ad 4.

ARTICULUS III

UTRUM DEUS POTUERIT FACERE UNIVERSUM PERFECTIUS.

Videtur quod Deus non potuerit facere universum perfectius.

1. Quidquid enim Deus facit, potentissime et sapientissime facit; sed tanto fit aliquid melius, quanto fit potentius et sapientius : ergo Deus non potest facere universum melius. — 1a, q. 25, a. 6, arg. 1 ; 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, arg. 3.

2. Præterea, Augustinus (*contra Maximinum* l. 2, c. 7 ; — Migne PP. L. t. 42, col. 762) sic argumentatur: Si Deus potuit et noluit gignere Filium sibi æqualem, invidus fuit; eadem ratione, si Deus potuit universum facere melius et perfectius quam fecerit, et noluit, invidus fuit; sed invidia est omnino releganda a Deo: ergo Deus universum fecit optimum; non ergo potuit illud facere perfectius quam fecit. — 1a, l. c. arg. 2.

3. Præterea, id quod est maxime et valde bonum, non potest melius fieri, quia maximo nihil est majus; sed, sicut dicitur *Gen.* 1, 31, vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona : ergo bonum universi non potest a Deo fieri melius. — 1a, l. c. arg. 3.

4. Præterea, omne quod est communicabile creaturæ, est ei communicatum ; cum enim bonitas Dei infinita sit, ad eum pertinet, ut communicet se quantum potest; sed ex hoc universum est bonum, quod consistit ex creaturis divinam bonitatem participantibus : ergo universum melius esse non potest. — Hannibaldus in 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, arg. 2; 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 2, arg. 3.

5. Præterea, omni agenti propter finem finis est ratio faciendi et non faciendi; sed Deus agit propter finem, qui est sua bonitas, quæ non potest esse ratio non faciendi universum in meliori bonitate, si melius esse posset: ergo Deus non potest universum facere melius. — Hannibaldus in 1. *Sent.* l. c. arg. 3.

6. Præterea, secundum Dionysium (*de Div. Nom.* c. 4; — Migne PP. Gr. t. 3, col. 694) et Platonem (in *Convivio* c. 4) optimi est optima adducere; sed optimo nihil est melius: ergo universo, quod Deus fecit, qui optimus est, nihil melius esse potest. — 1. *Sent.* l. c. a. 1, arg. 1.

7. Præterea, una res non deficit a bonitate alterius nisi per hoc quod deficit a participatione divinæ bonitatis; sed iste defectus non est ex parte Dei, quia æqualiter se habet, ut ait Dionysius (l. c. c. 2, § 5 et 6; — Migne PP. Gr. t. 3, col. 643), ad omnes creaturas ; sed ex parte ipsius rei, quæ magis vel minus bonitatis divinæ capax est : ergo videtur quod Deus rem quamlibet et consequenter ipsum universum melius facere non possit. — l. c. arg. 4.

Sed contra, omni finito Deus potest facere majus, cum sua potentia sit infinita ; sed bonitas universi est finita, alias æquaretur bonitati factoris, quod est impossibile : ergo Deus potest facere bonitatem majorem et perfectiorem, quam sit bonitas universi. — Hannibaldus in 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, arg. 1 *Sed contra.*

RESPONDEO DICENDUM, quod secundum Philosophum (12. *Metaphys. text.* 52 ; l. 11, c. 10) bonum universi consistit in duplici ordine, nimirum in ordine partium universi ad invicem, et in ordine totius universi ad finem, qui est ipse Deus ; sicut etiam in exercitu est ordo partium exercitus ad invicem secundum diversa officia, et est ordo ad bonum ducis, quod est victoria, et hic ordo est præcipuus, propter quem est primus ordo. — Accipiendo ergo bonum ordinis, qui est in partibus universi ad invicem, tale bonum considerari potest *vel* quantum ad partes ipsas ordinatas *vel* quantum ad ordinem partium. Si quantum ad *partes ipsas,* tunc potest intelligi universum fieri melius et perfectius *vel* per additionem plurium partium, si nimirum multæ aliæ species creentur, et impleantur multi gradus bonitatis, qui possunt esse, cum etiam inter summam creaturam et Deum sit infinita distantia ; et sic Deus melius et perfectius universum facere potuisset et posset. Sed

illud universum se haberet ad hoc sicut totum ad partem, et sic nec penitus esset idem nec penitus esset diversum; et hæc additio bonitatis esset per modum quantitatis discretæ. — *Vel* potest intelligi fieri melius quasi intensive, quasi mutatis omnibus partibus ejus in melius; quia si aliquæ partes meliorarentur aliis non melioratis, non esset tanta bonitas ordinis; sicut patet in cythara, cujus si omnes chordæ meliorantur, fit dulcior harmonia, sed quibusdam tantum melioratis fit dissonantia. Hæc autem melioratio omnium partium vel potest intelligi secundum bonitatem accidentalem, et sic posset Deus facere universum melius et perfectius quam sit, manentibus iisdem partibus et eodem universo; vel secundum bonitatem essentialem, et sic non potest Deus facere universum melius quam ipsum sit, sicut nec rem meliorem quam ipsa sit, licet possit aliquod aliud universum facere eo melius, alias species creando, ut dictum est: sicut etiam non potest facere quaternarium majorem, quia si esset major, jam non esset quaternarius, sed alius numerus; sic enim se habet additio differentiæ substantialis in definitionibus, sicut additio unitatis in numeris, ut dicitur 8. *Metaphys.* (*text.* 10; l. 7, c. 3). — 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1 et 2; Hannibaldus *Ibid.*; 1a, q. 25, a. 6, c.

Si autem accipiatur ipse *ordo partium*, sic non potest universum esse melius per modum quantitatis discretæ, nisi fiat additio in partibus universi, quia in universo nihil est inordinatum. Sed intensive posset esse melius, manentibus iisdem partibus, quantum ad ordinem qui sequitur bonitatem accidentalem; quanto enim aliquid in majus bonum redundat, tanto ordo melior est. Sed ordo qui sequitur bonitatem essentialem, non potest esse melior, nisi fiant aliæ partes et aliud universum.

Similiter *ordo* qui est *ad finem* potest considerari *vel* ex parte ipsius finis; et sic non potest esse melior, ut scilicet in meliorem finem universum ordinetur, sicut Deo nihil melius esse potest; — *vel* quantum ad ipsum ordinem; et sic secundum quod cresceret bonitas partium universi et ordo earum ad invicem, posset meliorari ordo in finem ex eo quod propinquius ad finem se haberent, quanto similitudinem divinæ bonitatis magis consequerentur, quæ est omnium finis. — *Ibid.*

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicimus Deum posse aliquid facere melius, quam fecit, si ly *melius* sit nomen, verum est; qualibet enim re potest facere aliam meliorem. Eandem vero potest facere meliorem quodammodo, et quodammodo non, sicut dictum est; et idem dico de universo. — Si vero ly *melius* sit adverbium et importet modum ex parte facientis, Deus non potest facere melius quam sicut facit, quia non potest facere ex majori bonitate et sapientia. Si autem importet modum ex parte facti, sic potest facere melius, quia potest dare rebus a se factis meliorem modum essendi quantum ad accidentalia, licet non quantum ad essentialia. — 1a, q. 25, a. 6, ad 1.

Vel dic, quod licet Deus produxerit universum et producat unamquamque rem tota sua potentia infinita, non tamen sequitur quantitas bonitatis in effectu nisi secundum voluntatem opificis, quæ se habet ut imperans ad opus, quod potentia exsequendo educit. — 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, ad 3.

Ad secundum dicendum, quod de ratione Filii est quod æquetur Patri; non est autem de ratione creaturæ, quod sit melior quam a Deo facta est (1a, l. c. ad 2). — *Vel dic,* quod quamvis accipere a Patre sit commune Filio cum omni creatura communitate analogiæ, tamen habere per naturam est sibi proprium, sicut ipsemet dicit. Et ideo æqualitas paterna debetur sibi per naturam; unde si non æqualem genuisset, cum potuisset, Deus Pater invidus fuisset, quia subtraxisset dignitatem Filio, quam deberet et posset habere. Sed creatura nunquam potest pertingere ad æqualitatem Dei, nec alia mensura bonitatis illi debetur quam secundum determinationem divinæ voluntatis; et ideo nulla invidia in Deo resultat, si universum melius facere potuit quam

fecit. Et hoc est, quod Hilarius dicit (*de Synodis* c. 24, n. 58; — Migne P P. L. t. 10, col. 520), quod omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed Filio natura dedit. — 1. *Sent.* l. c. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod universum suppositis istis rebus non potest esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum a Deo, in quo bonum universi consistit; quorum si unum aliquod esset melius, corrumperetur proportio ordinis; sicut si una chorda plus debito intenderetur, corrumperetur citharæ melodia. Posset tamen Deus alias res atque adeo aliud universum facere vel alias res addere istis rebus factis, et sic esset illud universum melius. — 1a, q. 25, a. 6, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod multa sunt communicabilia creaturæ, quæ non sunt communicata, et tamen Deus infinita bonitate creaturis communicat bona sua; communicat enim eis secundum quod ratio sapientiæ exigit secundum respectum ad modum, quem divina bonitas præfixit. — Hannibald. in 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, ad 2.

Ad quintum dicendum, quod licet absolute loquendo divina voluntas non possit esse ratio, quare universum non fiat melius, tamen potest esse ratio ejus, si præsupponatur modus a voluntate divina præfixus; hoc enim divinæ competit voluntati, ut illud sit in rebus, quod divina sapientia et voluntas determinavit. — *Ibid.* ad 3.

Ad sextum dicendum, quod quælibet res in se considerata non est optima, nisi forte in quantum attingit omnem bonitatem suam essentialem, sicut si dicatur ternarius esse maximus, quia attingit quantitatem suæ speciei; sed in ordine ad universum est optima, sicut Augustinus dicit (*Enchirid.* c. 10; — Migne P P. L. t. 40, col. 236). — 1. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, ad 1.

Ad septimum dicendum, quod diversitas graduum in entibus non tantum est ex parte rerum, quarum capacitates ad invicem distant, sed etiam ex ordine sapientiæ disponentis, quæ diversas capacitates rebus tribuit, quibus postmodum secundum providentiam suam dona sua largitur, quæ pro diversitate capacitatum a Deo ordinatarum, diversimode a diversis participantur. — l. c. ad 4.

QUÆSTIO XXIX

DE NATURA CŒLI.

Deinde considerandum est de cœlo, de quo quinque investiganda sunt: natura, unitas, motus, actio et accidentia.

CIRCA PRIMUM QUÆRUNTUR QUATUOR;

1. Utrum cœlum habeat materiam vel illa careat, seu utrum sit compositum ex materia et forma.
2. Utrum cœlum habeat materiam diversæ rationis a materia sublunarium, an vero ejusdem, ita ut sit una materia omnium corporalium.
3. Utrum cœlum sit animatum.
4. Utrum cœlum sit ingenerabile et incorruptibile.

ARTICULUS I

UTRUM CŒLUM HABEAT MATERIAM VEL ILLA CAREAT, SEU UTRUM SIT COMPOSITUM EX MATERIA ET FORMA.

Videtur quod cœlum careat materia ac proinde non sit compositum ex materia et forma.

1. Dicit enim Philosophus (8. *Metaphys. text.* 12; l. 7, c. 4; et 12. *Metaphys. text.* 10; l. 11, c. 2), quod naturales et sempiternæ substantiæ, ut cœli, vel non habent materiam, vel si habent, habent tantum mobilem secundum locum; ergo cœlum non habet materiam. — 8. *Metaphys.* l. 4 (3); 12. *Metaphys.* l. 2 (1).

2. Præterea, dicit Philosophus (8. *Metaphys. text.* 14; l. 7, c. 5), quod non cujuslibet rei materia est pars, sed tantum rei generabilis et corruptibilis; sed cœlum, ex Philosopho (1. *de Cœlo text.* 20; c. 3), est ingenerabile et incorruptibile: ergo cœlum non habet materiam. — 8. *Metaphys.* l. 4 (3); 1. *de Cœlo* l. 6.

3. Præterea, materia, ut dicit Philosophus (1. *Phys. text.* 82; c. 9), est subjectum, ex quo fit aliquid, cum insit; sed cœlum, ut dicitur 2. *de Cœlo* (*text.* 1; c. 1), non est factum: ergo non est compositum ex materia et forma. — 1. *Phys.* l. 15 (14); 2. *de Cœlo* l. 1.

4. Præterea, ea quæ habent materiam, necessario habent contraria, ut dicitur 1. *de Cœlo* (*text.* 20; c. 3) et *de Longitudine et Brevitate Vitæ* (c. 2); unde dicit Philosophus (1. *Phys. text.* 68; c. 7), quod materia est subjectum contrariorum; sed cœlum non habet contrarium, quia est incorruptibile, ut dicitur 1. *de Cœlo* (l. c.): ergo cœlum non habet materiam. — 1. *de Cœlo* l. 6; 1. *Phys.* l. 13 (12).

5. Præterea, dicit Philosophus (9. *Metaphys. text.* 17; l. 7, c. 8), quod nullum æternum habet potentiam passivam, eo quod omnis potentia passiva est potentia contradictionis; sed cœlum secundum Philosophum est æternum, ut dictum est (supra arg. 1): ergo cœlum non est compositum ex materia. — 9. *Metaphys.* l. 9 (4).

6. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 54; c. 7), quod illa activa sunt impassibilia, quæ non habent formam in materia, illa vero sunt passibilia, quæ habent formam in materia; sed cœlum est activum impassibile: ergo caret materia. — 1. *de Generat.* l. 20.

7. Præterea, Philosophus (12. *Metaphys. text.* 30; l. 11, c. 6) ex eo quod intelligentiæ sunt substantiæ sempiternæ, arguit, quod debeant carere materia; sed cœlum secundum Philosophum (2. *de Cœlo text.* 1; c. 1) est æternum: ergo cœlum non est compositum ex materia. — 12. *Metaphys.* l. 5 (4); 2. *de Cœlo* l. 1.

8. Præterea, ut colligitur ex Philosopho (8. *Metaphys. text.* 4; l. 7, c. 1), sola generatio et corruptio sunt principium veniendi in cognitionem materiæ primæ; sed in cœlo non est generatio neque corruptio, cum sit ingenerabile et incorruptibile, ut dicitur 1. *de Cœlo* (*text.* 20; c. 3): ergo in cœlo non est materia. — 8. *Metaphys.* l. 1; 1. *de Cœlo* l. 6.

Sed contra est: 1. cœlum est corpus naturale, ut dicit Philosophus 1. *de Cœlo* (*text.* 1; c. 1) et 8. *Metaphys.* (*text.* 1; l. 7, c. 1); sed omnis substantia naturalis, ut dicit Philosophus 2. *Phys.* (*text.* 4; c. 1), est composita ex materia et forma: ergo. — 1. *de Cœlo* l. 1; 8. *Metaphys.* l. 1; 2. *Phys.* l. 1.

2. Præterea, dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 51; c. 9), quod eadem genere et numero æqualia sunt principia in sempiternis atque in generabilibus; sed hujusmodi principia sunt materia et forma, ut ibidem dicitur: ergo cœlum est compositum ex materia et forma. — 2. *de Generat.* l. 9.

3. Præterea, omnis substantia, ut dicit Philosophus 2. *de Anima* (*text.* 2; c. 1) et 7. *Metaphys.* (*text.* 7; l. 6, c. 3) et 8. *Metaphys.* (*text.* 3; l. 7, c. 1) vel est materia vel forma vel compositum ex illis; sed cœlum non est sola forma; nam forma materiam respicit, cum sit actus ipsius; neque est sola materia, tum quia materia est propter formam, tum quia motus localis, qui convenit cœlo, habet pro subjecto compositum ex materia et forma, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 23 et 24; c. 4): ergo cœlum est compositum ex materia et forma. — 2. *de Anima text.* l. 1; 7. *Metaphys.* l. 2; 8. *Mephys.* l. 1; *Tabula Aurea* voce « forma » n. 84 et 79.

4. Præterea, dicit Philosophus (8. *Metaphys. text.* 4; l. 7, c. 1), quod in omni mutatione est accipere materiam, sicut in omni mutatione est aliquis modus fiendi vel simpliciter vel secundum quid; sed in cœlo est mutatio aliqua et aliquod fieri secundum quid; est enim mutatio localis et aliqua alteratio secundum illuminationem et obscurationem: ergo in cœlo etiam est materia. — 8. *Metaphys.* l. 1.

RESPONDEO DICENDUM, quod Averroes (*de Substantia Orbis* c. 2) dicit, quod corpus cœleste non est compositum ex materia et forma quasi ex potentia et actu, sed dicit ipsum esse materiam actu existentem, et formam ejus dicit animam ipsius, ita tamen, quod non constituatur in esse per formam, sed solum in moveri; et sic dicit

in eo esse non potentiam ad esse, sed solum ad ubi, sicut dicit Philosophus (12. *Metaphys. text.* 10; l. 11, c. 2). Sed hæc positio et veritati repugnat et intentioni Aristotelis. Veritati quidem repugnat, quia manifestum est, quod corpus cœleste est aliquod ens actu; alioqui non ageret in hæc inferiora, nec moveretur, quia quod est in potentia tantum, non est subjectum motus, ut dicitur in 6. *Phys.*, et quia unumquodque agit in quantum est actu (*Tabula Aurea* voce « agens » n. 108). Oportet autem omne quod est actu ens, vel esse formam subsistentem, sicut sunt subtantiæ separatæ, vel habere formam in alio, quod quidem se habet ad formam sicut materia, et sicut potentia ad actum. Non autem potest dici, quod corpus cœleste sit forma subsistens, quia sic esset intellectum in actu, non cadens sub sensum neque sub quantitatem. Relinquitur ergo, quod est compositum ex materia et forma, et potentia et actu, et per consequens in illo est subjectum actualitatis ipsius. — *de Cœlo* l. 6; 8. *Phys.* l. 21; 1a, q. 66, a. 2.

Verum est tamen, quod non oportet quod istud subjectum vel materia habeat privationem, quia privatio nihil aliud est quam absentia formæ quæ est nata inesse. Huic autem materiæ vel subjecto non est nata inesse alia forma, sed forma ipsius replet totam potentialitatem materiæ, cum sit quædam totalis et universalis perfectio. Quod patet ex hoc, quod virtus activa ejus est universalis, non particularis, sicut virtus inferiorum corporum, quorum formæ tamquam particulares existentes non possunt replere totam potentialitatem materiæ; unde simul cum una forma remanet in materia privatio formæ alterius, quæ est apta nata inesse. Et hinc patet error Averrois; deceptus enim fuit per æquivocationem potentiæ. Nam potentia quandoque se habet ad opposita; et hæc excluditur a corpore cœlesti et a substantiis simplicibus separatis, quia non est in eis potentia ad non esse secundum intentionem Aristotelis: eo quod substantiæ simplices sunt formæ tantum; formæ autem convenit esse. Materia autem corporis cœlestis non est in potentia ad aliam formam. Sicut enim corpus cœleste comparatur ad suam figuram, cujus est subjectum, ut potentia ad actum, et tamen non potest non habere talem figuram: ita materia corporis cœlestis comparatur ad talem formam ut potentia ad actum, et non est in potentia ad privationem hujus formæ vel ad non esse. Non enim omnis potentia est oppositorum; alioquin possibile non sequeretur ad necesse, sicut dicitur in 2. *Periherm.* c. 3 (al. *de Interpret.* c. 13). Est etiam ejus positio contra Philosophum, qui 1. *de Cœlo* in quadam demonstratione dicit, quod corpus cœleste habet potentiam vel virtutem ad hoc quod sit semper; ergo secundum Philosophum cœlum habet potentiam ad esse. — 1. *de Cœlo* l. 6; 8. *Phys.* l. 21; 1a, q. 66, a. 2.

Quod confirmari potest etiam dato quod corpus cœleste non sit compositum ex materia et forma: quia necesse est quod omnis substantia simplex subsistens vel ipsa sit suum esse, vel participet esse. Substantia autem simplex, quæ est ipsum esse subsistens, non potest esse nisi una, sicut neque albedo, si esset subsistens, posset esse nisi una; omnis ergo substantia, quæ est post primam substantiam simplicem, participat esse. Omne autem participans componitur ex participante et participato, et participans est in potentia ad participatum; ergo substantia quantumcunque simplex post primam substantiam simplicem est potentia essendi. Unde relinquitur quod in corpore cœlesti est potentia ad esse, non tamen ad privationem illius, quia non est in illo potentia ad aliam formam; et præterea, quia est compositum ex materia et forma, licet in ejus materia non sit privatio alicujus formæ, sed tantum alicujus *ubi;* unde consequenter non est mutabile secundum formam per generationem et corruptionem, sed solum secundum ubi. — 8. *Phys.* l. 21.

Ad primum ergo dicendum, quod sensus Philosophi (12. *Metaphys.* l. c.) est, quod quæcunque transmutantur oportet quod habeant materiam, sed aliam et aliam.

Ea enim quæ transmutantur secundum substantiam seu quæ generantur et corrumpuntur, habent materiam, quæ est subjectum generationis et corruptionis, quæ scilicet de se est in potentia ad formas et privationes ; sed corpora cœlestia, quæ sunt sempiterna et ingenerabilia, sed mobilia secundum locum, habent quidem materiam, sed non quæ est subjectum generationis, aut quæ sit in potentia ad formam et privationem, sed quæ est in potentia ad terminos motus localis, qui sunt, unde incipit motus, et quo motus tendit. — 12. *Metaphys.* l. 2 (1).

Sensus vero 8. *Metaphys.* (l. c.), ubi dicitur, quod forsan cœlestia corpora non habent materiam, vel si habent, non talem qualem habent generabilia et corruptibilia, sed solum secundum potentiam quæ est in motu locali, hic est. Cum enim, ut colligitur ex Philosopho (8. *Metaphys. text.* 4 ; l. 7, c. 1), in rebus generabilibus et corruptibilibus generatio et corruptio inducant in cognitionem materiæ, quia in generatione et corruptione oportet esse unum subjectum commune ad privationem et formam, sequitur quod, quia in corpore cœlesti non est potentia ad privationem formæ, sed solum ad diversa loca, cœlum non habet materiam, quæ sit in potentia ad formam et privationem, sed quæ est in potentia ad diversa loca. Corpus autem comparatur ad locum non sicut materia ad formam, sed magis sicut subjectum ad accidens ; et licet comparatio subjecti ad accidens sit quodammodo ut materiæ ad formam, non tamen subjectum est omnino materia. Et sic corpus cœleste universaliter nullo modo habet materiam si subjectum materiam non dicit, vel habet materiam ad *ubi* si subjectum dicitur materia. — 8. *Metaphys.* l. 4 (3).

Ad secundum dicendum, quod Philosophus ibi comparat compositum generabile et corruptibile ad ejus partem, puta formam, et dicit, quod sicut solum compositum dicitur proprie et per se generari et corrumpi, non autem ejus pars, puta forma, nisi per accidens, ita solius compositi, quod per se generatur, est ex materia fieri et constare, non autem formæ. — *Ibid.*

Ad tertium dicendum, quod Philosophus loquitur de materia sublunarium, quæ proprie dicuntur fieri et generari, ut dictum est (ad primum) ; cœlum enim non est factum per generationem, sed a Deo simul forma cœli cum ejus materia productæ sunt per creationem. — 2. *de Cœlo* l. 1 ; 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 1, ad 1 ; *Opusc.* 42, c. 15 (6).

Ad quartum dicendum, quod quia in omni motu est aliqua contrarietas, ideo etiam in motu cœli est talis contrarietas. Cum enim, ut dictum est (ad primum), in cœlo sit alteratio et motus localis, est contrarietas formæ accidentalis et privationis talis formæ. — 1. *de Cœlo* l. 8.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus loquitur de potentia passiva seu de materia ut dicit ordinem ad esse simpliciter, ut patet ex 1. *de Cœlo* (*text.* 136 ; c. 12), ubi ait, quod ea, quæ generantur et corrumpuntur, a natura habent quod quandoque sint vel non sint, et quod eorum, quæ sunt hujusmodi, est eadem potentia contradictionis, scilicet ad esse et non esse : quia quod quandoque sint, quandoque non sint, habent ex materia, quæ subjicitur privationi vel formæ. — 1. *de Cœlo* l. 29.

Vel dic, quod nullum æternum habet potentiam passivam contradictionis ad esse et non esse simpliciter, habet tamen ad esse et non esse secundum quid aut secundum quale aut ubi, ut luna est in potentia ut sit illustrata a sole, et sol est in potentia, cum est in oriente, quod sit in occidente. — 9. *Metaphys.* l. 9 (4).

Ad sextum dicendum, quod sensus Philosophi in 1. *de Generat.* (l. c.) est, quod quæcunque agentia non habent eandem formam in materia, quæ sit ejusdem rationis cum passibilibus, hæc, cum sint de numero agentium sive activorum, sunt impassibilia ; quæcunque autem habent formam in materia ejusdem rationis, agendo patiuntur. Et patet hoc ex his, quæ subdit ; declarat enim, quæ dicatur una materia activorum et passivorum, et dicit quod di-

citur esse una materia cujuslibet, quæ est susceptiva contrariorum, quæ licet sit una subjecto, differt tamen secundum esse; substat enim duobus contrariis, quorum unum quia est in activo, alterum in passivo, ideo una materia dicitur esse activi et passivi. Cœlum autem non habet materiam ejusdem rationis cum materia sublunarium, cum in agendo non patiatur. — 1. *de Generat.* l. 20.

Ad septimum dicendum, quod Philosophus optime probat ex eo quod intelligentiæ sunt æternæ, quod debent carere materia, quæ sit potentia ad esse simpliciter; ibi enim rationem affert hujus dicti, quia quod potentia est, contingit non esse; unde oportet quod substantia intelligentiæ moventis cœlum tota sit actus. — 12. *Metaphys.* l. 5 (4).

Ad octavum dicendum, quod licet ex generatione et corruptione primum deveniamus in cognitionem materiæ primæ (nam hæc proprie est, quæ est subjectum formæ substantialis et privationis; nam si materia prima de se haberet aliquam formam propriam, per eam esset aliquid actu, et sic, cum superinduceretur alia forma, non simpliciter materia per eam esset, sed fieret hoc vel illud ens, et sic esset generatio secundum quid et non simpliciter. Unde omnes ponentes primum subjectum esse aliquod corpus, ut aerem et aquam, posuerunt generationem idem esse quod alterationem); — ex mutatione tamen in universum possumus devenire in cognitionem materiæ, quomodo hanc inesse in omnibus substantiis sensibilibus probat Philosophus 8. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 7, c. 1). — 8. *Metaphys.* l. 1.

ARTICULUS II

UTRUM CŒLUM HABEAT MATERIAM DIVERSÆ RATIONIS, AN EJUSDEM CUM MATERIA SUBLUNARIUM.

Videtur quod materia cœli sit ejusdem rationis cum materia sublunarium.

1. Philosophus enim (1. *Phys. text.* 79 et 80; c. 9) unam tantum materiam ponit; sed in illo libro determinat de mobili in communi: ergo omnium corporum cœlestium et sublunarium est una materia ejusdem rationis in omnibus. — 2. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, arg. 4.

2. Præterea, secundum Philosophum (2. *Metaphys. text.* 12; l. 1 min., c. 2) necesse est imaginari materiam in re mota; ergo quæcunque conveniunt in aliquo motu, videntur in materia convenire; sed loci mutatio est communis superioribus et inferioribus corporibus: ergo et materia. — l. c. arg. 5.

3. Præterea, Philosophus dicit (5. *Metaphys. text.* 10; l. 4, c. 6), quod illa, quæ sunt unum in genere, sunt unum in materia; sed omnia corporalia conveniunt in genere corporis: ergo omnium corporum tam cœlestium quam sublunarium est una eademque materia. — 1a, q. 66, a. 2, arg. 2.

4. Præterea, diversus actus fit in diversa potentia, et unus in una; sed omnium corporum est una forma, scilicet corporeitas: ergo etiam est una materia. — *Ibid.* arg. 3; 2. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, arg. 1.

5. Præterea, materia in se considerata est solum in potentia, sed distinctio est per formas; ergo materia in se considerata est una tantum ejusdem rationis in corporibus cœlestibus et inferioribus. — 1a, l. c. arg. 4; 2. *Sent.* l. c. arg. 3.

6. Præterea, omne agens agit sibi simile; sed corpora cœlestia habent in inferioribus effectum caliditatis et humiditatis: ergo videtur quod qualitatibus afficiantur, et ita videtur quod sint de natura horum inferiorum, et consequenter quod conveniant in materia. — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 2, arg. 3.

7. Præterea, si non esset eadem materia corporum cœlestium et sublunarium, oporteret quod materia esset composita ex eo quod est commune utrique materiæ, et ex eo quod facit diversitatem inter illas; quod tamen est falsum, cum materia sit omnino quid simplex et pura potentia: ergo dicendum est, quod materia corporum cœlestium et sublunarium sit ejusdem rationis. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Sed contra: 1. quæcunque conveniunt in materia, sunt transmutabilia ad invicem, et agunt et patiuntur ad invicem, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 50 sqq.; c. 7); sed corpora cœlestia et inferiora non sic se habent ad invicem: ergo eorum materia non est una, et per consequens nec ejusdem rationis. — 1a, q. 66, a. 2, arg. *Sed contra.*

2. Præterea, quorumcunque non est una potentia, nec una materia: quia sicut forma est actus, ita materia est potentia; sed corporum inferiorum et superiorum non est potentia eadem, quia secundum Philosophum 8. *Metaphys.* (*text.* 4 et 12; l. 7, c. 1 et 4) et 12. *Metaphys.* (*text.* 10; l. 11, c. 2) in inferioribus est potentia ad esse, sed in superioribus tantum ad ubi; ergo non videtur quod sit materia ejusdem rationis in corporibus cœlestibus et sublunaribus. — 2. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, arg. 1 *Sed contra.*

3. Præterea, in quocunque invenitur aliquid, oportet invenire illud, a quo nunquam separatur; sed materia prima quæ est in inferioribus, nunquam separatur a privatione formæ, quia quandocunque est sub forma una, adjungitur illi privatio formæ alterius; privatio autem adjuncta materiæ inducit corruptibilitatem: ergo videtur quod materia prima inferiorum corporum non inveniatur in corporibus cœlestibus per suam naturam incorruptibilibus. — *Ibid.* arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod circa hoc fuerunt diversæ philosophorum opiniones. Plato enim et omnes philosophi ante Aristotelem posuerunt omnia corpora esse de natura quatuor elementorum; unde cum quatuor elementa communicent in materia una, ut mutua generatio et corruptio in eis ostendit, per consequens sequebatur quod omnium corporum sit una materia ejusdem rationis in illis. Quod autem quædam corpora sint incorruptibilia, Plato in *Timæo* adscribebat non conditioni materiæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit corporibus cœlestibus dicentem, ut refert S. Augustinus *de Civ. Dei* (l. 13, c. 16; — Migne PP. L. t. 41, col. 388): natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia, quia voluntas mea major est nexu vestro. — Hanc autem positionem Aristoteles (1. *de Cœlo* a *text.* 5 usque ad 19; c. 2 et 3) reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cœleste habeat naturalem motum diversum a naturali motu elementorum, sequitur quod ejus natura sit alia a natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est proprius corporis cœlestis, caret contrarietate, motus autem elementorum sunt invicem contrarii, ut qui est sursum, ei qui est deorsum: ita corpus cœleste est absque contrarietate, corpora vero elementaria sunt cum contrarietate. Et quia corruptio et generatio sunt ex contrariis, sequitur quod secundum suam naturam corpus cœleste sit incorruptibile, elementa vero sunt corruptibila. — 1a, q. 66, a. 2, c.

Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis et incorruptibilitatis naturalis, Avicebron posuit unam materiam omnium corporum tam cœlestium quam inferiorum, attendens ad unitatem formæ corporalis. Verum hæc positio non est possibilis: primo, quia si forma corporeitatis esset una forma per se, cui supervenirent aliæ formæ quibus corpora distinguuntur, haberet id quod dicit talis positio necessitatem, quia illa forma immutabiliter materiæ inhæreret, et quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile; sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum, quæ non esset corruptio simpliciter, sed secundum quid, quia privationi substerneretur aliquod ens actu; sicut etiam accidebat antiquis naturalibus, qui ponebant subjectum corporum aliquod ens actu, puta ignem aut aerem, aut aliquid hujusmodi. — 1a, l. c.

Supposito autem quod nulla forma, quæ sit in corpore corruptibili, remaneat ut substrata generationi et corruptioni, sequitur de necessitate quod non sit eadem materia corporum corruptibilium et incorruptibilium. Materia enim secundum id, quod est, est in potentia ad formam; oportet ergo quod materia secundum se considerata sit in po-

tentia ad formam omnium illorum, quorum est materia communis; per unam autem formam non fit in actu nisi quantum ad illam formam: remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si una illarum formarum sit perfectior et continens in se virtute alias: quia potentia, quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum et imperfectum. Unde sicut quando est sub forma imperfecta, est in potentia ad formam perfectam, ita e converso. Sic ergo materia, secundum quod est sub forma incorruptibilis corporis, erit adhuc in potentia ad formam corporis corruptibilis; et cum non habeat eam in actu, erit simul sub forma et privatione, quia carentia formæ in eo quod est in potentia ad formam, est privatio. Hæc autem dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est quod corporis corruptibilis et incorruptibilis per naturam sit una materia. — 1a, q. 66, a. 2, c.

Nec tamen dicendum est, ut fingit Averroes (*de Substantia Orbis* c. 2), quod ipsum corpus cœleste sit materia cœli, ut est ens in poteutia ad *ubi* et non ad *esse*, et quod forma ejus sit substantia separata, quæ uniatur ei ut motor; — quia, ut dictum est, impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus et forma, vel habeat actum seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata, quæ ponitur motor, si corpus cœleste non est habens formam (quod est componi ex forma et subjecto formæ), sequitur quod sit totum forma et actus. Omne autem tale est intellectum in actu, quod de corpore cœlesti dici non potest, cum sit sensibile. Relinquitur ergo quod materia corporis cœlestis secundum se considerata non est in potentia nisi ad formam, quam habet; nec refert ad propositum, quæcunque sit illa sive anima sive aliquid aliud. Unde illa forma sic perficit illam materiam, quod nullo modo in ea remanet potentia ad *esse*, sed ad *ubi* tantum, ut Aristoteles (1. *de Cœlo* a *text.* 20 usque ad 32; c. 3 et 4) dicit; et sic non est eadem materia corporis cœlestis et sublunaris nisi secundum analogiam, secundum quod conveniunt in ratione potentiæ. Unde cum Philosophus 1. *de Cœlo* (*text.* 91; c. 8) numerat cœlum inter elementa, et 3. *de Cœlo* (*text.* 1; c. 1) vocat cœlum primum elementorum, vel id dicit quia cœlum est pars præcipua universi, ut dicit Alexander, vel quia est corpus simplex; non autem quia sit in corporibus cœlestibus et elementis una materia ejusdem rationis in illis. — 1a, q. 66, a. 2, c.; 1. *de Cœlo* l. 18; 3.*de Cœlo* l. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus in libris *Phys.* nondum probaverat esse quintam essentiam, quod in 1. *de Cœlo* demonstrat; et ideo in libris *Phys.* nihil determinat de his, quæ sunt propria illius essentiæ, propter quod etiam tractatum de infinito replicat, ut dicit Commentator in 1. *de Cœlo.* — 2. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, ad 4.

Ad secundum dicendum, quod sicut in 1. *de Generat.* (*text.* 18 sqq.; c. 3) dicitur, materia est immediate subjectum generationis et corruptionis, aliorum autem motuum per prius et posterius, tanto plus quanto illud, secundum quod est mutatio, majorem perfectionem motus præsupponit. Et ideo in illis tantum est unitas materiæ primæ, quæ in generatione et corruptione conveniunt, et per consequens etiam illa, quæ conveniunt in tribus motibus, scilicet augmento et diminutione et alteratione, secundum quod augmentum et diminutio non est sine generatione et corruptione, quæ etiam alterationis terminus est. Sed loci mutatio, ut in 8. *Phys.* (*text.* 58; c. 7) probatur, est maxime perfecta, quia nihil variat de eo, quod est intrinsecum rei. Unde subjectum hujus motus est ens completum in esse primo et in omnibus proprietatibus intraneis rei; et talis motus convenit corpori cœlesti. Et ideo materia ejus est subjectum completum in istis inferioribus, ut dicit Commentator (*de Substantia Orbis* c. 2); unde remanet communitas materiæ secundum analogiam tantum. — 2. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, ad 5.

Ad tertium dicendum, quod si genus consideretur physice, corruptibilia et incor-

ruptibilia non sunt in eodem genere, propter diversum modum potentiæ in eis, ut dicitur 10. *Metaphys.* (*text.* 26 ; l. 9, c. 10); secundum autem logicam considerationem est unum genus omnium corporum, propter unam rationem corporeitatis. — 1a, q. 66, a. 2, ad 2.

Ad quartum dicendum, quod forma corporeitatis non est una in omnibus corporibus, cum non sit alia a formis, quibus corpora distinguuntur, ut dictum est (in c.). Corporeitas enim dupliciter dicitur: *uno modo* trina dimensio; et hæc non est forma substantialis, sed accidentalis; *altero modo* dicitur quædam forma, ex qua provenit trina dimensio; et hæc non est alia a forma specifica. — *Ibid.* ad 3; *Quodl.* 12, a. 9, c.

Ad quintum dicendum, quod cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diversum ex hoc ipso quod ordinatur ad diversum actum, sicut visus ad colorem et auditus ad sonum; unde ex hoc ipso materia cœlestis corporis est alia a materia elementi, quia non est in potentia ad formam elementi. — 1a, q. 66, a. 2, ad 4.

Ad sextum dicendum, quod quando materia est proportionata ad recipiendam actionem secundum virtutem agentis, tunc agens facit sibi simile in specie et dicitur agens univocum; quando autem materia non est proportionata ad recipiendam actionem secundum virtutem agentis, servatur quidem aliqua similitudo effectus ad agentem, secundum quod dicit Dionysius (*de Div. Nom.* c. 2, § 8; — Migne PP. Gr. t. 3, col. 646), quod habent causata causarum suarum contingentes imagines. Et tamen non oportet eodem modo inveniri aliquid in causa, quo est in effectu, sed eminentiori; et ita etiam calor aliquo modo est in sole, non quidem denominans ipsum, ut dicatur calidus formaliter, sed effective secundum virtutem calefaciendi, quæ in eo est. — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 2, ad 3.

Ad septimum dicendum, quod materia cœli est diversæ rationis a materia sublunarium, non quidem per aliquam compositionem, sicut dicit Philoponus, sed per habitudinem ad diversas formas, quarum una est totalis et alia partialis; sic enim potentiæ diversificantur secundum diversitatem actuum, ad quos sunt. — 1. *de Cœlo* l. 6.

ARTICULUS III

UTRUM CŒLUM SIT ANIMATUM.

Videtur quod cœlum sit animatum.

1. Probat enim Philosophus (8. *Phys.* *text.* 34. sqq.; c. 5), quod in genere mobilium primum est movens se ipsum, quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud; sola autem animata movent seipsa, ut in eodem lib. (*text.* 29; c. 4) ostenditur; sed primum mobile est cœlum: ergo cœlum est animatum. — 1a, q. 70, a. 3, arg. 5; 2. *c. Gent.* c. 70; *de Spirit. Creat.* a. 6, arg. 6.

2. Præterea, motus cœli est naturalis, ut patet ex 1. *de Cœlo* (*text.* 7 sqq.; c. 2); motus autem naturalis est a principio intrinseco; cum igitur principium motus cœlestium corporum sit aliqua substantia intellectualiter apprehensiva, quæ movetur sicut intellectualiter desiderans a desiderato, ut probat Philosophus in 12. *Metaphys.* (*text.* 36 l. 11, c. 7), videtur quod principium apprehendens sit principium intrinsecum corporibus cœlestibus; ergo sunt animata. — 1a, l. c. arg. 4; 12. *Metaphys.* l. 7 (5); 2. *c. Gent.* c. 70; 2. *de Cœlo* l. 3.

3. Præterea, Philosophus 2. *de Cœlo* (*text.* 13; c. 2) dicit, quod cœlum est animatum, et propter hoc oportet ponere in illo differentias positionis non solum quoad nos, sed etiam secundum se; et 2. *de Anima* (*text.* 29; c. 3) dicit, quod quibusdam inest intellectivum et intellectus, ut hominibus, et si aliquid hujusmodi est activum aut etiam honorabilius, scilicet cœlum. Constat autem quod cœlum non habet animam sensitivam secundum opinionem Aristotelis; haberet enim diversa organa, quæ non competunt simplicitati cœli, et ad hoc signandum subjungit Aristoteles, quod quibus de numero corruptibilium inest intellectus, insunt omnes aliæ potentiæ; ut daret intelligere quod

aliqua incorruptibilia habent intellectum, quæ non habent alias potentias animæ, scilicet corpora cœlestia. Ergo secundum Philosophum cœlum est animatum anima, quæ sit forma ipsius. — 2. *c. Gent.* l. c. ; 2. *de Cœlo* l. 3.

4. Præterea, omnis motus corporis diversimode moti, est moti moventis se ipsum, quia quod movetur uno motu tantum, non videtur esse movens se ipsum, ut dicitur 8. *Phys.* (*text.* 29; c. 4); sed corpus cœleste movetur diversis motibus, unde planetæ ab astrologis quandoque dicuntur recti, quandoque retrogradi, quandoque stationarii : ergo motus superiorum corporum est mobilium moventium se ipsa, et sic corpora illa sunt composita ex substantia corporali et spirituali, quæ est anima. — *de Pot.* q. 6, a. 6, arg 9.

5. Præterea, nihil agit ultra speciem suam; sed corpora cœlestia causant vitam in istis inferioribus, ut patet in animalibus ex putrefactione genitis per virtutem cœlestium corporum. Cum ergo substantia vivens sit nobilior non vivente, videtur quod corpora cœlestia habeant vitam, et ita erunt animata. — *Ibid.* arg. 10; 1a, q. 70, a. 3, arg. 3; *de Spirit. Creat.* a. 6, arg. 12.

6. Præterea, nobilioris corporis nobilior est forma; sed corpus cœli est nobilius corpore humano, sicut perpetuum corruptibili : ergo si corporis humani forma est anima, multo magis forma cœli est anima. — *de Spirit. Creat.* l. c. arg. 2 ; 1a, l. c. arg. 2; *de Pot.* l. c. arg. 13.

7. Præterea, substantia spiritualis movens cœlum si esset extrinseca cœlo, non posset dici quod moveret cœlum solum volendo, quia sic ejus velle esset ejus agere, quod est solius Dei ; oporteret igitur quod aliquid immitteret ad movendum ; et sic cum ejus virtus sit finita, sequitur quod accideret ei fatigatio in movendo per diuturnitatem temporis; quod est inconveniens, et maxime secundum ponentes æternitatem motus : ergo substantia spiritualis, quæ movet cœlum, est ei unita, et sic cœli erunt animati. — *de Spirit. Creat.* a. 6, arg. 8.

8. Præterea, sicut habetur 4. *Phys.* (*text.* 32; c. 4; et *text.* 133; c. 14), motores orbium inferiorum moventur per accidens, non autem motor superioris orbis; sed motor orbis superioris unitur suo orbi ut motor : ergo motores orbium inferiorum uniuntur eis non solum ut motores, sed ut formæ, et sic ad minus inferiores orbes sunt animati. — l. c. arg. 9.

Sed contra est : 1. quod Philosophus (2. *de Cœlo text.* 50; c. 8) distinguit corpora cœlestia ab animalibus; at si essent animata anima intellectiva, essent animalia, ut patet in hominibus : ergo corpora cœlestia non sunt animata. — 2. *de Cœlo* l. 13.

2. Præterea, dicit Philosophus (3. *de Anima text.* 61 ; c. 12), quod non potest corpus habere animam et intellectum, quin habeat etiam sensum, etiamsi tale corpus sit ingenerabile; ergo si cœlum habet animam intellectivam, habebit etiam sensitivam ; sed hanc non habet; nam supponit vegetativam, ut patet ex 2. *de Anima* (*text.* 3; c. 1) et 3. *de Anima* (*text.* 59 et 60; c. 12); vegetativa autem non est in cœlo, ut dicitur 1. *de Cœlo* (*text.* 20 et 21 ; c. 3), quia alioqui non esset æternum ; nam quod nutritur, non potest esse æternum : ergo cœlum non est animatum. — 3. *de Anima* l. 17 ; 2. *de Cœlo* l. 13 ; 1. *de Cœlo* l. 6; 2. *de Anima* l. 1.

3. Præterea, nullum corpus simplex potest esse animatum, ut dicitur 3. *de Anima* (*text.* 62; c. 12); sed cœlum est corpus simplex, ut probat Philosophus 1. *de Cœlo* (*text.* 7 sqq. ; c. 2) : ergo cœlum non est animatum. — 3. *de Anima* l. 17 ; 1. *de Cœlo* l. 3 et 4.

4. Præterea, si motor orbis esset anima ejus, moveretur per accidens ad ejus motum ; nam, ut dicitur 8. *Phys.* (*text.* 51 ; c. 6), moto corpore movetur et quod est in corpore, ut patet similiter in animabus animalium, quæ moventur per accidens ad motum corporum ; sed hoc est contra Philosophum, qui 8. *Phys.* (*text.* 52 ; c. 6) probat, oportere partem primi moventis se ipsum esse immobilem tam per se quam per accidens, cum causet motum sempiternum : ergo motor cœli non est anima ipsius, et sic cœlum

non erit animatum. — 8. *Phys.* l. 13; v. Ferrariensem in 2. *c. Gent.* c. 70.

5. Præterea, si cœlum esset animatum anima informante, cum hæc eadem ipsum cœlum moveat, non haberet talis anima motrix cœli determinatum situm in cœlo, sed esset in toto cœlo tamquam in subjecto adæquato, ut patet de anima intellectiva, quæ habet totum corpus pro subjecto adæquato; sed hoc est contra Philosophum, qui ponit intelligentiam moventem cœlum esse in ejus circumferentia, ut patet 8. *Phys.* (*text.* 84; c. 10): ergo cœlum non est animatum. — 8. *Phys.* l. 23.

Respondeo dicendum, quod circa hanc quæstionem fuerunt diversæ opiniones tam inter antiquos philosophos, quam etiam inter Doctores ecclesiasticos. Anaxagoras enim, ut refert S. Augustinus (*de Civ. Dei* l. 18, c. 41; — Migne PP. L. t. 41, col. 601) existimavit corpora cœlestia esse inanimata; dixit enim solem esse lapidem accensum, et ideo ab Atheniensibus occisus est. Plato vero et Aristoteles posuerunt corpora cœlestia esse animata anima intellectiva dante esse, unita tamen illi non propter operationem intellectualem, sed propter exsecutionem virtutis activæ, secundum quam potest adipisci divinam similitudinem in causando per motum cœli. Similiter etiam apud Doctores fidei fuit circa hoc diversa opinio. Origines enim (*Periarchon* l. 1, c. 7; — Migne PP. Gr. t. 11, col. 172) posuit corpora cœlestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur, exponens illud *Eccle.* 1, 6: « Lustrans universa in circuitu pergit spiritus ». Basilius vero (*in Hexaem.* hom. 3; — Migne PP. Gr. t. 29, col. 75) et Damascenus (*de Fide Orthod.* l. 2, c. 6; — Migne PP. Gr. t. 94, col. 886) dicunt corpora cœlestia non esse animata. Augustinus vero (*de Genes. ad Litt.* l. 2, c. 18, et in *Enchirid.* c. 58; — Migne PP. L. t. 34, col. 280 et t. 40, col. 260) sub dubio relinquit, asserens ad fidem nil pertinere, utrum cœlum sit animatum, vel inanimatum, et quod, si sit animatum non ideo erunt in judicio tres ordines judicandorum, scilicet angelorum, hominum et animarum cœlestium, quia illæ computabuntur cum angelis. — 1a, q. 70, a. 3 et Cajetan. in h. loc.; 2. *c. Gent.* c. 70; *Quæst. disp. de Anima* a. 8, ad 3; *Quodl.* 12, a. 8; 2. *de Cœlo* l. 3; *de Spirit. Creat.* a. 6, c.

Quia tamen probabilior est sententia negantium corpora cœlestia esse animata, ideo ad illius manifestationem considerandum est, quod unio animæ et corporis est propter animam, non autem propter corpus; non enim forma est propter materiam, sed e converso. Natura autem et virtus animæ deprehenditur ex ejus operatione, et etiam quodammodo est finis ejus. Invenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ, quæ mediante corpore exercetur, sicut patet in operibus animæ sensitivæ et nutritivæ. Unde necesse est tales animas esse unitas corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animæ quæ non exercetur mediante corpore, sed tamen ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indiget ad intelligendum. Unde etiam talem animam necesse est uniri corpori propter suam operationem, licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, quod anima cœlestis corporis non potest habere operationes animæ nutritivæ, quæ sunt nutrire, augere et generare; hujusmodi enim operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitivæ cœlesti corpori conveniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum, qui est apprehensivus qualitatum elementarium. Omnia etiam organa potentiarum sensitivarum requirunt determinatam proportionem secundum commixtionem aliquam elementorum, a quorum natura corpora cœlestia ponuntur remota. — 1a, q. 70, a. 3.

Relinquitur ergo quod de operationibus animæ nulla potest competere cœlesti animæ nisi duæ, intelligere et movere; nam appetere consequitur sensum et intellectum, et cum utroque ordinatur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore, nisi in quantum ei per

sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitivæ animæ corporibus cœlestibus non conveniunt, ut dictum est. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cœlesti corpori non uniretur; relinquitur ergo quod propter solam motionem. Ad hoc autem, quod moveat, non oportet quod uniatur ei ut forma, sed per contactum virtutis, sicut motor unitur mobili. Unde Aristoteles (8. *Phys. text.* 40, 41, 42, 43; c. 5), postquam ostendit, quod primum movens se ipsum componitur ex duabus partibus, quarum una est movens et alia mota, assignans quomodo hæ duæ partes uniantur, dicit, quod per contactum vel duorum ad invicem, si utrumque sit corpus, vel unius ad alterum, et non e converso, si unum sit corpus et aliud non corpus. — Quare probabilius est, quod cœlum non sit animatum anima intellectiva informante, sed tantum assistente atque adeo unita illi tantum ut motor unitur mobili. — 1a, q. 70, a. 3, c.

Ad primum ergo dicendum, quod cœlum dicitur movere se ipsum, in quantum componitur ex motore et mobili, non sicut ex forma et materia, sed secundum contactum virtutis. Et hoc etiam modo potest dici, quod ejus motor est principium intrinsecum, ut sic etiam motus cœli possit dici naturalis ex parte principii activi, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali, in quantum est animal, ut dicitur 8. *Phys.* (*text.* 27; c. 4.) — 1a, q. 70, a. 3, ad 5.

Ad secundum dicendum, quod motus cœli est naturalis, *et* propter principium passivum, quia scilicet habet aptitudinem ut tali motu ab intellectu moveatur, *et* propter principium activum, ut dictum est (ad primum), quia substantia spiritualis, quæ movet cœlum, habet virtutem naturalem determinatam ad talis corporis motum, sicut similiter corpus cœli habet naturalem aptitudinem ut tali motu moveatur. — *de Spirit. Creat.* a. 6, ad 7.

Ad tertium dicendum, quod vere Philosophus sentit cœlum esse animatum anima dante esse, et quod propterea secundum se habet differentias positionum. Qui vero negant cœlum esse animatum, negant etiam hujusmodi positiones non solum quoad nos, sed etiam secundum se. — 2. *c. Gent.* c. 70.

Ad quartum dicendum, quod retrogradatio, quæ videtur in planetis, et statio et directio non provenit ex difformitate motus unius et ejusdem mobilis, sed ex diversis motibus diversorum mobilium, vel ponendo excentricos et epicyclos secundum Ptolemæum, vel ponendo diversitatem motuum secundum diversitates polorum, sicut alii posuerunt. Et tamen si etiam difformiter moverentur corpora cœlestia, per hoc non magis ostenderetur, quod moverentur a motore voluntario conjuncto, quam quod a separato. — *de Pot.* q. 6, a. 6, ad 9.

Ad quintum dicendum, quod corpora cœlestia, etiamsi non sint animata, moventur tamen a substantia vivente separata, cujus virtute agunt sicut instrumentum virtute principalis agentis, et ex hoc causant in inferioribus vitam. — l. c. ad 10; *Tabula Aurea* voce « cœlum » n. 100, 105.

Ad sextum dicendum, quod nihil prohibet aliquid esse nobilius simpliciter, quod tamen non est nobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cœlestis corporis licet non sit secundum se et secundum suam essentiam simpliciter nobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ, seu in quantum est forma et actus; perficit enim totaliter suam materiam ejusque potentiam totaliter implet, ut non sit in potentia ad aliam formam, quod anima non facit, et secundum quod format corpus; perfectiori enim modo perficit materiam, cui præbet esse incorruptibile. — 1a, q. 70, a. 3, ad 2; *de Spirit. Creat.* a. 6, ad 2; *de Pot.* q. 6, a. 6, ad 13.

Ad septimum dicendum, quod probabiliter dicitur, quod imperio voluntatis substantia spiritualis movet cœlum. Quamvis enim materia corporalis secundum formalem transmutationem non obediat ad nutum spiritui creato, sed soli Deo, ut Augustinus dicit (*de Trin.* l. 3, c. 8; — Migne PP .L. t. 42, col. 875); tamen quod ei ad nutum

obedire possit secundum transmutationem localem, etiam in nobis apparet, in quibus statim ad imperium voluntatis sequitur motus corporalium membrorum. Si tamen supra imperium voluntatis etiam addatur influxus virtutis, non propter hoc sequitur fatigatio ex finitate virtutis; quælibet enim virtus superioris ordinis, licet sit finita in se et respectu sui superioris, est tamen infinita respectu suorum inferiorum, sicut etiam virtus solis est infinita respectu generabilium et corruptibilium, per quorum productionem, etiamsi in infinitum esset, non minoraretur; et similiter virtus intellectus est infinita respectu formarum sensibilium. Et sic etiam virtus substantiæ spiritualis, quæ movet cœlum, est infinita respectu motus corporalis; unde non sequitur in ea fatigatio. — *de Spirit. Creat.* a. 6, ad 8.

Ad octavum dicendum, quod anima, quæ movet animalia corruptibilia, unitur eis secundum esse; sed substantia spiritualis, quæ movet cœlestia corpora, unitur eis secundum moveri tantum. Unde moveri per accidens attribuitur animæ corruptibilis animalis ratione sui ipsius; oportet enim quod moto corpore, cum quo est unum secundum esse, ipsamet per accidens moveatur. Sed moveri per accidens attribuitur motori inferioris orbis non ratione sui ipsius, sed ratione mobilis, in quantum scilicet inferior orbis movetur per accidens, ut delatus motu superioris; motor vero superioris orbis neutro modo per accidens movetur, quia orbis ejus non defertur, sed alios defert. — *Ibid.* ad 9.

Ad primum vero eorum, quæ in *contrarium* objiciuntur, quatenus probant Philosophum non sensisse corpora cœlestia esse animata anima intellectiva dante esse, dicendum, quod ideo Philosophus (2. *de Cœlo text.* 50; c. 8) non vocat stellas et corpora cœlestia animalia, quia, ut ait Alexander, sensitivum constituit animal; in cœlestibus autem corporibus, si sunt animata, non est virtus animæ sensitivæ, sicut neque etiam nutritivæ. Unde non dicuntur animalia nisi æquivoce, ex eo scilicet quod habent animam intellectivam. — 2. *de Cœlo* l. 13.

Ad secundum dicendum, quod Philosophus loco citato per corpus ingenerabile non intelligit corpus cœleste, quod patet ex hoc quod cœlum est mansivum et in eodem loco secundum totum, ipse autem loquitur de corpore non mansivo; sed intelligit corpora quorumdam animalium, quæ Platonici dæmones nominabant, dicentes eos esse animalia, corpore aerea, mente rationalia, animo passiva, tempore æterna. Et de hujusmodi animalium corporibus vult Philosophus ostendere, quod non est possibile, quod habeant intellectum sine sensu, sicut Platonici posuerunt, ut interrogative legatur, quod dicitur: « quare enim non habebit hujusmodi corpus sensum ? » — quasi diceret: non est hujus rationem assignare. Si enim non habet, aut hoc est propter bonum animæ, aut propter bonum corporis; sed neutrum horum est, quia sine sensu anima ejus intelligit melius, neque corpus magis conservabitur. Et ex hoc directe sequitur conclusio, quam inducit, quod nullum corpus mobile habens animam careat sensu. Apparet autem, hanc esse intentionem Aristotelis, ex hoc quod immediate subjungit, quod impossibile est aliquod corpus simplex esse corpus animatum. — 2. *de Cœlo* l. 13; 3. *de Anima* l. 17.

Ad tertium dicendum, quod nullum corpus simplex potest esse animatum anima intellectiva, quæ simul sit sensitiva et nutritiva; potest autem esse animatum anima pure intellectiva, cujusmodi est intelligentia, quæ unitur corpori cœlesti ut forma propter motum et actionem, non quidem simpliciter, quia sine tali unione posset agere et movere, sed propter actionis nobilitatem. Nam substantia spiritualis, quæ determinata est ad motum cœli, quod sine labore movet, nobilius operatur et agit per motum cœli, si illi uniatur secundum esse, quam si sit ab eo separata; perfectior enim actio est, quam quis agit per instrumentum conjunctum, ea quam agit per instrumentum separatum. — 2. *de Cœlo* l. 3 et 13; 3. *de Anima* l. 17; *Quæst. disp. de Anima* a. 8, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod duplex est motor orbis: *unus* movens per modum finis, et hic est omnino immobilis et per se et per accidens. *Alter* secundum Philosophum est movens effective per modum formæ, et hic movetur per accidens ad motum totius, cujus est forma, non quidem ita quod varietur ejus dispositio ad corpus, sed sine ulla variatione eodem modo se habeat ad illud, cum ab illo non dependeat in esse, quomodo dependent animæ animalium, excepta rationali, quæ propterea movetur per accidens, recipiendo variam dispositionem ad corpus. Non autem movetur per accidens intelligentia, si moveret cœlum ut motor mobile, non autem ut forma dans esse. — *de Spirit. Creat.* a. 5,c.; 8. *Phys.* l. 13; v. Ferrariensem in 2. *c. Gent.* c. 70; *Tabula Aurea* voce « cœlum » n. 139 et 140.

Ad quintum dicendum, quod intelligentia, quæ est anima cœli, non habet determinatum situm in cœlo secundum determinationem suæ substantiæ ad unam partem cœli, sed per influentiam et efficientiam motus, quia ex aliqua parte sui mobilis movere incipit. — 8. *Phys.* l. 23.

ARTICULUS IV

UTRUM CŒLUM SIT INGENERABILE ET INCORRUPTIBILE.

Videtur quod cœlum sit generabile et corruptibile: —

1. quia corpora stellarum videntur habere diversitatem ad corpora sphærarum cœlestium ex eo quod sunt lucida et spissiora, et ita videtur in corporibus cœlestibus esse aliqua contrarietas; sed contrarietas est causa corruptionis: ergo videtur quod corpora cœlestia sint corruptibilia secundum suam naturam. — 2. *de Cœlo* l. 10.

2. Præterea, Plato posuit cœlum esse genitum et similiter totum mundum; sed illud quod est genitum, est generabile: ergo cœlum est generabile. — 1. *de Cœlo* l. 6.

3. Præterea, omnis virtus corporis finiti est finita, ut probatur 8. *Phys.* (*text.* 78 sqq.; c. 10); sed virtus finita non potest se extendere ad durationem infinitam; unde per virtutem finitam non potest aliud moveri tempore infinito, ut ibidem probatur: ergo cœlum non habet virtutem ut sit infinito tempore, et per consequens erit corruptibile. — *Ibid.*

4. Præterea, in omni corpore naturali est materia et privatio, ut patet ex 1. *Phys.* (*text.* 66; c. 7), et in cœlo materia stellæ habet privationem formæ totius cœli; sed ubicunque est materia cum privatione, et est sufficiens subjectum transmutationis substantialis, ut dictum est, et per consequens est potentia ad corruptionem: ergo cœlum est corruptibile. — *Ibid.*

5. Præterea, si cœlum est ingenerabile et incorruptibile, maxime propter rationem Philosophi (1. *de Cœlo text.* 20; c. 3), quia omne generabile fit ex contrario; cœlo autem nihil est contrarium, quia contrariorum contrarii sunt motus; motui autem circulari cœli nullus motus est contrarius. Sed hæc ratio nulla est, *tum* quia, cum substantiæ non sit aliquid contrarium, ut manifestum est in animalibus et plantis, sequeretur nullam substantiam generari, quod est falsum; *tum* quia ignis in propria sphæra et suprema pars aeris circulariter moventur, ut dicitur 1. *Meteorol.* (c. 4, al. 3), et tamen aeri et igni est aliquid contrarium; unde licet motui cœli nihil sit contrarium, potest tamen ipsi cœlo esse aliquid contrarium, et per consequens poterit cœlum esse generabile et corruptibile: ergo dicendum est ita esse. — 1. *de Cœlo* l. 6.

6. Præterea, motus circularis ab oriente in occidentem contrariatur motui ab occidente in orientem; sed firmamentum motu diurno ab oriente in occidentem, planetæ vero propriis motibus moventur ab occidente in orientem: ergo in cœlo est contrarietas, et consequenter corruptibilitas. — 1. *de Cœlo* l. 8.

7. Præterea, cœlum est alterabile; manifeste enim patet lunam a sole illuminari et per umbram terræ obscurari; sed quod est alterabile, est generabile et corruptibile;

nam alteratio terminatur ad generationem et corruptionem : ergo etc. — 1. *de Cœlo* l. 7.

Sed contra est, quod Philosophus 1. *de Cœlo text.* 20 (c. 3) negat cœlum esse generabile et corruptibile, et *text.* 21 (c. 3) negat alterari; ergo cœlum est ingenerabile et incorruptibile; nam alteratio prærequiritur ad omnem generationem et corruptionem, cum sit prima inter omnes alios motus, excepto locali. — 1. *de Cœlo* l. 6 et 7; 2. *de Cœlo* l. 10.

Respondeo dicendum, quod cœlum est ingenerabile et incoruptibile. Quod *probatur primo*, quia omne generabile fit ex contrario et subjecto quodam sive materia. Nam ex contrario fit aliquid sicut ex non permanente; ex subjecto vero sicut ex permanente, ut patet ex 1. *Phys.* (*text.* 61 ; c. 7); et similiter etiam omne corruptibile corrumpitur existente aliquo subjecto ; et præterea omnis corruptio est a contrario activo et terminatur in contrarium; sed corpori cœlesti nihil est contrarium. Nam contrariorum contrarii sunt motus, sicut leve movetur sursum et grave deorsum ; motui autem naturali cœli nihil est contrarium . — 1. *de Cœlo* l. 6.

Tripliciter enim potest fingi contrarietas in motu circulari : primo, ut motui circulari sit contrarius rectus; secundo, ut sit contrarietas in ipsis partibus motus circularis; tertio, ut uni motui circulari sit contrarius alius motus circularis. Nullo autem horum modorum potest aliquid esse contrarium motui circulari. Non quidem primo, quia unum uni est contrarium; motui autem recto contrariatur alius motus rectus, ut motui sursum motus deorsum. Neque secundo, quia neque est contrarietas in partibus motus circularis, quæ accipiuntur secundum diversas portiones circuli, quæ designantur inter duo puncta; neque in partibus, quæ accipiuntur secundum eumdem semicirculum; neque in his, quæ accipiuntur secundum duos semicirculos, ut fuse probat Philosophus (1. *de Cœlo text.* 27 sqq. ; c. 4). Neque tertio, quia tales motus incipiunt ab eodem et terminantur in idem, cum tamen motus contrarius sit is, qui est a contrario in contrarium; Ergo dicendum est, quod corpori cœlesti nihil est contrarium, et consequenter, quod neque est generabile et corruptibile. — 1. *de Cœlo* l. 8.

Quod *secundo probatur*, quia in corpore cœlesti non est mutatio alicujus formæ substantialis, sed solum est privatio alicujus *ubi;* nam cum ejus forma repleat totam potentialitatem materiæ (cum sit quædam totalis et universalis perfectio, ut manifestum est ex hoc, quod virtus activa ejus est universalis, non particularis, sicut virtus inferiorum corporum, quorum formæ, tanquam particulares existentes, non possunt replere totam potentialitatem materiæ; unde simul cum una forma remanet in materia privatio alterius formæ), non remanet in materia cœli privatio alterius formæ, quæ apta sit inesse, et ideo non est ejusdem rationis cum materia horum inferiorum, et per consequens non est mutabile secundum generationem et corruptionem secundum suam naturam, sed solum secundum *ubi*, utpote primum in genere mobilium et propinquissimum rebus immobilibus; unde est quod minimum habet de motu. Movetur enim solum motu locali, qui nihil variat intrinsecum rei, et inter motus locales habet motum circularem, qui etiam minimum variationis habet, quia in motu sphærico totum non mutat suum *ubi* subjecto, sed solum ratione, ut probatur 6. *Phys. text.* 85 (c. 9); sed partes mutant *ubi* diversum etiam subjecto. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ceterum, licet cœlum sit ingenerabile et incorruptibile secundum suam naturam, non tamen dicimus secundum fidem catholicam quod cœlum semper fuerit, licet dicamus quod semper sit duraturum. Neque hoc est contra positionem et demonstrationem Philosophi supra allatam, qua probat cœlum esse ingenerabile et incorruptibile ; non enim dicimus, quod inceperit esse per generationem, sed per effluxum a primo principio, a quo perficitur totum esse omnium rerum, sicut etiam philosophi posuerunt; a quibus tamen in hoc differimus,

quod illi ponunt, Deum produxisse cœlum coæternum sibi ; nos vero ponimus, cœlum esse productum a Deo secundum totam sui substantiam, in aliquo determinato principio temporis. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ad primum ergo dicendum, quod non omnis diversitas, proprie loquendo, habet rationem contrarietatis ; sed ad hoc quod aliqua diversa sint contraria, duo requiruntur : quorum *unum* est, quod sint nata aliqualiter esse in eodem subjecto vel proximo vel saltem remoto ; calor enim contrariatur frigori, quod tamen non est natum esse in igne, sed est natum esse in materia ignis, quæ est primum subjectum. *Secundo* requiritur, quod diversa, quæ sunt contraria, non possint esse simul, sed mutuo se expellant. Unde album et nigrum, secundum quod sunt in materia, sunt contraria mutuo se expellentia ; secundum quod tamen in sunt intellectu, non habent contrarietatem, sed sunt simul ; quinimo unum eorum cognoscitur per aliud. — 2. *de Cœlo* l. 10.

Formæ autem vel qualitates diversæ, quæ videntur esse in corporibus cœlestibus, nullo modo natæ sunt esse in eodem, nec sicut in proximo nec sicut in primo subjecto ; non enim corpus stellæ natum est reduci ad dispositionem ceterarum partium sphæræ cœlestis, sed nec e converso. Similiter autem oportet dicere formas seu qualitates contrarias, quæ sunt in inferioribus, esse aliqualiter in corporibus cœlestibus, non quidem univoce, sed sicut in causis universalibus per quandam similitudinem, ad modum, quo formæ, quæ sunt particulariter in materia sensibili, sunt universaliter in intellectu ; et ideo sicut in intellectu non sunt sub ratione contrarietatis, ita nec in corporibus cœlestibus sunt sub tali ratione. Unde et Plato dixit, quod in corporibus cœlestibus sunt excellentiæ seu sublimitates elementorum, quasi primordialia eorum activa principia ; comparantur enim corpora cœlestia ad elementaria sicut activa ad passiva. — *Ibid.*

Et ideo e contrario accidit in corporibus cœlestibus et elementaribus. Nam hæc quanto magis congregantur per inspissationem, tanto sunt magis materialia et passiva et minus habentia de luce ; sicut patet in terra, quæ etiam dominatur in corporibus mixtis ; sed in illis quanto est major congregatio per modum inspissationis, tanto magis multiplicatur luminositas et virtus activa, sicut patet in ipsis corporibus stellarum. Sic igitur patet, quod talis diversitas, quæ in corporibus cœlestibus apparet, non videtur habere rationem contrarietatis ; unde non sequitur, quod sint susceptiva corruptionis ; sequeretur autem hoc, si ibi esset vera contrarietas, sicut 1. *de Cœlo* (*text.* 10 ; c. 3) Aristoteles ostendit. — *Ibid.*

Ad secundum dicendum, quod Plato posuit cœlum genitum, non quia sit per generationem productum, sed quia necesse est quod habeat esse ab aliqua superiori causa, utpote multitudinem et distinctionem in suis partibus habens, per quod signatur esse ejus a primo uno causari, a quo oportet multitudinem causari. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ad tertium dicendum, quod illud, quod requirit virtutem infinitam, oportet esse infinitum. Infinitum autem secundum Philosophum (1. *Phys. text.* 15 ; c. 2) pertinet ad quantitatem, ita quod illud, quod quantitate caret, neque finitum neque infinitum est ; motus autem quantitatem habet, quæ mensuratur tempore et magnitudine, ut patet ex 6. *Phys.* (*text.* 36 ; c. 4). Et ideo virtus, quæ potest in motum æternum, potest effectum infinitum, et propter hoc talem virtutem oportet esse infinitam. Ipsum autem esse alicujus rei secundum se consideratum non est quantum ; non enim habet partes, sed totum est simul. Accidit autem ei quod sit quantum, *uno* quidem *modo* secundum durationem, in quantum est subjectum motui et consequenter tempori, sicut esse rerum variabilium. Unde virtus cujuslibet rei temporalis, cujus esse subjectum est variationi, non potest nisi in durationem finitam. *Alio* autem *modo* esse alicujus rei potest per accidens dici quantum ex parte subjecti, quod habet determinatam quantitatem. Quoniam ergo esse cœli non est subjectum variationi nec tempori, non est quantum quantitate durationis et per consequens ne-

que finitum neque infinitum ; est autem quantum quantitate corporis extensi, et secundum hoc est finitum. Et ideo dicendum, quod virtus essendi corporis cœlestis est finita ; nec tamen hinc sequitur, quod sit ad essendum tempore finito, quia finitum et infinitum tempus accidit ipsi esse rei, quod non est subjectum varietati temporis ; non tamen posset hujusmodi virtus habere esse in infinita magnitudine vel etiam in majori, quam sit magnitudo cœlestis corporis, — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ad quartum dicendum, quod in materia cœli, cum sit diversæ rationis a materia sublunarium, non est potentia cum privatione formæ substantialis, quæ sit nata inesse tali potentiæ, sed tantum est privatio alicujus *ubi*. Et quod dicitur de toto corpore cœlesti, idem dicitur de parte respectu aliarum partium ; corpus enim stellæ non est natum reduci ad dispositionem ceterarum partium sphæræ cœlestis, nec e converso, ut dictum est (ad primum et in c.) — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ad quintum dicendum, quod substantiæ non est contrarium aliquod compositum vel secundum materiam vel secundum formam ; est tamen illi aliquid contrarium secundum propriam dispositionem ad talem formam, sicut ignis dicitur contrarius aquæ contrarietate calidi et frigidi ; et talis contrarietas reperitur in omnibus quæ generantur et corrumpuntur. Hujusmodi autem contrarietatem consequitur contrarietas motuum secundum grave et leve, per quorum subtractionem intelligitur corpus cœleste esse exemptum ab omnibus aliis contrariis, quæ comitantur grave et leve. Quod vero attinet ad id, quod dictum est de aere et igne, dicendum est, quod illa non moventur circulariter quasi proprio motu, sed deferuntur per motum cœli ; corpora autem cœlestia moventur circulariter proprio motu ; unde non est similis ratio. — 1. *de Cœlo* l. 6.

Ad sextum dicendum, quod tales motus habent quidem diversitatem ad invicem, quæ designat aliquo modo diversitatem mobilium ; non tamen est aliqua contrarietas, propter tria : *primo* quidem, quia hujusmodi diversitas non est secundum contrarios terminos, sed secundum contrarias vias perveniendi ad eundem terminum ; puta quia firmamentum a puncto orientis movetur ad punctum occidentis per hemisphærium superius, et redit ad punctum orientis per hemisphærium inferius ; et planeta movetur a puncto occidentis ad orientem per aliud hemisphærium. Moveri autem diversis viis ad eundem finem, non facit contrarietatem actionum vel motuum, sed pertinet ad diversum ordinem motuum vel mobilium : quia quod nobiliori via pertingit ad terminum, est nobilius, sicut melior est medicus, qui efficaciori via sanitatem inducit. Et inde est quod primus motus firmamenti est nobilior secundo motu, qui est planetarum, sicut et supremus orbis est nobilior ; unde et orbes planetarum moventur motu primi orbis, absque hoc quod impediantur a suis motibus propriis. — *Secunda ratio* est, quia quamvis uterque motus sit super idem centrum, est tamen uterque motus super alios et alios polos ; unde non sunt contrarii. — *Tertia ratio* est, quia non sunt in eodem circulo, sed motus planetarum sunt in inferioribus circulis ; oportet autem contrarietatem attendi circa eandem distantiam, sicut patet in motibus rectis, quorum contrarietas consistit in distantia centri et circumferentiæ. — 1. *de Cœlo* l. 8.

Ad septimum dicendum, quod duplex est alteratio : una passiva seu corruptiva, secundum quam ita aliquid abjicitur, quod etiam aliquid aliud additur ; sicut cum aliquid alteratur de calido in frigidum, amittit calorem et accipit frigiditatem ; et tali alteratione non alteratur cœlum, et hanc removet Philosophus a cœlo (1. *de Cœlo text.* 22 ; c. 3). Est autem altera alteratio perfectiva, quæ fit secundum quod aliquid ab alio perficitur absque alterius abjectione ; qualem alterationem ponit Philosophus in 2. *de Anima* (*text.* 57 ; c. 5) ; et hanc nil prohibet esse in cœlis, quorum quidam recipiunt virtutes ab aliis secundum conjunctiones et varios aspectus, absque hoc quod aliquid eorum propriam virtutem amittat. — 1. *de Cœlo* l. 7.

QUÆSTIO XXX

DE UNITATE ET PLURALITATE CŒLORUM.

Deinde considerandum est de unitate et pluralitate cœlorum.

CIRCA QUÆ QUÆRUNTUR DUO:

1. Utrum cœlum sit unum tantum, an vero plures.
2. Utrum omnes cœli sint ejusdem speciei.

ARTICULUS I

UTRUM CŒLUM SIT UNUM TANTUM, AN VERO SINT PLURES.

Videtur quod cœlum sit unum tantum.

1. Dicit enim Philosophus 1. *de Cœlo text.*) 90; c. 8) et 12. *Metaphys.* (*text.* 49; l. 11, c. 8), quod necesse est esse unum cœlum; ergo secundum Philosophum non sunt plures cœli, sed unum. — 12. *Metaphys.* l. 10 (7); 1. *de Cœlo* l. 18.

2. Præterea, cœlum contra terram dividitur, cum dicitur *Genes.* 1, 1: « In principio creavit Deus cœlum et terram »; sed terra est una tantum; ergo cœlum est unum tantum. — 1a, q. 68, a. 4, arg. 1.

3. Præterea, omne quod constat ex tota sua materia, est unum tantum; sed cœlum est hujusmodi, ut probat Philosophus (1. *de Cœlo text.* 95; c. 9): ergo cœlum est unum. — *Ibid.* arg. 2.

4. Præterea, quidquid dicitur de pluribus univoce, dicitur de iis secundum unam rationem communem; sed si sunt plures cœli, cœlum dicitur univoce de pluribus; quia si æquivoce, non proprie dicerentur plures cœli: oportet ergo, si dicuntur plures cœli, quod sit aliqua ratio communis, secundum quam dicantur plures cœli; hanc autem non est assignare: non est ergo dicendum, quod sint plures cœli. — *Ibid.* arg. 3.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (12. *Metaphys.* a *text.* 45; l. 11, c. 8) probat, plures esse cœlos, ex pluribus motibus. — 12. *Metaphys.* l. 9 (6) et 10 (7).

2. Præterea, dicitur in *Psalmis*: « Laudate Deum cœli cœlorum »; ergo sunt plures cœli et non unum tantum.

RESPONDEO DICENDUM, quod cœli sunt plures. Cujus ratio est, quia uni corpori simplici debetur unus motus simplex, ut dicit Philosophus 1. *de Cœlo* (*text.* 8; c. 2); cœlum autem est corpus simplex, ut dicitur ibidem; et in cœlo percipiuntur plures motus simplices; nam planetæ tum per comparationem ad invicem, tum per comparationem ad stellas fixas habent motus specie diversos: ergo et cœli erunt plures. Quot vero sint, non consentiunt tam antiqui philosophi, ut videre est apud Philosophum 12. *Metaphys.* (*text.* 42 sqq.; l. 11, c. 8), quam Doctores ecclesiastici, cum ex Scripturis non ita certus numerus colligatur, cum aliquando plures, aliquando pauciores significentur. — 1. *de Cœlo* l. 4; 2. *de Cœlo* l. 16; 1a, q. 68, a. 4, c.

Ad distinctionem ergo cœlorum considerandum est, quod *cœlum* tripliciter sumitur in Scripturis. Quandoque enim dicitur *proprie* et naturaliter. Et sic dicitur cœlum corpus aliquod sublime, et luminosum actu vel potentia, et incorruptibile per naturam. Et secundum hoc ponuntur tres cœli: primum totaliter lucidum, quod vocant empyreum; secundum totaliter diaphanum, quod vocant cœlum aqueum et crystallinum; tertium partim diaphanum et partim lucidum actu, quod vocant cœlum sidereum, et dividitur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarum fixarum, et septem sphæras planetarum, quæ possunt dici septem sphæræ. — 1a, q. 68, a. 4, c.

Secundo, dicitur cœlum *per participationem* alicujus proprietatis cœlestis corporis, scilicet sublimitatis et luminositatis actu vel potentia. Et sic totum illud spatium, quod est ab aquis usque ad orbem lunæ, Damascenus (*de Fide Orthod.* l. 2, c. 6; — Migne PP. Gr. t. 94, col. 883) ponit unum cœlum, nominans illud aereum; et sic secundum eum sunt tres cœli: aereum, sidereum et

aliud superius, de quo intelligitur quod legitur de D. Paulo, quod raptus fuit usque ad tertium cœlum. Sed quia istud spatium conjungit duo elementa, scilicet ignis et aeris, et in utroque eorum vocatur superior et inferior regio, ideo istud cœlum Rabanus (*in Genes.* l. 1, c. 1; — Migne PP. L. t. 107, col. 445) distinguit in quatuor: supremam regionem ignis nominans cœlum igneum, inferiorem vero regionem cœlum olympicum ab altitudine cujusdam montis, qui vocatur Olympus; supremam vero regionem aeris vocat cœlum æthereum propter inflammationem, inferiorem vero regionem cœlum aereum. Et sic, cum isti quatuor cœli tribus superioribus connumerentur, fiunt in universo secundum Rabanum septem cœli corporei. — 1a, q. 68, a. 4, c.

Tertio dicitur cœlum *metaphorice*, et sic quandoque ipsa Sancta Trinitas dicitur cœlum, propter ejus spiritualem sublimitatem et lucem; de quo cœlo exponitur, diabolum dixisse (*Isai.* 14, 13): «Ascendam in cœlum», id est ad æqualitatem Dei. — Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est Sanctorum remuneratio, propter eorum eminentiam cœli nominantur, quomodo exponitur a S. Augustino (*de Serm. Domini in Monte* l. 1, c. 5; — Migne PP. L. t. 34, col. 1237) illud Scripturæ: «Merces vestra multa est in cœlis» (*Matth.* 5, 12). Quandoque vero tria genera supernaturalium visionum, scilicet corporalis, imaginariæ et intellectualis, tres cœli nominantur, de quibus Augustinus (*de Genes. ad Litt.* l. 12, c. 29 et 34; — Migne PP. L. t. 34, col. 478 et 482) exponit, quod D. Paulus est raptus usque ad tertium cœlum. — 1a, q. 68, a. 4, c.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus nomine cœli intelligit mundum, quem loco citato probat esse unum ex unitate primi motoris, ut dictum est. — 12. *Metaphys.* l. 10 (7); 1. *de Cœlo* l. 18.

Ad secundum dicendum, quod terra se habet ad cœlum ut centrum ad circumferentiam. Circa unum autem centrum possunt esse multæ circumferentiæ; unde una terra existente multi cœli ponuntur. — 1a, q. 68, a. 4, ad 1.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de cœlo, secundum quod importat universitatem creaturarum corporalium; sic enim est unum cœlum tantum. — *Ibid.* ad 2.

Ad quartum dicendum, quod in omnibus cœlis invenitur communiter sublimitas et aliqua luminositas, ut ex dictis patet. — *Ibid.* ad 3.

ARTICULUS II

UTRUM OMNES CŒLI SINT EJUSDEM SPECIEI.

Videtur quod omnes cœli sint ejusdem speciei.

1. Dicit enim Philosophus (2. *de Cœlo text.* 41; c. 7), quod astra sunt ejusdem speciei cum propria sphæra et orbe; sed eadem est ratio stellæ et proprii orbis ac duorum orbium; nam sicut in his diversa accidentia reperiuntur, ita et in illis: ergo cœli sunt ejusdem speciei. — 2. *de Cœlo* l. 10.

2. Præterea, loca consequuntur naturas corporum; sed omnes cœli habent eundem locum: ergo omnes sunt ejusdem naturæ specificæ. — *Ibid.*

3. Præterea, si corpora cœlestia essent specie diversa, sequeretur quod essent maxime materialia; sed hoc videtur falsum, cum sint longe perfectiora corpora, quam sit corpus humanum, ut patet ex eorum incorruptibilitate: ergo corpora cœlestia sunt ejusdem speciei. — 2. *de Cœlo* l. 16; *Tabula Aurea* voce «cœlum» n. 155.

4. Præterea, figura consequitur formam, sicut et motus; sed est eadem specie figura, eodemque modo omnes cœli circa medium moventur: ergo cœli omnes sunt ejusdem speciei. — 2. *de Cœlo* l. 16.

Sed contra est, quod Philosophus (12. *Metaphys.* a *text.* 42; l. 11, c. 8) ex numero cœlorum colligit numerum intelligentiarum, quæ distinguuntur specie. — 12. *Metaphys.* l. 9 (6).

RESPONDEO DICENDUM, quod Averroes in suo Commento in 2. *de Cœlo* (*text.* 59) dicit, quod corpora cœlestia et omnes stellæ

sunt ejusdem speciei. Sed hoc est manifeste falsum. Et *primo* quidem, quia si essent ejusdem speciei, haberent easdem specie operationes et eosdem effectus, sicut patet in omnibus rebus naturalibus ejusdem speciei. *Secundo*, quia cum motus cœlestium cerporum sint naturales, sequeretur quod omnia corpora cœlestia haberent uniformes motus; quod patet esse falsum cum de planetis eorumque orbibus per comparationem ad invicem, tum per comparationem ad stellas fixas earumque orbes. *Tertio*, quia hoc repugnat perfectioni cœlestium corporum; probavit enim Aristoteles in 1. *de Cœlo* (*text.* 98; c. 9), quod universum est perfectum, eo quod est unum; unum enim est in una specie; ex hoc enim apparet, quod constat ex tota materia suæ speciei; unde et hoc ad perfectionem cœlestium corporum pertinet, quod sit unum solum in una specie. Videmus enim, in inferioribus corporibus multa individua esse unius speciei propter aliquam impotentiam: — *vel quia* unum individuum non potest semper durare, unde oportet quod species conservetur per successionem individuorum in eadem specie; *tum* etiam *quia* unum non suscipit perfectam operationem speciei, sicut maxime patet in hominibus, quorum unus juvatur ab alio in sua operatione. Pertinet etiam magis ad perfectionem uniuscujusque multiplicatio specierum, cum sit formalis, quam multiplicatio individuorum, cum sit materialis. — Dicendum ergo est, quod omnes cœli sunt inter se diversæ speciei. — 2. *de Cœlo* l. 16; *Tabula Aurea* voce « cœlum » n. 62.

Ad primum ergo dicendum, quod non est eadem ratio duorum orbium, et stellæ cum suo orbe; nam stella est ejusdem naturæ specificæ cum proprio orbe, quia habent eundem specie motum; secus vero plures ac distincti orbes, ut dictum est (in c.) — 2. *de Cœlo* l. 10 et 16.

Ad secundum dicendum, quod locus corporum cœlestium, sicut et motus circa medium seu circularis, consequitur naturam generis in illis. — 2. *de Cœlo* l. 16.

Ad tertium dicendum, quod hæc ratio, quæ est fundamentum positionis Averrois, est ridicula; multo enim magis sequeretur cœlestia corpora esse maxime materialia, si poneremus, sicut ipse vult, diversa corpora cœlestia esse individua unius speciei, quia multiplicatio individuorum in una specie fit per divisionem materiæ; quamvis non oporteat a corporibus cœlestibus totaliter materiam excludere. — *Ibid.*

Ad quartum dicendum, quod figura sphærica sequitur in corporibus cœlestibus naturam generis, sicut et motus circularis. — *Ibid.*

QUÆSTIO XXXI

DE MOTU CORPORUM CŒLESTIUM.

Deinde considerandum est de motu corporum cœlestium.

CIRCA QUEM QUÆRUNTUR NOVEM:

1. Utrum motus cœli sit naturalis.
2. Utrum motus cœli sit a propria forma an vero ab intelligentia.
3. Utrum, si motus cœli sit ab intelligentia, sit a Deo an ab angelo.
4. Utrum potentia motiva in angelo movente cœlum, sit realiter distincta ab intellectu et voluntate in angelo.
5. Utrum motus cœli quandoque deficiat.
6. Utrum cessante motu cœli elementa remanerent.
7. Utrum cessante motu cœli remaneat actio et passio in elementis.
8. Utrum cessante motu cœli remaneant plantæ et animalia bruta et corpora mineralia.
9. Utrum cessante motu cœli remaneant corpora humana.

ARTICULUS I

UTRUM MOTUS CŒLI SIT NATURALIS.

Videtur quod motus cœli non sit naturalis: —

1. quia nihil movetur naturaliter dum est in suo *ubi*, sed solum quando est extra proprium *ubi*; sed cœlum movetur in suo

ubi existens : ergo non movetur naturaliter. — *Quæst. disp. de Anima* a. 8, arg. 18.

2. Præterea, nunquam natura inclinat ad motum propter ipsum motum, sed propter aliquid acquisitum per motum : quomodo gravia inclinant ad motum, quia per illum tendunt ad quietem ; sed cœlum suo motu nihil acquirit, in quod inclinetur, quia quodlibet *ubi* est principium et finis sui motus : ergo motus cœli non est illi naturalis. — *de Pot.* q. 5, a. 5, c.

3. Præterea, mobile per motum localem naturalem tendit ad locum, ut loco perficiatur : sicut corpora inferiora in proprio loco conservantur : sed cœlum non perficitur per locum ; nam si secundum se consideretur, non major perfectio est quod sit in uno situ vel loco quam in alio, sed indifferenter se habet ad omnia : ergo cœli motus non est naturalis. — *Ibid.* ad 7.

4. Præterea, quæ naturaliter moventur, naturaliter quiescunt, quia natura definitur a Philosopho, quod sit principium motus et quietis ; sed cœlum non quiescit naturaliter : ergo nec movetur naturaliter. — 2. *Phys.* l. 1.

5. Præterea, si motus cœli esset naturalis, sequeretur cœlum esse animatum, quod est falsum, ut dictum est. Sequela autem probatur, quia motus naturalis est a principio intrinseco ; principium autem motus cœli est substantia apprehensiva, quæ movetur sicut desiderans a desiderato, ut dicitur 12. *Metaphys.* (*text.* 36 ; l. 11, c. 7) ; unde videtur quod talis substantia sit intrinseca cœlo, et sic cœlum erit animatum. — 1a, q. 70, a. 3, arg. 4.

6. Præterea, si motus cœli est naturalis, ergo quia opposita quies erit illi violenta ; sed cœlum non quiescet in fine mundi violenter : ergo neque nunc movetur naturaliter. — *de Pot.* q. 5, a. 5, arg. 12.

Sed contra est : 1. quod Philosophus 1. *de Cœlo* (*text.* 7 et 8 ; c. 2) dicit, quod motus cœli est naturalis. — 1. *de Cœlo* l. 4.

2. Præterea, motus cœli ita se habet ad cœlum, sicut motus localis gravium et levium ad ipsa elementa ; sed horum motus est naturalis et ex parte principii passivi et ex parte principii activi : ergo et motus cœli erit sic naturalis. — *de Pot.* q. 5, a. 5, arg. 12.

Respondeo dicendum, quod motus naturalis dicitur, cujus principium est natura. Natura autem dupliciter dicitur, scilicet de forma, quæ est principium activum motus, et de materia, quæ est principium passivum. Secundum hoc igitur dupliciter dicitur aliquis motus naturalis : *uno modo*, quia in eo quod movetur, est principium activum motus ; et sic corpora gravia et levia moventur naturaliter. Et hoc modo non moventur cœli. Manifestum enim est, quod una forma naturalis non inclinat nisi ad unum ; ratio autem motus repugnat unitati, quia de ratione motus est, quod aliquid aliter se habeat nunc et prius ; unde non inclinat forma naturalis ad motum propter ipsum motum, sed propter esse in aliquo *ubi*, quo adepto quiescit motus. Et sic accideret in motu cœli, si consequeretur aliquam formam naturalem, quomodo consequitur motus in elementis. — 3. *Sent.* dist. 22, q. 3, a. 2, sol. 1 ; *de Spirit. Creat.* a. 6, c. ; *de Pot.* q. 5, a. 5, c.

Alio modo, quia in eo quod movetur, est dispositio naturalis, per quam aliquid est mobile ab aliquo movente. Et hoc contingit dupliciter : quia *vel* inest ista aptitudo ad hoc, quod moveatur ab illo movente, cum inclinatione ad contrarium motum, sicut est in corpore animalis ; et tunc motus ille dicitur violentus, quatenus comparatur ad naturam corporis, in quantum est corpus ; naturalis vero comparatus ad naturam corporis, in quantum est animatum, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 27 ; c. 4) ; — *aut* non est aptitudo ad contrarium inclinans ; et hoc modo se res habet in motu cœlestium corporum, quæ licet moveantur a substantia separata, quia tamen ex parte cœli est principium passivum naturale talis motus, atque adeo aptitudo naturalis ad recipiendum talem motum a tali movente, ut dicit Commentator in 1. *de Cœlo* (*text.* 89) ; ideo motus ejus dicitur naturalis. Cum enim natura, ut dictum est, duplex sit, materia et forma, sufficit, quod cœli motus sit

a natura atque adeo naturalis ratione materiæ, quæ in cœlo habet aptitudinem ad motum circularem, ut patet ex figura ipsius; quamquam etiam dici potest, quod motus cœli sit etiam naturalis aliquo modo ex parte principii activi, quia sicut, ut dictum est, habet naturalem aptitudinem ut tali motu moveatur, ita substantia spiritualis, quæ movet cœlum, habet virtutem naturalem determinatam ad talis corporis motum. — 3. *Sent.* dist. 22, q. 3, a. 2, sol. 1; 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, ad 1; *de Spirit. Creat.* a. 6, ad 7; *Quæst. disp. de Anima* a. 8, ad 18; 1. *de Cœlo* l. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod motus cœli est naturalis, et ex parte principii passivi sive receptivi motus, et aliquo etiam modo ex parte principii activi, ut dictum est (in c. art., et supra q. 29, a. 3, ad 2). — Quod autem dicitur, quod nullum corpus existens in suo *ubi* naturaliter movetur, intelligitur de corpore mobili motu recto, quod mutat locum secundum totum, non solum ratione, sed et subjecto; corpus autem, quod movetur circulariter, totum quidem non mutat locum subjecto, sed ratione tantum; unde nunquam est extra suum *ubi*. — *Quæst. disp. de Anima* a. 8, ad 18.

Ad secundum dicendum, quod hoc argumentum optime probat, motum cœli non esse naturalem proprie et simpliciter ratione principii activi, sicut est motus localis elementorum; est tamen naturalis ratione principii passivi, et aliquo etiam modo ratione principii activi, ut dictum est (in c. art., et ad 1).

Ad tertium dicendum, quod cœlum non perficitur per locum, sicut corpora inferiora, quæ in proprio *ubi* conservantur; et ideo ex hoc, quod localiter movetur, non significatur, quod ex parte principii activi habeat inclinationem ad motum tamquam ad perfectionem suam, quomodo habent elementa. — *de Pot.* q. 5, a. 5, ad 7 et 12.

Ad quartum dicendum, quod motus cœli est a principio intrinseco passivo, non autem activo, ut dictum est (in c. art., et ad arg. præced.); natura autem est principium motus et quietis in illis quæ moventur ad locum; non autem in illis quæ moventur circa locum, ut corpora cœlestia. — Et ex his patet *ad quintum*. — 2. *Phys.* l. 1.

Ad sextum dicendum, quod quia motus cœli non est naturalis propter activam inclinationem formalis principii corporis cœlestis ad talem motum, sicut est in elementis, non inde sequitur, quod si cœlum quiescet, ejus quies sit futura violenta. — *de Pot.* q. 5, a. 5, ad 12.

Ad primum secundæ partis patet ex dictis; nam illud concedimus.

Ad secundum dicendum, quod motus cœli non est eo modo naturalis, quo motus elementorum, ut dictum est (in c.).

ARTICULUS II

UTRUM MOTUS CŒLI SIT A PROPRIA FORMA SUBSTANTIALI AN VERO AB INTELLIGENTIA.

Videtur quod motus cœli sit a propria forma substantiali, non autem ab intelligentia.

1. Motus enim cœli est naturalis, ut constat ex 1. *de Cœlo text.* 82 (c. 8), et 2. *de Cœlo text.* 5 et 6 (c. 1); sed motus naturalis est, cujus principium est forma corporis naturalis: ergo motus cœli est a propria forma substantiali, et non ab intelligentia. — 1. *de Cœlo* l. 17; 2. *de Cœlo* l. 1; 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, arg. 1.

2. Præterea, leve potest sua virtute sursum ascendere, nullo impellente, et similiter grave descendere, absque intelligentia movente. Si ergo forma cœli est perfectior quam forma elementaris, et figura ejus est aptissima ad motum circularem, videtur quod possit moveri a propria forma absque intelligentia. — *Quæst. de Motoribus Orbium.* (1)

(1) Quæstiones duas: unam, *Utrum materia sit principium individuationis in corporalibus*, alteram *de Motoribus Corporum Cœlestium*, cum Thomas Buonensegnis O. P. Florentiæ in codice S. Marci invenisset S. Thomæ attributas, anno 1588 Venetiis apud Juntas in octo foliis in folio vulgavit. At nunc eæ quæstiones communi omnium consensu spuriæ habentur. — Quæstionem *de Motoribus Corporum Cœlestium* habes in editionis Parmensis tom. 24, pag. 217 — 219.

3. Præterea, plus est movere se ipsum exeundo a proprio loco, quam non exeundo; sed virtus lucis est se diffundere per corpora alterius naturæ: ergo videtur quod multo fortius corpus cœli per naturam lucis possit in suo orbe se movere, absque influentia alicujus substantiæ separatæ. — *Ibid.*

4. Præterea, nullus motus necessarius dependet a voluntate creaturæ tamquam a primo motore; sed motus cœli est necessarius, secundum sanctos Patres et philosophos, ut patet ex Aristotele 2. *de Cœlo* (*text.* 21; c. 3) et 12. *Metaphys.* (*text.* 38; l. 11, c. 7): ergo motus cœli non est a voluntate alicujus intelligentiæ. — *Ibid.*; 12. *Metaphys.* l. 7 (5).

Sed contra: 1. Motor est in actu respectu mobilis; sed cœlum est mobile; nil autem idem simul est in actu et in potentia: ergo cœlum non potest moveri a se. — Quest. *de Motoribus Orbium,* arg. *Sed contra.*

2. Præterea, omnis motus naturalis est corporis existentis extra suum *ubi*; sed hoc est impossibile in cœlo ponere: ergo motus cœli non est a propria forma naturali. — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, arg. 2. *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod circa hoc est multiplex opinio. *Quidam* enim dicunt, quod sicut motus aliorum corporum simplicium est ex naturis eorum corporalibus, ita etiam motus corporis cœlestis. — Sed hoc non videtur verum, *primo,* quia omnis motus est ab aliquo motore; in motu autem corporum simplicium, quamvis forma naturalis sit principium motus, non tamen est motor; sed essentialis motor est generans, quod dedit formam, et accidentalis est removens prohibens, ut probatur 8. *Phys.* (*text.* 33; c. 4), quæ nullo modo competunt corpori cœlesti. *Præterea,* quia motus naturalis est ad unam partem tantum et perficitur quiete naturali, et est corporis existentis extra *ubi* naturale; quæ omnia etiam a corpore cœlesti aliena sunt. *Item,* natura non movet nisi ad unum, quo habito quiescit; quod in motu corporum cœlestium non apparet. *Amplius,* omni motui, qui est a natura sicut a principio activo, oportet quod si accessus ad aliquid est naturalis, quod recessus ab eodem sit innaturalis et contra naturam: sicut grave accedit deorsum naturaliter, recedit autem inde contra naturam. Si igitur motus cœli esset naturalis, cum tendit ad occidentem, contra naturam ab occidente recedens in orientem rediret; hoc autem est impossibile; in motu enim cœlesti nihil est violentum et contra naturam. Impossibile est igitur, quod principium activum motus cœlestis sit natura. — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, c.; *de Spirit. Creat.* a. 6, c.; 1a, q. 70, a. 3, c.; 3 *c. Gent.* c. 23; *Opusc.* 10 et 11, primis quinque art.; *de Motoribus Orbium.*

Et ideo *alii* dixerunt, quod motus cœli est ab aliquo intellectu et voluntate. Verum hi sunt divisi inter se; nam aliqui dixerunt moveri quidem cœlos a substantia intelligente, sed quæ sit forma non solum dans illis motum sed etiam esse, atque adeo quæ sit anima illorum, et hunc volunt esse motorem orbis proximum. Nam unicuique orbi assignaverunt duos motores: unum conjunctum, quem dixerunt animam orbis, et alterum sejunctum, quem dixerunt intelligentiam. Cujus positionis ratio fuit, quia intelligentia secundum eos habet formas universales, quæ non conveniunt, ut immediate dirigant in renovationibus diversis motus cœli, et in his, quæ per motum cœli educuntur; et ideo oportet habere motorem, in quo sint formæ particulares dirigentes in motu, et hanc dicunt esse animam orbis. — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, c.

Hæc autem positio partim est hæretica et partim catholice sustineri potest. Ipsi enim ponunt, quod res secundum ordinem exeunt a Deo, ita quod a causa prima, quæ est Deus, creatur immediate intelligentia, a qua deinde exit anima orbis, et ab illa producitur substantia ipsius orbis; et pro tanto dici potest motor proximus forma ejus vel anima, quia dat illi esse, sicut causa ipsi proportionata. Hoc autem fides nostra non patitur, quæ solum Deum creatorem rerum ponit; et ideo angelos, qui movent orbes proxime, possumus dicere motores, non formas vel animas: quia orbes recipiunt ab eis motum tantum,

non autem esse. In hoc autem sustineri potest, ut dicamus superiores angelos, qui habent formas magis universales, esse motores separatos et remotos; angelos autem inferiores, qui habent formas magis particulares, esse motores proximos. Unde etiam Avicenna (tract. 10, c. 1 in princ.) dicit, quod intelligentiæ apud philosophos sunt, qui in Lege vocantur superiores angeli, ut Cherubim atque Seraphim; animæ vero orbium dicuntur inferiores angeli et angeli ministerii. — *Ibid.*

Alii vero dixerunt cœlos immediate moveri a substantia intelligente, quæ illis tantum tribuit motum non autem esse; quæ positio melior est. Cum enim moveri ab aliquo debeant (nam omne quod movetur, ab aliquo movetur); nec possint immediate moveri a propria forma, ut dictum est, nec a substantia intelligente, quæ sit forma informans; nam cœli non sunt animati, ut dictum est; — necessario debent moveri a substantia intelligente separata, quæ tantum illis conjungatur ut motor mobili. — *de Spirit. Creat.* a. 6, c.; 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, c.; 1a, q. 70, a. 3, c.; 3. *c. Gent.* c. 23.

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Commentator dicit in 1. *de Cœlo* (*text.* 89), motus cœli dicitur naturalis, non quia principium ejus activum sit aliqua forma naturalis, sed quia ipsum corpus cœleste est talis naturæ, ut talem motum natum sit suscipere ab aliquo intellectu, non habens naturam repugnantem huic motui voluntario, sicut est in nobis; natura enim non tantum dicitur de forma, sed etiam de materia. — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 3, ad 1.

Vel dic, quod motus cœli est naturalis tam propter principium passivum quam activum, ut dictum est (supra q. 29, a. 3, ad 2). — *Vel dic*, quod motus cœli est naturalis illi, quia natura et figura cœli illi motui concordant; non enim oportet quod omne naturale sit a principio intrinseco sicut a tota causa, sed sufficit quod virtus naturalis intrinseca cooperetur virtuti activæ. — Ll. cit. supra in c.

Ad secundum dicendum, quod ad motum gravis non sufficit sola gravitas sive qualitas propria, sed concurrit virtus quinti corporis, præter illa duo moventia, quæ ponit Philosophus 8. *Phys.* (*text.* 32; c. 4), scilicet generans grave et leve, et removens prohibens. Et quia hæc ad motum cœli non possunt concurrere, oportet ut concurrat virtus spiritualis substantiæ. — Quæst. cit. *de Motoribus Orbium.*

Ad tertium dicendum, quod diffusio lucis non est motus localis proprie, sed magis alterationis. Unde sicut ignis potest calorem suum diffundere deorsum virtute propria, et tamen non se movet loco, in quo est, sic in cœlesti corpore intelligendum est esse. — *Ibid.*

Ad quartum dicendum, quod nullus motus necessarius potest pendere a voluntate vertibili. Quamvis autem voluntas angeli sit per naturam vertibilis, per gratiam tamen omnino invertibilis efficitur, et talem substantiam intelligendum est esse motorem cœli, quod ostendit ipsius motus nobilitas, uniformitas et necessitas et quies futura, cum erit perfecta superna civitas, ad quam consummandam ordinatur finaliter angelica ministratio. —*Ibid.*

ARTICULUS III

UTRUM MOTUS CŒLI SIT IMMEDIATE A DEO AN VERO AB INTELLIGENTIA SEU ANGELO.

Videtur quod motus cœli sit proxime et immeditate a solo Deo, non autem ab angelo.

1. Dicit enim Philosophus (2. *de Cœlo text.* 36; c. 6), quod prima causa movet causatum primum; sed causa prima est Deus, causatum primum est primum mobile: ergo saltem hoc movetur immediate a Deo. — Quæst. cit. *de Motoribus Orbium.*

2. Præterea, melius est aliquid fieri per unum quam per multa, si sit possibile, ut dicitur 8. *Phys.* (*text.* 48; c. 6); sed Deus potest per se ipsum movere cœlos absque mediis angelis: ergo videtur quod cœli immeditate moveantur a Deo. — 1a, q. 103, a. 9, arg. 2.

3. Præterea, motor cœli debet esse omnino immobilis et primus, ut dicit Philosophus (8. *Phys.* a *text.* 46; c. 6), quia, ut dictum est (in Prima Secundæ huj. op. q. 25, a. 3, *ad prim. quæst.*), in moventibus non datur processus in infinitum; sed motor omnino immobilis est tantum Deus, ut dictum est (*ibid.*): ergo cœlum immediate movetur a Deo. — *de Motoribus Orbium.*

4. Præterea, ex motu et influentia corporis cœlestis est conservatio omnium corporum viventium; ergo ex ejus motore erit conservatio omnium spirituum vivificantium, quia sicut se habet mobile ad mobile, ita se habet motor ad motorem; sed solus Deus est conservator et vivificator spirituum: ergo ipse solus movet cœlum. — *Ibid.*

5. Præterea, cœlum ut instrumentum sui motoris producit animalia; sed non posset illa producere, si moveretur ab angelo, quia materia non obedit angelo ad formam ullam substantialem: ergo debet immediate moveri cœlum a Deo, — 1a, q. 110, a. 2, c.; *de Pot.* q. 3, a. 11, arg. 12, 13, 14, 15.

6. Præterea, motus localis corporum naturalium sequitur formas eorum; sed angeli non causant formas corporum naturalium: ergo nec possunt in eis causare motum localem. — 1a, l. c. a. 3, arg. 1.

7. Præterea, in 8. *Phys.* (*text.* 54 sqq.; c. 7) probatur, quod motus localis est primus motuum; sed angeli non possunt causare alios motus transmutando materiam formaliter: ergo neque etiam possunt causare motum localem. — *Ibid.* arg. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 12. *Metaphys.* (*text.* 42 sqq.; l. 11, c. 8) ex numero cœlorum collegit numerum intelligentiarum quæ movent cœlos; sed Deus unus est, ut dicit Philosophus (l.c. *text.* 56; l. 11, c. 10): ergo cœlum non movetur immediate a Deo. — 12. *Metaphys.* l. 9 (6); 1a, q. 103, a. 3, c.

RESPONDEO DICENDUM, quod cœli moventur immediate ab angelis, seu a Deo mediantibus angelis; quod potest esse manifestum ex multis. Et *primo* quidem, quia hoc magis congruit divinæ sapientiæ, quæ inferiora regit et movet per superiora, et media per prima; corpora vero cœlestia media sunt inter superiora et inferiora, et ideo quantum ad durationem mensurantur ævo, sicut et angeli; quantum autem ad motus successivos mensurantur tempore, sicut et alia inferiora corpora. — *Secundo*, quia magis congruit dignitati naturæ angelicæ; cum enim servire Deo regnare sit, dignius obsequium esse non potest, quantum ad obsequentis naturam, quam cooperari Deo in regimine suæ providentiæ: quod fit movendo cœlos, ex quorum motu generantur omnia inferiora. Unde servire Deo in exsecutione divinæ providentiæ in majori et minori mundo majus est, quam servire Deo in exsecutione alicujus ministerii inferioris. Propterea valde probabiliter quidam dicunt, quod motores orbium sunt de media hierarchia et medio ordine, puta Virtutes, ut dicit Dionysius (*de Cœlesti Hierarchia* c. 8, § 1; — Migne PP. Gr. t. 3, col. 239). — *Tertio*, quia id magis congruit auctoritati Sanctorum; dicit enim S. Augustinus (*de Trin.* l. 3, c. 4; — Migne PP. L. t. 42, col. 873), quod sicut corpora grossiora et inferiora per subtiliora et superiora quodam ordine reguntur, ita omnia corpora per spiritum vitæ rationalem. In *Libro* etiam *LXXXIII Quæst.* q. 79; — Migne PP. L. t. 40, col. 90 dicit, quod unaquæque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatem sibi præpositam. S. Gregorius eitam dicit (*Dialog.* l. 4, c. 6; — Migne PP. L. t. 77, col. 329), quod in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam invisibilem disponi potest. Unde manifestum est, quod cœli moventur immediate ab angelis et non a Deo. — *De Motoribus Orbium; Opusc.* 10 et 11 primis quinque art.; *de Spirit. Creat.* a. 6, c.; 1a, q. 110, a. 3, c.

Ad primum ergo dicendum, quod secundum Philosophum duplex est motor primorbis, sicut et reliquorum, ut patet ex 12. *Metaphys.* (*text.* 36; l. 11, c. 7): *unus*, qui movet per modum finis et amati, et hic est Deus; *alter*, qui movet per modum causæ efficientis, et hic movet per modum amantis et desiderantis et moti a fine, et est angelus. Et hoc modo intelligendus est Philosophus, quod primus motor primum mobile movet,

puta finaliter. Vel si intelligendus sit, quod moveat ipsum efficienter, dictum Philosophi intelligendum est per quandam appropriationem et primariam influentiæ susceptionem. — *de Motoribus Orbium*; 12. *Metaphys.* l. 7 (5).

Ad secundum dicendum, quod si solus Deus immediate moveret cœlos, subtraheretur perfectio causalis a perfectioribus creaturis, cujusmodi sunt angeli; unde non totum melius fieret per unum, quod fit per multa. — 1a, q. 103, a. 6, ad 2.

Ad tertium dicendum, quod uterque motor cœli est immobilis omnino tam per se quam per accidens; nam Deus est omnino immutabilis, angelus vero movens cœlum non movetur ad motum orbis, ut dictum est (in Prima Secundæ huj. op. q. 25, a. 3, *ad tert. quæst.*)

Vel dic, quod non oportet primi mobilis motorem esse omnimode primum vel omnimode immobilem; sed sufficit quod sit primus respectu aliorum motorum, et quod sit immobilis motu, quo movet; non enim oportet esse statum in motore primi mobilis simpliciter, sed in genere creaturarum. Omnes enim creaturæ defectibiles sunt et reducuntur in ipsum Deum, qui est principium et finis omnium. — *de Motoribus Orbium.*

Ad quartum dicendum, quod proportio non sequitur; ordo enim inter corpora tantum est secundum prædominium et excellentiam, secundum quod unum potest influere in aliud; spiritus vero rationales, qui sunt motores et vivificatores corporum, sic habent gradum et ordinem, ut immediate a Deo perficiantur et formentur, et hoc est propter rationem imaginis, per quam sunt ipsius Dei capaces. — *Ibid.*

Ad quintum dicendum, quod cœlum, ut instrumentum angeli, potest causare vitam, ut patet in animalibus ex putrefactione genitis, sicut et calor naturalis, ut instrumentum animæ vegetativæ, agit ad productionem carnis; neque hoc est materiam obedire angelis ad nutum, et angelos posse transmutare materiam corporalem ad aliquam formam substantialem, et non tantum ad motum localem. Nam cum id quod potest virtus inferior, possit superior non eodem sed excellentiori modo, sicut intellectus cognoscit sensibilia excellentiori modo quam sensus, angelus excellentiori modo transmutat materiam corporalem quam agentia corporalia, scilicet localiter movendo ipsa agentia corporalia tamquam causa superior. — 1a, q. 110, a. 2, ad 2, et a. 3, ad 2; *de Pot.* q. 6, a. 3, c. et ad argg.; *de Malo* q. 16, a. 9.

Ad sextum dicendum, quod in corporibus sunt alii motus locales præter eos, qui consequuntur formas: sicut fluxus et refluxus maris non consequitur formam substantialem aquæ, sed virtutem lunæ; et multo magis aliqui motus locales consequi possunt virtutem spiritualium substantiarum. — 1a, q. 110, a. 3, ad 1.

Ad septimum dicendum, quod angeli causando motum localem tamquam priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo scilicet agentia corporalia ad hujusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad emollitionem ferri. — *Ibid.* ad 2.

ARTICULUS IV

UTRUM POTENTIA MOTIVA IN ANGELO MOVENTE CŒLUM SIT REALITER DISTINCTA AB INTELLECTU ET VOLUNTATE.

Videtur quod potentia motiva in angelo movente cœlum sit realiter distincta ab intellectu et voluntate.

1. Intellectus enim et voluntas æqualiter se habent ad propinqua et remota. Si ergo angelus solum ageret per intellectum et voluntatem, sequeretur quod non differret ad hoc, quod angelus aliquid ageret, quod esset propinquum vel remotum illud, in quod agit, et sic nunquam oporteret quod de cœlo ad terram descenderet ad aliquid hic agendum; quod est contra traditionem Sacræ Scripturæ. — *Quodl.* 6, a. 2, arg. 1.

2. Præterea, quantum ad voluntatem non differt unitas et multitudo; sicut enim aliquis potest velle movere unam rem,

ita potest velle movere plures res vel etiam totam terram vel totum universum. Si ergo angelus moveret cœlum per intellectum et voluntatem, sequeretur quod posset movere totam terram atque adeo totum universum; quod est impossibile, cum ipse sit pars universi; non ergo angelus movet cœlum per solum intellectum vel voluntatem, sed per aliquam aliam potentiam. — *Ibid.* arg. 2.

3. Præterea, in nobis potentia motiva est distincta ab intellectu et voluntate; ergo et in angelis erit talis potentia distincta, sicut et intellectus et voluntas inter se realiter in illis distinguuntur, sicut et in nobis. — *Ibid.* in c.

4. Præterea, intellectus et voluntas ad diversa se habent; ergo si angelus movet cœlum solum per intellectum et voluntatem et non per aliam potentiam, sequeretur quod posset diversimode movere corpora cœlestia, et per consequens efficere varias transmutationes formales in inferioribus corporibus, quod est falsum; ergo potentia motiva angeli est distincta ab intellectu et voluntate. — *de Malo* q. 16, a. 9, arg. 7.

Sed contra: Omnis actio est ab aliqua virtute; sed in angelo non est alia virtus quam intellectus et voluntas; intellectus autem non agit nisi per voluntatem: ergo virtus motiva angeli non est distincta realiter ab intellectu et voluntate. — *Quodl.* 6, a. 2, arg. *Sed contra.*

RESPONDEO DICENDUM, quod omnis actio cujuscunque rei est per formam naturæ illius rei. Nam etsi sint aliquæ formæ accidentales principia actionum alicujus rei, oportet quod hujusmodi actiones reducantur sicut in primum principium in formam specificam illius rei agentis; sicut actio caloris ignis reducitur sicut in primum principium in formam substantialem ipsius, quæ est etiam principium omnium accidentium propriorum ignis. Et ideo oportet se aliter habere in actionibus alicujus rei habentis naturam simplicem, quam in actionibus rei habentis naturam compositam. Si enim fuerit aliquid habens naturam simplicem, omnis actio ejus erit secundum proprietatem et modum illius naturæ; quod non contingit, si habeat naturam compositam. Omnis enim actio ignis est secundum proprietatem naturæ ignis; in cultello autem ignito est quædam actio non pertinens ad proprietatem ignis, scilicet incisio. — *Quodl.* 6, a. 2, c.

Et hoc etiam considerandum est in substantiis spiritualibus. Anima enim humana non est totaliter intellectus, sed participat intellectualitatem; unde est in ea aliqua virtus et actio, quæ non est secundum intellectum: sicut præcipue patet in his, quæ pertinent ad animam vegetativam. Sed angelus est totaliter intellectualis naturæ; et ideo oportet quod omnis ejus actio sit secundum intellectum; unde Dionysius dicit (*de Div. Nom.* c. 4, § 1; — Migne PP. Gr. t. 3, col. 694), quod angeli habent substantias et virtutes et operationes intellectuales. Intellectus autem non agit nisi mediante voluntate, tum quia motus voluntatis est inclinatio sequens formam intellectam, tum quia cum intellectus non agat nisi mediante cognitione seu scientia: sicut a scientia ut scientia non procedit effectus nisi mediante voluntate, quæ de sui ratione importat influxum quendam in volita: sicut et a substantia nunquam exit actio nisi mediante virtute (eo quod actio est ut in exeundo ab agente, scientia vero significatur per hoc quod est aliquid in sciente, non ex hoc quod aliquid sit a sciente; sicut similiter forma naturalis, in quantum est forma, cum tantum habeat esse in perficiendo illud in quo est, et quiescendo in ipso, non nominat principium actionis, nisi secundum quod habet inclinationem ad effectum, quod illi convenit ratione virtutis adjunctæ: unde ubi forma est virtus, forma non est principium actionis quatenus forma, sed quatenus est virtus); — ita nec intellectus est principium actionis nisi mediante inclinatione ad effectum, quæ est per voluntatem. Unde oportet quod quidquid angelus agit, agat per imperium voluntatis. — *Quodl.* 6, a. 2, c.; 1a, q. 14, a. 8, c.; *de Verit.* q. 2, a. 14, c.

Sed tamen considerandum est, quod, cum virtus sit media inter essentiam et operationem, oportet quod virtus et operatio cujuslibet rei proportionetur essentiæ ejus; unde superioris angeli, cujus essentiæ est nobilior, est etiam virtus efficacior sicut ad intelligendum, ita et ad agendum in res exteriores; et secundum hoc actio angeli limitatur ad aliquem effectum, quia nec virtutem nec essentiam habet infinitam. — *Quodl.* 6, a. 2, c.

Ad primum ergo dicendum, quod actio voluntatis angelicæ radicatur in essentia ejus, a qua procedit ejus virtus et operatio; oportet autem movens esse simul cum mobili, quod ab eo movetur, ut habetur 7. *Phys.* (*text.* 12; c. 2). Et ideo oportet substantiam angeli aliqualiter conjungi rebus quas movet. — *Quodl.* 6, a. 2, ad 1.

Ad secundum dicendum, quod, quia voluntas limitatur secundum modum essentiæ, non oportet quod angelus possit agere omnia, quæ velle potest. — *Ibid.* ad 2.

Ad tertium dicendum, quod anima præter intellectum et voluntatem habet alias vires, sicut sensitivas et nutritivas, quia non est totaliter intellectus, sed tantum participat intellectualitatem; at in angelo non est alia vis quam natura intellectiva et voluntas, quæ ad intellectum consequitur; et propter hoc angelus dicitur mens vel intellectus, quia tota virtus ejus in hoc consistit. Unde non est mirum, si in angelo potentia motiva non sit distincta ab intellectu et voluntate; secus vero in nobis. — 1a, q. 79, a. 1, ad 3; *Quodl.* 6, a. 2, c.

Ad quartum dicendum, quod licet angelus per intellectum et voluntatem moveat cœlum, non tamen sequitur quod possit aliter movere, sed secundum modum proportionatum naturæ ipsius. Angelus enim non est sua voluntas, sicut Deus, sed habet voluntatem in natura determinata, et secundum modum ejus voluntas effectum sortitur; Deus autem, quia est ipsa voluntas, potest indifferenter facere quidquid potest cadere sub voluntatem. — *de Malo* q. 16, a. 9, ad 7.

ARTICULUS V

UTRUM MOTUS CŒLI ALIQUANDO CESSABIT.

Videtur quod motus cœli nunquam cessabit.

1. Quæcunque enim necessitatem habent ex priori, sunt necessaria absolute, ut patet per Philosophum (2. *Phys. text.* 86; c. 9): sicut mors animalis, quæ necessaria est propter materiæ necessitatem; operationes autem rerum incorruptibilium, inter quas motum cœli oportet ponere, sunt propter substantias eorum, quorum sunt operationes, et sic necessitatem ex priori habere videntur; cum e converso sit in corruptibilibus, quorum substantiæ sunt propter earum operationes, unde ex posteriori necessitatem habent, ut Commentator dicit (*ibid.*): ergo motus cœli necessitate absoluta necessarius est et ita nunquam cessabit. — *de Pot.* q. 5, a. 5, arg. 3; 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 2; 4. *c. Gent.* c. 97; *Tabula Aurea* voce « cœlum » n. 115.

2. Præterea, finis motus cœli est, ut cœlum per motum assimiletur Deo, in quantum exit de potentia in actum, per situum renovationem, quos successive actualiter acquirit; unumquodque enim secundum hoc Deo, qui est actus purus, assimilatur, quod actu est; iste autem finis cessaret cessante motu. Cum ergo motus non cesset nisi obtento fine, propter quem est, nunquam motus cœli cessabit. — *de Pot.* q. 5, a. 5, arg. 4.

3. Sed dices, quod motus cœli non est propter hunc finem, sed ad complendum numerum electorum, quo completo motus cœli cessabit. — Sed contra, nihil est propter vilius se, eo quod finis est nobilior his quæ sunt ad finem, cum finis sit causa bonitatis in his quæ sunt ad finem; sed cœlum cum sit incorruptile, est nobilius quam generabilia et corruptibilia: ergo non potest dici, quod motus cœli sit propter aliquam generationem in istis inferioribus, per quam numerus electorum possit compleri. — *Ibid.* arg. 5.

4. Sed dices, quod motus cœli non est

propter generationem electorum sicut propter generalem finem, sed sicut propter finem secundarium. — Sed contra, habito fine secundario non quiescit quod propter finem motus movetur; si ergo generatio, per quam completur numerus electorum, est secundarius finis motus cœli, eo habito nondum quiescet cœlum. — *de Pot.* q. 5, a. 5, arg. 6.

5. Præterea, omne quod est in potentia, est imperfectum, nisi ad actum reducatur; sed Deus in mundi consummatione non dimittet aliquid imperfectum: ergo cum potentia quæ est in cœlo ad *ubi*, non reducatur in actum nisi per motum, videtur quod motus cœli etiam in mundi consummatione non quiescet. — *Ibid.* arg. 7.

6, Præterea, si causæ alicujus effectus sunt incorruptibiles et semper eodem modo se habentes, et effectus ipse est sempiternus; sed omnes causæ motus cœli sunt incorruptibiles et eodem modo semper se habentes, sive accipiamus causam moventem sive ipsum mobile: ergo motus cœli semper durabit. — *Ibid.* arg. 8.

7. Præterea, motus cœli est naturalis cœlo, sicut et motus gravium et levium est eis naturalis, ut patet ex 1. *de Cœlo* (*text.* 78; c. 8), nisi quod elementa non moventur nisi cum sunt extra suum *ubi*, cœlum autem movetur etiam in suo *ubi* existens; sed elementum cum est extra suum *ubi*, non quiescit nisi violenter: ergo et cœlum non potest quiescere, nisi quies sit violenta. Sed hoc est inconveniens; nam cum nullum violentum possit esse perpetuum, sequitur quod illa quies cœli non esset perpetua, sed quandoque cœlum iterum moveri inciperet, quod est fabulosum: ergo non est dicendum, quod motus cœli aliquando quiescat. — *Ibid.* arg. 12.

8. Præterea, illud quod æqualiter se habet ad duo, aut utrique adhæret aut neutri; sed sol æqualiter se habet, quantum est de sua natura, ad quodlibet *ubi* cœli: ergo vel erit in quodlibet aut in nullo; sed non potest esse in nullo, quia omne corpus sensibile alicubi est: ergo oportet quod sit in quolibet; sed hoc non potest esse nisi per motus successionem: ergo semper movebitur. — *Ibid.* arg. 18.

Sed contra: 1. Omnis motus est propter aliquem finem, ut dicitur 2. *Metaphys.* (*text.* 8; l. 1 min., c. 2); sed omnis motus, qui est propter finem, habito fine quiescit: ergo vel motus cœli nunquam consequetur suum finem, et sic esset frustra, vel aliquando quiescet. — 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 2, arg. 4 *Sed contra.*

2. Præterea, quies est nobilior quam motus, quia secundum hoc quod res sunt immobiles, Deo assimilantur, in quo est summa immobilitas; sed corporum inferiorum motus terminatur naturaliter ad quietem: ergo cum corpora cœlestia sint multo nobiliora, eorum motus naturaliter ad quietem terminabitur. — *Ibid.* arg. 5 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod secundum doctrinam Sanctorum ponimus, motum cœli quandoque cessaturum, quamvis hoc magis fide teneatur, quam ratione demonstrari possit. Ut autem manifestum esse possit, in quo difficultas consistat hujus quæstionis, attendendum est, quod motus cœli non hoc modo est naturalis corpori cœlesti, sicut motus elementi est illi naturalis; habet enim hujusmodi motus in mobili principium non solum materiale et receptivum, sed etiam formale et activum. Formam enim elementi sequitur talis motus, sicut et aliæ naturales proprietates ex essentialibus principiis consequuntur; unde in eis generans dicitur esse principium movens, in quantum dat formam, quam consequitur motus. Sic autem in cœlo dici non potest. Cum enim natura semper in unum tendat determinate, non se habens ad multa, impossibile est quod aliqua natura inclinet ad motum secundum se ipsum; eo quod in quolibet motu deformitas quædam est, in quantum non eodem modo se habet quod movetur; uniformitas vero mobilis est contra rationem motus. Unde natura nunquam inclinat ad motum propter motum, sed propter aliquid determinatum, quod ex motu consequatur: sicut natura gravis inclinat ad quietem in medio, et per consequens inclinat ad motum qui

est deorsum, secundum quod tali motu in talem locum pervenitur. Cœlum autem non pervenit suo motu in aliquod *ubi,* ad quod per suam naturam inclinatur, quia quodlibet *ubi* est principium et finis motus; unde non potest esse suus motus naturalis, quasi sequens aliquam inclinationem naturalis virtutis inhærentis, sicut sursum ferri est motus naturalis ignis. — *de Pot.* q. 5, a. 5, c.

Dicitur autem motus circularis esse naturalis cœlo, in quantum in sua natura habet aptitudinem ad talem motum, et sic in se ipso habet principium talis motus passivum. Activum autem principium motus est aliqua substantia separata, ut Deus vel intelligentia vel anima, ut quidam ponunt; quantum enim ad præsentem quæstionem nihil differt. — Ratio ergo permanentiæ motus non potest sumi ex natura aliqua cœlestis corporis, ex qua tantum est aptitudo ad motum, sed oportet eam sumere ex principio activo separato; et quia omne agens propter finem agit, oportet considerare, quis est finis motus cœli. Si namque fini ejus congruat, quod motus aliquando terminetur, cœlum quandoque quiescet; si autem fini ejus non competit quies, motus ejus erit sempiternus. Non enim potest esse, quod motus deficiat ex mutatione causæ moventis, cum voluntas Dei sit immutabilis, sicut etiam natura, et per illam consequuntur immobilitatem, si quæ sunt causæ mediæ moventes. — *de Pot.* q. 5, a. 5, c.

In hac autem consideratione oportet tria vitare: quorum *primum* est, ne dicamus cœlum moveri propter ipsum motum. Motus enim ex ipsa sua ratione repugnat, ne possit poni finis, eo quod motus est in aliud tendens; unde non habet rationem finis, sed magis ejus quod est ad finem. Cui etiam attestatur, quod est actus imperfectus, ut dicitur 3. *Phys.* (*text.* 15; c. 2); finis autem est ultima perfectio rei. — *Secundum* est, ut non ponatur motus cœli esse propter aliquid vilius; nam cum finis sit unde ratio sumitur, oportet finem præeminere his quæ sunt ad finem. Potest autem contingere, quod vilior sit terminus operationis rei inobilioris, non autem ut sit finis intentionis; sicut securitas rustici est quidam terminus, ad quem operatio regis gubernantis terminatur, non tamen regimen regis est ordinatum ad hujus rustici securitatem sicut in finem, sed ad aliquid melius, scilicet ad bonum commune. Unde non potest dici, quod generatio istorum inferiorum sit finis motus cœli, etsi sit effectus vel terminus, quia et cœlum his inferioribus præeminet, et motus ejus motibus et mutationibus horum. — *Tertium* est, ut non ponatur finis motus cœli aliquid infinitum, quia, ut dicitur 2. *Metaphys.* (*text.* 8; l. 1 min., c. 2), qui ponit infinitum in causa finali, destruit finem et naturam boni. Pertingere enim quod infinitum est, impossibile est; nihil autem movetur ad id, quod impossibile est ipsum consequi, ut dicitur 1. *de Cœlo* (*text.* 58; c. 7). Unde dici non potest, quod finis motus cœli sit, ut consequatur in actu nisi id, ad quod est in potentia, licet hoc Avicenna dicere videatur. Hoc enim impossibile est consequi, cum infinitum sit, quia dum est in actu in *ubi* aliquo, erit in potentia ad aliud *ubi,* in quo prius existebat actu. — *de Pot.* q. 5, a. 5, c.

Debet ergo finis motus cœli poni aliquid, quod cœlum per motum possit consequi, quod sit aliud a motu et eo nobilius. Hoc autem dupliciter potest poni: *uno modo,* ut ponatur finis motus cœli aliquid in ipso cœlo, quod simul cum motu existit; et secundum hoc a quibusdam philosophis ponitur, quod similitudo ad Deum in causando est finis motus cœli; quod quidem fit ipso motu durante; unde secundum hoc non convenit quod motus cœli deficiat, quia, deficiente motu, finis ex motu proveniens cessaret. *Aliomodo* potest poni finis motus cœli aliquid extra cœlum, ad quod pervenitur per motum cœli, quo cessante illud potest permanere. Et hæc est nostra positio; ponimus enim, quod motus cœli est propter implendum numerum electorum. Anima namque rationalis est quolibet corpore nobilior, etiam ipso cœlo; unde nullum est inconveniens, si ponatur finis motus cœli multiplicatio animarum rationalium; non autem in infinitum, quia hoc per mo-

tum cœli provenire non posset, et sic moveretur ad aliquid, quod consequi non posset. Unde relinquitur quod determinata multitudo animarum rationalium sit finis motus cœli; unde ea habita motus cœli cessabit. — *de Pot.* l. c.

Licet autem utraque positionum prædictarum posset rationabiliter sustineri, tamen secunda, quæ fidei est, videtur esse probabilior propter tres rationes: *primo* quidem, quia nihil differt dicere, finem alicujus esse assimilationem ad Deum secundum aliquid, et illud, secundum quod assimilatio attenditur; sicut supra dictum est, quod finis rerum posset dicit vel ipsa assimilatio divinæ bonitatis, vel esse rerum, secundum quod res Deo assimilantur. Idem ergo est dicere finem motus cœli esse assimilari Deo in causando, et causare; causare autem non potest esse finis, cum sit operatio habens operatum et tendens in aliud; hujusmodi enim operationibus meliora sunt operata, ut dicitur 1. *Eth.* (c. 1). Unde hujusmodi factiones non possunt esse fines agentium, cum non sint perfectiones facientium, sed magis factorum; unde et ipsa facta sunt magis fines, ut patet ex 9. *Metaphys.* (*text.* 16; l. 8, c. 8) et 1. *Eth.* (c. 1). Ipsa autem operata non sunt fines, cum sint viliora cœlo, ut supra dictum est. Unde relinquitur convenienter non dici, quod finis motus cœli sit assimilari Deo in causando. — *Secundo* vero, quia cum cœlum moveatur, in ipso existente sola aptitudine ad motum, principio vero activo existente extra, ut dictum est, movetur et agit sicut instrumentum. Hæc enim est dispositio instrumenti, ut patet in artificialibus; nam in securi est sola aptitudo ad talem motum, principium autem motus in artifice est. Unde et secundum philosophos, quod movet motum, movet ut instrumentum; in actione autem, quæ est per instrumentum, non potest esse finis aliquis in ipso instrumento nisi per accidens, in quantum instrumentum accipitur ut artificiatum et non ut instrumentum. Unde non est probabile, quod finis motus cœli sit aliqua ejus perfectio, sed magis aliquid extra ipsum. — *Tertio,* quia si similitudo ad Deum in causando est finis motus cœli, præcipue attenditur hæc similitudo secundum causalitatem ejus, quod a Deo immediate causatur, scilicet animæ rationalis, ad cujus causalitatem concurrit cœlum per motum suum materiam disponendo. Et ideo probabilius est, quod finis motus cœli sit numerus electorum quam assimilatio ad Deum in causalitate generationis et corruptionis, secundum quod philosophi ponunt. Et ideo concedimus, quod motus cœli completo numero electorum finietur. — *de Pot.* q. 5, a. 5, c.

Ad primum ergo dicendum, quod hæc præpositio *propter* denotat causam; unde quandoque denotat causam finalem, quæ est posterior in esse; quandoque autem materialem vel efficientem, quæ sunt priores. Cum autem dicitur: in rebus incorruptibilibus actus sunt propter agentia, ly *propter* non denotat causam finalem, sed efficientem, ex qua est necessitas ibi et non ex fine. Motus ergo cœli si comparetur ad ipsum mobile, non habet ex eo necessitatem sicut ex causa efficiente, ut dictum est; habet autem hanc necessitatem ex movente, quod quia est voluntarie movens, secundum hoc necessitatem in motu inducit, secundum quod determinatum est per ordinem divinæ sapientiæ, et non ad moveri semper. — *Ibid.* ad 3.

Ad secundum dicendum, quod assimilari Deo secundum hoc quod actu acquirit successive diversos situs, ad quos prius erat in potentia, non potest esse finis motus cœli, tum quia hoc infinitum est, ut supra ostensum est; tum quia sicut ex una parte per motum acceditur ad divinam similitudinem, per hoc quod situs qui erant in potentia, fiunt actu, ita ab alia parte receditur a divina similitudine, per hoc quod situs qui erant in actu, fiunt in potentia. — *de Pot.* q. 5, a. 5, ad 4.

Ad tertium dicendum, quod licet generabilia et corruptibilia sint viliora cœlo, tamen animæ rationales sunt corpore cœli nobiliores, quæ tamen a Deo producuntur ad esse in materia disposita per motum cœli. — *Ibid.* ad 5.

Ad quartum dicendum, quod completio numeri electorum, secundum doctrinam fidei, non ponitur secundarius finis motus cœli, sed principalis, licet non ultimus, quia finis ultimus uniuscujusque rei est bonitas divina, in quantum creaturæ quoquo modo ad eam pertingunt vel per similitudinem vel per debitum famulatum. — *Ibid.* ad 6.

Ad quintum dicendum, quod res non dicitur esse imperfecta, quacunque potentia in ipsa non reducta ad actum, sed solum quando per reductionem in actum res consequitur suum complementum. Non enim homo qui est in potentia ut sit in India, imperfectus erit, si ibi non fuerit; sed imperfectus dicitur, si scientia vel virtute careat qua natus est perfici; cœlum autem non perficitur per locum, sicut corpora inferiora, quæ in proprio *ubi* conservantur. Unde licet potentia qua potest esse in aliquo *ubi,* nunquam reducatur ad actum, non tamen sequitur quod sit imperfectum; nam si secundum se consideretur, non magis perficitur, cum est in uno situ quam in alio, sed indifferenter se habet ad omnia *ubi*, cum ad quodlibet moveatur naturaliter. Ipsa autem indifferentia magis inducit ad quietem quam ad perpetuitatem motus, nisi consideretur voluntas moventis et intendentis finem, sicut etiam quidam philosophi assignaverunt causam quietis terræ in medio propter indifferentiam ejus respectu cujuslibet partis circumferentiæ cœli. — *Ibid.* ad 7.

Ad sextum dicendum, quod licet causæ motus cœli omnes sint æternæ, tamen movens, ex quo necessitas ejus dependet, movet per voluntatem, et non est necessarium quod semper moveat, sed secundum quod exigit ratio finis. — *Ibid.* ad 8.

Ad septimum dicendum, quod motus cœli non est naturalis propter activam inclinationem formalis principii in corpore cœlesti ad talem motum, sicut est in elementis. Unde non sequitur, si cœlum quiescit, quod ejus quies sit violenta. — *Ibid.* ad 12.

Ad octavum dicendum, quod quamvis cœlum æqualiter se habeat ad quemlibet situm sibi possibilem, non tamen motus est propter acquisitionem situs, sed propter aliquid aliud; unde in quocunque situ remaneat, impleto eo ad quod erat, nihil differt. — *Ibid.* ad 18.

ARTICULUS VI

UTRUM CESSANTE MOTU CŒLI REMANEANT ELEMENTA.

Videtur quod cessante motu cœli non remaneant elementa.

1. Dicitur enim 2. *Petri* 3, 10, quod in fine mundi elementa calore solventur; quod autem dissolvitur, non manet: ergo elementa non manebunt. — *de Pot.* q. 5, a. 7, arg. 1.

2. Sed dices, quod manebunt secundum substantiam, sed non secundum qualitates activas et passivas. — Sed contra, manente causa manet effectus; sed principia essentialia sunt causa propriorum accidentium: cum ergo qualitates activæ et passivæ sint propria elementorum accidentia, videtur quod principiis essentialibus manentibus, sine quibus substantia esse non potest, etiam remaneant qualitates activæ et passivæ. — *Ibid.* arg. 2.

3. Præterea, elementa facta sunt propter hominem in beatitudinem tendentem; sed habito fine cessant ea, quæ ad finem sunt: ergo homine totaliter jam in beatitudine collocato, quod erit in fine mundi, elementa cessabunt. — *Ibid.* arg. 9.

4. Præterea, materia est propter formam, quam per generationem acquirit; elementa autem comparantur ad omnia alia corpora mixta sicut materia: ergo cum generatio mixtorum cesset post finem mundi, videtur quod elementa non maneant. — *Ibid.* arg. 10.

5. Præterea, illud quod non habet virtutem ut sit semper, non potest in perpetuum manere; sed elementa, cum sint corruptibilia, non habent virtutem ut sint semper: ergo non possunt in perpetuum manere, motu cœli cessante. — *Ibid.* arg. 15.

6. Sed dices, quod elementa sunt incorruptibilia secundum totum, licet sint corruptibilia secundum partem. — Sed contra, hoc competit elementis per motum

cœli, in quantum una pars elementi corrumpitur et alia generatur; sic enim ipsius elementi totalitas conservatur; motu ergo cœli cessante non poterit assignari causa incorruptionis in toto elemento. — *de Pot.* q. 5, a. 7, arg. 16.

7. Præterea, Philosophus dicit (8. *Phys. text.* 1; c. 1.), quod motus cœli est ut vita quædam natura existentibus omnibus; et Rabbi Moyses dicit, quod motus cœli in universo est sicut motus cordis in animali, a quo dependet vita totius animalis; cessante autem motu cordis omnes partes animalis dissolvuntur: ergo cessante motu cœli omnes partes universi peribunt, et ita elementa non remanebunt. — *Ibid.* arg. 17.

8. Præterea, esse cujuslibet rei est a sua forma; sed motus cœli est causa formarum in istis inferioribus; quod patet ex hoc quod nihil in inferioribus agit ad speciem nisi ex virtute motus cœli, ut philosophi dicunt: ergo cessante motu cœli elementa esse desinent, formis eorum destructis. — *Ibid.* arg. 18.

9. Præterea, ad præsentiam solis elementa superiora vincunt semper inferiora, sicut accidit in æstate propter caloris fortificationem, sed ad solis absentiam e converso; motu autem cœli cessante sol semper ex una parte præsens erit et ex alia absens: ergo ex una parte totaliter destruentur elementa frigida, et ex alia elementa calida, et sic elementa non remanebunt, motu cœli cessante. — *Ibid.* arg. 19.

Sed contra est, quod elementa facta sunt ad divinam bonitatem manifestandam; sed tunc maxime oportebit divinam bonitatem manifestari, quando res ultimam consummationem accipient: ergo in fine mundi elementa manebunt. — *Ibid.* arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod apud omnes communiter dicitur, quod elementa quodammodo manebunt et quodammodo transibunt; sed in modo manendi et transeundi est diversa opinio. — *Quidam* enim dixerunt, quod omnia elementa manebunt quantum ad materiam; sed quædam nobiliorem formam accipient, scilicet aqua et ignis, quæ accipient formam cœli, ut sic tria elementa possint dici cœlum, aer scilicet, qui ex sua natura habet, ut cœlum quandoque in Scripturis dicatur, et aqua et ignis, quæ formam cœli assument, ut sic intelligatur verificari, quod dicitur *Apoc.* 21, 1: « Vidi cœlum novum et terram novam », sub cœli nomine tribus comprehensis, scilicet igne, aere et aqua. — Sed ista positio est impossibilis. Elementa enim non sunt in potentia ad formam cœli, eo quod forma cœli contrarium non habeat, et sub forma cœli sit tota materia, quæ est in potentia ad ipsam; sic enim cœlum esset generabile et corruptibile; quod Philosophus ostendit esse falsum (1. de *Cœlo text.* 20; c. 3). Ratio etiam, qua hoc asseritur, frivola est: quia in Scriptura, sicut dicit Basilius (*Homil.* 1 *in Hexaemeron* n. 7; — Migne PP. Gr. t. 29, col. 19), per extrema media intelliguntur, ut patet *Genes.* 1, 1, cum dicitur: « In principio creavit Deus cœlum et terram »; nam per creationem cœli et terræ etiam elementa media intelliguntur. Quandoque etiam sub certo nomine omnia inferiora comprehenduntur, ut patet in *Psalmo* 148, 7: « Laudate Dominum de terra », et postea subditur: « ignis, grando ». Unde nihil prohibet dicere, quod per innovationem cœli et terræ Scriptura innovationem etiam mediorum elementorum intellexit, vel quod sub nomine terræ omnia elementa comprehendat. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Et ideo *alii* dicunt, quod omnia elementa manebunt secundum substantiam, non solum quantum ad materiam, sed etiam quantum ad formas substantiales. Sicut enim secundum opinionem Avicennæ remanent formæ substantiales elementorum in mixto, qualitatibus activis et passivis non remanentibus in suis excellentiis, sed ad medium redactis, ita possibile erit quod in ultimo statu mundi absque prædictis qualitatibus remaneant elementa. Cui videtur consonare quod Augustinus dicit (*de Civ. Dei* l. 20, c. 16; — Migne PP. L. t. 41, col. 682): « In illa conflagratione mundana elementorum corruptibilium qualitates, quæ corporibus nostris corruptibilibus congrue-

bant, ardendo penitus interibunt, atque ita substantia eas qualitates habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione convenient. — Sed hoc non videtur rationabiliter dictum: *primo* quidem, quia cum qualitates activæ et passivæ sint per se elementorum accidentia, oportet quod a principiis essentialibus causentur; unde non potest esse, quod principiis essentialibus manentibus in elementis, qualitates deficiant nisi per violentiam, quod non potest esse diuturnum. Et ideo nec opinio Avicennæ videtur esse probabilis, quod formæ elementorum actu maneant in mixto, sed solum virtute, ut dicit Philosophus; quia oporteret quod diversorum elementorum formæ in diversis partibus materiæ conservarentur, quod non esset, nisi essent etiam situ distinctæ; et sic non esset vera commixtio, sed solum secundum sensum; et tamen in mixto impediuntur qualitates unius elementi per qualitates alterius; quod non potest dici in mundi consummatione, ubi omnino cessabit violentia. *Secundo* quia, cum qualitates activæ et passivæ sint de integritate naturæ elementorum, sequeretur quod elementa imperfecta remanerent; unde auctoritas Augustini inducta non loquitur de qualitatibus activis et passivis, sed de dispositionibus eorum, quæ generantur et corrumpuntur et alterantur. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Et ideo videtur dicendum, quod elementa in sua substantia remanebunt, et etiam in suis qualitatibus naturalibus; sed mutuæ generationes et corruptiones et alterationes cessabunt. Per hujusmodi enim elementa ordinantur ad completionem numeri electorum, sicut et cœlum per motum suum; sed substantiæ elementorum manebunt, sicut et substantia cœli. Cum enim universum in perpetuum remaneat, oportet quod ea quæ sunt de perfectione universi, primo et per se remaneant; hoc autem competit elementis, cum sint essentiales partes ipsius universi, ut probat Philosophus (2. *de Cœlo text.* 30 sqq.; c. 4). Si enim est corpus circulare, oportet esse centrum ipsius, quod est terra; posita autem terra, quæ est simpliciter gravis, utpote in medio constituta, oportet ponere contrarium ejus, scilicet ignem, qui sit simpliciter levis; quia si unum contrariorum est in natura, et reliquum. Suppositis autem extremis necesse est et poni media; unde oportet ponere aerem et aquam, quæ sunt ad ignem quidem levia, ad terram autem gravia (1); quorum unum est propinquius igni, aliud propinquius terræ. Unde ex ipso situ universi patet, quod ipsa elementa sunt partes essentiales universi.

Quod patet esse manifestum ordine causarum et effectuum considerato; nam sicut cœlum est universale activum eorum, quæ generantur, ita elementa sunt eorundem universalis materia. Unde ad perfectionem universi requiritur, quod elementa secundum suam substantiam maneant; et ad hoc etiam habent ex sui natura aptitudinem. Corruptio autem aliter accidit in corporibus mixtis et elementis. In corporibus enim mixtis inest corruptionis activum principium propter hoc, quod sunt ex contrariis composita; in elementis autem, quia contrarium exterius habent et non sunt ex contrariis composita, non inest principium corruptionis activum, sed passivum tantum, in quantum habent materiam, cui inest aptitudo ad aliam formam, qua privantur. Et ab hoc principio generatio et corruptio in elementis sunt motus vel mutationes naturales, et non propter principium activum, ut dicit Commentator in 2. *Phys.* Sicut ergo, quia corpus cœleste principium sui motus activum habet extra, potest esse quod ejus motus cesset, ipso manente, absque violentia, ut dictum est, ita potest esse ut corruptio elementorum cesset, eorum substantiis manentibus, exteriori corruptivo cessante, quod oportet reducere in motum cœli, sicut in primum generationis et corruptionis principium. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Ad primum ergo dicendum, quod illa elementorum solutio non est referenda ad destructionem substantiæ elementorum, sed ad elementorum purgationem, quæ erit per

(1) *Legendum videtur:* ad ignem quidem gravia, ad terram autem levia.

ignem, qui faciem Judicis præcedet; post illam autem purgationem remanebunt elementa secundum substantiam et naturales qualitates, ut dictum est. — Unde *secundum* concedimus. — *de Pot.* q. 5, a. 7, ad 1 et 2.

Ad tertium dicendum, quod elementa quantum ad sui mutationem facta sunt propter hominem in beatitudinem tendentem; sed quantum ad sui substantiam sunt facta et propter perfectionem universi et propter substantiam ipsius hominis, quæ ex elementis constituitur. — *Ibid.* ad 9.

Ad quartum dicendum, quod in mundi consummatione non cessabunt omnia mixta, quia corpora humana remanebunt; unde decens est, si partes eorum remanent in corpore hominis, qui est minor mundus, quod ipsa tota remaneant in mundo majori. — *Ibid.* ad 10.

Ad quintum dicendum, quod elementum sicut non habet virtutem ut sit semper, propter hoc quod potest ab exteriori corrumpi, ita non habet virtutem ut quandoque deficiat, nisi materialem, ut dictum est. — *Ibid.* ad 15.

Ad sextum dicendum, quod elementa sunt incorruptibilia secundum totum, partibus generatis et corruptis, quamdiu motus cœli durat; sed motu cœli cessante erit in eis alia incorruptionis causa, quia scilicet non possunt corrumpi nisi ab extrinseco; corruptivum autem extrinsecum deficiente motu cœli cessabit. — *Ibid.* ad 16.

Ad septimum dicendum, quod motus cœli est ut vita quædam omnibus rebus naturalibus secundum statum mutationis, qui in consummatione mundi tolletur. — *Ibid.* ad 17.

Ad octavum dicendum, quod licet eductio formarum de potentia in actum dependeat ex motu cœli, tamen eorum conservatio dependet a principiis altioribus. — *Ibid.* ad 18.

Ad nonum dicendum, quod sol est causa caliditatis per motum, ut dicit Philosophus 2. *de Cœlo* (*text.* 56 et 58; c. 9 et 10); unde cessante motu tollitur corruptionis causa in elementis, quæ est per superexcedentiam caloris. — *Ibid.* ad 19.

ARTICULUS VII

UTRUM CESSANTE MOTU CŒLI REMANEAT ACTIO ET PASSIO IN ELEMENTIS.

Videtur quod cessante motu cœli remaneat actio et passio in elementis.

1. Potentiæ enim naturales sunt determinatæ ad unum; unde virtus ignis, cum sit naturalis potentia, se habet tantum ad calefaciendum; sed in illa mundi consummatione remanebit virtus ignis et aliorum elementorum, ut prius dictum est: ergo impossibile est quin ignis et alia elementa agant. — *de Pot.* q. 5, a. 8, arg. 1.

2. Præterea, sicut dixit Philosophus (1. *de Generat. text.* 48 et 49; c. 7), ad hoc quod fiat mutua actio et passio, requiritur quod agens et patiens sint similia secundum materiam et dissimilia secundum formam; hoc autem erit in elementis cessante motu cœli, quia eorum substantiæ manebunt principiis essentialibus non mutatis: ergo erit actio et passio in elementis motu cœli cessante. — *Ibid.* arg. 2.

3. Præterea, causa actionis et passionis in elementis est ex hoc, quod in materia elementi semper est appetitus ad aliam formam, licet materia per unam formam sit perfecta; sed iste appetitus in materia remanebit etiam motu cœli cessante; non enim una forma elementi poterit totam potentiam materiæ implere: ergo in illa mundi consummatione remanebit actio et passio in elementis. — *Ibid.* arg. 3.

4. Præterea, illud quod est de perfectione elementi, non aufertur ei; hoc autem est de perfectione cujusque entis, quod agat sibi simile; diffusio enim ipsius esse derivatur a primo bono in omnia entia: ergo videtur quod elementa in illa consummatione agent sibi simile, et sic erit in eis actio et passio. — *Ibid.* arg. 4.

5. Præterea, sicut proprium est ignis esse calidum, ita etiam proprium ejus est calefacere; sicut enim calor derivatur a principiis essentialibus ignis, ita calefactio derivatur a calore; si ergo in illa rerum consummatione ignis et ejus calor remane-

bit, videtur quod etiam calefactio remanebit. — *Ibid.* arg. 5.

6. Præterea, omnia corpora naturalia se tangentia aliquo modo se alterant, ut patet ex 1. *de Generat.* (*text.* 53; c. 7); sed elementa in illo statu mundi se tangent: ergo se invicem alterabunt, et ita erit ibi actio et passio. — *Ibid.* arg. 6.

7. Præterea, in illa mundi consummatione « erit lux lunæ sicut lux solis, et lux solis septempliciter » (*Is.* 30, 26); sed modo sol et luna sua luce illuminant corpora inferiora: ergo multo fortius tunc illuminabunt, et ita remanebit aliqua actio et passio in his inferioribus; nam medium illuminatum illuminabit ultimum. — *Ibid.* arg. 7.

8. Præterea, Sancti videbunt visu corporeo res hujus mundi; sed visio non potest esse sine actione et passione, quia visus patitur a visibili: ergo erit actio et passio, etiam motu cœli cessante. — *Ibid.* arg. 8.

Sed contra: 1. Remota causa removetur effectus; sed motus cœli est causa actionis et passionis in istis inferioribus secundum doctrinam Philosophi (1. *Meteorol.* c. 2 et 2. *de Cœlo text.* 56; c. 9): ergo remoto motu cœli removebitur actio et passio in istis inferioribus. — *de Pot.* q. 5, a. 8, arg. 1 *Sed contra.*

2. Præterea, actio et passio in rebus corporalibus sine motu esse non potest; remoto autem primo motu, qui est motus cœli, ut probatur 8. *Phys.* (*text.* 75; c. 9), oportet posteriores motus cessare: remotu ergo motu cœli non erit actio et passio in istis inferioribus. — *Ibid.* arg. 2 *Sed contra.*

RESPONDEO DICENDUM, quod sicut habetur in lib. *de Causis* (propos. 1), quando causa prima retrahit actionem suam a causato, oportet etiam, quod causa secunda retrahat actionem suam ab eodem, eo quod causa secunda habet hoc ipsum, quod agit, per actionem causæ primæ, in cujus virtute agit. Cum autem omne agens agat secundum quod est in actu, oportet secundum hoc accipere ordinem causarum agentium, secundum quod est ordo earum in actualitate. Corpora autem inferiora minus habent de actualitate quam corpora cœlestia; nam in corporibus inferioribus non est tota potentialitas completa per actum, eo quod materia substans uni formæ remanet in potentia ad aliam formam; quod non est in corporibus cœlestibus. Nam materia corporis cœlestis non est in potentia ad aliam formam; unde sua potentialitas tota est terminata per formam, quam habet. Substantiæ vero separartæ sunt perfectiores in actualitate, quam etiam corpora cœlestia, quia non sunt compositæ ex materia et forma, sed sunt formæ quædam subsistentes, quæ tamen deficiunt ab actualitate Dei, qui est suum esse, quod de aliis substantiis separatis non contingit. Sicut etiam videmus, quod elementa etiam se superant invicem secundum gradum actualitatis, eo quod aqua habet plus de specie quam terra, aer quam aqua, et ignis quam aer; ita etiam est in corporibus cœlestibus et in substantiis separatis. Elementa ergo agunt in virtute corporum cœlestium, et corpora cœlestia agunt in virtute substantiarum separatarum; unde cessante actione substantiæ separatæ oportet quod cesset actio corporis cœlestis, et ea cessante oportet quod cesset actio corporis elementaris. — *de Pot.* q. 5, a. 8, c.

Sed sciendum, quod corpus habet duplicem actionem: *unam* quidem secundum proprietatem corporis, ut scilicet agat per motum (hoc enim est proprium corporis, ut motum moveat et agat); *aliam* autem actionem habet, secundum quod attingit ad ordinem substantiarum separatarum, ut participat aliquid de modo ipsarum: sicut naturæ inferiores consueverunt aliquid participare de proprietate naturæ superioris, ut apparet in quibusdam animalibus, quæ participant aliquam similitudinem prudentiæ, quæ propria est hominum. Hæc autem est actio corporis, quæ non est ad transmutationem materiæ, sed ad quandam diffusionem similitudinis formæ in medio, secundum similitudinem spiritualis intentionis, quæ recipitur de re in sensu vel intellectu; et hoc modo sol illuminat aerem, et color multiplicat speciem suam in medio. Uterque autem modus actionis in istis inferio-

ribus causatur ex corporibus cœlestibus; nam et ignis suo calore transmutat materiam ex virtute corporis cœlestis, et corpora visibilia multiplicant suas species in medio virtute luminis, cujus fons est in cœlesti corpore. Unde si actio utraque corporis cœlestis cessaret, nulla actio in istis inferioribus remaneret. Sed cessante motu cœli cessabit prima actio, sed non secunda; et ideo cessante motu cœli, erit quidem actio in istis inferioribus illuminationis et immutationis medii a sensibilibus, non autem erit actio, per quam transmutatur materia, quam sequitur generatio et corruptio. — *de Pot.* q. 5, a. 8, c.

Ad primum ergo dicendum, quod virtus ignis semper est determinata ad calefaciendum, præsuppositis tamen causis prioribus, quæ ad actionem ignis requiruntur. — *Ibid.* ad 1.

Ad secundum dicendum, quod similitudo secundum materiam et contrarietates formæ non sufficit in istis inferioribus ad passionem et actionem nisi motu cœli præsupposito, in cujus virtute agunt omnes inferiores activæ potentiæ. — *Ibid.* ad 2.

Ad tertium dicendum, quod materia non sufficit ad actionem, nisi principium activum ponatur. Unde appetitus materiæ non sufficienter probat actionem in elementis, motu cœli subtracto, a quo est primum principium actionis. — *Ibid.* ad 3.

Ad quartum dicendum, quod inferiora nunquam attingunt ad gradum perfectionis superiorum; hoc autem est de ratione perfectionis supremi agentis, quod sua perfectio sibi sufficiat ad agendum, omni agente remoto; unde hoc inferioribus agentibus attribui non potest. — *Ibid.* ad 4.

Ad quintum dicendum, quod ignis est proprium calefacere, supposito quod habeat aliquam actionem; sed ejus actio dependet ab alio, ut dictum est. — *Ibid.* ad 5.

Ad sextum dicendum, quod tactus non sufficit in elementis ad agendum, nisi motu cœli supposito. — *Ibid.* ad 6.

Ad septimum et octavum: illa concedimus; nam procedunt de actionibus, quibus materia non transmutatur, sed species quodam modo multiplicatur per modum intentionis spiritualis. — *Ibid.* ad 7 et 8.

ARTICULUS VIII

UTRUM CESSANTE MOTU CŒLI REMANEANT PLANTÆ ET ANIMALIA BRUTA ET CORPORA MINERALIA.

Videtur quod cessante motu cœli remaneant plantæ, bruta animalia et corpora mineralia.

1. Habetur enim *Eccle.* 3, 14: « Didici, quod omnia opera Dei perseverent in æternum » (1); sed prædicta sunt opera Dei: ergo in æternum manent. — *de Pot.* q. 5, a. 9, arg. 1.

2. Præterea, impossibile est, quod intentio et appetitus naturæ frustrentur, cum naturæ intentio sit ex hoc, quod natura a Deo in finem dirigitur; sed natura intendit per generationem et corruptionem perpetuitatem speciei servare: ergo nisi prædicta secundum speciem conserventur, frustrabitur naturæ intentio et appetitus; quod est impossibile, ut dictum est. — *Ibid.* arg. 3; 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 5, arg. 5.

3. Præterea, decor universi pertinet ad gloriam beatorum; unde dicitur a Sanctis, quod in majorem beatorum gloriam elementa mundi in statum meliorem reformabuntur; sed plantæ, bruta et mineralia pertinent ad decorem universi: ergo non subtrahentur in ultima consummatione beatorum. — *de Pot.* q. 5, a. 9, arg. 4; 4. *Sent.* l. c. arg. 1.

4. Præterea, sicut elementa servierunt homini in statu viæ, ita et animalia et plantæ; sed elementa propter prædictum ministerium remanebunt cessante, motu cœli, et glorificabuntur: ergo et plantæ et animalia remanebunt et glorificabuntur. — *de Pot.* l. c. arg. 9.

5. Præterea, quanto aliquid magis participat de proprietate primi perpetui, quod est Deus, tanto magis videtur esse perpetuum; sed animalia et plantæ plus participant de proprietatibus Dei quam elementa, quia sunt hæc tantum existentia, plantæ

(1) Vulg.: Didici, quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum.

autem etiam vivunt, animalia vero insuper cognoscunt: ergo debent magis hæc in perpetuum manere quam illa. — *Ibid.* arg. 10.

6. Præterea, si in creatione mundi animalia et plantæ non fuissent producta, non fuisset mundus perfectus; sed major erit perfectio mundi ultima quam prima: ergo videtur, cum dici non possit quod mundus in sua innovatione maneat imperfectus, quod prædicta remaneant. — *de Pot.* q. 5, a. 9, arg. 12; 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 5, arg. 3.

7. Præterea, universale èst semper; sed universale non est nisi in singularibus: ergo videtur quod cujuslibet universalis singularia semper erunt; ergo et bruta animalia et plantæ et corpora mineralia semper erunt. — *de Pot.* l. c. arg. 16.

8. Præterea, animalia et plantæ habent nobiliorem formam quam ipsa elementa; sed mundus in illa finali innovatione in melius mutabitur: ergo magis debent remanere animalia et plantæ quam elementa, cum sint nobiliora. — 4. *Sent.* l. c. arg. 4.

Sed contra: 1. Secundum Philosophum (2. *de Generat. text.* 55 sqq.; c. 9 et 10) in animalibus et plantis speciei perpetuitas non conservatur nisi secundum continuationem motus cœlestis; sed tunc motus cœlestis deficiet: ergo non poterit perpetuitas in plantis, brutis et mineralibus conservari. — 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 5, arg. 2 *Sed contra.*

2. Præterea, cessante fine cessare debet id quod est ad finem; sed animalia et plantæ facta sunt ad animalem vitam hominis sustentandam; unde dicitur *Genes.* 9, 3: « Sicut olera virentia dedi vobis omnem carnem »; sed post illa min novationem animalis vita in homine non erit: ergo nec plantæ nec animalia remanebunt. — 4. *Sent.* l. c. arg. 3 *Sed contra*; *de Pot.* q. 5, a. 9, arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod in illa mundi innovatione nullum corpus mixtum remanebit præter corpus humanum. — Ad hujus autem rationem sumendam procedendum est ordine quem docet Philosophus (2. *Phys. text.* 88 sqq.; c. 9), ut scilicet prius consideretur causa finalis, et postmodum principia materialia et formalia, et causæ moventes. — *de Pot.* q. 5, a. 9, c.

Finis autem mineralium corporum et plantarum et brutorum duplex potest considerari: *primus* quidem completio universi, ad quam omnes partes universi ordinantur sicut in finem; ad quem quidem finem res prædictæ non ordinantur sicut per se et essentialiter de perfectione universi existentes, cum nihil in eis existat, quod non inveniatur in principalibus partibus mundi (quæ sunt corpora cœlestia et elementa), sicut in principiis activis et materialibus. Unde res prædictæ sunt quidam particulares effectus causarum universalium, quæ sunt essentiales partes universi; et ideo sunt de perfectione universi secundum hoc tantum, quod a suis causis progrediuntur, quod quidem fit per motum. Unde pertinent ad perfectionem universi sub motu existentis, non autem ad perfectionem universi simpliciter; et ideo cessante mutabilitate universi, oportet quod prædicta cessent. — *Alius* autem finis est homo, quia, ut dicit Philosophus 1. *Polit.* (c. 5, al. 8), ea quæ sunt imperfecta in natura, ordinantur ad perfecta sicut ad finem; unde, sicut ibidem dicit, cum animalia habeant vitam imperfectam respectu vitæ humanæ, quæ simpliciter perfecta est, et plantæ respectu animalium: plantæ sunt propter animalia, præparatæ eis in cibum a natura, animalia vero propter hominem, necessaria ei ad cibum et ad alia auxilia. Ista autem necessitas est vita animalis hominis durante, quæ quidem in illa rerum innovatione tolletur, quia corpus resurget non animale, sed spirituale, ut dicitur 1. *ad Cor.* 15, 44; et ideo tunc etiam animalia et plantæ cessabunt. — *de Pot.* q. 5, a. 9, c.

Et ad hoc idem habent aptitudinem prædictarum rerum *materia* et *forma*. Cum enim sint compositæ ex contrariis, habent in se ipsis principium activum corruptionis; unde si a corruptione prohiberentur ab exteriori principio tantum, hoc esset quodammodo violentum et non conveniens perpetuitati: quia quæ sunt violenta, non possunt

esse semper, ut patet per Philosophum (1. *de Cœlo text.* 15; c. 2); interius autem principium non habent, quod possit a corruptione prohibere: quia eorum formæ sunt per naturam corruptibiles, utpote nec per se subsistentes, sed esse habentes a materia dependens; unde non possunt in perpetuum remanere eadem numero nec eadem specie, generatione et corruptione cessante. — *Ibid.*

Hoc autem idem invenitur ex consideratione *causæ moventis;* esse enim plantarum et animalium quoddam vivere est, quod in rebus corporalibus sine motu non existit; unde animalia deficiunt cessante motu cordis, et plantæ cessante nutrimento. In his autem rebus non est aliquod motus principium non dependens a primo mobili, quia ipsæ animæ animalium et plantarum totaliter subjiciuntur impressionibus cœlestium corporum; unde motu cœli cessante non poterit in eis motus remanere nec vita. Et sic patet, quod in illa mundi innovatione res prædictæ non poterunt remanere. — *de Pot.* q. 5, a. 9, c.

Ad primum ergo dicendum, quod omnia opera Dei in æternum perseverant vel secundum se vel in suis causis; sic enim et animalia et plantæ remanebunt manentibus corporibus cœlestibus et elementis. — *Ibid.* ad 1.

Ad secundum dicendum, quod perpetuitas, quæ est secundum speciem et non secundum numerum, est per generationem, quæ cessante motu cœli non erit. — *Ibid.* ad 2.

Vel dic, quod naturalis appetitus ad perpetuitatem, qui inest animalibus et plantis, est accipiendus secundum ordinem ad motum cœli: ut scilicet tantum in esse permaneant, quantum motus cœli durabit; non enim potest appetitus esse in effectu, ut permaneat ultra suam causam. Et ideo si cessante motu primi mobilis plantæ et animalia non maneant secundum speciem, non sequitur appetitum naturalem frustrari. — 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 5, ad 5.

Ad tertium dicendum, quod prædictæ res faciunt ad decorem universi secundum statum mutabilitatis in mundo et animalis vitæ in homine, et non aliter. — *de Pot.* q. 5, a. 9, ad 4.

Ad quartum dicendum, quod elementa non dicuntur remunerari secundum se, quia nec secundum se aliquid meruerunt, sed dicuntur remunerari in quantum homines in eis remunerabuntur, prout scilicet eorum claritas in gloriam electorum cedet. Animalibus autem et plantis homines non indigebunt, sicut elementis, quæ erunt quasi locus gloriæ ipsorum; et ideo non est simile. — *Ibid.* ad 9; 4. *Sent.* l. c. ad 2.

Ad quintum dicendum, quod licet quantum ad vitam et cognitionem plantæ et animalia sint similiora Deo quam elementa, tamen quantum ad simplicitatem, quæ facit ad incorruptionem, sunt elementa Deo similiora. — *de Pot.* q. 5, a. 9, ad 10.

Ad sextum dicendum, quod alia fuit perfectio mundi creati et alia consummati, ut supra dictum est; et ideo non oportet ut sit de secunda perfectione, quod fuit de prima. Rationi enim consentaneum est, ut sicut perfectio hominis multipliciter assignatur (est enim perfectio naturæ conditæ et naturæ glorificatæ), ita etiam perfectio universi sit duplex: *una* secundum statum hujus mutabilitatis, *altera* secundum statum futuræ novitatis. Plantæ autem et animalia sunt de perfectione ejus secundum statum istum, non autem secundum statum novitatis illius, cum ordinem ad eam non habeant. — *Ibid.* ad 12; 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 5, ad 3.

Ad septimum dicendum, quod universale tripliciter considerari potest, et secundum quemlibet modum considerationis aliquo modo verum est, quod universale est semper. Potest enim *uno modo* considerari natura universalis, secundum quod abstrahit a quolibet esse; et sic verum est, quod universale est semper, magis per remotionem causæ determinantis ad aliquod tempus, quam per positionem causæ perpetuitatis; de ratione enim naturæ universalis non est, quod sit magis hoc tempore quam illo: per quem etiam modum materia prima dicitur esse una. *Alio modo* potest considerari secundum esse, quod habet in singularibus;

et sic verum est, quod est semper, quia est quandocunque est suum singulare; sicut etiam dicitur esse ubique, quia est ubicunque est suum singulare : cum tamen multa loca sint, ubi sua singularia non sunt, unde nec ibi est universale. *Tertio modo* potest considerari secundum esse quod habet in intellectu; et sic etiam verum est, quod universale est semper, præcipue in intellectu divino. — *de Pot.* q. 5, a. 9, ad 16.

Ad octavum dicendum, quod quamvis animalia et plantæ quantum ad quædam alia sint nobiliora quam ipsa elementa, tamen quantum ad ordinem incorruptionis elementa sunt nobiliora, ut ex dictis patet. — 4. *Sent.* dist. 48, q. 2, a. 5 ad 4.

ARTICULUS IX

UTRUM CORPORA HUMANA MANEANT MOTU CŒLI CESSANTE.

Videtur quod corpora humana non remaneant motu cœli cessante.

1. Omnis enim mixtio elementorum ex motu cœli causatur, cum ad mixtionem alteratio requiratur; sed corpus humanum est corpus mixtum ex elementis: ergo motu cœli cessante remanere non potest. — *de Pot.* q. 5, a. 10, arg. 2.

2. Præterea, necessitas quæ est ex materia, est necessitas absoluta, ut patet ex 2. *Phys.* (*text.* 87 et 88; c. 9); sed in corpore composito ex contrariis est necessitas ad corruptionem ex ipsa materia: ergo impossibile est quin talia corpora corrumpantur, et ita impossibile est quod remaneant post statum generationis et corruptionis; corpora autem humana sunt hujusmodi: ergo impossibile est quod in illo rerum fine remaneant. — *Ibid.* arg. 3.

3. Præterea, homo cum brutis convenit in hoc quod habet corpus sensibile; sed corpora sensibilia brutorum non remanebunt in illo mundi fine: ergo nec corpora humana. — *Ibid.* arg. 4.

4. Præterea, finis hominis est perfecta assimilatio ad Deum; sed Deo, qui incorporeus est, magis assimilatur anima a corpore absoluta quam corpori unita: ergo in statu finalis beatitudinis animæ erunt sine corporibus. — *Ibid.* arg. 5.

5. Præterea, ad perfectam hominis beatitudinem requiritur perfecta operatio intellectus, qui est principalius in homine; sed operatio animæ intellectivæ a corpore absolutæ est perfectior quam corpori unitæ, quia, ut dicitur in lib. *de Causis* (propos. 17), omnis virtus unita plus est infinita quam multiplicata; formæ autem separatæ in se unitæ sunt, materiæ vero conjunctæ quodammodo ad plura diffunduntur: ergo in illa perfecta beatitudine animæ non erunt corpori unitæ. — *Ibid.* arg. 6.

6. Præterea, elementa quæ sunt in mixto, appetunt naturali appetitu propria *ubi*; appetitus autem naturalis non potest esse vanus; unde quod est contra naturam non potest esse perpetuum: non potest ergo esse quin elementa in corpore mixto existentia quandoque ad sua loca tendant, et sic corpus mixtum corrumpatur; ergo post corruptionis statum non remanebunt humana corpora, quæ sunt mixta. — *Ibid.* arg. 7.

7. Præterea, omnis motus naturalis cujuscunque corporis a motu cœli dependet; sed motus cordis, sine quo non potest esse humani corporis vita, est motus naturalis: ergo cessante motu cœli remanere non poterit, et per consequens nec humani corporis vita. — *Ibid.* arg. 8.

8. Præterea, membra humani corporis pro majori parte sunt ordinata ad usus competentes vitæ animalis, sicut patet de venis et stomacho et hujusmodi, quæ ordinantur ad nutrimentum; sed animalis vita in homine non remanebit in illa beatitudine: ergo nec membra corporis (alias frustra essent), et sic nec corpus humanum remanebit. — *Ibid.* arg. 9.

Sed contra est: 1. quod 1. *ad Cor.* 15, 53 dicitur: « Oportet corruptibile hoc induere incorruptionem » ; hoc autem corruptibile est corpus: ergo corpus remanebit incorruptione indutum. — *Ibid.* arg. 1 *Sed contra.*

2. Præterea, *ad Phil.* 3, 21 dicitur: « Reformabit corpus humilitatis nostræ con-

figuratum corpori claritatis suæ » ; sed Christus, corpus quod semel in resurrectione resumpsit, nunquam deposuit, nec deponet (*Rom.* 6, 9: « Christus resurgens ex mortuis jam non moritur ») : ergo et Sancti in perpetuum vivent cum corporibus, cum quibus resurgent, et sic humana corpora post finem mundi manebunt. — *de Pot.* q. 5, a. 10, arg. 2 *Sed contra.*

RESPONDEO DICENDUM, quod sicut Augustinus dicit (*de Civ. Dei* l. 22, c. 26; — Migne PP. L. t. 41, col. 794), Porphyrius ponebat, ad perfectam beatitudinem animæ omne corpus fugiendum esse, et sic secundum eum anima in perfecta beatitudine existens corpori unita esse non potest; quam opinionem tangit Origenes in suo *Periarchon* (lib. 3, c. 6; — Migne PP. Gr. t. 11, col. 336) dicens, quosdam opinatos fuisse, Sanctos corpora in resurrectione resumpta quandoque deposituros, ut sic ad Dei similitudinem in perfecta beatitudine vivant. — Sed hæc opinio præter hoc, quod est fidei contraria, ut ex auctoritatibus inductis et pluribus aliis patere potest, etiam a ratione discordat. Non enim perfectio beatitudinis esse poterit, ubi deest naturæ perfectio. Cum autem animæ et corporis naturalis sit unio, et substantialis, non accidentalis, non potest esse quod natura animæ sit perfecta, nisi sit corpori conjuncta. Et ideo anima separata a corpore non potest ultimam perfectionem beatitudinis obtinere. Propter quod etiam dicit Augustinus (*de Genes. ad Litt.* l. 12, c. 35; — Migne PP. L. t. 34, col. 483), quod animæ Sanctorum ante resurrectionem non ita perfecte fruuntur divina visione sicut postea; unde in ultima perfectione beatitudinis oportebit corpora humana esse animabus unita. — *de Pot.* q. 5, a. 10, c.

Positio autem præmissa procedit secundum opinionem illorum, qui dicunt animam accidentaliter uniri corpori, sicut nautam navi aut hominem indumento. Unde et Plato dixit, quod homo est anima corpore induta, ut Gregorius Nyssenus (potius Nemesius *de Natura Hominis* c. 3; — Migne PP. Gr. t. 40, col. 594) narrat. Sed hoc stare non potest, quia sic homo non esset ens per se, sed per accidens; nec esset in genere accidentis, sicut hoc, quod dico vestitum et calceatum. Patet etiam, quod rationes supra inductæ de corporibus mixtis non habent locum in homine; nam homo ordinatur ad perfectionem universi ut essentialis pars ipsius, cum in homine sit aliquid, quod non continetur virtute nec in elementis nec in cœlestibus corporibus, scilicet anima rationalis. Corpus etiam hominis ordinatur ad hominem non secundum animalem vitam tantum, sed ad perfectionem naturæ ipsius; et quamvis corpus hominis sit ex contrariis compositum, inerit tamen principium incorruptibile, quod poterit præservare a corruptione absque violentia, cum sit intrinsecum; et hoc poterit esse sufficiens principium motus, motu cœli cessante, cum a motu cœli non dependeat. — *Ibid.*

Ad primum ergo dicendum, quod motus est causa mixtionis secundum fieri; sed conservatio ejus est per formam substantialem, et ulterius per principia cœlo altiora. — *Ibid.* ad 2.

Ad secundum dicendum, quod anima rationalis ex perfecta unione ad Deum omnino super materiam victoriam habebit; et sic licet materia sibi relicta corruptibilis sit, tamen ex virtute animæ incorruptionem sortietur. — *Ibid.* ad 3.

Ad tertium dicendum, quod sensibilitas in homine est a principio incorruptibili, scilicet ab anima rationali, in brutis autem est a principio corruptibili; et ideo corpus sensibile hominis in perpetuum potest remanere, non autem corpus sensibile bruti. — *Ibid.* ad 4.

Ad quartum dicendum, quod anima corpori unita plus assimilatur Deo quam a corpore separata, quia perfectius habet suam naturam. In tantum enim unumquodque Deo simile est, in quantum perfectum est, licet non sit unius modi perfectio Dei et perfectio creaturæ. — *Ibid.* ad 5.

Ad quintum dicendum, quod anima corpori unita non multiplicatur per modum formarum materialium, quæ sunt divisibiles divisione subjecti; sed in se remanet

simplex et una; unde ejus operatio non impedietur ex corporis unione, quando corpus erit omnino subjectum animæ; nunc autem impeditur ex corporis unione propter hoc, quod anima non perfecte dominatur in corpus. — *de Pot.* q. 5. a. 10, ad 6.

Ad sextum dicendum, quod appetitus naturalis elementorum tendendi in propria loca per dominium animæ in corpus retinebitur, ne dissolutio elementorum fiat, quia elementa perfectius esse habebunt in corpore hominis, quam in suis locis haberent. — *Ibid.* 7.

Ad septimum dicendum, quod motus cordis in homine causabitur ex natura animæ rationalis, quæ a motu cœli non dependet; et ideo motus ille non cessabit motu cœli cessante. — *Ibid.* ad 8.

Ad octavum dicendum, quod omnia membra corporis remanebunt, non propter usus animalis vitæ, sed propter perfectionem naturæ hominis. — *Ibid.* ad 9.

QUÆSTIO XXXII

DE ACTIONE CORPORUM CŒLESTIUM IN CORPORA INFERIORA.

Deinde considerandum est de actione corporum cœlestium in corpora inferiora.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR QUINQUE:

1. Utrum aliquod corpus sit activum.
2. Utrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ fiunt in inferioribus.
3. Utrum sint causa humanorum actuum.
4. Utrum imponant necessitatem his, quæ subduntur eorum actioni.
5. Utrum cœlum agat in hæc inferiora tantum per motum et lumen.

ARTICULUS I

UTRUM ALIQUOD CORPUS SIT ACTIVUM.

Videtur quod nullum corpus sit activum.

1. Non enim possunt formæ et accidentia fieri ex materia, cum non habeant materiam partem sui; ergo si fiant, oportet quod fiant ex nihilo, et per consequens quod creentur; sed creatio solius Dei est actio: ergo solus Deus tam formas substantiales quam accidentales producit, et sic nullum corpus erit activum. — 3. *c. Gent.* c. 69 init.

2. Præterea, omne quod per se non est, derivatur ab eo quod est per se; ergo formæ rerum quæ non sunt per se existentes, sed in materia, proveniunt ex formis, quæ per se sunt sine materia; sed omnes formæ sublunares excepta anima rationali sunt in materia, et omne corpus habet formam in materia existentem: ergo nullum corpus est ullius rei activum. — *Ibid.*

3. Præterea, omne agens, excepto primo agente, in suo opere indiget subjecto, quod sit susceptibile suæ actionis; sed infra substantiam corporalem non est substantia quæ sit susceptibilis suæ actionis, quia hæc substantia tenet ultimum gradum in entibus: ergo substantia corporalis non est activa. — *Ibid.* et 1a, q. 115, a. 1, arg. 2.

4. Præterea, omnis substantia corporalis concluditur quantitate; sed quantitas impedit substantiam a motu et actione, quia comprehendit eam et mergitur in ea, sicut impeditur aer nubilosus a perceptione luminis; et hujus est signum, quod quanto magis accreverit quantitas corporis, tanto est ponderosius et gravius ad hoc quod moveatur: ergo nulla substantia corporalis est activa. — 3. *c. Gent.* c. 69; 1a, l. c. arg. 3.

5. Præterea, omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum activum; sed a primo activo, quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita: ergo nullum corpus est agens. — 1a, l. c. arg. 4; 3. *c. Gent.* l. c.

6. Præterea, si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem aut ad formam accidentalem. Sed non ad formam substantialem, quia non invenitur in corporibus principium actionis nisi aliqua qualitas activa, quæ est accidens; accidens autem non potest esse causa formæ substantialis, cum causa sit potior effectu. Similiter etiam neque ad formam accidentalem, quia

accidens non se extendit ultra suum subjectum. Ergo nullum corpus est activum. — 1a, q. 115, a. 1, arg. 5.

7. Præterea, accidens non migrat de subjecto in subjectum ; sed migraret, si substantia corporalis esset activa : ergo nullum corpus est activum. — 3. *c. Gent.* c. 69.

Sed contra est : 1. quod si substantia corporalis non agit, sed solus Deus immediate omnia operatur in omnibus, cum Deus non varietur per hoc quod operatur in rebus diversis, non sequeretur diversus effectus ex diversitate rerum, in quibus operatur. Hoc autem ad sensum apparet falsum ; non enim ex oppositione calidi sequitur infrigidatio, neque ex semine hominis sequitur generatio nisi hominis. Ergo etiam substantia corporalis est activa. — 3. *c. Gent.* c. 69 n. 1 (inconven.).

2. Præterea, contra rationem sapientiæ est, ut sit aliquid frustra in operibus sapientis. Sed si substantiæ corporeæ nullo modo operantur ad effectus producendos, sed solus Deus immediate omnia operatur, frustra essent adhibitæ ab ipso aliæ res corporeæ, maxime ad res producendas. Repugnat ergo prædicta positio divinæ sapientiæ. — *Ibid.* n. 2.

3. Præterea, quod dat alicui aliquod principale, dat eidem omnia quæ consequuntur ad illud, sicut causa quæ dat corpori elementari gravitatem, dat ei motum deorsum. Sed facere aliquod actu consequitur ad hoc quod est esse actu, ut patet in Deo ; ipse enim est actus purus et est prima causa essendi omnibus. Si ergo substantiis corporeis communicat similitudinem suam quantum ad *esse*, in quantum illas in esse produxit, consequens est quod communicet illis similitudinem suam quantum ad *agere*, ut etiam substantiæ corporeæ habeant proprias actiones. — *Ibid.* n. 3.

Respondeo dicendum, quod sensibiliter apparet aliqua corpora esse activa. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui erraverunt. Fuerunt enim, qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hæc est *opinio Avicebron* in lib. *Fontis Vitæ*, ubi per rationes, quæ tactæ sunt, probare nititur, quod nullum corpus agit, sed omnes actiones, quæ videntur esse corporum, sunt actiones cujusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora : ita quod ignis secundum eum non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum.

Et videtur hæc opinio derivata esse ab *opinione Platonis*. Nam Plato posuit, omnes formas quæ sunt in materia corporali, esse participatas et determinatas et contractas ad hanc materiam, formas vero separatas esse absolutas ; et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum quæ sunt in materia. — Secundum hoc ergo, quod forma quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam individuatam per quantitatem, ponebat Avicebron, quod a quantitate, prout est individuationis principium, retinetur et arcetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliam materiam ; sed solum forma spiritualis et immaterialis quæ non est coarctata per quantitatem, potest effluere per actionem in aliud. — 1a, q. 115, a. 1, c.

Sed ista ratio non concludit, quod forma corporalis non sit agens, sed quod non sit agens universale. Secundum quod enim participatur aliquid, secundum hoc est necessarium quod participetur id quod est proprium ei : sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud, quam facere aliquid actu, est per se proprium actus in quantum est actus ; unde et omne agens agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quod aliquid est forma non determinata per materiam quantitati subjectam, habet quod sit agens indeterminatum et universale ; ex hoc vero quod est determinata ad hanc materiam, habet quod sit agens contractum et particulare. Unde si esset forma ignis separata, ut Platonici posuerunt, esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa hujus ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus ; unde et fit talis actio per contactum duorum corporum. — Sed tamen hæc opinio Avicebron superexcedit opinionem Platonis.

Nam Plato ponebat solum formas substantiales separatas, accidentia vero reducebat ad principia materialia, quæ sunt magnum et parvum, quæ ponebat esse prima contraria, sicut et alii rarum et densum. Et ideo tam Plato quam Avicenna in aliquo ipsum sequens ponebant, quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem; sed ultima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est a principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum.

Tertia vero *opinio* fuit *Democriti*, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum a corpore agente, et passionem esse per receptionem eorundem in corpus patiens. Quam opinionem improbat Aristoteles (1. *de Generat.* a *text.* 57 ad 76; c. 8). Sequeretur enim, quod corpus non pateretur per totum, et quod quantitas corporis agentis diminueretur ex hoc quod agit; quæ sunt manifeste falsa. Dicendum est ergo, quod corpus agit secundum quod est actu, in aliud corpus secundum quod est potentia. — 1a, q. 115, a. 1, c.; *de Pot.* q. 3, a. 7, c.

Ad primum ergo dicendum, quod quia ad hoc aliquid fit, ut sit; sicut forma non dicitur ens, quasi ipsa habeat esse, sed quia per eam compositum est; ita nec forma proprie fit, sed incipit esse per hoc, quod compositum reducitur de potentia in actum. — 3. *c. Gent.* c. 69 (in solutione rationum, n. 1).

Ad secundum dicendum, quod non oportet, ut omne quod habet aliquam formam quasi participatam, recipiat eam immediate ab eo, quod est essentialiter forma, sed immediate quidem ab alio, quod habet similem formam, simili scilicet modo participatam, quod tamen agat in virtute illius formæ separatæ, si qua est talis; sic enim agens similem effectum sibi producit. — 3. *c. Gent.* l. c. n. 2.

Ad tertium dicendum, quod tota natura corporalis simul accepta non habet aliquam inferiorem naturam infra se, in quam agat, sicut natura spiritualis in corporalem, et natura increata in creatam; sed tamen unum corpus est infra alterum, in quantum est in potentia ad id, quod habet aliud in actu. — 1a, q. 115, a. 1, ad 1.

Ad quartum dicendum, quod quantitas non impedit formam corporalem omnino ab actione, sicut dictum est, sed impedit eam ne sit agens universale, in quantum forma individuatur, prout est in materia quantitati subjecta. Signum tamen, quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum: *primo* quidem, quia additio quantitatis non est causa gravitatis, ut probatur in 4. *de Cœlo* (*text.* 9; c. 2.); — *secundo*, quia falsum est, quod ponderositas facit tardiorem motum; imo quanto aliquid est gravius, tanto magis movetur motu proprio; — *tertio*, quia actio non fit per motum localem, ut Democritus posuit, sed per hoc, quod aliquid reducitur de potentia in actum. — *Ibid.* ad 3.

Ad quintum dicendum, quod corpus non est id, quod maxime distat a Deo; participat enim aliquid de similitudine divini esse secundum formam, quam habet; sed id, quod maxime distat a Deo, est materia prima, quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum. — *Ibid.* ad 4.

Ad sextum dicendum, quod corpus agit et ad formam accidentalem et ad substantialem. Qualitas enim activa, ut calor, quia est accidens, agit ad formam accidentalem in virtute propria; quia vero causatur a forma substantiali, quæ simul cum materia est causa propriorum accidentium, agit in virtute formæ substantialis sicut ejus instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substantialem; sicut et calor naturalis, in quantum est instrumentum animæ, agit ad generationem carnis. Quod enim agit in virtute alterius, producit effectum similem non sibi tantum, sed magis ei, in cujus virtute agit, sicut ex actione instrumenti fit in artificiato similitudo artis. Neque est contra rationem accidentis, quod excedat suum subjectum in agendo, sed quod excedat in essendo. — *Ibid.* ad 5; 3. *c. Gent.* c. 69 (in solutione rationum n. 3).

Ad septimum dicendum, quod ridiculum est dicere, quod ideo corpus non agat, quia

accidens non transit de subjecto in subjectum. Non enim hoc modo dicitur corpus calidum calefacere, quod idem numero calor, qui est in calefaciente corpore, transeat ad corpus calefactum; sed quia virtute caloris, qui est in calefaciente corpore, alius calor numero fit actu in corpore calefacto, qui prius erat in eo in potentia. Agens enim naturale non est traducens propriam formam in alterum subjectum, sed reducens subjectum, quod patitur, de potentia in actum. — 3. *c. Gent.* c. 69, n. 9.

ARTICULUS II

UTRUM CORPORA CŒLESTIA SINT CAUSA EORUM, QUÆ HIC IN INFERIORIBUS FIUNT.

Videtur quod corpora cœlestia non sint causa eorum, quæ hic in inferioribus corporibus fiunt.

1. Dicit enim Damascenus in lib. 2 *de Fide Orthod.* c. 6 (Migne PP. Gr. t. 94, col. 894): Nos autem dicimus, quoniam ipsa corpora cœlestia non sunt causa alicujus eorum, quæ fiunt, neque corruptionis eorum, quæ corrumpuntur; signa autem sunt magis imbrium et aeris transmutationis. — 1a, q. 115, a. 3, arg. 1; *de Verit.* q. 5, a. 9, arg. 1.

2. Sed dices, quod dicuntur non esse causa horum, quia non inducunt in his inferioribus necessitatem. — Sed contra, si effectus corporis cœlestis impeditur in his inferioribus, hoc non potest esse nisi propter aliquam dispositionem in his inventam. Sed si hæc inferiora causantur a superioribus, oportet etiam illam dispositionem impedientem in aliquam virtutem corporis cœlestis reducere. Ergo impedimentum non potest esse in his inferioribus nisi secundum exigentiam superiorum; et ita, si superiora habent necessitatem in suis motibus, etiam in inferiora necessitatem inducent, si a superioribus producuntur. — *de Verit.* q. 5, a. 9, arg. 2.

3. Præterea, ad faciendum aliquid sufficit agens et materia; sed in istis inferioribus inveniuntur materia patiens et contraria agentia, scilicet calidum et frigidum et hujusmodi: ergo non est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius aguntur, causalitatem cœlestibus corporibus attribuere. — 1a, q. 115, a. 3, arg. 2; *de Verit.* l. c. arg. 3.

4. Præterea, agens agit sibi simile; sed videmus omnia quæ fiunt hic inferius, fieri per hoc quod calefiunt et frigefiunt, et humectantur et desiccantur, et aliis hujusmodi qualitatibus alterantur: ergo. — 1a, l. c. arg. 3.

5. Præterea, dicit Augustinus (*de Civ. Dei*, l. 5, c. 6; — Migne PP. L. t. 41, col. 146), quod nihil est magis corporeum quam corporis sexus. Sed corporis sexus non causatur ex corporibus cœlestibus; cujus signum esse videtur, quod duorum geminorum sub una constellatione natorum unus est masculus et alter femina. Ergo corpora cœlestia non sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt. — 1a, l. c. arg 4; *de Verit.* l. c. arg. 9.

6. Præterea, si corpus cœleste agit aliquid in hæc inferiora, aut agit in quantum est corpus, per corporalem scilicet formam, aut per aliquid aliud. Non primum, quia sic agere cuilibet corpori conveniret, quod est falsum; ergo si agit, agit per aliquid aliud, et sic illi incorporeæ virtuti debet attribui actio; et sic idem quod prius. — *de Verit.* l. c. arg. 5.

7. Præterea, necessitas effectus procedit ex necessitate causæ, ut dicitur in 5. *Metaphys.* cap. de necessario (*text.* 6; l. 4, c. 5). Sed motus cœli est necessarius. Cum enim sit naturalis, ut in 1. *de Cœlo* (*text.* 78 sqq.; c. 8) dicitur, non videtur esse voluntarius vel electivus. Si ergo ex corporibus cœlestibus causantur alterationes et motus corporum inferiorum, oportet quod in inferioribus omnia ex necessitate contingant, quod est falsum; ergo. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, arg. 3; *de Verit.* l. c. arg. 11 et 12.

8. Præterea, ubi est eadem causa, et idem effectus; sed omnia corpora cœlestia communiter habent motum et lumen: ergo omnia haberent eundem effectum; quod est contra omnes qui ponunt causalitatem corporum cœlestium

super inferiora, cum quædam eorum dicantur effective calida, ut sol, quædam vero frigida, ut saturnus et luna. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, arg. 5.

9. Præterea, cum movens et motum oporteat esse simul, et agens et passum, ut probatur in 7. *Phys.* (*text.* 10; c. 2), non potest ab uno extremo provenire actio in alterum nisi per impressionem factam in medio; sed inter stellas superiores et corpora inferiora sunt medii orbes planetarum: cum ergo illi orbes non recipiant impressionem caloris et frigoris, non videtur quod ad minus a superioribus stellis aliqua impressio in corpora inferiora fiat, nec etiam ab aliqua planetarum, nisi forte a luna. — 2. *Sent.* l. c. arg. 6; *de Verit.* q. 5, a. 9, arg. 16 et 17.

10. Præterea, si cœli agunt in hæc inferiora, maxime per motum, ut dicit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 42; c. 7); sed hoc non potest dici, quia, si sic agerent, deberet major calor causari in corporibus propinquioribus cœlo quam in remotioribus; sed oppositum patet experientia; nam circa terram plures species rerum generantur quam supra: ergo dicendum est, quod cœlum non agit in hæc inferiora. — 3. *de Cœlo* l. 10.

Sed contra est: 1. quod secundum Philosophum (2. *Metaphys. text.* 4; l. 1 min., c. 1) illud, quod est primum in aliquo genere, est causa illorum, quæ sunt post in illo genere; sed corpora cœlestia sunt prima in genere corporum, et motus eorum sunt primi inter motus alios corporales: ergo sunt causa corporalium, quæ hic aguntur. — *de Verit.* q. 5, a. 9, arg. 3 *Sed contra.*

2. Præterea, Philosophus in 2. *de Generat.* (*text.* 54; c. 10) dicit, quod allatio solis in circulo declivi est causa generationis et corruptionis in his inferioribus; unde et generationes et corruptiones mensurantur per motum prædictum. In libris etiam *de Animal.* (4. *de Generat. Animal.* c. 10) dicit, quod omnes diversitates, quæ sunt in conceptionibus, sunt ex corporibus cœlestibus. Ergo hæc sunt causa eorum, quæ fiunt in his inferioribus. — *Ibid.* arg. 4 *Sed contra.*

3. Præterea, cum omnis multitudo ab unitate procedat, omnis motus debet ab immobili procedere, nam immobile uno modo se habet, mobile vero multiformiter; et per consequens, quanto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis. Sed corpora cœlestia sunt magis immobilia, quia solo motu locali moventur, quo nulla fit multiformitas in aliquo intrinseco. Hæc autem inferiora maxime mobilia sunt, cum multis motibus (generatione, alteratione, augmento et motu locali) moveantur. Ergo corpora cœlestia sunt horum inferiorum causa. — 1a, q. 115, a. 3, c.

Respondeo dicendum, quod communis omnium intentio fuit reducere multitudinem in unitatem et varietatem in uniformitatem, secundum quod possibile esset. Et ideo *antiqui* considerantes diversitatem actionum in istis inferioribus, reputaverunt ea reducere in aliqua principia pauciora et simpliciora, scilicet in elementa aut multa aut unum, et in qualitates elementares. Sed ista positio non est rationabilis. Qualitates enim elementares inveniuntur se habere in actionibus rerum naturalium sicut instrumentalia principia. Cujus signum est, quod non eundem modum actionis habent in omnibus, nec ad eundem terminum perveniunt actiones ipsarum; alium enim effectum habent in auro, alium in ligno vel carne animalis; quod non esset, nisi agerent in quantum sunt ab alio regulata. Actio autem principalis agentis non reducitur sicut in principium in actionem instrumenti, sed potius e converso; sicut effectus artis non debet attribui serræ, sed artifici. Unde et effectus naturales non possunt reduci in qualitates elementares sicut in prima principia.

Unde et *alii*, scilicet Platonici, reduxerunt in formas simplices et separatas sicut in prima principia, ex quibus, ut dicebant, erat esse et generatio in istis inferioribus et omnis proprietas naturalis. Sed hoc non potest stare. A causa enim eodem modo se habente est effectus eodem modo se habens; formæ autem illæ ponebantur esse immobiles: unde oporteret ut semper ge-

neratio ab eis esset uniformiter in istis inferioribus; contrarium tamen videmus ad sensum.

Unde oportet ponere, principia generationis et corruptionis et aliorum motuum consequentium in his inferioribus esse aliqua, quæ non semper eodem modo se habeant; oportet ea tamen semper manere prima principia generationis et corruptionis, ut generatio continua esse possit. Et ideo oportet ea invariabilia esse secundum substantiam, moveri autem secundum locum; ut per accessum et recessum et motus varios et contrarios, contrarii et diversi effectus fiant in his inferioribus. Et hujusmodi sunt corpora cœlestia; et ideo omnes effectus oportet reducere in ea sicut in causas.

Sed in hac reductione duplex error fuit. *Quidam* enim hæc inferiora in corpora cœlestia reduxerunt sicut in causas simpliciter primas, eo quod nullas substantias incorporeas arbitrabantur; unde priora in corporibus dicebant esse priora in entibus. Sed hoc manifeste apparet esse falsum. Nam omne quod movetur oportet in immobile principium reduci, cum nihil a se ipso moveatur, et non sit abire in infinitum. Corpus autem cœleste quamvis non varietur secundum generationem et corruptionem, aut secundum aliquem motum, qui variet aliquid, quod insit substantiæ ejus, movetur tamen secundum locum; unde oportet in aliquod primum principium reductionem fieri; ut sic ea quæ alterantur, quodam ordine reducantur in alterans non alteratum, motum tamen secundum locum; et ulterius in id, quod nullo modo movetur.

Quidam vero posuerunt, corpora cœlestia esse causas istorum inferiorum, non solum quantum ad motum, sed etiam quantum ad primam eorum institutionem; sicut Avicenna dicit in sua *Metaphysica,* quod ex eo, quod est commune omnibus corporibus cœlestibus, scilicet natura motus circularis, causatur in his inferioribus id, quod est eis commune, scilicet materia prima; et ex his, quibus corpora cœlestia differunt ab invicem, causatur diversitas formarum in his inferioribus: ut sic corpora cœlestia sint media inter Deum et ista corpora inferiora, etiam in via creationis quodammodo. Sed hoc alienum est a fide, quæ ponit, naturam omnium immediate a Deo esse conditam secundum primam institutionem. Unam autem naturam moveri ab altera, præsuppositis virtutibus naturalibus utrique creaturæ ex divino opere attributis, non est contra fidem. Et ideo ponimus, corpora cœlestia esse causam inferiorum per viam motus tantum, et sic esse media in opere gubernationis, non autem in opere creationis. — *de Verit.* q. 5, a. 9, c.

Ad primum ergo dicendum, quod dictum Damasceni intelligendum est, quod corpora cœlestia non sunt prima causa generationis et corruptionis eorum, quæ hic fiunt, sicut dicebant antiqui naturales, qui ponebant corpora cœlestia esse deos, qui nimirum non intelligentes aliquam substantiam præter corpora esse, ea, quæ sunt nobilissima in corporibus, posuerunt esse nobilissima in entibus; unde etiam scientiam naturalem primam scientiarum dicebant, ut in 4. *Metaphys.* (*text.* 7 et 8; l. 3, c. 3) dicitur. Et propter hoc corpora cœlestia deos appellabant, credentes etiam ea esse animata, quia ipsam animam corpus esse dicebant; unde sequebatur corpora cœlestia habere primam influentiam in corpora ex se et non ab alio; quæ positio fuit causa inducens idololatriam. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, c. et ad 2; 1a, q. 115, a. 3, ad 1.

Vel dic, quod Damascenus intendit a corporibus cœlestibus excludere respectu horum inferiorum causalitatem primam, vel etiam inducentem necessitatem. Corpora enim cœlestia licet semper eodem modo agant, eorum tamen effectus recipitur in inferioribus secundum modum inferiorum corporum, quæ in contrariis dispositionibus frequenter inveniuntur; unde virtutes cœlestes non semper inducunt effectus suos in istis inferioribus propter contrarias dispositiones impedientes; et hoc est, quod dicit Philosophus (*de Divinat. per Somnum* c. 2), quod frequenter fiunt signa imbrium et ventorum, quæ tamen non eveniunt propter contrarias disposi-

tiones fortiores. — *de Verit.* q. 5, a. 9, ad 1.

Ad secundum dicendum, quod dispositiones istæ, quæ contrariantur cœlesti virtuti, non sunt ex prima institutione causatæ a corpore cœlesti, sed ex divina operatione, per quam ignis est calidus effectus, et aqua frigida, et sic de aliis; et sic non oportet omnia impedimenta hujusmodi in causas cœlestes reducere. — *Ibid. ad* 2.

Ad tertium dicendum, quod principia activa in istis inferioribus corporibus non inveniuntur nisi qualitates activæ elementorum, quæ sunt calidum et frigidum et hujusmodi. Et si sic esset, quod formæ substantiales inferiorum corporum non diversificarentur nisi secundum hujusmodi accidentia, quorum principia *rarum* et *densum* antiqui naturales posuerunt, non oporteret super hæc inferiora corpora aliquod activum principium ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum. Sed recte considerantibus apparet, quod hujusmodi accidentia se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia autem non sufficit ad agendum; et ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliquod principium activum. Unde Platonici posuerunt species separatas, ut dictum est (supra in c.). Sed hoc non sufficere videtur, quia species separatæ semper eodem modo se haberent, cum ponantur immobiles; et sic sequeretur, quod non esset aliqua variatio circa generationem et corruptionem inferiorum corporum; quod patet esse falsum. Unde secundum Philosophum in 2. *de Generat.* (*text.* 55 sqq.; c. 10) necesse est ponere aliquod principium activum mobile, quod per suam præsentiam et abundantiam causet varietatem circa generationem et corruptionem inferiorum corporum; et hujusmodi sunt corpora cœlestia. Et ideo quidquid in istis inferioribus generat et movet ad speciem, est sicut instrumentum cœlestis corporis, secundum quod dicitur in 2. *Phys.* (*text.* 26; c. 2), quod sol et homo generant hominem. (1a, q. 115, a. 3, ad 2.) Unde sicut instrumentum non movet nisi motum a principali movente et agente, ita nec virtutes inferiores activæ agere possunt nisi motæ a corporibus cœlestibus. — *de Verit.* q. 5, a. 9, ad 3.

Ad quartum dicendum, quod corpora cœlestia inferioribus corporibus non sunt similia similitudine speciei, sed in quantum sua universali virtute continent in se quidquid in inferioribus generatur, secundum quem modum dicimus etiam omnia esse Deo similia. — 1a, q. 115, a. 3, ad 3.

Ad quintum dicendum, quod oportet sexuum diversitatem ad vires cœlestes reducere. Omne enim agens intendit assimilare sibi patiens, secundum quod potest; unde vis activa, quæ est in semine maris, intendit conceptum semper ducere ad sexum masculinum, qui perfectior est; unde sexus femineus accidit præter intentionem naturæ particularis agentis. Nisi ergo esset aliqua virtus, quæ intenderet sexum femineum, generatio feminæ esset omnino a casu, sicut et aliorum monstrorum. Et ideo dicitur, quod quamvis sit præter intentionem naturæ particularis, ratione cujus femina dicitur mas occasionatus; tamen est de intentione naturæ universalis, quæ est vis corporis cœlestis, ut Avicenna dicit. Sed potest esse impedimentum ex materia, quod neque virtus cœlestis neque particularis consequitur effectum suum, productionem scilicet masculini sexus. Unde quandoque femina generatur, etiam existente dispositione in corpore cœlesti ad contrarium, propter materiæ indispositionem; vel e contrario generabitur sexus masculinus contra dispositionem cœlestis corporis, propter particularis virtutis victoriam super materiam. Contingit ergo quod in conceptione geminorum operatione naturæ materia separatur, cujus una pars magis obedit virtuti agenti quam altera, propter alterius indigentiam; et ideo in una parte generatur sexus masculinus, in altera femineus; sive corpus cœleste disponat ad unum sive ad alterum; magis tamen hoc potest accidere, quando corpus cœleste disponit ad femineum sexum. — *de Verit.* l. c. ad 9; 1a, l. c. ad 4.

Ad sextum dicendum, quod agens semper

est diversum vel contrarium patienti, ut dicitur in 1. *de Generat.* (*text.* 50; c.7). Et ideo corpori non competit agere in aliud corpus secundum hoc quod habet commune cum eo, sed secundum id quod ab eo distinguitur. Et ideo corpus non agit in quantum est corpus, sed in quantum est tale corpus; sicut etiam animal non ratiocinatur in quantum est animal, sed in quantum est homo; et similiter ignis non calefacit in quantum est ignis, sed in quantum est calidus; et similiter est de corpore cœlesti. — *de Verit.* q. 5, a. 9, ad 5.

Ad septimum dicendum, quod impressio alicujus agentis non recipitur in aliquo nisi per modum recipientis; et quia natura inferior est talis, quæ impediri potest et deficere in minori parte: ideo impressiones corporum cœlestium non recipiuntur in corporibus inferioribus secundum necessitatem, ut semper ita eveniat, sed ut in pluribus, sicut expresse habetur a Philosopho *de Divinat. per Somnum* c. 2. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, ad 3.

Ad octavum dicendum, quod lux, quantum est de se, semper est effectiva caloris, etiam lux lunæ. Unde dicit Philosophus (*4. de Part. Animal.* c. 5), quod noctes plenilunii sunt calidiores. Sed præter naturam lucis, quæ communis est omnibus corporibus cœlestibus, quælibet stella habet virtutem determinatam consequentem suam speciem, ratione cujus lux ejus et motus habet vel infrigidare vel humectare, et sic de aliis; sicut etiam et præter motum communem, qui est motus diurnus, quilibet orbis habet motum proprium. — 2. *Sent.* l. c. ad 5.

Ad nonum dicendum, quod cujuslibet agentis habentis situm actio prius recipitur in medio quam in termino; non tamen oportet quod recipiatur in utroque eodem modo, sed secundum quod exigit dispositio utriusque. Nam actio agentis recipitur in medio per modum medii; et ideo quandoque alio modo recipitur in medio quam in ultimo; sicut virtus magnetis attrahentis ferrum defertur ad ferrum per medium aerem, qui non attrahitur; et virtus piscis stupefacientis manum defertur ad manum mediante rete, quod non stupefacit, ut dicit Commentator in 8. *Phys.* (*text.* 37), quia stupefactionis capax non est, quamvis aliquo modo rete alteretur ex virtute piscis. Ita etiam oportet quod virtutes superiorum stellarum prius recipiantur in mediis orbibus quam in inferioribus corporibus, quamvis eosdem effectus utrobique non habeant; nam actiones illarum non recipiuntur in mediis orbibus, ut alterentur sicut hæc inferiora. — 2. *Sent.* l. c. ad 6; *de Verit.* l. c. ad 16 et 17.

Ad decimum dicendum, quod secundum quod calor causatur in inferioribus corporibus ex motu astrorum et totius cœli, corpora propinquiora cœlo, ut ignis et superior pars aeris, quæ circumfertur secundum motum cœli, sunt calidiora; secundum autem quod ex lumine stellarum causatur calor, sunt calidiora ea quæ sunt infima, quia in superioribus reflexiones radiorum magis disperguntur. Et inde est etiam, quod circa terram plures species rerum generantur ex virtute radiorum solis et stellarum, quæ per reflexionem circa terram multiplicantur. — 2. *de Cœlo* l. 10.

ARTICULUS III

UTRUM CORPORA CŒLESTIA SINT CAUSA HUMANORUM ACTUUM.

Videtur quod corpora cœlestia sint causa humanorum actuum.

1. Cum enim corpora cœlestia moveantur a spiritualibus substantiis, ut dictum est, agunt in virtute earum quasi instrumenta; sed illæ substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris: ergo videtur quod possint imprimere in animas nostras, et sic causare actus humanos (1a, q. 115, a. 4, arg. 1): quia cum instrumentum agat in virtute propria et principalis agentis, motus cœli, ratione cujus cœlum est instrumentum intelligentiæ, non solum aget in virtute corporis moti, sed etiam in virtute spiritus moventis. Et ita cum motus sit actus corporis moti et spiritus moventis, quia corpus

cœleste præeminet corpori humano, motus ille imprimit in illud, quia etiam spiritus ille præeminet humano spiritui, motus cœli imprimet in animam. — *de Verit.* q. 5, a. 10, arg. 4.

2. Præterea, omne multiforme reducitur in aliquod uniforme principium; sed actus humani sunt varii et multiformes: ergo videtur quod reducantur in uniformes motus cœlestium corporum, sicut in sua principia. — 1a, q. 115, a. 4, arg. 2.

3. Præterea, dicitur in *Sex Principiis,* quod anima conjuncta corpori complexionem corporis imitatur; sed corpora cœlestia imprimunt in complexionem humani corporis: ergo et in ipsam animam, et ita possunt esse causa humanorum actuum. — *de Verit.* l. c. arg. 2.

4. Præterea, experimentaliter invenitur aliquos homines a nativitate esse dispositos ad discenda vel exercenda aliqua artificia, ut quidam ad hoc quod sint fabri, quidam, quod sint medici, et sic de aliis; neque hoc reduci potest sicut in causam in principia proximi agentis, quia quandoque nati inveniuntur dispositi ad quædam, ad quæ parentes non inclinabantur: ergo oportet quod hæc diversitas dispositionum reducatur sicut in causam in corpora cœlestia. Neque potest dici, quod hujusmodi dispositiones sint in animabus mediantibus propriis corporibus, quia ad hujusmodi inclinationes nihil operantur corporeæ qualitates, sicut operantur ad iram et gaudium et hujusmodi animæ passiones. Ergo corpora cœlestia immediate et directe in animas humanas imprimunt, et ita sunt causa humanorum actuum. — *de Verit.* l. c. arg. 5.

5. Præterea, astrologi frequenter vera annuntiant de eventibus bellorum et aliis humanis actibus, quorum principia sunt intellectus et voluntas; quod facere non possent, nisi cœlestia corpora essent humanorum actuum causa: sunt ergo corpora cœlestia actuum humanorum causa. — 1a, l. c. arg. 3.

Sed contra est: 1. quod dicit Damascenus (*de Fide Orthod.* l. 2, c 7; — Migne PP. Gr. t. 94, col. 894): Nostrorum actuum nequaquam sunt causa cœlestia corpora; nos enim liberi arbitrii a conditore facti sumus, domini nostrorum existimus actuum. Et hoc ipsum determinant Augustinus in 5. *de Civitate Dei* c. 9 (Migne PP. L. t. 41, col. 148 sqq.) et in fine *super Genesim ad Litteram;* et Gregorius in *Homilia* 10 *in Evangelia* (Migne PP. L. t. 76, col. 1111 sq.)

2. Præterea, sicut dicit Philosophus (3. *de Anima text.* 8, 14 et 18; c. 4 et 5), agens oportet esse præstantius patiente; sed corpus cœleste est multo inferius in ordine entium quam anima rationalis: ergo non potest in ipsam agere, ut causet aliquem effectum ejus. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 3, arg. 1 *Sed contra.*

3. Præterea, ut probat Philosophus in 3. *Ethic.* c. 5 (7) et 1. *Magn. Moral.* c. 10 (9), in nobis est bonos vel malos esse; sed boni vel mali efficimur per actus nostros: ergo in nobis est, quod bonos actus nostros faciamus; ergo non causantur ex aliqua impressione virtutis cœlestis. — 2. *Sent.* l. c. arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod cum propria rei operatio sequatur naturam ipsius, illud tantum causa operationis esse potest, quod aliquo modo naturam in esse producit. Et ideo cum actus ex libertate arbitrii procedentes ex hoc, quod voluntarii sunt et in potestate nostra, actus humani proprie dicantur; non possunt in aliquam causam directe reduci, quæ ipsius animæ causa non sit. Et ideo secundum diversas positiones de causalitate animæ rationalis consecutæ sunt diversæ opiniones de operibus humanis.

Quidam enim antiqui philosophi sensum et intellectum idem esse dixerunt, in tantum quod, sicut ex transmutatione corporis transmutatur sensus, ita etiam transmutetur intellectus, ut de Democrito narrat Philosophus (4. *Metaphys. text.* 21; l. 3, c. 5). Et cum omnes virtutes corporales ex corpore dependentes reducantur in virtutes primorum corporum sicut in causas, sequebatur quod corpora cœlestia directe causalitatem haberent super animam rationalem et per

consequens super operationes ejus. Unde ponebant, quod qualis unusquisque est secundum dispositionem, quam ex nativitate sortiebatur secundum impressionem corporum superiorum, talis finis videbatur ei; et secundum hoc diversificabantur electiones hominum, quibusdam hoc, quibusdam aliud eligentibus. — Hæc autem positio reprobata est a philosophis: et quantum ad causam, quia probaverunt intellectum non esse virtutem corporalem, nec actum ejus proprium organo corporali expleri; tum etiam quantum ad id, quod sequitur, ostendentes bonam vel malam electionem in nostra potestate esse; alias injuste darentur pœnæ et præmia. Similiter etiam damnata est a Sanctis tamquam fidei contraria.

Alii vero philosophi ponentes intellectum a sensu differre in hoc quod a corpore non dependet, nec corporali organo actum suum explet, dixerunt nullam virtutem corporalem causalitatem super intellectum humanum habere, sed omnino ab intrinseco esse; et ideo etiam electionem humanam non dependere ex corporibus cœlestibus nisi per accidens, in quantum videlicet ex dispositione corporis, quam impressio cœlestis relinquit, aliquo modo anima inclinatur ad sequendum affectiones corporis, per modum quo passiones corporales rationem inclinant et quandoque deducunt. Sed tamen quia ponunt animas humanas creari a Deo mediantibus intelligentiis, ponunt quod motores orbium causent ipsius motus voluntatis præter ordinem motus; ut Avicenna dicit in fine suæ *Metaphys.* (tract. 10, c. 1), quod varietas operum voluntatis reducitur sicut in causam in conceptiones uniformes motorum cœlestium. Nec tamen ponunt quod tollatur libertas electionis, cum impressio recipiatur per modum recipientis. Verum hæc etiam positio falsa est et contra fidem, quæ immediate animas humanas a Deo creari ponit. — 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 3, c.; 3. *c. Gent.* c. 87.

Unde aliter dicendum est, quod scilicet corpora cœlestia in corpora quidem imprimunt directe et per se, in vires autem animæ, quæ sunt actus organorum corporeorum non directe quidem, sed per accidens, quia necesse est hujusmodi actus harum potentiarum impediri secundum impedimenta organorum, sicut oculus turbatus non bene videt. Unde si intellectus et voluntas essent vires organis corporeis alligatæ, sicut posuerunt dicentes quod intellectus non differt a sensu, ut dictum est, ex necessitate sequeretur, quod corpora cœlestia essent causa humanorum actuum; et ex hoc sequeretur, quod homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones sicut cetera animalia, in quibus non sunt nisi vires animæ corporeis organis alligatæ: nam illud, quod fit in istis inferioribus ex impressione corporum cœlestium, naturaliter agitur; et ita sequeretur, quod homo non esset liberi arbitrii, sed haberet actiones determinatas, sicut et ceteræ res naturales; quæ manifeste sunt falsa et fidei contraria, ut dictum est. — 1a, q. 115, a. 4, c.

Similiter indirecte et per accidens impressiones corporum cœlestium pertinere possunt ad intellectum et voluntatem; et hoc dupliciter: *primo*, quatenus impressiones corporum cœlestium in exteriora corpora sunt nobis causa alicujus electionis; sicut cum per corpora cœlestia disponitur aer ad frigus intensum, eligimus calefieri ad ignem vel aliqua hujusmodi facere quæ congruunt tempori. (3. *c. Gent.* c. 85.) *Secundo*, quatenus tam intellectus quam voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diversimode se habent intellectus et voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensivis; unde turbata vi imaginativa vel cogitativa vel memorativa, ex necessitate turbatur actio intellectus; sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus sensitivi. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili et concupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate voluntatis remanet sequi passiones vel eas refutare. Et ideo impressio corporum cœlestium, secundum quam immutari possunt inferiores vires, minus pertingit ad voluntatem, quæ est proxima causa huma-

norum actuum quam ad intellectum. Quia ergo ponere, quod corpora cœlestia sint causa humanorum actuum, est proprium illorum ,qui dicunt intellectum non differre a sensu (unde quidam eorum dicebant, quod talis est voluntas in homine, qualem in diem inducit pater virorum deorumque), et constat intellectum et voluntatem non esse actus organorum corporeorum; impossibile est, quod cœlestia corpora sint causa humanorum actuum. — 1a, q. 115, a. 4, c.; 3. c. *Gent.* c. 85-87.

Ad primum ergo dicendum, quod spirituales substantiæ, quæ cœlestia corpora movent, in corporalia quidem agunt mediantibus corporibus cœlestibus, sed in intellectum humanum agunt immediate illuminando; voluntatem autem immutare non possunt. (1a, l. c. ad 1.) — *Vel dic,* quod instrumentum spiritualis agentis non agit per virtutem spiritualem, nisi ex hoc quod agit per virtutem corporalem. Secundum autem virtutem corporalem corpus cœleste non potest agere nisi in corpus. Et ideo etiam actio quæ est secundum virtutem spiritualem, non potest pertingere ad animam nisi per accidens, scilicet mediante corpore. Sed in corpus utroque modo actio ejus pervenit: ex virtute enim corporali movet qualitates elementares, scilicet calidum et humidum et hujusmodi; sed ex virtute spirituali movet ad speciem et ad effectus consequentes totam speciem, qui non possunt in qualitates elementares reduci. — *de Verit.* q. 5, a. 10, ad 4.

Ad secundum dicendum, quod sicut multiformitas corporalium motuum reducitur sicut in causam in uniformem motum cœlestium; ita multiformitas actuum qui sunt ab intellectu et voluntate, reducitur in principium uniforme, quod est intellectus et voluntas divina. — 1a, l. c. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa recte procederet, si corpus cœleste posset imprimere per se in animam; impressio autem corporis cœlestis non pervenit ad animæ essentiam nisi per accidens, scilicet nisi per corporis unionem, cujus ipsa est actus. Voluntas autem non oritur ex essentia animæ, secundum quod est corpori conjuncta. Et ideo ratio non sequitur. — *de Verit.* l. c. ad 3.

Ad quartum dicendum, quod est aliquis effectus a corporibus cœlestibus in istis corporibus, qui non causatur ex calido et frigido, sicut quod magnes attrahit ferrum; et per hunc modum aliqua dispositio in corpore humano relinquitur a corpore cœlesti, ex quo contingit, ut anima ei conjuncta inclinetur ad hoc vel illud artificium. — *de Verit.* l. c. ad 5.

Ad quintum dicendum, quod plures hominum sequuntur passiones, quæ sunt motus appetitus sensitivi, ad quas cooperari possunt corpora cœlestia; pauci autem sunt sapientes, qui hujusmodi passionibus resistant. Et ideo astrologi ut in pluribus vera possunt prædicere, et maxime in communi, non autem in speciali, quia nihil prohibet aliquem hominem per liberum arbitrium passionibus resistere. Unde et ipsi astrologi dicunt, quod sapiens homo dominatur astris, in quantum scilicet dominatur suis passionibus. — 1a, l. c. ad 3; *de Verit.* l. c. ad 7.

ARTICULUS IV

UTRUM CORPORA CŒLESTIA IMPONANT NECESSITATEM HIS QUÆ EORUM ACTIONI SUBDUNTUR.

Videtur quod corpora cœlestia imponant necessitatem iis quæ eorum actioni subduntur.

1. Causa enim sufficienti posita necesse effectum poni; sed corpora cœlestia sunt sufficiens causa suorum effectuum: cum igitur corpora cælestia cum suis motibus et dispositionibus ponantur sicut ex necessitate entia, videtur quod effectus eorum ex necessitate consequantur. — 1a, q. 115, a. 6, arg. 1.

2. Præterea, effectus agentis ex necessitate sequitur in materia, quando virtus agentis tanta fuerit, quod possit sibi subjicere totam materiam; sed tota materia inferiorum corporum subjicitur virtuti cœlestium corporum tamquam excellentiori: ergo

ex necessitate effectus cœlestium corporum recipitur in materia corporali. — *Ibid.* arg. 2.

3. Præterea, si effectus cœlestis corporis non ex necessitate proveniat, hoc est propter aliquam causam impedientem; sed quælibet corpora, quæ impedire possent effectum cœlestis corporis, necesse est reduci in aliquod cœleste principium, cum cœlestia corpora sint causa omnium quæ hic fiunt: ergo cum et illud cœleste principium sit necessarium, sequitur quod necesse sit impediri effectum alterius corporis cœlestis; et sic omnia quæ hic contingunt, ex necessitate eveniunt. — *Ibid.* arg. 3.

Sed contra est, quod Philosophus dicit (*de Divinat. per Somnum* c. 2), quod neque eorum quæ in corporibus sunt signorum cœlestium, velut aquarum et ventorum, inconveniens est multa non evenire; sic ergo non omnes effectus cœlestium corporum ex necessitate eveniunt. — *Ibid.* arg. *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod ista quæstio partim quidem absoluta est secundum præmissa, partim autem difficultatem habet. Ostensum enim est, quod quamvis ex impressione cœlestium corporum fiant aliquæ inclinationes in natura corporali, voluntas tamen non ex necessitate sequitur has inclinationes; et ideo nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum cœlestium corporum, non solum in ipso homine, sed etiam in aliis rebus, ad quas hominum operatio se extendit.

Sed nullum tale principium invenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatem sequendi impressiones cœlestes. Unde videtur quod in talibus ad minus omnia ex necessitate proveniant, secundum antiquam quorundam rationem, qui supponentes omne quod est causam habere, et quod posita causa ex necessitate ponitur effectus, concludebant quod omnia ex necessitate contingant. Quam quidem opinionem repellit Aristoteles (6. *Metaphys. text.* 5 sqq.; l. 5, c. 2 sq.) secundum duo, quæ ipsi supponunt. *Primum* enim non est verum, quod posita quacunque causa necesse sit effectum poni. Sunt enim quædam causæ, quæ ordinantur ad suos effectus non ex necessitate, sed ut in pluribus; quæ quandoque deficiunt in minori parte. Sed quia hujusmodi causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientem, videtur adhuc prædictum inconveniens non vitari, quia et ipsum impedimentum talis causæ ex necessitate contingit. — Et ideo *secundo* oportet dicere, quod omne quod est per se, habet causam, quod autem est per accidens, non habet causam, quia non est vere ens, cum non sit vere unum. Album enim causam habet, similiter et musicum; sed album musicum non habet causam, quia non est vere ens, neque vere unum. Manifestum est autem, quod causa impediens actionem alicujus causæ ordinatæ ad suum effectum ut in pluribus, concurrit ei interdum per accidens. Unde talis concursus non habet causam, in quantum est per accidens, et propter hoc id, quod ex tali concursu sequitur, non reducitur in aliquam causam præexistentem, ex qua ex necessitate sequatur: — sicut quod aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aeris generetur et deorsum cadat, habet causam aliquam virtutem cœlestem; et similiter etiam quod in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cœleste principium; sed quod ignis cadens huic materiæ occurrat et comburat eam, non habet causam cœleste corpus, sed est per accidens. Et sic patet, quod non omnes effectus cœlestium corporum sunt ex necessitate. — 1a, q. 115, a. 6, c.

Ad primum ergo dicendum, quod corpora cœlestia sunt causa inferiorum effectuum mediantibus causis particularibus inferioribus, quæ deficere possunt in minori parte. — 1a, l. c. ad 1.

Ad secundum dicendum, quod virtus corporis cœlestis non est infinita; unde requirit determinatam dispositionem in materia ad inducendum suum effectum et quantum ad distantiam loci et quantum ad alias conditiones. Et ideo, sicut distantia loci impedit effectum cœlestis corporis (non enim sol eundem caloris effectum habet in

Dacia, quem habet in Æthiopia), ita et grossities materiæ vel frigiditas vel caliditas aut alia hujusmodi dispositio impedire potest effectum corporis cœlestis. — *Ibid.* ad 2.

Ad tertium dicendum, quod licet causa impediens effectum alterius causæ reducatur in aliquod cœleste corpus sicut in causam, tamen concursus duarum causarum, cum sit per accidens, non reducitur in causam cœlestem, ut dictum est (in c.). — *Ibid.* ad 3.

ARTICULUS V

UTRUM CŒLUM TANTUM AGAT IN HÆC INFERIORA PER LUMEN ET MOTUM.

Videtur quod cœlum agat in hæc inferiora non tantum per lumen et motum, sed etiam per alias virtutes.

1. Cœlum enim producit formas substantiales; sed hæ non possunt produci per lumen vel motum, quia causa est potior effectu, prædicta vero sunt accidentia: ergo cœlum non agit in hæc inferiora tantum per lumen et motum. — 1a, q. 67, a. 3, arg. 3.

2. Præterea, secundum naturam est, quod simile generat sibi simile; sed cœlum est causa caloris in his inferioribus: ergo debet illum generare per consimilem qualitatem, et non per lumen vel motum. — 1. *Meteorol.* l. 4.

3. Sed dices, quod cœlum est causa caloris in his inferioribus per motum, qui habet virtutem calefaciendi. — Contra, si calor producitur in his inferioribus per motum, illa pars erit calidior, quæ est magis propinqua astro, ex cujus motu causatur calor; nam causa calefactionis est propinquitas ad astrum, ex quo per motum causatur calor; sed experientia patet majorem calorem esse prope terram, a qua magis distat astrum, quod est causa caloris: ergo cœlum non agit in hæc inferiora producendo calorem per motum. — *Ibid.* et 2. *de Cœlo* l. 10.

4. Præterea, si motus est causa caloris, et consequenter generationis et corruptionis in his inferioribus, maxime id est, ut inquit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 42; c. 7), quia causatur calor in aere trito vel compresso per motum stellarum et præsertim solis, ut dicitur 1. *Meteorol.* (c. 4, al. 3). — Sed hoc non est possibile. Nam, *primo,* motus ut motus non causat calorem, quia sic omnis motus localis calefaceret; *secundo,* quia cum æqualiter moveatur corpus solare et partes cœli ipsius, æqualiter calefacerent utraque; quod est falsum, nam corpus solis motum magis calefacit quam partes cœli ipsius, ut dicit Philosophus (1. *Meteorol.* c. 4, al. 3); *tertio,* quia cum omnes stellæ tam fixæ quam errantes moveantur, deberent gignere calorem, sicut gignit motus solis; et tamen Philosophus causam caloris in his inferioribus assignat maxime motui solis (1. *Meteorol.* c. 4, al. 3); *quarto,* quia luna, quæ calefieri non potest, cum interponatur inter nos et solem, impediret ne sol causaret calorem in his inferioribus; *quinto,* quia contritio vel compressio a motu solis provenire non potest ad aerem, nisi media corpora cœlestia conterantur, quod est impossibile. Ergo per motum non potest gigni calor, et per consequens nec fieri calefactio, quæ requiritur ad omnem generationem. — 2. *de Cœlo* l. 10; 1. *Meteorol.* l. 5.

5. Præterea, si per motum sphæræ cœlestis calefit aer inferior, sequitur quod semper debeat esse æqualis calor in aere tam in æstate quam in hieme, tam nocte quam die, tam in umbra quam in sole; cujus tamen contrarium videmus: ergo per motum non potest fieri calor, et per consequens nec calefactio. — 2. *de Cœlo* l. c.

6. Præterea, cœlum non solum in his inferioribus est causa caloris, sed etiam frigiditatis, humiditatis et siccitatis; sed has qualitates non producit cœlum per motum et lumen, ut per se constat; nam hæc de sua natura non habent infrigidare, sed calefacere: ergo cœlum has qualitates saltem producet per alias virtutes. — *Ibid.*

7. Præterea, lumen solis et reliquarum stellarum non potest penetrare terram, sed potius ad illam reflectitur; sed in profun-

dis partibus terræ fiunt multæ generationes: ergo saltem illa non fiunt a cœlo mediante lumine, et multo minus medio motu, cum terra secundum totum sit immobilis; ergo. — 2. *de Cœlo* l. 10.

8. Præterea, luna est causa fluxus et refluxus maris; sed hunc effectum non potest facere per suum motum vel per suum lumen, ut patet: ergo debet illum efficere per aliam virtutem. — *Tabula Aurea* voce « mare » n. 2.

Sed contra est, quod Philosophus 1. *Meteorol.* (c. 3 et 4, al. c. 3) et 2. *de Cœlo* (*text.* 42; c. 7) dicit, quod cœlum agit in hæc inferiora per lumen et motum et maxime per motum corporis solaris. — 1. *Meteorol.* l. 4, 5 et 6; 2. *de Cœlo* l. 10.

Respondeo dicendum, quod cœlum agit in hæc inferiora per motum et lumen et per alias virtutes singulis corporibus cœlestibus attributas. Et quidem quod *motus*, præsertim solaris corporis, causet calorem in his inferioribus, probatur primo, quia motus localis naturaliter calefacit: *tum* quia potest disgregare aerem et rarefacere, et consequenter ignire (nam raritas et igneitas se consequuntur, ut frigiditas et spissitudo; et propter hoc ea, quæ feruntur, sicut sagittæ si habeant plumbum et ceram, sæpe videntur liquefieri quasi motu ea calefaciente); — *tum* quia, sicut probatur in 8. *Phys.* (*text.* 54 sq.; c. 10), motus localis est primus motuum; in quolibet autem genere id, quod est primum, est causa eorum, quæ sunt post in eodem genere: unde motus localis est causa generationis, quæ est prima inter alios motus, et præcipue est causa prima alterationis, quæ est calefactio. (2. *de Cœlo* l. 10.) — Et quamvis in istis inferioribus causetur calor tam ex motu solis quam ex motu alicujus alterius corporis superioris; solus tamen sol sufficiens est facere æstuantem calorem, ut inquit Philosophus (1. *Meteorol.* c. 4). Nam calor qui fit ex aliis corporibus cœlestibus, est quasi insensibilis respectu caloris qui fit a sole. Hujus autem ratio est, quia motus qui causat vehementem calorem oportet quod sit velox et propinquus nobis. Unde motus astrorum fixorum et quinque errantium, quæ sunt supra solem secundum opinionem Aristotelis, scilicet saturni, jovis, martis, veneris et mercurii, est quidem velox, remotus tamen a nobis longe. Motus autem lunæ licet sit propinquus, est tamen tardus. Motus autem solis habet utrumque sufficienter ad causandum calorem in istis inferioribus, velocitatem scilicet et propinquitatem. (1. *Meteorol.* l. 5.) Ceterum magis generatur calor ex motu ipsius solaris *corporis*, quam ex motu *sphæræ* ipsius: quia maxime motus corporis solidi disgregat aerem; corpus autem solare est magis solidum quam ceteræ partes sphæræ ipsius, cum non sit diaphanum. Generatur enim calor in his inferioribus ex motu cœli atque adeo solis, trito aere atque compresso, ut dicit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 42; c. 7). Quod non est ita intelligendum, quasi mutua contritio vel confricatio corporis cœlestis et aeris sit causa caloris, sed solum motus aeris ex superiori motu cœlestis corporis causatus. Movetur autem aer superior et similiter ignis secundum motum diurnum cœli totius, secundum virtutem solis præsertim et omnium stellarum, ut dicit Averroes (in 2. *de Cœlo text.* 42).

Quod vero præter motum etiam *lumen* astrorum, et præsertim solis, sit causa calefactionis corporum inferiorum, manifestum est. Nam lumen habet virtutem calefaciendi, in quantum est qualitas activi primi alterantis, scilicet cœli, et directe causat qualitatem primam inferiorum corporum, quæ est calor. Et quia hæc qualitas magis abundat in sole, inde est quod est maxime potens ad calefaciendum. Reliqua vero cœlestium corporum, in quantum participant de lumine, quæ est universalis virtus activa cœlestium corporum, habent virtutem calefaciendi in tantum, quod etiam lumen lunæ est calefactivum secundum id, quod Philosophus dicit (*de Partibus Animal.* c. 5), quod noctes plenilunii sunt calidiores, unde quidam pisces moventur ad superficiem aquæ.

Verum, quia quædam astra non solum dicuntur calefacere, sed etiam infrigidare et

humectare (et non *per accidens*, quatenus agunt calorem proportionatum, ut vult Averroes, propterea reprehendens Avicennam dicentem quod stellæ faciunt infrigidationem et calefactionem; sed *per se*: — quod patet, quia illud videtur esse per accidens, quod non per se producitur ab agente; corpora autem cœlestia sunt per se activa eorum, quæ sunt hic: si igitur non per se agerent frigiditatem et humiditatem et alia hujusmodi, sequeretur quod ista essent per accidens in universo); — ideo dicendum est, quod corpora cœlestia per se agunt in hæc inferiora, non solum per motum et lumen calefaciendo, sed etiam per *alias virtutes* alios effectus producendo. Quod manifestum est, quia cum omnes formæ substantiales inferiorum corporum sint ex virtute cœlestium corporum, consequens est, quod ex eorum virtute sint etiam qualitates consequentes species seu formas elementorum. Et ideo licet omnia corpora cœlestia secundum communem virtutem luminis habeant calefacere, secundum tamen alias virtutes proprias singulis corporibus cœlestibus attributas debent habere non solum posse calefacere, sed etiam infrigidare, humectare et omnes alios effectus corporales in his inferioribus corporibus efficere. Et secundum influentiam luminis et harum virtutum potest sol calefacere corpora inferiora, absque eo quod calefaciat medios orbes. Nihil enim prohibet, ut inquit Alexander, ab aliquo agente aliquid alterari per medium, ita tamen, quod illud medium non alteretur, licet recipiat aliquid suo modo. Et ita sol imprimit in hæc inferiora mediante lumine calorem, cujus capacia sunt; orbes vero medii impressionem solis alio modo recipiunt, puta influentiam luminis et aliarum virtutum. Et sic manifestum est, quod cœlum agit in hæc inferiora non solum per motum et lumen, sed etiam per alias virtutes. — 1. *Meteorol.* l. 5; 2. *de Cœlo* l. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut calor agit ad formam ignis instrumentaliter in virtute formæ subtantialis, ita lumen agit instrumentaliter in virtute corporum cœlestium ad producendas formas substantiales. — 1a, q. 67, a. 3, ad 3.

Ad secundum dicendum, quod sufficit, quod simile producatur a simili in virtute, licet non actu; motus autem cœli est virtute calidus, si non ut motus, saltem ut est motus talis corporis in sua natura habentis virtutem calefaciendi. — 2. *de Cœlo* l. 10; 1. *Meteorol.* l. 4.

Ad tertium dicendum, quod duplex est causa caloris ex corporibus cœlestibus in his inferioribus generati: una quidem causa est motus, alia causa est lumen seu reverberatio radiorum solis a terra. Secundum quod calor generatur in his inferioribus ex *motu* astrorum et totius cœli, corpora propinquiora cœlo, scilicet ignis et superior pars aeris, quæ circumferuntur secundum motum cœli, sunt calidiora; secundum quod autem ex *lumine* stellarum et præcipue solis causatur calor, sunt calidiora ea, quæ sunt infima, quia in superioribus reflexiones radiorum magis disperguntur.

Ad cujus intelligentiam sciendum est, quod radii procedentes a sole ad terram sunt causa caliditatis; cum autem radius in terram cadens repercutitur, fit iterum alius radius a terra quasi retro sursum tendens. Quanto ergo hi duo radii fuerint magis sibi invicem propinqui, tanto plus de calore causatur, quia virtus utriusque radii, scilicet cadentis et reflexi, pertingit ad eandem partem aeris. Et inde est, quod ubi radius solis cadens super terram facit angulum rectum, ibi est maximus calor, quia reflexio fit in eadem parte; quanto vero radius cadens in aliquo loco fecerit angulum majorem recto, tanto est minus de calore, quia cum repercussio fiat secundum aliam partem aeris, radius repercussus multum distat a radio primo cadente; manifestum est autem, quod quanto duæ lineæ continentes angulum magis procedunt, tanto magis distant ad invicem. Unde quanto magis receditur a terra, ubi fit reverberatio, tanto magis prædicti radii distant ab invicem, et est minor calor. Et ideo propter immensam separationem prædictorum radiorum ab invicem in loco superiori desinit calor et condensantur

ibi nubes propter frigus, quæ e contra prohibentur condensari prope terram, quia radii reverberati a terra sua caliditate disgregant consistentias vaporum. — 1. *Meteorol.* l. 4; 2. *de Cœlo* l. 10.

Ad quartum dicendum, quod ex motu, solis præsertim, modo explicato (in c. et ad 2) generatur calor in corporibus inferioribus. Neque obstant rationes in contrarium. Non *prima*, quia, ut dictum est (in c.), motus habet virtutem de se calefaciendi, vel saltem ut est corporis habentis virtutem calefaciendi, ut dictum est (ad 2). Neque *secunda*, quia licet æqualiter moveatur corpus solidum et partes sphæræ ipsius, motus tamen corporis solaris magis calefacit, quia est corpus magis solidum, quam sint ceteræ partes sphæræ ipsius, cum non sit diaphanum. Cujus simile possumus sumere, inquit Philosophus (1. *Meteorol.* c. 4, al. 3), ex his quæ sunt apud nos, quia etiam hic aer vicinus rebus spissis, quæ feruntur per violentiam, maxime fit calidus. Neque *tertia*, quia licet omnes stellæ tam fixæ quam errantes moveantur, quia tamen motus solis est velox et propinquus nobis, quod non habet motus ceterarum stellarum, ideo ille est causa majoris, quam iste. Neque *quarta*, quia licet luna non calefiat a sole, aliquo tamen modo immutatur ab eo; videmus enim, quod illuminatur ab eo. Non semper autem eadem specie immutationis mutatur medium et extremum, sicut radius solis non inflammat vas vitreum plenum aqua, sed stuppam oppositam. Neque *quinta*, quia tam ex motu astrorum quam ex lumine causatur calor in his inferioribus; neque opus est alterari orbes medios inter solem et nos, sed solum simul moveri cum sole et per suum motum causare calorem modo dicto (in c.). — 2. *de Cœlo* l. 10; 1. *Meteorol.* l. 5.

Ad quintum dicendum, quod maxime calor ignit, ut ait Philosophus (2. *de Cœlo text.* 42; c. 7), per motum illius sphæræ, cui est infixus sol. Et ideo generatur calor propter propinquitatem solis ad nos, et hoc dupliciter: *uno modo*, secundum quod per suum ortum ascendit ad nostrum hæmisphærium superius; *alio modo*, in quantum accedit ad summitatem capitum nostrorum. Sicut enim est major calor in die quam in nocte, ita etiam est major calor in meridie quam in mane. Apparet etiam ratio, quare ubi est umbra, non est tantus calor, quantus est in loco, ubi radii solares projiciuntur: quia umbra causatur ex aliquo corpore opposito soli, quod interrumpit continuationem transmutationis, quæ est a sole; sed actio solis pertingit ad locum umbræ per quandam reflexionem. — 2. *de Cœlo* l. 10; 1. *Meteorol.* l. 5.

Ad sextum concedimus cœlum agere in hæc inferiora per se producendo non solum calorem et lumen, sed etiam alias qualitates, et consequenter non solum agere per motum et lumen, sed etiam per alias qualitates et virtutes. Tota enim materia corporalis, quæ est sub corpore cœlesti, est sicut quædam materia existens in potentia ad caliditatem, frigiditatem, humiditatem et siccitatem, et ad alias passiones et formas, quæ consequuntur ad hæc. Et quia materia per se reducitur in actum a primo agente; ideo cum primum generationis principium sit corpus cœleste, per se et multo principalius corpora inferiora recipiunt prædictas qualitates a corpore cœlesti quam a generante; non quidem quod in illo sint prædictæ qualitates similes productis in his inferioribus, sed aliæ productivæ illarum; quia cum cœlestia corpora agant et non patiantur, et consequenter tangant et non tangantur, in illis non sunt qualitates tangibiles per modum quo sunt in inferioribus corporibus, sed per modum eminentiorem sicut in causa activa. Non enim est ibi calidum vel frigidum, humidum vel siccum, sed virtus, quæ est horum causativa; sicut similiter non est ibi grave et leve, sed loco horum est ibi aptitudo ad motum circularem; item rarum et densum invenitur in corporibus cœlestibus, secundum quod astra sunt spissiora et magis commassata quam sphæræ eorum, non tamen secundum differentiam contrarietatis, sed solum secundum additionem et diminutionem virtutis, et secundum majorem et minorem congregationem

partium. — 1. *Meteorol.* l. 4; 2. *de Cœlo* l. 10.

Ad septimum dicendum, quod formæ substantiales in inferioribus partibus terræ producuntur ab aliis virtutibus singulis corporibus cœlestibus attributis, ut dictum est (in c. art.). — 2. *de Cœlo* l. 10.

Ad octavum dicendum, quod fluxus et refluxus maris non consequitur formam substantialem aquæ, sed virtutem lunæ; sequitur enim ejus motum, et est aquæ naturalis, quia est ex impressione cœlestis corporis lunaris, cui naturaliter subditur aqua. — *Tabula Aurea* voce « mare » n. 2.

QUÆSTIO XXXIII

DE ACCIDENTIBUS CŒLI.

Deinde considerandum est de accidentibus cœli.

CIRCA QUÆ QUÆRUNTUR TRIA:

1. Utrum in corporibus cœlestibus sint accidentia sicut in corporibus inferioribus.
2. Utrum accidentia cœli sint ejusdem speciei cum accidentibus corporum sublunarium, ut lumen in sole et in aere, quantitas et motus.
3. Utrum maculæ lunæ causentur ex interpositione alicujus corporis inter nos et lunam.

ARTICULUS I

UTRUM IN CORPORIBUS CŒLESTIBUS SINT ACCIDENTIA SICUT IN CORPORIBUS INFERIORIBUS.

Videtur quod in corporibus cœlestibus non sint accidentia.

1. Quod enim habet substantialem et specificam virtutem, nullum habet accidens; nam si hoc illi inesset, inesset tamquam ejus virtus, eo quod accidens est virtus substantiæ, ut sæpius dictum est; sed corpora cœlestia habent subtantialem et specificam virtutem; sunt enim causa omnis generationis substantialis, quæ fit in corporibus sublunaribus: ergo non habent ullum accidens. — 2. *de Cœlo* l. 14.

2. Præterea, in eo quod est causa formæ substantialis, non est ullum accidens; nam superflue in illo esset, cum non possit agere ad productionem formæ subtantialis; nam ageret ultra vires. Sed cœlum est causa formarum substantialium, quæ producuntur in his inferioribus; ergo in cœlo nulla sunt accidentia. — *Ibid.*

Sed contra est, quod Philosophus (in 2. *de Cœlo text.* 2 sqq. et 22 sqq.; c. 1 et 4) probat cœlestia corpora moveri circulariter et esse figuræ circularis, et per consequens in illis esse quantitatem, cum figura et motus in quantitate subjectentur. — 2. *de Cœlo* l. 1 sqq.; l. 5 sqq.

Respondeo dicendum, quod Simplicius inconvenientissimum existimat dicere, in corporibus cœlestibus esse accidentia, motus objectis supra allatis, ex quibus sequitur, cum sensus non sit cognoscitivus nisi accidentium, quod nihil illorum corporum sentimus; unde ipse dicit, quod neque astra ipsa videmus, neque magnitudinem ipsorum aut figuras, nequee xcellentes pulchritudines, sed neque motum, sed velut illustrationem quandam ipsorum videmus talem, velut etiam solis circa terram lumen, non ipse sol videtur. — Sed hoc est expressissime falsum: *primo* quidem, quia Aristoteles (2. *de Anima text.* 68; c. 7) dicit, quod non secundum quod aqua neque secundum quod aer, diaphanum est, sed quoniam est natura eadem in his utriusque et in natura superioris corporis; si ergo in hujusmodi inferioribus corporibus sunt accidentia sensu perceptibilia, pari ratione in corporibus cœlestibus sunt accidentia sensu perceptibilia. *Adhuc*, figura et magnitudo sunt entia mathematicalia, quorum rationes sunt indifferenter in quocunque existant. Sicut igitur figura et magnitudo inferiorum corporum sunt accidentia sensibilia, ita etiam et in cœlestibus corporibus. *Item*, si hoc esset, periret omnis certitudo astrologicæ scientiæ, quæ procedit ex apparentibus secundum sensum circa corpora cœlestia. Quomodo etiam esset possibile, quod motus cœlestium corporum esset eorum substantia, cum sit quid imperfectissimum. Sequeretur *etiam*, quod

idem esset in sole figura, lumen et motus, cum unius rei non sit nisi una substantia. Unde patet omnino impossibile esse quod dicit Simplicius. — 2. *de Cœlo* l. 14.

Ad primum ergo dicendum, quod nihil prohibet corpora cœlestia specificam virtutem habere, et tamen quædam accidentia in eis esse; nam in inferioribus corporibus sunt quædam accidentalia, licet in eis sit virtus ad generandum sibi simile in specie. — *Ibid.*

Ad secundum dicendum, quod accidentia possunt in virtute substantiæ tamquam ejus instrumenta producere formas substantiales, ut sæpius dictum est.

ARTICULUS II

UTRUM ACCIDENTIA CŒLI SINT EJUSDEM SPECIEI CUM ACCIDENTIBUS CORPORUM SUBLUNARIUM.

Videtur quod accidentia cœli non sint ejusdem speciei cum accidentibus corporum sublunarium.

1. Dicit enim Philosophus (10. *Metaphys. text.* 26; l. 9, c. 10), quod corruptibile et incorruptibile differunt genere; sed accidentia cœli sunt incorruptibilia, ut quantitas, motus, figura et similia, eadem vero accidentia in corporibus sublunaribus sunt corruptibilia: ergo non sunt ejusdem speciei. — 10. *Metaphys.* l. 4.

2. Præterea, quæ habent diversos effectus, sunt specie diversa; sed lux solis et aliorum astrorum habent varios et diversos effectus, ut patet: ergo sunt specie diversæ. — *Tabula Aurea* voce « lux » n. 18.

3. Præterea, quantitas corporum sublunarium est divisibilis; sed quantitas corporum cœlestium est indivisibilis, alioqui cœlum esset corruptibile: ergo accidentia cœli non sunt ejusdem speciei cum accidentibus corporum sublunarium. — V. in Logica q. 11, a. 1; 8. *Phys.* l. 11 et 21.

Sed contra est, quod Philosophus (2. *de Anima text.* 68; c. 7) dicit, quod perspicuitas et lumen sunt ejusdem rationis in elementis et cœlis. — 2. *de Anima* l. 14.

RESPONDEO DICENDUM, quod plura accidentia cœli sunt ejusdem rationis cum accidentibus corporum sublunarium. Et ratio est, quia plura consequuntur naturam communem corporis, quæ logice eadem est in omnibus corporibus tam corruptibilibus quam incorruptibilibus, ut est esse diaphanum; esse lucens actu et illuminativum, quod est commune igni et corpori cœlesti; esse quantum, quod est passio corporis, ut dictum est (supra in Physica q. 3, a. 11, ad 2), cujus ratio communis est univocatione logica omnibus corporibus cœlestibus et sublunaribus; et idem dicendum est de figura, quæ est modus quantitatis. Quemadmodum vero in his inferioribus plura accidentia sunt, quæ consequuntur naturam propriam cujuslibet rei, ut calor et siccitas naturam ignis, frigus et humiditas naturam aquæ, et sic de singulis, ut infra dicemus (q. 45, a. 1); ita in corporibus cœlestibus singulas naturas consequuntur singula accidentia, quæ sunt illis ratio producendi diversas operationes et effectus, ex quorum diversitate, ut dictum est (supra q. 30, a. 2), arguitur diversitas specifica cœlorum. — 2. *de Animal.* 14; 2. *de Cœlo* l. 10, 14; 1. *Meteorol.* l. 4, 5.

Ad primum ergo dicendum, quod corruptibile et incorruptibile differunt genere physico seu materia, non autem genere logico, cum conveniant in una communi ratione corporis, ut dictum est (supra q. 29, a. 2, ad 3).

Ad secundum dicendum, quod sicut calor, quæ est qualitas activa ignis, et habet actionem quandam communem, quatenus est calor, et habet aliam propriam, secundum quod est in diversis rebus — ut sic enim determinatur ejus actio ad diversos effectus, sicut calor qui est in homine, operatur ad conversionem sibi in carnem humanam, et in planta ad substantiam plantæ; — ita et lux quamvis habeat actionem consequentem naturam lucis in quantum est lux, determinatur tamen ipsius actio, secundum quod in diversis recipitur, ad diversos effectus; unde alium effectum habet radius saturni quam jovis. — 2. *Sent.*

d. 13, a. 4, c; d. 15, q. 1, a. 2, ad 5; 1a, q. 67, a. 3, c; q. 70, a. 1, ad 2.

Ad tertium dicendum, quod aliud est rem esse divisibilem in potentia, aliud eandem posse actu dividi; illud est de ratione quantitatis et continui, non hoc; et ideo cœlum est continuum, et per consequens divisibile, non tamen potest actu dividi, quia hoc repugnat naturæ illius. — 8. *Phys.* l. 11.

ARTICULUS III

UTRUM MACULÆ LUNÆ CAUSENTUR EX INTERPOSITIONE ALICUJUS CORPORIS INTER NOS ET LUNAM.

Videtur quod maculæ lunæ causentur ex interpositione alicujus corporis inter nos et lunam: — 1. quia luna est corpus homogeneum, sicut et sol et reliqui planctæ; sed quod pars corporis homogenei non videtur, reliquæ vero videantur, oritur ex interpositione corporis: ergo maculæ lunæ oriuntur ex tali interpositione. — 2. *de Cœlo* l. 12.

2. Præterea, maculæ lunæ sunt obscuritates quædam et privationes luminis in luna; sed privatio luminis ab alio accepti oritur vel ex interpositione inter ipsum et corpus illuminans, vel certe inter nos et lunam: ergo cum non possit primum dici, cum lunæ maculæ videantur semper, etiam quando luna non eclipsatur, dicendum est nasci tales maculas ex interpositione corporis inter nos et lunam. — *Ibid.*

Sed contra est, quod maculæ lunæ ex omni parte mundi videntur ab omnibus, quod non contingeret, si orirentur ex inter-positione corporis inter nos et lunam. — *Ibid.*

Respondeo dicendum, quod causa macularum quæ in luna apparent, a diversis diversimodo assignatur. *Quidam* enim dicunt, quod causa illius diversitatis, quæ in superficie lunæ apparet, seu macularum ejus, est aliquod corpus interpositum inter nos et lunam, quod prohibet nos ne videamus totaliter claritatem lunæ; unde ex illa parte qua inter visum nostrum et lunam interponuntur hujusmodi corpora, videtur esse quædam obscuritas ex eo quod habere claritatem in illa parte non videmus. Sed hoc non potest esse, quia illud corpus interpositum inter nos et lunam non eodem modo interponitur inter lunam et visum hominis in quacunque parte mundi; et ita non videtur similis dispositio in luna ex omni parte mundi. Sic igitur non videtur similis dispositio eclipsis solaris ex omnibus partibus mundi ex interpositione lunæ inter solem et visum nostrum. Quod circa prædictam diversitatem lunæ non accidit; nam similiter videtur ex omnibus partibus terræ sive orientalibus sive occidentalibus sive australibus sive borealibus. — 2. *de Cœlo* l. 21.

Alii vero dicunt, quod hujusmodi obscuritas apparens in luna est quædam similitudo alicujus corporis, puta terræ aut maris aut montium, quæ resultat in luna ad modum quo resultat forma in speculo. Et hoc tollitur etiam per eandem rationem: quia si hujusmodi formæ in speculo viderentur ex quadam reflexione radiorum visualium vel etiam formarum visualium, non ex omni parte terræ similis diversitas appareret in luna, sicut nec forma in speculo apparet secundum eandam dispositionem undique aspicienti, quia reflexio fit ad loca determinata secundum proportionem corporum, ad quæ fit reflexio. *Ibid.*

Et ideo *alii* dicunt et melius, quod ratio, quare talis diversitas videtur in luna, est propter dispositionem suæ substantiæ, non autem propter dispositionem alicujus corporis vel quamcunque reflexionem. Et horum duplex est opinio. *Quidam* enim dixerunt, quod formæ effectuum sunt quodammodo in suis causis: ita tamen, quod quanto aliqua causa est superior, tanto diversæ formæ effectuum sunt in ea magis uniformiter; quanto vero est inferior, tanto formæ effectuum sunt in ea magis distinctæ. Corpora autem cœlestia sunt causa inferiorum corporum. Inter corpora cœlestia infimum est luna; et ideo in luna, secundum inferiorem superficiem ejus, continetur quasi exemplaris diversitas corporum generabilium. Et ista fuit sententia Iamblici. — *Alii*

vero dicunt, quod licet corpora cœlestia sint alterius naturæ a quatuor elementis, præexistunt tamen in corporibus cœlestibus, sicut in causis, proprietates elementorum; non tamen eodem modo, sicut in elementis, sed quodammodo in excellentiori modo. Et inter elementa supremum est ignis, qui plurimum habet de luce; infimum autem terra, quæ minimum habet de luce. Et ideo luna, quæ est infima inter corpora cœlestia, proportionatur terræ et assimilatur quodam modo naturæ ipsius; et ideo non totaliter est illustrabilis a sole. Unde ex illa parte, qua perfecte illustratur ab eo, videtur in ea esse quædam obscuritas, quæ semper apparet secundum eandem dispositionem in luna; quod non esset, si luna revolveretur, quia paulatim immutaretur aspectus talis obscuritatis. — 2. *de Cœlo* l. 12. — Et ex his patet *ad objecta*.

QUÆSTIO XXXIV

DE ELEMENTIS SECUNDUM QUOD SUNT PARTES UNIVERSI.

Deinde considerandum est de elementis secundum quod sunt partes universi, et per consequens de qualitatibus motivis, ex quibus determinatur illis situs in universo.

CIRCA QUÆ QUÆRUNTUR OCTO:

1. Utrum qualitates motivæ elementorum differant specie.
2. Utrum gravia et levia, seu elementa, moveantur effective a propriis formis substantialibus, an vero a generante.
3. Utrum sint plura elementa gravia quam levia.
4. Utrum omnia elementa præter ignem habeant gravitatem, et gravitent in propriis locis.
5. Utrum motus naturalis elementorum sit velocior in fine.
6. De loco elementorum.
7. Utrum projecta moveantur ab aere, an vero a virtute impressa.
8. Utrum projecta velocius moveantur in principio quam in fine.

ARTICULUS I

UTRUM QUALITATES MOTIVÆ ELEMENTORUM DIFFERANT SPECIE.

Videtur quod qualitates motivæ elementorum non differant specie. — 1. Dicit enim Philosophus (1. *de Cœlo text.* 5 et 6; c. 2), quod virtutes motivæ sunt tres: circularis, a medio, et ad medium; sed si qualitates motivæ elementorum specie differrent, essent quinque, non autem tres: ergo qualitates motivæ non differunt specie. — 1. *de Cœlo* l. 3.

2. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 10; c. 2), quod unum uni est contrarium; sed si qualitates motivæ specie differrent, singulæ haberent duas contrarias, ut levitas ignis gravitatem aquæ et terræ: ergo qualitates motivæ elementorum non differunt specie. — 1. *de Cœlo* l. 4.

3. Præterea, idem in quantum idem semper est natura facere idem, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 56; c. 10); sed levitas ignis et aeris oriuntur ex calore, sicut gravitas aquæ et terræ oriuntur ex frigiditate, ut dictum est (cf. infra q. 43, in c. et ad 6): ergo sicut calor ignis et aeris sunt iidem specie, et similiter frigiditas aquæ et terræ, ut dictum est (cf. infra q. 46, a. 7, c.), ita ejusdem speciei erunt levitas ignis et aeris, et gravitas aquæ et terræ. — 2. *de Generat.* l. 10.

4. Præterea, qualitates motivæ speciem sumunt a terminis sive locis; sed hi termini sive loca sunt tantum duo, puta sursum et deorsum, ut dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 6, c. 2; 2. *de Generat. text.* 22, c. 3): ergo qualitates motivæ specie differentes sunt tantum duæ, gravitas et levitas; unde levitas aeris et ignis non differt specie, sicut nec gravitas terræ et aquæ. — 1. *de Cœlo* l. 3 et 4; 2. *de Generat.* l. 3.

5. Præterea, 1. *de Cœlo* (*text.* 17; c. 3) definit Philosophus leve, quod natum est ferri a medio, grave quod ad medium; sed definitio levis æqualiter competit igni et aeri, sicut definitio gravis aquæ et terræ; nam illa tendunt a medio, hæc ad medium, seu illa sursum, hæc deorsum: ergo

levitas ignis et aeris erunt ejusdem speciei, et similiter gravitas aquæ et terræ. — 1. *de Cœlo* l. 5.

6. Præterea, comparatio non est nisi inter ea, quæ sunt unius speciei, ut dicit Philosophus (7. *Phys. text.* 29; c. 4); sed aer et ignis comparantur in levitate, et aqua et terra in gravitate, ut patet 1. *de Cœlo text.* 17 (c. 3) et 4. *de Cœlo text.* 26 et 27 (c. 7): ergo levitas ignis et aeris sunt ejusdem speciei et similiter gravitas aquæ et terræ. — 7. *Phys.* l. 7; 1. *de Cœlo* l. 5; 4. *de Cœlo* l. 3.

Sed contra est, quod Philosophus (4. *de Cœlo text.* 26 *sq.*; c. 4) ex quatuor qualitatibus motivis probat quatuor esse elementa.

Respondeo dicendum, quod qualitates motivæ elementorum specie differunt. Et ratio est, quia qualitates motivæ, sicut et eorum actus, puta motus, specificantur ex terminis; non sunt autem iidem specie termini, secundum quos specificantur motus ignis et aeris, aquæ et terræ. Aer enim natus est moveri ad locum qui subditur igni, aqua autem ad locum qui supereminet terræ. Unde et ignis dicitur simpliciter et absolute levissimus, quia tendit ad concavum lunæ; terra vero simpliciter et absolute gravissima, quia tendit ad centrum mundi. Aer autem est levis per comparationem ad duo elementa; et similiter aqua est gravis per comparationem ad duo. Præterquam quod si levitas aeris et ignis essent eadem specie, aer et ignis naturaliter tenderent ad eundem locum, et per consequens aer violenter quiesceret in eo loco ubi nunc est, puta sub igne, quia naturaliter unumquodque quiescit in eo loco ad quem naturaliter fertur, ut dicitur 3. *de Cœlo* (*text.* 19; c. 2), sicut vi quiescit, ad quem vi fertur, sicut e contra naturaliter unumquodque movetur ad locum in quo naturaliter quiescit; quiescit autem naturaliter unumquodque in proprio loco. Cum enim unumquodque moveatur ad suum locum, tamquam ad perfectionem et finem suum, ut dicit Philosophus (4. *de Cœlo text.* 22, 23; c. 3), perfectio ejus erit in illo esse, et per consequens naturaliter in illo quiescet. Unde manifestum est, quod qualitates motivæ elementorum specie differunt. — 1. *de Cœlo* l. 3, 5; 3. *de Cœlo* l. 5; 4. *de Cœlo* l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod qualitas motiva *a medio* est una specie subalterna, sicut et qualitas motiva *ad medium*, ut patet ex his quæ docet Philosophus 4. *de Cœlo* (*text.* 26; c. 4), ut dictum est. — 4. *de Cœlo* l. 2 et 3.

Ad secundum dicendum, quod motus localis elementorum tribuitur elementis non secundum calidum et frigidum, humidum et siccum, secundum quæ distinguuntur elementa, ut patet ex 2. *de Generat.* (*text.* 6; c. 1), sed secundum gravitatem et levitatem. Unde duo corpora gravia comparantur ad motum localem sicut unum corpus, et similiter duo levia; sicut similiter corpori dulci contrariatur amarum et salsum, quia hæc duo se habent per modum unius, cum utrumque sit privatio dulcis in humido nutrimentali. (Cf. *de Sensu et Sensato* l. 10). Propterea vero aer et ignis efficiunt unum corpus, sicut et utrique unus locus sursum tribuitur a Philosopho (2. *de Generat. text.* 22; c. 3); et idem dico de aqua et terra, quia aer et aqua participant de igne et terra; aqua enim levis est in terra et gravis in aere et igne. Unde cum aqua plus habeat de gravitate quam de levitate, magis communicat cum terra, et ideo utrique datur unus locus; similiter autem dicendum est de aere et igne. — 1. *de Cœlo* l. 4; 2. *de Generat.* l. 3.

Ad tertium dicendum, quod levitas ignis consequitur combinationem caloris et siccitatis, et levitas aeris combinationem caloris et humiditatis, et similiter dico de gravitate aquæ et terræ, ut dictum est (cf infra q. 43, in c. et ad 6; q. 46, a. 7, c).

Ad quartum dicendum, ut dictum est *ad secundum*. — *Vel dic*, quod non sunt iidem specie termini, et eadem loca specie ignis et aeris, ut dictum est (in c. art.). — Et iisdem modis dicendum est *ad quintum*.

Ad sextum dicendum, quod licet propriissime non sit comparatio nisi inter ea quæ sunt ejusdem speciei, proprie tamen potest etiam fieri inter ea quæ specie differunt,

dummodo sint ejusdem generis, ut dicit Philosophus (10. *Metaphys. text.* 12 et 13; l. 9, c. 3). Elementa autem licet differant inter se specie, sunt tamen ejusdem generis; sunt enim corpora naturalia, et per consequens in genere substantiæ, ut dicit Philosophus (3. *de Cœlo text.* 1; c. 1). — 10. *Metaphys.* l. 5; 3. *de Cœlo* l. 1.

ARTICULUS II

UTRUM GRAVIA ET LEVIA MOVEANTUR EFFECTIVE A PROPRIIS FORMIS AN VERO A GENERANTE VEL A MEDIO.

Videtur quod gravia et levia moveantur effective a propriis formis substantialibus.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Cœlo text.* 89; c. 8), quod elementa non feruntur sursum vel deorsum quasi mota ab alio exteriori; sed si moverentur a generante, moverentur ab aliquo exteriori: ergo elementa non moventur a generante, sed a se ipsis per proprias formas substantiales. — 1. *de Cœlo* l. 18.

2. Præterea, Philosophus (l. c.) dicit, quod elementa non moventur vi ad propria loca, sed naturaliter; sed motus naturalis est, cujus principium est in eo quod movetur: ergo elementa non moventur a generante, quod est illis extrinsecum, sed a propriis formis intrinsecis. — *Ibid.* et 3. *de Cœlo* l. 7 et 8.

3. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 5; c. 2), quod omnia naturalia habent in se principium motus; sed elementa sunt corpora naturalia, ut dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 1; c. 1): ergo. — 1. *de Cœlo* l. 1 et 3.

4. Præterea, formam corporis elementaris sequitur motus, sicut et aliæ naturales proprietates consequuntur essentialia principia; sed hæc habent rationem efficientis respectu illarum, ut dictum est (in Logica q. 6, a. 2): ergo et forma elementaris erit principium efficiens motum elementi, et ita elementum effective movebitur a se ipso. — *de Pot.* q. 5, a. 1, 5 et 8.

5. Præterea, causa et effectus in actu sunt simul, ut dictum est; sed grave movetur aliquando deorsum quando generans non existit, ut per se manifestum est: ergo grave non movetur a generante, sed a propria forma. — 2. *Phys.* l. 6.

6. Videtur quod gravia et levia moveantur ab aere medio, quia motus naturalis debet immediate sequi a suo motore; sed motus gravium et levium non sequitur a suo generante, ut patet; neque etiam a propria forma, quia movens se ipsum dividitur in movens et motum, ut probatur in 8. *Phys.* (text. 40 sq. ; c. 5), quod non invenitur in gravibus et levibus, quæ dividuntur in formam et materiam, cujus non est moveri, ut probatur in 5. *Phys* (*text.* 10 sqq. ; c. 2): ergo necessario debet moveri a medio, ita ut ipsa moveant aerem, ad cujus motum ipsa deinde moveantur. — *de Cœlo* l. 7.

7. Præterea, oportet esse aliquam resistentiam inter movens et mobile; sed nulla est resistentia materiæ corporalis gravis vel levis ad ejus formam vel ad generans, est autem ad medium: egro grave et leve movetur ab aere. — *Ibid.*

8. Præterea, dicit Philosophus (3. *de Cœlo text.* 28; c. 2), quod aer facit motum naturalem elementi, sicut et violentum ; sed violentum facit per se et effective: ergo et naturalem; et per consequens gravia et levia movebuntur a medio. — *Ibid.*

Sed contra est: 1. quod Philosophus (8. *Phys. text.* 29; c. 4) dicit, quod impossibile est gravia et levia moveri a se ipsis, quia hoc est proprium vitæ et animalium, cujusmodi non sunt gravia et levia, sed moveri per se a generante, per accidens vero a removente prohibens. — 8. *Phys.* l. 7.

2. Præterea, dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 30; c. 4), quod nullum continuum movet se ipsum; sed ex eodem (*ibid.*) gravia et levia sunt continua: ergo nihil horum movet se ipsum. — 8. *Phys.* l. 7 et 8.

3. Præterea, id quod est in potentia, naturaliter movetur ab alio quod est actu; sed nihil secundum idem est in potentia et actu: ergo gravia et levia non moventur a se, sed ab alio. — *Ibid.*

4. Præterea, dicit Philosophus (3. *de*

Cœlo text. 28; c. 2), quod si non esset aer medius, non daretur corpus violenter motum; at vero motum naturalem gravis et levis aer tantum promovet et coadjuvat motum: ergo gravia et levia non moventur naturaliter ab aere, sicut moventur violenter ab eodem, moventur autem efficienter in tali motu ab aere. — 3. *de Cœlo* l. 7.

Respondeo dicendum *ad primam quæstionem,* quod in hac difficultate de motore gravium et levium quidam, ut Averroes, dixerunt, quod gravia et levia moventur a se ipsis, non tamen per se, sed per accidens, sicut nauta, qui movet navem, ad cujus motum ipse movetur, et similiter corpus grave et leve per suam formam movet aerem, ad cujus motum ipsum corpus grave vel leve movetur; idque probant argumentis allatis. — Verum hæc positio falso nititur fundamento. Existimat enim, quod forma gravis et levis sit principium activum per modum moventis, et sic oporteat esse aliquam resistentiam ad inclinationem formæ, et quod motus non procedat immediate a generante, qui dat formam. Quod est omnino falsum. Nam forma gravis et levis non est principium motus sicut agens motum (nam agens per se est id quod agit per propriam formam, forma autem non agit per aliam formam); sed est id quo agens agit. Unde non potest dici agens nisi abusive; est enim principium motus, quo movens movet, sicut color est principium visionis, quo aliquid videtur. Unde et Philosophus (in 8. *Phys. text.* 32; c. 4), postquam dixerat de motu gravium et levium, quod nihil horum movet se ipsum, statim subdit: « sed motus habent principium, non movendi neque faciendi, sed patiendi ». Quare dicendum est, quod motus gravium et levium per se est a generante, per accidens vero a removente prohibens, ut dicit Philosophus (in 8. *Phys. text.* 33; c. 4). — 3. *de Cœlo* l. 7; *de Malo* q. 2, a. 11, c. ; 8. *Phys.* l. 8.

Quod confirmatur *primo* ex differentia inter motum gravium et levium et motum animatorum seu viventium. Quia enim hæc secundum quod sunt in sua dispositione naturali, moventur, non autem in accedendo ad eam vel in recedendo ab ea; ideo dicuntur moveri a se ipsis, et consequenter habere in se principium talis motus; at gravia et levia non moventur, nisi secundum quod sunt extra dispositionem suæ naturæ, utpote cum sunt extra proprium locum. Cum enim sunt in proprio et naturali loco, quiescunt, et ideo non nisi a motore extrinseco moventur, quod per se est generans, per accidens vero removens prohibens. — 1a, q. 18, a. 1, c. et ad 2.

Secundo, ex ratione generali motus. Motus enim quilibet est inclinatio naturæ; omnis autem inclinatio naturæ est a propria forma et ab eo, qui dedit formam: ergo et motus localis naturalis gravium et levium erit a propria forma, et a generante ipsa. Sed non est a forma tamquam ab agente et movente per se proprie, sed abusive tantum, ut dictum est; ergo erit proprie tamquam a principio, quo movens movet. — 1a, q. 105, a. 2, c.

Tertio, ex differentia, quæ invenitur in his quæ moventur. Eorum enim quæ moventur, quædam principium sui motus in se ipsis habent, quædam vero extra se, sicut ea quæ per violentiam moventur, in quibus principium est extra, nil conferente vim passo, secundum Philosophum (in 3. *Eth.* c. 1). Eorum autem quorum principium motus in ipsis est, quædam talia sunt, quod ipsa seipsa movent, sicut animalia; quædam autem, quæ non movent seipsa, quamvis in seipsis sui motus aliquod principium habeant, sicut gravia et levia. Non enim ipsa seipsa movent, cum non possint distingui in duas partes, quarum una sit movens et alia mota, sicut in animalibus invenitur, quamvis motus eorum consequatur aliquod principium, quod est in illis, scilicet formam; quam quia a generante habent, dicuntur a generante moveri per se, sed a removente prohibens per accidens, secundum Philosophum (8. *Phys.* l. c.); et hæc moventur seipsis, sed non a seipsis. — *de Verit.* q. 24, a. 1, c.

Postremo probatur et simul explicatur, quomodo motus gravium et levium a generante sit per se, a removente vero prohi-

bens per accidens, ex ratione motus localis per comparationem ad alios motus alterationis et augmentationis. Quia cum id quod est in potentia, moveatur ab eo quod est actu, *sicut* dupliciter aliquid est in potentia leve vel grave — *uno modo* sicut ille, qui est in potentia ad habitum scientiæ, puta cum adhuc est aqua et est in potentia ad leve, id est, ut fiat aer; *alio modo*, cum ex aqua factus est aer, est adhuc in potentia ad actum levis, quod est esse sursum; sicut habens habitum scientiæ et non considerans, est in potentia ad actum scientiæ: — *ita* dupliciter potest aliquid moveri et reduci ad actum, seu ex prima potentia ad secundam et ex secunda ad actum illius potentiæ. Nam reducitur de prima potentia ad actum, cui conjungitur secunda potentia, per agens extrinsecum producens et generans talem actum; ad actum vero secundæ potentiæ non reducitur per aliquod agens, sed per seipsum sequitur talis actus, nisi sit aliquod impediens et prohibens. Nam tunc per accidens reducitur ad actum per removens prohibens, ut patet inductione. Nam in qualitate, existens in potentia ad illam, reducitur ad actum per agens producens talem qualitatem, qua posita statim sequitur actus illius qualitatis; et si sit impediens talem actum, per accidens reducitur a removente tale impedimentum; ut nondum habens habitum scientiæ reducitur ad actum per actum docentis; habens autem jam habitum scientiæ non oportet quod reducatur in secundum actum per aliquod agens, sed statim per seipsum operatur considerando, nisi sit aliquod prohibens, puta occupatio vel infirmitas aut voluntas; et tunc per accidens dicitur moveri et reduci ad actum a removente tales causas impedientes. Similiter in quantitate, antequam fiat additio quanti ad quantum, quantum reducitur ad actum primum per agens producens talem actum; postquam vero facta est additio, statim sequitur extensio in corpore augmentabili, nisi aliquid prohibeat; et illud quod removet hoc prohibens, dicitur quodammodo movere quantum ad extensionem. Et similiter in motu locali: si columna sustineat aliquod grave et sic impediat ipsum descendere, ille qui divellit columnam, per accidens dicitur movere grave suppositum columnæ. Et similiter ille qui removet lapidem, qui impedit aquam effluere a vase, dicitur per accidens movere aquam, et non per se; sicut si pila repercutiatur a pariete, per accidens dicitur moveri a pariete, per se autem a primo projiciente: paries enim non dedit ei aliquem impetum ad motum, sicut dedit percutiens, per accidens autem fuit quod dum a pariete impediretur, ne secundum impetum ferretur, eodem impetu manente in contrarium motum resiliret. Et similiter ille qui divellit columnam, non dat gravi supposito impetum vel inclinationem ad hoc quod sit deorsum, sed hanc habuit a primo generante, quod dedit ei formam, ad quam sequitur talis inclinatio et motus. — 8. *Phys.* l. 8; *de Malo* q. 2, a. 11.

Sic igitur dicendum est, quod generans per se est causa motus gravium et levium, quia dat illis formam, quam consequitur motus; removens autem prohibens per accidens, quia statim ac aliquid est grave et leve et est extra locum, nisi impediatur, movetur ad propria loca, per se quidem a generante, tamquam causa principali et proprie quidem agente, quia agit per propriam formam, et producit formam, ad quam sequitur motus, agente tamen consequenter et non primo: quia principale agens dicitur aliquid agere primo, et aliquid consequenter; — agit enim primo dans formam, agit autem consequenter dans motum, qui consequitur formam; — per accidens vero a removente prohibens; sicut per se quidem sol illuminat domum, per accidens vero qui aperit fenestram, quæ erat obstaculum luminis. Et sic patet, quod in gravibus et levibus forma non est principium effectivum vel activum ut *quod*, sed tantum passivum, est tamen activum ut *quo*, quia mediante forma generans producit motum gravium et levium. — *Tabula Concord.* n. 690, 691; 1. *de Cœlo* l. 18.

Ad primum ergo dicendum, quod cum Philosophus negat gravia et levia moveri

ab exteriori agente, tantum removet exteriorem motorem, qui hujusmodi corpora moveat, postquam formam specificam sunt consecuta. Moventur enim levia quidem sursum, gravia vero deorsum a generante, in quantum dat eis formam, quam sequitur talis motus; a removente prohibens per accidens et non per se. Quidam autem posuerunt, quod postquam speciem sunt adepta, hujusmodi corpora indigent ab aliquo alio extrinseco moveri per se, præterquam a generante, quod loco citato Philosophus removet. — 1. *de Cœlo* l. 18.

Ad secundum dicendum, quod ad motum naturalem sufficit habere principium passivum et activum *quo;* quomodo se habet virtus gravium et levium. — Et sic patet *ad tertium;* nam elementa sunt corpora naturalia et habent in se principium sui motus naturalis passivum et non activum, ut *quod* scilicet, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 32; c. 4). — Et per hoc patet solutio *ad tertium.* — 8. *Phys.* l. 8.

Ad quartum dicendum, quod forma elementi, ut se tenet ex parte ipsius elementi mobilis, habet rationem principii passivi; ut vero se tenet ex parte generantis moventis, habet rationem principii activi, non quidem efficientis et ut *quod*, sed formalis et ut *quo.* — *Tabula Concord.* n. 690, 691.

Ad quintum dicendum, quod cum generans sit causa principalis motus gravium et levium consequenter, puta mediante forma, non autem prima, ideo non est necesse quod generans existat, sed sufficit ut existat forma, mediante qua movet. (*de Malo* q. 2, a. 11) — *Vel dic*, quod movens et motum debent esse simul, vel quantum ad principium motus, non autem quantum ad totum motum, ut patet in projectis; vel quamdiu retinetur vis a movente collata, ut est in proposito; quamdiu enim grave retinet formam datam a generante, dicitur generans movere grave. — *de Pot.* q. 3, a. 11, ad 5.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod non requiritur ad motum naturalem gravium et levium ex necessitate aer, quia id quod movetur naturaliter, habet sibi inditam virtutem, quæ est principium motus. Unde non oportet quod ab alio impellente moveatur, sicut id quod per violentiam movetur, quia nullam virtutem inditam habet, ad quam sequatur talis motus, sicut habent gravia et levia, quæ proinde a solo generante tamquam principali causa consequenter agente, ab aere vero tamquam a promovente motum, quatenus nimirum per suam levitatem coadjuvat ad motum qui est sursum, per suam gravitatem ad motum deorsum. Unde aer tantum requiritur ad motum gravium et levium ad bene esse, et non ex necessitate, ut male determinavit Averroes. — 3. *de Cœlo* l. 7.

Ad sextum ergo et *septimum* dicendum, quod quia forma non est principium activum motus gravium et levium per modum moventis; sed sicut quo movens movet, ideo non oportet aliam resistentiam quærere in hoc motu, quam illam quæ est inter generans et genitum. — 3. *de Cœlo* l. 7.

Ad octavum dicendum, quob aer non eodem modo facit motum violentum et naturalem, ut dicit Philosophus (3. *de Cœlo text.* 28; c. 2). Nam de violento dicit, quod si non esset aer, non esset quod vi motum esset; de naturali vero dicit, quod aer promovet motum naturalem. Unde ad violentum necessario requiritur aer, ad naturalem non nisi ad bene esse ob rationem allatam (in c.). — 3. *de Cœlo* l. 7.

ARTICULUS III

UTRUM SINT PLURA ELEMENTA GRAVIA QUAM LEVIA.

Videtur quod sint plura elementa gravia quam levia.

1. Dicit enim Philosophus (4. *de Cœlo text.* 29 et 30; c. 4), quod omnia elementa habent gravitatem præter ignem, etiam aer; ergo plura sunt elementa gravia quam levia. — 4. *de Cœlo* l. 3.

2. Præterea dicit Philosophus (l. c.), quod si accipiatur uter de corio subtili et infletur aere, majoris ponderis erit inflatus quam non inflatus, et velocius movebitur inferius; sed hoc esse non potest, nisi aer gravitatem

haberet: ergo elementa gravia plura sunt quam levia. — *Ibid.*

3. Præterea, dicit Philosophus (4. *de Cœlo text.* 39; c. 5), quod si submoveatur aeri aqua, aer naturaliter deorsum feretur; si vero tollatur ignis, aer non nisi vi feretur sursum; sed hoc esse non potest, nisi aer gravitatem habeat: ergo idem quod prius. — *Ibid.*

4. Præterea, omne gravius est grave, quia comparativus supponit positivum; sic enim omne albius est album; sed aer est gravior igne: ergo aer est gravis, et sic plura sunt elementa gravia quam levia. — 3. *de Cœlo* l. 3.

Sed contra est, quod Philosophus (1. *de Cœlo text.* 18, c. 3; 3. *de Cœlo text.* 28, c. 2; 4. *de Cœlo text.* 27, c. 4) docet, quod duo sunt elementa, quorum unum est absolute grave, aliud absolute leve, puta terra et ignis; et duo sunt respective levia et gravia. Nam aer respectu ignis est gravis, respectu aquæ levis, aqua vero respectu terræ est levis, respectu aeris gravis. — 1. *de Cœlo* l. 5; 3. *de Cœlo* l. 7; 4. *de Cœlo* l. 3.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere non esse plura elementa gravia quam levia, sed esse unum elementum gravissimum, alterum levissimum, et duo media, partim gravia partim levia, si respectu diversorum considerentur. Et quidem de primis duobus probatur ex definitione gravissimi et levissimi. Gravissimum enim est, quod substat omnibus quæ deorsum feruntur; hoc autem non nisi unum esse potest, quia si plura essent, nullum eorum substaret omnibus quæ deorsum feruntur. Similiter levissimum est, quod supereminet omnibus quæ feruntur sursum; quod similiter est unum ob eandem rationem. — 4. *de Cœlo* l. 3.

Et confirmatur *primo,* quia ad sensum videmus, quod terra et omnia terrea substant omnibus corporibus, et feruntur simpliciter ad medium. Medium enim determinatum est, quia non contingit aliquid eorum quæ moventur, in infinitum ferri, nisi per reiterationem, ut contingit in motu cœli, secundum intentionem Philosophi. Et similiter videmus ignem supereminere et superferri omnibus, etiam ipso aere; nam positus in aere sursum fertur ipso quiescente. Unde necesse est quod moveatur ad extremum locum simpliciter, et per consequens quod nullam gravitatem habeat. Si enim haberet aliquam, tunc substaret alicui; hoc enim dicimus grave, quod simpliciter vel alicui substat. Et si hoc esset verum, esset aliquod aliud corpus quod moveretur ad extremum, quod omnibus supereminet; nunc autem non videmus aliquod tale præter ignem.

Secundo, quia cum sit aliquod medium et aliquod extremum determinata ad invicem plurimum distantia localiter (ut patet, præter dicta, ex eo quod ignis a deorsum movetur sursum ad angulos similes sphærales; et similiter unaquæque pars terræ et omne habens gravitatem fertur deorsum ad similes angulos sphærales, cum moveatur secundum rectum et terra sit circularis); rationabiliter sunt duo corpora extrema, grave et leve. Locis enim naturalibus existentibus, necesse est esse corpora mobilia ad illa, quia locus naturalis non est sine corpore. Unde cum sint duo loca, extremum scilicet et medium in mundo, necesse est esse corpora mobilia ad illa. Hujusmodi autem sunt grave et leve simpliciter; et hæc alia non sunt præter ignem et terram, ut sensu patet. — *Ibid.*

Quod autem præter duo extrema elementa sint alia duo intermedia, puta aer et aqua respective gravia et levia (aer quidem gravis respectu ignis, levis autem respectu aquæ; aqua vero levis respectu terræ, sed gravis respectu aeris), probatur, quia si dantur extremum et medium in mundo, cum hæc sint contraria, necesse est inter hæc contraria dari medium. Duorum enim contrariorum nihil prohibet esse unum aut plura media. Omnia enim contraria primo et principaliter dicta medium habent, ut probatur 10. *Metaphys.* (*text.* 22; l. 9, c. 7), quædam quidem unum, quædam plura, ut patet in coloribus. Quare inter duo corpora extrema, grave et leve, dabitur aliquod corpus grave medium, quod ad utrumque extremorum comparatum rationem utriusque habeat; et per consequens erit aliquis

locus intermedius. Quia enim locus naturalis non est sine corpore nato moveri ad ipsum, aut inexistente, cui proportionatur; manifestum est, quod necesse est inter grave et leve simpliciter sit aliquid medium, quod sit grave et leve ad aliud, quod nimirum comparatum ad leve sit grave et comparatum ad grave sit leve. Et sic patet, quod inter ignem et terram debet esse aliquod corpus medium. Hoc autem non esse unum tantum specie, sed duo, puta aerem et aquam, manifestum est tum sensu, tum quia si sunt duo elementa extrema, puta ignis et terra, necesse est alia duo intermedia esse, ut dicit Philosophus (*4. de Cœlo text.* 37; c. 5). Nam si unum contrarium est in natura, necesse est et alterum esse; ignis autem secundum naturam est calidus et siccus: ergo necesse est dari corpus ei oppositum secundum utramque qualitatem, quod vocamus aquam, quæ est frigida et humida. Rursum terra est frigida et sicca; ergo debet dari aliud corpus ei oppositum, quod sit calidum et humidum, quod vocamus aerem. Et sic manifestum est non esse plura corpora gravia quam levia, sed esse duo gravia, unum simpliciter et absolute, et alterum secundum quid et respective; et similiter esse duo levia, unum simpliciter, alterum respective, sicut dictum est de gravi. — *4. de Cœlo* l. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod a Philosopho dicuntur omnia elementa gravia præter ignem, quia præter ignem terra est gravissimum elementorum absolute, reliqua vero duo intermedia sunt gravia et levia respective seu ratione diversorum, ut dictum est (in c.). — *Vel dic*, quod aer prope terram et aquam, cum maxime alteretur, infrigidetur et ingrossetur, potest etiam concipere majorem gravitatem; et sic verum est, considerando talem aerem, plura esse elementa gravia quam levia; verum de elementis judicandum est secundum proprias naturas, et non secundum ea quæ illis aliunde accidunt. — *4. de Cœlo* l. 3.

Ad secundum dicendum, quod uter inflatus aere crasso, vicino scilicet aquæ et terræ, est gravior non inflato, et de eo locutus est Philosophus; secus vero si sit inflatus aere remoto a terra, vel si loquamur de aere secundum naturam suam disposito, de quo intelligendi sunt Simplicius, Themistius et Ptolemæus negantes aerem in loco suo gravitatem habere. — *Ibid.*

Ad tertium dicendum, quod si loquamur de aere *secundum se* et secundum naturalem suam dispositionem, non habet aliquam gravitatem, per quam ex loco suo moveatur deorsum, quoniam aer secundum suam naturalem dispositionem habet qualitatem unam simplicem, quæ est principium sui motus naturalis, quod ostendit simplicitas formæ substantialis ipsius, quæ est per se causa illius, et etiam unitas loci et simplicitas, ad quam per ipsam movetur per se; per istam autem qualitatem simplicem quiescit in loco suo naturali, cum est in eo, et movetur ad ipsum, ubicunque fuerit, sive deorsum in loco terræ vel aquæ, sive sursum in loco ignis. Si autem per ipsam movetur ad locum suum et quiescit in eo, ergo per ipsam non movebitur ex ipso. Impossibile enim est quod aliquod corpus simplex moveatur per unam formam simplicem ad aliquem locum, et ex illo iterum moveatur; nam cum per istam quiescat in loco suo, per ipsam non movebitur ex eo, quia nullum corpus per eandem formam quiescit in aliquo loco et movetur ex illo. Et hoc modo locuti sunt philosophi asserentes aerem in loco suo non habere gravitatem, et utrem inflatum non esse graviorem non inflato. — Si autem loquamur de aere *secundum accidens* et secundum dispositionem ejus præternaturalem, sic nihil prohibet aerem in regione sua aliquam habere gravitatem, et per consequens naturaliter descendere deorsum, si removeantur corpora sub illo existentia. Contingit enim aerem propinquum terræ vel aquæ frigiditate ipsius ingrossari et infrigidari præter naturam ejus (sicut aqua calefit ab igne); et quia frigiditas est causa gravitatis, contingit ipsum fieri gravem præter naturam suam, et consequenter ipsum moveri deorsum ad locum aquæ. Et sic aer per accidens, secundum quod hujusmodi, gravis est in aliqua parte

regionis suæ et per accidens movetur deorsum ex principio intrinseco per accidens existenti in ipso ex propinquitate terræ et aquæ; sicut et aer vicinus igni subtiliatus caliditate ignis, præter naturalem ejus dispositionem movetur secundum aliquid ad regionem ignis, et ignis in inferiori parte ejus ingrossatur humiditate aeris, et secundum aliquid movetur deorsum ad regionem aeris. Et hoc modo potest aer habere gravitatem in regione sua et per illam naturaliter ferri deorsum. Et secundum hunc modum loquitur Aristoteles de aere, quando (*4. de Cœlo text.* 30; c. 4) dicit ipsum habere gravitatem in regione sua et moveri deorsum distractis inferioribus, et non nisi violenter ferri sursum ad locum ignis, igne subtracto. Et secundum hunc modum potest esse verum, quod si uter repleatur aere sic disposito, gravior sit seipso non repleto. — *4. de Cœlo* l. 3.

Ad quartum dicendum, quod comparativus si proprie accipiatur, præsupponit positivum et infert ipsum; sed quandoque comparatio est abusiva, puta cum aliquid comparative dicitur respectu oppositi, sicut si dicitur: cygnus albior corvo; vel etiam si dicatur comparative, propter quod minus participat de opposito, ut si dicatur æthiops albior esse corvo, quia est minus niger; et similiter dicitur aliquod minus malum esse eligibilius magis malo, cum tamen malum non sit eligibile, nec æthiops sit albus; et secundum hunc modum dicitur aer gravior igne, quia est minus levis illo. Verum quia non consuevit Aristoteles argumentari ex locutionibus ambiguis, ideo dicendum est, quod quædam sunt, quæ dicuntur absolute, sicut album vel dulce, et in talibus comparativis præsupponitur positivum et infertur. Quædam autem sunt, quæ dicuntur quandoque absolute, quandoque comparative seu relative, sicut grave et leve; nam, ut dicitur *4. de Cœlo*, ignis dicitur absolute levis, terra autem absolute gravis, aer autem ad ignem quidem gravis, ad aquam vero et terram levis; sic et aqua ad terram quidem levis est, ad ignem autem et aerem gravis. Manifestum est autem, quod id quod est absolute grave, est etiam grave per compationem ad alia, et per hunc modum omne grave est gravius, et omne leve est levius. Non tamen sequitur quod omne levius est leve, aut omne gravius est grave, quia non sequitur quod si est leve ad alia, sit leve absolute; et eadem est ratio de gravi; quod patet similiter in magnitudine. Magnum enim communiter acceptum dicitur ad aliquid, ut patet in *Prædicam.* Sed appositum alicui rei dicitur absolute magnum, quod pertingit ad quantitatem debitam illi rei; sicut homo dicitur magnus absolute, qui pertingit ad perfectam quantitatem hominis. Et ita patet quod magnum dicitur absolute et ad aliquid. Unde est quod omne magnum absolute dicitur magnum ad aliquid, quod est esse majus; non autem omne majus est absolute magnum; multa enim sunt quæ absolute considerata sunt parva; quæ tamen aliis sunt majora. Et secundum hunc modum aer licet sit gravior per comparationem ad ignem, non tamen est absolute gravis, quia gravitas illi competit tantum comparative, non absolute. — 3. *de Cœlo* l. 3; *4. de Cœlo* l. 3.

ARTICULUS IV

UTRUM OMNIA ELEMENTA PRÆTER IGNEM HABEANT GRAVITATEM ET GRAVITENT IN PROPRIIS LOCIS.

Videtur quod omnia elementa præter ignem habeant gravitatem et gravitent in propriis locis.

1. Probat enim Philosophus (*4. de Cœlo text.* 29 ad 39; c. 4 et 5), quod aer in proprio loco habet gravitatem et gravitat, experientia utris de corio subtili, qui inflatus aere et in loco aeris existens velocius descendet inferius quam non inflatus; quod non esset, si aer gravitatem non haberet et non gravitaret in proprio loco. — *4. de Cœlo.* l. 3.

2. Præterea, dicit Philosophus (*4. de Cœlo text.* 39; c. 5), quod aer et aqua submotis corporibus substantibus eis moventur deorsum a regionibus suis naturali-

ter; ignis autem, si removeatur aer, non feretur deorsum nisi per violentiam; sed hoc non esset, nisi aer gravitatem haberet in proprio loco, per quam descenderet: ergo elementa habent gravitatem in propriis locis. — *Ibid.*

3. Præterea, Philosophus (3. *de Cœlo text.* 28; c.2) dicit, quod aer et aqua sunt necessaria in motu projectorum, quia habent naturam gravis et levis, per quam possunt deorsum et sursum faciliter moveri; cum ergo motus projectorum fiat deorsum in aere, oportet ipsum habere gravitatem, per quam deorsum feratur. — 3. *de Cœlo* l. 7.

Sed contra est, quod Ptolomæus (lib. *de Ponderibus*) ostendit, quod nec aer nec aqua in propria regione gravitatem habent; et de aqua ostendit ex eo quod immergentes se in aqua, quamvis ad magnam profunditatem submergantur, non sentiunt gravitatem ipsius, illam autem sentirent, si esset gravis; et de aere probat experientia opposita illi, quam affert Philosophus l. supra cit. — 4. *de Cœlo* l. 3.

Respondeo dicendum, quod, ut ex dictis patet, dupliciter loqui possumus de aere: *uno modo* secundum se et secundum naturalem suam dispositionem; et hoc modo aer non habet aliquam gravitatem, per quam ex loco suo moveatur deorsum; et hoc modo locuti sunt Ptolemæus et Themistius expositor Aristotelis, negantes aerem in proprio loco gravitare; et hoc modo uter impletus aere non erit gravior utre non impleto aere. *Alio modo* potest aer considerari secundum dispositionem præternaturalem ejus, et sic nihil prohibet aerem in regione sua habere aliquam gravitatem. Quia enim contingit aerem propinquum terræ vel aquæ frigiditate ipsorum ingrossari et infrigidari præter naturam ejus, et frigiditas est causa gravedinis, contingit ipsum fieri gravem præter naturam ipsius, et consequenter moveri deorsum ad locum aquæ, et sic per accidens esse gravem. Et secundum hunc modum loquitur Philosophus de aere, cum dicit, quod uter plenus aere est gravior seipso non repleto aere; et similiter, cum de eodem asserit, quod subtractis corporibus inferioribus descendit deorsum per gravitatem, quam habet, præternaturalem scilicet. — Et ex his patet *ad primum* et *secundum* objectum. — 4. *de Cœlo* l. 3.

Ad tertium dicendum, quod sensus Philosophi est, quod aer quia subtilis est, potest facile recipere motum, per quem moveat deorsum et sursum ea quæ projiciuntur.

ARTICULUS V

UTRUM MOTUS NATURALIS ELEMENTORUM SIT VELOCIOR IN FINE.

Videtur quod motus gravium et levium non sit velocior in fine.

1. Dicit enim Philosophus (5. *Phys. text.* 44; c. 4), quod motus irregularis est, qui non est æqualiter velox per totum; regularis vero, qui est æqualiter velox. Sed motus naturalis gravium et levium est regularis. Dicit enim Philosophus (*ibid. text.* 43), quod potest aliquid moveri localiter in magnitudine regulari et uniformi, atque adeo regulariter, si feratur per circulum vel per lineam rectam; motus autem naturalis gravium et levium est per lineam rectam: ergo talis motus non est velocior in fine. — 5. *Phys* l. 7; 8. *Phys* l. 20.

2. Præterea, natura est determinata ad unum; sic in motu recto est determinatum principium, medium et finis, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 76; c. 9); ergo in motu naturali gravium et levium, qui rectus est, erit etiam determinata velocitas a natura, et ita non erit velocior in fine. — 3. *de Cœlo* l. 5; 8. *Phys.* l. 20.

3. Præterea, motus ab extrinseco est velocior in principio quam in fine, ut dicit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 35; c. 6); sed motus naturalis gravium et levium est ab intrinseco; gravia enim et levia trahuntur in suo motu a fine, ad quem tendunt, ut dictum est: ergo motus naturalis gravium et levium non est velocior in fine. — 2. *de Cœlo* l. 8.

Sed contra: 1. Philosophus (8. *Phys.*

text. 76, c. 9; *de Cœlo text.* 88 et 89, c. 8; 2. *de Cœlo text.* 35, c. 6) dicit, quod quæ moventur motu recto naturali, ut elementa, velocius moventur in fine quam in principio. — 8. *Phys.* l. 20; 1. *de Cœlo* l. 17 et 18; 2. *de Cœlo* l. 8.

2. Præterea, cum natura magis accedat ad terminum sibi convenientem, debet velocius ferri cum appropinquat ad illum, quam cum recedit ab illo; sed illud est in fine motus, hoc in principio: ergo motus naturalis est in fine velocior. — 1a 2æ, q. 35, a. 6, c. et ad 6.

Respondeo dicendum, quod verissimum est et sensu manifestum, quod gravia et levia, quanto magis descendunt vel ascendunt, velocius moventur in fine quam in principio. Verum hujus accidentis rationem assignare difficile est. *Hipparchus* enim illam assignat ex parte moventis per violentiam, quia quanto magis elongatur motus, tanto minus remanet de virtute moventis, et sic motus fit tardior; unde motus violentus in principio quidem intenditur, in fine autem remittitur, in tantum quod finaliter grave non potest plus sursum ferri, sed incipit moveri deorsum propter parvitatem ejus quod remanserat de virtute motoris violenti, quæ quanto magis minoratur, motus contrarius fit velocior. Sed ista ratio est particularis solum in his quæ moventur naturaliter post motum violentum; non autem locum habet in his quæ moventur naturaliter, eo quod generantur extra propria loca. — *Alii* assignaverunt hujus causam ex parte mèdii, per quod fit motus, puta aeris, qui minus resistit, quanto plus proceditur in motu naturali, et ideo minus potest impedire motum naturalem. Sed et hæc ratio non minus competeret in motibus violentis quam naturalibus, in quibus tamen contrarium accidit.

Et ideo dicendum est cum Aristotele, quod causa hujus accidentis est, quod quanto corpus grave magis descendit, tanto magis confortatur gravitas ejus propter propinquitatem ad locum proprium; quo enim magis descendit grave, fortius impellitur aliquid juxta terminum sui motus, et per consequens velocius fertur ad proprium locum. Velocitas enim major et minor sequitur majorem et minorem gravitatem; major autem gravitas gravis oritur ex majori descensu; quanto enim grave corpus amplius descendit, eo velocitas corporis major est, et similiter gravitas. Nam corpus grave velox est per suam gravitatem, augetur autem gravitas elementi gravis magis descendèntis per plures partes aeris relicti a tergo et descendentis propter descensum lapidis. Cum enim aer prope terram existens ab aquæ et terræ frigiditate sit incrassatus, fit gravis, et naturaliter descendit deorsum, ut dicit Philosophus (4. *de Cœlo text.* 36; c. 5); et per consequens auget gravitatem gravis, et eo magis, quo plus aeris descendit; quod contingit, quando grave magis ab eminenti loco descendit. Unde manifestum est, quod motus naturalis gravium et levium est in fine velocior. — 1. *de Cœlo* l. 17; 4. *de Cœlo* l. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod duo sunt modi irregularitatis in motu: *unus* est sumptus ex parte rei, in qua aliquid movetur, ut patet præcipue in motu locali, quia impossibile est quod motus sit regularis vel uniformis, qui non transit per magnitudinem regularem, id est uniformem. Dicitur autem magnitudo regularis vel uniformis, cujus quælibet pars uniformiter sequitur ad aliam partem, et sic quælibet pars potest supponi alteri parti, ut patet in linea circulari et etiam in recta. Magnitudo autem irregularis est, cujus non quælibet pars sequitur ad aliam partem uniformiter, sicut patet in duabus lineis facientibus angulum, quarum una applicatur alteri non in directum, sicut partes unius lineæ sibi invicem in directum applicantur. Et ideo motus circularis est regularis et similiter motus rectus; sed motus reflexi et obliqui, quia faciunt angulum, non sunt regulares nec in magnitudine regulari, vel quicunque alius motus sit per quamcumque magnitudinem, cujus quæcunque pars non conveniat cuicunque parti per uniformitatem applicationis, vel cujus una pars non convenienter possit contingere aliam partem. Si enim

illa pars quæ continet angulum, supponatur illi parti quæ angulum non continet, non erit conveniens contactus. — *Alter* est ex diversitate modi motus. Determinatur enim iste secundus modus irregularitatis ex velocitate et tarditate, quia ille motus dicitur regularis, cujus est eadem velocitas per totum; irregularis autem, cujus una pars est velocior altera, ut contingit in motu recto gravium et levium; hæc enim a principio irregulariter feruntur ad finem, quia in motibus naturalibus prædictorum, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 76; c. 9), quanto plus distant a quiescente, tanto velocius feruntur. — 5. *Phys.* l. 7; 8. *Phys.* l. 20.

Ad secundum dicendum, quod natura est determinata ad principium, medium et finem, quia natura abhorret infinitum; non tamen est determinata in gravibus et levibus ad modum motus, quia hæc a principio irregulariter feruntur, ut dictum est (in c.). — l. c. in arg.

Ad tertium dicendum, quod gravia et levia moventur a principio extrinseco per modum finis, non autem per modum agentis, quomodo moventur ea quæ violenter moventur. — *Vel dic*, quod gravia et levia moventur a principio extrinseco, puta a generante, in quantum causat in illis intrinsecum principium motus; non autem moventur a principio extrinseco agente immediate influente in ipsis motum, quomodo moventur quæ violenter moventur quæ proinde velocius moventur in principio quam in fine. — 3. *c. Gent.* c. 88, n. 4 et 5.

ARTICULUS VI

UTRUM LOCUS IGNIS SIT CONCAVUM LUNÆ, AERIS VERO SUPERFICIES CONCAVA IGNIS, ET SIC DE SINGULIS.

Videtur quod locus ignis non sit concavum lunæ, nec aeris superficies concava ignis, nec aquæ superficies concava aeris, nec terræ superficies concava aquæ.

1. Dicit enim Philosophus (*4. Phys. text.* 41; c. 4), quod locus est immobilis; sed superficies concava lunæ est mobilis, sicut et ipse orbis lunæ, cum circulariter moveatur; et similiter totus ignis cum sit mobilis, etiam ejus superficies et terminus erit mobilis: ergo nec superficies concava cœli lunæ erit locus ignis, nec superficies concava ignis erit locus aeris, et sic de reliquis. — *4. Phys.* l. 6.

2. Præterea, ille est locus aquæ, ad quem naturaliter tendit; sed naturaliter tendit ad terram illamque subingreditur, ut manifeste ostendit perennitas fluviorum: ergo locus aquæ non est superficies concava aeris supra terram. — 2. *Sent.* d. 14, q. 1, a. 5, arg. 4.

3. Præterea, homo dicitur minor mundus, quia in eo est similitudo totius universi; sed in corpore humano cerebrum, quod est frigidum, secundum Philosophum, est positum supra cor, quod est fons totius caliditatis: ergo et in universo aqua debet esse supra ignem, et per consequens locus ejus non erit superficies aeris. — 2. *Sent.* l. c. a. 1, arg. 2.

4. Præterea, omne continuum est divisibile in infinitum; sed aqua aliquo modo divisa per rarefactionem ad aliquod spatium aeris ascendit, ut quando vapores elevantur: ergo tantum potest dividi quod supra aerem ascendit, et sic locus ejus non erit superficies concava aeris, sed vel ignis vel cœli lunæ. — 2. *Sent.* l. c. a. 1, arg. 4.

5. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 91, c. 8; 2. *de Cœlo text.* 98, c. 14; *4. Phys. text.* 42, c. 7), quod locus terræ est medium seu centrum; sed medium non habet rationem continentis, sed contenti: ergo locus terræ non est superficies concava aeris. — 1. *de Cœlo* l. 18; 2. *de Cœlo* l. 26; *4. Phys.* l. 6.

6. Præterea, cum unumquodque corpus feratur ad suum locum, illud erit locus corporis, ad quod illud corpus movetur, ut dicitur *4. Phys.* (*text.* 48; c. 7); sed terra non movetur ad superficiem aquæ, sed ad centrum: ergo locus terræ non est superficies aquæ. — *4. Phys.* l. 8; *Opusc.* 52.

7. Præterea, si terra amoveretur a loco suo, aqua descenderet, ut vult Philosophus

(4. *de Cœlo text.* 39; c. 5), et similiter aer in locum aquæ, si amoveretur aqua: ergo locus aquæ non est superficies concava aeris, nec locus aeris superficies concava ignis. — *Opusc.* 52; 4. *de Cœlo* l. 3.

Sed contra est 1. quod Philosophus (1. *de Cœlo text.* 91, c. 8; 4. *Phys. text.* 47, c. 5) dicit, quod locus ignis est superficies cœli lunæ, locus vero aeris superficies concava ignis, et locus aquæ superficies concava aeris, et locus terræ superficies concava aquæ. — 1. *de Cœlo* l. 18; 4. *Phys.* l. 8.

2. Præterea, corpori ejusdem speciei debetur unus locus naturalis secundum numerum; unde 2. *de Cœlo* (*text.* 102; c. 14) dicitur, quod ad eundem locum movetur pars terræ et tota terra; sed omnis aqua est omni aquæ eadem secundum speciem (cf. 4. *Phys. text.* 48; c. 5): cum ergo naturalis locus hujus aquæ sit sub aere et supra terram, quod motus ejus ostendit, videtur quod locus naturalis aquæ similiter sit sub aere et supra terram. — 2. *Sent.* d. 14, q. 1, a. 1, arg. 1 *Sed contra.*

3. Præterea, secundum Philosophum (in 4. *Phys. text.* 43; c. 5) corpus continens se habet ad contentum sicut totum ad partem, et sicut forma ad materiam; quia continens invenitur habere plus de specie quam contentum; unde 2. *de Generat.* dicitur, quod species in terminis est. Sed aqua, ut ejus grossities ostendit, minus habet de specie quam aer, et aer quam ignis, et terra quam aqua. Ergo aqua nullo modo potest esse supra aerem, sed locus ejus erit superficies aeris, et similiter locus aeris erit superficies ignis. — 2. *Sent.* l. c. arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod cum locus sit terminus corporis continentis, ut dicitur in 4. *Phys.* (*text.* 39, c. 4; cf. *text.* 47, c. 5), satis potest esse manifestum, quis sit locus omnium elementorum. Nam elementi ignis naturalis locus est concavum lunæ: tum quia illo circumdatur ipsumque tangit; tum quia ad ipsum naturaliter fertur; tum quia ignis respectu illius habet rationem materiæ, et cœlum lunæ habet rationem formæ. Locus vero aeris est superficies ignis; locus aquæ superficies aeris; et locus terræ superficies aquæ. Licet enim aqua et aer habeant potius rationem contenti quam continentis, quia tamen superficies corporis continentis, ut dicitur 4. *Phys.* (*text.* 41; c. 4), non habet rationem loci secundum quod est superficies talis corporis, sed secundum ordinem situs quem habet in toto universo immobili, seu ad primum continens seu locans, puta cœlum, ex quo tota ratio loci in omnibus continentibus repetitur, seu quatenus magis et minus illi appropinquat (cf. 4. *Phys.* l. 6) — unde fit, ut licet sit idem centrum realiter mundi et terræ, corpora gravia moveantur ad medium seu centrum, non quatenus est centrum terræ, sed mundi, sicut et corpora levia et specialiter ignis movetur ad extremum cœlestis corporis, ut dicit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 100, c. 14; cf. 2. *de Cœlo* l. 26); — propterea, quia terra ex natura sua est maxime elongata a corpore cœlesti, propter ejus materialitatem, debetur illi locus remotissimus a primo continente, qui est propinquissimus medio. Hic autem est superficies aquæ, secundum quod propinquat ad medium. Et locus aquæ erit superficies aeris illam continens, secundum ordinem situs, quem habet in toto universo immobili, ut dictum est. Unde manifestum est, quod locus singulorum elementorum est, qui dictus est. — 1. *de Cœlo* l. 18; 2. *de Generat.* l. 8; 4. *Phys.* l. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod licet cœlum lunæ moveatur circulariter, manet tamen, quatenus similiter se habet, in eadem scilicet elongatione ad nos, ut dicit Philosophus (4. *Phys. text.* 42; c. 4). Et similiter ignis continens aerem movetur, et similiter aer respectu aquæ, et aqua respectu terræ, prout sunt hæc corpora; prout tamen considerantur secundum ordinem, quem habent ad totum corpus cœli, non moventur; nam aliquod corpus, quod succedit, eundem ordinem vel situm habet per comparationem ad totum cœlum, quem habuit corpus, quod prius affluxerat, ut patet ex Philosopho. (4. *de Cœlo text.* 37; c. 5). — 4. *Phys.* l. 6.

Ad secundum dicendum, quod corpora inferiora præter motus proprios sequuntur quodammodo motum superiorum; et quanto corpus inferius est perfectius, tanto magis consequitur de motu superioris: quod patet ex hoc, quod in corporibus cœlestibus orbis inferior præter motum proprium retinet motum superioris orbis, quo defertur. Ita etiam est in elementis, quod ex motu corporum cœlestium aliquid consequuntur de motu circulari, præter motus proprios naturales: quod evidentissime apparet in refluxu maris, qui sequitur motum lunæ. Non tamen hoc fit per motum violentum, quia dicit Commentator in 4. *de Cœlo*, quod motus, quibus elementa sequuntur impressiones corporum cœlestium, non sunt violenti, cum sit secundum naturalem ordinem corporum, quod inferiora superiorum impressionem sequantur, et tanto plus, quanto perfectius fuerit in natura corpus inferius. Et per hunc modum ex impressione cœli moventis elementa ad mixtionem, aqua subingreditur terram, ut sit apta ad generationem mineralium et animalium et plantarum. — 2. *Sent.* d. 14, q. 1, a. 5, ad 4.

Ad tertium dicendum, quod non oportet esse eundem situm partium in universo, qui est in homine; quia in universo ordinantur corpora super nos secundum quod sunt minus immaterialia; sed in homine secundum quod expedit ad conservationem vitæ et ad convenientem exsecutionem animæ; et propter hoc, illud quod est principium vitæ in homine, scilicet cor, est in medio positum, ut ab omni læsione conservetur et vitam proportionaliter in omnes partes corporis diffundat; sed cœlum, quod propter suam impassibilitatem est conservans non conservatum ab alio, est in extremo positum, quasi continens; cujus tamen motus est ut vita quædam natura existentibus omnibus, ut in 8. *Phys.* (*text.* 1; c. 2) dicitur, ad similitudinem motus cordis in animali, ut dicit Rabbi Moyses. — 2. *Sent.* l. c. a. 1, ad 2.

Ad quartum dicendum, quod corpora naturalia in infinitum dividi non possunt, quia omnium natura constantium, ut in 2. *de Anima* (*text.* 41; c. 4) dicitur, est terminus magnitudinis, nec tantum in augmento, sed etiam in diminutione; et ideo etiam est invenire minimam carnem et minimam aquam, ut in 1. *Phys.* (*text.* 36; c. 4) dicitur. Et ideo in qualibet specie oportet esse terminum quendam rarefactionis, ultra quem species non salvatur. Unde ultima raritas, ad quam potest perveniri, est secundum quod materia stat sub forma ignis, ut dicit Commentator in 4. *Phys.* (*text.* 72). Unde posset aqua tantum rarefieri, quod jam non esset aqua nec vapor, sed aer vel ignis. — 2. *Sent.* l. c. a. 1, ad 4.

Ad quintum dicendum, quod locus terræ dicitur a Philosopho (ll. cc. in arg.) circa medium, quia superficies continens terram dicitur locus ejus, secundum propinquitatem ad medium seu ad centrum, ut dictum est (in c.). — 1. *de Cœlo* l. 18.

Ad sextum dicendum, quod motus locati non est ad ipsam superficiem locantis propter superficiem, sed propter virtutem conservativam et formativam ipsius. Et ideo cum virtus formativa terræ sit frigiditas, quæ causatur ex materia distante (1) ad primum calefaciens, quod est cœlum, et inchoatio hujus virtutis sit in concavo aquæ, perfectio autem ejus in centro; ideo terra movetur ad centrum, et non ad superficiem aquæ; et inde est, quod terra est simpliciter gravis. Virtus autem formativa ignis est caliditas perfecta, quæ est completa in concavo lunæ (2) et deficiens in convexo aeris; et hinc est, quod ignis non solum movetur ad convexum ignis, sed etiam ad concavum orbis lunæ; propter quod ignis est simpliciter levis. Virtus autem formativa aeris incipit in concavo ignis, et est deficiens in convexo aquæ, perfecta autem in medio. Et sic etiam est de aqua suo modo: et ideo motus aquæ est a terra et ab aere ad medium ejus; et motus aeris secundum naturam est ab aqua et igne ad medium locum. Propter quod aer et aqua non sunt simpliciter leves neque graves, sed in respectu. Et sic patet causa, quare terra

(1) Al. « ex tanta distantia ». — (2) Al. « in concavo orbis lunæ ».

moveatur deorsum simpliciter, et non ad concavum aquæ, licet sit locus ejus : quia hoc facit virtus formativa, quæ est in loco. — *Opusc.* 52.

Ad septimum dicendum, quod motus aeris ad locum terræ non est naturalis motus illius vel aquæ, de quo tantum loquimur in præsenti, sed est violentus, quia corruptivus est utriusque ; nam cum aqua movetur ad locum terræ, inspissatur a frigiditate loci inspissatione majori, quam requiratur ad formam aquæ ; unde convertitur in terram. Similiter cum aer descendit ad locum aquæ, infrigidatur et inspissatur a frigiditate illius loci et convertitur in aquam. — *Opusc.* 52; 4. *de Cœlo* l. 3.

ARTICULUS VII

UTRUM PROJECTA MOVEANTUR AB AERE AN VERO A VIRTUTE IMPRESSA.

Videtur quod projecta moveantur a virtute impressa et non ab aere.

1. Dicit enim Philosophus (3. *de Cœlo text.* 28 ; c. 2), quod projiciens facit motum violentum gravis, imprimens ipsi potentiam ; sed hæc nihil aliud est quam virtus quædam : ergo projecta moventur a virtute impressa. — 3. *de Cœlo* l. 7.

2. Præterea, quando pila repercutitur a pariete, movetur ab illo et non ab aere ; sed non nisi per virtutem impressam a pariete : ergo idem quod prius. — 8. *Phys.* l. 8.

3. Præterea, omne movens dat moto tria : inclinationem, motum et quietem ; sed inclinatio ad motum sursum in gravi non est aliud quam qualitas quædam : ergo projecta moventur a virtute impressa. — 1a 2æ, q. 23, a. 4, c.

4. Præterea, Philosophus (8. *Phys. text.* 82 ; c. 10) refellit Platonem asserentem projectum moveri ab aere per hoc, quod projiciens simul movet lapidem et aerem, tum aer motus propellit lapidem ; ergo movebitur projectum a projiciente media virtute. — 8. *Phys.* l. 22.

5. Præterea, si projectum movetur ab aere, movetur, postquam non tangitur a projiciente, *vel* propter antiperistasim, id est repercussionem seu contraresistentiam, quia aer motus repercutitur ad alium aerem, et ille ad alium, et sic deinceps, et per talem repercussionem aeris ad aerem movetur lapis ; *vel* per hoc, quod aer, qui continuus existens a projiciente impellitur, velocius impellit corpus projectum, quam sit motus, quo corpus projectum fertur naturaliter in proprium locum, ut dicit Philosophus (4. *Phys. text.* 68 ; c. 8) ; sed neutrum dici potest. Non primum, quia sequeretur ex tali antiperistasi, quod omnia simul moverentur seu quod totus aer simul moveret et moveretur, et per consequens, quod simul quiescerent omnia ; quod patet esse falsum. Neque secundum, quia, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 82, c. 10), similiter videretur possibile, quod moveretur aer non, tangente neque movente primo motore, puta projiciente. Unde videtur necessarium, quod simul dum primum movens movet, omnia moveantur, et illo quiescente omnia quiescant ; quæ sunt falsa. — 4. *Phys.* l. 11 ; 8. *Phys.* l. 22.

Sed contra est : 1. quod Philosophus (3. *de Cœlo text.* 28, c. 2 ; et 8. *Phys. text.* 82, c. 10) dicit, quod projecta moventur a projiciente imprimente tam ipsi projecto, quam aeri quo utitur tamquam instrumento ad velocius promovendum ipsum projectum ; per motum autem localem nulla qualitas immediate et per se producitur, ut dictum est, sed solus motus. — 3. *de Cœlo* l. 7 ; 2. *de Cœlo* l. 8.

2. Præterea, (8. *Phys. text.* 82, c. 10) dicit Philosophus, quod projectum movetur ab aere, quatenus projici dat aeri, quod possit movere projectum. — 8. *Phys.* l. 22.

Respondeo dicendum, quod projecta moventur a projiciente imprimente tum ipsi projecto tum aeri, quo utitur tamquam instrumento necessario ad talem motum, aliquid, quod *non* est *qualitas* (per quam movetur projectum, quo modo generans imprimit genito formam, ad quam consequitur motus naturalis), tum quia sic motus violentus esset naturalis, nam esset a principio intrinseco : quod est contra rationem motus violenti ; tum quia sequeretur, quod

lapis ex hoc ipso, quod movetur localiter per violentiam, alteraretur, quod est contra sensum; — sed est *solus motus:* quod fit, dum projiciens tangit lapidem. Verum est tamen, quod quia aer est susceptibilior talis impressionis, puta motus, tum quia est subtilior, tum quia est quodammodo levis, velocius movetur per impressionem et motum violenti motoris quam lapis. Et sic cessante violento motore aer ab eo motus ulterius propellit lapidem, et etiam aerem conjunctum, qui etiam movet lapidem ulterius. Et (hoc) fit, quousque durat impressio primi motoris violenti, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 82; c. 10). Et inde est, quod quamvis motor violentus non sequatur ipsum mobile, quod per violentiam fertur, puta lapidem, ut præsentialiter ipsum moveat, tamen movet per impressionem aeris. Si enim non esset tale corpus, quale est aer, non esset motus violentus. Nec tamen motus projecti semper durat, quia cum secundum movens, puta aer, primo motus a projiciente, minus habeat de potentia movendi quam primum, et tertium quam secundum, oportet quod cesset motus projectionis: ex hoc scilicet, quod minor est virtus movendi in consequenti, quam in eo in quo fuit primo. Et tunc tandem, propter minorationem virtutis movendi, venietur ad hoc, quod id quod est primum et prius respectu sui consequentis, non faciet ipsum consequens habere potentiam movendi, sed faciet ipsum tantummodo moveri. Et tunc necesse est quod simul dum ultimum illud movens pausat movendo, et motum ab ipso pauset a moveri; et per consequens pausabit totus motus, quia ultimum motum non potest movere aliquid aliud. — 3. *de Cœlo* l. 7; 2. *de Cœlo* l. 8; 8. *Phys.* l. 22.

Ad primum ergo dicendum, quod projiciens imprimit aeri, quo tamquam instrumento utitur ab promovendum grave, et ipsi gravi, motum; non autem ullam qualitatem, ut dictum est. — 3. *de Cœlo* l. 7; 2. *de Cœlo* l. 8.

Ad secundum dicendum, quod pila repercussa movetur a pariete per accidens, et per se a projiciente. Nam paries non dat illi ullum impetum ad motum, imprimendo illi motum, sed hoc facit projiciens. Per accidens enim fuit, quod dum a pariete impediretur, ne secundum motum sibi impressum atque adeo secundum impetum ferretur, eodem impetu et motu manente in contrarium motum resilivit. — 8. *Phys.* l. 8.

Ad tertium dicendum, quod licet in motu naturali tria illa considerentur vel etiam quatuor, puta proprietas, per quam proportionatur mobile ad talem locum; secundo motus ad finem; tertio forma vel locus; quarto quies in forma vel in loco; — eadem tamen tria vel quatuor etiam considerari possunt in repulsione, atque adeo in motu violento; projiciens enim imprimit motum gravi; grave autem motum tendit sursum et ibi sistit, quamdiu æqualis est virtus moventis sursum et gravitatis mobilis deorsum moventis. — *Opusc.* 3, c. 107; 1a 2ae, q. 23, a. 4, c., q. 26, a. 2, c.; *Quæst. disp. de Spe* a. 3, c.

Ad quartum dicendum, quod Plato tantum dicebat, quod projiciens movebat aerem et lapidem, tum aer motus propellebat lapidem; contra quod dictum optime valent rationes Philosophi supra allatæ; at Philosophus dicit, quod projiciens dat aeri non solum quod moveatur sicut et lapis, quem projicit, sed etiam eidem dat, ut possit movere et propellere lapidem, quamvis quia secundum movens minus habet de potentia movendi quam primum movens, puta projiciens, ideo motus projecti cesset. — 8. *Phys.* l. 22.

Ad quintum dicendum, quod lapis movetur ab aere neque per antiperistasim neque per motum aeris, ut volebat Plato, sed per hoc quod projiciens imprimit aeri non solum ut moveatur, sed etiam ut moveat projectum, ut dictum est (in c. et ad 4). — *Ibid.*

ARTICULUS VIII

UTRUM PROJECTA MOVEANTUR VELOCIUS IN PRINCIPIO QUAM IN MEDIO VEL IN FINE.

Videtur quod projecta non moveantur velocius in principio quam in medio vel fine.

1. Dicit enim Philosophus (2. *de Cœlo text.* 35; c. 6), quod projecta velocius moventur circa medium; ergo non moventur velocius in principio. — 2. *de Cœlo* l. 8.

2. Præterea, tunc est major velocitas in projecto, quando facit majorem impulsum; sed projectum facit majorem impulsum in eo quod mediocriter distat, quam in eo quod est omnino propinquum, vel in eo quod est multum remotum, ut patet experientia: ergo projectum non movetur velocius in principio. — *Ibid.*

3. Præterea, velocitas major in motu projectorum oritur ex majore vi et impulsu medii deferentis, quod facilius recipit impressionem moventis, quam ipsum corpus grave, quod projicitur; sed major est vis et impulsus medii in medio quam in principio; nam in medio plus est de aere commotum quam in principio vel in fine; nam in principio parum de aere commovetur, et in fine incipit debilitari impressio projicientis: ergo projecta non moventur velocius in principio quam in medio vel in fine. — *Ibid.*

Sed contra est: 1. quod Philosophus (11. *Problem.* 6; et 1. *de Cœlo text.* 89; c. 8) dicit, quod omnia quæ per violentiam moventur, tanto tardius feruntur, quanto magis elongantur a motore, qui vim intulit, sicut patet in iis quæ projiciuntur; sed in medio hujusmodi projecta magis elongantur a motore quam in principio: ergo projecta velocius moventur in principio. — 1. *de Cœlo* l. 18.

2. Præterea, Philosophus (2. *de Cœlo text.* 35; c. 6) dicit, quod in his quæ contra naturam moventur, invenitur maxima velocitas versus terminum a quo; sed projecta moventur contra naturam: ergo in illis major velocitas motus est in principio. — 2. *de Cœlo* l. 8.

Respondeo dicendum, quod in motu gravium violento, qui fit ab extrinseco, duo consideranda sunt: *primo* quidem activum principium talis motus; et ex parte hujus, talis motus est velocior in principio quam in medio et fine. Et ratio est, quia actio contrarii facit ad velocitatem et intensionem motus, ita ut eo velocior et intensior sit motus, quo major est contrarietas. Sic enim aqua calida fortius et citius congelatur, ut dicit Philosophus (1. *Meteorol.* sum. 3, c. 2; al. c. 12), et motus sensitivæ partis, qui est ab exteriori, puta a re ad animam, magis sentitur, quod est magis contrarium. Et ratio est, quia unumquodque suo modo nititur ad resistendum contrario et ad sui conservationem; nam unumquodque et seipsum nititur imprimere et oppositæ contrarietati obsistere. Et ideo major est velocitas motus in principio quam in medio vel fine. Quod ex hoc etiam evidentius apparet, quod quia omne agens agendo repatitur, et in medio agente aliquid repatitur, necesse est quod non tam cito et fortiter agat, sicut potest in principio, antequam repatiatur a passo. *Secundo*, potest considerari principium passivum seu patiens; et ex parte hujus, motus violentus projectorum est minor in principio quam in fine. Et ratio est, quia magis contrariatur in principio. — 1a 2æ, q. 35, a. 6, ad 2, et *Cajetanus* in h. l.; 1. *c. Gent.* c. 42, n. 4; 1. *de Cœlo* l. 17 et 18; 2. *de Cœlo* l. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod motus projectorum tripliciter potest comparari: *primo* quidem ad projiciens, quod vim intulit, et est principium activum talis motus; et ratione hujus, motus projectorum est velocior in principio quam in medio vel fine, ob rationes allatas. *Secundo*, ad principium passivum motus seu ad patiens; et ratione hujus, talis motus est velocior in medio quam in principio, ob rationem dictam. *Tertio*, ad medium deferens projectum; et ratione hujus, motus violentus projectorum est itidem minus velox in principio quam in medio tum loci tum temporis, ut dictum est (in c.). — Et sic patet *ad secundum* et *tertium*.

Et hæc dicta sint in libros *de Cœlo*, ad majorem gloriam præpotentis Dei, ad honorem Beatæ Virginis Mariæ, et ad laudem Angelici Doctoris S. Thomæ Aquinatis, omnium theologorum principis.

IN LIBROS

DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE

Sicut tradit Philosophus (3. *de Anima text.* 38; c. 8), scientiæ secantur quemadmodum et res; nam et omnes habitus distingnuntur per objecta, ex quibus speciem habent. Res autem, quas considerat naturalis, sunt motus et mobile. Dicit inim Philosophus (2. *Phys. text.* 71; c. 7), quod quæcunque mota movent, sunt physicæ speculationis; et ideo oportet quod secundum differentiam motuum et mobilium distinguantur et ordinentur partes scientiæ naturalis. Primus autem motuum est ipse *motus localis*, qui est perfectior et communior omnibus motibus naturalibus, ut probatur in 8. *Phys.* (*text.* 54 sqq.; c. 7). Et ideo post considerationem motuum et mobilium in communi, quam tradidimus in *prima parte* scientiæ naturalis, primo oportuit quod tractaretur de corporibus secundum quod moventur motu locali; quod actum est in *secunda parte*.

Restat igitur, ut in *tertia parte* consideremus alios motus consequentes, qui non sunt communes omnibus motibus corporalibus, sed inveniuntur in solis inferioribus. Inter quos principatum obtinet *generatio* et *corruptio*. *Alteratio* enim ordinatur ad generationem sicut ad finem, qui est perfectior naturaliter his quæ sunt ad finem. *Augmentum* etiam consequenter se habet ad generationem. Nam augmentum non fit sine quadam particulari generatione, qua scilicet nutrimentum convertitur in nutritum; sicut etiam dicit Philosophus (2. *de Anima*), quod cibus nutrit in quantum est potentia caro, et auget in quantum est potentia quanta caro. Et ideo necessarium est, ut quia hi motus consequenter se habent ad generationem, simul cum illis de generatione et corruptione tractetur.

Est autem considerandum, quod de unoquoque, quod in pluribus invenitur, prius est considerandum id quod est commune, quam ad species descendatur; nam alioqui idem oportebit dicere multoties; nam in singulis id quod est commune repeteretur, ut probat Philosophus (1. *de Partibus Animal.* c. 1). Et ideo oportet prius de generatione et corruptione in communi determinare quam ad partes ejus descendere. Similiter etiam considerare oportet, quod si in aliquo genere aliquod primum invenitur, quod sit causa aliorum, ejusdem considerationis est commune genus, et id quod est commune in illo genere; quia illud primum est causa totius generis. Quia ergo in genere generabilium et corruptibilium sunt quædam prima principia, puta *elementa*, quæ sunt causa generationis, corruptionis et alterationis in omnibus aliis corporibus: propterea in hac tertia parte Philosophiæ naturalis *primo* determinabimus de generatione et corruptione in communi, et de aliis motibus consequenter; *deinde* de generatione et corruptione elementorum. Prior vero consideratio erit in quinque partes distributa. Nam *primo* agemus de generatione et corruptione in communi, *secundo* de alteratione, *tertio* de rarefactione, *quarto* de augmentatione, *quinto* de quibusdam requisitis ad prædicta.

IN LIBRUM PRIMUM

DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE

QUÆSTIO XXXV

DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE IN COMMUNI.

CIRCA PRIMUM QUÆRUNTUR TREDECIM:

1. Utrum recte a Philosopho definiatur generatio.
2. Utrum terminus generationis sit forma vel compositum.
3. Utrum de ratione generationis sit, ut terminus formalis illius accipiat esse per illam.
4. Utrum omnis generatio sit ab univoco.
5. Utrum idem accidens numero maneat in genito et in corrupto.
6. Utrum materia prima sit subjectum immediatum inhæsionis omnium accidentium.
7. Utrum in generatione substantiali fiat resolutio præcedentis compositi usque ad materiam primam.
8. Utrum generatio sit mutatio successiva an vero instantanea.
9. Utrum generatio unius sit corruptio alterius.
10. Utrum generatio et corruptio sint mutationes naturales.
11. Utrum expulsio formæ præcedentis et introductio sequentis sint idem.
12. Utrum expulsio formæ substantialis præcedentis naturaliter præcedat introductionem formæ sequentis.
13. Utrum expulsio formæ præcedentis et introductio sequentis fiant in instanti.

ARTICULUS I

UTRUM GENERATIO RECTE A PHILOSOPHO DEFINIATUR.

Videtur quod generatio non recte definiatur a Philosopho, sit quodmutatio totius nullo sensibili manente ut subjecto eodem:

1. quia in divinis datur generatio proprie dicta; sed illa non est mutatio, quia in Deo nulla est mutatio, cum sit primus motor omnino immobilis, ut probat Philosophus (8. *Phys. text.* 35; c. 5): ergo generatio male definitur quod sit mutatio. — 1a, q. 27 a. 2; 1. *Sent.* d. 4, q. 1, a. 1, arg. 1; d. 8, q. 3, a. 1, arg. 2 *Sed contra.*

2. Præterea, in generatione sequente corruptionem hominis neque materia neque forma mutatur, quia illa est ingenerabilis et incorruptibilis, ut dicit Philosophus (1. *Phys. text.* 82; c. 9), et similiter hæc, ut dictum est; ergo cum totum sumat suam realitatem a partibus, male definitur generatio, quod sit mutatio totius. — 1. *Phys.* l. 15; 1a, q. 75, a. 6.

3. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 24, c. 4; 2. *de Generat. text.* 25, c. 4), quod in generatione aquæ ex aere remanet in materia aeris passio sensibilis communis aeri et aquæ, puta humiditas et diaphaneitas: ergo male definitur generatio, quod sit mutatio, nullo sensibili manente eodem; nam frigus est qualitas sensibilis. — 1. *de Generat.* l. 10; 2. *de Generat.* l. 4.

4. Præterea, ideo idem homo numero in resurrectione reparabitur, quia manet eadem forma numero hominis, cum sit incorruptibilis, et manet etiam eadem numero materia, quæ tali formæ fuit subjecta et sub dimensionibus iisdem, ex quibus habebat, ut esset individualis materia, et ita ex conjunctione ejusdem animæ numero ad eandem materiam numero, idem homounmero reparabitur. Sed materia subjecta dimensionibus est quid sensibile;nam quantitas ponitur inter sensibilia communia a Philosopho (2. *de Anima text.* 64; c. 6). Ergo in generatione sequente corruptionem hominis et præcedente ejus resurrectionem remanet idem subjectum sensibile. — 4. *c. Gent.* c. 81.

Sed contra est auctoritas Philosophi definientis generationem, quod sit mutatio alicujus totius nullo subjecto sensibili manente eodem. — 1. *de Generat.* l. 10.

Respondeo dicendum, quod recte fuit a Philosopho tradita definitio generationis. Explicat enim ejus genus et differentiam, ex quibus constat omnis bona definitio (7. *Metaph.* l. 3). Dicitur enim *primo*, *mutatio*, tamquam genus generationis, quia vere generatio est species mutationis in communi, ut docet Philosophus (5. *Phys. text.* 7, c. 1; 11. *Metaphys.* sum. 4, c. 3; al. l. 10, c. 12. Et propterea in mutatione convenit generatio cum aliis speciebus, puta cum alteratione, augmentatione et motu locali; nam in generatione fit mutatio in ipsa substantia, sicut in alteratione fit in qualitate, et in augmentatione fit in quantitate, et in motu locali fit in loco. Dicitur *secundo*, *totius*, tamquam differentia distinguens generationem a reliquis speciebus mutationis; quia per generationem compositum non solum mutatur secundum passiones, sicut fit in reliquis mutationibus, sed etiam secundum totam substantiam, quatenus nimirum materia illius accipit aliam formam substantialem, per quam constituitur aliud compositum, tamquam novum subjectum sensibile omnium accidentium, ut quando ex aere generatur aqua et ex toto semine totus sanguis. — 7. *Metaphys.* l. 3; 5. *Phys.* l. 2; 11. *Metaphys.* l. 12.

Ad primum ergo dicendum, quod nomine generationis dupliciter utimur: *uno modo*, communiter ad omnia generabilia et corruptibilia, et sic generatio nihil aliud est quam mutatio de non esse ad esse; *alio modo*, proprie in viventibus, et sic generatio significat originem alicujus viventis a principio vivente conjuncto, et hæc proprie dicitur nativitas. In viventibus autem, quæ de potentia in actum vitæ procedunt, sicut sunt homines et animalia, generatio utramque generationem includit. In divinis autem, ubi processio excludit omnino primam rationem generationis, invenitur ratio generationis propria viventium. Processio enim divini Verbi habet proprie rationem generationis. Nam procedit per modum intelligibilis operationis, quæ est operatio vitæ, id est a principio conjuncto, et secundum rationem similitudinis, quia conceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, et in eadem natura existens, quia in Deo idem est intelligere et esse. — 1a, q. 27, a. 2, c. et ad 1.

Ad secundum dicendum, quod compositum substantiale dicitur corrumpi, quatenus forma ejus a materia separatur, non autem quatenus ejus materia vel forma desinunt esse. Et ratio est, quia esse secundum se competit formæ; unumquodque enim est ens actu, secundum quod habet formam. Materia vero est ens in actu per formam. Quare compositum ex materia et forma desinit esse actu per hoc quod forma separatur a materia. Quæ forma si subsistat in suo esse, non amittit esse per talem separationem, ut contingit in anima rationali; secus vero, si non subsistit, ut contingit in reliquis animalibus excepta anima rationali. — 1a, q. 50, a. 5, c.; q. 75, a. 6, 2 et 3.

Ad tertium dicendum, quod in generatione aquæ ex aere remanet eadem humiditas specie, non autem numero; nam humiditas aeris corrumpitur per accidens ad corruptionem subjecti recedente forma, quæ prius erat talis accidentis; et advenit simile accidens consequens formam de novo advenientem. — 1. *de Generat.* l. 10; 2. *de Generat.* l. 4.

Ad quartum dicendum, quod ad hoc ut resurgat idem numero individuum, sufficit quod redeant eædem numero dimensiones et eadem principia essentialia, non autem quod præexistant eædem numero semper in materia. Sufficit enim quod præexistant et maneant eadem specie; impossibile enim est ponere in materia aliquam quantitatem, a qua materia nunquam spolietur, ut dictum est. — V. *Ferrar.* in 4. *c. Gent.* c. 81; *Tabula Aurea* voce « resurrectio » n. 11 sqq.; *Tabula Concord.* n. 1091; *Quodl.* 11, a. 6.

ARTICULUS II

UTRUM TERMINUS GENERATIONIS SIT FORMA AN COMPOSITUM.

Videtur quod terminus generationis sit forma.

1. Generatio enim, ut dictum est (in art. præced.) ex Philosopho, est mutatio

sed omnis mutationis terminus ad quem est forma, ut dictum est: ergo terminus generationis est forma. — Cfr. in Physica q. 2, a. 2 et 3.

2. Præterea, terminus generationis et mutationis cujuslibet est illud, secundum quod aliquid dicitur mutari; sed hoc est forma (sive accidentalis, si mutatio sit accidentalis; sive substantialis, si mutatio sit substantialis): ergo terminus generationis est forma. — Cfr. *de Verit.* q. 1, a. 6, c.

3. Præterea, nativitas est quædam generatio; sed nativitas attribuitur naturæ, et per consequens formæ tamquam termino, sicut attribuitur supposito tamquam subjecto: ergo terminus generationis est natura vel forma, non autem compositum. — 3a, q. 35, a. 1 et 2.

4. Præterea, generatio substantialis terminatur ad esse substantiale, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 18; c. 3); est enim per se via ad illud; sed esse substantiale secundum se competit formæ; hæc enim facit esse, sicut privatio facit non esse, ut dictum est (art. præced. ad 2): ergo terminus generationis substantialis est forma substantialis, non autem compositum substantiale. — 1. *c. Gent.* c. 26, n. 5; 1. *de Generat.* l. 8.

5. Præterea, forma est finis generationis; sed finis generationis est ejus terminus: ergo terminus generationis est forma. — 1a, q. 15, a. 1, c.; *Opusc.* 42, c. 6 sqq.

Sed contra: 1. Philosophus (8. *Metaphys. text.* 3, al. l. 7, c. 1; et 12. *Metaphys. text.* 12, al. l. 11, c. 3) dicit, quod generatio est solius substantiæ completæ, quæ est compositum. — 8. *Metaphys.* l. 1; 12. *Metaphys.* l. 3 (2).

2. Præterea, illud per se est terminus generationis, quod per se generatur; sed hoc tantum est compositum; nam generatio est via ad esse, forma autem proprie non habet esse, sed est id quo compositum habet esse: ergo terminus generationis est compositum. — 7. *Metaphys.* l. 7; 1a, q. 43, a. 4, c.

Respondeo dicendum, quod terminus generationis in creaturis potest accipi dupliciter, sicut et principium. Dicitur enim primo, principium generationis ipsum generans; et huic principio correspondet sicut terminus ipsum genitum. Dicitur etiam principium generationis a quo incipit generatio; et hoc modo principium vel initium generationis est privatio formæ inducendæ; et huic principio terminus oppositus est forma per generationem inducta; sicut in dealbatione terminus a quo est nigredo, et terminus ad quem est albedo. Quoniam vero totum compositum, quod proprie generatur, dicitur terminus correspondens principio generanti, quod est subjectum generans; ideo generatio tribuitur etiam composito tamquam subjecto quod generationis; formæ vero tamquam ei, secundum quod aliquid mutatur et generatur, atque adeo tamquam termino formali per se a natura intento.

Et ex his patet *ad objecta*; nam priora tantum probant formam esse terminum generationis, secundum quod correspondet principio a quo est generatio; posteriora vero probant compositum esse terminum generationis, secundum quod correspondet omnino generanti. — 1. *Sent.* dist. 5, q. 3, a. 1, c.

ARTICULUS III

UTRUM DE RATIONE GENERATIONIS SIT, UT TERMINUS FORMALIS ILLIUS SEU FORMA ACCIPIAT ESSE PER ILLAM.

Videtur quod de ratione generationis sit, ut terminus formalis seu forma accipiat esse per illam.

1. Quandocumque enim essentia est divisa in generante et genito, forma, quæ est terminus generationis, per illam generatur saltem per accidens, et per consequens accipit esse de novo; sed in creaturis essentia est divisa in generante et genito: ergo per generationem forma substantialis accipit esse de novo. — 1. *Sent.* dist. 5, q. 3, a. 1, ad 2.

2. Præterea, generatio est ad formam, ut dicit Philosophus (2. *Phys. text.* 14 sq.; c. 1; 5. *Metaphys. text.* 5; l. 4, c. 4); sed generatio tendit ad id quod nascitur: ergo forma per generationem debet nasci, ac

proinde acquirere novum esse. — 2. *Phys.* l. 2; 5. *Metaphys.* l. 5 (4).

3. Præterea, dicit Philosophus (1. *Phys. text.* 64; c. 7), quod in omni mutatione est aliquid quod fit, puta forma, et aliquid quod *hoc* fit, puta subjectum, et oppositum; sed fieri ordinatur ad esse tamquam via ad acquisitionem illius: ergo per generationem forma acquirit esse. — 1. *Phys.* l. 12 (11); 1a, q. 45, a. 4, c.; 2. *de Anima* l. 9.

Sed contra est; quod in nutritione hominis alimentum per generationem convertitur in substantiam hominis, ac proinde terminus formalis talis generationis et nutritionis est forma substantialis, quæ est anima rationalis. Sed anima rationalis per talem generationem et nutritionem non accipit esse de novo, quia præexistit illi; quod autem præxistit generationi, non accipit esse per illam. Quod enim est, non generatur; nam semel tantum res procedit in esse; quod vero generatur, nondum est. Ergo per generationem forma substantialis, per quam aliquid fit, non semper acquirit esse, et per consequens de ratione generationis non est, ut terminus formalis illius per illam acquirat esse. — 2. *de Anima* l. 9; 1a, q. 45, a. 4, c.; 4. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 1, sol. 3, ad 2; 2. *Phys.* l. 4.

Respondeo dicendum, quod dupliciter sumi potest generatio: *uno modo*, prout est quid commune generationi naturali et divinæ; et sic de ratione generationis non est, ut ejus terminus formalis accipiat esse de novo, seu quod per accidens generetur. Et ratio hujus est, quia in divinis eadem numero essentia est in generante et genito (1. *Sent.* dist. 5, q. 3, a. 1, ad 2).

Alio modo sumi potest, ut tantum generationes creatas involvit. Et tunc dupliciter item considerari potest generatio: *vel* in ordine ad generans producens formam in materia, et similiter in ordine ad ipsam formam; et hoc modo de ratione generationis est, ut forma generetur per accidens, si illa sit forma non subsistens: quia cum ex vi generationis educatur ex potentia materiæ, necesse est quod per generationem, quæ est una ad ipsam, ipsa per accidens generetur, atque adeo quod essentia per generationem dividatur et multipliciter consequenter accipiat de novo esse. Præterea, quia cum illi non conveniat esse per se, quod per generationem acquiritur et per corruptionem amittitur, sed tantum per accidens; etiam per accidens tantum dicitur corrumpi ad corruptionem compositi. Si vero sit forma subsistens, non potest corrumpi per accidens, sed tantum per se. Sic enim competit alicui generari et corrumpi, sicut et esse. Forma vero subsistens per se habet esse; unde et per se deberet corrumpi, si corrumpi posset, quod est impossibile, sive talis forma subsistens sit substantia completa, ut est Angelus, sive incompleta, ut est anima rationalis, præterquam quod cum forma subsistens, ut est anima prædicta, a Deo creetur, non autem educatur de potentia materiæ, non potest desinere esse per corruptionem, sed per annihilationem.

Vel potest considerari generatio per ordinem ad compositum, quod proprie dicitur generari et corrumpi; et sic, quia compositum dicitur corrumpi, quia forma separatur a materia, et dicitur generari, quia forma fit actus materiæ, quod est, quatenus illi unitur; — ideo si per impossibile forma vel anima a Deo crearetur ante generationem compositi, et deinde in instanti generationis uniretur materiæ, adhuc diceretur tale compositum generari, quia vere ex tali unione resultaret compositum, ut patet in generatione hominis; quamquam de facto quia terminus motus nunquam præcedit motum, præcipue in generatione, ideo non producitur vel creatur anima a Deo extra corpus, sed in corpore.

Et sic manifestum est, quomodo de ratione generationis sit, ut ejus terminus formalis seu forma substantialis accipiat esse per illam, quomodo non. — 1a, q. 75, a. 6; q. 90, a. 2; 2. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 2.

Et ex his patet *ad* prima tria *objecta*. Nam tantum probant de ratione generationis esse, ut terminus generationis seu forma substantialis accipiat esse per illam, considerando generationem creatam, tum de facto, tum per ordinem ad generans et ad ipsam

formam, si non sit subsistens. — Argumentum vero in contrarium tantum probat de generatione particulari in nutritione inclusa et de forma subsistente, quam non est necesse ratione sui accipere esse vi generationis ad illam terminatæ, ut dictum est (in c.).

ARTICULUS IV

UTRUM OMNIS GENERATIO SIT AB UNIVOCO.

Videtur quod non omnis generatio sit ab univoco.

1. Sol enim producit calorem in inferioribus, ut dictum est (supra q. 32, a. 2); at sol non est formaliter calidus : ergo non omne quod generatur, generatur ab univoco. — 7. *Metaphys.* l. 8 ; 12. *Metaphys.* l. 3. (2).

2. Præterea, motus causat calorem, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 30; l. 6, c. 9); sed motus non est formaliter calidus : ergo generatio non semper est ab univoco. — *Ibid.*

3. Præterea, mulus non generatur a mulo, sed ab equo vel asino, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 31 ; l. 6, c. 9); et similiter animalia quæ generantur ex putri, et partus monstruosi non habent generans univocum, ut dicitur ibidem : ergo non omne quod generatur, generatur ab univoco. — *Ibid.*

4. Præterea, homo non potest esse causa totius speciei humanæ, aliter esset causa sui ipsius; ergo oportet quod ibi sit aliqua alia causa magis universalis in generatione hominis, quam sit homo ; sed hæc non potest esse univoca, quia talis causa est Deus, ut dictum est (supra q. 11, a. 4), cui nihil potest esse commune univocum, ut etiam dictum est (in Logica, q. 9, a. 5) : ergo non omnis generatio est ab univoco. — 1a, q. 13, a. 5, ad 1.

Sed contra est, quod Philosophus (7. *Metaphys. text.* 30 ; l. 6, c. 9 ; et 12. *Metaphys. text.* 13; l. 11, c. 3) dicit, quod ex univoco fit quælibet substantia.

RESPONDEO DICENDUM, quod omne quod generatur, generatur a simili aliquo modo. Nam omne quod generatur, vel generatur per se vel per accidens. Quod generatur ab aliquo per accidens, non generatur secundum quod hujusmodi ; unde non oportet in generante esse similitudinem generati, sicut inventio thesauri non habet similitudinem aliquam in eo, qui fodiens ad plantandum invenit thesaurum per accidens. Sed generans per se generat tale secundum quod hujusmodi ; unde oportet quod in generante per se sit aliqualiter similitudo generati. Sed hoc contingit tripliciter : *uno modo,* quando forma generati præcedit in generante secundum eundem modum essendi et secundum eandem rationem specificam formæ, sicut cum ignis generat ignem, et homo hominem ; et hæc est generatio totaliter univoca. *Alio modo,* quando forma generati præcedit in generante non quidem secundum eundem modum essendi, neque cum substantia ejusdem rationis, sicut forma domus præcedit in artifice non secundum esse materiale, sed secundum esse immateriale, quod habet in mente artificis, non in lapidibus et lignis; et hæc generatio est partim ex univoco, quantum ad formam, partim ex æquivoco, quantum ad esse formæ in subjecto. *Tertio modo,* quando ipsa tota forma generati non præcedit in generante, sed aliqua pars ejus aut aliqua pars partis, sicut in medicina calida præcedit calor, qui est pars sanitatis, aut aliquid ducens ad partem sanitatis, et hæc generatio nullo modo est univoca. — 7. *Metaphys.* l. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod cum calidum in inferioribus generetur a sole non calido, talis generatio fit aliquo modo ab univoco ; quia licet non sit in ea similitudo secundum speciem, est tamen aliqua similitudo, quamvis imperfecta, quia materia inferiorum non potest pertingere ad perfectam similitudinem superioris agentis. — 12. *Metaphys.* l. 3 (2).

Ad secundum dicendum, quod in generatione caloris ex motu intervenit similitudo generantis et generati tertio modo supra allato. Nam in ipso motu est quodammodo calor sicut in virtute activa. Nam ipsa virtus causandi calorem, quæ est in motu, est

aliquid de genere caloris, et iste calor in motu existens virtute facit calorem in corpore, non quidem generatione univoca, sed æquivoca, quia calor in motu et in corpore calido non est unius rationis. — 7. *Metaphys.* l. 8.

Ad tertium dicendum, quod sicut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 28; l. 6, c. 8), generatio muli ex equo vel asino non est per se, sed per accidens; licet etiam ipsa aliquo modo dicatur fieri ex univoco, et generans dicatur simile generato. Est enim aliquod genus proximum innominatum commune equo et asino, sub quo genere continetur et mulus; et secundum illud genus potest dici, quod simile generat simile; ut si dicamus, quod illud genus sit *jumentum*, poterimus dicere, quod licet equus non generet equum, sed mulum, jumentum tamen generat jumentum. Et sic quidquid generatur, aliquo modo generatur a simili et ab univoco, sumendo univocum late pro simili. — Porro in monstruosis partibus, quod genitum non sit simile generanti, id est, quia deficit virtus naturalis in semine; necesse autem est ut genitum ex semine sit aliqualiter univocum generanti, modo non fuerit prædictæ virtutis defectus in semine, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 31; l. 6, c. 9.) — Generatio vero animalium quæ producuntur ex putri, dicitur esse quodammodo a casu, quodammodo non. Est enim a casu, si referatur ad causas particulares hic inferius agentes. Nam calor, qui causat putredinem, non intendit naturali appetitu generationem hujus vel illius animalis, quæ ex putrefactione sequitur, sicut virtus, quæ est in semine, intendit productionem talis speciei. Sed si referatur ad virtutem cœlestem, quæ est universalis regitiva virtus generationum et corruptionum in istis inferioribus, non est per accidens, sed per se intenta, quia de ejus intentione est, ut educantur in actu omnes formæ, quæ sunt in potentia materiæ. Et ita in generatione horum animalium quod generatur, dicitur a simili generari. Sicut enim in generatione animalis ex semine, simile dicitur a simili generari, quia virtus activa, quæ est in semine, etsi non sit anima in actu, est tamen anima in virtute, sicut forma domus in anima non est domus actu, sed virtute; ita in his quæ generantur ex putri, etiam est in materia aliquod principium simile virtuti activæ, quæ est in semine, ex quo causatur anima in animalibus, quæ generantur ex semine; et sicut virtus quæ est in semine, est ab anima completa animalis et a virtute cœlestis corporis, ita virtus quæ est in materia putrefacta generativa animalis, est a solo corpore cœlesti, in quo sunt virtute omnes formæ generatæ, sicut in principio activo. Qualitates etiam activæ, licet sint activæ, non tamen agunt solum in virtute propria, sed in virtute formarum substantialium, ad quas se habent sicut instrumenta; sicut dicitur 2. *de Anima* (*text.* 41; c. 4), quod calor ignis est instrumentum animæ nutritivæ. — 7. *Metaphys.* l. 6, 7, 8.

Ad quartum dicendum, quod licet inter Deum et creaturas non sit univocatio proprie dicta, non tamen est æquivocatio, sed est aliqua similitudo et analogia; et ideo etiam creaturæ dicuntur similes Deo. — l. c. in arg.

Ad quintum dicendum, quod sensus Philosophi est, ut ipsemet declarat (7. *Metaphys. text.* 30; l. 6, c. 9), quod modo quodam omnia fiunt ex univoco, quemadmodum naturalia; aut ex parte univoco, ut domus ex domo; aut ab intellectu: ars enim species; aut ex parte, aut ex habente partem aliquam, nisi fiat secundum accidens. — 7. *Metaphys.* l. 8.

ARTICULUS V

UTRUM IDEM ACCIDENS NUMERO MANEAT IN GENITO ET IN CORRUPTO.

Videtur quod idem accidens numero maneat in genito et in corrupto.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat.* t. 24; c. 4), quod quando elementa symbola transmutantur, remanet una qualitas, puta diaphaneitas, quando ex aere fit aqua; sed hoc esse non potest, nisi idem numero accidens maneat in genito et in corrupto: ergo vere idem numero acci-

dens manet in genito et in corrupto. — 1. *de Cœlo* l. 10.

2. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 29; c. 4), quod facilior est transitus elementorum symbolorum quam dissymbolorum, quia in illa tantum una qualitas corrumpi debet, cum altera remaneat, in hac vero ambæ qualitates corrumpendæ sunt; facilius autem est unum quam multa transmutare : ergo idem numero accidens remanet in genito et in corrupto. — 2. *de Generat.* l. 4.

3. Sed dices, quod in transmutatione elementorum symbolorum remaneat qualitas symbola eadem specie, non autem eadem numero. — Sed contra, quia si tantum remaneret eadem specie, sequeretur non esse facilior rem transmutationem symbolorum quam dissymbolorum; quia in illa etiam utraque qualitas numero esset corrumpenda, sicut in ista; et similiter sequeretur quod simile corrumperetur a simili; nam generans corrumpit id quod prius erat. Ergo dicendum est, quod eadem numero qualitas symbola remanet in transmutatione elementorum symbolorum, et sic idem numero accidens erit in genito et corrupto. — 2. *de Generat.* l. 4; *Quæst. disp. de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 19; et 1. *de Generat.* l. 10.

4. Præterea, quidquid corrumpitur, corrumpitur propter victoriam corrumpentis super ipsum ex debilitate virtutis ejus ; sed qualitas symbola in transmutatione symbolorum non habet corrumpens, a quo corrumpatur : ergo remanet eadem numero in genito et corrupto. — 2. *c. Gent.* c. 30; 5. *Metaphys.* l. 14 (17).

5. Præterea in cadavere, ut experientia constat, manet eadem numero cicatrix eademque figura et eadem albedo numero, quæ fuerant in vivo ; ergo idem accidens numero manet in genito et corrupto. — *Opusc.* 41; *Quodl.* 1, a. 6, arg. 2 et in c.

6. Præterea, si omnia accidentia præterita corrumperentur, maneret materia indifferens ad omnem formam substantialem in instanti corruptionis; nam determinatio materiæ ad formam fit per accidentia, quibus corruptis non manet talis determinatio; sed illud est falsum : ergo dicendum est manere eadem numero accidentia in genito et corrupto. — *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 20.

7. Præterea, forma individuatur per ordinem ad materiam signatam, seu ad materiam cum quantitate; sed si in instanti generationis corrumperentur omnia accidentia, non posset forma singularis introduci in materiam, cum non detur id, ratione cujus forma constituitur singularis et individua : ergo dicendum est, quod idem numero accidens potest esse in genito et in corrupto. — *Tabula Aurea* voce « individuum » n. 20.

8. Præterea, forma substantialis debet induci in materiam dispositam; disponitur autem per accidentia; ergo in instanti generationis debent in materia esse accidentia, quæ disponant materiam ad formam; non possunt autem esse accidentia, quæ consequuntur formam, quia sunt posteriora, quam sit forma inducta in materiam : ergo debent esse accidentia, quæ erant in corrupto, quæ remanent eadem numero in genito. — *Quæst. disp. de Anima* a. 9, arg. 5 et 17.

Sed contra est: 1. quod Philosophus 1. *de Generat. text.* 23 (c. 4) definit generationem, quod sit mutatio totius substantiæ nullo sensibili manente ut subjecto eodem; et *text.* 24 (c. 4) dicit, quod generatio tunc est, quando non manet passio et accidens; at si manerent accidentia sensibilia, remaneret aliquod subjectum sensibile, puta materia cum accidentibus sensibilibus, et consequeuter maneret aliqua passio : ergo idem quod prius. — 1. *de Generat.* l. 10.

2. Præterea, destructis primis substantiis impossibile est aliquid accidentium remanere, ut probat Philosophus in *Prædicam.*; ergo corrupto v. g. homine impossibile est, quod remaneat aliquod accidens, quod postea sit in cadavere idem numero.

3. Præterea, sequeretur quod esset eadem numero calefactio continua corrupti et geniti, quod est contra Philosophum 5. *Phys.* (*text.* 34 et 39; c. 4), ubi vult ad continui-

tatem motus requiri unitatem mobilis. — 5. *Phys.* l. 7.

Respondeo dicendum, quod non manet idem numero accidens in genito et in corrupto; sed id quod prius erat, corrumpitur per accidens ad corruptionem subjecti, recedente forma, quæ prius erat talis accidentis, et advenit simile accidens consequens formam de novo advenientem. Quod potest esse manifestum ex multis; — et *primo* quidem ex natura accidentis. Accidens enim non potest transire de subjecto in subjectum. Cuius ratio est, quia individuatur, numeratur et distinguitur secundum suum subjectum. Genitum autem et corruptum sunt diversa numero subjecta; sic enim se habent sicut corpus mortuum et vivum, quæ cum specie distinguantur, non possunt idem numero subjectum esse. Si autem ponatur, quod maneat idem numero accidens in genito et corrupto, sequitur quod idem secundo accidens sit in pluribus subjectis. — 1. *de Generat* l. 10; *Tabula Aurea* voce « accidens » n. 38 et 42; voce « corpus » n. 28 et 29.

Secundo, ex differentia inter generationem et alterationem, atque adeo inter formam substantialem et accidentalem: quod alterationis et accidentis subjectum est ens in actu, generationis vero et formæ subtantialis est ens in potentia, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 24 sqq.; c. 4, 5). Constituitur autem ens in actu per formam quamlibet. Nam cum quælibet sit actus, facit esse in actu. Quare si in genito et corrupto manet idem accidens numero, forma sequens adveniet existenti in actu, et consequenter ejus subjectum non erit ens in potentia, sed ens in actu contra Philosophum. — 1. *de Generat.* l. 10; *Quodl.* 1, a. 6.

Tertio, ex natura materiæ; nam cum hæc sit in potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet quod id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur; primum autem inter omnes actus est esse specificum et substantiale, ut dictum est (supra q. 3, a. 2 in c.). Impossibile est ergo intelligere materiam prius esse calidam vel quantam, quam esse in actu specifico; esse autem in tali actu habet per formam substantialem, quæ facit esse simpliciter. Unde impossibile est quod ullum accidens præexistat in materia ante formam substantialem; præexisteret autem, si maneret idem numero accidens in genito et corrupto. Manifestum ergo est, quod non potest idem numero accidens manere in genito et corrupto. — 1a, q. 76, a. 6, c.

Ad primum ergo dicendum, quod in transmutatione elementorum symbolorum passio symbola, quæ prius inerat disponens ad formam substantialem, corrumpitur, non tamen per se, sed per accidens ad corruptionem subjecti; unde manet eadem specie, non numero. Et quia per hoc accidens symbolum non erat aliqua repugnantia in agendo et patiendo, facilior fuit transmutatio. Cum enim qualitates elementorum causentur a formis substantialibus ipsorum, illa elementa, quæ majorem convenientiam habent in qualitatibus, necessario habent majorem convenientiam in formis substantialibus, et per consequens in dispositionibus materiæ facilius ad invicem transmutantur. Et licet oporteat ambas qualitates corrumpi, tamen quia qualitas symbola minus resistit, imo nullo modo, contraria vero resistit; ideo facilior est transmutatio et transitus. Neque est inconveniens, quod simile corrumpat suum simile, per accidens corrumpendo subjectum; sic enim major flamma consumit minorem. — Et sic patet *ad secundum* et *tertium*. — *Quodl.* 1, a. 6; 1. *de Generat.* l. 10; 2. *de Generat.* l. 4; *de Spirit. Creat.* a. 3, ad 19.

Ad quartum dicendum, quod quidquid corrumpitur per se, corrumpitur ab agente contrario; secus vero quod corrumpitur per accidens ad corruptionem subjecti, quomodo corrumpitur qualitas symbola in transmutatione symbolorum. — *de Spirit. Creat.* l. c.; *Tabula Aurea* voce « corruptio » n. 5.

Ad quintum dicendum, quod in cadavere, sicut et in genito quolibet, ut dictum est (in c.), manent accidentia corrupti eadem specie, non eadem numero ob rationes allatas; nam formam de novo advenientem

sequuntur similia accidentia, ut dictum est. (*Quodl.* 1, a. 6; 1. *de Generat.* l. 10). *Vel dic*, quod remanet in genito et corrupto sicut in vivo et mortuo idem numero accidens, quia remanet origo et radix accidentis, eadem scilicet materia, quæ est in potentia ad formam generalem. — *Opusc.* 41.

Ad sextum dicendum, quod materia prout nuda consideratur, se habet indifferenter ad omnes formas, sed determinatur ad speciales formas per virtutem moventis, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 53; c. 9); et materia secundum quod consideratur perfecta sub ratione formæ universalioris et accidentium consequentium, fit disposita ad subsequentem perfectionem. — *de Spirit. Creat.* a. 3, ad 20; 1a, q. 76, a. 6; *Quæst. disp. de Anima* a. 9 in c.; 2. c. *Gent.* c. 71, et Ferrariensis in h. l.

Ad septimum dicendum, quod in instanti generationis materia est signata dispositionibus, quæ in genere causæ materialis præcedunt formam substantialem. — 2. c. *Gent.* c. 71, et Ferrariensis in h. l.

Ad octavum dicendum, quod ad esse substantiale, quod simpliciter est primus actus formæ, non prærequiritur ulla dispositio accidentalis; requiritur autem ad alios gradus et actus formæ, et talis consequitur primum effectum et gradum formæ. — 1a, q. 76, a. 6, ad 1 et in c., et Cajetanus in h. l.

ARTICULUS VI

UTRUM MATERIA SIT IMMEDIATUM SUBJECTUM INHÆSIONIS OMNIUM ACCIDENTIUM.

Videtur quod materia sit immediatum subjectum inhæsionis omnium accidentium.

1. Dicit enim Philosophus 7. *Metaphys.* (*text.* 8; l. 6, c. 3), quod quantitas immediate inest materiæ primæ; et 1. *de Generat.* (*text.* 29; c. 5) puncta et lineas vocat terminos materiæ; terminus autem est in terminato subjective; et *ibidem* (*text.* 31; c. 5), et 2. *de Generat.* (*text.* 6; c. 1) dicit, quod materia est subjectum contrariorum, puta caloris et frigoris, quæ sunt accidentia. Ergo materia est immediatum subjectum inhæsionis omnium accidentium. — 7. *Metaphys.* l. 2; 1. *de Generat.* l. 13; 2. *de Generat.* l. 1.

2. Præterea, omnis forma substantialis est in materia sibi propria et disposita; sed dispositiones ad formam sunt accidentia: ergo accidentia immediate subjectantur in materia. — 1a, q. 76, a. 6, arg. 1; *Quæst. disp. de Anima* a. 9, arg. 5.

3. Præterea, diversæ formæ unius speciei requirunt diversas materiæ partes; sed diversæ partes non possunt intelligi nisi secundum divisionem dimensivarum quantitatum: ergo necesse est præintelligere dimensiones in materia ante formas substantiales, quæ sunt plures ejusdem speciei, et consequenter quantitas et ratione illius cetera accidentia immediate subjectabuntur in materia prima. — 1a, l. c., arg. 2.

4. Præterea, sicut forma substantialis naturaliter unitur materiæ, ita et *hæc* forma *huic* materiæ; sed hæc materia est hæc per hoc quod est sub aliquibus dimensionibus determinatis: ergo dimensiones determinatæ immediate subjectantur in materia. — *Quæst. disp. de Anima* l. c. arg. 17.

5. Præterea, materia unitur formæ per potentiam, qua potest ei subesse; sed potentia illa non est idem, quod essentia materiæ; sic enim esset æqualis simplicitatis cum Deo, quod est sua potentia: ergo in materia subjectatur aliquod accidens. — *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 21.

6. Præterea, quantitas consequitur materiam sicut proprium accidens; sed accidens proprium inest immediate tamquam subjecto illi rei, cujus est accidens proprium, ut dictum est (in Logica q. 6): ergo idem quod prius. — *Tabula Aurea* voce « quantitas » n. 4.

7. Præterea, quantitas distinguit materiam in partes ad hoc, ut varias formas recipiat, ut dictum est (supra q. 3); sed hoc non potest facere nisi immediate insit illi tamquam subjecto: ergo quantitas et illa mediante cetera accidentia materialia immediate subjectantur in materia.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (7. *Metaphys. text.* 4; l. 6, c. 1) dicit, quod substantia composita est prior tempore

accidente: ergo accidens supponit in materia formam substantialem, et consequenter non inest materiæ tamquam proprio subjecto. — 7. *Metaphys.* l. 1.

2. Præterea, Philosophus (8. *Metaphys. text.* 16; l. 7, c. 6) dicit, quod forma substantialis immediate unitur materiæ; at si in materia immediate subjectarentur accidentia, non uniretur illi forma immediate, sed mediantibus accidentibus: ergo accidentia non sunt immediate in materia tamquam in proprio subjecto. — 8. *Metaphys.* l. 5.

Respondeo dicendum, quod licet quantitas immediate inhæreat materiæ, et illa mediante eidem inhæreant reliqua accidentia, — quod manifeste patet: *primo*, quia substantia corporalis habet, quod sit subjectum accidentium ratione materiæ, cui primo inest subjici alteri; prima enim dispositio materiæ est quantitas, quia secundum ipsam attenditur divisio ejus et indivisio, et ita unitas et multitudo, quæ sunt prima consequentia ens; — *secundo*, quia materia non solum est in potentia ad formas substantiales, sed etiam ad accidentales, ut dictum est (supra q. 3, a. 5); quilibet autem actus informat et actuat propriam materiam; — *demum* quia, saltem in homine, cujus forma est indivisibilis et immortalis, quantitas immediate inhæret materiæ; nam illam extendit, quod non facit in animam, ut dictum est; et per rarefactionem eadem materia, quæ prius erat terminata sub parvis dimensionibus, postea fit magis extensa, et ad majores dimensiones perducitur, ut dictum est (in Logica, q. 11, a. 1 et 2; cfr. Metaphysicæ q. 13, a. 2); — non tamen inest quantitas materiæ sine communicatione formæ, sed necessario debet præintelligi forma substantialis in materia, antequam intelligatur illi advenire quantitas. — 4. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, sol. 3 et ad 1.

Unde proprie subjectum inhæsionis quantitatis est *compositum substantiale*. Quod patet: *primo*, quia unumquodque genus vel speciem, ut dictum est (cfr. supra q. 3, a. 11, ad 6), consequuntur propria accidentia illius generis vel speciei; nullum autem accidens consequitur substantiam corpoream tamquam propria passio præter quantitatem; propria autem passio præsupponit subjectum cui immediate inhæreat; — *deinde*, quia illud quod dicitur maxime et verissime in quolibet genere, est causa eorum quæ sunt post in illo genere: sicut ignis, qui est in fine caloris in rebus calidis, est causa caliditatis, ut dicitur in 2. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 1 min., c. 1); substantia autem est primum in genere entis, verissime et maxime essentiam habens: ergo oportet quod sit causa accidentium, quæ secundario et secundum quid rationem entis participant (*Opusc.* 30, c. 6); — *item*, quia (cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam) oportet quod id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur et sit; primum autem inter omnes formas et actus est esse in actu, seu esse simpliciter, quod materia habet per formam substantialem: ergo impossibile est quod prius intelligatur materia cum quantitate vel alio accidente, quam quod sit in actu per formam substantialem. Unde dicendum est, quod nullum accidens potest inesse materiæ sine communicatione formæ substantialis, licet inter accidentia quantitas immediate inhæreat materiæ primæ. — 1a, q. 76, a. 6, c.; *de Spirit. Creat.* a. 3, c.; *Quæst. disp. de Anima* a. 9, c.; *Opusc.* 31 et 32.

Ad primum ergo dicendum, quod 7. *Metaphys.* (l. c.) loquitur Philosophus ex sententia antiquorum, qui totum subjectum, quod nos ponimus ex materia et forma componi, dicebant esse materiam primam, ut aerem aut aquam aut aliquid hujusmodi; formas autem dicebant esse quæ nos dicimus accidentia, ut quantitates et qualitates, quorum subjectum proprium non est materia prima, sed substantia composita, quæ est ens in actu; omne enim accidens ex hoc est, quod substantiæ compositæ inest, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 2; c. 1). Unde ex propria sententia subdit postea (*text.* 8; c. 3), quid sit materia, dicens, quod neque est quid neque quantum. (7. *Metaphys.* l. 2). — In 1. vero *de Generat.* loquitur secundum positionem Plato-

nicorum, qui ponebant, quod mathematica erant substantia corporum naturalium, et quia puncta et lineæ sunt termini dimensionum, sicut forma est terminus materiæ, ponebant, quod id quod per hujusmodi terminatur, esset materia corporum; ipsi autem termini magis se habent in ratione formæ. Unde postea ostendit, quod nihil prædictorum potest esse materia corporum (1. *de Generat.* l. 12 et 13). — Reliqui vero textus tantum probant, quod accidentia insunt substantiæ compositæ ratione materiæ, quod est verissimum, ut dictum est (in corp.). Et hoc idem probant *sextum* et *septimum* argumentum.

Ad secundum dicendum, quod forma perfectior virtute continet quidquid est inferiorum formarum; et ideo una et eadem existens perficit materiam secundum diversos perfectionis gradus. Una enim et eadem forma est per essentiam, per quam homo est ens actu, et per quam est corpus, et per quam est vivum, et per quam est animal, et per quam est homo. Manifestum est autem, quod unumquodque genus consequuntur propria accidentia. Sicut ergo materia præintelligitur perfecta secundum esse ante intellectum corporeitatis, et sic de aliis; ita præintelliguntur prædicta accidentia quæ sunt propria entis ante corporeitatem : et sic præintelliguntnr dispositiones in materia ante formam, non quantum ad omnem ejus effectum, sed quantum ad posteriorem. Unde dispositiones accidentales quæ faciunt materiam propriam ad aliquam formam, non sunt mediæ totaliter inter materiam et formam; sed inter formam secundum quod dat ultimam perfectionem, et materiam secundum quod jam est perfecta perfectione inferioris gradus. Materia enim secundum seipsam est propria respectu infimi gradus perfectionis, quia materia secundum seipsam est in potentia ad esse substantiale corporeum. Nec ad hoc requirit aliquam dispositionem; sed hac perfectione præsupposita in materia requiruntur dispositiones ad ulteriorem perfectionem. — 1a, q. 76, a. 6, ad 1; *de Spirit. Creat.* a. 3, c,; *Quæst. disp. de Anima* a. 9. c. et ad 5.

Ad tertium dicendum, quod dimensiones quantitativæ sunt accidentia consequentia corporeitatem, quæ soli materiæ convenit. Unde materia jam intellecta sub corporeitate et dimensionibus, potest intelligi ut distincta in diversas partes, ut sic accipiat diversas formas secundum ulteriores perfectionis gradus. Quamvis enim eadem forma sit secundum essentiam, quæ diversos perfectionis gradus materiæ tribuit, tamen secundum considerationem rationis differt. — 1a, l. c. ad 2.

Ad quartum dicendum, quod dimensiones non possunt intelligi in materia, nisi secundum quod intelligitur constituta per formam substantialem in esse substantiali corporeo; quod quidem non fit per aliam formam in homine quam per animam, ut dictum est. Unde hujusmodi dimensiones non præintelliguntur ante animam in materia totaliter, sed in quantum ad ulteriores gradus perfectionis est in potentia, ut dictum est. — *Quæst. disp. de Anima* l. c. ad 17.

Ad quintum dicendum, quod cum unumquodque genus dividatur per potentiam et actum, ipsa potentia, quæ est in genere substantiæ, materia est, sicut forma actus; unde materia non subest formæ substantiali mediante aliqua potentia. — *de Spirit. Creat.* l. c. ad 21.

ARTICULUS VII

UTRUM IN GENERATIONE COMPOSITI SUBSTANTIALIS FIAT RESOLUTIO COMPOSITI PRÆCEDENTIS USQUE AD MATERIAM PRIMAM.

Videtur quod in generatione compositi sudstantialis non fiat resolutio præcedentis compositi corrumpendi usque ad materiam primam.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 30; c. 5), quod materia prima non potest existere sine accidentibus; at si fieret in generatione novi compositi resolutio præcedentis usque ad materiam primam, posset hæc existere sine illis: ergo in gene-

ratione compositi substantialis non fit resolutio usque ad materiam primam. — 1. *de Generat.* l. 13.

2. Præterea, materia est ens in actu per formam ; at si fieret resolutio usque ad materiam primam in corruptione compositi substantialis, materia secederet a tota rerum natura, quia non esset amplius ens actu : ergo idem quod prius. — 1. *de Generat.* l. 7.

3. Præterea, corpus ante adventum animæ rationalis in utero materno habet aliquam formam ; sed adveniente anima rationali non est dicere, quod illa forma deficiat, quia neque cedit in nihilum, neque esset dare in quid rediret : ergo forma aliqua præexistit in materia ante adventum animæ rationalis ; et per consequens in generatione hominis non fit resolutio præcedentis compositi usque ad materiam primam. — *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 12.

Sed contra: Philosophus (1. *Phys. text.* 82 ; c. 9) dicit, quod materia prima est primum subjectum, in quod ultimum resolvitur id quod corrumpitur. — 1. *Phys.* l. 15 (14).

2. Præterea, in *Prædicam.*, cap. de substantia, dicitur, quod corruptis primis substantiis impossibile est remanere secundas substantias et accidentia ; ergo in corruptione fit resolutio usque ad materiam primam. — *Opusc.* 48, tract. 2, c. 3.

3. Præterea, Philosophus (1. *de Generat. text.* 23 ; c. 4) distinguit generationem ab alteratione, quod in illa fit transmutatio non solum secundum passiones, sed etiam secundum substantias, in hac vero tantum secundum passiones ; ergo in generatione novi compositi substantialis fit resolutio præecdentis compositi usque ad materiam primam. — 1. *de Generat.* l. 10.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod in generatione compositi substantialis fit resolutio præcedentis compositi usque ad materiam primam. Et ratio ex dictis est, quia omnia accidentia præsupponunt formam substantialem in materia. Quod patet : *primum,* quia omnia accidentia, ut dictum est (supra q. 3, a. 11), fundantur immediate in quantitate, et mediante quantitate sunt in materia ; quantitas autem præsupponit in materia formam substantialem corporis, seu substantiam corpoream, atque adeo gradum corporis, cum illum conservat tamquam illius propria passio inseparabilis ab illo ; — *deinde,* quia substantia (cum sit primum in genere entis) debet esse causa accidentium, quæ sunt entia secundum quid ; — *præterea,* quia subjectum accidentium non est materia sola, sed materia simul cum forma, seu materia ut unita formæ substantiali ; est enim ens in actu, ut dicit Philosophus (cfr. 1. *de Generat. text.* 21 et sqq. ; c. 4), ad differentiam formæ substantialis, quæ habet pro suo subjecto ens potentiæ seu materiam primam nude sumptam. Quare ad hoc ut adveniant materiæ, debent in illa præsupponere formam substantialem, atque adeo totam substantiam compositam. Cujus ratio est, quia accidentia sunt entia illius, non autem materiæ vel formæ, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 2 ; l. 6, c. 1). Nam sunt entia per substantiam ; dicuntur enim entia, eo quod habent aliquam habitudinem ad ipsam, quæ est per se ens. — 4. *Sent.* dist. 10, q. 1, a. 2, quæstiunc. 3 ; *Opusc.* 30, c. 5 ; 1. *de Generat.* l. 9 et 10 ; 7. *Metaphys.* l. 1.

Ad primum ergo dicendum, quod quia uno composito substantiali corrupto aliud generatur, et uno generato aliud corrumpitur, ideo materia nec secedit a rerum natura, nec remanet sine forma, quia in eodem instanti, in quo privatur forma præcedenti et fit non ens hoc, quod est corruptum recipit aliam formam, et fit aliquid aliud, puta id quod est genitum. Unde non potest unquam materia remanere, quin sit subjecta alicui formæ. — Et sic patet etiam *ad secundum.* — 1. *de Generat.* l. 7.

Ad tertium dicendum, quod corpus antequam animetur, habet aliquam formam. Verum illa forma non manet anima adveniente. Adventus enim animæ est per quandam generationem. Generatio autem unius non est sine corruptione alterius ; sicut cum recipitur forma ignis in materia aeris, desinit esse actu in ea forma aeris, et remanet in potentia tantum. Neque dicendum est, quod forma fiat vel corrumpatur, quia

ejus est fieri et corrumpi, cujus est esse, quod non est formæ ut existentis, sed sicut ejus quo aliquid est; unde et fieri non dicitur nisi compositum, in quantum reducitur de potentia in actum. — *de Spirit. Creat.* a. 3, ad 12.

ARTICULUS VIII

UTRUM GENERATIO SIT MUTATIO SUCCESSIVA AN VERO INSTANTANEA.

Videtur quod generatio sit mutatio successiva.

1. Philosophus enim (5. *Phys. text.* 1 ad 6; c. 1) ponit generationem inter motus; sed motus est de genere continuorum, ut dicitur 3. *Phys.* (*text.* 1; c. 1): ergo generatio est mutatio successiva, non autem instantanea. — 5. *Phys.* l. 1; 3. *Phys.* l. 1.

2. Præterea, dicit Philosophus (6. *Phys. text.* 59; c. 10), quod factum est, prius fieri; sed res naturales fiunt per generationem: ergo quod generatur, prius generabatur; ubi autem est prius et posterius, est tempus ut dictum est (supra q. 21, a. 2), et consequenter successio: ergo generatio est mutatio successiva. — 6. *Phys.* l. 8.

3. Præterea, Philosophus (7. *Phys. text.* 34; c. 4) comparat generationes inter se et dicit aliquas esse veloces, aliquas minus veloces; sed velox et tardum conveniunt generationi et motui per ordinem ad tempus, ut patet ex Philosopho (6. *Phys. text.* 12; c. 1): ergo idem quod prius. — 7. *Phys.* l. 8; 6. *Phys.* l. 3.

4. Præterea, experientia patet non simul generari totum animal, sed successive, similiter et successive ex combustione paleæ generari ignem: ergo generatio non fit in instanti, sed successive.

Sed contra est, quod Philosophus (5. *Phys. text.* 8; c. 1) generationem negat esse motum; sed omnis motus est in tempore, et secundum tempus divisibilis est, ut dicitur 6. *Phys.* (*text.* 36; c. 4): ergo generatio non est mutatio successiva. — 5. *Phys.* l. 2; 6. *Phys.* l. 9; *de Pot.* q. 3, a. 9, ad 9.

RESPONDEO DICENDUM, quod illud quod mutatur de non esse in esse, vel e contra, non est simul in non esse, sed (sicut) non est dare ultimum instans, in quo id quod generatur sit non ens, sed est dare primum instans, in quo est; ita quod in tempore præcedenti illud instans, est non ens. Inter tempus autem et instans, quod terminat motum, non est aliquod medium; et sic non oportet quod sit medium inter esse et non esse. Sed quia tempus, quod præcedit instans, quo primo est quod generatur, est terminus præcedentis temporis mensurantis motum, ita incipere esse est terminus præcedentis motus. Si ergo generatio dicatur ipsa inceptio essendi, sic est terminus motus, et sic est in instanti: quia terminari motum, quod est mutatum esse, est in indivisibili temporis. Si autem generatio accipiatur ipsa inceptio essendi cum toto motu præcedente, cujus est terminus, sic non est in instanti, sed in tempore, ita quod in toto tempore præcedenti est non ens illud quod generatur, et in ultimo instanti est ens. Et similiter dicendum est de corruptione. — 6. *Phys.* l. 8; 1. *Sent.* dist. 37, q. 4, a. 3, c.; 1a 2æ, q 113, a. 7, c.; 1. *de Generat.* l. 24.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus nomen motus late sumit, prout involvit etiam mutationes instantaneas, ut dictum est (supra q. 17. a. 2, c.).

Ad secundum dicendum, quod Philosophus nomen generationis sumit pro alteratione præcedente terminata ad introductionem formæ substantialis; cum enim alteratio habeat duos terminos, formam accidentalem et substantialem, potest denominari ab utraque. — Eodemque modo dicendum *ad tertium.* — 6. *Phys.* l. 8; *Tabula Aurea* voce «alteratio» n. 5.

Ad quartum dicendum, quod animal totum non nisi per partes generatur. Verum generatio partium ratione alterationis præcedentis fit successive, ratione vero introductionis formæ substantialis fit in instanti, ut dictum est (in c.). Et idem dico de generatione ignis ex combustione paleæ vel chartæ. — 6. *Phys.* l. 8; *de Spirit. Creat.* a. 3, ad 13; 1. *de Generat.* l. 24.

ARTICULUS IX

UTRUM GENERATIO UNIUS SIT CORRUPTIO ALTERIUS.

Videtur quod generatio unius non sit corruptio alterius.

1. Dicit enim Philosophus (5. *Phys. text.* 7 sqq.; c. 1), quod generatio est mutatio a non subjecto in subjectum, et corruptio est a subjecto in non subjectum. — 5. *Phys.* l. 2.

2. Præterea, in embrione ante adventum animæ rationalis apparent opera vitæ, ut dicitur in 16. *de Animal.*, quæ non sunt nisi ab anima; sed adveniente anima rationali non est dicere, quod alia anima deficiat, quia neque cadit in nihilum, neque esset dare in quid rediret: ergo in generatione hominis non est corruptio ullius formæ præcedentis. — *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 12 et 13.

3. Præterea, secundum hoc formæ uniuntur materiæ, quod materia est in potentia ad eas; sed materia prius est in potentia ad formas elementorum quam ad alias formas: ergo anima et aliæ formæ non uniuntur materiæ, nisi in illa præexistant et remaneant formæ elementorum, et ita erit generatio unius sine corruptione alterius. — *Quæst. disp. de Anima* a. 9, arg. 9.

4. Præterea, corpus cujuslibet animalis est mixtum; sed in mixto oportet quod remaneant formæ elementorum per essentiam; alioquin esset corruptio elementorum, non mixtio: ergo anima supponit in materia ante sui adventum formas elementorum, et sic generatio animalis non erit compositi præexistentis corruptio. — *Ibid.* arg. 10.

5. Præterea, si generatio unius esset corruptio alterius, totidem entia semper essent in mundo, nec plura nec pauciora; sed ergo et consequens est falsum: ergo et quod generatio unius sit corruptio alterius.

Sed contra est auctoritas Philosophi (3. *Phys. text.* 73; c. 8; et 1. *de Generat. text.* 17; c. 3) dicentis, quod generatio unius est corruptio alterius.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod generatio unius est corruptio alterius, et e contra. Ad cujus manifestationem sciendum est, quod generatio per se quidem est ex ente in potentia, id est ex materia, quæ est sicut subjectum rerum naturalium. Accidit enim materiæ, ex qua aliquid generatur, quod sit subjecta alteri formæ, secundum quam est ens actu, et privationi formæ inducendæ, secundum quam est non ens actu, sed ens in potentia. Et ideo Aristoteles dicit (1. *Phys. text.* 66; c. 7), quod generatur aliquid ex ente quidem actu per accidens, ex ente autem in potentia per se. Et similiter corrumpitur aliquid per se quidem in ens potentia, quod quidem subjicitur alteri formæ, secundum quam est ens actu, et privationi prioris formæ, secundum quam est non ens actu; et ita non dicitur, quod id quod corrumpitur secedat a tota rerum natura, quia quamvis fiat non ens hoc, quod est corruptum, remanet tamen ens aliquid aliud, quod est generatum. Unde non potest materia remanere, quin sit subjecta alicui formæ. Et inde est, quod uno corrupto aliud generatur, et uno genito aliud corrumpitur. — 1. *de Generat.* l. 7; 1. *Phys.* l. 13.

Ad primum ergo dicendum, quod generatio unius non dicitur a Philosopho esse corruptio alterius, eo quod sint unum per se, atque adeo unum ratione; sed *vel* quia sunt unum subjecto, licet differant ratione, quod patet ex eorum terminis, ex quibus motus et mutationes specificantur. Terminus enim generationis est forma, quia est mutatio ad esse; terminus vero corruptionis est privatio, quia est mutatio ad non esse; forma autem unius et privatio alterius, ut forma ignis et privatio aeris, sunt quidem idem subjecto, sed differunt ratione. Unde fit, ut etiam illud, quod corrumpit et generat, non ex eodem habeat, quod generet et corrumpat, sed ex eo quod formam suam inducit, generet, et sic in quantum ens generat; ex eo vero quod forma sua necessario conjungitur privationi alterius formæ, corrumpat. (2. *Sent.* dist. 34, q. 1, a. 2, ad 5.) *Secundo,* quia sunt unum ex parte motus, quia unus motus ad has duas

mutationes terminatur. *Tertio,* dicitur generatio unius corruptio alterius concomitanter, quia una mutatio semper conjungitur cum alia mutatione, quia generatio unius non est sine corruptione alterius, et e contra. Nam motus, per quem agens producit formam similem suæ et corrumpit oppositam, est de contrario in contrarium; et generatio et corruptio sese concomitantes similiter contrariorum sunt. — *de Verit.* q. 28, a. 6, ad 5, et a. 1, c.

Ad secundum dicendum, quod in embrione apparent quædam opera vitæ. Sed quidam dixerunt hujusmodi opera esse ab anima matris. Sed hoc est impossibile, quia de ratione operum vitæ est, quod sint a principio intrinseco, quod est anima. Quidam vero dixerunt, quod a principio inest anima vegetabilis, et illa eadem cum fuerit magis perfecta, fit anima sensitiva, et tandem fit anima intellectiva, sed per actionem exterioris agentis, quod est Deus. Sed hoc est impossibile: *primo,* quia sequeretur, quod forma substantialis reciperet magis et minus, et quod generatio esset motus continuus; *secundo,* quia sequeretur animam rationalem esse corruptibilem, cum vegetabilis et sensibilis corruptibiles sint, dum ponitur fundamentum animæ rationalis esse substantia vegetabilis et sensibilis. Non autem dici potest, quod sint tres animæ in uno corpore. Relinquitur ergo dicendum, quod in generatione hominis vel animalis multæ sunt generationes et corruptiones sibi invicem succedentes. Adveniente enim forma perfectiori deficit imperfectior; et sic cum in embrione primo sit anima vegetativa tantum, cum perventum fuerit ad majorem perfectionem, tollitur forma imperfecta et succedit forma perfectior, quæ est anima vegetiva et sensitiva simul; et hac cedente succedit ultima forma perfectissima, quæ est anima rationalis. Neque est dicendum, quod forma fiat vel corrumpatur, quia ejus est fieri et corrumpi, cujus est esse, quod non est formæ ut existentis, sed sicut ejus quo aliquid est. Unde et fieri non dicitur nisi compositum, in quantum reducitur de potentia in actum. — *de Spirit. Creat.* a. 3, ad 12 et 13.

Ad tertium dicendum, quod materia secundum ordinem est in potentia ad formas; non quod recipiat diversas formas substantiales ordinatim; sed quia id quod est proprium superioris formæ, non recipitur nisi mediante eo quod est proprium inferioris formæ. — *Quæst. disp. de Anima* a. 9, ad 9.

Ad quartum dicendum, quod formæ elementares non sunt actu in mixto secundum essentiam, licet hoc Avicenna posuerit. Non enim possunt esse in una parte materiæ; si autem essent in diversis partibus, non esset mixtio secundum totum, quæ est vera mixtio, sed esset mixtio minima, quæ est mixtio ad sensum. Dicere etiam, quod formæ elementorum accipiant magis et minus, ut Averroes dicit, ridiculum est, cum sint formæ substantiales, quæ magis et minus recipere non possunt. Neque aliquid est medium inter substantiam et accidens ut ipse fingit. Nec iterum dicendum est, quod totaliter corrumpantur, sed quod maneant virtute, ut Aristoteles dicit, et hoc est, in quantum manent accidentia propria elementorum secundum aliquem modum, in quibus manet virtus elementorum. — *Ibid.* ad 10.

Ad quintum dicendum, cum una materia existente contingat, ut dicit Philosophus (8. *Metaphys. text* 11; l. 7, c. 4), fieri diversa propter moventem causam, contingere potest ut plura agentia agant in diversas partes ejusdem compositi substantiales, et sic plures formas specificas producat; unde sequitur quod plures sint species vel individua specierum generata quam corrupta, et non totidem quot corrupta. — 8. *Metaphys.* l. 4.

ARTICULUS X

UTRUM GENERATIONES ET CORRUPTIONES RERUM NATURALIUM SINT NATURALES.

Videtur quod corruptiones et generationes rerum naturalium non sint naturales.

1. Motus enim naturalis est ille, qui est a principio intrinseco; sed generationes ele-

mentorum maxime fiunt ab agente extrinseco : ergo non sunt naturales. — *Tabula Aurea* voce « motus » n. 9 et 11.

2. Præterea, generatio dicitur naturalis, quia est a natura, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 22; l. 6, c. 7); sed generans elementa non est natura, sed vel habens naturam vel secundum naturam, ut dicitur 2. *Phys.* (*text.* 3, 4, 5; c. 1), cum sit compositum naturale : ergo generationes elementorum non erunt naturales. — 7. *Metaphys.* l. 6; 2. *Phys.* l. 1.

3. Præterea, naturale est illud, ad quod natura inclinat; sed corruptio, sicut et mors et omnis defectus, est contra naturam : ergo corruptio non est mutatio naturalis. — *Tabula Aurea* voce « naturale » n. 11; voce « corruptio » n. 10 et 15.

4. Præterea, impossibile est quod natura intendat aliquod malum; sed corruptio est aliquod malum; est enim non ens, bonum autem et ens convertuntur : ergo corruptio non potest esse mutatio naturalis. — 1a, q. 19, a. 9, c.; *Tabula Aurea* voce « corruptio » n. 10.

Sed contra est, quod Philosophus (5. *Phys. text.* 7; c, 1) generationem et corruptionem ponit inter species mutationis naturalis, et 7. *Metaphys.* (*text.* 22; l. 6, c. 7) vocat generationes elementorum naturales. — 5. *Phys.* l. 2; 7. *Metaphys.* l. 6.

Respondeo dicendum, quod generationes rerum naturalium dicuntur naturales propter tres causas, ut dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* 22; l. 6, c. 7); licet principium activum generationis eorum sit extrinsecum, quod videtur esse contra rationem naturæ : *primo,* ratione materiæ seu principii ex quo fit generatio, quia materia est principium intrinsecum, in quo est naturalis aptitudo ad talem formam; — *secundo,* ratione principii secundum quod fit generatio, id est, ratione formæ geniti, quæ dicitur esse natura; generatio enim naturalis est, quæ est ad naturam, sicut dealbatio est ad albedinem; — *tertio,* ratione principii a quo fit generatio, seu ab agente; nam forma illius, quæ est ei principium principale agendi, est natura dicta secundum speciem, id est, est ejusdem speciei cum natura et forma geniti, licet in alio secundum numerum; homo enim generat hominem, nec tamen generans et genitum sunt idem numero. — 7 *Metaphys.* l. 6.

Corruptiones vero dicuntur naturales : *primo,* quia licet sint contra naturam particularem, sunt tamen de intentione naturæ *universalis,* in quantum defectus unius cedit in bonum alterius vel etiam totius universi; sic enim corruptio unius est generatio alterius, per quam species conservatur. (1a, q. 22, a. 2, ad 2.) *Secundo,* quia natura *particularis* saltem per accidens intendit corruptionem, in quantum consequitur aliquod bonum; non enim intendit agens naturale corruptionem et privationem, sed generationem unius, quæ est corruptio alterius, et formam, cui conjungitur privatio alterius formæ. (1a, q. 19, a. 9, c.) *Tertio,* dicitur *inclinationis materiæ,* quæ proportionaliter attribuitur tali formæ secundum distributionem universalis agentis, ratione cujus etiam res naturales dicuntur naturaliter corruptibiles. — *Tabula Aurea* voce « corruptio » n. 10, 15; 1a 2æ, q. 85, a. 6, c., ubi difficultas bene explicatur.

Ad primum ergo dicendum, quod non omnes motus eodem modo dicuntur naturales, ut dicit Commentator (in 2. *Phys.* et in 1. *de Cœlo*); sed *quidam* dicuntur naturales propter principium activum interius existens, ut motus localis gravium et levium; et *quidam* propter principium passivum, quod est secundum potentiam ab agente naturali natum in actum educi, in generatione et alteratione simplicium corporum. Unde et natura dividitur in materiam et formam. — 2. *Sent.* dist. 18, q. 1,a. 2, c.

Ad secundum dicendum, quod generatio dicitur naturalis, quia est a natura vel tamquam principio passivo vel tamquam principio activo principali, specie eodem cum natura et forma generati, ut dictum est (in c.).

Ad tertium dicendum, quod aliter se habet natura ad generationem et corruptionem. Forma enim, quæ est terminus generationis, est per se intenta tam a na-

tura universali, quam a natura particulari ; privatio vero est præter intentionem naturæ particularis, est autem secundum intentionem naturæ universalis, non quidem ut per se intenta, sed quia sine privatione alterius formæ non potest alia forma introduci. Et sic generatio est omnibus modis naturalis; corruptio vero quandoque dicitur contra naturam habito respectu ad naturam particularem, ut dictum est. — Et ex his patet *ad quartum*. — *de Pot.* q. 3, a. 6, ad 19.

(1) ARTICULUS XI

UTRUM EXPULSIO FORMÆ SUBSTANTIALIS PRÆCEDENTIS ET INTRODUCTIO FORMÆ SEQUENTIS SINT IDEM.

Videtur quod expulsio formæ substantialis præcedentis et introductio formæ sequentis sint idem : —

1. quia secundum Philosophum, ut dictum est (supra, a. 9), generatio unius est corruptio alterius; sed eatenus est generatio unius, quatenus introducitur in materia forma substantialis; est autem corruptio alterius, quatenus forma præcedens expellitur : ergo introductio formæ sequentis et expulsio præcedentis sunt idem.

2. Præterea, sicut multiplicato inferiori multiplicatur superius, ita non multiplicato inferiori non multiplicatur superius : ut si est unus homo, est unum animal, si sunt plures homines, sunt etiam plura animalia. Sed mutatio ad motum se habet sicut superius ad inferius; nam omnis motus est mutatio, non e converso. Cum ergo expulsio formæ præcedentis et introductio sequentis sint unus motus, erunt etiam una mutatio, et sic erunt idem. — *de Verit.* q. 28, a. 6, arg. 5.

3. Præterea, unius agentis in unum et idem subjectum non est nisi una actio; sed agens in materiam, expellendo ab illa formam præcedentem et introducendo sequentem, est unum agens, et idem etiam est subjectum : ergo expulsio formæ præcedentis et inductio sequentis sunt idem.

4. Præterea, quæcumque ita se habent, quod unum potest esse sine altero, non sunt idem ; sed introductio formæ potest esse sine expulsione præcedentis, ut patet in prima creatione universi : ergo idem quod prius. — *de Verit.* l. c. arg. 2 *Sed contra*.

Sed contra est, quod multo minus sunt idem expulsio tenebræ et inductio lucis, quam expulsio formæ substantialis præcedentis et introductio sequentis; sed expulsio tenebræ et introductio lucis sunt mutationes naturaliter inter se distinctæ : ergo et idem erunt expulsio substantialis formæ præcedentis et introductio sequentis. — *Ibid.* arg. 2. et c.

RESPONDEO DICENDUM, quod expulsio formæ substantialis præcedentis et introductio formæ sequentis sunt duæ mutationes realiter distinctæ, sed sunt unus motus. Et quidem quod sint *duæ mutationes* realiter inter se distinctæ, sic patet. Mutationes enim penes terminos distinguuntur; introductionis autem formæ sequentis terminus est formam sequentem inesse, expulsionis vero formæ præcedentis terminus est formam præcedentem non esse. Est autem oppositorum quantum ad hoc attendenda triplex differentia. Nam *primo,* quædam opposita sunt, quorum alterum tantum est natura quædam, reliquum vero non est nisi remotio vel negatio ipsius, sicut patet in oppositis secundum affirmationem et negationem vel secundum privationem et habitum. Et in talibus negatio oppositi, quod ponit naturam aliquam, est alicujus rei, negatio vero alterius oppositi non est realis, quia non est alicujus rei; est enim negatio negationis, quæ est alterius oppositi. Et ideo hæc negatio negationis nihil differt secundum rem a positione alterius; unde secundum rem idem est generatio albi et corruptio non albi. Sed quia negatio, quamvis non sit res naturæ, est tamen res rationis, ideo negatio negationis secundum rationem seu secundum nostrum modum intellegendi est aliud a positione affirmationis. Et sic corruptio non albi secundum modum intellegendi est aliud quam gene-

(1) Hic articulus, sicut et duo sequentes, in editione Ticiensi reperiuntur in appendice ad Secundam Secundæ hujus *Summæ Philosophicæ*.

ratio albi; et idem dico de generatione ignis ex non igne, et corruptione non ignis. Et ideo si negatio formæ nihil reale ponit distinctum a forma negata secundum rem, corruptio privationis et introductio formæ idem sunt secundum rem, non tamen secundum rationem.

Secundo, opposita quædam sunt, quorum alterum quidem dicit negationem oppositæ formæ realis et positivæ; verum hæc negatio non solum importat ablationem formæ, sed etiam ponit impedimentum positivum et reale: sicut umbra non solum dicit ablationem lucis, sed etiam ponit corpus impediens; unde negatio umbræ debet importare et negationem tenebræ et ablationem interpositi corporis impedientis; et ideo ablatio umbræ et privatio luminis sunt mutationes realiter distinctæ.

Tertio demum, quædam opposita sunt, quorum utrumque ponit naturam aliquam, ut album et nigrum, ignem et terram, et in talibus oppositis negatio utriusque est negatio realis, id est alicujus rei. Et ideo cum affirmatio non sit negatio, quia non esse nigrum non est idem quod non esse album, sed realiter differunt; ideo corruptio nigri, cujus terminus est non esse nigrum, et generatio albi, cujus terminus est esse album, sunt realiter diversæ mntationes. Et idem dico de corruptione ligni vel terræ, et productione ignis. — *de Verit.* q. 28, a. 6, c.

Quod autem hæ mutationes realiter inter se sint *unus et idem motus* realiter, similiter patet. Nam hoc differunt motus et mutatio, quod motus unus est, quo aliquid affirmative significatum abjicitur, et aliud affirmative significatum acquiritur. Est enim motus de subjecto in subjectum, ut dicitur 5. *Phys.* (*text.* 7; c. 1). Per subjectum autem intelligitur hoc aliquid affirmative significatum et monstratum, ut album et nigrum. Unde unus motus alterationis est, quo album abjicitur et nigrum acquiritur; sed in mutationibus, quæ sunt generatio et corruptio, aliter est. Nam generatio est mutatio de non subjecto in subjectum, ut de non albo in album; corruptio vero est mutatio de subjecto in non subjectum, ut de albo in non album. Et ideo in abjectione unius affirmati et adeptione alterius oportet duas mutationes intelligi, quarum una sit generatio et alia corruptio vel simpliciter vel secundum quid. Sic ergo si in transitu, qui est de una forma in aliam sive substantialem sive accidentalem, consideratur ipse motus, idem motus significatur per ablationem unius et inductionem alterius, non autem significatur eadem mutatio, sed diversa, tamen se invicem comitantes, quia generatio unius non est sine corruptione alterius. Et sic patet expulsionem unius formæ et introductionem alterius esse quidem unum et eundem motum, sed esse mutationes realiter inter se diversas. — *Ibid.* a. 1, c.

Ad primum ergo dicendum, quod generatio unius dicitur esse corruptio alterius a Philosopho per concomitantiam, quia de necessitate sunt simul; vel per unitatem motus, qui ad has duas mutationes terminatur. — *de Verit.* q. 28, a. 6, ad 5.

Ad secundum dicendum, quod dupliciter sumi potest mutatio: *uno modo* logice, ut est genus ad motum et mutationem specifice sumptam, quomodo nihil aliud est quam transitus a termino in terminum, quomodocunque se habeant hi termini, sive affirmative sive negative. *Alio modo* specifice et physice, ut est distincta a motu, quomodo est transitus a subjecto in non subjectum, vel a non subjecto in subjectum. Si priori modo sumitur, sicut expulsio formæ præcedentis et introductio sequentis sunt unus motus, ita et sunt una mutatio. Si vero sumitur posteriori modo, licet sint unus motus realiter, non tunc sunt una realis mutatio, sed duæ inter se realiter distinctæ. — *de Pot.* q, 3, a. 2, c.

Ad tertium dicendum, quod unitas actionis arguit unitatem motus, non autem unitatem mutationis ob differentiam inter motum et mutationem mox allatam.

Ad quartum dicendum, quod de ratione mutationis est, hoc esse post hoc circa aliquid idem, quod non est in creatione. — *de Pot.* l. c. in c.et ad 1; 1a, q. 45, a. 2, ad 2.

ARTICULUS XII

UTRUM EXPULSIO FORMÆ SUBSTANTIALIS PRÆCEDENTIS SIT NATURALITER PRIOR QUAM INTRODUCTIO FORMÆ SEQUENTIS.

Videtur quod in generatione compositi substantialis expulsio formæ substantialis præcedentis sit naturaliter prior introductione formæ sequentis : —

1. quia prius est ordine naturæ intelligere recipiens, quam ipsum receptum ; sed forma non recipitur nisi in propria materia : ergo prius est intelligere materiam primam propriam, quam receptionem formæ. Sed ad hoc quod materia sit propria alicui formæ, requiritur quod sit denudata a forma contraria ; ergo prius naturaliter materia denudatur ab una forma, quam recipiat aliam ; et sic naturaliter erit prior expulsio formæ præcedentis quam introductio sequentis. — *de Verit.* q. 28, a. 7. arg. 2.

2. Sed dices, quod forma adveniens, secundum quod habet respectum ad agens naturale illam inducens, est prior naturaliter quam expulsio formæ præcedentis. — Sed contra, in introductione formæ substantialis sequentis includitur respectus ad suum subjectum, in quo introducitur ; si ergo secundum hunc respectum ad subjectum est posterior, videtur quod simpliciter introductio formæ sequentis sit posterior naturaliter expulsione formæ præcedentis. — *Ibid.* arg. 3.

3. Sed dices, quod forma sequens habet duplicem respectum : unum, secundum quod informat subjectum, et quantum ad hunc respectum est posterior quam expulsio formæ præcedentis ; alium, quo formam expellat a subjecto, et sic introductio formæ sequentis præcedit expulsionem formæ præcedentis. — Sed contra, forma sequens expellit præcedentem ratione oppositionis, quam habet ad ipsam ; opposita autem mutuo se expellunt ex hoc quod non patiuntur se in eodem subjecto : ergo ex hoc ipso quod forma sequens informat subjectum, expellet aliam ; et sic non potest esse, quod forma sequens secundum respectum quem habet ad subjectum quod informat, sit posterior, et secundum respectum quem habet ad formam præcedentem quam expellit, sit prior. — *Ibid.* arg. 4.

4. Præterea, esse rei naturaliter prius est quam agere ipsius ; sed forma, materialis præsertim, cum non subsistat ejus esse, est inexistere : ergo prior est naturaliter respectus quem habet forma sequens ad subjectum quod informat, quam respectus quem habet ad formam contrariam quam expellit, et sic prædicta responsio non videtur posse consistere. — *Ibid.* arg. 5.

5. Præterea, non contingit formas contrarias esse simul ; sed forma præcedens et forma sequens sunt contrariæ : ergo oportet quod forma præcedens intelligatur expulsa, antequam nova facta introducatur ; ergo expulsio formæ naturaliter præcedit introductionem novæ. — *Ibid.* arg. 6.

6. Præterea, secundum ordinem effectuum est ordo causarum ; sed effectus expulsionis formæ præcedentis est materiam esse denudatam ab omni forma ; effectus autem introductionis formæ sequentis est materiam habere talem formam specificam ; prius autem naturaliter est materiam esse denudatam ab omni forma, quam habere talem formam : ergo expulsio formæ præteritæ est naturaliter prior forma sequente. — *Ibid.* arg. 7.

7. Præterea, si successive forma inducatur, ut contingit in successiva combustione chartæ, prius tempore removetur forma præcedens, quam inducatur sequens, ut patet similiter in dealbatione, in qua prius natura agens removet nigredinem quam inducat albedinem ; sed per hoc quod agens in instanti inducit formam substantialem, removetur tantum ordo temporis, non naturæ : ergo naturaliter prius est expulsio formæ præcedentis quam introductio formæ sequentis. — *Ibid.* arg. 13.

8. Præterea, in quolibet motu recessus a termino *a quo* naturaliter præcedit accessum ad terminum *ad quem,* vel tempore, si sit motus successivus, vel natura, si sit mutatio subita ; sed in productione compositi

substantialis forma præcedens est terminus *a quo*, et forma sequens est terminus *ad quem :* ergo expulsio formæ præcedentis naturaliter præcedit introductionem formæ sequentis. — *Ibid.* arg. 9 ; 4. *Sent.* dist. 17, q. 1, a. 4, quæstiunc. 1, arg. 3.

Sed contra : 1. Causa naturaliter præcedit effectum ; sed forma sequens est causa destructionis formæ præcedentis non nisi secundum quod est introducta : ergo introductio formæ sequentis prior est expulsione formæ præcedentis. — 4. *Sent.* l. c. arg. 1 *Sed contra ; de Verit.* q. 28, a. 7, arg. 1 *Sed contra.*

2. Præterea, agens naturale non expellit formam contrariam a materia nisi per hoc quod inducit similitudinem suæ formæ in materia ; ergo inductio formæ est prior expulsione. — *de Verit.* l. c. arg. 2 *Sed contra.*

3. Præterea, forma sequens producendo introducitur, et introducendo producitur ; sed productio formæ est prior naturaliter, quam expulsio formæ præcedentis : ergo introductio formæ sequentis naturaliter præcedit expulsionem formæ præcedentis. — *de Verit.* l. c. arg. 4 *Sed contra.*

4. Præterea, agens naturaliter est prius patiente ; sed in generatione compositi substantialis forma sequens se tenet ex parte agentis, forma præcedens ex parte patientis seu recipientis : ergo prius naturaliter est introductio formæ sequentis, quam expulsio formæ præcedentis. — *de Verit.* l. c. arg. 5 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod omnis prioritas secundum ordinem naturæ aliquo modo reducitur ad ordinem causæ et causati, quia principium et causa sunt idem ; in quolibet autem genere causæ causa naturaliter est prior causato. Contingit autem secundum diversa genera causarum idem respectu ejusdem esse causam et causatum, sicut ambulatio in genere causæ efficientis est causa sanationis, et sanatio in genere causæ finalis est causa ambulationis. Similiter in genere causæ materialis materia est causa formæ, quatenus sustinet et quasi sustentat formam ; et forma est aliquo modo causa materiæ, quatenus dat materiæ esse actu, seu facit illam esse actu secundum genus causæ formalis. Ex parte autem causæ materialis se tenet secundum quandam reductionem omne illud, per quod materia efficitur propria hujus formæ, sicut dispositiones et remotiones impedimentorum ; et consequenter expulsio formæ præcedentis, ne sequens forma introducatur ; et motus, per quem expellitur talis forma, nam motus est actus existentis in potentia ; et similiter privatio formæ sequentis, nam ratione hujus materia numerabilis, est, ut inquit Philosophus (1. *Phys. text.* 66 ; c. 7).

Verum licet aliquid possit esse prius et posterius altero in diverso genere causæ, quia tamen illud est simpliciter dicendum prius altero ordine naturæ, quod est prius secundum illud genus causæ, quæ est prior in ratione causalitatis (sicut finis dicitur prior naturaliter omnibus causis et causa omnium causarum, quia a causa finali omnes aliæ causæ recipiunt, quod sint causæ, quia efficiens non agit nisi propter finem, et ex actione efficientis forma perficit materiam, et materia sustinet formam) ; — ideo in generatione naturali compositi substantialis, in qua una forma expellitur a materia, et alia inducitur, simpliciter dicendum est, quod (licet expulsio formæ præcedentis sit naturaliter prior in ratione causæ *materialis ;* et in ratione causæ *formalis* naturaliter sit prior introductio formæ sequentis ; quia tum forma et finis in *idem numero* coincidunt, forma vero et agens in *idem specie*) ideo tam in ordine causæ efficientis quam finalis, atque adeo *simpliciter* introductio formæ sequentis naturaliter præcedit expulsionem formæ præcedentis : in ordine quidem *efficientis,* quia forma introducta est similitudo formæ agentis, per quam agens agit ; in ordine vero causæ *finalis,* quia natura principaliter intendit introductionem formæ, et ad hanc ordinat expulsionem omnis ejus, cum quo non potest stare forma introducta. — 4 *Sent.* dist. 17, q. 1. a. 4, sol. 1 ; *de Verit.* q. 28, a. 7, c. et ad 9.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio

illa procedit secundum ordinem causæ materialis, secundum quem in respectu ad subjectum introductio formæ sequentis est posterior expulsione formæ præcedentis. — *de Verit.* q. 28, a. 7, ad 2. — Unde patet *ad secundum.*

Ad tertium dicendum, quod objectio illa procedit secundum ordinem causæ formalis; formaliter enim forma sequens inhærendo expellit præcedentem. — *Ibid.* ad 4.

Ad quartum dicendum, quod forma sequens non expellit præcedentem effective, sed formaliter; unde non est prius, quam expellat præcedentem. — *Ibid.* ad 5, et a. 8, c.

Ad quintum dicendum, quod forma contraria sequens expellit formaliter præcedentem, et ideo in genere *causæ formalis,* et *simpliciter,* est prior ordine naturæ expulsione formæ præcedentis, ut dictum est (in c.).

Ad sextum dicendum, quod genera se habent per modum materiæ in comparatione ad species, et ideo prius tantum est in genere causæ materialis, quod materia sit denudata a forma præcedente, quam quod habeat sequentem. — *Ibid.* ad 7.

Ad septimum dicendum, quod si agens successive introduceret formam substantialem, expulsio formæ præcedentis esset *tempore* prior, sed posterior *natura.* Ordo enim temporis sequitur ordinem motus et materiæ, secundum quem modum Philosophus dicit, quod in eodem actus posterior est tempore quam potentia, sed natura prior; quia secumdum illud dicitur aliquid simpliciter natura prius, quod est prius secundum ordinem causæ finalis. — *Ibid.* ad 13.

Ad octavum dicendum, quod recessus a termino *a quo* est prior in via generationis et motus, cum reducatur ad ordinem materiæ; nam, ut dictum est (supra q. 17, a. 1 et 3), motus est actus existentis in potentia; sed accessus ad terminum *ad quem* est prior secundum ordinem causæ finalis. — *Ibid.* ad 9.

Vel dic ut 1a 2æ, q. 113, a. 8, ad 1.

ARTICULUS XIII

UTRUM EXPULSIO FORMÆ PRÆCEDENTIS ET INTRODUCTIO SEQUENTIS SINT IN INSTANTI.

Videtur quod expulsio formæ præcedentis et introductio sequentis non sint in instanti:

1. quia forma sequens non introducitur in materiam nisi dispositam; sed inter alias dispositiones una est, quod materia sit denudata a quacunque forma, quia duæ formæ non possunt esse simul in materia: ergo sequens non introducitur in materia, nisi jam sit ab illa expulsa forma præcedens; et sic expulsio illius et introductio alterius formæ non erunt simul. — 4. *Sent. dist.* 17, q. 1, a. 5, quæstiunc. 2, arg. 1; *de Verit.* q. 28, a. 9, arg. 7.

2. Præterea, forma sequens expellit præcedentem; sed nihil agit nisi postquam est, forma autem sequens non prius est quam insit: ergo oportet quod forma sequens prius insit in materia, quam forma præcedens expellatur; et ita non erunt simul expulsio formæ præcedentis et introductio sequentis. — 4. *Sent.* l. c. arg. 2; *de Verit.* l. c. arg. 5 et 7.

3. Præterea, forma sequens et præcedens non sunt in eodem instanti in materia, quia contraria non sunt simul in eadem; ergo instans in quo ultimo est forma præcedens, est aliud ab illo instanti in quo primo est forma sequens; sed inter quælibet duo instantia est tempus medium: ergo prius tempore expellitur forma præcedens a materia, quam sequens introducatur. — 4. *Sent.* l. c. arg. 3.

4. Præterea, in qualibet mutatione necesse est ponere duos terminos, scilicet terminum a quo et terminum ad quem; sed cujuslibet contrarietatis duo termini sunt incontingentes, id est qui non possunt simul esse: ergo expulsio formæ præcedentis, et introductio sequentis in generatione compositi substantialis se habent secundum prius et posterius, et sic non erunt in eodem instanti. — *de Verit.* l. c. arg. 9.

5. Præterea, nihil quod prius est in fieri quam in facto esse, fit in instanti; sed

forma sequens prius est in fieri quam in facto esse. Nam in permanentibus, quod fit non est, cum vero factum est jam est ; forma autem substantialis cum sit in generatione permanentium, si simul fit et facta est, simul est et non est, quod est impossibile. Ergo introductio formæ sequentis non est in instanti, scilicet cum expulsione formæ præcedentis. — *Ibid.* arg. 10.

Sed contra : 1. Inter prius et posterius temporis cadit medium tempus ; sed postquam forma præcedens expulsa est materia, non est in ipsa, nec forma sequens inest materiæ antequam in illam introducatur : ergo si prius tempore forma præcedens expellitur, quam sequens introducatur, erit aliquod tempus, in quo materia utraque forma carebit, quod est impossibile. — 4. *Sent.* l. c. arg. 1 *Sed contra.*

2. Præterea, terminus cujuslibet motus est in instanti ; sed tam expulsio formæ quam introductio alterius est terminus motus alterationis, ut dicit Commentator (6. *Phys. text.* 45 ; c. 5) : ergo sunt in eodem instanti. — *Ibid.* arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod expulsio formæ dicit terminum motus illius qui est ad corruptionem ordinatus ; et introductio formæ dicit similiter terminum motus illius qui præcedit generationem ; quia tam generatio quam corruptio sunt termini motus ; omne autem quod movetur, quando est in termino motus, disponitur secundum illud ad quod motus ordinatur ; et ideo cum motus corruptionis tendat in non esse, generationis vero ad esse : quando forma introducitur, forma est ; quando autem expellitur, non est. Et quia introduci forma dicitur, quando primo est, expelli autem in primo non esse ; non potest materia sine forma hac vel illa esse ; et ideo simul est ibi expulsio unius formæ et introductio alterius ; ac proinde utraque est in eodem instanti. — 4. *Sent.* dist. 17, q. 1, a. 5, sol. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut albedo nunquam est in non albo, quia sua præsenti a facit album ; ita forma sequens nunquam est in materia indisposita, quia sua præsentia tollit impedimentum formæ præcedentis, quod pertinet ad dispositionem materiæ ; unde simul est materia disposita ad formam sequentem et habens formam sequentem. — 4. *Sent.* l. c. ad 1 ; *de Verit.* q. 28, a. 9, ad 5 et 7.

Ad secundum dicendum, quod forma sequens non agit ad destructionem formæ præcedentis per modum causæ efficientis, sed per modum causæ formalis, quæ simul est cum suo effectu formali, qui est esse hoc et non esse contrarium. — 4. *Sent.* l. c. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod non est assignare ultimum instans in quo forma præcedens est, sed primum in quo non est ; sed est assignare primum instans, in quo est forma sequens. — *Ibid.* ad 3.

Ad quartum dicendum, quod quando aliqua mutatio dicitur esse in instanti, non intelligitur, quod duo termini ejus sint in instanti (hoc enim est impossibile, cum omnis mutatio sit inter terminos oppositos, per se loquendo) ; sed intelligitur, quod transitus de uno termino in alium est in instanti, quod maxime contingit, quando inter terminos motus non datur medium, ut est in proposito. — *de Verit.* l. c. in c. et ad 9.

Ad quintum dicendum, quod fieri alicujus rei permanentis potest accipi dupliciter : *uno modo* proprie, et sic dicitur res fieri, quamdiu durat motus, cujus terminus est rei generatio ; et sic quod fit, non est in permanentibus, sed fieri est rei per successionem, secundum quod Philosophus dicit (6. *Phys.*), quod fit, fiebat et fiet. *Alio modo* dicitur fieri improprie, ut scilicet dicatur aliquid fieri in illo instanti, in quo primo factum est : et hoc ideo, quia illud instans, in quantum est terminus prioris temporis, in quo fiebat, usurpat sibi hoc quod priori tempori debetur. Et sic non est verum, quod id quod fit, non est ; sed quod nunc primo est, et ante hoc non erat. Et sic est intelligendum, quod in his quæ fiunt subito, simul est fieri et factum esse. — *Ibid.* ad 10.

QUÆSTIO XXXVI

DE ALTERATIONE.

Deinde considerandum est de alteratione.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR NOVEM:

1. Utrum recte definiatur a Philosopho alteratio.
2. Utrum alteratio sit tantum ad tertiam speciem qualitatis.
3. Utrum aliqua qualitas possit intendi et remitti.
4. Utrum intensio fiat per additionem.
5. Utrum alteratio sit motus continuus.
6. Utrum in motu alterationis sit tantum unus motus, recessus a frigore et accessus ad calorem.
7. Utrum qualitates summe intensæ possint esse in eodem subjecto.
8. Utrum qualitates remissæ possint esse in eodem subjecto.
9. Utrum indivisibile possit alterari.

ARTICULUS I

UTRUM RECTE TRADITA SIT A PHILOSOPHO DEFINITIO ALTERATIONIS.

Videtur quod definitio alterationis non sit a Philosopho recte tradita, quod sit transmutatio, manente eodem sensibili subjecto, in passionibus aut contrariis.

1. Alteratio enim habet duos terminos, nimirum qualitatem et formam substantialem; nam in eodem instanti terminatur ad utramque; sed motus quilibet debet definiri in ordine ad suum terminum, ut dictum est (supra q. 22, a. 5): ergo alteratiom ale definitur, quod sit transmutatio secundum passiones. — *Tabula Aurea* voce « alteratio » n. 5 et 6.

2. Præterea, alteratio corruptiva corrumpit totum subjectum; si enim nimium calefiat aqua, ipsa corrumpitur, et ex ea generatur aer vel aliquid aliud: ergo male definitur alteratio, quod sit mutatio manente subjecto eodem. — *Tabula Aurea* l. c. n. 3.

3. Præterea, nomine passionum et contrariorum intelligit Philosophus qualitates sensibiles, puta calidum et frigidum, album et nigrum, et similes; sed alteratio fit etiam in aliis accidentibus; est enim etiam in intellectu angeli, cum successive plura intelligit; hic enim motus non nisi ad alterationem revocari potest: ergo male a Philosopho definitur alteratio, quod sit in passionibus et contrariis. — 1. *de Generat.* l. 10; *Sent.* dist. 37, q. 4, a. 1. c. et ad 2.

Sed contra est auctoritas Philosophi (1. *de Generat. text.* 23; c. 4) definientis alterationem, quod sit transmutatio, manente eodem sensibili subjecto, in passionibus vel contrariis. — 1. *de Generat.* l. 10.

RESPONDEO DICENDUM, quod aliud est subjectum, aliud passio, quæ nata est dici de subjecto; differunt enim sicut substantia et accidens; nam subjectum est substantia, passio vero est accidens. Circa utrumque autem contingit esse transmutationem; nam quandoque fit in ipsa substantia, quando nimirum materia accipit aliam formam substantialem; ita ut non maneat aliquod sensibile, quasi idem subjectum numero ens actu, ut quando ex toto semine generatur totus sanguis. Quandoque autem fit in accidentibus, quod est quando manet idem subjectum sensibile, quia scilicet nulla fit transmutatio in ejus substantia, sed tantum in ejus passionibus seu qualitatibus. — 1. *de Generat.* l. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod *alteratio* dicitur talis a primo termino, qui est qualitas, dicitur vero *generatio* a secundo termino, qui est forma substantialis. — 6. *Phys* l. 8; *Tabula Aurea* l. c. n. 5.

Ad secundum dicendum, quod alteratio dicitur corruptiva per accidens, quatenus per alterationem producitur aliquid, cum quo non potest consistere, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod alteratio sumitur dupliciter: *uno modo* communiter, pro quacunque receptione rei; et hoc modo convenit angelis, quandocunque successive plura intelligunt; *alio modo* proprie pro receptione passibilis qualitatis, ad cujus adventum alia qualitas recedit, et hoc modo sumitur a Philosopho, cum illam definit in 1. *de Generat.* (*text.* 23; c. 4). — 1. *de Generat.* l. 10.

ARTICULUS II

UTRUM ALTERATIO SIT TANTUM AD TERTIAM SPECIEM QUALITATIS.

Videtur quod alteratio non sit tantum ad *tertiam speciem* qualitatis.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 23; c. 4) alterationem definitam esse ad sanitatem et ægritudinem; sed hæ qualitates pertinent ad *primam* speciem: ergo alteratio non est tantum ad *tertiam* speciem. — 1. *de Generat.* l. 10.

2. Præterea, dicit Philosophus (7. *Phys. text.* 11; c. 2), quod omne quale ex eo alteratur, quia sensibile est; et inter sensibiles qualitates, quas statim enumerat, ponit illas, quæ non sunt in tertia specie qualitatis, ut sonum, qui est in prima specie; ergo alteratio non est tantum ad tertiam speciem qualitatis. — 7. *Phys.* l. 4.

3. Præterea, qualitates quartæ speciei, ut forma et figura, de novo removentur et de novo acquiruntur; non enim hoc videtur sine mutatione posse contingere; sed mutatio secundum qualitatem est alteratio, ut dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 18; c. 2): ergo alteratio non est tantum ad tertiam speciem qualitatis. — 7. *Phys.* l. 5; 5. *Phys.* l. 4.

4. Præterea, potentia vel impotentia naturalis non acquiruntur nec removentur, nisi transmutata natura; sed hæc transmutatio non fit nisi per alterationem: ergo alteratio tantum est ad tertiam speciem qualitatis. — *Phys.* l. 5.

Sed contra est, quod Philosophus (7. *Phys. text.* 15; c. 3) probat, quod alteratio tantum est ad qualitates *tertiæ speciei* — 7. *Phys.* l. 5.

Respondeo dicendum, quod in qualitatibus primæ, secundæ et quartæ speciei non est alteratio primo et principaliter, sed secundario, quia hujusmodi qualitates consequuntur quasdam alterationes primarum qualitatum; sicut patet, quod cum materia subjecta densatur aut rarescit, sequitur mutatio secundum figuram; et similiter cum calefit aut frigefit, sequitur mutatio secundum sanitatem et ægritudinem, quæ pertinent ad primam speciem qualitatis; rarum autem et densum, calidum et frigidum sunt sensibiles qualitates. Et sic patet, quod non est alteratio ad qualitates *primæ* et *quartæ speciei* primo et per se.

Quod præterea confirmatur, et de *quarta* quidem *specie* manifestum est ex hoc quod in his quæ alterantur subjectum et passio æqualiter de invicem prædicantur, quia dicimus æs esse humidum, aut forte calidum, et e converso humidum vel calidum dicimus esse æs; et similiter dicimus hominem esse album, et album esse hominem. At in formis et figuris materia non æqualiter dicitur cum ipsa figura, ita quod alterum de altero dicatur in principali et recto, sed solum denominative materia prædicatur de forma et figura. Præterea, quia ridiculum est dicere, quod homo vel domus vel quidquid aliud alteretur ex hoc ipso quod accipit finem suæ perfectionis; puta si domus perficitur per hoc quod tegitur, vel per hoc quod lateribus ornatur aut cooperitur, ridiculum est dicere, quod domus alteretur, quando cooperitur aut lateratur. Item manifestum est, quod alteratio non est eorum quæ fiunt, in quantum fiunt, sed unumquodque perficitur et fit, in quantum accipit formam propriam et figuram. Non est ergo alteratio in acceptione figuræ et formæ.

Neque etiam est alteratio in *prima specie.* Neque enim est in habitibus corporeis. Nam hi sunt quædam virtutes et malitiæ. Virtus enim universaliter cujuslibet rei est, quæ bonum facit habentem et opus ejus bonum reddit. Unde virtus corporis dicitur, secundum quam bene se habet et bene operatur, ut sanitas; e contra autem est de malitia, ut de ægritudine. Omnis autem virtus et malitia dicuntur *ad aliquid,* ut patet inductione. Nam sanitas, quæ est virtus quædam corporis, est quædam commensuratio calidorum et frigidorum, quæ fit secundum debitam proportionem humorum, ex quibus componitur corpus, ad invicem et ad totum corpus; et similiter pulchritudo et macies dicuntur ad aliquid, non ita quidem, quod hujusmodi habitus et dispositiones hoc ip-

sum, quod sunt, ad aliquid sint, quia sic non essent in genere qualitatis, sed relationis, sed quia eorum ratio ex aliqua relatione dependet. Quia ergo in *ad aliquid* non est motus, neque generatio, neque alteratio, ut docet Philosophus (5. *Phys.*), neque ad hujusmodi habitus corporis erit alteratio primo et per se; sed eorum transmutatio consequitur aliquam priorem alterationem calidi et frigidi, aut alicujus hujusmodi ; sicut etiam relationes esse incipiunt per consequentiam ad reliquos motus.

Neque etiam alteratio primo et per se reperitur in habitibus spiritualibus. Non enim in *appetitivis*, puta in virtute et malitia, quia nihil dicitur alterari, ut dictum est, qnando perficitur, et eadem ratione neque quando corrumpitur; sed virtus quædam perfectio est, malitia vero corruptio: ergo secundum virtutem et malitiam non est alteratio primo et per se, sed tantum secundario, quatenus acceptio et remotio virtutis consequitur aliquam alterationem præcedentem, puta qua passiones vel totaliter removentur vel modificantur. —Neque in *intellectivis*, ut in scientia. Non enim in usu scientiæ acceptæ. Nam ex quo in parte intellectiva non est alteratio, non potest dici, quod ipse actus scientiæ, qui est consideratio, sit generatio. Neque in acceptione scientiæ, quia quidquid advenit alicui per solam quietationem et residentiam aliquarum perturbationum vel motionum, non advenit per generationem vel alterationem. Sed scientia, quæ est cognitio speculativa, et prudentia, quæ est ratio practica, adveniunt animæ per quietationem et residentiam corporalium motionum et sensibilium passionum; non ergo scientia et prudentia adveniunt animæ per generationem vel alterationem.

Neque demum est alteratio primo et per se in *secunda specie,* puta in potentia et impotentia naturali, quia manifestum est, quod hæ non accipiuntur aut removentur nisi transmutata natura, quod fit per alterationem. — Unde manifestum est quod tantum ad *tertiam speciem* qualitatis est primo et per se alteratio. — 7. *Phys.* l. 5 et 6 ; 1. *de Cœlo* l. 7.

Ad primum ergo dicendum, quod alteratio primo et per se terminatur ad qualitates *tertiæ* speciei, secundario vero ad qualitates *primæ*, *secundæ* et *quartæ* speciei, ut dictum est. — 1. *de Generat.* l. 10.

Ad secundum dicendum, quod alteratio sumitur loco citato a Philosopho late, prout comprehendit tam eam, quæ terminatur ad qualitates habentes esse fixum et permanens, quam eam, quæ terminatur ad qualitates in quadam immutatione consistentes. — 2. *de Anima* l. 16

Ad tertium dicendum, quod alteratio est ad qualitates primæ, secundæ et quartæ speciei secundario et minus principaliter, non autem primo et per se, ut dictum est (in c.). — Et sic patet *ad quartum.*

ARTICULUS III

UTRUM ALIQUA QUALITAS POSSIT INTENDI ET REMITTI.

Videtur quod nulla qualitas possit intendi et remitti.

1. Intensio enim est quoddam augmentum; intendi enim aliquid est recipere magis, quod est augeri; sed augmentum est circa quantitatem, ut dicitur 5. *Phys.* (*text.* 18; c. 2): ergo cum qualitas non sit quantitas, non poterit augeri, et per consequens nec intendi aut remitti. — *Tabula Aurea* voce «intensio» n. 4; 1a 2æ, q. 52, a. 1, arg. 1; *de Virtut. in comm.* a. 11, arg. 1.

2. Præterea, habitus est perfectio quædam, ut dicitur 7. *Phys.* (*text.* 18; c. 3); sed perfectio cum importet finem et terminum, non videtur posse recipere magis et minus, atque adeo intendi: ergo habitus et per consequens prima species qualitatis non potest intendi. — 1a 2æ l. c. arg. 2.

3. Præterea, omne illud cujus ratio consistit in maximo, non potest esse majus vel minus, atque adeo intendi vel remitti; sed ratio habitus, puta virtutis, consistit in maximo; est enim virtus ultimum potentiæ, ut Philosophus dicit (1. *de Cœlo text.* 116; c. 11): ergo videtur quod virtus et per

consequens habitus, qui est prima species qualitatis, non potest intendi et remitti. — 1a 2æ, q. 66, a. 1, arg. 2.

4. Præterea, cujus ratio consistit in indivisibili, non potest intendi et remitti; sed ratio formæ et figuræ consistit in indivisibili, ut dicit Philosophus in *Prædicam.* (c. 8, de *quali*): ergo forma et figura, atque adeo qualitates quartæ speciei, non possunt intendi et remitti. — 1a 2æ, q. 52, a. 1, c.

5. Præterea, eadem est ratio potentiarum naturalium atque formarum specificantium, quas ipsæ consequuntur; sed illæ non suscipiunt magis et minus, ut dicit Philosophus in *Prædicam.* (l. c.): ergo nec naturales potentiæ. — Cfr. Cajetanus in 1am 2æ, q. 52, a. 1. Vide in Logica q. 10, a. 3, ad quæst. 5.

6. Præterea, qualitates tertiæ speciei, sicut et aliarum specierum, sunt formæ quædam accidentales; sed forma est simplicissima et invariabilis essentia consistens: ergo nec qualitates tertiæ speciei, sicut nec reliquarum specierum, secundum essentiam variantur, et consequenter nec secundum essentiam intenduntur vel remittuntur. — *de Virt. in comm.* a. 11, arg. 2.

Sed contra: 1. Philosophus (4. *Phys. text.* 84: c. 9) dicit, quod per rarefactionem subjectum ex calido fit magis calidum; sed ideo subjectum fit magis calidum, quia calor intenditur et augetur in subjecto: ergo aliquæ qualitates intenduntur et remittuntur. — 4. *Phys.* l. 14.

2. Præterea, virtutes sunt qualitates quædam; sed virtutes intenduntur et remittuntur, sive in eodem subjecto secundum diversa tempora, sive in diversis subjectis, ut patet: ergo aliquæ qualitates intenduntur et remittuntur. — 1a 2æ, q. 66, a. 1, c.

Respondeo dicendum, quod cum nomina sint signa intellectuum, ut dicitur 1. *Periherm.* (c. 1), sicut ex mag isnotis cognoscimus minus nota, ita etiam ex magis notis minus nota nominamus. Et inde est quod quia motus localis est notior inter omnes motus, ex contrarietate secundum locum derivatur nomen distantiæ ad omnia contraria, inter quæ potest esse aliquis motus, ut dicit Philosophus (10. *Metaphys.*). Et similiter quia motus secundum quantitatem est sensibilior quam motus secundum alterationem, inde est quod nomina convenientia motui secundum quantitatem derivantur ad alterationem. Dicitur autem in *quantitatibus* corporeis aliquid magnum, secundum quod ad debitam perfectionem quantitatis perducitur. Unde aliqua quantitas reputatur magna in homine, quæ non reputatur magna in elephante.

Unde et in *formis* dicimus aliquid magnum ex hoc quod est perfectum. Perfectio autem formæ dupliciter potest considerari: uno modo, secundum ipsam formam; alio modo, secundum quod subjectum participat formam. In quantum igitur attenditur perfectio formæ secundum ipsam formam, sic non dicitur ipsa esse parva vel magna, puta magna vel parva sanitas vel scientia. In quantum vero attenditur perfectio formæ secundum participationem subjecti, dicitur magis et minus album et sanum. Non autem ista distinctio procedit secundum hoc quod forma habeat esse præter materiam aut subjectum, sed quia alia est consideratio ejus secundum rationem suæ speciei, et alia secundum quod participatur in subjecto.

Secundum hoc igitur circa intensionem et remissionem formarum fuerunt *quatuor opiniones* apud philosophos, ut Simplicius narrat in Comment. *de Prædicam.* Plotinus enim et alii *Platonici* ponebant ipsas qualitates suscipere magis et minus, propter hoc quod materiales erant, et ex hoc habebant indeterminationem quandam, propter materiæ infinitatem. *Alii* vero in contrarium ponebant, quod ipsæ qualitates secundum se non recipiebant magis et minus, sed qualia dicuntur magis et minus secundum diversam participationem, puta quod justitia non dicitur magis et minus, sed justum; et hanc opinionem tangit Aristoteles in *Prædicam.* *Tertia* fuit *opinio* Stoicorum media inter has: posuerunt enim, quod aliqui habitus secundum se recipiunt magis et minus, sicuti artes; quidam autem non, sicut virtutes. *Quarta opinio* fuit quorundam dicentium, quod qualitates et formæ immateriales non recipiunt magis

et minus, materiales autem recipiunt.

Ut igitur hujus rei veritas manifestetur, considerandum est, quod illud secundum quod sortitur aliquid speciem, oportet esse fixum et stans et quasi indivisibile. Quæcunque enim ad illud attingunt, sub specie continentur; quæcunque autem recedunt ab illo vel in plus vel in minus, pertinent ad aliam speciem vel perfectiorem vel imperfectiorem. Unde Philosophus dicit (8. *Metaphys. text.* 10; l. 7, c. 3), quod species rerum sunt sicut numeri, in quibus additio vel diminutio variat speciem. Si igitur aliqua forma vel quæcunque res secundum se ipsam vel secundum aliquid sui sortitur rationem speciei, necesse est quod secundum se considerata habeat determinatam rationem, quæ neque in plus excedere neque in minus deficere possit; et hujusmodi sunt calor et albedo et aliæ hujusmodi qualitates, quæ non dicuntur in ordine ad aliud, et multo magis substantia, quæ est per se ens. Illa vero, quæ recipiunt speciem ex aliquo ad quod ordinantur, possunt secundum se ipsa diversificari plus in vel minus; et nihilominus sunt eadem specie, propter unitatem ejus ad quod ordinantur, ex quo recipiunt speciem; — sicut motus secundum se est intensior et remissior, et tamen remanet eadem species propter unitatem termini, ex quo specificatur. Et idem potest considerari in sanitate. Nam corpus pertingit ad rationem sanitatis, secundum quod habet dispositionem convenientem naturæ animalis, cui possunt dispositiones diversæ convenientes esse; unde potest variari dispositio in plus vel minus, et tamen semper remanet sanitatis ratio. Unde Philosophus dicit (10. *Ethic.* c. 3), quod sanitas ipsa recipit magis et minus; non enim eadem est commensuratio in omnibus, neque in uno et eodem semper, sed remissa permanet sanitas usque ad aliquid. Hujusmodi autem diversæ dispositiones vel commensurationes sanitatis se habent secundum excedens et excessum; unde si nomen sanitatis esset impositum soli perfectissimæ commensurationi, tunc ipsa sanitas non diceretur major vel minor.

Sic igitur patet, qualiter aliqua qualitas vel forma possit *secundum se ipsam* intend vel remitti, seu augeri et minui, et qualiter non.

Si vero consideremus qualitatem vel formam *secundum participationem subjecti,* sic etiam inveniuntur quædam qualitates et formæ recipere magis et minus, et quædam non. Hujusmodi autem diversitatis causam Simplicius assignat ex hoc quod substantia secundum se ipsam non potest recipere magis et minus, quia est ens per se; et ideo omnis forma quæ substantialiter participatur in subjecto, caret intensione et remissione. Unde in genere substantiæ nihil dicitur secundum magis et minus. Et quia quantitas est propinqua substantiæ, et figura consequitur quantitatem: inde est quod neque etiam in istis dicitur aliquid secundum magis et minus. Unde Philosophus dicit (7. *Phys. text.* 15; c. 3), quod cum aliquid accipit formam et figuram, non dicitur *alterari*, sed magis *fieri*. Aliæ vero qualitates, quæ sunt magis distantes a substantia et conjunguntur passionibus et actionibus, accipiunt magis et minus secundum participationem subjecti.

Potest autem et magis explicari hujusmodi diversitatis ratio. Ut enim dictum est, id a quo aliquid habet speciem, oportet manere fixum et stans in indivisibili. Duobus igitur modis potest contingere, quod forma non participatur secundum magis et minus: *uno modo*, quia participans habet speciem secundum ipsam; et inde est quod nulla forma substantialis participatur secundum magis et minus. Et propter hoc Philosophus dicit (8. *Metaphys. text.* 10; l. 7, c. 3), quod sicut numerus non habet magis et minus, sic neque substantia, quæ est secundum speciem, id est quantum ad participationem formæ specificæ; sed si quidem cum materia, id est secundum materiales dispositiones, invenitur magis et minus in substantia. *Alio modo* potest contingere ex hoc quod ipsa indivisibilitas est de ratione formæ. Unde oportet quod si aliquid participat illam formam, quod participet illam secundum rationem indivisibilitatis. Et inde est quod species numeri non dicuntur secundum magis

et minus, quia unaquæque species in eis constituitur per indivisibilem unitatem. Et eadem ratio est de speciebus quantitatis continuæ, quæ secundum numeros accipiuntur, ut bicubitum et tricubitum; et de relationibus, ut duplum et triplum; et de figuris, ut trigonum et tetragonum. Et hanc rationem ponit Aristoteles in *Prædicamentis,* ubi assignans rationem, quare figuræ non recipiunt magis et minus, dicit, quæ quidem recipiunt trigoni rationem et circuli, et similiter trigona vel circuli sunt, quia indivisibilitas est de ipsa eorum ratione. Unde quæcunque participant rationem eorum, oportet quod indivisibiliter participent.

Ex his igitur patet, quomodo et quænam qualitates intendantur et remittantur, et quæ non. — Et ex his patet *ad quartum.* — *de Virt. in com.* a. 11, c.; 1a 2æ, q. 52, a. 1, c.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut nomen *magnitudinis* derivatur a quantitatibus corporalibus ad intelligibiles perfectiones formarum et ad qualitates, ita etiam nomen *augmenti*, et per consequens *intensionis*, cujus terminus est magnum. — 1a 2æ, l. c. ad 1; *de Virt. in comm.* l. c. ad 1.

Ad secundum dicendum, quod habitus quidem perfectio est, non tamen talis, quæ sit terminus sui subjecti, puta dans ei esse specificum; neque etiam in sui ratione terminum includit, sicut species numerorum. Unde nihil prohibet, quin recipiant magis et minus. — 1a 2æ, l. c. ad 2.

Ad tertium dicendum, quod illud ultimum, quod pertinet ad virtutem, potest habere rationem magis vel minus boni, cum non sit indivisibile. — 1a 2æ, q. 66, a. 1, ad 2.

Ad quintum dicendum, quod naturales potentiæ, quæ consequuntur immutabiliter substantias cum formis specificantibus connumerantur; secus vero quæ mutabiliter, ut durum et molle; hæc enim suscipiunt magis et minus; alteratione enim facta fiet magis molle aut minus. — Cfr. Cajetanus in 1am 2æ, q. 52.

Ad sextum dicendum, quod forma est invariabilis, quia non est variationis subjectum; potest tamen dici variabilis, prout subjectum secundum eam variatum, plus et minus eam participat. — *de Virt. in comm.* a. 11, ad 2.

ARTICULUS IV

UTRUM INTENSIO QUALITATIS FIAT PER ADDITIONEM SIMILIS FORMÆ.

Videtur quod intensio qualitatis fiat per additionem similis formæ.

Dicit enim Philosophus (3. *de Cœlo text.* 4 et 12; c. 1), quod omnis gravitas major alia gravitate excedit minorem per aliquam gravitatem; sed hoc ideo est, quia per additionem similium fit aliquod majus, et quia gravitas, sicut et levitas et aliæ qualitates, ut calor, albedo et similes, sunt divisibiles in partes homogeneas; nam omne majus dividitur in æquale et plus: ergo intensio formæ accidentalis fit per additionem similis formæ. — *de Cœlo* l. 3.

2. Præterea, nomen augmenti a quantitatibus corporalibus transfertur ad formas; sed in quantitatibus corporalibus non fit augmentum sine additione; unde in 1. *de Generat.* (*text.* 31; c. 5) dicitur, quod augmentum est præexistenti magnitudini additamentum: ergo et in qualitatibus non fit augmentum et intensio nisi per additionem similis formæ. — 1a 2æ, q. 52, a. 2, arg. 1; 1. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 2, arg. 1; 2a 2æ, q. 24, a. 5, arg. 1.

3. Præterea, qualitas non augetur nisi aliquo agente; sed omne agens aliquid facit in subjecto patiente, sicut calefaciens facit calorem in calefacto: ergo non potest esse intensio vel augmentum in qualitate, nisi aliqna fiat additio similis formæ. — 1a 2æ, q. 52, a 2, arg. 2.

4. Præterea, sicut id quod non est album, est in potentia ad album, ita id quod est minus album, est in potentia ad magis album; sed id quod non est album, non fit album nisi per adventum albedinis: ergo id quod est minus album, non fit magis album nisi per aliquam aliam albedinem supervenientem. — 1a 2æ, l. c. arg. 3.

5. Præterea, simile simili augetur, ut dicitur in 2. *de Anima* (*text.* 44; c. 4); ergo si qualitas augetur et intenditur, debet au-

geri et intendi per additionem similis qualitatis. — *de Virt. in com.* a. 11, arg. 6.

6. Præterea, si qualitas augetur, oportet quod ad aliquam speciem motus ejus augmentum reducatur; sed non potest reduci nisi ad alterationem, quæ est motus ad qualitatem: ergo si qualitas intenditur, debet intendi per additionem qualitatis. — *Ibid.* arg. 11.

Sed contra est 1. quod Philosophus dicit (4. *Phys. text.* 84; c. 9), quod ex calido fit magis calidum, nullo facto in materia calido, quod non esset calidum, quando erat minus calidum: ergo pari ratione nec in aliis formis et qualitatibus, quæ augentur, est aliqua additio. — 1a 2æ, l. c. arg. *Sed contra.*

2. Præterea, simplex additum simplici non facit aliquid majus, ut dicitur 3. *Phys.* (*text.* 59; c. 6); sed qualitas est quid simplex: ergo qualitas non potest intendi et augeri per additionem similis formæ. — 2a 2æ, q. 24, a. 5, arg. *Sed contra;* 1. *Sent.* dist. 17, q, 2, a. 2, arg. 1 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod de hoc augmento qualitatum varie locuti sunt philosophi. *Quidam* enim dixerunt, quod qualitates non augentur secundum essentiam, sed secundum quod radicantur fortius in subjecto, vel in quantum ferventius vel intensius operantur; sed hi penitus irrationabiliter sunt locuti. Nihil enim est aliud qualitatem aliquam augeri, quam subjectum magis participare qualitatem; non enim est aliquod esse qualitatis, nisi quod habet in subjecto. Ex hoc autem ipso quod subjectum magis participat qualitatem, vehementius operatur, quia unumquodque agit in quantum est actu; unde quod magis est reductum in actum, perfectius agit: ponere igitur quod aliqua qualitas non augeatur secundum essentiam, sed secundum radicationem in subjecto, vel secundum intensionem actus, est ponere contradictoria esse simul. — *de Virt. in com.* a. 11, c.

Et ideo *alii* dixerunt, quod qualitas augetur quidem etiam secundum essentiam, sed ita ut augmentum illius fiat per abbitionem. Sed contra hoc est, quia omnis additio est alicujus ad aliquid; unde in omni additione oportet saltem præintelligere distinctionem eorum, quorum unum additur alteri ante ipsam additionem. Si ergo qualitas additur qualitati, oportet præsupponere qualitatem additam, ut distinctam a qualitate cui additur, non quidem ex necessitate secundum esse, sed saltem secundum intellectum. Posset enim Deus etiam quantitatem corporalem augere, addendo aliquam magnitudinem non prius existentem, sed tunc creatam, quæ quamvis prius non fuerit in rerum natura, habet tamen in se unde ejus distinctio intelligi possit a quantitate cui additur. Si ergo qualitas additur qualitati, oportet præsupponere ad minus secundum intellectum distinctionem unius qualitatis ab alia. Distinctio autem in formis est duplex: una quidem secundum speciem, alia secundum numerum. (2a 2æ, q. 24, a. 5, c.) Constat autem, quod non est distinctio secundum speciem, cum omnes calores sint ejusdem speciei, et similiter omnes albedines. Diversitas autem secundum numerum est ex diversitate materiæ; sicut *hæc* albedo differt ab *illa* numero, quia est in diverso subjecto. Unde non potest qualitas addi qualitati, nisi per hoc quod subjectum additur subjecto. Qualitas autem, quæ addi potest, nunquam fuit in alio subjecto antequam in isto; et secundum hoc quod est in isto, non differt numero ab alia qualitate in eodem existente. Unde nullo modo est ibi intelligere additionem. Sed ista positio provenit ex falsa imaginatione, quia augmentum qualitatis imaginati sunt ad modum augmenti corporis, in quo fit additio quantitatis ad quantitatem. — 1. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 2, c.

Et ideo *alii* dicunt, quod augetur secundum intensionem; et hoc sic patet. Ut enim dicit Boethius in libro *de Hebdom.*, quod est, potest aliquid aliud participare, sed ipsum esse nullo alio participat. Et simili ratione nulli formæ potest aliquid addi, quod non sit de essentia ejus. Quod autem additur alicui formæ, ut existens de essentia ejus, variat speciem ejus, sicut sensitiva addita vegetativa mutat speciem; et sic rationalis

addita sensitivæ, ita ut sint eadem essentia in composito, sicut unitas addita numero variat illius speciem, ut dicitur 8. *Metaphys.* (*text*, 10; l. 7, c. 3). Unde per hunc modum invenitur una forma melior alia, et major in bonitate, secundum quod est in altiori specie constituta. — Relinquitur ergo, quod forma in eadem specie manens non potest augeri per hoc quod sibi fiat additio; sed per hoc quod fit additio subjecto. Quæ quidem additio quandoque secundum quantitatem intelligitur, sicut cum corpori albo additur aliud corpus album, et per accidens albedo albedini; et fit majus album, sed non magis album, quod non est in proposito; quandoque vero secundum formam, non autem secundum quod subjecto additur aliqua forma secundum speciem. Eadem vero secundum speciem non potest addi, nisi secundum quod magis inest, seu secundum quod subjectum magis ac magis participat qualitatem (Hannibaldus in 1. *Sent.* dist. 17, q. 1, al. 2, a. 2, c). Magis autem inest, et subjectum magis participat qualitatem, secundum quod potentia subjecti magis terminatur sub actu formæ, seu magis reducitur in actum illius, et magis illi subditur; atque adeo, quia illa qualitas, quæ prius inerat, intenditur secundum propinquitatem ad terminum. — 2a 2æ, q. 24, a. 5, c.; 1. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 2, c.

Quod tamen diversimode contingit in qualitatibus simplicibus et compositis, seu primis et secundis. Nam qualitates compositæ vel secundæ intenduntur secundum intensionem qualitatum primarum, sicut sapor et sanitas et alia hujusmodi secundum intensionem caloris et frigoris, humoris et siccitatis. Qualitates autem primæ et simplices intenduntur ex causis suis, scilicet ex agente et recipiente. Agens enim intendit reducere patiens de potentia in actum suæ similitudinis, quantum potest. Sicut autem non calidum est potentia respectu calidi, ita minus calidum est potentia respectu magis calidi. Unde sicut per potentiam calidi efficitur de non calido calidum, non quod ponatur ibi aliquis calor, sed quia calor, qui est in potentia, educitur in actum; ita etiam efficitur magis calidum per actionem calidi, in quantum educitur calor, qui inerat ut actus imperfectus, in majorem perfectionem et majorem assimilationem agentis. Et hoc contingit, secundum quod potentia subjecta actui, quæ quidem, quantum in se est, ad multa se habet, magis ac magis terminatur ab actu illo, vel quia augetur virtus agentis; sicut ex conjunctione plurium luminarium intenditur illuminatio; vel ex parte ipsius materiæ, secundum quod efficitur susceptibilior illius actus; sicut aer quo plus attenuatur, fit susceptibilior luminis. Utroque enim modo qualitates naturales intendi possunt, ad differentiam donorum gratuitorum seu qualitatum infusarum, quæ non intenduntur priori modo, ex hoc quod virtus agentis fortificatur; sed tantum ex hoc quod natura recipiens, quæ, quantum in se est, dispositionem quandam habet, secundum quod est in potentia ad plura, magis ac magis præparatur ad susceptionem gratiæ, secundum quod ex dicta multitudine, scilicet confusione potentialitatis, in unum colligitur per operationes, quibus ad caritatem suscipiendam præparatur. — 1. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 2, c.; cf. *ibid.* a. 1, c.

Et sic patet, quod augmentum qualitatum infusarum simile est augmento qualitatum naturalium, licet origo harum differat ab origine illarum. Cujus ratio est, quia qualitates naturales educuntur de potentia materiæ, quarum inchoationes quasdam materiæ Deus operi creationis indidit; et ideo quando in actum procedunt, est exitus de imperfecto ad perfectum. Dona autem gratuita non educuntur quasi de potentia naturæ, quia nihil est in potentia naturali, quod per agens naturale educi non possit. Et ideo *origo* gratiæ est per novam infusionem; sed *augmentum* ejus est per hoc quod de imperfecto ad perfectum actus infusus educitur (1. *Sent.* l.c. a. 2, c.); *sicut* similiter, ut dictum est (supra a. 3), contingit in augmento cujuslibet qualitatis naturalis. Non enim est de ratione intensionis alicujus qualitatis, quod sit per remotionem a contrario; sed hoc accidit qua-

litati, secundum quod inest in subjecto participante contrarium. Sed hoc est de necessitate intensionis, quod qualitas educatur de imperfecto ad perfectum; sicut patet de diaphano, in quo nihil est contrarium luci, quod potest lumen intendi secundum incrementum virtutis illuminantis. Hæc autem imperfectio est ex potentialitate ipsius naturæ, quæ subjicitur perfectioni et actui. Cum enim omnis potentia receptiva ad multa se habeat, secundum istam multitudinem ipsius dissimilis est principio agenti, quod est terminatum ad actum unum; et secundum quod ista confusio potentialitatis magis subjicitur actui, perfectior efficitur actus, et ipsum perfectum magis efficitur unum et magis assimilatum principio agenti. Et ex his patet, quomodo intendantur qualitates. — 1. *Sent.* 17, q. 2, a. 2, c. et ad 3.

Ad primum ergo dicendum, quod gravitas præcedens non fit major per novam gravitatem simpliciter, sed per novam perfectionem, ratione cujus præcedens gravitas dicitur perfectior, et subjectum simpliciter gravius, ut dictum est (in c.).

Ad secundum dicendum, quod propositio Philosophi intelligitur de augmento corporali, quod fit semper per additionem quantitatis, quia in hac materia ab ipso proponitur. (1. *Sent.* l. c. ad 1.) — *Vel dic,* quod etiam in magnitudine corporali contingit dupliciter augmentum: uno modo, per additionem subjecti ad subjectum, sicut est in augmento viventium; alio modo, per solam intensionem absque omni additione, sicut est in his quæ rarefiunt, ut dicitur *4. Phys. text.* 84; c. 9. — Et ratio hujus est, quia quantitas corporalis habet aliquid, in quantum est quantitas, et aliquid, in quantum est forma accidentalis. In quantum est *quantitas,* habet quod sit dissimilis secundum situm, et secundum numerum; et ideo hoc modo consideratur augmentum magnitudinis per additionem, ut patet in animalibus. In quantum vero est *forma accidentalis,* est dissimilis solum secundum subjectum; et secundum hoc habet proprium augmentum, icut et aliæ formæ accidentales, per modum intensionis ejus in subjecto, sicut patet in his quæ rarefiunt, ut dictum est ex Philosopho. — 1a 2æ, q. 52, a. 2, ad 1; 2a 2æ, q. 24, a. 5, ad 1.

Ad tertium dicendum, quod causa augens qualitatem facit quidem semper aliquid in subjecto, non tamen novam formam; facit enim, quod subjectum perfectius participet formam præexistentem, aut quod amplius se extendat, ut patet in habitibus. Et ratio hujus est, quia agens non potest efficere in subjecto nisi id, ad quod subjectum est in potentia; postquam autem subjectum recepit formam, non est amplius in potentia ad illam, sed tantum est in potentia ad perfectum participationis modum. — 1a 2æ, l. c. ad 2 et 3,

Ad quartum dicendum, quod id quod nondum est album, est in potentia ad formam ipsam, tamquam nondum habens formam, et ideo agens causat novam formam in subjecto; sed id quod est minus album aut calidum, non est in potentia ad formam, cum jam actu illam habeat, sed est in potentia ad perfectum participationis modum; et hoc consequitur per actionem agentis. — *Ibid.* ad 3.

Ad quintum dicendum, quod augmentum, quod fit per additionem, est augmentum substantiæ quantæ; sic autem qualitas non augetur, ut dictum est. — *de Virt. in com.* a. 11, ad 6.

Ad sextum dicendum, quod motus augmenti qualitatis reducitur ad alterationem, secundum quod alteratio dicitur secundum receptionem et perfectionem. Nihil enim aliud est intendi qualitatem vel formam, quam subjectum habens illam formam moveri de forma imperfecta ad perfectam; hoc autem nihil aliud est, quam subjectum magis reduci in actum. Nam forma vel qualitas actus est; unde subjectum magis percipere formam nihil aliud est, quam ipsum reduci magis in actum illius formæ; et sicut ab agente reducitur aliquid de pura potentia in actum formæ, ita etiam per actionem agentis reducitur de actu imperfecto in actum perfectum. — *Ibid.* ad 11 et in c.

ARTICULUS V

UTRUM ALTERATIO SIT MOTUS CONTINUUS.

Videtur quod alteratio non sit motus continuus.

1. Dicit enim Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 7, al. 6), quod aer simul totus et in instanti illuminatur; sed illuminatio est alteratio, ut docet Philosophus ibidem: ergo alteratio non est motus continuus. — *de Sensu et Sensibili* l. 16.

2. Sed dices, quod non omnis alteratio est motus continuus, sed illa tantum, quæ est inter terminos contrarios. — Contra, productio soni fit per alterationem, ut docet Philosophus (l. c.); sed nihil est contrarium sono : ergo productio soni debet fieri in instanti. — *Ibid.*

3. Præterea, dicit Philosophus (8, *Phys. text.* 23; c. 3), quod dicere alterationem continue fieri, est rebus perspicuis admodum adversari : ergo alteratio non est motus continuus. — 8. *Phys.* l. 5.

4. Præterea, dicit Philosophus ibidem, quod alteratio non est partibilis, licet subjectum, quod alteratur, sit partibile, sed fit simul secundum plures partes; sed quæ ita moventur, non moventur in tempore, sed in instanti; alioqui talis motus deberet dividi secundum divisionem temporis et mobilis, ut dicit Philosophus (in 6. *Phys. text.* 24 sqq.; c. 3): ergo alteratio non est motus continuus. — 8. *Phys.* l. 5; 6. *Phys.* l. 5.

5. Præterea, si aliquid alteratur continue in toto aliquo tempore, oportet quod prius alteretur in medio tempore, quam perveniat ad finem temporis; sed cum illud tempus medium sit divisibile, oportet quod etiam alteretur in medio illius medii, et sic in infinitum, cum tempus sit in infinitum divisibile; infinita autem non est transire : ergo alteratio non est motus continuus, nec fit in tempore, sed in instanti. — 6. *Phys.* l. 11.

6. Præterea, dicit Philosophus (6. *Phys. text.* 49; c. 5), quod res permanens incipit per primum sui esse; sed qualitas, quæ est terminus alterationis, est quid permanens: ergo incipit per primum sui esse, et consequens per minimam sui partem, atque adeo in instanti : non ergo alteratio fit in tempore, atque adeo successive. — 6. *Phys.* l. 7.

7. Præterea, si alteratio esset motus continuus, sequuntur *multa inconvenientia:* — et *primo* quidem non dari primum esse alterationis, contra Philosophum 6. *Phys.* (*text.* 49; c. 5), ubi sicut negat dari primum esse in motu locali, et augmentationis, ita illud affirmat de motu alterationis (6. *Phys.* l. 7); — *secundo,* in fine horæ qualitatem esse infinite intensam; nam ex infinitis instantibus, quæ sunt in una hora, in quolibet res secundum qualitatem, puta calorem, est variata; — *tertio,* rem debite applicatam passo non agere in illud in eo instanti, in quo est debite applicata, cum tamen in eo etiam instanti, in quo res incipit esse, possit operari; — *quarto,* non dari minimam qualitatem; nam illa in instanti producitur (cum tamen dari debeat, ut docet Philosophus *de Sensu et Sensibili,* cum detur et maxima, et sint ejusdem rationis summus calor et parvus calor, intensus et remissus); — *postremo,* vel formam accidentalem desinere intrinsce, vel in materia per aliquod tempus inveniri plus quam octo gradus qualitatis. Sequela autem probatur, quia si alteratio, v. g. calefactio, est motus continuus, incipit extrinsece; unde verum est dicere, nunc non est calefactio ligni, sed immediate post erit; at hoc posito sequitur unum ex dictis duobus inconvenientibus. Nam si immediate post erit calefactio, immediate post erit calor, et consequenter immediate post instans non erit frigus oppositum calori; et proinde sequitur quod tale frigus nunc ultimo sit; et sic frigus desinet intrinsece. Quod si dicatur, quod non ultimo est frigus, sequitur quod simul erit immediate post hoc instans, in quo extrinsece ponitur incipere calefactio et calor, et totum frigus; et sic in materia erit major latitudo quam octo graduum qualitatis, quod est falsum. Dicendum est ergo, quod alteratio non est motus continuus. — 6. *Phys.* l. 7; 1a, q. 63, a. 5, c.; *de Sensu et Sensibili* l. 16.

Sed contra est, quod Philosophus 3. *Phys.* (*text.* 1; c. 1) dicit, quod motus est de genere continuorum; et 5. *Phys.* (*text.* 39; c. 4), quod omnis motus est continuus; est autem alteratio motus proprie dictus, ut contradistinguitur motus a mutatione, ut patet ex 5. *Phys.* (*text.* 10 et 17; c. 2). Et 6. *Phys.* (*text.* 60; c. 11) dicit, quod omne quod movetur, in tempore movetur; tempus autem quoddam continuum est et divisibile in infinitum, ut dicitur ibidem: ergo quod alteratur, continue alteratur; nam alteratio est motus. — 3. *Phys.* l. 1; 5. *Phys.* l. 7. et 3; 6. *Phys.* l. 9.

Respondeo dicendum, quod *duplex* est *alteratio: una*, cujus termini sunt esse et non esse, vel privatio et forma, et hæc est instantanea, nec potest esse successiva. Cujus ratio est, quia tempus alterationis commensuratur distantiæ terminorum. Et ideo majus tempus requiritur ceteris paribus ad hoc quod de frigido fiat calidum, quam ad hoc quod de tepido fiat calidum. Et ideo si aliqua extrema sunt, inter quæ non sit accipere medium, oportet quod de uno extremo in aliud fiat transitus absque medio. Contradictio autem est oppositio, cujus non est medium secundum se, ut dicitur in 1. *Poster.* (*text.* 5; c. 2); et eadem ratione de privatione, supposita aptitudine subjecti, cum privatio nihil aliud sit quam negatio in subjecto. Unde alteratio et quæcunque mutatio, cujus termini sunt esse et non esse, fit in instanti, et per consequens non est motus continuus.

Altera est, cujus termini sunt contrarii; et hæc rursum considerari potest *quadrupliciter: primo,* ratione motus in communi, ut distinguitur contra mutationem; *secundo,* ratione terminorum contrariorum, seu ex propria ratione alterationis, quæ proprie est ad tertiam speciem qualitatis; *tertio,* ratione generationis substantialis, qui est secundus terminus alterationis; *quarto,* ratione mobilis. — Si consideretur alteratio *primo modo,* est motus continuus, seu fit successive et non in instanti; quod ex hoc constare potest, quod termini cujuslibet *motus* sunt oppositi ad invicem et incontingentes, ut patet in 1. *Phys. text.* 44; c. 5. Unde oportet quod mobile et alterabile intelligatur, cum prius est in uno termino motus, et posterius in altero, et sic sequitur successio.

Sed transire de uno termino in alterum, in motibus corporalibus contingit dupliciter: *uno modo,* sicut de tempore in instans; et hoc accidit motibus, quorum termini sunt privatio et forma, inter quæ constat medium non esse; unde non potest sic transire de uno extremo in alterum, ut quandoque in neutro extremorum sit; sicut transitur de instanti in instans, ita quod in neutro instantium est, sed in medio tempore. Et hujusmodi motus sunt generatio et corruptio, illuminatio et hujusmodi, in quibus oportet dicere, quod unus terminus erat in toto tempore præcedente, et alius in instanti, ad quod tempus terminatur. Hujusmodi autem mutationes sunt termini motus cujusdam, sicut illuminatio diei est terminus motus localis solis; unde in toto tempore præcedente quo sol movetur ad punctum directe oppositum, erant tenebræ, in ipso vero instanti quo pervenit ad punctum prædictum, est lumen. Et similiter est de generatione et corruptione, quæ sunt termini alterationis. Et quia inter tempus et instans non cadit aliquod medium, nec est aliquod instans accipere immediate præcedens ultimum tempus, inde est quod in hujusmodi mutationibus absque omni medio transitur de uno extremo in aliud. Neque est accipere ultimum tempus, in quo fuerit in termino a quo, sed ultimum tempus, quod terminatur ad instans, in quo est in termino ad quem; et ideo hujusmodi mutationes instantaneæ dicuntur. — *Alio modo* transitur de uno termino motus in alium, sicut de instanti in instans. Hoc autem esse non potest, nisi quando sunt tales termini motus, inter quos est accipere aliquo modo medium: sicut inter duo instantia est tempus medium, ut patet in loci mutatione, augmento et diminutione, et in alteratione. Et hi motus dicuntur continui propter continuitatem ejus, super quod transit motus, cujus est plus et minus accipere: puta magnitudinis in motu locali, et terminorum in

augmentatione et alteratione. Sicut enim in motu locali tempus commensuratur distantiæ magnitudinis. super quam transit motus, et secundum divisionem ejus dividitur, ut probatur 6. *Phys.*, ita etiam in alteratione tempus commensuratur distantiæ terminorum; unde majus tempus requiritur, ut dictum est, ceteris paribus, ad hoc quod de frigido fiat calidum, quam ad hoc quod de tepido fiat calidum. — *de Sensu et Sensibili* l. 16; *Quodl.* 9, a. 9; 5. *Phys.* l. 4 et 6; 2. *Sent.* dist. 5, q. 2, a. 1.

Si vero *secundo* consideretur alteratio *ex ratione propria alterationis,* seu ex ratione proprii termini ad quem primo et per se est, etiam est motus continuus. Et ratio est, quia alteratio est ad qualitates contrarias, quæ successive in subjecto acquiruntur et deperduntur, et ab eodem successive se expellunt. Unde est quod, quia lux non habet contrarium sicut nec forma substantialis, in instanti acquiritur, sicut et forma substantialis. — *de Sensu et Sensibili* l. 16.

Si *tertio* consideretur *ratione generationis,* quæ est secundarius terminus alterationis, est etiam alteratio motus continuus. Et ratio est, quia alteratio non solum habet pro termino qualitatem, sed etiam formam substantialem. Et ideo generatio, quæ terminatur ad formæ substantialis productionem, est terminus alterationis præcedentis. Cum enim generatio fiat in instanti, necessario debet naturalis dispositio ad formam, quæ per alterationem præcedentem inducitur, fieri in tempore. Non enim potest utraque fieri in instanti; nam cum instantia non sint immediata, necessario debet inter utrumque instans intercedere tempus. Tempus autem continuum est; ac proinde quæ fiunt in tempore, continue fiunt. — 2. *Sent.* dist. 13, q. 1, a. 3, ad 9; 4. *Sent.* dist. 17, q. 1, a. 2, sol. 1; 6. *Phys.* l. 5 et 8.

Si demum *quarto comparetur* alteratio *ad mobile,* non similiter se habet loci mutatio et alteratio, quia loci mutationes rationabiliter perveniunt prius ad medium magnitudinis, supra quam est motus, quam ad ultimum, quia in loci mutatione est motus de extremo magnitudinis ad extremum ejus; unde oportet quod mobile in medio temporis pertingat ad medium magnitudinis. Sic sonus quia consequitur quendam motum localem, in quantum scilicet ex percussione causante sonum commovetur aer usque ad auditum, prius pervenit ad medium, quam ad auditum. Sed in his quæ alterantur non similiter se habet. Termini enim alterationis non sunt ipsa extrema magnitudinis. Et ideo non oportet quod tempus alterationis, per se loquendo, commensuretur alicui magnitudini, ita quod in medio temporis motus perveniat ad medium magnitudinis *super quam fit motus;* quia hoc non est dare in alteratione, quæ non est motus in quantitate vel in ubi, sed in qualitate; — neque ad medium magnitudinis *quæ movetur;* contingit enim aliquando, quod totum corpus simul alteratur, non autem dimidium ejus prius, sicut videmus, quod tota aqua simul congelatur. Et ex his patet, quomodo alteratio sit motus continuus, quomodo non. — *de Sensu et Sensibili* l. 16.

Ad primum ergo dicendum, quod alteratio aliquando est mutatio de non esse ad esse, quia scilicet termini ejus sunt esse et non esse, et hæc fit in instanti, ut illuminatio; aliquando vero est mutatio de contrario in contrarium per determinata media, et hæc fit in tempore et successive. — *de Sensu et Sensibili* l. 16; *Quodl.* 9, a. 9, c.

Ad secundum dicendum, quod productio soni, quæ fit per alterationem, fit in tempore, et non in instanti: quia simul est cum motu locali; nam oritur sonus ex percussione corporum, ut dictum est (in c.). — *de Sensu et Sensibili* l. 16.

Ad tertium dicendum, quod sensus Philosophi est, quod nulla alteratio est continua, ita ut semper duret; nam si aliquis qui infirmatur debet sanari, necesse est, inquit Philosophus, quod in tempore determinato sanetur, et post illud determinatum tempus sanitatem acquirat per talem sanationem; quod idem docet de augmento. Hæc autem dicit contra Heraclitum asserentem, quod omnia quæ sunt, semper moventur, et non solum quædam aut aliquando, sed

quod motus latet sensum nostrum. — 8. *Phys.* l. 5.

Ad quartum dicendum, quod sensus Philosophi est, quod quamvis corpus quod alteratur, sit partibile in infinitum, non tamen oportet quod propter hoc alteratio in infinitum dividatur, ita quod in qualibet parte temporis aliquid alterationis fiat, sed multoties fit velox alteratio, ita quod multæ partes corporis alterati simul alterantur, sicut accidit in densatione et congelatione aquæ. Tota enim aliqua aqua simul congelatur, non pars post partem, licet aliquando, si accipiatur multum de aqua, nihil prohibet partem post partem congelari, quod est dicere, alterationem aliquando esse ratione subjecti seu extensive continuam, quia pars post partem continue alteratur, aliquando vero non continuam, quando simul tota pars subjecti per modum cujusdam subjecti indivisibilis alteratur, quod est, cum totum aliquod subjectum attingitur secundum totum a virtute alterantis, licet successive alteretur ratione termini. Utrovis autem modo fiat congelatio, fit in tempore ratione sui, seu secundum communem rationem motus; cujus signum est, quod una aqua fortius et citius congelatur alia, ut calida quam frigida. — l. c. *de Sensu et Sensibili* l. 16; 6. *Phys.* l. 7 et 5.

Ad quintum dicendum, quod quia quoad divisionem eadem est ratio temporis, magnitudinis motus, et mobilis, ut dicit Philosophus (6. *Phys. text.* 60; c. 7); sicut in motu locali mobile non utitur infinitis, quæ sunt in magnitudine, quasi in actu existentibus (nam sic nunquam veniretur ad finem motus), sed in potentia existentibus: ita et in alteratione alterans in toto tempore determinato per alterationem tendit ad determinatum finem, puta ad sanitatem, utens infinitis, quæ sunt in determinato tempore, ut in potentia existentibus, non in actu. — 6. *Phys.* l. 9 et 11; 8. *Phys.* l. 5.

Ad sextum et septimum dicendum, quod sensus Philosophi (6. *Phys. text.* 49; c. 5) est, quod in motu locali et augmentationis non est dare aliquid, quod primo mutetur ex parte rei, in qua est motus: quia in *motu locali* spatium et in *augmentatione* quantitas per se dividuntur, et eorum divisio est in infinitum; et ideo non datur primum, quod movetur ex parte rei, quæ acquiritur per tales motus. Secus vero *in alteratione*. Nam albedo v. g., quæ est res, in qua fit motus alterationis, non est divisibilis per se, sed tantum per accidens, vel ratione quantitatis cui immediate inest albedo, seu secundum partes quantitativas, vel ratione subjecti quod vario modo potest illam participare; seu secundum intensionem et remissionem. Et ideo in alteratione potest dari aliquid indivisibile per se. Nam quod una et eadem pars sit magis vel minus alba, non est ex ipsa ratione albedinis, quia si esset separata, non diceretur secundum magis et minus (sicut neque substantia suscipit magis et minus); sed est ex diverso modo participandi albedinem, ex parte subjecti divisibilis. Ceterum in quantum in alteratione est aliquid divisibile per accidens, similiter non est accipere primum in tali mutatione, sive accipiatur successio *mutationis,* in quantum pars post partem alteratur (manifestum enim est, quod non erit accipere primam partem albi, sicut nec primam partem magnitudinis); — sive accipiatur successio *alterationis,* secundum quod aliquid idem est albius vel minus album, quia subjectum infinitis modis potest variari secundum magis et minus album. Et sic motus alterationis potest esse continuus et non habens aliquod primum; unde cessat *primum* absurdum. (6. *Phys.* l. 7.) — Ad *secundum* vero dicendum, quod sicut in motu locali, ut dictum est, tempore finito mobile pervenit ad finem magnitudinis, licet in illa sint infinita puncta, quia non pertransit illa ut existentia in actu in magnitudine, sed tantum in potentia; ita et in alteratione determinato tempore quis v. g. sanatur et pervenit ad sanitatem, licet in tali tempore finito sint infinita instantia, quia tale tempus mensurat secundum unum instans continuum in ipso, vel secundum plura in potentia in ipso existentia, non autem ut in actu. — Ad *tertium* dicendum quod actio, quæ est cum motu, non nisi in tempore

fieri potest, sicut et motus; hujusmodi autem est actio alterativa, cum alteratio sit motus, ut dictum est in arg. *Sed contra.* (*Tabula aurea* voce « actio » n. 122.) — Ad *quartum* dicendum, quod dupliciter potest considerari qualitas, puta calor, vel secundum se: et sic non est divisibilis; vel ratione subjecti: et sic dividi potest per accidens, vel quatenus dividitur superficies, quæ immediate sustentat qualitates sensibiles, vel quatenus subjectum vario modo participat illas. Et si quidem sumatur ratione *quantitatis,* sicut hæc divisibilis est per se in infinitum, si mathematice sumatur, finite vero, sumpta physice (nam minimus sapor, ut inquit Philosophus *de Sensu et Sensibili,* si dividatur, resolvitur in ambiens defectu virtutis conservantis); ita qualitas est divisibilis in infinitum, ratione quantitatis mathematice sumptæ; in partes vero finitas, ratione ejusdem physice sumptæ. Si vero sumatur ratione *subjecti,* seu ratione intensionis, potest dividi in infinitum, sicut infiniti sunt modi, quibus subjectum potest eandem qualitatem participare, ut dictum est. (*De Sensu et Sensibili* l. 15.) — Ad *quintum* dicendum, quod calefactio et quælibet alteratio ad primas præsertim qualitates activas est continua; et proinde verum est dicere, quod nunc non est *calefactio,* sed immediate post; non autem verum est, quod immediate post sit *calor,* quia quod fit, nondum est, ut ait Philosophus (8. *Phys. text.* 69; c. 8); quia si esset, non fieret; fit autem calor per motum. — 8. *Phys.* l. 17.

ARTICULUS VI

UTRUM IN MOTU ALTERATIONIS, PUTA CALEFACTIONIS, SIT TANTUM UNUS MOTUS, RECESSUS A FRIGORE ET ACCESSUS AD CALOREM.

Videtur quod recessus a frigore et accessus ad calorem sint duo motus realiter distincti.

1. Dicit enim Philosophus (3. *Phys. text.* 4; c. 1), quod motus non est præter res; sed calor et frigus non sunt realiter idem: ergo et motus ad non esse frigoris non erit realiter idem cum motu ad esse caloris. — 3. *Phys.* l. 1; *de Verit.* q. 28, a. 6, c.

2. Præterea, motus specie diversi non possunt continuari et esse unum numero, ut dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 39; c. 4); sed recessus a frigore et accessus ad calorem specie distinguuntur, ut patet; nam alia est ratio utriusque: ergo recessus a frigore et accessus ad calorem non sunt unus numero motus, sed duo. — 5. *Phys.* l. 7; *de Verit.* l. c.

3. Præterea, motus realiter distinguuntur per terminos, sicut et mutationes; sed terminus accessus ad calorem est calorem inesse, terminus vero recessus a frigore est frigus non esse: ergo accessus ad calorem et recessus a frigore sunt motus realiter distincti. — *de Verit.* l. c.

4. Præterea, recessus a frigore sequitur accessum ad calorem, sicut effectus causam; sed effectus non est idem realiter cum sua causa: ergo recessus a frigore et accessus ad calorem non sunt unus et idem motus realiter. — *de Verit.* q. 28, a. 1, arg. 7.

5. Præterea, motus contrarii non sunt unus realiter, sed plures; nam contrarietas est inter duos terminos maxime distantes, et nihil est sibi ipsi contrarium; sed recessus a frigore et accessus ad calorem sunt motus contrarii; est enim hic unus ex quinque modis, quibus dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 46; c. 5) posse duos motus invicem opponi. — *Tabula Aurea* voce « contrarium » n. 2, 4, 5, 13; 5. *Phys.* l. 8.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (5. *Phys. text.* 47; c. 5) dicit, quod motus a sanitate in ægritudinem, quo scilicet recceditur a sanitate, et acceditur ad ægritudinem, est unus numero motus, non duo: ergo recessus a frigore et accessus ad calorem sunt unus motus. — 5. *Phys.* l. 8.

2. Præterea, secundum Philosophum generatio unius est corruptio alterius, atque adeo unus motus; sed recessus a frigore est corruptio frigoris, accessus vero ad calorem est generatio caloris: ergo recessus a frigore et accessus ad calorem sunt unus numero motus. — *de Verit.* q. 28, a. 6, c.

Respondeo dicendum, quod differentia est

inter motum et mutationem. Nam motus unus est, quo aliquid affirmative significatum abjicitur, et aliud affirmative significatum acquiritur; est enim motus de subjecto, ut dicitur 5. *Phys.* (*text.* 49; c. 5); per subjectum autem intelligitur *hoc aliquid* affirmative monstratum, ut album et nigrum. Unde unus motus alterationis est, quo album abjicitur, et nigrum acquiritur. Sed in mutationibus, quæ sunt generatio et corruptio, aliter est. Nam generatio est mutatio de non subjecto in subjectum, ut de non albo in album; corruptio vero est mutatio de subjecto in non subjectum, ut de albo in non album. Et ideo in abjectione unius affirmati et adeptione alterius oportet duas mutationes intelligi, quarum una sit generatio et alia corruptio, vel simpliciter vel secundum quid. Sic ergo si in transitu, qui est de albedine in nigredinem, consideratur ipse motus, idem motus significatur per ablationem unius et inductionem alterius; non autem significatur eadem mutatio, sed diversæ, se tamen invicem concomitantes, quia generatio unius non est sine corruptione alterius. Et sic manifestum est, quod recessus a frigore et accessus ad calorem, licet sint mutationes realiter distinctæ, sunt tamen unus et idem motus realiter. — *de Verit.* q. 28, a. 1 et 6; 5. *Phys.* l. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod quia de ratione motus est, quod sit mutatio de subjecto in subjectum, propterea licet motus identificetur re cum termino, non tamen sunt duo motus recessus a termino a quo, et accessus ad terminum ad quem. — II. cit. in c. art.

Ad secundum dicendum, quod accessus ad terminum ad quem, et recessus a termino a quo, licet in ratione mutationis realiter distinguantur, in ratione tamen motus sunt unus et idem motus realiter. — II. cit. in c. art.

Ad tertium dicendum, quod mutationes quidem per terminos *ad quos* distinguuntur, sed motus per terminos *a quibus* et *ad quos;* nam motus, ut dictum est (in c.), est mutatio de subjecto in subjectum, secus vero mutatio. — *de Verit.* q. 28, a. 6, c.

Ad quartum dicendum, quod recessus frigoris dupliciter potest considerari: *uno modo*, ut est effectus formalis caloris; calor enim formaliter abjicit frigus, sicut albedo formaliter abjicit nigredinem, et sic sequitur accessum ad calorem, et calorem ipsum adeptum; — *alio modo,* ut est motus; et sic præintelligitur acquisitioni caloris. — *de Verit.* l. c. a. 1, ad 7.

Ad quintum dicendum, quod motus contrarii tantum sunt hi, qui habent oppositos terminos *a quibus* et *ad quos,* ut dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 48; c. 5). — 5. *Phys.* l. 8.

ARTICULUS VII

UTRUM QUALITATES CONTRARIÆ SUMME INTENSÆ POSSINT ESSE IN EODEM SUBJECTO PER POTENTIAM DEI.

Videtur quod per divinam potentiam possint in eodem subjecto poni qualitates contrariæ summe intensæ.

1. Deus enim potest facere præter ordinem et cursum totius naturæ; sed quod duo contraria summe intensæ non sint simul in eodem subjecto est secundum ordinem et cursum naturæ: ergo poterit Deus facere præter hunc ordinem. — *Tabula Aurea* voce « Deus » n. 411.

2. Præterea, tempore passionis in superiori parte animæ Christi fuit summa delectatio et summus dolor; sed hæc sunt contraria summe intensa: ergo contraria in gradu intenso possunt simul esse in eodem subjecto. — *de Verit.* q. 26, a. 9 et 10; 3. *Sent.* dist. 15, q. 2, a. 3, quæstiunc. 2, arg. 5; 3a, q. 46, a. 8, arg. 1.

3. Præterea, potest Deus facere ea, quæ non implicant contradictionem; sed quod duo contraria in gradu intenso sint simul in eodem subjecto, contradictionem non involvit; nam contrarietas non est contradictio, ut patet ex multiplicitate oppositionum: ergo duo contraria in gradu intenso possunt simul esse in eodem subjecto. — *Tabula* l. c. n. 370.

4. Præterea, magis distat Deus et homo, quam duo contraria summe intensa; sed

Deus univit naturam humanam divinæ in una hypostasi : ergo et poterit simul in eodem subjecto ponere duo contraria summe intensa. — 1. *Sent.* dist. 42, q. 2, a. 2, arg. 7.

Sed contra est, quod Philosophus (4. *Metaphys. text.* 27; l. 3, c. 6; cfr. 11. *Metaphys.* sum. 2, c. 3; l. 10, c. 5) dicit, quod contraria simul esse non possunt in eodem, sicut nec contradictorie opposita. — 4. *Metaphys.* l. 15; cfr. 11. *Metaphys.* l. 5.

Respondeo dicendum, quod per potentiam divinam possunt duæ qualitates contrariæ in gradu intenso poni in eodem subjecto. Et ratio est, quia ea solum sunt divinæ potentiæ impossibilia, quæ contradictionem involvunt; at esse duas contrarias qualitates in gradu intenso simul in eodem subjecto non implicat contradictionem. Nam hæc est secundum idem et respectu ejusdem, eodem modo sumpti; at si esset aliquod corpus simul intense album et intense nigrum, licet idem subjectum simul esset album et non album, non tamen hæc eidem convenirent secundum idem, sed secundum diversa. Nam esset album ratione albedinis, et esset non album ratione nigredinis ; sicut idem suppositum Verbi divini dicitur homo et Deus; et consequenter homo et non homo sine ulla contradictione, quia convenit illi esse hominem ratione humanitatis assumptæ, et non esse hominem ratione divinæ naturæ. — 1. *Sent.* dist. 42, q. 2, a. 2, c. et ad 7; 3. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 1, ad 4; 3a, q. 46, a. 8, ad 1; 1. *Periherm.* l. 9.

Naturaliter autem non possunt simul esse in eodem subjecto duo contraria summe intensa. Cujus ratio est, quia naturaliter unum contrarium concomitatur privatio alterius, ut dicitur 4. *Metaphys.* (*text.* 26; l. 3. c. 6). Potentia enim naturalis materiæ magis limitata est et finita, quam potentia obedientialis respondens immediate causæ primæ universalissimæ. Privatio autem, cum sit formaliter negatio formæ oppositæ, non potest stare simul cum forma in eodem subjecto. Præterea contraria sunt, quæ sub eodem genere maxime distant, et ab eodem subjecto mutuo se expellunt. Patet etiam experientia nunquam visas esse in subjecto duas qualitates contrarias in summo, ut summum calorem et frigus. Addo, quod sequeretur nullam substantiam materialem posse corrumpi; nam corruptio fit ex pugna contrariorum, quæ non compatiuntur se in gradu summo. — 4. *Metaphys.* l. 15; 11. *Metaphys.* l. 5; *Tabula Aurea* voce « potentia » n. 17.

Et ex his patet *ad objecta* utriusque partis. Nam argumenta *prioris partis* tantum probant, per divinam potentiam absolutam posse simul poni in eodem subjecto duo contraria summe intensa; nisi quod, cum in secundo argumento dicitur in Christi Domini parte animæ superiori fuisse duo contraria, summum gaudium et summum dolorem, falso dicitur illa duo fuisse contraria, quia non erant de eodem objecto. (*de Verit.* q. 26, a. 10, ad 9.) — Argumentum vero *in contrarium* tantum probat non posse naturaliter duo contraria simul esse in eodem subjecto, quod concedimus.

ARTICULUS VIII

UTRUM NATURALITER POSSINT IN EODEM SUBJECTO ESSE QUALITATES CONTRARIÆ IN GRADU REMISSO.

Videtur quod naturaliter non possint in eodem subjecto esse duæ qualitates contrariæ in gradu remisso.

1. Dicit enim Philosophus (4. *Metaphys. text.* 26; l. 3, c. 6), quod si contraria essent simul, simul etiam essent contradictoria; calor autem et frigus, cum secundum se sint contraria, in quolibet gradu sunt contraria. — 4. *Metaphys.* l. 15.

2. Præterea, dicit Philosophus ibidem, quod impossibile est aliquem opinari contradictoria simul esse vera, per hoc, quod impossibile est eundem simul habere contrarias opiniones; opiniones enim de contradictoriis sunt contrariæ; ergo idem quod prius. — *Ibid.*

3. Præterea, contraria remissa in duobus subjectis existentia, si sint approximata,

mutuo agunt et patiuntur, ut patet experientia; inde enim est, quod aqua calefacta ab igne tanto minus retinet de frigore, quanto plus recipit de calore; ergo multo magis agent et se expellent, si sint in eodem subjecto; ergo contraria in nullo gradu possunt esse in eodem subjecto. — *de Malo* q. 2, a. 12, c.

4. Præterea, durities et mollities non possunt esse simul in quocunque gradu, quia alioqui contradictoria essent simul, ut patet ex definitionibus eorum, ut constat ex 4. *Meteorol. Durum* enim est, quod non cedit in se ipsum secundum superficiem, *molle* vero, quod cedit. Sed eadem est ratio aliorum contrariorum; ergo contraria in nullo gradu possunt simul esse in eodem subjecto. — 4. *Meteorol.* l. 7.

5. Præterea, non minus contraria sunt calor et frigus, atque error et scientia circa eandem conclusionem, et duæ formæ substantiales, puta ignis et aquæ; sed in nullo gradu potest in eodem subjecto, puta homine, simul esse scientia et error de eadem conclusione, et in eadem materia non possunt simul esse duæ formæ substantiales: ergo nec possunt simul esse duæ qualitates contrariæ in quocunque gradu.

6. Præterea, eadem est ratio qualitatis in fieri et in facto esse; sed in eodem subjecto non possunt esse simul duæ qualitates in fieri, seu duo motus contrarii, ut calefactio et frigefactio: ergo nec poterunt simul esse duæ qualitates in facto esse in quocunque gradu sint.

Sed contra est, quod Philosophus (10. *Metaphys. text.* 22 et 23; l. 9. c. 7) dicit, quod media contrariorum componuntur ex contrariis, et (5. *Phys. text.* 19; c.2) quod quando aliquid mutatur de magis albo in minus album, talis mutatio est inter contraria; quia eatenus in tali alteratione aliquid dicitur mutari de magis albo in minus album, vel e contra, quatenus plus vel minus habet de altero contrariorum: ergo in eodem subjecto sunt duo contraria in gradu remisso. — 10. *Metaphys.* l. 9; 5. *Phys.* l. 4.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod in eodem subjecto possunt esse qualitates contrariæ in gradu remisso. Potest autem hoc esse manifestum ex multis: et *primo* quidem ex natura intensionis. Ex hoc enim causatur intensio, quod illud, quod intenditur, puta subjectum, quod dicitur fieri magis calidum ex minus calido per alterationem, magis perfectum invenitur et suo opposito impermixtius. Non potest autem unum oppositum magis vel minus misceri cum aliquo, nisi utrumque simul esse possit in aliquo gradu in subjecto. Unde etiam fit, ut habilitas potentiæ passivæ ad actum suum minuatur per appositionem contrarii, ita ut quanto plus fuerit appositum de calore, tanto minuatur habilitas ad frigus. (2. *Sent.* dist. 42, q. 1, a. 1, ad 2; *de Malo* q. 2, a. 12, c.) — *Secundo,* ex causa successionis motus, alterationis præsertim, puta calefactionis vel frigefactionis: hæc enim est distantia unius contrarii ab alio, resistens actioni alterantis, ne simul possit aliquod corpus, v. g. calidum, simul et subito frigefieri; non resisteret autem successive alterationi agentis, nisi simul possent in eodem subjecto esse duo contraria. (Cfr. *de Sensu et Sensibili* l. 16; 6. *Phys.* l. 5.) — *Tertio,* ex mixtione: hæc enim, ut inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 90; c. 10), definitur miscibilium alteratorum unio; quia qualitates contrariæ elementorum remanent in mixto refractæ, atque adeo in gradu remisso. (1. *de Generat.* l. 25; 1a, q. 76, a. 4, ad 4.) — Unde manifestum est quod qualitates contrariæ possunt simul esse in eodem subjecto in gradu remisso.

Ad primum ergo dicendum, quod sensus Philosophi est, quod contraria simul esse non possunt in eodem subjecto, si intelligantur *intensæ,* secus vero, si sint *remissæ.* Et ratio est ex dictis (in c.), quia cum ad mixtionem necessario concurrant elementa secundum qualitates refractas, ut inde resultet qualitas media, quæ est necessaria dispositio ad formam substantialem mixti, oportet ut in eadem materia sint oppositæ qualitates in gradu remisso, et per consequens quod qualitatem oppositam remissam non comitetur privatio alterius oppositæ in eo gradu, in quo potest remanere

cum illa in eodem subjecto, ad hoc ut in illo resultet qualitas prædicta. E contra vero, cum nequeat misceri unum elementum retinens qualitatem in summo, quia absorberet alias qualitates, et sic esset generatio, non autem mixtio, ut dicit Philosophus in 1. *de Generat.* versus finem ; text. 82 sqq. ; c. 10), necessario debet qualitatem intensam contrariam consequi privatio alterius qualitatis secundum eos gradus, secundum quos cum ipsa non potest in eodem subjecto consistere. — 1a, q. 76, a. 4, ad 4; 4. *Sent.* dist. 44, q. 1, a. 1, sol. 1, ad 4; *Opusc.* 33 *de Mixtione.*

Ad secundum dicendum, quod ideo duæ opiniones contrariæ non possunt simul esse in eodem homine, duæ vero qualitates contrariæ remissæ possunt esse in eodem subjecto ; quia opiniones contrariæ cum sint de contradictoriis, ut cum quis opinatur de Socrate, quod sedet, contrariatur ei, qua quis opinatur de eodem, quod non sedet, necessario debet opinionem contrariam ratione sui objecti comitari et consequi privatio opinionis oppositæ de objecto contradictorie opposito. At unam qualitatem contrariam, sed remissam, non comitatur et consequitur privatio alterius oppositæ in quocunque gradu, ut dictum est (ad 1). — 11. *Metaphys.* l. 5.

Ad tertium dicendum, quod cum simile in gradu, non possit agere in simile in gradu, sed tantum in dissimile, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 46 sqq. ; c. 7), sicut qualitates remissæ in æqualibus gradibus se compatiuntur in eodem subjecto, ita et patiens habens tot gradus qualitatis, quod habet agens, non potest ab illo pati. Ideo vero in eodem subjecto possunt esse duæ qualitates contrariæ in diversis gradibus, modo non excedatur latitudo octo graduum, ita ut una non expellat aliam; quia ad mixtionem illæ sic oppositæ requiruntur, ut dictum est (ad 1), in eodem subjecto, ad hoc ut ex illis resultet qualitas media, quæ est necessaria dispositio ad formam substantialem mixti. At vero eædem existentes in diversis subjectis pertinent ad diversam complexionem qualitatum, quæ est opposita complexioni qualitatum alterius subjecti, cum sint dispositiones alterius formæ substantialis requirentis contrarias dispositiones. Cujus signum est, quod diversæ formæ substantiales non possunt esse in eadem parte materiæ, quia in illa haberent dispositiones qualitatum omnino contrarias, unde necessario oriretur contradictio. — 1. *de Generat.* l. 19 et ll. cit. ad 1, præsertim *Opusc. de Mixtione.*

Ad quartum dicendum, quod cum durities et mollities mutabiliter consequantur substantiam rei, ut dictum est (supra a. 3, ad 5), recipiunt magis et minus. Unde idem de illis dicendum est, quod de primis qualitatibus activis.

Ad quintum dicendum, quod scientia corrumpitur per argumentationem falsam, ut inquit Philosophus (*de Longit. et Brevit. Vitæ* c. 2). Et ratio hujus est, quia argumentatio falsa ut sic non habet gradus, sed est indivisibilis et tota simul, cum sit actus intellectus, et secum fert privationem veritatis ex parte subjecti; unde non potest simul stare cum scientia in eodem intellectu; sicut e contra scientia, cum sit evidens cognitio rei per causam, quam sciens scit aliter se habere non posse, ut dicit Philosophus (1. *Poster. text.* 5 ; c. 2), non potest stare cum errore. Quod non contingit in qualitatibus contrariis remissis, ut dictum est (ad 3). Cur autem duæ formæ substantiales non possint simul esse in eadem materia, secus vero duæ qualitates contrariæ in gradu remisso, jam dictum est. — 1a, q. 89, a. 5; 1. *Poster.* l. 4 (3).

Ad sextum dicendum, quod idem potest moveri duobus motibus contrariis, puta frigefactionis et calefactionis, modo tendant ad terminos secundum illos gradus, in quibus se compatiuntur in eodem subjecto. Et hoc necessario dicendum est, quia alterans subjectum alterat illud successive, corrumpendo nimirum successive et in tempore contrariam qualitatem, efficienter per suam actionem, et formaliter per contrariam qualitatem, ut dictum est (in c.).

ARTICULUS IX

UTRUM INDIVISIBILE POSSIT ALTERARI.

Videtur quod indivisibile possit alterari.

1. Idem enim est subjectum alterationis et termini alterationis; nam antequam aliquid moveatur, est in potentia ad duos actus, ad imperfectum, qui est motus, et ad perfectum, qui est terminus motus; sed subjectum motus ad colores, qui est alteratio, est indivisibile, puta superficies corporis, unde et a Philosopho definitur color, quod sit extremitas perspicui in corpore terminato (*de Sensu et Sensibili* c. 3) : ergo indivisibile potest alterari. — 3. *Phys.* l. 2; *de Sensu et Sensibili* l. 6.

2. Præterea, indivisibile potest moveri localiter, ut angelus, ut manifestum est (cfr. 1a, q. 53, a. 1); ergo similiter poterit indivisibile alterari ; nam eadem videtur esse ratio motus localis et alterationis.

3. Præterea, anima est indivisibilis, saltem anima perfecti animalis; sed illa recipit varias alterationes, quia, ut inquit Philosophus (1. *de Anima text.* 41; c. 3), anima movetur illis motibus, quibus movetur corpus; corpus autem movetur motu alterationis, ut patet: ergo et anima movebitur tali motu. — 1. *de Anima* l. 6.

4. Præterea, dicit Philosophus (6. *Phys. text.* 86; c. 10), quod indivisibile secundum quantitatem potest per accidens moveri localiter; ergo etiam poterit moveri motu alterationis; nam etiam motus hic est in loco, ut dicit Philosophus (1. *de Anima text.* 39; c. 3): ergo indivisibile potest alterari. — 6. *Phys.* l. 12; 1. *de Anima* l. 6.

5. Præterea, actio fit per contactum, ut dicit Philosophus (*de Generat. text.* 43 sqq.; c. 6); sed tactus est extremorum, atque adeo indivisibilium; ea enim se tangunt, quorum extrema sunt simul, ut dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 22; c. 3): ergo actio alterantis debet recipi in extremitate patientis, atque adeo in indivisibili. — 1. *de Generat.* l. 18; 5. *Phys.* l. 5.

Sed contra est, quod Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 64; c. 8) dicit, quod necesse est quod indivisibilia sint impassibilia, et 3. *de Cœlo* (*text.* 7; c. 1) dicit, quod impossibile est in indivisibili esse divisibile; omnes autem qualitates materiales sunt divisibiles, ut dicit Philosophus ibidem, et 6. *Phys.* (*text.* 87; c. 10) dicit, quod indivisibile neque movetur neque omnino mutatur; at si alteraretur, mutaretur; ergo indivisibile non potest alterari. — 1. *de Generat.* l. 22; 3. *de Cœlo* l. 3; 6. *Phys.* l. 12.

Respondeo dicendum, quod impossibile est, indivisibile quantitativum posse alterari. Cujus rei *ratio duplex* afferri potest: — *prima* quidem ex natura qualitatis materialis. Quod enim inest alicui, quodammodo comprehenditur ab ipso; divisibile autem non potest inesse rei quantitativæ indivisibili. Omnes enim qualitates materiales dupliciter divisibiles sunt: *uno modo* secundum speciem, quomodo divisibiles sunt colores medii, qui componuntur ex duabus speciebus, puta ex albo et nigro; et hujusmodi qualitates non videtur possibile inesse rei indivisibili, quia cum passiones propriæ causentur a subjecto, necesse est quod passionis compositæ sint diversa et composita principia, quod repugnat simplicitati et indivisibilitati subjecti. *Altero modo*, ad divisionem subjecti divisibilis; et hoc modo nullum divisibile est in indivisibili, cum ab illo comprehendi non possit. (3. *de Cœlo* l. 3.)

Secunda ex subjecto alterationis. Hoc enim est, inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 23 et 24; c. 4), ens in actu et sensibile. Sed indivisibilia quantitative non sunt sensibilia, nec in actu. Non quidem *sensibilia;* ut enim ait Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 6), impossibile est videre album, quod non sit quantum; et eadem est ratio de aliis qualitatibus sensibilibus. Hujus autem ratio est, quia sensus est virtus in magnitudine, cum sit actus organi corporei; et ideo non potest pati nisi ab habente magnitudinem; activum enim debet esse proportionatum passivo. (*de Sensu et Sensibili* l. 15.) Neque sunt *in actu,* quia non sunt composita ex actu et potentia,

cujusmodi debet esse subjectum in actu, ut constat ex Philosopho (1. *de Generat. text.* 29; c. 5). Et ratio hujus est, quia cum qualitates sint accidentia, non insunt in materia prima, nisi quatenus est informata forma substantiali, ut dictum est (supra q. 35, a. 6). Unde manifestum est, quod indivisibile non potest alterari. — 1. *de Generat.* l. 13.

Ad primum ergo dicendum, quod coloris subjectum est totum corpus actu; nisi quod sicut corpus intrinsecus habet superficiem in potentia, non autem actu, ita etiam intrinsecus non est coloratum actu, sed in potentia, quæ reducitur ad actum facta corporis divisione. Et ratio est, quia color intrinsecus defectu luminis non est visibilis in actu, sed in potentia, color autem extrinsecus ratione luminis est visibilis actu. — *de Sensu et Sensibili* l. 6 et 7.

Ad secundum dicendum, quod angelus non est indivisibile quantitativum, de quo procedit argumentum, sed est substantia spiritualis.

Ad tertium dicendum, quod similiter anima rationalis non est indivisibile quantitativum, ut dictum est de angelo. Philosophus autem loco citato contra philosophos asserentes, animam non aliter mobilem esse, nisi secundum quod movet corpus, probat ex tali positione sequi hoc inconveniens, quod deberet illis motibus movere corpus, quibus ipsa movetur, et e contra ,quod illis motibus moveatur, quibus ipsa movet corpus. — 1. *de Anima* l. 6.

Ad quartum dicendum, quod ideo potest moveri localiter indivisibile conjunctum, quia moto toto corpore localiter, necesse est moveri ea quæ sunt in toto, ut mota navi moventur ea quæ sunt in navi; non tamen potest alterari per accidens, quia quod sic movetur per accidens, vere mutat locum in se saltem respectu aeris, a quo prius circumdabatur. At indivisibile nullo modo potest esse capax in se ullius qualitatis materialis, ut dictum est. — 6. *Phys.* l. 12.

Ad quintum dicendum, quod contactus est tantum conditio agentis ad hoc, ut possit agere in patiens: quia omne movens debet esse conjunctum cum mobili, ad hoc ut ipsum moveat; nam alioqui agens producit intrinsece in subjecto patiente suam formam sive substantialem sive accidentalem, ut dictum est de coloribus. — 1. *de Generat.* l. 18; 4. *Sent.* dist. 10, q. 1, a. 4, sol. 1; 7. *Phys.* l. 3.

QUÆSTIO XXXVII

DE RAREFACTIONE.

Deinde considerandum est de rarefactione.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR DUO:

1. Utrum rarefactio sit alteratio.
2. Utrum in rarefactione acquiratur nova quantitas.

ARTICULUS I

UTRUM RAREFACTIO SIT ALTERATIO.

Videtur quod rarefactio non sit alteratio. 1. Dicit enim Philosophus (4. *Phys. text.* 84; c. 9), quod *rarefieri* aliquid nihil aliud est, quam ejus materiam recipere majores dimensiones, per reductionem de potentia in actum; *condensari* autem e contra. Sed hoc est rarefactionem pertinere potius ad augmentum, cujus terminus est quantitas; dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 25; c. 5), quod generatio est circa substantiam, augmentum vero circa quantitatem, et alteratio circa passiones. Ergo rarefactio non est alteratio. — 4. *Phys.* l. 14; 1a, q. 92, a. 3, ad 1; 2. *Sent.* dist. 18, q. 1, a. 1, arg 2 et in c.; 1. de Generat. l. 11.

2. Præterea, quantitas non solum augetur, in quantum est quantitas, sed etiam in quantum est forma accidentalis: nisi quod, in quantum est quantitas, augetur per additionem, ut patet in viventibus; in quantum vero forma accidentalis, augetur per intensionem, ut est in rarefactione. Sed per utramque mutationem quod est quantum, fit magis quantum: ergo sicut augmentum quantitatis priori modo terminatur ad quan-

titatem, ita et augmentum quantitatis posteriori modo terminabitur ad quantitatem; et sic rarefactio non erit alteratio, sed potius augmentatio. — 1a 2æ, q. 52, a. 2, ad 1; 2a 2æ, q, 24. a. 5, ad 1; 1. *Sent.* dist. 17, q. 2, a. 1.

3. Præterea, si rarefactio est alteratio, maxime quia immediatus et primus terminus rarefactionis est raritas, quæ est qualitas; sed raritas et densitas non sunt qualitates, ut colligitur ex Philosopho. Nam in 2. *de Generat. text.* 8 (c. 2) inter contrarietates secundum tactum, quas septem enumerat, non ponit rarum et densum; et non nisi quia non sunt qualitates physicæ, sed positio partium materiæ, secundum propinquum in denso et secundum remotum in raro. Et *text.* 38 (c. 6) ideo comparat quantitatem elementorum quantitati stellarum, licet non sit eadem materia utrorumque, quia tantum facit comparationem secundum rarum et densum, quæ non addunt super partes materiæ entitatem, quæ sit essentialiter qualitas, sed potius situm in partibus materiæ. Ergo rarefactio, quæ est motus ad raritatem, non est alteratio. — 2. *de Generat.* l. 2 et 7.

4. Præterea, dicit Philosophus (4. *Phys. text.* 84; c. 9), quod rarefieri nihil aliud est quam materiam accipere majores dimensiones per reductionem de potentia in actum, condensari autem et contrario; ergo raritas et densitas non sunt qualitates, sed quantitates. — 4. *Phys.* l. 14.

5. Præterea, dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 55; c. 7), quod raritas et densitas sunt congregatio et disgregatio; sed ex eodem ibidem hæc pertinent ad motum localem: ergo rarefactio non est alteratio. — 8. *Phys.* l. 14.

Sed contra est, 1. quod Philosophus (7. *Phys. text.* 11; c. 2) dicit, quod motus ad raritatem et densitatem est alteratio, eo quod raritas et densitas sunt qualitates; sed rarefactio et condensatio sunt motus ad raritatem et densitatem: ergo rarefactio est alteratio; hæc enim est motus ad qualitatem, ut dicitur 5. *Phys.* (*text.* 18; c. 2). — 7. *Phys.* l. 4; 4. *Phys*, l. 14; 5. *Phys.* l. 5.

2. Præterea idem Philosophus (7. *Phys. text.* 14; c. 3) ex eo probat in qualitatibus primæ et quartæ speciei non esse alterationem primo et principaliter, sed secundario, quia hujusmodi qualitates consequuntur alterationes primarum qualitatum sensibilium. Mutatio enim secundum figuram, inquit, consequitur mutationem secundum rarum et densum; et ad mutationem secundum calorem et frigus sequitur mutatio secundum sanitatem et ægritudinem. Raritas enim et densitas, sicut calor et frigus, sunt qualitates sensibiles ad tertiam speciem pertinentes; figura vero pertinet ad quartam speciem; sanitas autem et ægritudo ad primam. Ergo rarefactio, quæ terminatur ad raritatem et densitatem, est alteratio. — 7. *Phys.* l. 5.

3. Præterea, illæ sunt qualitates, quæ diversificant qualitates et non quantitates, seu quæ sunt immediata principia diversarum qualitatum. Sed hujusmodi sunt raritas et densitas. Sunt enim immediata principia gravitatis et levitatis; ex differentia enim raritatis et densitatis sequitur differentia gravitatis et levitatis, ut dicit Philosophus (4. *Phys. text.* 85; c. 9; et 3. *de Cœlo text.* 10; c. 1). Ergo raritas et densitas sunt qualitates; et per consequens rarefactio, quæ ad raritatem tendit tamquam ad proprium terminum, erit alteratio. — 4. *Phys.* l. 14; 3a, q. 77, a 7, ad 1 et 2; 3, *de Cœlo* l. 3.

Respondeo dicendum, quod rarefactio per se primo est ad qualitatem, puta ad raritatem, secundario vero ad quantitatem; et per consequens rarefactio est per se motus alterationis. Ad cujus evidentiam sciendum est, quod quantitas dimensiva est quorumdam *per accidens,* sicut albedinis, quæ dicitur quanta secundum quantitatem superficiei, ut dicitur in *Prædicam.* (cap. de quanto, c. 7, al. 6); unde non augetur nisi per accidens, sed *per se* invenitur in corporibus, quæ per se augentur. Hoc autem dupliciter contingit: quia aliquando id, quod accipit majorem quantitatem, movetur de quantitate minore in majorem; aliquando est sine motu illius, quod augeri dicitur. Et hoc contingit, quando efficitur major quantitas per additionem quantitatis, sicut quando

additur quantum quanto, ut lignum ligno vel linea linæ; unde hoc est augmentum, sed non motus augmenti.

Quod autem aliquid moveatur ad majorem quantitatem, contingit dupliciter: vel ita quod quantitas sit per se terminus motus, vel consequatur terminum. Quando quantitas est per se terminus motus, oportet quod ibi sit additio ad totum et ad quamlibet partem, ut totum augeatur et quælibet pars ejus, ut in animali et planta; et tunc est proprie motus augmenti. Unde motus augmenti non est nisi in habentibus nutritivam. Consequitur autem quantitas terminum motus, quando est ad formam aliquam quam consequitur aliqua quantitas; cuilibet enim formæ debetur quantitas determinata. Et quia motus non specificatur nisi ab eo, quod est per se terminus motus; ideo talis motus non dicitur per se motus augmenti, sed vel generatio, si sit forma substantialis, sicut quando ex aere fit ignis; vel alteratio, si sit forma accidentalis, puta raritas; sicut patet in rarefactione aeris. Unde manifestum est, quod rarefactio, per se spectat ad motum alterationis; nam in rarefactione variatio quantitatis se habet ex consequenti: sicut ex motu qui est secundum locum, variatur motus secundum situm, quia variatio situs consequenter se habet ad variationem loci. — 4 .*Phys.* l. 14. 7. *Phys.* l. 4 et 5; 1. *Sent. dist.* 17, q. 2, a. 1, c.; 4. *Sent. dist.* 12, q. 1, a. 1, sol. 3, ad 6; 3a, q. 77, a. 2, ad 3; 1. *de Generat.* l. 14; 8. *Phys.* l. 14.

Ad primum ergo dicendum, quod definitio rarefactionis a Philosopho allata 4. *Phys.* est ab effectu. Nam variatio quantitatis et acquisitio majoris extensionis ipsius est effectus raritatis. Nam consequenter se habet ad illius acquisitionem, ut dictum est ex Philosopho : ad rarum enim sequuntur leve, molle, porosum et frangibile; ad densum verò sequuntur grave, durum et sonabile. — 4.*Phys.* l. 14; 7. *Phys.* l. 4; 3a, q. 77, a. 7, ad 1 et 2.

Ad secundum dicendum, quod rarefactio est augmentum improprie dictum et secundario et ex consequenti, non autem proprie et primo ac per se; nam per se primo est alteratio, ut dictum est (in c.).

Ad tertium dicendum, quod in rarefactione, cum variatio quantitatis fiat ex consequenti, necesse est quod acquisitio quantitatis saltem in genere causæ efficientis sit posterior acquisitione raritatis, ut dictum est (in c.; cf. 4. *Phys.* l. 14; 1. *de Generat.* l. 14). Ideo vero raritas et densitas non ponuntur inter qualitates tangibiles , quia licet illæ sint qualitates, ut ostendit Philosophus locis supra citatis et supponit in eodem 2. *de Generat. text.* 17; c. 3 (cf. 2. de *Generat.* l. 3); non tamen sunt qualitates physicæ, quippe quæ reperiuntur etiam in corporibus cœlestibus, in quibus non reperiuntur qualitates tangibiles, cum non conveniant cum corporibus sublunaribus in genere physico corporis, sed tantum in genere logico, ut sæpius dictum est. Et quia raritas consequitur materiam ex eo, quod est pauca sub magnis dimensionibus; propterea raritas non dicitur addere supra partes materiæ entitatem, quæ sit essentialiter qualitas, quia qualitas essentialiter sumpta est accidens consequens formam substantialem, sicut quantitas et raritas materiam. Unde est quod philosophi attendentes ordinem passibilium qualitatum secundum propinquitatem ad materiale principium, dixerunt raritatem et densitatem esse principium omnium qualitatum sensibilium. — V. supra q. 33, a. 2, c.; 3a, q. 77, n. 2, ad 3; 4. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 1, sol. 3, ad 6; *Tabula Aurea* voce «quantitas » n. 4; 8. *Phys.* l. 14.

Ad quartum dicendum, quod definitio rari posita a Philosopho non est formalis, sed vel ab effectu, ut dictum est (in c.), vel a causa; quia raritas consignificat vel connotat parvam materiam sub magnis dimensionibus, ut dictum est (ad 3).

Ad quintum dicendum, quod congregatio et disgregatio corporum existentium in actu ad motum localem pertinent; sed congregatio et disgregatio, secundum quod eadem materia continetur sub magnis vel parvis dimensionibus, ut contingit in rarefactione, non pertinent ad motum localem, sed ad motum alterationis. — 8. *Phys.* l. 14.

ARTICULUS II

UTRUM PER RAREFACTIONEM ACQUIRATUR NOVA QUANTITAS.

Videtur quod per rarefactionem non acquiratur nova quantitas.

1. Dicit enim Philosophus (7. *Phys. text.* 11; c. 2), quod rarefactio est alteratio; sed per hanc non acquiritur quantitas, sed qualitas: ergo per rarefactionem non acquiritur quantitas. — 7. *Phys.* l. 4.

2. Præterea, dicit Philosophus (4. *Phys. text.* 84; c. 9), quod ita in rarefactione augetur quantitas, sicut in alteratione augetur qualitas; quia nimirum sicut in alteratione calidum fit magis calidum nullo adveniente calido in materia, quod non esset calidum; ita in rarefactione quantum fit magis quantum, nullo adveniente quanto; ergo in rarefactione non acquiritur quantitas. — 4. *Phys.* l. 14.

3. Præterea, in rarefactione quantum acquirit majorem locum. Sed major locus non debetur quantitati, sed extensioni quantitatis. Ideo enim quantitas acquirit majorem locum, quia extenditur magis. Sed extensio quantitatis non est quantitas, *tum* quia nec intensio qualitatis est qualitas, ut dictum est; *tum* quia Corpus Christi in Eucharistia habet quantitatem et partibilitatem, non tamen habet ibi extensionem, licet illam habeat in cœlo. Unde posset Deus creare unam substantiam quantam, quæ non haberet extensionem, haberet tamen partibilitatem et quantitatem. Ergo per rarefactionem non acquiritur quantitas. — Cf. supra q. 36, a. 3 et 4; Capreolus in 2. *Sent.* dist. 18, q. 1, ad secundum Aureoli contra primam conclus.

4. Præterea, si in rarefactione acquiritur nova quantitas, sequuntur multa absurda. Nam *primo,* vel quantitas nova advenit materiæ habenti quantitatem vel non habenti. Si detur primum, sequitur penetratio dimensionum, cum in eadem parte materiæ ponantur duæ quantitates; præterea sequitur duo accidentia solo numero distincta esse in eodem subjecto, quod est absurdum, quia accidentia numerantur per subjecta, ut dictum est. Secundum vero dici non potest, quia materia naturaliter existere non potest sine quantitate, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 31 et 32; c. 5). *Secundo* sequitur rem, quæ rarefit, semper fieri duplo majorem, quia nova quantitas advenit cuilibet parti materiæ quantæ. *Tertio,* minorem quantitatem tantum loci occupare, quantum occupat major. *Quarto,* Christi Domini Corpus incipere esse sub quantitate vini consecrati rarescentis, quod tamen est falsum, cum illa quantitas non sit consecrata. *Quinto,* vi agentis naturalis produci quantitatem extra subjectum in rarefactione vini consecrati, quod tamen est impossibile. Ergo idem quod prius. — 1. *de Generat.* l. 13 et 14.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 33; c. 5) dicit, quod quando ex aqua generatur aer, major quantitas acquiritur; sed illa generatio aeris ex aqua fit per alterationem rarefacientem aquam ad hoc ut possit suscipere quantitatem requisitam ad formam substantialem aquæ, ut dicit Philosophus (1. *Meteorol.* sum. 1, c. 3): ergo in rarefactione acquiritur qualitas. — 1. *de Generat.* l. 14; 1. *Meteorol.* l. 3.

2. Præterea, ad raritatem necessario sequitur quantitas, sicut et levitas et mollities, ut dictum est (art. præced.); sed per rarefactionem acquiritur raritas, ut dictum est (ibid.): ergo per rarefactionem acquiritur nova quantitas.

3. Præterea, materia non potest multiplicari nisi vel secundum quantitatem vel secundum substantiam materiæ. Sed non potest multiplicari materia secundum quantitatem nisi per rarefactionem: sicut posteriori modo multiplicatur vel per creationem vel per conversionem alterius in ipsum. Ergo in rarefactione acquiritur nova quantitas. — 1a, q. 119, a. 1, c.

RESPONDEO DICENDUM, quod per rarefactionem non acquiritur quantitas, sed nova extensio, seu majus et minus. Potest autem hoc esse manifestum ex multis: — et *primo* quidem, quia per rarefactionem et conden-

sationem quantum fit majus vel minus, vel magnum et parvum, sive sumantur hæc absolute sive respective; magnum autem et parvum seu majus et minus quomodocunque sumpta non sunt quantitas, sed passio quantitatis secundum se, ut dicit Philosophus (5. *Metaphys. text.* 18; l. 4, c. 13).— 5. *Metaphys.* l. 15, al. 18. — *Secundo,* ita variatur quantitas in rarefactione, sicut qualitas in alteratione, ut patet ex Philosopho (*4. Phys. text.* 84; c. 9). In alteratione autem, per quam verbi gratia aer fit rarior, calor aeris non fit major per acquisitionem novi caloris; sed per hoc quod calor præcedens perfectius actuat subjectum, quia nimirum dat perfectius esse quam prius. Cum enim ibi non sit nova forma, debet esse novum et perfectius esse. Ergo similiter in rarefactione quantitas præcedens non fit major per generationem vel additionem novæ quantitatis, sed novæ perfectionis præcedentis quantitatis. — *4. Phys.* l. 14; 1. *de Generat.* l. 14; Capreolus in 2. *Sent.* dist. 18, q. 1, a. 3, ad primum Scoti contra quartam conclus. — *Tertio,* cum rarefactio quanti sit quoddam ejus augmentum, dupliciter potest in quantitate contingere augmentum: uno modo, per additionem subjecti ad subjectum, sicut est in augmento viventium; alio modo per solam intensionem, absque omni additione, sicut est in his quæ rarefiunt. Si autem acquireretur in rarefactione nova quantitas, necessario deberet hæc addi alteri. Et ratio hujus est, quia quantitas et habet aliquid in quantum est quantitas, et aliquid in quantum est forma accidentalis. In quantum enim est quantitas, habet quod sit distinguibilis secundum situm vel secundum numerum. Et ideo consideratur hoc modo augmentum magnitudinis per additionem, ut patet in animalibus; et hoc modo considerata non suscipit magis et minus, ut docet Philosoin *Prædicam.* In quantum vero est forma accidentalis, est distinguibilis solum secundum subjectum; et secundum hoc habet augmentum, sicut et aliæ formæ accidentales, per modum intensionis in subjecto, sicut patet in his quæ rarefiunt, ut probat Philosophus *4. Phys.* (*text.* 80 sqq; c. 9). Unde manifestum est, quod in rarefactione non acquiritur nova quantitas, sed novus modus novaque perfectio, qua quantitas præcedens in materia fit perfectior et extensior, ita ut fiat major moles majorque dimensio, sicque præcedens quantitas occupet majorem locum. — 1a 2æ, q. 52, a. 2, ad 1; 2a 2æ, q. 24, a. 5, ad 1; Capreolus in *4. Sent.* dist. 12, q. 1, a. 3, ad quartum Scoti quoad primam conclus.

Ad primum ergo *primæ partis* dicendum, quod per rarefactionem, cum sit alteratio, per se primo acquiritur raritas; secundario vero et consecutive major moles et dimensio quantitatis, seu variatio quantitatis; sicut variatio secundum situm consequitur motum secundum locum, ut dictum est supra (art. præced. in c.).

Ad secundum dicendum, quod hoc objectum probat intentum, nimirum quod in rarefactione non producitur quantitas, sicut nec in alteratione seu intensione qualitatis producitur nova qualitas, sed utrobique acquiritur major perfectio, seu perfectius esse, ut dictum est (in corp. et art. præced.).

Ad tertium dicendum, quod locus debetur quantitati determinatæ; nam locus est mensura extrinseca corporis, ut dictum est; mensura autem debet esse res determinata et certa, quantum fieri potest in suo genere. — V. Logica q. 11, a. 3; *Tabula Aurea* in voce « mensura » n. 5.

Ad quartum dicendum, quod in rarefactione non acquiritur nova quantitas, sed nova perfectio seu novus modus, atque adeo perfectius esse, ut dictum est (in c. et ad argumenta, et art. præced.). — Neque inde sequitur ullum absurdum ex allatis in objecto. Non enim *primum,* quia tunc est penetratio dimensionum, quando duæ quantitates occupant eundem locum, ut patet in corpore glorioso penetrante corpus cœleste; at in rarefactione non additur quantitas quantitati, ut dictum est. Unde multo minus sequitur, quod sint duo accidentia solo numero distincta in eadem parte materiæ. — *4. Sent.* dist. 44, q. 2, a. 2, quæstiunc. 2, 3, 4. — Neque

secundum, quia non semper in rarefactione res, quæ rarefit, efficitur duplo major: sicut nec in intensione qualitatis per alterationem qualitas fit duplo perfectior et intensior quam prius, ut per se manifestum est. —Neque *tertium,* quia cum in rarefactione non acquiratur nova qualitas, non occupat minor quantitas adæquate locum majoris, sed quantitas præcedens occupat majorem locum quam prius, ratione majoris perfectionis acquisitæ, ut dictum est. — Neque *quartum,* quia corpus Christi tamdiu manet in Sacramento, quamdiu manent dimensiones eædem, secundum quod indeterminatæ intelliguntur. Per rarefactionem autem eadem dimensio indeterminata manet, et tantum variatur secundum determinationem (terminationem), quia fit præcedens quantitas major, quam erat antea. — 4. *Sent.* dist. 12, q. 1, a. 2, sol. 6, ad 5. — Neque *quintum,* quia in rarefactione non producitur quantitas, ut dictum est, sed præcedens fit major; et ideo non producitur quantitas extra subjectum. — 1. *de Generat.* l. 14.

Ad primum secundæ partis dicendum, quod rarefactio tam accidit in generatione quam in alteratione: in illa quidem, quia ad hoc ut ex aqua fiat aer, debet aqua rarefieri, et per talem rarefactionem non producitur nova quantitas, sed quantitas præcedens aquæ fit major; in hac vero similiter cum aer rarefit, quantitas illius efficitur major et extensior, nulla quantitate superaddita, ut dictum est (in c. et a. 1).

Ad secundum dicendum, quod raritatem consequitur variatio quantitatis, non autem quantitas, ut dictum est (in c. et a. 1).

Ad tertium dicendum, quod per rarefactionem multiplicatur materia secundum quantitatem, quatenus præcedens quantitas fit major et intensior, ut dictum est (in c. et a. 1).

QUÆSTIO XXXVIII

DE AUGMENTATIONE.

Deinde considerandum est de augmentatione.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR SEPTEM:

1. Utrum augmentatio recte definiatur a Philosopho.
2. Utrum augmentatio formaliter consistat in additione quantitatis alimenti ad quantitatem viventis, an vero in extensione viventis consequente prædictam additionem.
3. Utrum augmentatio sit motus continuus.
4. Utrum idem vivens numero maneat ante et post augmentationem.
5. Utrum vivens augeatur secundum omnes partes.
6. Utrum alimentum convertatur in substantiam aliti.
7. Utrum alimentum sit simile nutrito.

ARTICULUS I

UTRUM RECTE DEFINIATUR A PHILOSOPHO AUGMENTATIO.

Videtur quod non recte definiatur a Philosopho 1. *de Generatione* (*text.* 24; c. 4) augmentatio, quod sit transmutatio de contrario in contrarium secundum quantitatem.

1. Dicit enim Philosophus in *Prædicam.* cap. de quantitate (c. 7, al. 6), quod quanto nihil est contrarium: ergo augmentatio male definitur, quod sit motus a contrario in contrarium. —V. in Logica q. 11, a. 4, quæstiunc. 1.

2. Præterea, in rarefactione corpus ex minus quanto fit magis quantum, ut dictum est (supra q. 37, a. 1 et 2); sed rarefactio non est augmentio; nam illa est alteratio, ut dictum est: ergo male definitur augmentatio, quod sit transmutatio secundum quantitatem.

3. Præterea, Philosophus 1. *de Generat. text.* 38 (c. 5) dicit, quod augmentatio est, quando totum majus genitum est advenientе nutrimento; et *text.* 39 dicit, quod per-

augmentationem id, quod est potentia caro, fit actu caro, et desinit esse per corruptionem quod actu prius erat, puta panis. Sed panis non potest fieri caro, si desinit esse panis per corruptionem, nisi per generationem. Nam caro est substantia, quæ est terminus generationis, ut dicitur 1. *de Generat. text.* 25 (c. 5), et quia corruptio unius est generatio alterius, ut dicitur ibid. *text.* 17 (c. 3). Ergo augmentatio non est transmutatio secundum quantitatem. — *de Generat.* l. 16, 11 et 7.

4. Præterea, Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 41; c. 5) dicit, quod augmentatio idem est cum nutritione; sed nutritio, ex eodem ibidem, terminatur ad substantiam, non autem ad quantitatem: ergo augmentatio non est transmutatio secundum quantitatem. — 1. de *Generat.* l. 17.

5. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 32; c. 5), quod generatio potest etiam terminari ad quantitatem; ut quando materia potentia quanta, fit actu quanta; sed motus distinguuntur ex terminis, ut dictum est: ergo augmentatio non est transmutatio secundum quantitatem. — 1. *de Generat.* l. 13.

6. Præterea, caro quanta auget, sicut caro in quantum substantia, nutrit, ut dicitur 1. *de Generat. text* 41 (c. 5,) et 2. *de Anima text.* 47 (c. 4); sed oportet, ut dicit Philosophus ibidem, generari et carnem et quantam: ergo augmentatio, quæ est via ad carnem quantam, male definitur, quod sit transmutatio secundum quantitatem, cum tam quantitas quam substantia sint termini generationis. — 1. *de Generat.* l. 17; 2. *de Anima* l. 9.

Sed contra est auctoritas Philosophi definientis augmentationem 1. *de Generat.* (*text.* 24; c. 4), quod sit transmutatio viventis a contrario in contrarium secundum quantitatem; et rursum 5. *Phys.* (*text.* 18; c. 2) definit augmentationem, quod sit motus ab imperfecta magnitudine ad perfectam magnitudinem; sed imperfecta et perfecta magnitudo sunt contraria, ut dicitur 3. *Phys.* (*text.* 6; c. 1): ergo augmentatio bene definitura Philosopho, quod sit transmutatio a contario in contrarium secundum quantitatem. — 1. *de Generat.* l. 10; 5. *Phys.* l. 4; 3. *Phys.* l. 2.

Respondeo dicendum, quod recte definitur a Philosopho augmentatio, quod sit transmutatio viventis a contrario in contrarium secundum quantitatem. Explicat enim hæc definitio quidditatem augmentationis, eamque recte distinguit ab omnibus aliis mutationibus, quod est proprium bonæ definitionis, ut dicit Philosophus 4. *Phys.* (*text.* 31; c. 4). — 3. *Phys.* l. 2; 4. *Phys.* l. 5. — Dicitur enim *primo, transmutatio,* loco generis, quia in hac tamquam in genere convenit augmentatio cum generatione, latione, alteratione; mutatio enim in has quatuor species dividitur a Philosopho 5. *Phys. text.* 7; c. 1. (5. *Phys.* l. 2.) Dicitur *secundo, a contrario in contrarium,* ut per hanc particulam distinguatur a generatione, licet in illa conveniat cum latione et alteratione, quia omnis motus, cujus species est augmentatio, est inter contraria, ut dicit Philosophus 5. *Phys.* (*text.* 7 et 10; c. 1 et 2); generatio autem non est inter contraria, quia generatio est ad substantiam, cui nihil est contrarium. Est autem motus augmenti inter contraria, quia licet quantitati, secundum communem rationem quantitatis, nihil sit contrarium, invenitur tamen in quantitate contrarietas, si accipiatur quatenus est in aliqua re determinata, ut in aliqua specie animalis vel plantæ. (5. *Phys.* l. 2 et 3.) Dicitur *tertio, secundum quantitatem,* quia per hanc distinguitur augmentatio a ceteris mutationibus et motibus: nam a generatione distinguitur, quia hæc terminatur per se ad substantiam, alteratio ad qualitatem, motus localis ad locum, augmentatio ad quantitatem. (1. *de Gener.* l. 11.) Dicitur *quarto, viventis,* quia augmentatio solis viventibus convenit, si proprie sumatur. Ut enim ait Philosophus 2. *de Anima* (*text.* 39, 41, 46; c. 4), id vere et proprie augetur, quod nutritur; solum autem vivens proprie nutritur, quia nutriri est accipere aliquid ad sui conservationem, quod non est in inanimatis. (2. *de Anima* l. 8 et 9.) Unde manifestum est, quod recte

tradita fuit a Philosopho definitio augmentationis.

Ad primum ergo dicendum, quod quantitati nihil est contrarium, si sumatur communis ratio quantitatis; secus vero, si sumatur ut est in re determinata, ut dictum est (in c.).

Ad secundum dicendum, quod rarefactio est non viventium, augmentatio vero est viventium, ut dictum est. Deinde, augmentatio requirit additamentum quantitatis extrinsecus advenientis; at in rarefactione non advenit nova quantitas, sed quantitas præcedens fit major. — 1. *de Generat.* l. 14.

Ad tertium dicendum, ad *priorem* textum Philosophi (1. *de Generat.*), quod dicitur generari aliquid majus in augmentatione, sumpto nomine generationis improprie, pro eo, quod est fieri. Ad *posteriorem* textum dicendum, quod ad augmentationem concurrit generatio; nam cibus convertitur in carnem viventis, non tamen consistit in tali conversione, sed vel in additione carnis quantæ ad carnem quantam vel in extensione consequente talem additionem. — II. cit. in arg.; 2. *de Anima* l. 1.

Ad quartum dicendum, quod augmentatio dicitur esse eadem cum nutritione, quia subjecto sunt eadem, sed differunt ratione. Quatenus enim id, quod advenit, est in potentia ad utrumque, id est ad hoc quod sit quanta caro, secundum hoc est augmentum carnis; in quantum vero est in potentia ad hoc solum quod sit caro, secundum hoc est nutrimentum et cibus. — l. cit. in arg. ; 2. *de Anima* l. 9.

Ad quintum dicendum, quod augmentatio non est quæcunque transmutatio ad quantitatem (nam si talis transmutatio tantum fiat ex eo, quod solum est in potentia ad magnitudinem, non proprie pertinet ad augmentum); sed magis ad generationem, quia de ratione augmentationis est, quod fiat additio ad præexistentem magnitudinem. Dicitur enim aliquid augeri ex eo quod fit majus; quod non esset, nisi aliquid prius esset magnum; et per oppositum de ratione diminutionis est, quod fiat quædam minoratio magnitudinis præexistentis. Unde patet, quod oportet quod id, quod augetur, habeat aliquam magnitudinem; et per consequens ad hoc quod augmentatio fiat, non oportet quod materia, quæ erat sine magnitudine in actu, perveniat ad hoc quod habeat magnitudinem in actu: hoc enim non esset augmentatio corporis, sed generatio, de cujus ratione est, quod fiat aliquid in actu, quod prius fuerit in potentia. — 1. *de Generat.* l. 13.

Ad sextum dicendum, quod augmentatio non est generatio, qua cibus adveniens per generationem recipit formam, v. gr. carnis; sed est mutatio, qua virtus naturalis id, quod plus ex alimento generatum est, extendit in majorem quantitatem secundum aliquam dimensionem. — 1. *de Generat.* l. 15.

ARTICULUS II

UTRUM AUGMENTATIO FORMALITER CONSISTAT IN ADDITIONE QUANTITATIS ALIMENTI AD QUANTITATEM VIVENTIS, AN VERO IN EXTENSIONE VIVENTIS CONSEQUENTE TALEM ADDITIONEM.

Videtur quod augmentatio formaliter consistat in additione quantitatis alimenti ad quantitatem viventis. — 1. Dicit enim Philosophus 1. *de Generat. text.* 33 (c. 5), quod augmentatio est existentis magnitudinis augmentum; et *text.* 39 (c. 5), quod sicut gnis dicitur augeri, quando ligna igniuntur adjuncta igni præexistenti, ita vivens dicitur augeri, quando generatur caro adjuncta alteri præexistenti; ergo augmentatio formaliter consistit in additione quantitatis alimenti ad quantitatem viventis. — 1. *de Generat.* l. 14 et 16.

2. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 34; c. 5), quod sola caro, cui additur cibus, augetur; et hic dicitur augens, quatenus illi additur: sicut quando vinum miscetur aquæ, vinum dicitur augeri, quatenus illi superadditur aqua, quam in se convertit, non autem aqua dicitur augeri. Ergo augmentatio consistit in aggeneratione et additione cibi ad substantiam viventis. — 1. *de Generat.* l. 14.

3. Præterea, dicit Philosophus (7. *Phys. text.* 13; c. 2), quod augmentum nihil est aliud quam appositio quædam, sicut et decrementum ablatio quædam est; per appositionem enim alicujus quanti aliquid augetur, et per ablationem decrescit; et ideo oportet, inquit, quod augens et auctum sint simul. Ergo augmentatio consistit in additione, sicut decrementum formaliter consistit in ablatione. — 7. *Phys.* l. 4.

4. Præterea, extensio consequens aggenerationem est quædam rarefactio; nam per illam non acquiritur quantitas nova, sed præcedens fit major; sed augmentatio non est rarefactio, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 33; c. 5): ergo augmentatio non est extensio, sed aggeneratio vel additio cibi quanti ad substantiam quantam. — 1. *de Generat.* l. 14.

5. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 34; c. 5), quod non augetur id quod additur, sed sola pars viventis, cui cibus in carnem viventis conversus additur; sed extensio convenit tam parti quæ additur, quam cui additur: ergo augmentatio non est extensio, sed additio, ratione cujus soli parti, cui fit additio, convenit augeri. — *Ibid.*

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 25; c. 5) dicit, quod id quod augetur, est sicut id quod extenditur; ergo augmentatio est quædam extensio. — 1. *de Generat.* l. 11.

2. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 14; c. 2), quod vivens augetur secundum omnes differentias loci; sed per solam additionem non augetur vivens sursum, secus vero per extensionem: ergo augmentatio formaliter consistit in extensione. — 2. *de Anima* l. 3.

Respondeo dicendum, quod ad augmentationem proprie sumptam, quæ solis viventibus competit, ut dictum est (art. præced. in c.), necessario concurrunt plures ac varii motus vel mutationes. *Concurrit* enim, *primo, motus localis;* nam quod augetur aut diminuitur, inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 25; c. 5), necesse est secundum locum transmutari; non sic, quod alteratur vel generatur. Et ratio est, quia locus commensuratur locato, et hoc secundum magnitudinem, non autem secundum qualitatem vel substantiam. Et ideo necesse est quod quando mutatur magnitudo locati, id fiat transmutatione secundum locum, non autem quando transmutatur aliquid secundum substantiam vel secundum qualitatem. —Quamquam quia transmutat alio modo locum id quod augetur vel diminuitur, quam id quod fertur sive motu recto sive sphærico; ideo *augmentatio formaliter non est motus localis.* Illud enim quod fertur *motu recto,* secundum totum variat locum; illud autem quod augetur, mutat locum suum sicut id quod extenditur, puta metallum per malleationem. *Sphæra* vero licet mutet locum tantum secundum partes, sicut et id quod augetur: partes tamen sphæræ et variant locum, tum ratione, ut dicitur 6. *Phys.* (*text.* 84; c, 9), tum subjecto; pars enim cœli quæ modo est in oriente, postmodum erit in occidente; et tales partes semper sunt in simili loco, id est neque in majori neque in minori. Sed partes corporis, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 25; c. 5), extenduntur in majorem locum; ejus vero quod diminuitur, semper retrahuntur in minorem. — 1. *de Generat.* l. 11; 1. *de Cœlo* l. 7.

Secundo, concurrit alteratio, qua vivens alterat cibum, ut inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 34; c. 5). —Et per consequens, *tertio, concurrit generatio,* qua materia cibi amittit formam cibi et recipit formam carnis, ut ait Philosophus (1. *de Generat. text.* 39; c. 5). Cum enim caro sit *id quod* augetur, oportet *id quo* augetur, esse in potentia carnem, quia id quo aliquid augetur, est in principio dissimile, in fine autem simile. Et quia nihil est in potentia ad unum, quin sit in actu aliquid aliud, oportet id quo augetur caro, quod est in potentia ad carnem, esse actu aliquid aliud quam carnem, puta panem; quod autem est aliquid actu, non fit actu nisi per prioris corruptionem et sequentis generationem. Quare oportet quod augmentum fiat corrupto eo quod prius erat actu, puta pane, genito eo quod auge-

tur, puta carne. Et sic manifestum est, quod in augmentatione concurrit generatio, et per consequens alteratio, qua alteratur cibus dissimilis ad hoc ut fiat similis carni, quæ debet augeri. — Verum in neutra mutatione consistit formaliter augmentatio. Nam, ut ait Philosophus (1. *de Generat. text.* 25; c. 5), alterationis terminus est qualitas, generationis substantia, augmentationis vero quantitas. Præterea, id quod alteratur non necessario transmutatur secundum locum, similiter etiam neque quod generatur; necesse autem est id quod augetur aut diminuitur, secundum locum transmutari, ut dictum est ex Philosopho ibidem. Deinde, quod generatur, separatim generatur; at in augmentatione generatur aliquid in aliquid, puta caro in carnem, quæ augetur, ut inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 39; c. 5). Demum, generatio non est motus continuus, nec consequenter forma substantialis educitur successive de potentia in actum; et ideo ad substantiam, qui est terminus generationis, non est motus; augmentatio autem est motus continuus. — 1. *de Generat* l. 16 et l. 11; 2. *c. Gent.* c. 89; 1a, q. 118, a. 2, ad 2; 5. *Phys.* l. 3. Cf. etiam locos citandos art. sequenti.

Quarto, concurrit additamentum cibi in carnem conversi *ad ipsam carnem,* quæ augetur, ut docet Philosophus textu citato, et *text.* 33 (c. 5) et 7. *Phys. text.* 13 (c. 2). Verum neque in tali mutatione, licet reducatur ad augmentationem, formaliter consistit augmentatio, *tum* quia cibus conversus in carnem eatenus auget carnem, cui additur, quatenus est in potentia ad majorem quantitatem; est autem in potentia ad majorem quantitatem, quatenus calor naturalis animalis, quæ est virtus speciei, illum extendit in majorem quantitatem, quam fuerit deperdita; — *tum* quia propterea non semper animal augetur, licet semper nutriatur, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 41; c. 5) et 2. *de Anima* (*text.* 47 c. 4), quia tamdiu tantum augetur, quamdiu cibus conversus potest extendi in majorem quantitatem. — *Non enim sufficit* illa quantitas, quam acquirit cibus per *conversionem in substantiam viventis.* Nam illa acquiritur in materia cibi in carnem conversi per *generationem,* ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 31; c. 5). Unde est terminus generationis; *augmentatio* autem primo et per se est ad quantitatem, ut dicitur 5. *Phys.* (*text.* 18; c. 2). *Præterea,* et illa non est major, ut plurimum, quam sit deperdita, puta si impediatur calor naturalis, seu virtus speciei, ne possit cibum conversum in majorem quantitatem extendere ad operationes viventis perfectius exercendas. *Præterea,* tale addimentum, cum simul sit cum generatione carnis ex materia alimenti, fit in *instanti,* sicut et generatio; at extensio fit *successive,* sicut et augmentatio; cum augmentatione enim simul est necessario motus localis, ut dictum est ex Philosopho (1. *de Generat. text.* 25; c. 5); motus localis necessario fit in tempore, ut dicitur 6. *Phys.* 50 et sqq.; c. 6). — 1. *de Generat.* l. 13, 15, 16, 17; 2. *de Animal.* 9; 5. *Phys.* l. 4; 6. *Phys.* l. 8; 7. *Phys.* l. 4.

Denique, concurrit ad augmentationem *extensio* tum carnis tum cibi in carnem conversi *in majorem quantitatem;* et hæc est ultima mutatio. Et in hac *consistit formaliter augmentatio viventis.* Quod patet *primum* a sufficienti partium enumeratione. *Deinde,* quia in hac extensione reperiuntur tria, quæ Philosophus (1. *de Generat. text.* 35; c. 5) dicit esse de ratione augmenti: nimirum ut quod augetur, permaneat; ut augmentum fiat adveniente aliquo; et ut quælibet pars sensibilis ejus quod augetur, secundum speciem sumpta et non secundum materiam, fiat in augmento major et in decremento minor; et illud quod præterea requirit (2. *de Anima text.* 14; c. 2), scilicet ut vivens augeatur secundum omnes differentias loci. Cum enim ita se habeat vivens, quod augetur, sicut metallum, quod per malleationem extenditur, sicut in hac extensione metallum idem manens acquirit majorem quantitatem; ita et in augmentatione eadem caro præexistens permanet, et per extensionem tum carnis tum cibi conversi acquirit majorem quantitatem. Quamdiu enim quis conservatur in vita, nutritur, quia semper oportet restitui per nu-

trimentum id, quod continue solvitur; non autem semper animal augetur, sed quamdiu cibus conversus in carnem potest extendi in majorem quantitatem, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 41; c. 5). *Præterea,* talis extensio cum sit cibi in carnem conversi, supponit additam carnem carni; est enim extensio carnis additæ in carnem. *Item,* quælibet pars formæ seu speciei per carnem sibi additam, quatenus in majorem quantitatem per virtutem naturalem extenditur, fit major. *Demum,* per solam extensionem augetur vivens secundum omnes differentias loci, quia per solam additionem vel aggenerationem non augetur vivens sursum, ut per se constat, secus vero per extensionem. Unde manifestum est, quod *in sola extensione consistit formaliter augmentatio.* — 1. *de Generat.* l. 15, 16, 17; 2. *de Anima* l. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod augmentatio est additamentum præsuppositive, quia nimirum ad extensionem, in qua formaliter consistit augmentatio, præsupponitur additamentum alimenti ad carnem viventis, ut dictum est (in c.). — Et eodem modo respondetur *ad secundum* et *tertium.*

Ad quartum dicendum, quod rarefactio est inanimatorum, extensio vero viventium, ut dictum est (in c.). Præterea, rarefactio non præsupponit additamentum, sicut illud præsupponit extensio, atque adeo augmentatio viventium formaliter sumpta, ut dictum est (in c.).

Ad quintum dicendum, quod id quod additur, puta cibus, dupliciter potest considerari: *uno modo,* secundum quod est dissimilis viventi, cui additur; et hoc modo non augetur, sed auget, quia ut dicit Philosophus loco citato, ejus quod augetur debet manere substantia; at cibi, qui additur, non manet substantia, quia convertitur in substantiam viventis. *Alio modo,* secundum quod est factus similis carni per conversionem in ipsam; et hoc modo augetur eo modo, quo vivens, quia jam pertinet ad substantiam viventis, cujus quælibet pars formæ seu speciei debet augeri secundum omnes differentias loci, ut dictum est (in c.), sicut et cuilibet aliquid advenit. — 1. *de Generat.* l. 14.

ARTICULUS III

UTRUM AUGMENTATIO SIT MOTUS CONTINUUS.

Videtur quod augmentatio non sit motus continuus.

1. Dicit enim Philosophus (8. *Phys. text.* 23; c. 3), quod neque augeri neque minui possibile est continue; ergo augmentatio non est motus continuus. — 8. *Phys.* l. 5.

2. Præterea, si augmentatio esset continua, cuilibet parti sensibili temporis augmentationis responderet aliqua pars sensibilis quantitatis acquisitæ; sed hoc est falsum, inquit Philosophus l. c.; dicit enim, quod augmentatio est sicut gutta, quæ multiplicata excavat lapidem, non autem singula gutta excavat. — *Ibid.* et 1a 2æ, q. 52, a. 3, c.; 2a 2æ, q. 24, a. 6, c.

3. Præterea, augmentatio simul est cum nutritione, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 47; c. 4; et 1. *de Generat. text.* 41; c. 5); sed nutritio fit in instanti, cum fiat per generationem, quæ simul est cum generatione nova carnis ex materia alimenti, quæ, ut dictum est (art. præc.), fit in instanti: ergo. — 2. *de Anima* l. 9; 1. *de Generat.* l. 17.

4. Præterea, ita augetur animal, sicut augetur habitus, et excavatio lapidis facta per aquam per additionem guttarum; sed habitus crescit ex multiplicatis actibus non continuis inter se, et non quælibet gutta cavat lapidem: ergo similiter non quodlibet alimentum assumptum actu auget animal, sed tantum multiplicatum; hæc autem multiplicatio non fit continue, sed interrupte: ergo augmentatio non est motus continuus. — 1a 2æ, q. 52, a. 3, c.

Sed contra: 1. Philosophus 6. *Phys. text.* 49 (c. 5) dicit, quod quantitatis mutatio in continuo est; et *text.* 57 (c. 6) dicit, quod in motu locali et augmenti verum est, quod id quod est mutatum, prius mutabatur; hoc autem est motum augmenti esse continuum. — 6. *Phys.* l. 7 et 8.

2. Præterea, omnis motus, ut distinguitur a mutatione, est continuus, ut dicit Philosophus 4. *Phys.* (*text.* 129 et 132; c. 14) et 5. *Phys.* (*text.* 34, 39, 44; c. 4), ubi ait omnem motum esse velocem vel tardum; velox autem et tardum fiunt in tempore et continue, ut dicitur 4. *Phys.* (*text.* 129; c. 14); sed augmentatio est species motus, ut distinguitur a mutatione, ut constat ex 5. *Phys.* (*text.* 9 et 18; c. 1 et 2): ergo idem ut prius.

Respondeo dicendum, quod augmentatio est motus continuus. Quod potest esse manifestum ex multis: — et *primo* quidem ex passione motus. Nam impossibile est quod tempus sit sine motu, sicut impossibile est quod passio sit sine proprio subjecto, et e contra subjectum sine propria passione, ut dictum est (in Logica q. 6, a. 3); tempus autem est quid continuum: quare et augmentationis motus debet esse continuus (2. *de Generat.* l. 10). — *Secundo,* ex motu locali, qui necessario concomitatur motum augmenti. Nam id quod augetur, necesse est, ut inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 25 et sq.; c. 5; et 8. *Phys. text.* 56; c. 7), quod moveatur localiter. Necesse enim est, quod ejus, quod augetur et decrescit, magnitudo mutetur secundum locum, quia quod augetur, excrescit in majorem locum, quod autem decrescit, in minorem contrahitur; ad dictinctionem alterationis et generationis, quæ non sunt necessario conjunctæ cum tali motu. Motus autem localis continuus est, ut docet Philosophus 4. et 5. *Phys.*, ubi probans motum fieri in tempore et esse continuum, id maxime probat in motu locali. (1. *de Generat.* l. 11; 8. *Phys.* l. 14.) — *Tertio,* ex propria ratione motus augmenti tum ex parte termini tum ex parte modi transmutationis. *Ex parte* quidem *termini,* quia termini augmentationis sunt imperfecta et perfecta magnitudo, ut dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 18; c. 2), inter quos terminos cum sit contrarietas et maxima distantia determinatorum extremorum, secundum quod saltem accipiuntur in re determinata, puta in specie animalis vel plantæ, nil requiritur, quominus augmentatio sit motus continuus. *Ex parte* vero *modi* transmutationis, quia quod augetur ex modo suæ transmutationis, ita acquirit perfectam quantitatem, ut ad illam acquirendam extendatur, eo modo, quo metallum, ut dictum est, per malleationem extenditur ad majorem quantitatem acquirendam. Hic autem modus transmutationis necessario exigit continuitatem, cum in tali modo successive acquirat id, quod augetur, majorem locum, et per consequens moveatur localiter, quod non nisi in tempore fieri potest, ut dictum est. (5. *Phys.* l. 3 et 4; 1. *de Generat.* l. 11.) Unde manifestum est, quod augmentatio est motus continuus.

Ad primum dicendum est, quod sensus Philosophi l. c. est, quod augmentatio non est motus continuus in hoc sensu, quod si aliquid tantum augetur in tanto tempore, necesse sit quod proportionaliter in qualibet parte illius temporis augeatur aliquid, sicut contingit in motu locali. Nam per aliquod tempus natura operatur disponens ad augmentum, et nihil auget actu, et postmodum perducit in effectum id, ad quod disposuerat, augendo ipsum animal vel plantam in actu, quod fit per extensionem, ut dictum est (art. præc. in c.) — 2a 2æ, q. 24, a. 6, c.; 1a 2æ, q. 52, a. 3, c.

Ad secundum dicendum, quod similitudo guttarum eo spectat, ut intelligamus ita fieri augmentationem, ut non quodlibet alimentum assumptum actu augeat animal, sicut nec quælibet gutta cavat lapidem; sed multiplicato alimento tandem fit augmentatio, sicut multiplicata gutta cavat lapidem; quia nimirum quando fuerit plus, quod ex alimento generatum est, virtus naturalis extendit id ad majorem quantitatem secundum aliquam dimensionem, et ita occupat majorem locum. — 1a 2æ, l. c.; 2. *de Anima* l. 9; 1. *de Generat.* l. 15.

Ad tertium dicendum, quod augmentatio sumpta pro additamento simul est cum nutritione, non autem sumpta formaliter pro extensione, ut dictum est (supra a. 1 et 2).

Ad quartum dicendum, quod augmentatio sumi dupliciter potest: *uno modo* præsuppositive et materialiter; et sic consistit

ut plurimum in multiplicatis additionibus alimenti; nam una additio non ponit tantam quantitatem, quanta fuit deperdita. *Alio modo* formaliter; et sic consistit in extensione consequenti additionem, quæ extensio fit continue. Augmentum autem habitus fit ad modum augmenti materialis animalium. — 1a 2æ, q. 52, a. 3, c.

ARTICULUS IV

UTRUM IDEM VIVENS NUMERO MANEAT ANTE ET POST AUGMENTATIONEM, SEU IN TOTO VITÆ TEMPORE.

Videtur quod idem vivens numero non maneat ante et post augmentationem, seu in toto vitæ tempore.

1. Dicit enim Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 36; c. 5), quod in toto vitæ tempore non manet in vivente eadem materia numero, quia ad modum aquæ continue fluit, et nova advenit ex conversione alimenti; sed varietas individui est ex varietate materiæ: ergo non est idem vivens numero in toto vitæ tempore. — 1. *de Generat.* l. 15; 2. *Sent.* dist. 30, q. 2, a. 1, arg. 2 et 4.

2. Præterea, dicit Philosophus ibidem, quod eodem modo vivens manet idem in toto vitæ tempore, sicut eadem aqua manere dicitur in vase, si ex illo pleno aqua guttatim effluat, et semper guttatim infundatur; et sicut fluvius dicitur idem manere, quia aqua semper est in illo; sed in utroque exemplo nunquam eadem numero aqua manet, sed semper est alia et alia numero: ergo et vivens non erit idem numero in tota vita. — 1. *de Generat.* l. 15; *de Motu Animalium* l. 8.

3. Præterea, si toto aliquo igne exstincto alius totus accendatur, esset novus ignis numero, non idem præexistens; sed eodem modo se res habet, si paulatim priores partes individui viventis consumantur et tollantur, et novæ succedant: ergo idem vivens numero non manet ante et post augmentationem. — *Quodl.* 4, a. 5.

4. Præterea, ubi est alia materia et alia forma numero, ibi non est idem numero compositum. Nam sicut compositum constituitur ex unione materiæ et formæ, ita *hoc* numero compositum constituitur ex unione *hujus* numero materiæ et *hujus* numero formæ, ut dictum est (v. in Metaphysica q. 24, a. 3 et 4; q. 25, a. 5); et ex forma præsertim sortitur compositum suam speciem, et est unum simpliciter. Sed in toto vitæ tempore non manet eadem numero materia, ut dictum est; neque etiam manet eadem numero forma, quia nulla forma materialis potest deserere suam materiàm et recipi in alia materia; ergo non est idem numero vivens ante et post augmentationem, atque adeo in toto vitæ tempore. — 7. *Metaphys.* l. 13; 1. *de Generat.* l. 15; 1a, q. 119, a. 1, c.; *Quodl.* 4, a. 5.

Sed contra est: 1. quod Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 23 et 24; c. 4) dicit, quod subjectum idem numero manet in tota augmentatione, sicut et in alteratione, ad differentiam generationis, in qua non manet idem numero subjectum, licet maneat eadem numero materia; ergo idem vivens numero manet in toto vitæ tempore. — 1. *de Generat.* l. 10.

2. Præterea, Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 33 et 35; c. 5) dicit, quod de ratione augmentationis est, quod id quod augetur, conservetur et in suo esse permaneat; eo quod augmentatio non est transmutatio circa substantiam, sed tantum circa quantitatem; et 2. *de Anima* (*text.* 47 et 49; c. 4) dicit, quod potentia generativa est ad simile in specie generandum, augmentativa vero est ad idem numero conservandum, et quod de ratione alimenti est conservare substantiam ejus quod alitur. — 1. *de Generat.* l. 14 et 15; 2. *de Anima* l. 9.

RESPONDEO DICENDUM, quod idem numero vivens manet in toto vitæ tempore. Quod manifestum esse potest ex tribus: — et *primo* ex fine augmentationis. Hic enim est, ut dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 18; c. 2), perducere vivens præexistens ad quantitatem perfectam; qui finis certe haberi non posset, si non maneret idem numero vivens in toto vitæ tempore: quia tunc non perduceretur idem numero subjectum ab uno termino in alium, sed produceretur novum vivens et novum subjectum, et corrumperetur sub-

jectum, atque adeo vivens imperfectum. (5. *Phys.* l. 4.) *Secundo,* ex additione quantitatis alimenti ad quantitatem viventis præexistentis, quæ necessario antecedit augmentationem formaliter sumptam. Nisi enim idem numero vivens permaneret in toto vitæ tempore, non fieret additio quantitatis quantitati viventis præexistentis, sed novum quantum generaretur. *Tertio,* ex ratione formali augmentationis. Cum enim hæc consistat in extensione præexistentis viventis ad modum metalli, quod extenditur ad majorem quantitatem, necessario requirit, quod idem numero vivens præexistens extendatur ad majorem quantitatem acquirendam: sicut idem numero metallum est, quod ante extensionem habebat parvam quantitatem, et post extensionem habet magnam quantitatem, ut dictum est. — V. supra art. 1, 2, 3 huj. quæst.

Verum *quomodo* idem vivens ante et post augmentationem, atque adeo in toto vitæ tempore permaneat, non omnes philosophi consentiunt. *Quidam* enim dicunt, quod est idem numero vivens ratione formæ, quæ remanet invariabilis, quæque extenditur ad informandam novam materiam alimenti, quod convertitur in vivens. — Verum hæc positio repugnat Philosopho et rationi: *Philosopho* quidem, quia 1. *de Generat.* (*text.* 38, c. 5) dicit, quod vivens augetur, quia alimentum convertitur per generationem in carnem, et hæc caro addita carni præexistenti illam auget. Communiter autem generatio terminatur ad novam formam animatam, si quod augetur sit vivens vel animal imperfectum. Et (*text.* 39; c. 5) comparat augmentationem viventium augmento vini per superinfusam aquam, quam in se convertit, et augmento ignis per apposita ligna. At certum est aquam in vinum converti per formam substantialem novam vini per generationem productam, et similiter materiam lignorum acquirere novam formam substantialem ignis distinctam a forma substantiali ignis in se ligna convertentis; ergo similiter in augmento viventis, caro generata ex materia alimenti habet novam formam substantialem, præsertim in viventibus et animalibus imperfectis. — Repugnat etiam hæc positio *rationi,* quia si loquamur de plantis et animalibus imperfectis, licet hæc habeant unam tantum animam in actu, habent tamen plures in potentia; unde decisa vivunt (*Tabula Aurea* voce. «anima» n. 347); et ideo necesse est quod anima, quæ actuat unam partem materiæ, non sit omnino et simpliciter tam actu quam potentia eadem, alioqui partes decisæ horum animalium non viverent.

Alii ergo dicunt, quod idem numero vivens permanet ante et post augmentationem et in toto vitæ tempore: *tum* quia semper manet eadem species et forma singularum partium per totam vitam, licet materia partium et resolvatur per actionem caloris naturalis, et de novo adveniat per alimentum; *tum* quia nunquam contingit, quod omnes partes quæ præerant, abscedant, ita ut nihil prioris materiæ remaneat, sed semper manet aliquid, et illud quod advenit viventi ex alimento, efficitur unum quid cum partibus quæ præerant.

Et hæc positio mihi videtur vera; et confirmari potest *primum* a simili in resurrectione. Dicitur enim idem homo mumero resurgere, quia licet non quidquid materialiter fuit in homine secundum totum vitæ suæ tempus, resumatur, resumitur tamen ex eo quantum sufficit ad complementum debitæ quantitatis, et præcipue illud, quod perfectius fuit sub forma et specie humanitatis consistens. Si quid vero defuit ad complementum debitæ quantitatis (vel quia aliquis præventus est morte, antequam natura ipsum ad perfectam quantitatem deduceret; vel quia forte aliquis mutilatus est membro), aliunde hoc divina supplebit potentia. Quare similiter in opere naturæ idem homo numero dicetur, licet super id quod puer habet, addatur aliquid aliunde, ut ad perfectam ætatem perveniat. — *Deinde* idem patet in augmento ignis ex lignis appositis, cui comparat Philosophus augmentum viventium. Sicut enim ignis qui continue ardet, unus numero dicitur, propter hoc quod species ejus manet, licet ligna consumantur et de novo apponantur, et quod additur, transit in præexistens; ita

idem homo numero dicetur, dum vivit puer et adultus, quia licet non sint eædem partes secundum materiam, sed fluant et refluant, sunt tamen eædem partes secundum speciem et formam, quæ consideratur in determinato situ, figura et virtute. — Et sic patet, quod idem numero vivens manet in toto vitæ tempore, atque adeo ante et post augmentationem. — 4. *c. Gent.* c. 81, n. 4; 2. *Sent.* dist. 30, q. 2, a. 1, c. et ad 4; 1a, q. 119, a. 1, ad 5; *Quodl.* 8, a. 5.

Ad ergo *primum* dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 1. *de Generat.*, quando aliqua materia per se convertitur in ignem, tunc dicitur ignis de novo generari; quando vero aliqua materia convertitur in ignem præexistentem, dicitur ignis nutriri. Unde si tota materia simul amittat speciem ignis, et alia materia convertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si vero paulatim combusto uno ligno aliud substituatur, et sic deinceps, quousque omnia prima consumantur, semper remanet idem numero ignis, quia semper quod additur, transit in præexistens. Et similiter intelligendum est in corporibus viventibus, in quibus ex nutrimento reparatur id, quod per calorem naturalem consumitur. Quamquam quia ignis improprie et tantum secundum quandam similitudinem nutriri dicitur inter cetera elementa, ideo tantum secundum quandam similitudinem dicitur idem numero præexistens perseverare, ut dicemus infra (q. 45, ad 4). — 1a, q. 119, a. 1, ad 5; 2. *Sent.* l. c. ad 4 ; 2. *de Anima* l. 9.

Ad secundum dicendum, quod maximum discrimen est inter identitatem fluvii et vasis, et identitatem numericam viventis. Nam in fluvio et vase non manet aliquod idem secundum numerum, sed secundum speciem, sed in animalibus semper manet aliquid secundum numerum: — quia aqua quæ advenit, non cedit in eandem substantiam numero cum aqua quæ prius advenit, sed est extra ipsam, quamvis continua; in partibus autem eorum quæ nutriuntur, illud quod advenit, transmutatur in illud cui advenit, et efficitur unum numero cum illo, ita ut nihil unius sit extra aliquid alterius, et ideo manent eædem numero in actu toto tempore, quamvis aliquid resolvatur ab eis, et aliquid adveniat. — *de Motu Animalium* l. 8.

Ad tertium dicendum, quod si uno igne exstincto novus alius producatur, hic erit propter omnimodam diversitatem materiæ numero a præcedenti diversus; at si in ignem præexistentem ex lignis appositis alius generetur, qui ei continuetur, erit unus numero ignis, saltem secundum aliquam rationem et similitudinem, quia qui generatur transit in præexistentem, et ideo præexistens dicitur aliquo modo remanere idem numero, et consequenter per appositionem nutriri et conservari. Vivens vero quia proprie nutritur, dicitur omnino idem numero remanere ante et post augmentationem, seu in toto vitæ tempore. — ll. cit. ad 1.

Ad quartum dicendum, quod remane eædem species et forma in determinato situ, figura et virtute consistens; et hoc sufficit, licet partes materiales fluant et refluant, ad hoc ut dicatur idem numero vivens permanere in toto vitæ tempore. — ll. cit. in c. et ad 1 et 2.

ARTICULUS V

UTRUM VIVENS AUGEATUR SECUNDUM OMNES PARTES.

Videtur quod vivens non augeatur secundum omnes partes.

1. Dicit enim Philosophus 1. *de Generat. text.* 34 (c. 5), quod caro quæ additur, non augetur, sed tantum illa cui cibus in carnem conversus additur; sed utraque caro est pars totius viventis, nam ex utraque vivens fit majus: ergo non augetur vivens secundum omnes partes; — et *text.* 39 (c. 5), quod cibus conversus in carnem est augens, id vero quod alitur est caro præexistens viventis; ergo non augetur vivens secundum omnes partes. — 1. *de Generat.* l. 14 et 16.

2. Præterea, si quælibet pars viventis augetur, necesse est, cum augmentum fiat per additionem alicujus, quod cuilibet parti ejus quod augetur, aliquid addatur; *vel* ergo id

quod additur, quo dicitur vivens augeri, est corporeum, *vel* incorporeum, separatum ab omni quantitate corporali. *Non secundum,* quia impossibile est, quod materia separatsit a magnitudine; et præterea, quia si esset incorporeum, non esset quantum in actu; unde sui appositione non faceret majus sea cundum quantitatem. *Neque primum,* quia sequeretur duo corpora esse simul in eodem loco: nimirum corpus quod augetur, et corpus additum quod auget; non enim potest dici, quod collocetur seorsum corpus quod augetur, et corpus quod auget, quia oportet additamentum fieri cuilibet parti ejus quod augetur; impossibile autem est quod duo corpora sint simul in eodem loco. Ergo non augetur vivens secundum omnes partes. — 1. *de Generat.* l. 15.

3. Præterea, si quælibet pars augetur, sequitur in singulis augmentis vivens duplo majus fieri; quod est aperte contra experientiam; ergo vivens non augetur secundum omnes partes.

Sed contra est, quod Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 32; c. 5) dicit, quod quælibet pars viventis augetur. — 1. *de Generat.* l. 14.

Respondeo dicendum cum Philosopho 1. *de Generat. text.* 35 et 36 (c. 5), quod viventis omnes partes augentur, si considerentur secundum formam et speciem, non autem secundum materiam. Quod manifestum est, quia de ratione ejus quod augetur est quod permaneat, ut dicitur l. c. *text.* 34 (c. 5); et quod extendatur in majorem quantitatem, quia de ratione augmenti est, quod fiat additio ad præxistentem magnitudinem; dicitur enim aliquid augeri ex eo quod fit majus, quod non esset, nisi aliquid prius esset magnum. Quælibet autem pars secundum formam et speciem considerata permanet, et cuilibet parti sic consideratæ tamquam permanenti additur aliquid; non autem cuilibet parti secundum materiam consideratæ fit additio, sicut nec quælibet sic sumpta permanet. Quælibet ergo pars secundum formam et speciem augetur, non autem quælibet secundum materiam. Quod manifeste patet — *tum* in partibus heterogeneis, in quibus evidentius apparent augmentum et prædicta distinctio, puta in manu, digito et articulo; — proportionaliter enim augetur tota manus et quilibet digitus et quilibet articulus; semper enim remanet eadem manus et idem digitus, licet non maneant eædem partes materiales, cum aliæ per calorem naturalem resolvantur, et aliæ per alimentum adveniant; — *tum* in partibus homogeneis, puta in carne, osse et in aliis partibus similaribus; nam semper manet eadem ratio carnis et ossis, puta secundum id quod est formale in ipsis, quia semper manet natura carnis et dispositio naturalis ipsius; similiter et natura et naturalis dispositio ossis; licet non maneant eædem partes materiales, sed paulatim consumantur et restaurentur, sicut patet in igne fornacis, cujus forma manet, sed materia paulatim consumitur, et alia in locum ejus substituitur. Unde manifestum est, quomodo quælibet pars viventis augeatur, et quomodo non. — 1. *de Generat.* l. 13, 14, 15; 1a, p. 113, a. 1, ad 2; 2. *Sent.* dist. 30, q. 2, a. 1, c.; *Quodl.* 8, a. 5.

Ad primum ergo dicendum, quod ad augmentationem, ut dictum est (art. 2), duæ mutationes concurrunt, nimirum additio quantitatis, et extensio. Si consideretur prior mutatio, sola caro præexistens dicitur augeri; si vero consideretur posterior mutatio augetur etiam caro, quæ additur; nam ex utraque fit unum vivens, cujus quælibet pars secundum formam augetur per extensionem ad majorem quantitatem, ut dictum est. — V. supra art. 2 et 4.

Ad secundum dicendum, quod quando aliquod corpus augetur, augmentatur quidem materia carnis: quia plus generatur per nutrimentum, quam perdatur per actionem caloris; et ita multiplicata materia vis augmentativa, quæ pertinet ad speciem, extendit proportionabiliter totam materiam in majorem quantitatem. Non tamen ita augmentatur materia carnis, quod cuilibet parti materiæ aliquid addatur: quia neque quælibet pars materiæ manet, sed quædam defluit consumpta, scilicet per calorem, et quædam advenit restituta, scilicet per nu-

trimentum; et ita non oportet incorpoream esse, neque esse corpoream omnino simul; neque corpus quod augetur esse vacuum, quia non minus fuit id quod restituitur per alimentum, quam id quod fuit per calorem consumptum. Virtus enim caloris naturalis, quæ pertinet ad speciem, restituit id (quod advenit) in locum ejus quod perit. Si autem fuerit plus quod ex alimento generatum est, virtus naturalis extendit id in majorem quantitatem secundum aliquam dimensionem, et ita occupat majorem locum. Sed quia species semper manet, necesse est dicere, quod cuilibet parti formæ vel speciei aliquid advenit, et quælibet augetur. Neque propter hoc sequitur duo corpora esse in eodem loco: quia formæ et speciei non debetur locus nisi ratione materiæ, in qua fundatur, quæ est proprie subjectum quantitatis dimensivæ. — 1. *de Generat.* l. 15.

Ad tertium dicendum, quod non quælibet pars quæ augetur est minima, cum non augeatur quælibet pars materiæ, sed formæ et speciei, ut dictum est (in c.); debet tamen quælibet pars quæ augetur esse sensibilis, ut dicitur 1. *de Generat. text.* 35 (c. 5). Addo, quod neque quod additur, semper est tantum, quantum est id quod per calorem naturalem resolutum est, sed aliquando minus, ut quando fit diminutio et decrementum. — 1. *de Generat.* l. 15 et 17.

ARTICULUS VI

UTRUM ALIMENTUM CONVERTATUR IN NATURAM ALITI.

Videtur quod alimentum non convertatur in naturam aliti.

1. Natura enim uniuscujusque rei est in eo quod secundum speciem est; illud autem quod per modum nutrimenti advenit, per modum materiæ se habet, ut dicitur in 2. *de Generat.* (*text.* 50; c. 8); sed caro secundum materiam non fit caro secundum speciem, ut habetur 1. *de Generat.* (*text.* 35; c. 5): ergo alimentum non transit in naturam aliti. — 2. *Sent.* dist. 30, q. 2, a. 1, arg. 2; 1a, q. 119, a. 1, arg. 2; *Quodl.* 8. a. 5, arg, 1.

2. Præterea, illud ad naturam nutriti pertinet, in quo calor conveniens radicatur; sed tale humidum, ut medici dicunt, consumptum non restauratur, ut patet in his qui tertia specie hecticæ laborant, quæ incurabilis est ex eo quod tale humidum non restauratur. Cum igitur omne illud in quod alimentum convertitur, post consumptionem restaurari possit, videtur quod nutrimentum in id quod proprie ad naturam nutriti pertinet, non mutetur. — 2. *Sent.* l. c. arg. 3; 1a, l. c. arg. 3.

3. Præterea, illud quod pertinet ad naturam nutriti, oportet quod semper permaneat, alias non remaneret idem homo numero; sed illud quod generatur ex alimento, non semper manet, sed semper fluit et refluit, ut patet ex 1. *de Generat.*: ergo quod generatur ex alimento, non spectat ad naturam nutriti. — *Quodl.* 8, l. c. arg. 2.

4. Præterea, si alimentum transiret in naturam nutriti, quidquid in nutrito deperditur, restaurari posset; sed mors hominis, verbi gratia, non accidit nisi per deperditionem alicujus: posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri. — 1a, l. c. arg. 4.

5. Præterea, si alimentum in naturam viventis transiret, nihil esset in vivente, quod non posset recedere et reparari; quia id quod in homine generatur ex alimento, et recedere et reparari potest. Si ergo diu viveret, sequeretur quod nihil quod in eo fuit materialiter in principio suæ generationis, finaliter remaneret in ipso; et sic non esset idem vivens numero per totam suam vitam, cum ad hoc quod sit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem est inconveniens. Non ergo alimentum convertitur in naturam aliti. — 1a, l. c. arg. 5; 2. *Sent.* l. c. arg. 4.

6. Præterea, nulla virtus naturalis debilitatur multiplicata sibi materia convenienti; sed solum per admixtionem alicujus extranei; sed virtus conversiva in vivente debilitatur in fine vitæ, alias vivens posset in infinitum augeri et vivere: ergo hoc contingit

per admixtionem extranei; sed nihil admiscetur ad materiam illam, in qua virtus conversiva prius fundabatur, nisi quod ex alimento est generatum: ergo hoc quod est ex alimento generatum, est extraneum naturæ viventis, et sic idem quod prius. — 2. *Sent.* l. c. arg. 5.

7. Præterea, natura facit unumquodque faciliori modo quo fieri potest; Deus autem multo ordinatius quam natura operatur; cum igitur facilior modus augendi aliquid sit per multiplicationem materiæ, quam per conversionem alterius in id quod augetur, videtur quod iste modus divinæ providentiæ competat, ut scilicet corpus viventis augeatur nullo exteriori in illud transeunte, sed sola ejus natura multiplicata. — 2. *Sent.* l. c. arg. 6.

Sed contra est: 1. quod secundum Philosophum (1. *de Generat. text.* 41; c. 5) nihil nutrit carnem, nisi quod est potentia caro; sed omne quod est in potentia ad aliquid, mutatur in id per actionem ejus quod est actu: ergo nutrimentum in illam carnem, quæ ad naturam viventis pertinet, transmutatur. — 2. *Sent.* l. c arg. 1 *Sed contra.*

2. Præterea, nutrimentum in principio est dissimile, sed in fine est simile, cum nihil nisi suo simili nutriatur et foveatur; sed illa sunt similia, quæ eamdem formam communicant: cum igitur natura rei a forma sit, videtur quod illud quod nutrit, in finem ad naturam ipsius nutriti perducatur. — *Ibid. arg.* 2 *Sed contra.*

3. Præterea, semen, ex quo fit generatio, maxime videtur ad naturam viventis pertinere; sed semen, secundum Philosophum 15. *de Animalibus* (sive 1. *de Generat. Animal.* c. 18), est de superfluo alimenti: ergo et alimentum convertitur in naturam viventis. — *Quodl.* 8, a. 5, arg. 2 *Sed contra.*

Respondeo dicendum, quod secundum Philosophum (2. *Metaphys. text.* 4; l. 1 min., c. 1) hoc modo se habet unumquodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicujus, quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest: uno modo in communi, secundum naturam speciei; alio modo secundum quod est in hoc individuo. Ad veritatem igitur naturæ alicujus in communi consideratæ pertinet forma et materia ejus in communi accepta; ad veritatem autem naturæ in hoc particulari consideratæ pertinet materia individualis signata, et forma per hujusmodi materiam individuata. Sicut enim de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana et corpus, ita de veritate humanæ naturæ in Petro et Martino est hæc anima et hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formæ non possunt salvari nisi in una materia, sicut forma solis non potest salvari nisi in materia quæ actu sub ea continetur.

Et secundum hunc modum *aliqui* posuerunt, quod forma humana non potest salvari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet a principio fuit tali forma formata in primo homine, ita ut quidquid aliud præter illud, quod ex primo parente in posteros derivatur, additum fuerit, non pertineat ad veritatem naturæ humanæ, quasi non vere accipiat formam humanæ naturæ; sed illa materia, quæ in primo homine formæ humanæ fuit subjecta, in seipsa multiplicetur. Et hoc modo, inquiunt, multitudo humanorum corporum a corpore primi hominis derivatur. Et secundum hos alimentum non convertitur in veritatem humanæ naturæ. Sed dicunt, quod alimentum accipitur ut quoddam fomentum naturæ, id est ut resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum vel stamnum adjungitur argento, ne consumatur per ignem.

Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis: — *primo* quidem, quia ejusdem rationis est, quod aliqua forma possit fieri in alia materia, et quod possit propriam materiam deserere; et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, et e converso. Manifestum est autem, quod forma humana potest deficere ab hac materia, quæ ei subjicitur; alioqui corpus humanum corruptibile non esset. Unde relinquitur quod et alii in ma-

teria advenire possit, aliquo alio in veritatem humanæ naturæ transeunte. — *Secundo,* quia in omnibus quorum materia invenitur tota sub uno individuo, non est nisi unum individuum in una specie, sicut patet in sole et luna et hujusmodi. Sic igitur non esset nisi unum individuum humanæ speciei. — *Tertio*, quia non est possibile quod multiplicatio materiæ attendatur, nisi *vel* secundum quantitatem tantum, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit majores dimensiones; *vel* etiam secundum substantiam materiæ. Sola autem eadem substantia materiæ manente non potest dici, quod sit multiplicata, quia idem ad se ipsum non constituit multitudinem, cum necesse sit omnem multitudinem ex aliqua divisione causari. Unde oportet quod aliqua alia substantia materiæ adveniat, vel per creationem, vel per conversionem alterius in ipsum. Unde relinquitur quod non potest aliqua materia multiplicari nisi vel per rarefactionem, sicut cum ex aqua fit aer; vel per additionem alterius rei, sicut multiplicatur ignis per additionem lignorum; vel per creationem materiæ. Sed manifestum est multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem, quia sic corpora hominum perfectæ ætatis essent imperfectiora quam corpora puerorum. Nec iterum per creationem novæ materiæ, quia secundum D. Gregorium (lib. 32. *Moral.* c. 12, al, 9 vel 10; — Migne PP. L. t. 76, col. 644 sq.) omnia sunt simul creata secundum substantiam materiæ, licet non secundum speciem formæ. Unde relinquitur quod multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc, quod alimentum convertitur in veritatem corporis humani. — *Quarto,* quia, cum homo non differat ab animalibus et plantis secundum animam vegetabilem, sequeretur quod etiam corpora animalium et plantarum non multiplicantur per conversionem alimenti in corpus nutritum; sed per quandam multiplicationem, quæ non potest esse naturalis, cum materia non extendatur secundum naturam nisi usque ad certam quantitatem; nec iterum inveniatur aliquid naturaliter crescere, nisi per rare factionem vel conversionem alterius in ipsum. Et sic totum opus generativæ et nutritivæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosum; quod est omnino inconveniens.

Unde *alii* dixerunt, quod forma humana potest quidem fieri de novo in aliqua alia materia, si consideretur natura humana in communi, non autem si accipiatur prout est in hoc individuo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione hujus individui, ita quod illam materiam nunquam deserit usque ad ultimam individui corruptionem; et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Sed quia hujusmodi materia non sufficit ad quantitatem debitam, requiritur ut adveniat alia materia per conversionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficit ad debitum augmentum; et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quia non requiritur ad primum esse individui, sed ad quantitatem ejus. Jam vero si quid aliud advenit ex alimento, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ proprie loquendo.

Sed hoc etiam est inconveniens: — *primo* quidem, quia hæc opinio judicat de materia corporum non viventium ad modum corporum animatorum, in quibus etsi sit virtus ad generandum sibi simile in specie, non tamen est virtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secundum individuum; quæ quidem virtus in corporibus viventibus est virtus nutritiva. Nihil ergo per virtutem nutritivam adderetur corporibus viventibus, si alimentum in veritatem naturæ ipsorum non converteretur. — *Secundo,* quia virtus activa, quæ est in semine, est quædam impressio derivata ab anima generantis; unde non potest esse majoris virtutis in agendo, quam ipsa anima, a qua derivatur. Si ergo ex virtute seminis vere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum conjunctum poterit veram formam naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritivam. — *Tertio,* quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum (alioquin augmento terminato necessarium

non esset), sed etiam ad restaurandum illud, quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimento generatur, succederet in locum deperditi; unde sicut id quod primo inerat, est de veritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur.

Et ideo secundum *alios* dicendum est, quod alimentum vere convertitur in id quod est principaliter de veritate humanæ naturæ, et quantum ad speciem et quantum ad individuum. Utrumque enim, scilicet et quod ex alimento generatur, et quod a parentibus trahitur, indifferenter et æqualiter forma humana perficitur, et utrumque indifferenter manet vel consumitur: manet quidem secundum speciem, consumitur autem et restauratur secundum materiam. Sicut in aliqua republica diversi homines numero ad communitatem pertinent, quibusdam morientibus et aliis in locum eorum succedentibus; et sic non manet una respublica secundum materiam, quia sunt alii et alii homines; manet tamen una numero quantum ad speciem sive formam, propter unitatem ordinis in officiis distinctis; — ita etiam in corpore humano et cujuslibet animalis manet caro et os, et unaquæque partium manet eadem numero quantum ad speciem et formam, quæ consideratur in determinato situ et virtute et figura; non autem manet quantum ad materiam, quia illa materia carnis, in qua talis forma erat prius, consumpta est, et alia ei in locum successit: sicut patet de igne, qui continuatur secundum eandem formam et modum, per hoc quod consumptis quibusdam lignis alia supponuntur, quæ ignem sustinent. Et secundum hanc opinionem, quæ ceteris probabilior est, de utroque indifferenter, scilicet genito ex alimento et a parentibus tracto, tantum resurget, quantum est necessarium ad speciem et quantitatem debitam humani corporis. — 1a, q. 119, a. 1, c.; 2. *Sent.* dist. 30, q. 2, a. 1, c.; *Quodl.* 8, a. 5, c.

Secundum hanc ergo opinionem:

Ad primum dicendum, quod non est diversa caro secundum materiam distincta, quæ dicitur caro secundum materiam et caro secundum speciem; sed eadem secundum numerum caro dicitur secundum speciem, in quantum participat formam et proprietates consequentes speciem; secundum materiam dicitur, in quantum ex materia consistit. Et quod hic sit intellectus Aristotelis, patet tum ex verbis Commentatoris exponentis hoc modo, tum ex verbis Philosophi in littera positis. Dicit enim, quod hoc modo est distinguere, quod est secundum speciem et secundum materiam in carne et osse, sicut et in unoquoque alio, quod habet formam in materia. Constat autem, quod talis distinctio non potest fieri in lapide et aqua, ut dicatur pars secundum speciem, quæ ex primis generantibus tracta est, et pars secundum materiam, quæ ex nutrimento advenit. Et ita patet, quod nec in carne et osse hoc intelligendum est, sed modo prædicto; unde objectio procedit ex malo intellectu verborum Philosophi (2. *Sent.* l. c. ad 2).

Dicendum igitur est, quod alimentum convertitur in carnem, quæ est secundum speciem, id est quæ habet speciem; non tamen ita, quod alimentum fiat species carnis, sed fit carnis materia, ratione cujus potest dici, quod convertitur in carnem quantum ad materiam et non quantum ad speciem. — *Quodl.* 8, a. 5, ad 1; 1a, l. c. ad 2.

Ad secundum dicendum, quod secundum medicos humidum, quod ex primis generantibus trahitur, non oportet ut dicatur radicale, quia semper maneat distinctum secundum materiam et proprietatem ab humido nutrimentali seu ex alimento aggenerato; sed quia calor naturalis in illo humido prius exstitit, et illud quod permiscetur non participat speciem, nisi ex virtute illius humidi cui permiscetur. Unde est quasi radix totius illius quod postmodum ex alimento convertitur; non autem ita, quod utrumque humidum post finem digestionis ultimæ distinctum remaneat, sed totum permixtum accipit unam proprietatem; et utraque materia, scilicet quæ prius suberat primo humido, et secundo advenienti, æqualiter se habet ad hoc quod transeat, et ad hoc quod virtutem speciei participet. Nec dicitur con-

sumi humidum radicale propter discessum talis materiæ, sed propter hoc quod non permanet proprietas, quam totum mixtum habebat ex virtute primi humidi; tunc enim non potest fieri restauratio, quia virtus speciei non manet; sicut etiam si tota manus amputetur, non restauratur per nutrimentum, quia non manet virtus speciei determinata huic organo: et propter hanc etiam causam dicuntur quædam membra ex humido radicali composita, non quod nihil nutrimenti in substantiam illorum transeat, cum quodlibet membrum corporis proportionabiliter augeatur; sed quia in illis membris principaliter virtus speciei consistit, quæ est ex humido radicali. Nec potest aliqua abscessio ab eis fieri, quin auferatur virtus speciei quantum ad aliquam partem determinatam; et propter hoc etiam talia membra decisa non sanantur. — 2. *Sent.* l. c. ad 3.

Ad tertium dicendum, quod ratio et veritas naturæ humanæ et cujuslibet alterius rei est a specie, et ideo cum id, quod est in homine, manet secundum speciem, quamvis non maneat secundum materiam, nihilominus ratio et veritas naturæ, atque adeo natura ipsa humana manere dicitur; nec desinit esse idem homo numero propter mutationem, quæ est secundum materiam, quia non tota materia simul a forma abstrahitur, ut alia tota simul formam accipiat. Hæc enim generatio esset et corruptio, [sicut] si totus ignis unus exstinguatur, et alius totus accendatur; sed aliqua pars materiæ consumitur, et alia in locum ejus substituitur, quæ efficitur una materia cum præexistenti, per hoc quod ei adjungitur ad sustinendam eandem formam humani corporis; sicut si unum lignum ignis consumat, et aliud loco ejus apponatur, erit idem ignis numero. — *Quodl.* 8, a. 5, ad 2.

Ad quartum dicendum, quod omnis virtus in corpore passibili per continuam actionem debilitatur, quia hujusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus conversiva in principio quidem tam fortis est, ut possit convertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum; postea vero non potest convertere, nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi, et tunc cessat augmentum; demum nec hoc potest, et tunc fit diminutio; deinde deficiente hujusmodi virtute totaliter animal moritur: sicut virtus vini convertentis aquam admixtam paulatim per admixtionem aquæ debilitatur, ut tandem totum fiat aquosum, ut Philosophus exemplificat 1. *de Generat.* (*text.* 39 et 88; c. 5 et 10). — 1a, l. c. ad 4.

Ad quintum dicendum, quod sicut dicit Philosophus (in 1. *de Generat. text.* 39; c. 5), quando aliqua materia per se convertitur in ignem, tunc dicitur ignis de novo generari. Quando vero aliqua materia convertitur in ignem præexistentem, dicitur ignis nutriri. Unde si tota materia simul amittat speciem ignis, et alia materia convertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si vero paulatim combusto uno ligno aliud substituatur, et sic deinceps, quousque omnia ligna consumantur, semper remanet idem ignis numero, quia semper quod additur transit in præexistens. Et similiter est intelligendum in corporibus viventibus, in quibus ex nutrimento restauratur id, quod per calorem naturalem consumitur. — 1a, l. c. ad 5.

Vel dic, quod cum illud, quod advenit ex alimento, aggeneratum sit permixtum ei, quod prius erat, et similiter unum effectum ex ambobus sit, semper fit deperditio in utroque proportionaliter; et ideo nunquam contingit, quod totum illud, quod prius erat, abscedat, ita quod nihil prioris materiæ remaneat; sed semper manet aliquid; et illud, quod advenit, est unum cum eo, quod præerat effectum. Et ideo est materia una et unum individuum per totam vitam, sicut patet etiam in igne, qui nutritur ligni: semper enim manet unus numero ignis, quamvis aliquibus lignis appositis alia consumantur, quia illud, quod advenit, semper efficitur unum cum eo, quod præerat; et magis esset simile, si fieret commixtio secundum totum, sicut est in nutrimento. Secus autem esset, si ex materia adveniente generetur ignis vel caro seorsum; tunc enim propter omnimodam diversitatem

materiæ esset etiam diversitas secundum numerum. — 2. *Sent.* l. c. ad 4.

Ad sextum dicendum, quod illud, quod ex nutrimento aggeneratur, non ita perfecte consequitur naturam speciei, sicut illud, quod primo per virtutem formativam in carnem vel os conversum est: *tum* quia prima generatio erat carnis secundum se, secunda autem est carnis in alio quasi per commixtionem; *tum* etiam quia quanto virtus animæ magis diffunditur et spargitur, debilior redditur, ut patet in corde, quod quanto majus est, tanto minus calidum est; unde animalia habentia magnum cor sunt timida naturaliter, ut Philosophus in libro 13. *de Animalibus* (seu 3. *de Partibus Animal.* c. 4) dicit, et ideo aliquo modo est extraneum, et propter hoc permixtum ei, quod prius erat, est causa debilitatis virtutis, sicut aqua admixta vino, ut ponit exemplum Philosophus in 1. *de Generat.* Et ideo ad ultimum oportet quod sequatur diminutio et corruptio. — 2. *Sent.* l. c. ad 5.

Ad septimum dicendum, quod modus ille, scilicet per multiplicationem materiæ, non est possibilis, ad minus naturæ; quæ quoniam non secundum se totam agit, sed secundum formam tantum, ideo multiplicat tantum formam et non materiam; et propter hoc, ut opus naturæ servaretur, oportuit modum illum in augmento esse qui virtuti naturæ competat. — 2. *Sent.* l. c. ad 6

ARTICULUS VII

UTRUM ALIMENTUM SIT SIMILE NUTRITO.

Videtur quod alimentum non sit simile nutrito.

1. Alimentum enim, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 43; c. 4), est contrarium nutrito; convertitur enim nutrimentum in nutritum, generationes autem fiunt ex contrariis; sed quod est contrarium alicui, non est illi simile: ergo alimentum non est simile nutrito. — 2. *de Anima* l. 9.

2. Præterea, simile non patitur a simili, ut dicit Philosophus (l. c. *text.* 44; c. 4); sed alimentum patitur ab eo, quod nutritur; alteratur enim ab eo et digeritur: ergo alimentum non est simile ei, quod nutritur. — *Ibid.*

3. Præterea id, quod nutritur, est actu animatum; nihil enim proprie nutritur, quod non participet vitam, ut inquit Philosophus (l. c. *text.* 46; c. 4); sed alimentum non est actu animatum, sed tantum in potentia, ut dicit Philosophus (ibidem et 1. *de Generat. text.* 41; c. 5): ergo idem quod prius. — 2. *de Anima* l. 9; 1. *de Generat.* l. 17.

4. Præterea, similitudo augmenti et nutrimenti præcipue apparet in igne, quia ignis habet plus de forma quam alia elementa, et est potentior in virtute activa; unde per hoc, quod manifeste alia convertit in se, videtur nutriri et augeri; sed ignis non nutritur igne, sed lignis, quæ sunt dissimilia: ergo et vivens nutritur dissimili, non autem simili. — 2. *de Anima* l. 9.

5. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 41; c. 5), quod idem est nutrimentum et augmentum; sed id, quod auget vivens, est quid extrinsece adveniens, ut dicit Philosophus 1. *de Generat. text.* 35; c. 5): ergo et id, quod nutrit, debet esse quid extrinsece adveniens; si autem esset simile viventi, esset vivens atque adeo pars viventis: ergo nutrimentum non est simile nutrito. — 1. *de Generat.* l. 17 et 15.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 41; c. 5) dicit, quod cibus est nutriens, in quantum convertitur in carnem, sicut est augens, in quantum suscipit majorem quantitatem; sed caro est similis carni viventis, quod augetur: ergo nutrimentum debet esse simile nutrito. — 1. *de Generat.* l. 17.

2. Præterea, 2. *de Anima* (*text.* 44; c. 4) et 1. *de Generat.* (*text.* 38; c. 5) laudat Philosophus eos, qui dicunt simile simili ali; ergo nutrimentum, quod est id, quo vivens alitur, debet esse simile nutrito. — 2. *de Anima* l. 9; 1. *de Generat.* l. 16.

RESPONDEO DICENDUM, quod circa hanc dubitationem *quibusdam* videtur, quod alimentum oportet esse simile ei, quod alitur. Alimentum enim est causa augmenti; opor-

tet autem quod simile simili augeatur; si enim aliquid diversum apponeretur alicui, non esset ejusdem augmentum, sed naturæ extraneæ adjunctio. *Aliis* autem videtur, quod alimentum oportet esse contrarium ei, quod alitur; et ad hoc inducuntur duabus potissimum rationibus primo loco supra allatis: quarum prior sumitur ex contrarietate quam oportet esse inter mutationis terminos; posterior autem ex contrarietate quam oportet esse inter agens et patiens. — 2. *de Anima* l. 9.

Verum utrique aliquo modo dicunt recte, et aliquo modo non recte. Ad cujus evidentiam sciendum, quod alimentum necessario debet esse in potentia ad hoc, ut sit *vivens quantum*. Cum enim vivens per augmentum fiat majus, necessario debet alimentum, quo vivens augetur, esse in potentia *vivens quantum*, nisi quod secundum quod est in potentia *vivens*, puta caro, nutrit, in quantum vero est in potentia *quanta* caro, auget. Quoniam vero quod est in potentia aliquid, necessario debet esse actu aliquid aliud, propterea alimentum, quod est in potentia ad carnis substantiam et quantitatem, debet esse aliquid aliud actu quam caro, puta panis. Quod autem est actu aliquid, non fit aliud, ad quod est in potentia, nisi per prioris corruptionem et sequentis generationem. Unde oportet augmentum et nutrimentum fieri corrupto eo, quod alimentum prius erat actu, puta pane, et generato eo, ad quod erat in potentia, puta carne. — Unde fit, ut dupliciter possit alimentum considerari: *uno modo* ante concoctionem, alterationem et digestionem, atque adeo a principio alterationis, *alio modo* post decoctionem et digestionem, atque adeo in fine allerationis; utroque enim modo sumptum vere dicitur alimentum. Si consideretur alimentum *priore modo*, debet esse dissimile nutrito et illi contrarium; hoc enim est, quod patitur et mutatur. Unde fit etiam, ut non sufficiat ad rationem alimenti, quod sit quomodocumque contrarium nutrito; nam oportet quod sit de illis contrariis, quæ habent generationem ex se invicem; nutrimentum enim convertitur in substantiam nutriti. Unde quæcunque contraria sunt in substantia, secundum quæ fiunt alterationes ad invicem et non generationes, non pertinent ad rationem alimenti; non enim dicimus, quod infirmum sit nutrimentum sani vel album nigri, aut aliquid hujusmodi. Præterea oportet quod sit de illis contrariis, quæ augmentum suscipiunt ex se invicem, quia ad alimentum videtur sequi augmentum. Si vero consideretur alimentum *posteriori modo*, sic alitur simile simili; agens enim assimilat sibi patiens; unde in fine passionis oportet passum esse simile agenti; et per hunc modum potest augere id, quod alitur. — Unde manifestum est, quod utraque opinio quodammodo vera est, quodammodo falsa.

Et ex his patet *ad objecta* utriusque partis. Nam objecta *primæ partis* tantum probant, quod nutrimentum in principio alterationis debet esse dissimile, secus vero in fine.

Objecta vero *secundæ partis* tantum probant, quod alimentum in fine alterationis debet esse simile nutrito. Utrumque autem verum est. — 2. *de Anima* l. 9; 1. *de Generat.* l. 16.

QUÆSTIO XXXIX

DE CONTACTU.

Deinde considerandum est de nonnullis pertinentibus ad motum generationis et corruptionis in communi, et ad motum augmenti et alterationis; quæ sunt quatuor: contactus, actio, reactio, mixtio.

CIRCA PRIMUM QUÆRITUR:

Utrum movens et motum, seu agens et patiens debeant se tangere, atque adeo esse simul.

ARTICULUS

UTRUM AGENS ET PATIENS DEBEANT SE TANGERE, ATQUE ADEO SIMUL ESSE.

Videtur quod agens et patiens non necessario debeant esse simul et se tangere.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 78; c. 9), quod non solum ignis tangens calefacit, sed etiam si sit longe distans, natus est agere; ergo non est necesse quod agens tangat passum et sit simul cum eo — 1. *de Generat.* l. 23.

2. Præterea, dicit Philosophus (l. c. *text.* 44; c. 6), quod illa se tangunt, quorum extrema sunt simul, et per consequens, quæ sunt quanta; nam tactus est in habentibus positionem, positio vero est in habentibus locum, locus autem debetur ratione quantitatis; sed substantiæ spirituales, ut angeli et Deus, carent quantitate : ergo saltem ista non requirent contactum ad hoc, ut agant. — 1. *de Generat.* l. 18.

3. Præterea, quanto aliquod agens est virtuosius, tanto magis distans ejus actio procedit; sed inter omnia agentia datur unum virtuosius alio: ergo ad hoc, ut agens agat in passum, non necessario requiritur illorum contactus. — 1a, q. 8, a. 1, arg. 3; 1. *Sent.* dist. 37, q. 1, a. 1, arg. 2.

4. Præterea, sol producit suos effectus in passo a se distante, ut in visceribus terræ generat mineralia, et multi homines generantur sole in alio hemisphærio existente, cum tamen sol et homo generent hominem, ut dicit Philosophus (2. *Phys. text.* 26; c. 8); item stellæ superiores imprimunt in corpora inferiora calorem et frigus, et tamen orbes medii non recipiunt ab illis impressionem dictarum qualitatum; et sic idem quod prius. — 1. *Sent.* l. c.; 2. *de Generat.* l. 2; 2. *Phys.* l. 4.

5. Præterea, sphæræ cœlestes specialem effectum producunt in elementis, quæ non tangunt. Nam sphæra solis est nata movere ignem, sphæra vero lunæ aquam, et aliæ sphæræ quinque planetarum aerem, et ideo aer tot diversis motibus movetur. Est enim in aere frigus congelativum ex sphæra saturni, et æstus ex sphæra martis, et temperies in calido ex sphæra jovis, et temperies in frigido ex sphæra veneris, commiscibilitas et passibilitas facilis ex sphæra mercurii, et sphæra octava stellarum fixarum, in qua sunt multæ imagines et figuræ, movet terram; unde et in ipsa figurantur imagines multæ in generatis. Sed sphæræ prædictæ, ut patet, non tangunt passa, in quibus producunt suos effectus: ergo non est necesse ut agens et patiens sint simul et se tangant. — 1. *de Generat.* l. 24.

6. Præterea, gravia et levia moventur effective a generante, ut dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 33; c. 4); sed generans non simul est cum generato, quando movetur, quia potest fieri, ut tunc non amplius sit in rerum natura, ut patet: ergo non est necesse ut movens et motum, et consequenter ut agens et passum se tangant et simul sint, dum illud agit, et hoc patitur. — 8. *Phys.* l. 8.

7. Præterea, magnes trahit ferrum, ut patet ad sensum; sed ferrum tractum a magnete est loco distans ab illo, ut etiam patet; ergo agens et patiens non necessario se tangunt. — *Tabula Aurea* voce « magnes » n. 1, 2, 3.

8. Præterea, projecta moventur a projiciente; sed dum moventur, non simul sunt projectum et projiciens, ut patet: ergo non necessario requiritur, ut agens et patiens simul sint. — 7. *Phys.* l. 3; 8. *Phys.* l. 22; 3. *de Cœlo* l. 7.

9. Præterea, si ad actionem agentis in passum requireretur contactus, sequeretur quod, si detur æs aut ferrum, cujus medietas sit calida et altera medietas frigida, una pars non ageret in aliam, quia ad contactum oportet quod partes sint contiguæ, ut dicit Philosophus 1. *de Generat. text.* 43, 44 et 78 (c. 6 et 9), ubi dicit, quod agens et patiens debent esse divisa et non continua, quia id, quod est continuum, non est passibile; præterea, quia Philosophus ibidem ait, quod agens et patiens debent esse simul; continua vero non sunt simul, sed unum, ut dicitur 5. *Phys. text.* 26 (c. 5). Illæ vero partes unius æris vel ferri sunt continuæ, ut patet, et non contiguæ; sed ad sensum patet, quod illæ partes invicem agunt et patiuntur: ergo est necesse ut agens et patiens sint simul et se tangant. — 1. *de Generat.* l. 18 et 23; 5. *Phys.* l. 5.

10. Præterea, dicit Philosophus (2. *de*

Anima text. 59; c. 5), quod objecta externa sunt causa effectiva sensationum existentium in sensibus; sed sensus et objecta externa non se tangunt, nec simul sunt, ut patet: ergo inter agens et passum non est necessarius contactus. — 2. *de Anima* l. 2.

11. Præterea, sol illuminat aerem contiguum terræ sine medio, quia in illuminatione una pars medii non illuminat aliam; nec qualitas existens in una parte potest esse principium actionis in alia, ut patet ex Philosopho (*de Sensu et Sensibili* c. 6); ergo agens et patiens non necessario debent se tangere. — *de Sensu* l. 16.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 44, 45 et 78; c. 6 et 9) dicit, quod inter agens et patiens necessario requiritur contactus. — 1. *de Generat.* l. 18 et 23.

2. Præterea, dicit Philosophus (7. *Phys. text.* 10; c. 2), quod movens et motum debent esse simul et se tangere; sed agens physicum agit cum motu, ut dictum est: ergo agens physicum saltem eget contactu ad hoc ut agat in passum. — 7. *Phys.* l. 3.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod agens et patiens quodcunque debent esse simul et se tangere, vel tactu quantitativo, si sit agens corporeum, vel tactu virtutis, si sit agens incorporeum, cujusmodi est substantia spiritualis, ut Deus et angeli. Potest autem hoc esse multipliciter manifestum; et *primo* quidem *experientia, tum* in actionibus physicis : sic enim ignis, inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 78; c. 9), primo calefacit aerem proximum, tum remotum ; — *tum* in actionibus intentionalibus : nam objectum visus, puta color, prius immutat aerem proximum, tum oculum distantem, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 74; c. 7).

Secundo ratione; et *primum* quidem, quia quodcunque agens est præsens tantum uni suorum effectuum, ejus actio non potest derivare ad alia nisi illo mediante, sicut patet inductione. Sic enim vis motiva non movet alia membra nisi mediante corde. Hujus autem rei nulla alia ratio est, quam quia agens et patiens oportet esse simul; nam si hoc non esset necessarium, agens præsens uni suorum effectuum posset etiam esse præsens omnibus aliis non mediante illo (3. *c. Gent.* c. 68, n. 4). *Præterea,* quia necesse est ut causa agens sit simul cum suo effectu proximo et immediato; quod patet, — *tum* quia omne agens sua virtute tangit effectum, et per effectum tangit subjectum, in quo producitur effectus; modus autem agendi sequitur modum essendi, sicut et operatio sequitur esse; unde ubi res non est, nec erit ejus operatio ; et si est agens corporeum et habens situm, actio etiam illius prius in medio corporeo contiguo recipitur quam in remoto; si vero est agens spirituale, mediante actione ipsum passum ingreditur; — *tum* quia omne agens corporeum actione sua intendit sibi assimilare passum, et illud in se convertere et seipsum augere; augmentum enim, ut dictum est, non solum viventibus competit, sed etiam non viventibus; sic enim ignis crescit per appositionem materiæ, quam in se convertit et in quam agit. At vero quod augetur, fit omnino unum cum eo, quod additur et quo augetur; hoc enim transit in præexistens; unde necesse est ut sit illi præsens atque contiguum. (*Tabula Aurea* voce « tactus » n. 16 ; *de Pot.* q. 3, a. 9, c. ; 4. *Sent.* dist. 49, q. 2, a. 3, ad 6; 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, ad 6.) Et ita manifestum est, quod omne agens debet simul esse cum patiente.

Ad primum ergo dicendum, quod quando ignis agit in remotum, non est causa proxima ejus, quod fit, sed remota, ut dictum est. — 1. *Sent.* dist. 37, q. 1, a. 1, ad 2.

Ad secundum dicendum, quod moventia immobilia, ut dicit Philosophus (1. de *Generat. text.* 45 ; c. 6), tangunt ipsa mobilia per ultimum virtutis egredientis ab esse ipsorum; sed non tangunt per ultimum suæ quantitatis, quia si sunt immobilia simpliciter, ut substantiæ separatæ, non habent ultimum ; si vero sunt ab his, quæ movent immobilia, sicut astra, tunc non habent ultima cum ultimis illorum. — 1. *de Generat.* l. 18.

Vel dic, quod Deus tangit suos effectus et subjecta, in quibus illi recipiuntur, tactu virtutis; agens vero corporeum tangit passum tactu quantitativo. Est autem triplex discrimen inter utrumque tactum; nam *primo,* tactu virtutis id, quod est indivisibile, potest tangere divisibile, quod in tactu corporeo non potest accidere. *Secundo,* tactus quantitatis est solum secundum ultima, tactus autem virtutis est ad totum, quod tangitur. *Tertio,* in tactu quantitatis, qui fit secundum extrema, oportet tangens esse extrinsecum ei, quod tangitur, et non potest incedere per ipsum, sed impeditur ab eo; tactus autem virtutis, qui competit substantiis spiritualibus, cum sit ad intima, facit substantiam tangentem esse intra id, quod tangitur, et incedentem per ipsam absque impedimento. — 1a, q. 105, a. 2, ad 1; 2. *c. Gent.* c. 56.

Ad tertium dicendum, quod nullius agentis quantumcunque virtuosi actio procedit ad aliquod distans, nisi in quantum in illud per media agit. Unde illud, quod agit per suam absentiam, non est causa proxima ejus, quod fit, sed remota; virtus enim solis primo imprimitur in corpore sibi conjuncto, et sic deinceps usque ad ultimum. Hoc autem ad maximam Dei virtutem pertinet, quod immediate in omnibus agit; unde nihil est distans ab eo, quasi in se illud Deum non habeat. Dicuntur tamen res distare a Deo per dissimilitudinem naturæ vel gratiæ, sicut et ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ. — 1a, q. 8, a. 1, ad 3; 1. *Sent.* dist. 37, q. 1, a. 1, ad 2.

Ad quartum dicendum, quod virtus solis primo imprimitur in corpore sibi conjuncto, et sic deinceps usque ad ultimum, licet non eosdem effectus habeat utrobique. — 1. *Sent.* l. c.; 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, ad 6.

Ad quintum dicendum, quod virtutes superiorum stellarum prius recipiuntur in mediis orbibus quam in inferioribus corporibus, quamvis non eosdem effectus habeant. Ut enim dictum est, cœlum agit in hæc inferiora non solum per motum et lucem, sed etiam per alias qualitates. — 2. *Sent.* l. c.

Ad sextum dicendum, quod gravia et levia moventur a generante per hoc, quod dat eis formam, per quam moventur ad locum, sicut sagitta dicitur moveri a projiciente, quatenus illi imprimit impulsum. Et ideo sicut sufficit in motu projecti, ut movens et motum sint simul in principio motus, ita et in motu gravis et levis, nisi quod generans movet grave et leve per alterationem, et projiciens movet projectum sine ulla alteratione, imprimendo motum mediante aere. — Et ex his patet *ad octavum.* — 7. *Phys.* l. 3; *de Pot.* q. 3, a. 11, ad 5; 3. *de Cœlo* l. 7.

Ad septimum dicendum, quod magnes trahit ferrum immediate alterando aerem et mediante aere ferrum, nisi quod non eodem modo agit in ferrum, quo in aerem, sicut sol calefacit sublunaria per orbes intermedios, qui non sunt capaces caloris sed alterius qualitatis; et piscis obstupefacit manum piscatoris mediante rete, quod non est capax talis effectus sed alterius. Et ratio est, quia agens agit secundum dispositionem passi. — 7. *Phys.* l. 3; 2. *Sent.* dist. 15, q. 1, a. 2, ad 6.

Ad nonum dicendum, quod duæ partes ejusdem corporis sunt continuæ in ratione quantitatis, sed non in natura subjecti, ut dictum est (q. 22, a. 7, c.); et hoc sufficit ad hoc, ut possint agere ad invicem.

Ad decimum dicendum, quod etiam in actione objecti, quæ est intentionalis et non realis, verum est, quod requiritur contactus inter agens et patiens; color enim, qui est objectum visus, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 74; c. 7), movet diaphanum in actu, puta aerem vel aliquid hujusmodi, et ab hoc movetur sensitivum, id est organum visus, sicut a corpore sibi continuato; corpora enim non se immutant, nisi se tangant. — 2. *de Anima* l. 15.

Ad undecimum dicendum, quod totum medium inter solem et terram est unum illuminatum et una illuminatio, non autem plura illuminata et plures illuminationes. — *de Sensu et Sensibili* l. 16.

QUÆSTIO XL

DE ACTIONE.

Deinde considerandum est de actione.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR DUO:

1. Utrum idem possit agere in seipsum.
2. Utrum simile possit agere in simile.

ARTICULUS I

UTRUM IDEM POSSIT AGERE IN SEIPSUM.

Videtur quod idem non possit agere in seipsum. — 1. Dicit enim Philosophus 9. *Metaphys. text.* 2 (c. 1) et 1. *de Generat. text.* 48, 49, 50 (c. 7), quod idem non potest pati a seipso, et *text.* 77 (c. 9), quod agens et patiens debent esse loco et subjecto distincta; ergo idem non potest agere in seipsum. — 9. *Metaphys.* l. 1; 1. *de Generat.* l. 19 et 23.

2. Præterea, Philosophus (8. *Phys. text.* 40 sqq.; c. 5) dicit, quod idem non potest esse movens et motum, quia sic, cum in quantum est movens sit actu, in quantum motum, sit in potentia, idem simul erit calidum et non calidum, quod implicat: ergo idem quod prius. — 8. *Phys.* l. 9 et 10.

3. Præterea, agens debet esse aliquo modo dissimile patienti; nam si essent omnino similia, non esset major ratio, cur unum ageret et alterum pateretur; sed idem neque est simile, neque dissimile sibi, sed alteri: ergo idem non potest agere in seipsum. — 1. *de Generat.* l. 19.

4. Præterea, 9. *Metaphys.* (*text.* 13; l. 8, c. 8) definitur potentia activa, quod sit principium transmutationis in alio, prout est aliud; sed idem non potest esse aliud a seipso: ergo idem non potest agere in seipsum. — 9. *Metaphys.* l. 7.

5. Præterea, cujuslibet patientis ad agens est relatio realis, et e converso; sed relatio realis requirit terminos realiter distinctos, ut dictum est: ergo idem non potest agere in seipsum; ejusdem enim ad seipsum non est relatio realis. — *de Pot.* q. 7, a. 10, ad 1.

6. Præterea, Philosophus (3. *de Anima text.* 17; c. 5) ex eo, quod oportet agens esse diversum a patiente, cum illud sit isto nobilius (nam hoc habet rationem materiæ, illud efficientis, quæ duo nunquam in idem specie et numero coincidunt), docet in anima esse intellectum agentem et patientem. — 2. *Phys.* l. 11; 3. *de Anima* l. 10.

7. Præterea, 2. *de Generat.* (*text.* 53; c. 9) dicitur, quod materiæ est pati et moveri; movere autem et facere est alterius potentiæ: ergo idem non potest agere in seipsum; alioqui materia et efficiens coinciderent in idem numero, quod negat Philosophus. — 2. *de Generat.* l. 9.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (9. *Metaphys. text.* 2; l. 8, c. 1) dicit, quod est una potentia activa et passiva; dicit enim, quod aliquis dicitur habere potentiam patiendi eo quod habet potentiam ut aliud patiatur ab ipso; sed ex eo quod aliquis habet potentiam activam, habet potentiam ut aliud patiatur ab ipso: ergo eadem erit potentia activa et passiva, et per consequens idem erit agens et patiens, et sic idem aget in seipsum. — 9. *Metaphys.* l. 1.

2. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 47; c. 4; et *de Motu Animalium* c. 3, al. 5), quod idem potest nutrire et augere se; sed nutritio et augmentatio sunt actiones quædam: ergo idem potest agere in seipsum. — 2. *de Anima* l. 9; *de Motu Animalium* l. 3.

3. Præterea, 8. *Phys.* (*text.* 27; c. 4) dicit Philosophus, quod eorum, quæ moventur per se, alia moventur a se ipsis, sicut animata; alia vero moventur ab aliis, sicut inanimata: ergo idem potest pati a se ipso. — 8. *Phys.* l. 7.

4. Præterea, aqua se reducit ad pristinam frigiditatem; sed talis reductio fit per actionem: ergo idem potest agere in se ipsum.

5. Præterea, in antiperistasi, eadem qualitas se auget, ut patet in grandine, quæ generatur ob circumstantem calorem, quem fu-

giens frigus se ipsum auget; similiter in calce, quæ effervescit superinfusa aqua; et aliis exemplis idem probari potest; ergo idem potest agere in se ipsum.

Respondeo dicendum, quod idem secundum idem non potest esse agens et patiens, sed necessario debent agens et patiens inter se differre. Quod multipliciter potest esse manifestum; et *primum* quidem ex ratione passionis et actionis. Nam de ratione *actionis* est esse actum ab agente in aliud; de ratione vero propriæ *passionis* est esse actum hujus ab alio, sicut pati est suscipere aliquid ab alio; idem autem non potest esse aliud a se; quare nec idem poterit esse agens et patiens secundum idem.

Præterea, ex ratione potentiæ activæ et passivæ. Hæc enim est principium patiendi ab alio, illa vero principium transmutandi aliud. Ideo vero non patitur aliquid a se ipso, quia, ut dicit Philosophus (9. *Metaphys. text.* 2; l. 8, c. 1), per se loquendo alicui uni et eidem inest unum tantum principium, puta vel agendi vel patiendi. Cui enim inest principium agendi, non inest principium patiendi nisi secundum accidens, sicut cum medicus sanat se ipsum; sanat enim se non ut medicum, sed ut infirmum. — 3. *Phys.* l. 5 (4); 11. *Metaphys.* l. 9; 2a 2ae, q. 59, a. 3; 9. *Metaphys.* l. 1. — *Demum,* idem patet inductione in omnibus actionibus, tam iis quæ sunt communes rebus animatis et inanimatis, quam iis quæ sunt propriæ animatorum. *Communes* autem utrisque sunt *generatio* et *alteratio.* Et quidem si loquamur de *generatione,* manifestum est, quod nihil potest seipsum generare, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 47; c. 4). Et ratio est, quia quod generat jam est, quod vero generatur nondum est; impossibile autem est idem simul esse et non esse. (2. *de Anima* l. 9; de *Motu Animalium* l. 3.) Si vero loquamur de *alteratione,* cum hæc duplex sit, perfectiva et corruptiva, si sermo sit de *perfectiva,* cujusmodi est illa, qua elementum recuperat pristinam qualitatem deperditam, ut aqua frigiditatem, quam per calefactionem amiserat; *sicut* hujusmodi alteratio, ut dictum est (in Logica q. 6, a. 2, ad 2), non fit proprie per actionem vel transmutationem, cum qua tamen omnis actio corporea conjuncta est, ut dictum est (supra q. 9, a. 4, ad 8), sed per naturalem quandam resultantiam (sicut ex uno naturaliter resultat aliud, ut ex luce color); — *ita* neque etiam exigit proprie aliquid, quod sit agens et patiens. Neque vero dari potest actio directa, qua qualitas in subjecto perfective se alteret se augendo, quia nullum accidens actione directa potest effective agere in suum subjectum, sed tantum formaliter; quia quod patitur, est potentia ens, quod autem subjicitur accidenti, jam est actu ens secundum illud accidens. — Si vero loquamur de *corruptiva,* hæc necessario exigit distinctionem inter agens et patiens. Nam corruptio non contingit, nisi ubi est contrarietas; contraria autem non possunt eidem inesse, ut dictum est, quia nunquam corrumpitur aliquid nisi propter victoriam corrumpentis super ipsum ex debilitate virtutis ejus; impossibile autem est eidem competere virtutem debilem et multam seu firmam. — 1a 2æ, q. 85, a. 1, ad 4; *Tabula Aurea* voce « corruptio » n. 2 et 4.

Propriæ autem actiones animatorum sunt *nutritio, augmentatio, sensatio* et *intellectio.* Et primæ quidem duæ necessario requirunt agens et patiens distincta subjecto. Nam eatenus vivens seipsum nutrit et auget, quatenus per virtutem in se existentem alterat alimentum, quod deinde in fine alterationis simile factum viventi convertitur in ejus substantiam. *Nutritio* enim est actio viventis in alimentum, per quam vivens in suam substantiam illud convertit. Et idem dico de *augmentatione* sumpta pro aggeneratione. Nam idem cibus alteratus a vivente et in carnem conversus, in quantum est caro, nutrit, in quantum caro quanta, auget, ut dictum est (q. 38 de augment. a. 7, c.). *Sensatio* autem requirit agens efficienter et patiens realiter distincta. Nam effectiva sensationum sunt objecta ad extra, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 59; c, 5). Agens autem formale, seu principium elicitivum sensationis, non exigit realem distinctionem sui a principio mate-

riali receptivo ejusdem. Nam ejusmodi principium elicitivum est anima, ut dicitur 2. *de Anima* (*text*. 37 ; c. 4) ; principium autem receptivum est eadem anima seu potentia ; non enim datur sensus agens et sensus patiens, sed idem sensus agit et patitur, ut dictum est (v. in Psychologia q. 63, c.). Et idem dico de appetitione, nisi quod totale patiens sensationis et appetitionis est anima vel potentia animæ ; at totale agens productivum non est sola anima vel ejus potentia, sed respectu sensationis sunt species sensibiles vel intentionales. (2. *de Anima* l. 7.) Et idem dico proportionaliter de *intellectione*. Appetitionis vero, sicut et volitionis, præter animam vel potentiam, principium productivum est objectum cognitum seu cognitio objecti, ut dictum est (in Psychologia q. 104, a. 1, c. et ad 2). — 1a, q. 84, a. 1, 2, 3. — Unde manifestum est, quomodo verum sit, quod idem possit agere in seipsum, et quomodo non.

Ad primum ergo *primæ partis* dicendum, quod tantum probat objectio, quod idem per se et proprie agere in seipsum non potest, quod verum est, ut dictum est (in c.), de actione directa. Et eodem modo respondendum est ad reliqua objecta ejusdem partis.

Ad primum secundæ partis dicendum, quod dupliciter dicitur aliquid habere potentiam passivam seu patiendi : *uno modo* communiter et *improprie,* ex eo nimirum quod habet potentiam ut aliud patiatur ab ipso, et hoc modo potentia passiva est una et eadem realiter cum potentia activa ; ex eo enim quod aliquid habet potentiam activam, habet potentiam ut aliquid patiatur ab ipso. *Alio modo* aliquis potest dici habere potentiam passivam et patiendi *proprie,* videlicet quia ipsum per se habet potentiam ut patiatur, et hoc modo potentia activa et passiva sunt quodammodo una, quodammodo non ; sunt enim una potentia unitate ordinis, cum una ordinetur ad alteram ; non sunt una potentia realiter, quia potentia activa et passiva, ut dicit Philosophus (9. *Metaphys. text.* 2 ; l. 8, c. 1 ; et 1. *de Generat. text.* 77 ; c. 9), sunt in diversis subjectis. — 9. *Metaphys.* l. 1.

Ad secundum dicendum, quod vivens dicitur se nutrire et augere, quatenus convertit in se alimentum, in quod agit, ipsum alterando et disponendo ad prædictam conversionem, ut dictum est (in c.).

Ad tertium dicendum, quod motus localis non est actio, de qua agimus, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 45 ; c. 6), ubi Philosophus dicit, quod movere est quid superius ad agere ; nam omne agens est movens, non tamen omne movens est agens, cujusmodi est movens localiter. — 1. *de Generat.* l. 18.

Vel dic, quod etiam in motu locali verum est, quod idem non potest movere seipsum secundum totum, ut probat Philosophus 8. *Phys.* (*text.* 40 sqq ; c. 5) duabus rationibus : et *primum* quidem, quia moventis seipsum simul et semel est unus numero motus ; si igitur hoc modo aliquid moveat seipsum, quod totum moveat totum, sequitur, quod idem erit movens et motum secundum unum et eumdem motum, sive sit loci mutatio sive alteratio. Quod videtur inconveniens, quia movens et motum habent oppositionem ad invicem ; opposita autem non possunt eidem inesse secundum idem ; unde non est possibile, quod secundum eundem motum sit aliquid idem movens et motum. Cum enim aliquid simul movet et movetur, alius est motus secundum quem movet, et alius secundum quem movetur, sicut cum baculus motus a manu movet lapidem, alius numero est motus baculi et motus lapidis. Unde sequitur ulterius, quod aliquis docebit et docebitur simul secundum unum et idem scibile ; et similiter, quod aliquis sanabit et sanabitur secundum unam et eandem numero sanitatem. — *Deinde,* quia id, quod movetur, est mobile in potentia existens, quia quod movetur, in quantum est in potentia et non in actu, movetur. Ex hoc enim movetur aliquid, quod cum sit in potentia, tendit in actum ; nec tamen id, quod movetur, est ita in potentia, ut nullo modo sit in actu, quia motus ipse est quidam actus mobilis, in quantum movetur, sed est actus imperfectus,

quia est actus ejus, in quantum est adhuc in potentia. Sed illud, quod jam movet, jam est in actu; non enim reducitur quod est in potentia in actum nisi per id, quod est actu; hoc autem est movens; sicut calefacit calidum et generat illud, quod habet speciem generativam, sicut hominem generat quod habet speciem humanam, et sic de aliis. Si ergo totum moveat se totum, sequitur, quod idem secundum idem simul sit calidum et non calidum, quia in quantum est movens, erit actu calidum, in quantum motum, erit calidum in potentia; et similiter est in omnibus aliis; et consequenter quod idem sit actu et potentia, quod est impossibile. — 8. *Phys.* l. 10.

Ad quartum dicendum, quod reductio aquæ ad pristinam frigiditatem non fit per veram et propriam actionem, sed per naturalem quandam resultantiam, ut dictum est (in c.).

Ad quintum dicendum, quod grando non fit per augmentum frigoris, sed per vaporem siccum inclusum in aqua densata ex eo, quod propter circumstantiam caloris guttæ aquæ uniuntur. Inclusa vero aqua calci constringitur, et unitur exhalatio in calce inclusa, quia fugit contrarium, et præcluditur, ne exhalet; fit autem aqua infusa talis præclusio, quia in extima parte calcis fit quasi gluten, et calx actu habet multam exhalationem, quia fit ab igne, et est in materia sicca, et sæpe calefacit actu aqua sine igne; quod si paulatim illabatur aqua, non circumdatur calx; quare ex alia parte evolat exhalatio. Ita calx vetus et dissoluta parum ardet, amissa exhalatione: unde calx subcineritia plus ardet et habet plus exhalationis, alba vero habet plus aeris, qui facit albedinem, ut patet in spuma. — *Vel dic*, quod sicut lumen reflectitur ex opacitate corporis solidi, quod sua densitate obsistit illuminationi, ita et aliæ qualitates objectu contrariæ qualitatis reflectuntur et se per actionem reflexam augent. — Expositio *in Psalmum* 17, v. 8 et 9; 2. *Sent.* dist. 13, q. 1, a. 3, ad 5.

ARTICULUS II

UTRUM SIMILE POSSIT AGERE IN SIMILE.

Videtur quod simile non possit agere in simile.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 46; c. 7), quod simile a simili nullum pati potest, propterea quod unum non magis habet rationem agentis quam aliud, neque e contra unum habet magis rationem patientis quam aliud; ergo simile non potest agere in simile. — 1. *de Generat.* l. 19.

2. Præterea, si simile agit in simile, ubi major est similitudo, ibi major est ratio actionis et passionis; sed nihil est similius alteri, quam idem sibi ipsi: ergo idem a seipso patietur et seipsum corrûmpet, quod est falsum: ergo simile non potest pati a simili. — *Ibid.*

3. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 68; c. 8), quod patitur leviter calidum ab excedenti calido, non in quantum sunt similia in calido, sed in quantum excedens est magis calidum, et aliud, quod exceditur, est magis frigido permixtum; ergo simile non potest agere in simile. — 1. *de Generat.* l. 22.

4. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 50; c. 7), quod agens et patiens contraria sunt; sed contraria sunt dissimilia secundum speciem, ut dicitur ibidem, licet sint similia et eadem genere: ergo idem quod prius. — 1. *de Generat.* l. 19.

5. Præterea, dicit Philosophus (*ibid.* et 2. *de Anima text.* 54; c. 5), quod omne agens agit, ut assimilet sibi passum, et quod in fine actionis passum est simile; ergo simile non potest agere in sibi simile. — *Ibid.* et 2. *de Anima* l. 10.

6. Præterea, patiens est in potentia id, quod actu est agens, ut dictum est (art. præced. ad 3); unde Philosophus (1. *de Generat. text.* 55; c. 7) dicit, quod patiens ad causam materialem reducitur, quia materia passiva est, agens vero ad principium unde motus, quod habet actu formam, secundum quam agit, quamque vult communicare agendo; hoc enim est agere; sed

simile in qualitate et gradu, licet dissimile in potentia, quia scilicet est densum, non habet plures gradus, quam habeat aliud simile, sed rarum: ergo non poterit simile agere in simile. — 1. *de Generat* l. 20; *de Pot.* q. 2, a. 1, c.

7. Præterea, dicit Philosophus (*de Motu Animal.* c. 2), quod impossibile est, quod duo contraria æqualia in virtute mutuo agant; ergo simile non potest agere in simile. — *de Motu Animal.* l. 2.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 49; c. 7) dicit, quod id, quod est omnino alterum, et nullatenus idem, non agit in alterum; ergo agens et patiens debent esse similia, et ita simile aget in simile. — 1. *de Generat* l. 19.

2. Præterea, ex duobus luminaribus æqualibus fit unum intensius; sed hoc non potest esse, nisi unum agat in aliud : ergo simile potest agere in simile. — *Tabula Aurea* voce « lumen » n. 13, 14, 15.

3. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 46; c. 7), quod multus sive magnus ignis corrumpit parvum ignem, quia sunt similes et unius naturæ; ergo simile potest agere in simile. — 1. *de Generat.* l. 19.

4. Præterea, ferrum ignitum comburit stuppam calidam; sed ferrum ignitum est corpus habens tantum aliquas proprietates ignis : ergo simile potest agere in simile in natura et gradu. — *Opusc.* 70, q. 4, a. 3, ad 5.

5. Præterea, dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 80 et 81; c. 10), quod in majore quantitate est major virtus, et ita si augeatur quantitas aeris, habebit aer majorem virtutem, quam idem aer in minori quantitate existens; sed aer major et minor possunt esse similes in qualitate et gradu : ergo simile potest agere in simile, etiamsi conveniant in qualitate et gradu. — 8. *Phys* l. 21.

Respondeo dicendum, quod aliquo modo simile agit in simile, aliquo modo non. — Ad cujus evidentiam sciendum, quod quia non quæcunque apta nata sunt agere et pati ad invicem, sed solum illa, quæ sunt contraria vel habent contrarietatem, necesse est quod agens et patiens in genere naturali sint eadem et *similia,* seu quod in materia communicent. Impossibile enim est, quod ea, quæ non communicant in materia, agant et patiantur ad invicem: — ut patet tum *inductione* in naturalibus: quia enim linea et albedo non communicant in materia, impassibilia sunt ad invicem, nisi forte per accidens, sicut quando linea sit alba vel nigra; — et *ratio* est, quia illa, quæ non sunt contraria nec ex contrariis, non transmutant se ad invicem, ut dicit Philosophus (1. *de Generat text.* 49; c. 7), contraria vero debent convenire in materia; hæc enim per corruptionem unius contrarii alterius actione peractam abjicit unam formam et aliam induit. — Præterea, debent esse *dissimilia* et diversa specie, et contraria; quod similiter patet, — *tum inducendo* in singulis: corpus enim natum est pati a corpore, quod est ejusdem generis in substantia, si tamen communicent in materia; similiter et sapor natus est pati a sapore, et calor a calore, quæ sunt ejusdem generis in qualitate, et universaliter res ejusdem generis a rebus naturalibus ejusdem generis; — *tum ratione,* quia quæcunque agunt et patiuntur ad invicem, sunt contraria; contraria autem sunt in eodem genere, ut probatur 10. *Metaphys.* (*text.* 14; l. 9, c. 4), et diversa specie; — *deinde,* quia omne agens intendit semper assimilare sibi passum; ergo in principio actionis debet esse dissimile, et in fine actionis simile, ut manifeste constat in augmentatione viventis, ut dictum est (supra q. 38, a. 7); — *demum,* quia actio agentis naturalis proportionatur naturæ agentis; tanta enim procedit calefactio, quantus est calor; nullum enim agens naturale nititur ad agendum id, quod excedit suam facultatem. Unde manifestum est, quod simile non potest agere in simile; solvenda tamen sunt objecta utriusque partis, ut videatur, quid probent. — 1. *de Generat.* l. 19; 8. *Phys.* l. 21.

Ad primum ergo *primæ partis* dicendum, quod simile in qualitate et gradu, atque adeo omnino simile non potest agere in simile, ut dictum est; et hoc probat auctoritas Philosophi. Eodemque modo dicen-

dum *ad secundum*. Sunt enim hæc duo objecta philosophorum asserentium agens et patiens debere esse omnino dissimilia; quorum positio eatenus non est vera, quatenus in agente et patiente consideraverunt tantum terminum et formam; sicut e contra asserentes agens et patiens debere esse similia, consideraverunt eadem tantum secundum materiam; cum tamen oporteat considerare naturam activorum et passivorum ex utraque parte, scilicet tam ex parte terminorum quam ex parte subjecti, sive tam ex parte materiæ quam ex parte formæ, quod idem est. Et ex his patet etiam ad *quartum, quintum, sextum* et *septimum*. — 1. *de Generat* l. 19.

Ad tertium dicendum, quod objectio procedit in habentibus contrarium, et tantum probat, quod in his agens et patiens debent esse dissimilia secundum speciem, et quod ratio agendi est contrarietas formæ, quod verum est. — 1. *de Generat.* l. 22.

Ad primum secundæ partis dicendum, quod Philosophus loco citato tantum probat, quod quæ sunt omnino dissimilia, ita ut non communicent in eadem materia, non possunt mutuo agere et pati, ut dictum est (in c.).

Ad secundum dicendum, quod magnus ignis non corrumpit parvum propter similitudinem, quam habent, sed propter contrarietatem in qualitate ipsorum; magnum enim contrariatur parvo. — 1. *de Generat.* l. 19.

Ad tertium dicendum, quod lumina vel sunt ejusdem intensionis vel diversæ; si sunt *diversæ,* ita ut unum sit majus, alterum minus, quia diversa luminaria nata sunt informare easdem res, et sunt ejusdem rationis in illuminando, ideo effectus minoris lucis non perficitur, sed subjectum repletur luce majore; unde impeditur effectus alterius; sic ad præsentiam solis lux stellarum obscuratur et evacuatur; et lumen solis offuscat lumen candelæ. Si vero sunt *ejusdem* intensionis, producent tamquam unum totale agens unum effectum et unum numero lumen, quia duo accidentia ejusdem speciei non possunt esse in eodem subjecto. Verum est tamen, quod lumen productum a duobus luminosis et intensis est majoris efficaciæ, quam si ab uno tantum produceretur; nam idem effectus non potest naturaliter fieri a duabus causis efficientibus completis et perfectis, ut dictum est (supra q. 14, a. 5). — 3. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 1, quæstiunc. 1, ad 2; cfr. Capreolus in 1. *Sent.* dist. 7, q. 2, a. 3, ad primum Adæ; Flandrius 5. *Metaphys.* q. 9, a. 7.

Ad quartum dicendum, quod ferrum ignitum habet proprietates ignis, et ratione multitudinis caloris potest ignire; densum enim calidum ut octo, potest agere in calidum ut sex rarum, et illud ignire. Et ratio est, quia densum habet majorem activitatem; unde potest augere calorem calidi rari. Ideo autem habet majorem activitatem et virtutem, *primo,* quia habet plures partes materiæ calidas; in majore autem quantitate major virtus existit, ut dicitur 8. *Phys. text.* 80 (c. 10), et virtus unita fortior est se ipsa dispersa, ut dicit Philosophus 1. *Meteorol.* c. 12, ubi propterea docet in antiperistasi, cum frigidum circumstat calidum, si non potest omnino ipsum exstinguere, illud congregat, et sic ex congregatione calidi vigoratur et fortificatur effectus ejus. *Secundo,* quia tales partes sunt omnes magis approximatæ passo, et ideo debent producere majorem effectum; agens enim producit intensiorem effectum in subjectum sibi proximius quam in remotius, ut sæpe dictum est. — 8. *Phys.* l. 21|; 1. *Meteorol.* l. 14 et 16.

Ad quintum dicendum, quod objectum probat id, quod dictum est (ad objectum præcedens), quod activitas formæ non solum sumitur ex intensione formæ, sed etiam ex pluralitate formæ et majori approximatione partium agentis ad passum, ut dictum est.

QUÆSTIO XLI

DE REACTIONE.

Deinde considerandum est de reactione.

CIRCA QUAM QUÆRITUR:

Utrum omne agens agendo repatiatur.

ARTICULUS

UTRUM OMNE AGENS AGENDO REPATIATUR.

Videtur quod non omne agens, dum agit, repatitur, et consequenter quod non omne patiens, dum patitur, reagit.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 50; c. 7), quod ea tantum nata sunt agere, quæ sunt invicem contraria; sed contrarium inventum in subjecto eatenus resistit actioni agentis, quatenus præstat impedimentum in ipso susceptibili ad receptionem formæ, quod fit sine ulla reactione et repassione agentis: ergo non omne agens, dum agit, repatitur. — 1. *de Generat.* l. 19; 4. *Sent.* dist. 11, q. 1, a. 3, quæstiunc. 3, ad 2, et dist. 17, q. 1, a. 5, quæstiunc. 1, ad 2; *de Pot.* q. 3, a. 4, ad 15.

2. Præterea, cœlum agit in hæc inferiora, ut dicit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 42; c. 7; et 1. *Meteorol.* c. 2); sed cœlum est inalterabile et impassibile, ut dicitur 1. *de Cœlo text.* 21 (c. 3): ergo non omne agens, dum agit, repatitur. — 2. *de Cœlo* l. 10; 1. *Meteorol.* l. 2; 1. *de Cœlo* l. 7.

3. Sed dices, quod corpora cœlestia non communicant in materia cum corporibus inferioribus, et ideo in illa agunt, sed ab illis non patiuntur. — Sed contra dicit Philosophus (*de Motu Animal.* c. 2, al. 3), quod actio non provenit, nisi agens sit potentius passo; dicit enim, quod si contraria sint æqualis virtutis, non possunt agere ad invicem; sed si debet unum agere in aliud, oportet quod illud excedat in virtute: ergo non omne agens communicans in materia cum passo potest ab illo repati. — 1. *de Generat.* l. 19; *de Motu Animal.* l. 2.

4. Præterea, si omne agens, dum agit, patitur, sequitur quod nunquam agens poterit in se convertere passum, quod est falsum. Sequela vero probatur, quia non potest forma substantialis introduci, donec inducti sint octo gradus qualitatis et dispositionis; at hi gradus, cum sint effectus virtutis agentis, præsupponunt in agente totidem gradus ejusdem qualitatis; sed si agens, dum agit, patitur, necessario perdit aliquos gradus vel aliquam partem gradus, et ita non poterit habere omnes octo gradus, et per consequens non poterit inducere formam substantialem in passum.

5. Præterea si agens, dum agit, patitur, sequitur idem per se moveri duobus motibus contrariis, quod est impossibile. Sequela autem probatur, quod vel agentia sunt *mediata,* et tunc, cum agant per medium, tale medium simul movebitur duobus motibus contrariis, puta calefactionis et frigefactionis; vel sunt *immediata,* et tunc, cum totum agat in partem totius passi sibi proximiorem, talis pars, cum sit alteri suæ comparti dissimilis, ab illa simul patietur motu contrario illi, quem recipit, et patitur ab agente, et ita sequetur quod eadem pars simul movebitur duobus motibus contrariis.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 53; c. 7) dicit, quod sicut in moventibus primum non movetur, dum movet, sed ultimum, ita et in efficientibus primum dum agit, non patitur, sed ultimum. — 1. *de Generat.* l. 20.

2. Præterea, 3. *Phys.* (*text.* 8: c. 1) dicit Philosophus, quod multa agunt et patiuntur ad invicem, in quantum scilicet utrumque est in potentia et actu respectu alterius secundum diversa. — 3. *Phys.* l. 2.

3. Præterea, dicit Philosophus (3. *Phys. text.* 16; c. 2), quod omne movens in movendo movetur; sed hoc est agens repati et passum reagere; ergo omne agens, dum agit, repatitur. — 3. *Phys.* l. 4.

RESPONDEO DICENDUM, quod necesse est dicere, quod omne agens communicans in

materia cum passo, dum agit, patitur secundum eamdem contrarietatem et partem. Quod potest esse manifestum ex multis; et *primo* ex ratione actus et potentiæ, quæ in eodem subjecto inveniuntur. Quia enim quædam eadem sunt et in potentia et in actu, licet non simul aut secundum idem; ex hoc sequitur, quod multa agunt et patiuntur ad invicem, in quantum scilicet utrumque est in potentia et actu respectu alterius secundum diversa; et quia omnia corpora inferiora naturalia communicant in materia, ideo in unoquoque est potentia ad id, quod est actu in altero; et ideo in omnibus talibus aliquid simul agit et patitur, et movet et movetur, quia secundum eandem partem et contrarietatem agendo patitur, et movendo movetur: sicut ignis cum agit in ligna, patitur in quantum ingrossatur per fumum, quia flamma non est nisi fumus ardens. Quamquam non ex eo præcise quod movet, convenit moventi quod moveatur, ut dicit Philosophus (3. *Phys. text.* 16; c. 2), sed ex hoc quod movet tangendo, quia movere est agere ad hoc quod aliquid moveatur. Id autem, quod sic a movente patitur, movetur; sed hoc quod est agere, facit tactu; nam corpora tangendo agunt; unde sequitur, quod simul et patiatur, quia quod tangit patitur, dummodo et ipsum ab eo quod patitur tangatur, ut contingit in his, quæ communicant in materia, quorum utrumque ab altero patitur, dum se tangunt. (3. *Phys.* l. 4.) *Secundo,* idem constat ex differentia inter primum agens et ultimum; nam illud est impassibile, ut dicit Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 53; c. 7), hoc vero patitur ab eo, in quod agit. (1. *de Generat.* l. 20.) *Tertio,* ex mixtione; nam hæc contingit ex eo, quod elementa mutuo agunt et patiuntur secundum eandem partem et contrarietatem, et secundum illam se refrangunt. Unde manifestum est, quod omne agens in materia cum passo communicans agendo repatitur. (1. *de Generat.* l. 25.)

Ad primum ergo dicendum, quod contrarium dupliciter resistit alteri: *uno modo*, agendo in alterum, et hoc modo corpora inferiora communicantia in materia ratione sensibilium qualitatum sibi invicem resistunt; *altero modo,* præstando impedimentum in ipso susceptibili ad receptionem formæ, quomodo contrarium impedit formaliter et non active, ne suum contrarium in subjecto recipiatur, in quantum facit potentiam non esse propriam illius formæ. —4.*Sent.* dist. 17, q. 1, a. 5, quæstiunc. 1, ad 2.

Ad secundum dicendum, quod cœlum non communicat in materia cum inferioribus, et ideo non tangitur ab illis, nec consequenter patitur, licet in illa agat. —3. *Phys.* l. 4.

Ad tertium dicendum, quod agentia contraria si fuerint omnino æqualia secundum virtutes suas, secundum quas agunt et patiuntur, impossibile est quod unum agat in aliud primo, quamvis possit in ipsum agere secundum partem. — *de Motu Animal.* l. 2.

Ad quartum dicendum, quod *sicut* augmentatio non continue et semper fit, ut inquit Philosophus (1. *de Generat. text.* 42; c. 6), quia virtus speciei debilitatur cum sit in materia contrarietati subjecta (unde quando non potest amplius tantum convertere de nutrimento, quod sit in potentia non solum ad speciem et ad majorem quantitatem, sed nec etiam ad æqualem; tunc fit diminutio quantitatis, et tunc conservatur species in quantitate minori, et finaliter etiam cessat species; sicut si aqua magis et magis vino misceatur, fiet vinum aquatum, et finaliter vinum corrumpetur, et fiet totaliter aqua); — *ita* similiter in mutua actione contrariorum, contrarium potentius ita debilitabit actionem patientis, ut tandem non possit agere, et interim recuperabit suos gradus deperditos quibus recuperatis poterit deinde contrarium in se convertere. — 1. *de Generat.* l. 17.

Ad quintum dicendum, quod nullum sequitur absurdum ex reactione. Nam si contraria mutuo agentia et patientia sint *mediata,* vel hæc sunt *æqualis* intensionis, scilicet ambo ut octo, et tunc medium prope calidum efficietur calidius, et prope frigidum frigidius, et tunc pars calidior aget in par-

tem frigidiorem tamquam in suum contrarium sibi immediatum ; si vero sint *inæqualis* intensionis, tunc agens potentius plus de medio in se convertet, et mediante illo aget in reliquum conversum in alterum contrarium, et sic fient similiter agentia immediata. Si vero contraria sint *immediata,* tunc pars passa non movetur duobus mot ibus contrariis, quia cum una sit actio totius corporis, quamdiu totum agit, pars non repassa non agit in passam, quia tunc fierent duo tota et non unum. Manifestum enim est, quod corpus alterans non alterat solum secundum suam extremam superficiem, qua tangit corpus alteratum, sed secundum suam totam profunditatem et grossitiem. Cujus signum est, quod corpus tenue non est ita efficax ad alterandum, sicut corpus habens profunditatem vel grossitiem supposita identitate naturæ. Et ratio hujus est, quia agens agit quatenus est actu ; pars autem in continuo sicut non est actu, sed tantum in potentia, et sicut non est una actu, sed tantum in potentia, ita nec agit, sed tantum totum. Tunc autem incipiunt fieri duo tota, quando agens incipit superari ab altero ; nam tunc desinit agens agere in passum, sed reflectit suam actionem supra partem passam ad illam ab hoste vindicandam. — 2. *de Cœlo* l. 10 ; 7. *Phys.* l. 9.

QUÆSTIO XLII

DE MIXTIONE.

Deinde considerandum est de mixtione.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR SEPTEM :

1. Utrum mixtio sit possibilis.
2. Utrum mixtio recte definiatur a Philosopho.
3. Utrum a productionem mixti necessario requirantur plura elementa.
4. Utrum in mixto maneant actu elementa secundum formas substantiales.
5. Utrum in mixto maneant elementa secundum proprias qualitates.
6. Utrum forma accidentalis mixti sit qualitas simplex, an vero sit composita.
7. Utrum dari possit mixtum æquale ad pondus.

ARTICULUS I

UTRUM MIXTIO SIT POSSIBILIS.

Videtur quod mixtio non sit possibilis.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 89 ; c. 10 ; et 2. *de Generat. text.* 48 ; c. 7), quod miscibilia debent habere æquales virtutes et potentias ; sed ubi est æqualitas virtutum, ibi non est actio, ut dictum est (supra q. 41, a. 3), quia cum tanta sit virtus resistendi, quanta agendi, nec agent nec patientur ad invicem, et ita non fiet mixtio, præterquam quod si miscibilia adæquantur in mixto, non magis inclinabitur illud mixtum sursum quam deorsum, vel ad aliquam aliam loci differentiam, cum nullum sit in ipso prædominans elementum : ergo mixtio non est possibilis. — 1. *de Generat.* l. 25 ; 2. *de Generat.* l. 8 ; *de Motu Animal.* l. 2.

2. Præterea, non est mixtio possibilis, nisi concurrant elementa ex propriis locis ; nam mixtio definitur a Philosopho, quod sit alteratorum elementorum unio ; sed hoc est elementis violentum ; nam cum naturaliter moveantur ad propria loca, nonnisi violenter ex illis possunt recedere, ut in 1. *de Cœlo* (*text.* 76 ; c. 8) habetur : ergo mixtio non est possibilis — 1. *de Generat.* l. 25 ; 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 5, arg. 4.

3. Præterea, quando miscibilia veniunt ad mixtionem, aut manent sicut prius in forma et specie, aut non manent, sed corrumpuntur ambo vel alterum. Si ambo manent in forma et specie sicut prius, et non alterantur, tunc non sunt magis mixta quam prius, sed consimiliter se habent. Si autem alterum corrumpatur, nec etiam tunc erit mixtio, sed corruptio unius et conservatio alterius non corrupti. Si autem ambo invicem corrumpuntur, tunc etiam non erit mixtio, quia non possunt esse mixta, quæ nullo modo sunt entia ; ergo. — 1. *de Generat.* l. 24 ; 2. *de Generat.* l. 8.

4. Præterea, mixtio neque est generatio neque augmentatio neque alteratio, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 83 ; c. 10) ; sed si esset possibilis, esset in aliqua specie mutationis

ex prædictis: ergo mixtio non est possibilis. — 1. *de Generat.* l. 24.

5. Præterea, si mixtio est possibilis, cum quælibet pars mixti sit mixta, ut dicit Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 86; c. 10), in qualibet parte essent omnia elementa, et sic daretur penetratio corporum naturaliter; sed hoc est impossibile; ergo mixtio non est possibilis.

6. Præterea, mixtio vel terminatur ad substantiam vel ad accidens: non primum, quia sic esset generatio, contra Philosophum (1. *de Generat. text.* 83; c. 10); neque secundum, quia sic esset vel ad quantitatem vel ad qualitatem vel ad ubi, et sic esset vel augmentatio vel alteratio vel motus localis, quod negat Philosophus (l. c.): ergo mixtio non est possibilis.

7. Præterea, mixtio debet fieri per miscibilium divisionem; sed talis fieri non potest. Nam *vel* dividuntur in omnem sui partem, et hoc est impossibile; nam cum miscibilia sint elementa, quæ sunt homogenea et continua, non possunt dividi in omnem partem; — *vel* dividuntur tantum in partes minimas, et hoc etiam esse non potest; nam vel erunt minima quoad sensum, et sic non erit mixtio; vel quoad veritatem, et sic erit juxtapositio et non mixtio, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 86; c. 10): ergo mixtio non est possibilis.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (1. *de Generat. text.* 90; c. 10) definit mixtionem; sed definitio et *quod quid rei* supponit *quod sit* illius, atque adeo rem esse possibilem: ergo mixtio est possibilis. — 1. *de Generat.* l. 25.

2. Præterea, posita causa necessaria et non impedita ponitur effectus; sed causa mixtionis, puta passio et actio mutua contrariorum, ut dicit Philosophus in 1. *de Generat. text.* 90 (c. 10), datur in rerum natura, ut patet per se: ergo et datur mixtio, et sic est possibilis. — *Ibid.*

Respondeo dicendum, quod sermo negantium dari mixtionem quærere videtur differentiam mixtionis a reliquis mutationibus. Manifestum enim est, quod si est mixtio, oportet eam differre ab aliis motibus; cognita enim differentia ipsius a ceteris mutationibus, proposita dubitatio dissolvetur. Differt ergo *mixtio* a *generatione* et *corruptione*. Cum enim lignum in ignem convertitur, non dicitur misceri cum igne, nec ignis cum ligno, sed ignis dicitur generari et lignum corrumpi. Differt etiam ab *alteratione*, ut patet, *tum* in artificialibus: nam figura non miscetur ceræ neque quantitati, quia utrumque eorum manet salvatum, id est distinctum in suo effectu; *tum* in naturalibus: quia nec albedo miscetur corpori, cum utrumque maneat, nec albedo miscetur disciplinæ, nec accidens accidenti; nam omne miscibile oportet prius esse per se et postea misceri; accidentia autem non possunt esse per se, quia nullum accidens est separabile a subjecto. Differt etiam ab *augmentatione;* non enim dicimus cibum misceri corpori cibato, quia cibus convertitur in dominans corpus, quod manet secundum formam; neutrum autem miscibilium ita manet sicut corpus cibatum, id est indivisum et specie nullo modo alteratum. Verum quoniam mixtio ad generationem mixti ordinatur, licet non sit generatio, ut dictum est, propterea sciendum est, quod miscibilia, puta elementa, quæ concurrunt ad mixtum constituendum, aliquo modo sunt in mixto, aliquo modo non. Sunt in mixto actu secundum proprias materias et virtutes, non tamen sine aliqua alteratione; non enim corrumpuntur omnino, sicut contingit in generatione et corruptione; nam salvatur virtus eorum. Sunt autem in potentia secundum formas substantiales, quia hæ corrumpuntur ad adventum formæ mixti. Unde manifestum est dari mixtionem, nedum possibilem esse. — 1. *de Generat.* l. 24 et 25.

Ad primum ergo dicendum, quod, quia omnis mixtio naturalis est propter generationem, non sic sunt intelligenda verba Philosophi, quod in mixto sit æqualitas virtutum et potentiarum, ut ratio procedit; sicut nec oportet quod ibi sit æqualitas quantitatis ipsorum miscibilium; sed est intelligendum, quod ibi sit æqualitas proportionis, quam requirit forma rei generandæ, propter quam est mixtio. — 1. *de Generat.* l. 25.

Ad secundum dicendum, quod corpora inferiora præter motus proprios sequuntur quodammodo motum superiorum, et quanto est perfectius corpus inferius, tanto magis consequitur de motu superioris. Quod patet ex hoc, quod in corporibus cœlestibus orbis inferior præter motum proprium retinet motum superioris orbis, quo defertur. Ita etiam est in elementis, quod ex motu cœlestium corporum aliquid consequuntur de motu circulari, præter motus proprios naturales; quod evidentissime apparet in fluxu et refluxu maris, qui sequitur motum lunæ. Non tamen hoc fit per motum violentum, quia dicit Commentator (1), quod motus, quibus elementa sequuntur impressiones corporum cœlestium, non sunt violenti, cum sit secundum naturalem ordinem corporum, quod inferiora impressionem superiorum sequantur, et tanto plus, quanto perfectius fuerit in natura corpus inferius. Et per hunc modum ex impressione cœli moventis elementa ad mixtionem aqua subingreditur terram, ut sit apta ad generationem mineralium et animalium et plantarum, et exinde in locum proprium naturali motu revertitur, ut dicitur Eccle. 1, 7 : « ad locum, unde exeunt flumina, revertuntur ». — 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 5, ad 4; dist. 30, q. 1, a. 1, ad 4; 1. *de Generat.* l. 24.

Ad tertium dicendum, quod hæc objectio quærit modum, quo ex elementis generantur mixta. Ad cujus manifestationem *sciendum primo,* quod differentiæ accidentales et tamquam propriæ passiones elementorum, puta calidum et frigidum, humidum et siccum, sunt contrariæ et suspiciunt magis et minus. *Sciendum secundo,* quod quando alterum elementorum fuerit simpliciter actu, et alterum simpliciter in potentia, tunc non potest esse mixtio; quando vero unum non est omnino actu, nec per excessum prædominatur alteri elemento, tunc generatur quoddam medium, quod nec est simpliciter calidum neque simpliciter frigidum, sed quodammodo participans naturam utriusque ; et hoc ideo, quia quando elementa miscentur, intentiones sive formæ elementorum corrumpuntur et remanent in virtute. Et tunc illud medium generatum non est sic in potentia, sicut materia, nec simpliciter alterum elementorum sed medium inter ea. Quod quidem medium diversificatur, secundum quod diversificantur virtutes miscibilium. Si enim potentia ignis excessit virtutem aquæ, medium generatum est magis calidum quam frigidum, et sic secundum proportionem virtutis unius elementi ad virtutem alterius : ut si in duplo, si in triplo excessit caliditas frigiditatem, et medium dupliciter est calidius et tripliciter. Secundum hunc ergo modum erunt mixta ex contrariis elementis, et per compositionem vel mixtionem, et elementa erunt ex illis per resolutionem; ipsa enim mixta sunt potentia quatuor elementa.

Iis positis dicendum, quod, quia omnia contraria patiuntur ad invicem (quia quod est actu calidum, est potentia frigidum, et e contra), si ipsa elementa non adæquantur potentiis suis, sed unum alteri omnino prædominatur, tunc transmutantur ad invicem, et non fit mixtio, sed corruptio debilioris, et generatio sive augmentum prædominantis. Et quod dictum est de calido et frigido, intelligendum est similiter in aliis contrariis, scilicet sicco et humido. Sed elementa prius invicem transmutantur in generatione : adæquatis vero potentiis eorum, secundum quandam proportionem generatur quoddam medium, sicut carnes et ossa et hujusmodi alia. Fit enim mixtum calido secundum quid nfrigidato, et frigido secundum aliquid caleiacto, quia in mixto materia uniuscujusque fcontrarii partem capit alterius, quando veniunt ad medium; medium enim est contrarii : medium autem illud non est unius proportionis tantum, scilicet quod sit per æqualem contrariorum participationem ; neque est indivisibile, id est non est uno modo tantum, sed diversis modis secundum diversitatem proportionis contrariorum; et sic est medium inter calidum et frigidum secundum multiplicem proportionem ipsorum. Et ita etiam intelligendum inter humidum et siccum quæ secundum mediorum diversitatem quan-

(1) 4. *de Cœlo.*

dam (1) aliqua proportione convenientia faciunt carnem, et in alia proportione faciunt os, et in alia faciunt alia, quorum complexiones variantur, sicut est homo, cujus complexio maxime vicina est temperamento ; et leo, qui est calidæ complexionis ; et asinus, qui est frigidæ complexionis. (2. *de Generat.* l. 8.) Et ex his patet ad objectionem : *manent* enim elementa seu miscibilia, ut dictum est, secundum materias et secundum qualitates sensibiles, per alterationem et actionem mutuam elementorum refractas et ad proportionem quandam redactas, qualem requirit forma mixti ; *non manent* secundum formas substantiales ; nam hæ corrumpuntur, et salvatur tantum virtus illarum. — 1. *de Generat.* l. 24 et 25.

Ad quartum dicendum, quod cum mixtio sit propter formam rei generandæ, dupliciter sumitur mixtio : uno modo, pro unione elementorum alteratorum et corruptorum secundum formas substantiales ; altero modo, pro generatione mixti participantis virtutes omnium miscibilium et requirentis ratione suæ formæ æqualitatem proportionis eorundem. — 1. *de Generat.* l. 25.

Ad quintum dicendum, quod mixtio non fit per hoc, quod in eodem loco sint elementa singula secundum materias et formas ; nam sic contingeret penetratio dimensionum ; sed per hoc, quod elementa contigua invicem agunt et patiuntur, donec perveniant ad quandam æqualitatem proportionis secundum calidum et frigidum, humidum et siccum, quam requirit forma rei generandæ ; nam tunc elementorum formæ corrumpuntur, et producitur mixtum, quod est ejusdem rationis in omnibus suis partibus. — *Ibid.*

Ad sextum dicendum, quod mixtio terminatur ad formam substantialem mixti ; neque tamen est generatio, quia in generatione fit transmutatio totius in totum ; at inmixtione salvatur virtus elementorum, ut dictum est (in c.). — 1. *de Generat.* l. 24 et 25.

Ad septimum dicendum, quod mixtio non est ex divisione minimorum, quia in minima simpliciter impossibile est dividere corpus, ita quod in eis stet divisio. Si autem minima essent physica, tunc esset congregatio et non mixtio. Fit ergo alio modo mixtio, puta per hoc, quod miscibilia dividuntur in partes parvas ; nam quando parva miscentur parvis, tunc facilius fit mixtio, quia talia facilius et citius transeunt per se invicem alterando ; sicut quando multum miscetur multo, tunc tardius et difficilius commiscentur, quia difficilius ad invicem alterantur et tardius transeunt per se invicem. Præterea per hoc, quod miscibilia concurrentia ad mixtionem sunt bene terminabilia ad invicem passiva, quia bene terminabilia, cum sint subtilia et humida, facilius dividuntur in parva, quæ facilius commiscentur quam magna ; hoc enim est bene terminabile, quod est bene divisibile in parva, verbi gratia humida, quæ sunt inter cetera corpora bene miscibilia ; et hoc ideo, quia humidum inter alia corpora est magis divisibile in parva, nisi illud humidum sit viscosum, quia, sicut dicitur in 4. *Meteorol.* (c. 5 et 6), partes humidi viscosi conjacent, sicut glutinum, propter mixtum eis subtiliter siccum, quod apprehendit undique humidum et non sinit elabi oleum. — 1. *de Generat.* l. 25.

(1) Al. quadam vel quædam.

ARTICULUS II

UTRUM MIXTIO RECTE DEFINIATUR, QUOD SIT MISCIBILIUM ALTERATORUM UNIO.

Videtur quod non recte definiatur mixtio, quod sit miscibilium alteratorum unio.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 84 ; c. 10), quod miscibilia sunt actu in mixto tantum secundum virtutes, non autem secundum formas substantiales, quia scilicet tantum salvatur virtus eorum ; sed illa, quæ sic remanent in alio, vere in se ratione propriarum formarum corrumpuntur : ergo mixtio non est unio alteratorum, sed corruptorum. — 1. *de Generat.* l. 24.

2. Præterea, per alterationem tollitur qualitas, atque adeo virtus miscibilis ; alteratio enim terminatur ad qualitatem, ut dictum est (q. 35, a. 1), qua posita in subjecto formaliter corrumpitur qualitas opposita ; nam unum contrarium in subje-

cto formaliter destruit suum oppositum; sed virtus elementorum seu miscibilium salvatur in mixto: ergo mixtio non est miscibilium alteratorum unio. — 4. *Sent.* dist. 17, q. 1, a. 5, sol. 1, ad 2; 1. *de Generat.* l. 24.

3. Præterea, unio est relatio quædam; sed mixtio non est relatio, sed generatio quædam, ut dicit Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 46 sqq.; c. 7): ergo mixtio non est unio. — *Tabula Aurea* voce « unio » n. 13.

Sed contra est auctoritas Philosophi, qui 1. *de Generat.* (*text.* 90; c. 10) definit mixtionem, quod sit miscibilium alteratorum unio. — 1. *de Generat.* l. 25.

Respondeo dicendum, quod ex dictis patet, quod mixtio non est nisi miscibilium alteratorum unio. Cum enim ad hoc, quod sit mixtio, necessarium sit quod miscibilia non sint simpliciter corrupta, nec sint simpliciter eadem ut prius — debent enim corrumpi quantum ad formas, et remanere quantum ad virtutes, ut supra ostensum est —; præterea, cum mixtio, ut etiam ostensum est (art. præced.), non sit compositio minimorum secundum naturam nec minimorum secundum sensum — quia talia minima non sunt miscibilia, sed illud est miscibile, quod, cum sit bene terminabile, est activum et passivum, et illud, quod miscetur cum tali miscibili, facit cum illo mixtum, quod est ejusdem rationis in toto et in partibus —: sequitur quod mixtio sit miscibilium alteratorum unio, proprie nimirum sumendo alterationem, quia hæc solum est intelligenda in virtutibus sive qualitatibus eorum; nam si sumatur improprie mixtio, est miscibilium alteratorum, id est corruptorum, unio. — 1. *de Generat.* l. 25. — Et sic patet *ad primum*.

Ad secundum dicendum, quod in mixto ita salvantur virtutes elementorum, ut per mutuam actionem et passionem illorum aliquos gradus amittant; nam per illam, ut dictum est, devenitur ad talem æqualitatem proportionis, qualem requirit forma mixti generandi. — 1. *de Generat.* l. 24 et 25.

Ad tertium dicendum, cum mixtio ad generationem spectet, ut dicit Philosophus l. c. supra arg. 3, mixtio dicetur consecutive unio, secundum quod unio significat relationem; nam sicut hæc consequitur unionem activam, ita et consequitur mixtionem sumptam pro generatione mixti, formaliter vero secundum quod actionem vel passionem, nisi quod mixtio superaddit motum; at unio active sumpta non necessario involvit motum. — Cfr. Hannibaldus in 3. *Sent.* dist. 2, a. 3 et 4.

ARTICULUS III

UTRUM AD PRODUCTIONEM MIXTI NECESSARIO REQUIRANTUR OMNIA QUATUOR ELEMENTA.

Videtur quod ad mixti generationem non necessario requirantur omnia quatuor elementa.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Anima text.* 81; c. 5), quod omne quod est, aut est elementum, aut ex elemento uno vel pluribus vel omnibus constat: ergo non omnia elementa requiruntur ad mixti productionem. — 1. *de Anima* l. 12.

2. Præterea, dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 34; c. 5), quod si admisceatur parum aquæ multo vino, ex tali fit vinum præcedens majus; sed hoc non esset, nisi ex aqua sola fieri posset mixtum: ergo ad generationem mixti non necessario requiruntur omnia elementa. — 1. *de Generat.* l. 14.

3. Præterea, aqua nutrit, et propterea solvit jejunium naturæ et Ecclesiæ; sed aqua est unum elementum: ergo unum elementum potest nutrire et consequenter constituere mixtum; nam ex eodem res componitur, ex quo nutritur, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 50; c. 8): ergo idem quod prius. — 2. *de Generat.* l. 8.

4. Præterea, animalia quædam nutriuntur odoribus, nam mirabiliter illis confortantur; et si illis non nutrirentur, ad nihil esset odor utilis; sed eadem est ratio unius qualitatis et unius elementi: ergo si animal potest nutriri una qualitate, poterit nutriri uno elemento, et per consequens ex illo solo

constitui. — *de Sensu et Sensibili* l. 14.

Sed contra est, quod Philosophus (2. *de Generat. text.*49; c. 8) dicit, quod omnia mixta, quæ sunt circa terram, sunt composita ex quatuor elementis. — 2. *de Generat.* l. 8.

2. Præterea, dicit Philosophus (7. *Metaphys. text.* ultimo; l. 6, c. 17), quod illud, quod est ex uno elemento, non differt ab ipso; quod enim est aqua tantum, vere est aqua; sed mixtum non est elementum: ergo debet constare ex pluribus, et consequenter ex omnibus, quia non est major ratio unius quam alterius. — 7. *Metaphys.* l. 17 (15).

Respondeo dicendum, quod omnia mixta perfecta, quæ sunt circa terram, et præsertim animata, requirunt ad sui generationem omnia elementa. Quod probatur *primum* inductione ipsorum elementorum. Quod enim necessaria sit terra, patet, quia locus et locatum vel sunt ejusdem naturæ, vel prædominatur natura loci in locato; sed omnia mixta perfecta naturaliter quiescunt in terra sicut in loco: ergo oportet quod in quolibet mixto sit terra, vel quod ipsa prædominetur. Quod autem necessaria sit etiam aqua, constat ex hoc, quod terra pura non habet continuationem nec in ipsa aliqua figura potest consistere; partes autem cujuslibet mixti oportet esse terminatas; sola autem aqua est bene terminabilis. Quod vero necessario requirantur etiam aer et ignis, probatur, quia terra et aqua alterantur in mixto; cum autem unumquodque miscibilium alteretur a suo contrario, oportet ignem et aerem esse in composito; nam aer contrariatur terræ et ignis aquæ. — 2. *de Generat.* l. 8.

Secundo probatur ex nutrimento viventium. Ut enim argumentatur Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 5) contra asserentes animalia nutriri odoribus: ex iisdem nutriuntur animalia, ex quibus constant; sed cibus, quo nutriuntur animalia, est compositus ex quatuor elementis: cujus signum est, quod ex cibis generatur aliqua superfluitas interius, sicut patet in animalibus, intra quorum corpora sunt quædam loca deputata ad congregationem superfluitatum; vel exterius, sicut in plantis, quarum superfluitas statim exterius emittitur, sicut patet de gummis arborum et de aliis hujusmodi. Si autem aliquod animal vel planta nutriretur simplici elemento, nulla fieret superfluitas, cum non sit ibi aliqua difformitas partium. Ergo animalia constant ex quatuor elementis. Verum adhuc cum nullum elementum sit aptum nutritioni propter simplicitatem, amplius aqua habet speciale impedimentum, quare sola non possit nutrire sine commixtione alicujus terrestris; sicut agricultores adhibent fimum, ut aqua commixta nutriat plantas: quia nutrimentum constituit et generat aliquid in substantia nutriti, et ideo oportet quod sit aliquid corporale et solidum; quod non competit aquæ; unde aqua sola non potest nutrire et multo minus aer. Unde relinquitur quod odor nutrire non possit, et per consequens, quod mixtum perfectum, animatum præsertim, non possit constare uno, altero vel paucioribus elementis quam quatuor. — 2. *de Generat.* l. 8; *de Sensu et Sensibili* l. 14.

Quod confirmatur, quia minus videtur quod plantæ, quæ sunt magis terrestres, nutriantur ex omnibus elementis quam alia nutrita; sed illæ licet videantur nutriri ex sola aqua, nutriuntur tamen ex omnibus elementis. Manifestum enim est, quod nutriuntur ex terra et aqua; rustici enim colentes plantas injiciunt terram cum aqua ad nutrimentum illarum. Si autem inest terra et aqua, necesse est esse alia duo extrema, scilicet aerem et ignem, eadem ratione qua supra. Dicendum ergo est, quod ad mixta perfecta, quæ sunt circa terram, generanda necessaria sunt omnia quatuor elementa. — 2. *de Generat.* l. 8.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus l. c. *de Anima* loquitur de omnibus mixtis, sive perfectis sive imperfectis; at vero 2. *de Generat.* (*text.* 49; c. 8) loquitur de mixtis perfectis, et præsertim animatis, quæ sunt perfectissima, ut patet ex postrema ratione, quæ est Philosophi ibidem. — 2. *de Generat.* l. 8.

Ad secundum dicendum, quod ad vinum generandum requiruntur omnia elementa,

ut patet ex rationibus supra (in c.) allatis; non tamen est necesse quod concurrant omnia secundum materias et qualitates, sed sufficit unum vel alterum cum qualitatibus reliquorum.

Ad tertium dicendum, quod de aqua duplex est opinio. Quidam enim dicunt, quod quia nullo modo nutrit, non solvit jejunium neque naturæ neque Ecclesiæ; sed quamvis aqua in se non nutriat, tamen commixta nutrit; in stomacho enim oportet quod aliis humoribus commisceatur; et ideo in nutrimentum cedere potest. Et propter hoc alii probabilius et securius dicunt, quod etiam post aquæ potum Corpus Christi non est sumendum. — 4. *Sent.* dist. 8, q. 1, a. 4, sol. 2, ad 2.

Ad quartum dicendum, quod odor nutrire non potest. Cum enim sit qualitas, secundum se non potest nutriendo constituere substantiam, nisi forte ratione susceptivi, quod est aer vel aqua. Confortat autem propter immutationem, quæ est a calido humido et sicco, et propter delectationem, sicut et malus odor corrumpit; et maxime confert ad sanitatem, ut manifeste patet ad sensum, et ratione confirmatur. Nam cum homo habeat majus cerebrum, secundum quantitatem sui corporis, inter cetera animalia, cerebrum autem secundum suam naturam sit frigidum, et sanguis, qui circa cerebrum continetur in quibusdam subtilibus venis, sit de facili infrigidabilis et ideo contingat, quod fumi resoluti a cibo sursum ascendentes, propter loci infrigidationem, inspissentur infrigiditati, et ex hoc causentur rheumaticæ infirmitates in hominibus; — propterea in adjutorium sanitatis, contra superfluam cerebri frigiditatem, attributa est species odoris secundum se delectabilis hominibus. Quod si quandoque hujusmodi odores gravant cerebrum, hoc est quia non adhibentur secundum quod debent, sed superflue ipsum calefacientes faciunt nimiam resolutionem. Sed si modo debito adhibeantur, conferunt ad sanitatem, ut manifeste apparet ex effectu. Unde est quod sicut sapor a natura ordinatur ad nutritionem, ita odor ad sanitatem, ut dicit Philosophus *de Sensu et Sensibili* c. 5. — *de Sensu et Sensibili* l. 13 et 14.

ARTICULUS IV

UTRUM ELEMENTA MANEANT IN MIXTO ACTU SECUNDUM FORMAS SUBSTANTIALES.

Videtur quod elementa maneant in mixto actu secundum formas substantiales.

1. Dicit enim Philosophus 1. *de Generat. text.* 83 et 84 (c. 10), quod miscibilia non corrumpuntur, et propterea dicit materiam *ex qua* non misceri rei ad quam concurrit, ut ligna igni; et *text.* 88 (c. 10) ait guttam vini non misceri decem millibus congiis aquæ, quia solvitur forma, et mutatur in aquam; et *text.* 84 expresse dicit elementa non corrumpi, sed ita remanere, ut possint iterum segregari, quod idem docet 2. *de Generat. text.* 47 et 48 (c. 7); ergo elementa remanent in mixto secundum formas substantiales. — 1. *de Generat.* l. 24 et 25.

2. Præterea, 4. *Meteorol.* (c. 12) dicit Philosophus quod elementa sunt materia mixtorum; quod idem docet 12. *Metaphys. text.* 15 (l. 11, c. 3); sed materia actu est in composito; unde definitur a Philosopho 1. *Phys.* (*text.* 82; c. 9), quod sit subjectum ultimum uniuscujusque, ex quo fit aliquid, cum insit; ergo et elementa erunt actu secundum suas formas. — 4. *Meteorol.* l. ult.; 12. *Metaphys.* l. 3; 1. *Phys.* l. ult.

3. Præterea, 1. *de Generat.* (*text.* 90; c. 10) dicit Philosophus, quod mixtio est unio elementorum alteratorum; sed quod tantum est alteratum, non est secundum formam corruptum, sed remanet secundum illam; ergo elementa manent in mixto secundum formas substantiales. — 1. *de Generat.* l. 25.

4. Præterea, 2. *de Generat.* (*text.* 50; c. 7) dicitur, quod ex iis nutrimur, ex quibus constamus; sed vero nutrimur omnibus elementis actu, ut dictum est (art. præced.); ergo et ex illis actu constamus, et ita erunt elementa actu secundum formas substantiales. — 2. *de Generat.* l. 8.

5. Præterea, 2. *de Anima* (*text.* 39; c. 4) dicitur, quod nisi esset anima in animali, elementa dissolverentur et unumquodque discederet; at ista consequentia non est bona, nisi sint elementa in mixto actu secundum formas substantiales; nam quod non est, non dissolvitur; ergo idem quod prius. — 2. *de Anima* l. 8.

6. Præterea, elementum definitur a Philosopho (5. *Metaph. text.* 4; l. 4, c. 3): « ex quo fit aliquid, cum insit, indivisibile secundum speciem »; sed corpora simplicia sunt elementa mixtorum: ergo sunt actu in illis. — 5. *Metaphys.* l. 4; *Opusc.* 33.

7. Præterea, mixtum movetur motu elementi prædominatis in ipso, ut dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 7; c. 2); sed omne movens debet esse actu; nam eatenus movet, quatenus est actu; sicut eatenus aliquid est mobile, quatenus est in potentia, ut dictum est; præterquam quod non datur, a quo elementum prædominans possit corrumpi: ergo elementa sunt actu in mixto. — 1. *de Cœlo* l. 3.

8. Præterea, resolutio per segregationem fit in ea, quæ actu insunt; quod enim est ultimum in tali resolutione, est primum in compositione; sed mixtum resolvitur in quatuor elementa per segregationem, ut dicitur 3. *de Cœlo* (*text.* 32; c. 3); si enim comburitur lignum, emittitur aqua, remanent cineres, qui sunt terra, evolat fumus, qui est aeris, fit flamma, quæ est ignis: ergo in mixto præerant elementa actu. — 5. *Metaphys.* l. 4; 3. *de Cœlo* l. 8.

9. Præterea, passio non potest separari a suo subjecto, ut dictum est (in Logica q. 6, a. 3); sed primæ quatuor qualitates sunt passiones elementorum; unde Philosophus (2. *de Anima text.* 113; c. 11) de humiditate dicit, quod non potest esse sine aqua: ergo cum in mixto sint qualitates elementorum, erunt et ipsa elementa actu secundum formas substantiales. — 2. *de Anima* l. 23.

10. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 49 et 50; c. 8), quod mixtum non potest generari ex uno elemento; sed id sequeretur, si elementa non essent actu in mixto secundum formas; nam si sola materia remaneret, non esset ratio, quare materia unius non posset sufficienter disponi ad mixti formam: ergo dicendum est, quod elementa maneant in mixto actu secundum formas. — 2. *de Generat.* l. 8.

11. Præterea, mixtio non fit secundum materiam tantum, quia tunc esset corruptio sola; ergo oportet quod remaneant in mixto formæ elementorum. — *Opusc.* 33; 1a, q. 76, a. 4, arg. 4; *Quodl.* 1, a. 6, arg. 3; *Quæst. disp. de Anima* a. 9, arg. 10.

Sed contra: 1. Philosophus (1. *de Generat. text.* 84; c. 10) dicit, quod elementa non manent actu in mixto, ut corpus album, nec corrumpuntur, nec ambo nec alterum, totaliter scilicet, quo modo fit in generatione simplici; nam quod corrumpitur, corrumpitur secundum formam et qualitates; at in generatione mixti corrumpuntur elementa secundum formas, et salvatur eorum virtus. — 1. *de Generat.* l. 24.

2. Præterea, 3. *de Cœlo text.* 31 (c. 3) proponit quæstionem, an elementa sint actu in mixto vel potentia, dicens hoc esse ambiguum, quia id erat solvendum in proprio loco, puta in 1. *de Generat.* Verum textu sequenti suam sententiam significans dicit in carne et ligno esse ignem et aquam in potentia; quod idem docet 1. *de Generat. text.* 84 (c. 10), ubi fuse agens de hac materia dicit, quod miscibilia sunt in mixto in potentia et non in actu, licet sint actu virtutes elementorum: ergo. — 3. *de Cœlo* l. 8; 1. *de Generat.* l. 24.

3. Præterea, 1. *de Generat. text.* 83 (c. 10) dicit Philosophus, quod quæ remanent actu, sicut materia et forma, non miscentur; et *text.* 86 dicit, quod si elementa remaneant in mixto divisa in parvas partes salvatas secundum speciem et virtutem, non erit mixtio, sed juxtapositio; sed elementa debent concurrere ad mixti generationem divisa in partes parvas, et debet salvari virtus elementorum, ut dicit Philosophus 1. *de Generat. text.* 84 *et* 89 (c. 10): ergo idem quod prius. — 1. *de Generat.* l. 24 et 25.

4. Præterea, 2. *de Generat.* (*text.* 47 et 48; c. 7) contra Empedoclem asserentem, fieri compositionem ex elementis intransmutatis et salvatis secundum speciem et virtutem, argumentatur Philosophus, quod si hæc opinio esset vera, sequeretur quod non ex quacunque parte carnis generabitur quodlibet elementum, sed ex una parte unum, et ex alia aliud, quia nimirum, cum in una parte materiæ non possint esse plures formæ substantiales, debet quælibet forma informare propriam materiam, et ita deberet fieri mixtio ex elementis loco et situ distinctis; quod tamen, inquit Philosophus, est falsum; nam cum mixtum sit homogeneum, debent in qualibet ejus parte potentia contineri omnia elementa, ita ut ex quacunque possint generari : ergo secundum Philosophum elementa non sunt actu in mixto. — 2. *de Generat.* l. 8.

5. Præterea, principiis essentialibus manentibus in aliquo, non possunt in illo deficere qualitates talium principiorum secundum suas excellentias, nisi per violentiam, quod non potest esse diuturnum; sed in mixto naturaliter conservantur qualitates et virtutes elementorum refractæ et deficientes, quamdiu durat mixtum; ergo non possunt esse in mixto formæ substantiales elementorum. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Respondeo dicendum, quod circa hanc difficultatem diversi diversimode opinantur. *Quidam* enim, ut Avicenna, posuit formas substantiales elementorum integras remanere in mixto, mixtionem autem fieri secundum quod contrariæ qualitates elementorum reducuntur ad medium.

Sed hoc est impossibile. Impossibile enim est materiam secundum eandem partem simul suscipere diversas formas substantiales. Quod patet, quia forma substantialis, cum det esse simpliciter, denominat simpliciter compositum, quod constituit; mixtum autem, puta caro vel os, non potest dici quod sit ignis vel aer vel aqua vel terra.

Præterea, quia inde sequerentur multa absurda : nimirum *primo,* quod tales formæ non possent comprehendi unica differentia, cum diversarum naturarum diversæ sint differentiæ, contra Philosophum 7. *Metaphys. text.* 43; l. 6, c. 12 . (7. *Metaphys.* l. 12.) *Secundo,* quod mixtum non esset simpliciter unum, quia nihil est simpliciter unum nisi per formam unam, per quam res habet esse; ab eodem enim res habet quod sit ens et quod sit una; et ideo quæ denominatur a diversis formis, non sunt unum simpliciter, sicut homo albus. (*Ibid.* et 1a, q. 76, a. 3, c.) *Tertio,* quod una operatio intensa non impediret aliam, contra sensum et experientiam; cujus ratio est, quia principium actionum est per essentiam unum; unde sequitur quod in unoquoque una sit tantum forma. (1a, q. 76, a. 3, c.) *Quarto,* quod ex una parte unius rei *sint plura esse substantialia,* cum quælibet forma substantialis det esse substantiale; et ex altera, quod esse substantiale sit accidentale : quia cum forma adveniens enti in actu sit accidentalis, si plures formæ substantiales essent in eadem parte materiæ, prima daret esset substantiale, et ceteræ accidentale, cum tamen sint formæ substantiales. Si ergo impossibile est materiam secundum eandem partem simul suscipere diversas formas substantiales elementorum, sed oportet quod, si insunt eidem materiæ, quod insint diversis partibus illius (1a, q. 76, a. 3, c.; 2. *Sent.* dist. 18, q. 1, a, 2, c.); — impossibile autem est materiam diversas partes accipere nisi præintellecta quantitate in ipsa; nam sublata quantitate materia indivisibilis permanet, sicut patet in 1. *Physicorum;* ex materia autem sub quantitate existente et forma substantiali præintellecta corpus physicum constituitur : — necesse est quod diversæ partes materiæ formis elementorum subsistentes *plurium corporum rationem* suscipiant. Multa autem corpora impossibile est esse simul. Non igitur in qualibet parte corporis mixti erunt quatuor elementa, et per consequens non erit vera mixtio, sed ad sensum, sicut accidit in congregatione corporum insensibilium propter parvitatem. *Præterea,* quælibet forma substantialis propriam *dispositionem* requirit in materia, sine qua esse non potest; unde altera est via ad generationem,

altera ad corruptionem. Impossibile autem est eandem esse dispositionem, quam requirit forma ignis, et quam requirit forma aeris vel aquæ, sed sunt contrariæ; contraria autem esse non possunt in eodem subjecto: impossibile est igitur quod in eadem parte mixti sint formæ substantiales ignis et aquæ. Si igitur mixtio fiat remanentibus formis simplicium corporum, sequitur quod non sit mixtio, sed solum ad sensum, quasi juxta se positis partibus insensibilibus propter parvitatem. — 1a, q. 76, a. 3, c.; 2. *Sent.* dist. 18, q. 1, a. 2, c.; 1. *de Generat.* l. 24.

Quidam autem alii, inter quos est Averroes (3. *de Cœlo text.* 67), positæ opinionis rationes vitare volentes in majus inconveniens inciderunt. Ut enim mixtionem ab elementorum corruptione distinguerent, dixerunt formas substantiales elementorum aliqualiter remanere in mixto; sed rursus, ne cogerentur mixtionem ad sensum, et non secundum veritatem ponere, posuerunt, quod formæ elementorum non manent in mixto secundum suum complementum. Dicunt enim, quod formæ elementorum suscipiunt magis et minus, et habent contrarietatem ad invicem. Et quia hæc manifeste repugnant communi opinioni, et dictis Aristotelis dicentis in *Prædicam.* (c. 1), quod substantiæ nihil est contrarium, et quod non recipit magis et minus, ulterius procedunt dicentes, quod formæ elementorum sunt imperfectissimæ, utpote materiæ primæ propinquiores; unde sunt mediæ inter formas substantiales et accidentales, et sic in quantum accedunt ad naturam formarum accidentalium, suscipere possunt magis et minus.

Unde hæc positio multipliciter est improbabilis: *primo,* quia esse aliquid medium inter substantiam et accidens, est omnino impossibile; esset enim aliquid medium inter affirmationem et negationem. Proprium enim accidentis est in subjecto esse, substantiæ vero in subjecto non esse; formæ autem substantiales sunt quidem in materia, sed non in subjecto; nam subjectum est *hoc aliquid,* forma autem substantialis est, quæ facit *hoc aliquid. Item,* ridiculum es dicere, medium esse inter ea, quæ nont sunt unius generis, ut probatur in 10. *Metaphys.* (*text.* 22; l. 9, c. 7); medium enim et extremum in eodem genere esse oportet. Nihil ergo medium esse potest inter substantiam et accidens. Unde impossibile est formas elementorum suscipere magis et minus. Omnis enim forma recipiens magis et minus est divisibilis per accidens, in quantum scilicet subjectum potest eam participare vel magis vel minus; secundum autem id, quod est divisibile vel per accidens vel per se, contingit esse motum continuum, ut patet in 6. *Phys.* (*text.* 15; c. 2); si igitur formæ substantiales elementorum suscipiunt magis et minus, tam generatio quam corruptio erit motus continuus, quod est impossibile; nam motus continuus non est nisi in tribus generibus, scilicet in quantitate, qualitate et ubi. *Demum,* esse substantiale cujuslibet rei in indivisibili consistit, sicut et forma substantialis, quæ est terminus esse specifici; unde in indivisibili est ratio formæ, sicut ratio numeri et figuræ; nec est possibile ut intendatur vel remittatur, sed omnis additio vel subtractio facit aliam speciem.

Et ideo aliter dicendum secundum Philosophum (1. *de Generat. text.* 84; c. 10), quod formæ elementorum non manent in mixto actu, sed virtute; manent enim qualitate propriæ elementorum, licet remissæ, in quibus est virtus formarum elementarium. Qualitates enim elementares agunt in virtute formarum substantialium, alioqui actio, quæ est per calorem ignis, non terminaretur ad formam substantialem. — 1a, q. 76, a. 4, ad 4; 1. *de Generat.* l. 24; *Quodl.* 1, a. 6, ad 3; *Quæst. disp. de Anima* a. 9, ad 10.

Ad primum ergo dicendum, quod miscibilia dicentur non corrumpi, quia non corrumpuntur omnino, sicut accidit in generatione, quando nimirum ex aqua fit ignis; nam salvatur virtus eorum, propter quam possunt etiam segregari, quando mixtum corrumpitur. Unde et recte Philosophus negavit materiam misceri rei, quia totaliter permanet in rei; miscibilia vero debent corrumpi tantum secundum formas, non se-

cundum virtutes, quæ salvantur in mixto ; et recte negavit guttam vini misceri decem millibus congiis aquæ, quia tunc vinum omnino corrumpitur et secundum formam et secundum virtutes. — 1. *de Generat.* l. 24 et 25, et l. c. in corp. art. præced.

Ad secundum dicendum, quod elementa non sunt materia mixtorum secundum formas substantiales, atque adeo secundum se tota ; quæ fuit opinio Empedoclis. Nam sic sequeretur non posse ex elementis fieri mixta ; nam si sic remaneant, ignis in una parte com; positi erit adurens, et aqua fluens, et terra incontinua, et aer exspirans; similiter ignis non ligatus evolabit sursum, et terra deorsum descendet, et sic nunquam constabit, ut faciat ossa et carnes et hujusmodi; sed erunt elementa materia mixtorum ratione propriæ materiæ et propriarum qualitatum, quæ remanent in mixto. — 2. *de Generat.* l. 8.

Ad tertium dicendum, quod mixtio dicitur unio miscibilium alteratorum, quia in mixtione debent elementa alterari secundum qualitates ; nam hæ debent remanere in mixto, ut dictum est (art. 2).

Ad quartum dicendum, quod cum nutrimentum debeat in fine alterationis esse simile viventi, ut dictum est (q. 38, a. 5), sicut vivens et quodlibet aliud mixtum dicitur constare ex elementis, quia constat ex materia et virtutibus elementorum, ita et vivens nutritur elementis, quia nutritur cibis constantibus ex materia et virtutibus elementorum.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus l. c. reprobat opinionem Empedoclis augmentum viventium non attribuentis animæ, sed motui gravium et levium. Dicebat enim, quod augmentum plantarum in deorsum causatur ex motu terræ, quæ est in compositione plantæ, et naturaliter deorsum fertur propter sui gravitatem; augmentum autem sursum causatur ex motu ignis, qui propter sui levitatem naturaliter fertur sursum. Contra quem Philosophus argumentatur, quod cum elementa non sint actu in mixto, sed in virtute, non habet elementum sursum proprium motum, sed totum mixtum movetur motu elementi prædominantis in ipso. Nam si elementa sunt actu in mixto, et quodlibet habet proprium motum, ut vult Empedocles, cum naturalis motus elementorum sit ad contraria loca, sequitur quod totaliter ab invicem separentur, nisi sit aliquid continens elementa, quod non sinit totaliter illa ab invicem abscedere. Illud autem, quod continet elementa, ne totaliter ab invicem segregentur, maxime videtur esse causa augmenti ; sed augmentum secundum diversas partes contingit ex diversis motibus elementorum.

Non enim posset imaginari, qualiter esset augmentum elementis in contraria motis, nisi per hoc, quod manent invicem conjuncta, quia si totaliter separarentur, esset divisio, non augmentum. Illud igitur principaliter est causa augmenti, quod continet elementa, ne totaliter ab invicem separentur ; hoc autem est anima in rebus viventibus ; unde et anima est principium augmenti. — 2. *de Anima* l. 8.

Ad sextum dicendum, quod ad hoc, ut corpora simplicia dicantur elementa mixtorum et illis inesse, sufficit, quod sint in illis actu vel potentia, ut patet ex Philosopho 3. *de Cœlo* (*text.* 31 ; c. 3), ubi sic definit elementum: sit itaque elementum illud corporum, in quod alia corpora dividuntur, quod inest potentia aut actu ; hoc enim utro modo ambiguum est. Nam hanc quæstionem fusius tractaturus erat suo loco 1. *de Generat.* (*text.* 84: c. 10), ubi eam dissolvit, ut diximus. Imo l. c. *de Cœlo* significans suam sententiam subdit: si itaque quod dictum est, elementum sit, necesse est esse aliqua talium corporum ; in carne enim et ligno et unoquoque talium inest potentia ignis ac terra. — 3. *de Cœlo.* I. 8.

Ad septimum dicendum, quod ex hoc, quod mixtum movetur motu elementi prædominantis, sequitur elementa non esse actu in mixto, sed virtute, ut dictum est (ad 5); quia si essent actu, quodlibet elementum haberet proprium motum ; et sic non posset mixtum conservari, sed dissolveretur, elementis in contraria motis. — 2. *de Anima* l. 8.

Ad octavum dicendum, quod mixta non resolvuntur immediate in quatuor elementa, sed in mixta imperfecta. Cum enim duplex sit forma: una perfecta, quæ complet speciem alicujus rei naturalis, sicut forma ignis vel aquæ, aut hominis, aut plantæ; alia incompleta, quæ neque perficit aliquam speciem naturalem, neque est finis intentionis naturæ, sed se habet in via generationis vel corruptionis; — sicut manifestum est in generatione compositorum, puta animalis, quod inter primum principium generationis, quod est in semine, et ultimam formam animalis completam, sunt multæ generationes mediæ, ut Avicenna dicit in sua *Sufficientia*, quæ necessario terminantur ad aliquas formas, quarum nulla facit ens completum secundum speciem, sed ens incompletum, quod est via ad speciem aliquam; — ita etiam ex parte corruptionis sunt multæ formæ mediæ, quæ sunt forma mediæ incompletæ. Non enim separata anima corpus animalis statim resolvitur in elementa, sed hoc fit per multas corruptiones medias, succedentibus sibi in materia multis formis imperfectis, sicut est forma corporis mortui, et postmodum putrefacti, et sic tandem fit ultimum complementum successive. — 1. *de Generat.* l. 9.

Ad nonum dicendum, quod calor in summo est proprius ignis, nec potest ab illo separari totus remanente igne; potest tamen remitti quoad aliquos gradus; et potest etiam convenire aliis ab igne; nam, ut dictum est (in Logica q. 6, a. 1, ad 3), quod est proprium unius speciei, participative potest aliis convenire.

Ad decimum dicendum, quod mixtum perfectum circa terram existens non potest ex uno tantum elemento constare, reliqua vero mixta possunt constare ex uno elemento secundum materiam, sed necesse est ut adsint qualitates ceterorum elementorum, ut dictum est (a. 3, hujus q.).

Ad undecimum dicendum, quod mixtio non fit secundum materiam tantum elementorum, sed etiam secundum qualitates proprias illorum, formis substantialibus corruptis in quoddam medium, quod est mixtum, ut dictum est (in c.). — V. ll. cit. in arg.

ARTICULUS V

UTRUM IN MIXTO REMANEANT ELEMENTA SECUNDUM PROPRIAS QUALITATES.

Videtur quod elementa non maneant in mixto secundum proprias qualitates.

1. Dicit enim Philosophus (7. *Metaphys.* *text.* 7; l. 6, c. 3), quod prima substantia est primum subjectum, de quo alia dicuntur vel sicut superiora de inferioribus, vel sicut accidens de subjecto; unde illa corrupta debent alia corrumpi; sed in mixtione ad productionem formæ mixti corrumpuntur ipsa elementa, ut dictum est (art. præced.). — 7. *Metaphys.* l. 2; 5. *Metaphys.* l. 10.

2. Præterea, accidentia propria sunt inseparabilia a propriis subjectis, ut dictum est (in Logica q. 6); sed quatuor primæ qualitates sunt accidentia propria elementorum: ergo elementis corruptis in productione mixti debent et illæ corrumpi.

3. Præterea, qualitates elementorum, ut dictum est (art. præced.), sunt contrariæ; sed contraria non possunt esse in eodem, ut dicit Philosophus 4. *Metaphys.* (*text.* 27; l. 3, c. 7); ergo qualitates elementorum non possunt remanere in mixto. — 4. *Metaphys.* l. 15.

Sed contra: Philosophus (1. *de Generat.* *text.* 84; c. 10) dicit, quod in mixtione elementa non corrumpuntur omnino, quia salvatur virtus eorum. — 1. *de Generat.* l. 24.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, elementa remanere in mixto secundum proprias qualitates. Et ratio est, quia, ut dictum est, (ll. cit. art. præced. arg. 11 et in c.), mixtio non fit tantum secundum materiam, quia sic esset generatio; neque secundum formas elementorum, quia hæ corrumpuntur, ut dictum est; ergo necessario debet fieri secundum proprias qualitates elementorum. Præterea, elementa remanent virtute et potentia in mixto, ut dictum est ex Philosopho; sed id propterea est, quia remanent in mixto virtutes elementorum,

quæ sunt propriæ qualitates ipsorum; agunt enim hæ in virtute formarum substantialium elementorum ad illorum generationem, ut dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod in mixto remanent qualitates elementorum eædem *specie,* et non eædem *numero,* et remanent in gradu remisso; nihil enim prohibet, id, quod est proprium unius speciei, participative aliis speciebus et præsertim in gradu remisso convenire, ut dictum est (art. præced. ad 9). — Cf. supra q. 35, a. 5, 6, 7.

Ad secundum dicendum, quod qualitates remanentes in mixto non sunt illæ eædem *numero,* quæ fuerunt in elementis, sed *specie;* neque sunt eædem specie in eodem gradu, ut dictum est (ad arg. præced.): nam illæ in gradu requisito ab elementorum singulorum formis simul cum illis corruptæ sunt, ut dictum est (supra art. 4 hujus q.).

Ad tertium dicendum est, quod contraria possunt esse simul in eodem subjecto in gradu remisso, ut dictum est (q. 36, a. 8).

ARTICULUS VI

UTRUM DISPOSITIO AD FORMAM SUBSTANTIALEM MIXTI SIT QUALITAS SIMPLEX, AN VERO COMPOSITA EX QUALITATIBUS ELEMENTORUM AD MEDIUM REDUCTIS.

Videtur quod dispositio ad formam mixti sit qualitas simplex.

1. Hujusmodi enim dispositio pertinet ad primam speciem qualitatis, quæ dicitur *dispositio,* contradistincta ab habitu; sed talis species est qualitas simplex, sicut et habitus: ergo dispositio ad formam mixti est simplex qualitas. — 1a 2æ, q. 54, a. 4, arg. *Sed contra; de Virt.* q. 1, a. 1, ad 9.

2. Præterea, dispositio ad formam mixti ita se habet ad qualitates elementares, sicut pallidum ad album et nigrum, et sicut se habet forma mixti ad formas elementares; sicut enim hæ virtualiter continentur in illa, ita et qualitates elementares continentur in qualitate quæ est dispositio formæ mixti; sed pallidum est qualitas simplex, et forma substantialis est una simplex entitas: ergo et dispositio formæ mixti erit una simplex qualitas. — 1. *de Generat.* l. 24.

3. Præterea, quælibet forma substantialis elementaris habet unam numero simplicem qualitatem, quæ est dispositio ad ipsam; sed eadem videtur ratio de forma mixti: ergo et illa habebit unam numero simplicem qualitatem, quæ sit dispositio ad ipsam. — *Ibid.*

4. Præterea, si dispositio formæ mixti est composita ex pluribus qualitatibus, sequitur nullum mixtum diu permanere posse, quin corrumpatur; cum enim qualitates prædictæ sint activæ et passivæ, ad has autem naturaliter sequatur corruptio (agens enim naturaliter assimilat sibi patiens), hoc facto necesse est corrumpi passum, et per consequens mixtum; sed patet experientia multa mixta diutissime manere incorrupta: ergo dispositio formæ mixti est simplex qualitas, et non composita ex pluribus. — *de Malo* q. 5, a. 5, arg. 6.

5. Præterea, natura est determinata ad unam operationem, sicut ipsa est una; sed si dispositio formæ mixti esset composita ex pluribus qualitatibus, non esset determinata ad unam operationem, sed ad multas: ergo dispositio formæ mixti est simplex qualitas. — 1a 2æ, q. 10, a. 1, ad 3.

Sed contra est: 1. quod Philosophus 2. *de Anima text.* 117 et 118 (c. 11) docet, quod sensus tactus non potest sentire nisi excedentes qualitates, quoniam in ipso sunt quatuor qualitates, puta calidum et frigidum, siccum et humidum, quamvis ad medium redactæ. Et *text.* 123 et 124 (c. 12) dicit, sensus consistere in harmonia qualitatum, quæ læditur a vehementi sensibili. Ergo in mixto sunt vere qualitates quatuor elementorum, et sic dispositio formæ mixti erit qualitas composita, non autem simplex. — 2. *de Anima* l. 23 et 24.

2. Præterea, dicit Philosophus 2. *de Part. Animal.* (c. 1), quod prima compositio viventium, quæ sunt mixta, perfecta est ex quatuor primis qualitatibus; et 1. *de Generat.* (*text.* 84; c. 10) dicit, in productione mixti

corrumpi formas elementorum, et manere virtutes illorum; et 2. *de Generat.* (*text.* 49; c. 8) probat in omnibus mixtis quæ circa terram sunt, esse omnia elementa, quia sunt primæ quatuor qualitates. — 1. *de Generat.* l. 24; 2. *de Generat.* l. 8.

Respondeo dicendum, quod dispositio formæ mixti non est qualitas simplex, sed composita et contemperata ex mixtione simplicium qualitatum, quæ ita se habet ad formam substantialem corporis mixti, sicut se habet qualitas simplex ad formam substantialem corporis simplicis. — 4. c. *Gent.* c. 81; 1a, q. 76, a. 4, ad 4; 2. *de Generat.* l. 8; 1. *de Generat.* l. ult.; *de Malo* q. 5, a. 5, ad 6.

Potest autem hoc esse manifestum ex multis: et *primo* ex corruptione elementorum prærequisita ad mixtionem. Propterea enim elementa non totaliter corrumpuntur, ut dicit Philosophus (1. *de Generat text.* 84 et 90; c. 10), quia, licet non salvetur species illorum, salvantur tamen illorum qualitates, quæ sunt eorundem virtutes; alioqui mixtio non esset unio elementorum, sed simplex generatio. (1. *de Generat.* l. 24 et 25.)

Secundo, ex dispositione requisita ad generationem mixti. Tunc enim formæ substantiales elementorum corrumpuntur in generatione mixti, et transmutantur non ad invicem, ut dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 89; c. 10), sed in medium (puta in mixtum), quando per alterationem qualitates elementorum pervenerunt ad illam æqualitatem proportionis, quam requirit forma mixti generandi; talis autem æqualitatis proportio non potest esse nisi inter plura, ut per se manifestum est: ergo dispositio mixti non est simplex qualitas sed composita. (1. *de Generat.* l. 25.)

Tertio, ex segregatione elementorum. Propterea omne mixtum resolvitur in elementa, et hæc ex illo, quando corrumpitur, segregantur, quia, ut dicit Philosophus (3. *de Cœlo text.* 31 et 32; c. 3 et 4; 1. *de Generat. text.* 84; c. 10), remanent actu in mixto qualitates elementorum, quæ agere possunt ad productionem eorundem, quando mixtum corrumpitur. (1. *de Generat.* l. 24; 3. *de Cœlo* l. 8.)

Quarto, ex definitione mixtionis. Ideo enim hæc dicitur « elementorum alteratorum unio », quia in mixtione elementa debent alterari secundum qualitates; alteratio autem non tollit totaliter terminum, sed tantum vel minuit vel auget excellentiam illius, et ideo qualitates elementorum vi alterationis ad quandam medietatem reducuntur. (1. *de Generat.* l. ult.)

Quinto, ex ipsa compositione mixti. Necesse enim est quodlibet mixtum perfectum, circa terram consistens, ex quatuor elementorum qualitatibus constare. Cum enim consistat in terra tamquam in loco, debet habere eandem naturam cum illa; non habet autem eandem secundum speciem, ut patet: ergo habet illam secundum qualitates. Quia vero terra pura non habet continuationem, partes autem mixti oportet esse terminatas, et sola aqua est bene terminabilis; ideo siccum debet uniri cum humido, ne decidat et convertatur in pulverem. Cum autem aqua et terra in mixto alterentur, et unumquodque elementorum alteretur a suo contrario, necessario debet esse in mixto ignis et aer, atque adeo illorum qualitates; quod si hæ reperiuntur, et requiruntur in mixto, frustra requiretur alia qualitas, quæ obeat illarum actiones. (2. *de Generat.* l. 8.)

Sexto, ex diversitate complexionum ipsorum mixtorum. Cum enim elementa prius se invicem transmutent in generatione, adæquatis vero potentiis eorum secundum quandam proportionem generetur quoddam medium, sicut carnes et ossa et similia (calido nimirum secundum aliquid infrigidato, et frigido secundum aliquid calefacto, quia in mixto materia uniuscujusque contrarii partem capit alterius, quando veniunt ad medium); — propterea medium illud non est unius proportionis tantum (scilicet quod semper sit per æqualem contrariorum participationem), neque est indivisibile, id est non uno modo tantum; sed est *diversis* modis secundum diversitatem proportionis contrariorum; diversificatur enim

hoc medium, seu mixtum, secundum quod diversificantur virtutes elementorum. Si enim potentia ignis excedet virtutem aquæ, medium generatum erit magis calidum quam frigidum; et sic secundum proportionem unius elementi ad virtutem alterius, ut si in duplo vel in triplo excedit caliditas frigiditatem, medium erit dupliciter et tripliciter calidius; et idem dicendum de humido et sicco. Hæc enim quatuor contraria in quadam proportione faciunt carnem, et in alia proportione faciunt os, et in alia faciunt alia, quorum complexiones variantur; quæ certe variari nequaquam possent, si dispositio mixti esset qualitas simplex, distincta a qualitatibus elementorum ad medium redactis. Cujus illud signum est satis manifestum, quod propter prædictam proportionem qualitatum elementarium contrariarum (ad mixti generationem concurrentium et in mixto remanentium) mixtum dicitur fieri per mixtionem et compositionem contrariorum elementorum, et non per simplicem generationem. (2 *de Generat.* l. 8)

Septimo, ex actione elementorum. Quando enim ad mixti generationem concurrunt, unumquodque producit tantum suas qualitates in quolibet; actio enim et passio non est nisi inter contraria vel habentia contrarietatem, ut dicit Philosophus 1. *de Generat. text.* 50 et 51; c. 7. (1. *de Generat.* l. 19.) *Vel* ergo præter qualitates elementares productas producitur aliqua alia qualitas simplex (quæ sit dispositio ad formam mixti generandi), *vel* non. — Si *primum* detur, sequitur quod in quolibet elemento præter qualitates primas sint aliæ qualitates; — quod est contra Philosophum, qui nullas alias qualitates novit elementorum proprias, præter prædictas quatuor, ut patet ex 2. *de Generat. text.* 22; c. 3; — et contra rationem: quia cum elementa sint *prima corpora,* illis debentur *qualitates* omnium *primæ,* per quas tamquam per proprias passiones et effectus manifestantur illorum differentiæ; hæ vero sunt tantum quatuor qualitates prædictæ. Nam ex illis causantur gravitas et levitas, quæ sunt principia motus elementorum, et ceteræ tangibiles qualitates; et per illas innotescunt propriæ elementorum differentiæ, unde ex illis tamquam differentiis dicit Philosophus (1. *de Generat. text.* 18; c. 3) elementa constare. — Si vero detur *secundum,* superflua erit qualitas distincta a qualitatibus elementaribus. Unde manifestum est, quod dispositio mixti non est qualitas simplex, sed composita ex qualitatibus elementorum. Verum est tamen, quod hæc qualitas potest dici una qualitas *unitate ordinis et proportionis,* quia constat ex qualitatibus elementorum secundum æqualitatem proportionis ad invicem contemperatis, ut dictum est. — 4. *c. Gent.* c. 81; 1a, q. 76, a. 4, ad 4. Cfr. Bannes in 1. de *Generat.* c. 10, q. 3; Ferrariensis in l. 2 *c. Gent.* c. 36, et in l. 4, c. 81.

Ad primum ergo dicendum, quod dispositio sicut et habitus involvunt in se multitudinem entium. Quod patet manifeste, quia plura requiruntur ad disponendum subjectum ad unum eorum ad quæ est in potentia, quæ diversis modis commensurari possunt, ut sic bene disponatur vel ad operationem vel ad formam (ut in proposito). Unde qualitates simplices elementorum, quæ secundum unum modum determinatum naturis elementorum conveniunt, non dicimus dispositiones vel habitus, sed simplices qualitates. Dicimus autem dispositiones vel habitus: sanitatem, pulchritudinem et alia hujusmodi, quæ important quandam commensurationem plurium, quæ diversis modis commensurari possunt; propter quod Philosophus dicit (in 5. *Metaphys. text.* 24 et 25; l. 4, c. 19 et 20), quod habitus est dispositio, et dispositio est ordo habentis partes vel secundum locum vel secundum potentiam vel secundum speciem. — 1a 2æ, q. 49, a. 4, c.

Ad secundum dicendum, quod non est eadem ratio inter dispositionem mixti et medios colores, et inter formam elementarem et mixti. Nam qualitas disponens ad formam mixti necessario debet esse composita ex qualitatibus elementaribus ad temperiem quandam redactis; nam ex illarum diversa temperie causatur diversitas

mixtorum. Unde forma mixti necessario requirit talem temperiem qualitatum tamquam propriam dispositionem; secus vero forma substantialis mixti.

Vel dic, quod pallidum est quoddam compositum ex albo et nigro, ut dicit Philosophus (10. *Metaphys. text.* 23; l. 9, c. 7). — 10. *Metaphys.* l. 9.

Ad tertium dicendum, quod non est eadem ratio formæ mixti, et formæ elementaris: nam mixtum constat ex contrariis qualitatibus, cum omnia elementa ad illud producendum concurrant, ut dictum est (in c.); sed singula elementa non constant ex contrariis qualitatibus, sed quodlibet habet qualitatem unam simplicem sibi propriam, ut ignis calorem, terra siccitatem, aer humiditatem, et aqua frigiditatem, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 23; c. 3). — 2. *de Generat.* l. 3.

Ad quartum dicendum, quod ita sunt contrariæ qualitates in mixto, sicut sunt contraria elementa in mundo; et sicut contraria elementa non se invicem corrumpunt, quia conservantur per virtutem corporis cœlestis, a quo actiones eorum regulantur; ita contrariæ qualitates in corpore mixto regulantur et conservantur (ne se invicem corrumpant) per formam substantialem, quæ est impressio quædam corporis cœlestis. Nihil enim in istis inferioribus agit ad speciem nisi per virtutem corporis cœlestis. Unde quamdiu forma habet suum vigorem ex impressione corporis cœlestis, conservatur corpus mixtum in esse; et inde est, quod corpus cœleste per accessum et recessum causat generationem et corruptionem in istis inferioribus, et quod durationes omnium corporum inferiorum mensurantur periodo corporum cœlestium. Unde si aliqua forma esset, cujus vigor semper remaneret ex impressione suæ causæ, nunquam sequeretur corruptio per actionem qualitatum activarum et passivarum. Similiter sicut agentis physici virtus, licet patiendo diminuatur, potest tamen reparari; unde videmus in partibus universi reparationem fieri virtutis activæ per hoc, quod elementa calida, quorum *ir*tus diminuitur in hieme per solis absentiam, reparatur in æstate per solis propinquitatem; — ita et in quolibet mixto fit reparatio virtutis, quæ patiendo diminuitur, quamdiu durat virtus formæ conservantis elementorum mixtionem. — *de Malo* q. 5, a. 5, ad 6 et 7.

Ad quintum dicendum, quod in mixtis natura est determinata ad unum; mixta enim semper moventur motu prædominantis elementi, ut dictum est (art. 5).

ARTICULUS VII

UTRUM DARI POSSIT MIXTUM ÆQUALE AD PONDUS.

Videtur quod dari possit mixtum æquale ad pondus.

1. Dicit enim Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 48; c. 7), quod tunc generatur mixtum, quando *ita* calidum efficitur frigidum (et e contra), ut veniant ad medium; sive, ut dicitur 1. *de Generat.* (*text.* 89; c. 10), quando elementa potentiis adæquantur æqualiter; sed tunc est æqualitas ad pondus: ergo dari potest mixtum æquale ad pondus. — 2. *de Generat.* l. 8.

2. Præterea, datur mixtum magis calidum quam frigidum, et rursum aliud quod est magis frigidum quam calidum, ut dictum est (art. præced.). Sed ubi datur majus et minus, ibi datur æquale. Cum enim hoc sit medium inter duo extrema, antequam materia elementorum perveniat ad susceptionem magis calidi, debet suscipere formam æqualis in caliditate. Sic enim definitur medium a Philosopho (5. *Phys. text.* 22; c. 3): « in quod primo aptum natum est pervenire id, quod continue mutatur secundum naturam, quam in ultimum terminum motus, in quem mutatur ». Ergo dari potest mixtum æquale ad pondus. — 5. *Phys.* l. 5.

3. Præterea, ubi est unum contrariorum, ibi est et aliud, ut dicitur 2. *de Cœlo* (*text.* 18; c. 3); sed inæquali contrarium est æquale, ut dicit Philosophus 10. *Metaphys. text.* 18; l. 9. c. 5): ergo sicut datur mixtum inæquale ad pondus (puta quod est magis calidum quam frigidum, et e contra), dabitur

etiam mixtum æqualead pondus. — 1. *de Cœlo* l. 12; 2. *de Cœlo* l. 4; 10. *Metaphys.* l. 7.

4. Præterea, contraria possunt esse simul in eodem subjecto in gradu remisso, modo non excedatur latitudo octo graduum, ut dictum est (supra q. 36, a. 8, ad 3); sed in mixto æquali ad pondus dantur hujusmodi contraria: ergo potest dari mixtum æquale ad pondus.

5. Præterea, si datur mensuratum, debet et dari mensura — nam sunt relativa, ut dicit Philosophus (5. *Metaphys. text.* 20; l. 4, c. 15); relativorum autem proprium est, quod sint simul natura, atque adeo si unum est, alterum sit, ut dictum est (in Logica q. 13, a. 10) —; sed mensura omnium inæqualium est æquale: ergo cum dentur mixta inæqualia ad pondus (ut per se manifestum est), debent etiam dari mixta æqualia ad pondus. — 5. *Metaphys.* l. 17.

6. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 48; c. 7), quod tunc generatur mixtum, quando unum miscibile non excedit alterum nec illi prædominatur; sed nisi detur mixtum ad pondus, semper unum elementum prædominabitur alteri, illudque in virtute excedet: ergo datur mixtum æquale ad pondus. — 2. *de Generat.* l. 8.

7. Præterea, corporis humani temperies optima est, sicut philosophi tradunt; sed hujusmodi temperies non esset optima et excedens temperiem ceterorum omnium animalium, nisi esset æqualis ad pondus: ergo datur mixtum æquale ad pondus. — 3. *Sent.* dist. 16, q. 1, a. 1, arg. 4; 2. *de Anima* l. 8.

Sed contra: 1. Philosophus dicit (1. *de Cœlo text.* 7; c. 2), quod mixtum movetur motu elementi prædominantis; sed ubi prædominatur unum elementum, non potest esse mixtio æqualis ad pondus: ergo non datur tale mixtum, nec dari potest. — 1. *de Cœlo* l. 3; 2. *de Anima* l. 8.

2. Præterea, mixtio fieri non potest, nisi unum contrarium agat in alterum dominans ad medium reducendo, altero resistente; et præcipue hoc oportet in corpore humano, quod calor dominetur propter operationes animæ, quæ indigent calore sicut instrumento, ut dicitur 2. *de Anima* (*text.* 41; c. 4): ergo non est possibile mixtum æquale ad pondus. — 3. *Sent.* dist. 16, q. 1, a. 1, ad 4.

Respondeo dicendum, quod impossibile est aliquod mixtum esse, in quo non prædominetur alterum contrariorum, sed omnia sint æqualia in gradu, multis de causis: et *primo* quidem, quia cum naturæ elementares se habeant quasi materialiter ad formam mixti, non posset mixtum consequi unam formam simpliciter, nisi elementa aggregarentur in unum, hoc modo, quod unum sit formale et prædominans; — *secundo,* quia ad mixtionem exigitur elementorum alteratio, quam esse non contingeret, si ponerentur eorum æquales virtutes (oportet enim quod virtus alterantis virtutem alterati excedat, quod esse non potest, si miscibilium potentiæ adæquentur; nam tanta esset virtus resistendi, quanta est virtus ad agendum, et ita nec agerent nec paterentur ad invicem); — *tertio,* quia nullum locum naturalem haberet, si nullum in eo elementum prædominaretur, et ita nec motum naturalem; in quo deficeret a proprietate corporis naturalis; — *quarto,* quia in animatis specialiter calor est instrumentum animæ; unde oportet calorem prædominari, ut dictum est (arg. 2 *Sed contra*); et sic oportet quod in quolibet mixto tandem sequatur corruptio; — *quinto,* quia si elementa concurrunt adæquatis potentiis et virtutibus, non magis mixtum, ex elementorum corruptione productum, inclinaretur sursum quam deorsum (vel ad aliquam aliam loci differentiam), cum nullum sit in ipso prædominans elementorum; — *sexto,* quia inde sequeretur quod quilibet motus secundum triplum esset magis violentus quam naturalis; et similiter est de loco; — *postremo,* quia sequeretur quod omnis mixtio esset una, et ita ex similibus in quantitate et qualitate essent caro et ossa et lapis et cetera mixta; quod est impossibile. — Unde manifestum est, quod non est possibile dari mixtum æquale ad pondus. — 3. *Sent.* dist. 16, q. 1, a. 1, ad 4; 2. *Sent.*

dist. 19, q. 1, a. 4, ad 2; 1. *de Generat.* l. 25; 2a 2æ, q. 179, a. 2, ad 2, ubi v. Cajetanum.

Ad primum ergo dicendum, quod sensus Philosophi utrobique est: quod quia omnis mixtio naturalis est propter mixtionem, neque requiritur in mixto omnimoda æqualitâs virtutum et potentiarum quoad intensionem; neque requiritur æqualitas quantitatis ipsorum miscibilium, sed tantum requiritur æqualitas proportionis, quam postulat forma mixti generandi, propter quam est mixtio. — 1. *de Generat.* l. 25.

Ad secundum dicendum, quod repugnat dari mixtum æquale in calore et frigiditate et reliquis qualitatibus, ob rationes allatas (in c.). Nam licet in simplicibus valeat consequentia: « si datur major calor et minor, dabitur et æqualis »; non tamen valet in compositis. Non enim, si datur in complexione calor intensior et remissior, dabitur æqualis cum contrario; quia hoc impeditur non ob ipsum calorem solum, sed ob naturam et modum mixtionis, ut dictum est (in c.), cui illud repugnat.

Ad tertium dicendum, quod æquale et inæquale non sunt vere contraria, ut docet Philosophus (10. *Metaphys. text.* 19; l. 9, c. 5). Si enim sumantur æquale et inæquale formaliter, opponuntur inter se relative; si vero sumantur materialiter pro eo, quod est magnum vel parvum, tunc æquale opponitur magno et parvo, atque adeo inæquali privative: æquale enim est, quod neque magnum neque parvum est, aptum tamen est esse aut magnum aut parvum. Unde æquale opponitur ambobus ut negatio privativa. Propositio autem allata in objecto, vera tantum est de veris contrariis, cujusmodi sunt qualitates elementorum, ut patet ex Philosopho ll. ibi cit. — 10. *Metaphys.* l. 7.

Ad quartum dicendum, quod licet non repugnet qualitatibus, esse simul in eodem subjecto secundum gradus æquales, si ipsæ qualitates spectentur et latitudo subjecti; repugnat tamen simul esse in mixto spectata natura ipsius mixti et mixtionis per ordinem ad mixtum: quia non ita possunt elementa convenire ad mixtionem, ut resultent qualitates in æquali pondere, ut dictum est (in c.).

Ad quintum dicendum, quod mensura est duplex: realis, et secundum apprehensionem tantum; mixtum æquale ad pondus est mensura secundum apprehensionem, non autem realis; nam, ut dictum est, impossibile est tale mixtum secundum rem, licet non secundum apprehensionem. — 1a, q. 10, a. 2, ad 3.

Ad sextum dicendum. quod tunc generatur mixtum, quando unum elementum non est omnino actu, nec per excessum prædominatur alteri. Cum quo tamen stat, quod in mixto oportet unum elementum alteri prædominare, ut dictum est (in c.). — 2. *de Generat.* l. 8.

Ad septimum dicendum, quod licet corpus humanum sit valde temperatum, non tamen ita, ut sit æquale ad pondus. Quod patet, quia in eo debet dominari calor propter operationes animæ, quæ indigent calore sicut instrumento. Est tamen ejus complexio vicina temperamento ad pondus. — Cum quo tamen stat, quod quoad actum odorandi, ut Philosophus dicit 2. *de Anima* cap. de odore (*text.* 92 sqq; c. 9), homo non habet bonum sensum odoratus, qui perspicaciter et per certitudinem cognoscit suum objectum; sed habet illum pejorem multis aliis animalibus. Cujus ratio est, quia cum instrumentum sensus debeat esse proportionatum suo sensibili, sicut odor causatur ex calido et sicco, ita ad bonitatem instrumenti odoratus exigitur victoria calidi et sicci. Homo autem habet cerebrum, in cujus vicino positum est instrumentum olfactus, majus omnibus aliis animalibus, secundum proportionem sui corporis, ut Philosophus dicit 2. *de Part. Animal.* (c. 7). Unde cum cerebrum sit humidum et frigidum in se consideratum, impeditur in homine bonitas olfactus; et propter hoc prave odorat homo, et nihil odorabilium percipit, nisi quod est secundum quandam excellentiam inducens delectationem vel contrarium; quod contingit propter sensum, qui non est perspicax ad certitudinaliter sciendum de suo objecto. Unde rationabile est, quod

hominum genus sic se habeat ad percipiendos odores, sicut se habent animalia habentia duros oculos (ut locustæ et quidam pisces) ad percipiendos colores, quos propter debilitatem visus ex ineptitudine organi non percipiunt nisi in quadam excellentia, prout ex eis ingeritur illis aliquis terror vel ejus contrarium. Unde fit, ut sicut hujusmodi animalia non habent organum visus temperatum ad pondus, sed valde remotum ab illa temperie, quæ requiritur ad organum visus; ita et homines non habeant illam temperiem, quæ requiritur ad optimum sensum olfactus, quia nimirum habent organum magis humidum quam siccum, cum tamen illud habere deberent magis siccum juxta proportionem calidi et sicci, ex quibus causatur odor. — 3. *Sent.* dist. 16, q. 1, a. 1, ad 4; 2. *de Generat.* l. 8; 2. *de Anima* l. 19.

IN LIBRUM SECUNDUM

DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE

Post considerationem de generatione et corruptione in communi sequitur considerandum de generatione et corruptione corporum naturalium in particulari; et *primum* quidem de generatione elementorum, quia omnes substantiæ, quæ generantur et corrumpuntur, non sunt sine istis sensibilibus corporibus; *deinde* de generatione aliorum corporum naturalium. De elementis autem primum agemus *in communi,* deinde *in particulari.* Quinque autem considerabimus de elementis in communi: numerum, quidditatem, quantitatem, qualitates, et mutuam illorum generationem et corruptionem. — 2. *de Generat.* l. 1.

QUÆST. XLIII — PARS PRIOR

DE NUMERO ELEMENTORUM.

CIRCA PRIMUM QUÆRITUR:

Utrum elementa sint quatuor.

ARTICULUS

UTRUM ELEMENTA SINT QUATUOR.

Videtur quod elementa sint *plura* quam quatuor.

1. Philosophus enim (1. *de Cœlo text.* 91; c. 8) numerat cœlum inter elementa; sed præter cœlum sunt alia quatuor corpora, quæ dicuntur elementa, nimirum ignis, aer, aqua et terra: ergo elementa sunt plura quam quatuor. — 1. *de Cœlo* l. 18.

2. Præterea, tot sunt elementa, quot conjugationes quatuor primarum qualitatum ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 16; c. 3); sed sex sunt combinationes possibiles. Cum enim in eodem subjecto possint esse duo contraria remissa (ut dictum est supra q. 36, a. 8), dabuntur hæ duæ conjugationes calidi et frigidi et humidi et sicci, præter alias quatuor: calidi et sicci, calidi et humidi, frigidi et sicci, frigidi et humidi. — 2. *de Generat.* l. 3.

3. Præterea, numerus elementorum dignoscitur ex motibus simplicibus, ut patet ex Philosopho 1. *de Cœlo* (a *text.* 8; c. 2); sed isti motus simplices sunt plures quam quatuor (sicut enim motus simplices sunt motus sursum et deorsum, ita et motus qui dextrorsum vel sinistrorsum et qui ante et qui retro): sunt ergo elementa plura quam quatuor. — 1. *de Cœlo* l. 4.

Videtur quod elementa sint *pauciora* quam quatuor.

4. Dicit enim Philosophus (1. *de Cœlo text.* 91; c. 8), quod tria sunt elementa corporea; ergo sunt pauciora quam quatuor. — 1. *de Cœlo* l. 18.

5. Præterea, ex numero locorum colligit Philosophus numerum elementorum 1. *de Cœlo* (*text.* cit.); sed duo tantum sunt loca, ut dicitur *ibidem* et 2. *de Generat.* (*text.* 22; c. 3), sursum et deorsum; nam locus circa medium convenit corpori cœlesti: ergo idem quod prius. — *Ibid.* et 2. *de Generat* l. 3.

6. Præterea, non datur elementum ignis. Neque enim hujusmodi elementum est *vel* ignis noster existens in his inferioribus, *vel* corpus existens in concavo lunæ. Non ignis noster, quia est mixtum, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 20; c. 3). Neque ille

qui existere dicitur in concavo lunæ: — *primo,* quia ille non est elementum, ut dicit Philosophus 1. *Meteorol.* c. 4 (3); — *secundo,* quia deberet ad mixtionem concurrere; sunt enim elementa principia mixtorum; præterea deberet lucere (nam habet ignis in sua natura lumen), et deberet esse activior ceteris elementis, quia quanto plus habent elementa de specie, ut habet ignis, tanto plus habent de virtute agendi; et quia elementa quanto sunt subtiliora, tanto majora sunt secundum quantitatem, quæ juvat ad agendum, nam in majore quantitate est major virtus, ut dicitur 8. *Phys.* (*text.* 80 et 81; c. 10). Sed nihil prædictorum illi igni convenit. Non quidem *primum,* quia violenter e cœlo recederet (ut dictum est supra q. 42, a. 1) ad mixta in terra producenda, cum ibi naturaliter maneat; neque *secundum,* quia videretur a nobis, cum objectum visus sit lucidum; neque *tertium,* quia, cum quantitate superet aliqua elementa, sua activitate illa consumeret. Ergo non datur ignis, qui sit elementum; et ita erunt pauciora. — 2. *de Generat.* l. 3; 1. *Meteorol.* l. 4; 1. *de Generat.* l. 1; *Opusc.* 51; *Tabula Aurea* voce « elementum » n. 20, 21.

7. Præterea, elementa sunt loca naturalia mixtorum, ut patet ex Philosopho 2. *de Generat.* (*text.* 49; c. 8), et ita in eis aliqua animalia vivunt; sed in igne non potest aliquod animal vivere, sicut neque generari, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 21; c. 3): ergo ignis non est elementum. — 2. *de Generat.* l. 8 et 3.

8. Præterea, nullum elementum habet saporem. Sapor enim est passio mixtorum, cum causetur ex actione primariarum qualitatum: sicut et odor, et durum et mollè et alia, quæ determinantur in 4. *Meteorol.* c. 5 (4); sed aqua est sapida, sentitur enim dulcis vel amara, ut dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 101; c. 10): ergo non datur elementum aquæ. — 2. *Sent.* dist. 18, q. 2, a. 3, ad 2; 4. *Meteorol.* l. 7; 2. *de Anima* l. 21.

9. Præterea, tot sunt elementa, quot principia motiva; hæc enim sunt differentiæ elementorum, ut dicit Philosophus (*4. de Cœlo text.* 26; c. 4); sed principia motiva sunt duo tantum, gravitas et levitas, ex eodem (*ibidem text.* 35 et 36; c. 4 et 5): ergo elementa sunt pauciora quam quatuor. — 4. *de Cœlo* l. 3, 4, 5.

10. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 35; c. 5), quod ignis, aer, aqua et terra ad invicem transmutantur, quia differunt in albedine et nigredine, quæ sunt contraria; contraria autem ad invicem transmutantur; sed albedo et nigredo non conveniunt corporibus simplicibus, sed mixtis: ergo non dantur ulla corpora simplicia, quæ sint elementa. — 2. *de Generat.* l. 6.

Sed contra: Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 16; c. 3), 1. *de Cœlo* (a *text.* 23; c. 3), 3. *de Cœlo* (*text.* 42; c. 5) et 4. *de Cœlo* (*text.* 27 et 36; c. 4 et 5) docet, elementa quatuor esse nec plura nec pauciora. — 2. *de Generat.* l. 3; 1. *de Cœlo* l. 8; 3. *de Cœlo* l. 9; 4. *de Cœlo* l. 3.

Respondeo dicendum, quod elementa sunt tantum quatuor. Quod potest esse manifestum ex quatuor: — et *primo,* ex possibili combinatione quatuor qualitatum. Cum enim sensu ipso pateat, dari quatuor qualitates tangibiles, puta calorem, frigus, humorem et siccitatem; et hæ tantum sint qualitates primæ (quia ad has reducuntur omnes aliæ), et sint activæ et passivæ, ut patet ex earum definitionibus, ut docet Philosophus (2. *de Generat.* a *text.* 8; c. 2); oportet illas esse principia primorum corporum, scilicet elementorum. Quot ergo modis possibiles erunt combinationes prædictarum qualitatum, tot erunt elementa; in unoquoque enim elemento duas qualitates inesse, sensu ipso manifestum est. Ex sex autem combinationibus (calido frigido, humido sicco, calido sicco, calido humido, frigido sicco, frigido humido) duæ primæ naturaliter impossibiles sunt; contraria enim in eodem subjecto esse naturaliter impossibile est. *Vel* enim ambæ qualitates erunt in summo gradu et intenso; *vel* una in gradu intenso et altera in remisso; *vel* utraque in remisso. *Primum* dici non potest, nec similiter *secundum,* quia sic excederetur latitudo subjecti, quæ cujusque contrarietatis octo tantum gradus recipere potest, ut

patet experientia; quantum enim caloris recipit aqua ab igne, tantum frigoris deperdit, quia unum contrarium expellit alterum formaliter a subjecto, ut dictum est (supra q. 36, a. 8); unde contraria tantum in gradu remisso possunt esse in eodem subjecto, ut dictum est cum communi Philosophorum sententia. Neque *tertium*, quia cum qualitates activæ et passivæ sint per se elementorum accidentia, oportet quod a principiis essentialibus causentur; unde non potest esse, quod principiis essentialibus manentibus in elementis qualitates deficiant et sint remissæ nisi per violentiam, quod non potest esse diuturnum. — Reliquæ vero quatuor combinationes sunt naturaliter possibiles, ut patet ex his, quæ apparent in simplicibus corporibus, scilicet in igne, aere, aqua et terra. Ignis enim calidus est et siccus, et ita constituitur per tertiam combinationem; aer calidus et humidus per quartam; aqua frigida et humida per quintam; terra frigida et sicca per sextam. — 2. *de Generat.* l. 2 et 5; *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Secundo, ex mixtorum compositione et resolutione. Cum enim elementa sint principia componentia et constitutiva mixtorum, tot sunt elementa, quot necesse est ad perfectam mixtorum generationem *concurrere*, et in quot mixta per corruptionem *resolvuntur* (quod enim est ultimum in resolutione, est primum in compositione). Omnia vero mixta perfecta, ut dictum est (supra q. 42, a. 3), sunt *composita* ex quatuor corporibus simplicibus, puta ex igne, aere, aqua, terra; debent enim esse terra et aqua, quia hæc duo dant corpulentiam, continuitatem et consistentiam mixtis, et ex his fit incrassatio; debent præterea esse alia duo, ignis et aer, quia omne contrarium alteratur a suo contrario, et quia, nisi refrangerentur ab illis, in omni mixto prædominarentur terra et aqua, cum tamen in multis prædominentur aer et ignis. — Similiter et in hæc quatuor corpora mixtum *resolvitur*, cum resolvatur in ea, quæ maxime similia sunt prædictis elementis, in quæ deinde illa ultimo resolvuntur. — 5. *Metaphys.* l. 4 (3); 2. *de Generat.* l. 8.

Tertio, ex qualitatibus motivis. Nam hæ sunt quatuor: quædam enim moventur sursum simpliciter, ut ignis; quædam vero deorsum simpliciter, ut terra; quædam vero sursum secundum quid, ut aer; quædam deorsum secundum quid, ut aqua. Quorum qualitates non sunt compositæ ex gravitate et levitate simpliciter, quia tunc oporteret, quod ipsa essent corpora composita ex duobus extremis, et sic essent mixta, et non corpora simplicia; unde sequeretur, quod velocius moveretur deorsum multum aeris, quam parum aquæ, et ita incideremus in opinionem Parmenidis asserentis duo tantum elementa esse, ignem scilicet et terram; aerem enim et aquam dicit esse mixta ex extremis; quem confutat Philosophus 2. *de Generat* (*text.* 18; c. 3). — 4. *de Cœlo* l. 3; 2. *de Generat.* l. 3.

Postremo patet sensu, dari aquam et terram; locus autem medius inter cœlum et globum terræ non potest repleri solo aere, quia sine proportione superaret alia duo elementa, ut docet Philosophus (1. *Meteorol.* c. 3). — Unde manifestum, est, quod elementa nec sunt plura nec pauciora quam quatuor. — 1. *Meteor.* l. 3.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus cœlum inter elementa computavit, cum tamen elementum sit « ex quo componitur res », ut dicitur 5. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 4, c. 3); quia licet cœlum non veniat in compositionem corporis mixti, venit tamen in compositionem totius universi quasi quædam pars ejus. — 1. *de Cœlo* l. 18.

Vel dic, quod Philosophus elementa large nominat quæcumque simplicia corpora, quæ quidem vocat *corporalia elementa,* ad differentiam materiæ primæ, quæ est elementum, non tamen corporale, sed absque omni forma, prout in se consideratur. — *Ibid.*

Ad secundum dicendum, quod tantum quatuor sunt possibiles combinationes quatuor qualitatum, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod cum corpora simplicia sint essentiales et primæ partes universi, oportet quod motus simplices, qui sunt naturales corporibus simplicibus, attendantur secundum conditionem univer-

si; quod cum sit sphæricum, oportet quod motus ejus attendatur per comparationem ad medium, quod est immobile, quia omnis motus fundatur supra aliquod immobile, ut dicitur in lib. *de Motu Animalium*. Et ideo oportet esse solum tres motus simplices, secundum diversas habitudines ad medium, eum scilicet qui est *a* medio, et eum qui est *ad* medium, et eum qui est *circa* medium. Dextrum autem et sinistrum, aut ante et retro considerantur in animalibus, et non in toto universo, nisi secundum quod ponuntur in cœlo, ut dicitur 2. *de Cœlo* (*text.* 7; c. 2); et secundum hoc motus circularis cœli est secundum dextrum et sinistrum, ante et retro. — 1. *de Cœlo* l. 4.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus l. c. tria elementa numerat, puta cœlum, terram, et quod intermedium est, de quo tamquam de uno elemento loquitur; quamquam statim subdit (indicans, hoc intermedium esse dividendum in tria elementa: in ignem, aerem et aquam), quod posterius (id est in 3. et 4. *de Cœlo*) dicetur, quæ sunt differentiæ istius medii; dividitur enim in ignem, aerem et aquam, quæ levis est per respectum ad terram. — 1. *de Cœlo* l. 18.

Ad quintum dicendum, quod locus *a medio* duplex est, sicut et locus *ad medium*, ut patet ex Philosopho (3. et 4. *de Cœlo*). — 2. *de Generat.* l. 3.

Ad sextum dicendum primo, dari elementum ignis in mundo. Quod multipliciter probari potest: et *primo* quidem, quia si unum contrarium est in natura, ut dicitur 2. *de Cœlo* (*text.* 18; c. 3), debet dari et aliud, si præsertim illud est activum et passivum; datur autem elementum frigidum et humidum, quod est aqua: ergo et debet dari elementum calidum et siccum, quod est ignis. *Secundo*, similiter datur corpus gravissimum, quod est terra; ergo et dabitur corpus levissimum, quod est ignis, ut dicitur 2. *de Cœlo* (*text.* 18; c. 3). *Tertio*, combinatio calidi et sicci est possibilis, ut dictum est (supra in c.); sed ista combinatio non potest convenire nisi igni, ut etiam patet. *Quarto*, datur motus simpliciter sursum, ut probat Philosophus (1., 3. et 4. *de Cœlo*); ergo dabitur corpus levissimum, quod tali motu movetur, quod vocamus ignem. — 2. *de Cœlo* l. 4; 1. *de Cœlo* l. 18; 3. *de Cœlo* l. 9; 4. *de Cœlo* l. 3.

Dicendum secundo, quod elementum ignis est tam noster ignis quam qui existit in concavo lunæ. — De *nostro igne* probatur, quia neque est mixtum ex quatuor elementis neque unum ex tribus; ergo est quartum elementum. Antecedens probatur, quia habet conditiones contrarias aliis elementis: habet enim calorem et siccitatem in summo; est enim hic noster ignis omnium calidorum calidissimus, ut dicitur 2. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 1 min., c. 1). Præterea est siccior quam terra. Duæ enim sunt causæ siccitatis: una est frigus condensans et comprimens humidum; alia causa est caliditas consumens humidum; manifestum est autem, quod noster ignis est calidissimus omnium calidorum, ut dictum est, et quod est potentior ejus caliditas ad consumendum humidum quam terræ frigiditas: quare debet et esse siccior quam terra. — Mixtum autem habet qualitates quatuor elementorum refractas; fit enim per mixtionem, quæ est elementorum secundum qualitates alteratorum unio, ut dictum est (supra q. 42, a. 2, 3, 4). Præterea, flamma est maxime ignis, ut dicitur 2. *de Generat. text.* 27; c. 4 (ignis enim oritur ex aere et terra, quando nimirum aeris humiditas et terræ frigiditas corrumpuntur, et remanent caliditas aeris et siccitas terræ; eodem autem modo generatur flamma: est enim flamma fumus ardens, fumus autem est ex terra et aere); item flamma movetur supra aerem licet calidissimum et purissimum, ut est in æstate; ergo habet levitatem majorem quam habeat aer; levitas autem ista est levitas simpliciter, quæ nulli mixto convenit ut sic (cum omne mixtum moveatur motu prædominantis elementi, ut dicitur 1. *de Cœlo text.* 7; c. 2), sed soli elemento, ut dicitur in 3. et 4. *de Cœlo;* ergo. — 2. *de Generat.* l. 3 et 4.

De *igne* vero existente *in concavo lunæ*, quod etiam ille sit elementum ignis, proba-

tur, quia est calidissimus, levissimus et siccissimus, ut probat Philosophus (1. *Meteor.* c. 3, al. 4, et 3. *de Cœlo* a *text.* 42; c. 5). Et probatur, quia corpus naturale quodlibet movetur ad suum locum, et ibi naturaliter quiescit; sicut et e contra, in quo loco naturaliter quiescit, ad illum naturaliter fertur, ut dicitur 1. *de Cœlo* (*text.* 76; c. 8); flamma autem et exhalatio calida et sicca naturaliter movetur ad concavum lunæ supra aerem, ut patet in impressionibus ignitis et cometis; cujus autem motus et locus est, illius est et forma, quam motus et locus sequuntur; ergo est ignis (corpus enim calidissimum, siccissimum et levissimum vocamus elementum ignis). — 1. *de Cœlo* l. 16; 2. *de Generat.* l. 1.

Et ex his patet *ad objectionem*. Nam ignis noster vere secundum suam speciem est ignis elementum, licet sit in aliena materia, ratione cujus venit in usum nostrum (in quem venire non posset in materia propria existens, quia est a nobis valde remotus); et in particulari flamma maxime ignis vocatur a Philosopho (ll. cit. supra). Unde cum alibi ab eodem dicitur mixtus, id dicitur secundum opinionem Empedoclis; et quia est in aliena materia, ratione cujus dividitur ignis in tres species: in *lucem* seu ignem existentem in materia propria, seu in ignem existentem in concavo lunæ; in *flammam,* id est in ignem existentem in humido aereo; et *carbonem,* id est in ignem existentem in sicco terrestri; qui tamen ignes omnes sunt ejusdem speciei, cum omnes habeant caliditatem et siccitatem in summo. — Ceterum ignis in concavo lunæ existens concurrit ad mixtionem naturaliter et non violenter (ut dictum est supra q. 42, a. 1). Propterea vero ibi non lucet (sicut nec quando est in aliqua materia aliena, ut cum est in materia opaca terrestri, ut in sulfure; similiter etiam quando ex aliquo fumo crasso ejus claritas offuscatur), quia lucere non convenit igni secundum quemlibet modum existendi, sed quando ita existit in corpore, ut in eo sit congregatio partium diaphani; tunc enim emittit radios, et lucet, ut dicunt Avicenna (6. *Natural.* p. 3, c. 1, 3, 4 et 5) et Commentator (*de Substantia Orbis* c. 2). Propterea vero ignis prædictus, licet sit activior ceteris elementis, illa non corrumpet, quia — cum ita sint contraria elementa in mundo sicut contrariæ qualitates in mixto — sicut hæ in mixto regulantur et conservantur, ne se invicem corrumpant per formam substantialem (quæ est impressio corporis cœlestis), ita contraria elementa non se invicem corrumpunt, nec consequenter ignis existens in concavo lunæ corrumpit reliqua tria elementa, quia conservatur per virtutem corporis cœlestis, a quo actiones eorum regulantur. — 4. *Sent.* dist. 47, q. 2, a. 1, sol. 2 et ad 1; *Tabula Aurea* voce « ignis » n. 2 et 5; *de Malo* q. 5, a. 5, ad 6, 12 et 13.

Ad septimum dicendum, quod omnia mixta naturalia quiescunt in terra. Cujus signum est, quod omnia mixta sunt composita ex terra, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 49; c. 8). Et ideo, si quæ sunt in igne vel aere, sunt mixta imperfecta, quæ non distinguuntur essentialiter ab elementis, ut de vapore et aqua dicit Philosophus 1. *Meteorol.* c. 4 (3). — 2. *de Generat.* l. 8.

Ad octavum dicendum, quod aqua non est sapida ex se, sed fit talis a corpore saporoso; non tamen sic intense, sicut est ipsum corpus; nam debilitatur sapor per admixtionem aquæ. — 2. *de Anima* l. 21.

Ad nonum dicendum, quod qualitates motivæ sunt quatuor; nam alia est levitas simpliciter, alia secundum quid, et similiter dicitur de gravitate; ut probat Philosophus 4. *de Cœlo* (*text.* 26; c. 4). — 4. *de Cœlo* l. 3.

Ad decimum dicendum, quod albedo et nigredo non sunt propriæ qualitates elementorum, sed utitur illis Aristoteles gratia exempli. Parum enim curavit de exemplis. Unde dicit Commentator (2. *de Anima text.* 67), quod in exemplo non intenditur verificatio, sed tantum manifestatio. — 2. *de Generat.* l. 6.

QUÆST. XLIII — PARS ALTERA

DE QUIDDITATE ELEMENTORUM.

Deinde considerandum est de quidditate seu essentia elementorum.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR DUO:

1. Utrum recte sit assignata definitio elementi.
2. Utrum qualitates sive activæ sive motivæ sint formæ substantiales elementorum.

ARTICULUS I

UTRUM RECTE SIT ASSIGNATA DEFINITIO ELEMENTI.

Videtur quod non sit recte assignata definitio elementi, quod sit « id ex quo aliquid componitur primo inexistente, indivisibili specie in aliam speciem ».

1. Cœlum enim inter elementa numeratur a Philosopho 1. *de Cœlo* (*text.* 91; c. 8); sed cœlum non inexistit ulli rei, ut patet: ergo male definitur elementum « ex quo inexistente aliquid componitur ». — 1. *de Cœlo* l. 18.

2. Præterea, simplicia corpora maxime dicuntur elementa, ut patet ex Philosopho 3. *de Cœlo* (*text.* 31; c. 3); sed ex illis non componitur res primo, quia illa sunt resolubilia in materiam et formam, ex quibus constant, cum sint corpora naturalia, ut patet ex 3. *de Cœlo* (*text.* 1; c. 1): ergo male definitur elementum, quod sit ex quo primo inexistenti. — 3. *de Cœlo* l. 8 et 1.

3. Præterea, dicit Philosophus (12. *Metaphys. text.* 23; c. 2), quod, quia præter causas intrinsecas sunt etiam aliæ extrinsecæ, ideo principium et elementum inter se differunt; quod principium proprie dicitur de causa efficiente extrinseca rei, elementum vero dicitur de causis intrinsecis; at hæ sunt materia et forma, ut patet ex eodem, 2. *Phys.* (*text.* 12 sqq.; c. 1), quæ non sunt species, sed principia speciei, ut dictum est (in Logica q. 3, a. 2, c.; a. 4, c.): ergo male definitur elementum « quod sit indivisibile specie in aliam speciem ». — 12. *Metaphys.* l. 4 (3).

4. Præterea, Philosophus 3. *Metaphys.* (*text.* 10; l. 2, c. 2) vocat genera elementa; sed genera non insunt rebus illas componentia tamquam partes (nam ut dicitur *ibidem,* non est eadem ratio definitiva, quæ datur per genera, et quæ datur per partes, ex quibus aliquid componitur): ergo elementum male definitur, quod sit « id ex quo inexistente ». — 3. *Metaphys.* l. 8.

Sed contra: Philosophus 5. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 4, c. 3) definit elementum, quod sit « id ex quo aliquid componitur primo inexistente, indivisibili specie in aliam speciem »; et 3. *de Cœlo* (*text.* 31; c. 3) definit idem, quod sit « id corporeum, in quod alia dividuntur, quod inest potentia au actu, ipsum autem est indivisibile in divert sa specie ». — 5. *Metaphys.* l. 4 (3); 3. *de Cœlo* l. 8.

RESPONDEO DICENDUM, quod *elementum* dupliciter sumi potest: — *uno modo, proprie.* Et sic de ratione ejus sunt quatuor: *primum* est, ut sit « causa sicut ex quo »; per quod patet, quod elementum ponitur in genere causæ materialis. *Secundum* est, quod sit « principium ex quo » aliquid fiat « primo »; cuprum enim est ex quo fit statua, non tamen est elementum, quia habet aliquam aliam materiam, ex qua fit. *Tertium* est, quod sit « intrinsecum et inexistens »; per quod differt elementum ab omni eo, ex quo fit aliquid sicut ex transeunte, sive sit privatio sive contrarium sive materia privationi et contrarietati subjecta, quæ est materia transiens (ut cum dicimus, quod homo musicus fit ex homine non musico, vel musicum ex non musico); elementa enim oportet manere in his, quorum sunt elementa. *Quartum* est, quod habeat « aliquam speciem, quæ non dividitur in diversas species »; per quod differt elementum a materia prima, quæ nullam speciem habet, et ab omnibus materiis, quæ in diversas species resolvi possunt, sicut san-

guis et hujusmodi. — Et hæc quatuor designantur in descriptione elementi a Philosopho allata. Cum enim dicitur, quod elementum est « *ex quo* » aliquid componitur, designatur primum requisitum ad rationem elementi; cum dicitur « primo », designatur secundum; cum additur « inexistente », designatur tertium; cum demum additur « indivisibili specie in aliam speciem », designatur quartum. — 5. *Metaphys.* l. 4.

Quæ quatuor esse de ratione elementi, ex hoc patet, quod in quatuor utimur nomine elementi, quibus prædicta quatuor conveniunt. Dicimus enim, *primo, ipsas litteras* esse elementa vocis, quia ex eis omnis vox componitur primo: quod ex hoc patet, quia omnes voces in litteras resolvuntur sicut in ultima (quod enim est ultimum in resolutione, est primum in compositione; litteræ autem ulterius non resolvuntur in alias voces specie diversas. — *Secundo, prima quatuor corpora* dicimus elementa; et merito: quia illa dicuntur esse corporum elementa, in quæ ultimo resolvuntur omnia corpora mixta, et per consequens ea sunt, ex quibus primo componuntur hujusmodi corpora; ipsa autem corpora, quæ elementa dicuntur, non dividuntur in alia corpora specie differentia, sed in partes consimiles, sicut quælibet pars aquæ est aqua. — *Tertio,* utimur nomine elementi in *demonstrationibus* omnibus; illæ enim demonstrationes, quæ constant ex tribus terminis tantum, dicuntur esse elementa aliarum; nam ex his componuntur aliæ demonstrationes, et in ea resolvuntur. Secunda enim demonstratio accipit pro principio conclusionem primæ demonstrationis; — inter cujus terminos intelligitur medium, quod fuit primæ demonstrationis principium; et sic secunda demonstratio erit ex quatuor terminis (prima ex tribus tantum), tertia vero ex quinque, quarta ex sex; et sic quælibet demonstratio unum terminum includit, et primæ demonstrationes in postremis includuntur. — *Postremo,* transumptive nomen elementi usurpatur ad aliquibus etiam ad significandum aliquid, quod est *unum et parvum et ad multa utile.* Ex hoc enim quod elementum est indivisibile in diversas species, acceperunt quod sit unum; ex eo vero quod est primum, acceperunt quod sit simplex; ex eo vero quod ex elementis alia componuntur, acceperunt quod sit utile ad multa. — Unde dixerunt elementi nomen competere maxime *universalibus* (nam universale est unum secundum rationem; et est simplex, quia ejus definitio non componitur ex diversis; et est in multis et sic est ad multa utile, sive sit in omnibus, sicut unum et ens, sive in pluribus, sicut alia genera); et similiter *puncto* et *unitati,* quia utrumque eorum est unum simplex, et ad multa utile. Sed in hoc decepti sunt; nam de ratione elementi est, quod sit materia ejus, quod ex illo componitur; at nec universalia sunt materia, ex quibus componuntur particularia, sed prædicant eorum substantiam; nec punctus est materia linearum, nam linea non componitur ex punctis.

Alio modo potest sumi elementum *improprie,* pro eo cui aliqua prædictarum conditionum quomodocunque, licet non omnes, conveniunt. Et hoc modo sumitur aliquando pro *sola materia,* quia ex illa primo componuntur corpora omnia, et in illam ultimo resolvuntur; — et hoc modo sumitur a Philosopho 7. *Metaphys. text.* ult. (l. 6, c. 17), ubi negat formam seu naturam esse elementum; secus vero id quod habet rationem materiæ. (7. *Metaphys.* l. ult.). — Aliquando vero sumitur pro *generibus,* quæ dicuntur elementa specierum, quia genera non habent rationes divisibiles in alias (nam genus non componitur ex genere et differentia sicut species); — et hoc modo sumitur a Philosopho elementum 3. *Metaphys. text.* 10; l. 2, c. 2. (3. *Metaphys.* l. 8.) — Postremo sumitur aliquando pro *cœlo,* quia cœlum venit in compositionem universi, quasi pars quædam ipsius.

Unde sequitur, quod elementum ejusque definitio proprie tantum corporibus simplicibus competit; secus vero aliis, et in particulari materiæ primæ. Nam licet hæc possit dici elementum simpliciter; non tamen est elementum corporale, cujusmodi est elementum proprie dictum, quod proinde

a Philosopho 3. *de Cœlo* (*text.* 31; c. 3) definitur, quod sit « id corporeum, in quod alia dividuntur, quod inest potentia aut actu »; nam materia secundum se considerata est absque omni forma. — 3. *de Cœlo* l. 8; 1. *de Cœlo* l. 18.

Et ex his patet *ad objecta.*

ARTICULUS II

UTRUM QUALITATES SIVE ACTIVÆ SIVE MOTIVÆ ELEMENTORUM SINT FORMÆ SUBSTANTIALES ILLORUM.

Videtur quod qualitates *motivæ* sint formæ substantiales elementorum.

1. Dicit enim Pholosophus (3. *de Cœlo text.* 77; c. 8), quod propriissimæ differentiæ elementorum sunt virtutes eorum, puta gravitas et levitas, ut patet ex 4. *de Cœlo* (*text.* 1 sqq.); sed propriissimæ differentiæ maxime sumuntur a forma substantiali, ut dictum est (in Logica q. 3, a. 4, c.): ergo qualitates motivæ sunt formæ substantiales elementorum. — 3. *de Cœlo* l. ult.; 4. *de Cœlo* l. 1.

2. Præterea, cuilibet corpori debetur locus secundum exigentiam suæ formæ; sed cuilibet elemento convenit locus juxta propriam gravitatem vel levitatem, quam habet: ergo gravitas et levitas sunt formæ substantiales elementorum. — 2. *Sent.* dist. 14, q. un., a. 5, arg. 2.

Videtur quod qualitates *activæ* sint formæ substantiales elementorum.

3. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 18; c. 3), quod terra et ignis differunt his differentiis, scilitet calido et frigido; oportet autem hoc intelligi de differentiis substantialibus (alioquin non pertinerent ad generationem et corruptionem, sed magis ad alterationem); principia autem differentiarum substantialium, quæ sunt constitutivæ specierum, oportet esse formas substantiales, quæ sunt specificæ; ergo calor et ignis sunt formæ substantiales ignis et terræ. — 1. *de Generat.* l. 8.

4. Præterea, Philosophus 2. *de Generat. text.* 8; c. 2) qualitates activas vocat principia formalia elementorum; sed principium formale compositi substantialis, cujusmodi est corpus elementare, est forma substantialis: ergo qualitates activæ sunt formæ substantiales elementorum. — 2. *de Generat.* l. 2.

5. Præterea, ignis definitur a Philosopho per calorem 2. *de Generat.* (*text.* 21; c. 3), ubi dicit, quod ignis est superabundantia caliditatis; sed definitio datur per essentialia, cum sit oratio explicans *quod quid* seu essentiam rei: ergo calor est de essentia, et per consequens forma substantialis ignis.—2. *de Generat.* l. 3; 8. *Metaphys.* l. 2.

6. Præterea, cum ignis producit ignem, principium talis productionis non est forma accidentalis, quia alioqui forma accidentalis ageret ultra vires; sed ignis non agit ut ignis, sed ut calidus, sicut et cetera elementa, ut dicit Philosophus *de Sensu et Sensibili* (c. 4.): ergo calor et reliquæ qualitates activæ sunt formæ substantiales elementorum. — *de Sensu et Sensibili* l. 10.

Sed contra est: 1. quod gravitas et levitas consequuntur calorem et frigus, ut dicitur 1. *de Generat* (*text.* 65; c. 8) et 4. *de Cœlo* (*text.* 36; c. 5); sed forma substantialis est illa, quam consequuntur omnes propriæ passiones rei — unde definitio data per materiam et formam dicitur essentialis, quia includit principia omnium proprietatum rei, ut dictum est (in Logica q. 26, a. 2 et q. 30, a. 2), cum sint causæ intrinsecæ rei —: ergo gravitas et levitas non sunt formæ substantiales elementorum. —1. *de Generat.* l. 21 et 22; 8. *Metaphys.* l. 2.

2. Præterea, 3. *Metaphys.* (*text.* 17; l. 2, c. 5) dicit Philosophus, quod in elementis calor et frigus, humor et siccitas non sunt formæ substantiales illorum; et 1. *de Generat.* (*text.* 84; c. 10), quod in mixto non manent elementa secundum formas substantiales, sed virtute — quia salvantur virtutes eorum, puta calor, frigus et reliquæ qualitates, ut dictum est (supra q. 42, a. 2, et 5) —: ergo qualitates activæ non sunt formæ substantiales elementorum. — 3. *Metaphys.* l. 13; 1. *de Generat.* l. 24.

RESPONDEO DICENDUM, quod impossibile

est qualitates sive activas sive motivas elementorum esse formas substantiales illorum. Quod probatur, *primo,* quia substantia nec suscipit magis et minus, nec habet contrarium, et propterea ad illam non est motus, ut docet Philosophus 5. *Phys.* (*text.* 10; c. 2); — et si habet contrarium, habet ratione qualitatum, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 22 et 49; c. 3 et 8); — sed qualitates elementares suscipiunt magis et minus, et habent contrarium, ut dicit Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 65 et 66; c. 8). — 5. *Phys.* l. 3; 1. *de Generat.* l. 8 et 22; 2. *de Generat.* l. 3 et 8.

Secundo, non est possibile, quod idem in uno sit accidens et in alio forma substantialis, quia quod vere est, nulli accidit, ut dicitur 1. *Phys.* (*text.* 27; c. 3), nisi æquivoce dicatur; calidum autem et frigidum in aliis corporibus sunt accidentia, de quibus tamen univoce dicuntur cum elementis, ex quorum mixtione in eis hujusmodi qualitates inveniuntur: non ergo potest esse, quod calidum et frigidum in elementis sint formæ substantiales.

Tertio, quia nulla forma substantialis est sensu perceptibilis, sed solum intellectu, cujus objectum est *quod quid est,* ut dicitur in 3. *de Anima* (*text.* 9 sqq.; l. 3, c. 4); formæ autem, quæ sunt sensu perceptibiles, sunt qualitates speciei, quæ ob id dicuntur passibiles, quia sensibus inferunt passiones, ut dicitur in *Prædicam.* cap. de qualitate, c. 9 (8): cum igitur calidum ignis, et frigidum terræ vel aquæ sint sensu perceptibilia, non possunt esse formæ substantiales.

Postremo, quia inde sequerentur plura absurda: nimirum ad substantiam esse motum, contra Philosophum 5. *Phys.* (*text.* 10, 11 et 18; c. 2), ex quo tamen (*ibidem*) datur motus ad qualitates activas; — *præterea,* non distingui generationem simpliciter a generatione secundum quid, seu ab alteratione, contra Philosophum 2. *de Generat.* (*text.* 31; c. 5); — *item,* substantiam esse per se sensibilem, contra Philosophum 2. *de Anima* (*text.* 65; c. 6): namcalor et frigus, cum sint qualitates tangibiles, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 7 et 8; c. 2), sunt per se sensibiles; — *demum* materiam esse subjectum motus proprie dicti, contra Philosophum 5. *Phys.* (*text.* 8; c. 1.) et 2. *de Generat.* (*text.* 55; c. 9); nam materia est subjectum formæ substantialis, ac proinde esset subjectum caloris et reliquarum qualitatum activarum, et per consequens calefactionis et frigefactionis, quæ tamen sunt motus secundum Philosophum (5. *Phys.* l. c.). — Unde manifestum est impossibile esse, quod qualitates sive activæ sive motivæ sint formæ substantiales elementorum. — 5. *Phys.* l. 2, 3, 4; 2. *de Generat.* l. 2, 5, 9; 2. *de Anima* l. 13. — *de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *Sent.* dist. 14, q. un., a. 5, ad 2.

Ad primum ergo dicendum, quod qualitates motivæ dicuntur propriissimæ differentiæ elementorum, quia cum sint ignotæ formæ substantiales elementorum, per illas optime potest cognosci differentia elementorum, secundum quod determinatur illis situs in universo, nam hic determinatur illis ex gravitate et levitate. — 1. *de Cœlo* in procemio; 1. *de Generat.* l. 2.

Ad secundum dicendum, quod sicut calor et frigus non sunt formæ substantiales elementorum, ita nec gravitas et levitas, quia non possent esse aliis corporibus accidentales. Unde sicut substantia non est principium alterationis nisi mediante calore vel frigore, ita nec est principium motus et quietis localis nisi mediante gravitate et levitate; et ideo locus debetur elemento primo ratione suæ formæ substantialis, secundario ratione qualitatum. — 2. *Sent.* dist. 14, q. un., a. 5, ad 2.

Ad tertium dicendum, quod (sicut dictum est, et habetur ex 8. *Metaphys.*) differentiæ substantiales, quia sunt ignotæ, per differentias accidentales manifestantur, et ideo multoties utimur differentiis accidentalibus loco substantialium; et hoc modo Philosophus (l. c.) dicit calidum et frigidum esse formas substantiales ignis et terræ. Calidum enim et frigidum, cum sint propriæ passiones horum corporum, sunt proprii effectus formarum substantialium

eorundem; et ideo sicut aliæ causæ intelligibiles innotescunt per effectus sensibiles, ita ex perfectione calidi et imperfectione frigidi perpendimus, quod forma substantialis ignis est perfectior quam forma substantialis terræ. Omnes enim formæ substantiales differunt secundum magis et minus perfectum; unde in 8. *Metaphys.* (*text.* 10; l. 7, c. 3) dicitur, quod species rerum sunt sicut numeri, quorum species variantur secundum additionem et subtractionem. — 1. *de Generat.* l. 8.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus l. c. inquirit principia corporum sensibilium, in quantum sensibilia sunt, ut ipse dicit in littera. Si autem dicatur, quod velit inquirere principia formalia substantialia, tunc dicendum est, quod, quia formæ substantiales sunt ignotæ, ut dictum est (quia sunt insensibiles), ideo per istas qualitates, quæ sunt immediata principia transmutationis substantialis, dat intelligere ipsa principia formalia substantialia. — 2. *de Generat.* l. 2.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus l. c. non definit ignem, sed tantum explicavit, quid senserit Empedocles de igne nostrate, quidque per illum intellexerit, quod potest esse descriptio. — 2. *de Generat.* l. 3.

Ad sextum dicendum, quod calor et frigus, quatenus instrumenta formarum substantialium, possunt agere ad productionem formæ substantialis, ut dictum est (supra in Physica q. 9, a. 4, in c. et ad 4; cf. in Logica q. 10, a. 3. ad quartam quæst.). — *de Sensu et Sensibili* l. 10.

QUÆSTIO XLIV

DE QUANTITATE ELEMENTORUM.

Deinde considerandum est de quantitate elementorum.

CIRCA QUAM QUÆRITUR:

Utrum elementa habeant terminos magnitudinis et parvitatis.

ARTICULUS

UTRUM ELEMENTA HABEANT TERMINOS MAGNITUDINIS ET PARVITATIS.

Videtur quod non habeant elementa terminos magnitudinis et parvitatis.

1. Dicit enim Philosophus (3. *Phys.* *text.* 69; c. 7; et 5. *Metaphys.* *text.* 18; l. 4, c. 13), quod continuum est divisibile in infinitum in partes, quarum quælibet nata est esse hoc aliquid; sed elementum quodlibet est quoddam continuum, cum sit quoddam quantum: ergo elementa non sunt determinata quoad parvitatem. — 3. *Phys.* l. 12; 5. *Metaphys.* l. 15.

2. Præterea, dicit Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 6), quod oportet qualitates sensibiles in infinitum dividi, alioqui dabitur corpus minimum transcendens divisionem sensibilium qualitatum, nullam habens sensibilem qualitatem; ergo dicendum est, quod elementa, cum sint corpora, sint divisibilia in infinitum, et consequenter non habeant terminum parvitatis. — *de Sensu et Sensibili* l. 15.

3. Præterea, dicit Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 6), quod si minimum aquæ dividatur, corrumpetur ab ambiente; unde si in vacuo ponatur, ubi non est ambiens, non corrumpetur; ergo tunc poterit aqua dividi in infinitum, et sic non habebit terminum parvitatis. — *Ibid.*

4. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Anima text.* 41; c. 4), quod ignis augmentum in infinitum est, quousque fuerit combustibile; ergo ignis non habet terminum magnitudinis; sed eadem est ratio aliorum elementorum: ergo elementa non habent terminum magnitudinis. — 2. *de Anima* l. 8.

5. Præterea, si igni apponatur combustibile, hoc convertetur in illud, et remanebit ignis idem numero, ut dictum est (supra q. 38, a. 4): quia ignis potest nutriri et conservari, nutritur autem et conservatur per continuam appositionem combustibilis: ergo ignis non habet terminum magnitudinis; nam si haberet, non posset nutriri et conservari.

Sed contra est: 1. quod Philosophus li-

bro *de Sensu et Sensibili* (c. 6) dicit, quod datur minimum visibile, ita ut non possit dividi in infinitum, sicut nec ipsum sentire; et quod alioqui si dividatur, resolvetur in continens; sed elementa, præsertim ignis, aqua et terra visibilia sunt: ergo elementa habent terminos magnitudinis et parvitatis. — *de Sensu et Sensibili* l. 15.

2. Præterea, dicit Philosophus 2. *de Anima* (*text*. 41; c. 4), quod omnium natura constantium terminus est et ratio magnitudinis et augmenti; sed elementa constant natura, ut patet ex Philosopho 2. *Phys.* (*text.* 1 et 4; c. 1): ergo elementa habent terminum magnitudinis et parvitatis. — 2. *Phys.* l. 1.

3. Præterea, dicit Philosophus 1. *Phys.* (*text.* 36, c, 4), quod tam animal et planta quam quælibet pars ejus habet determinatam quantitatem quoad magnitudinem et parvitatem, eo quod in corpore naturali invenitur forma naturalis, quæ requirit determinatam quantitatem, sicut et alia accidentia; sed hæc ratio militat in omnibus elementis, nam etiam in illis est forma naturalis: ergo et in illis reperitur determinata quantitas quoad magnitudinem et parvitatem. — 1. *Phys.* l. 9.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod elementa habent terminum magnitudinis et parvitatis. Et ratio hujus est, quia omne corpus naturale habet determinatam formam et speciem, sicut et virtutem. Cum igitur ad formam naturalem substantialem consequantur accidentia, necesse est quod ad determinatam formam consequantur determinata accidentia, inter quæ est quantitas; unde omne corpus naturale habet determinatam quantitatem, et in majus et in minus, et per consequens et quodlibet elementum. — Quod etiam ex eo confirmari potest, quod in qualibet specie est terminus quidam rarefactionis et condensationis, ultra quem species salvari non potest; nam ultima raritas, ad quam materia aliqua quanta determinata potest pervenire est secundum quod stat sub forma ignis, ut docet Commentator 4. *Phys.* (*text.* 72). Unde pugillus aquæ posset tantum rarefieri, quod jam non esset aqua nec vapor, sed aer vel ignis; et pars materiæ sub forma ignis existens non potest amplius rarefieri, ita ut accipiat majorem quantitatem et dimensionem; alioqui esset in potentia ad quamlibet quantitatem imaginabilem, quod est falsum. Cum enim quantitates determinatæ et omnia alia accidentia secundum exigentiam formæ recipiant materiam (eo quod subjecta materia cum forma, est causa eorum quæ insunt, ut dicitur 1. *Phys. text.* 80; c. 9); oportet quod materia prima ad nullam quantitatem sit in potentia, nisi quæ competat formæ naturali, quæ in materia esse potest. Materia vero prima non est in potentia ad alias formas, nisi ad illas, quæ sunt in rerum natura, vel per principia naturalia educi possunt. Si enim esset aliqua potentia passiva in materia, cui non responderet aliqua potentia activa in rerum natura, illa potentia passiva esset superflua, ut dicit Commentator 1. *Phys.* (*text.* 81).

Et ideo materia prima *secundum se accepta* non est receptibilis majoris quantitatis quam quantitatis mundi; propter quod 3. *Phys.* (*text.* 69; c. 7) dicitur, quod non est possibile magnitudinem augeri in infinitum, loquendo naturaliter. Materia vero ut est *in re determinata* (puta in pugillo aeris vel aquæ), non est in potentia ad totam quantitatem mundi, sed usque ad determinatum quid, quantum per rarefactionem potest consequi. Et hoc non excedit raritatem ignis (quia nulla raritas potest esse major); et ideo materia pugilli aeris in ordine ad formam ignis habet determinatum terminum magnitudinis. Est enim *raritas* vel parum de materia sub magnis dimensionibus, et *densitas* e contra; vel certe est qualitas connotans multam quantitatem in parva materia, e contra densitas. Et ideo materia sub forma existens est determinata quoad maximum et minimum, quia est determinata ad certam raritatem et densitatem, qua major dari non potest. Unde manifestum est, quod elementa habent terminum magnitudinis et parvitatis. — 1a, q. 7, a. 3, c.; 2. *Sent.* dist. 30, q. 2,

a. 1 et 2; *de Sensu et Sensibili* l. 15; 1. *Phys.* l. 15 et 9; 2. *de Anima* l. 8; *de Pot.* q. 4, a. 1, ad 5; 2. *Sent.* dist. 14, q. 1, a. 1, ad 4; *Opusc.* 42, c. 18 (al. 39, c. 7).

Ad primum ergo dicendum, quod hoc distinguitur corpus *mathematicum* (seu corpus consideratum sub dimensione quantitatis) et *naturale* (seu idem, sed consideratum secundum aliquam determinatam speciem seu formam et virtutem), quod illud est divisibile in infinitum, hoc vero non. Et ratio est, quia in corpore mathematico non consideratur nisi quantitas, in qua nihil invenitur divisioni in infinitum repugnans; sed in corpore naturali consideratur forma naturalis, quæ requirit determinatam quantitatem (sicut et alia accidentia) tam in plus quam in minus. Et ideo non potest in infinitum dividi, sed est invenire minimam carnem et minimam aquam, ut dicitur 1. *Phys.* (*text.* 36; c. 4); quæ si divideretur ulterius, non esset aqua vel caro; et ratio est, quia quando jam ad minimum aqua vel caro deducitur, statim propter debilitatem virtutis convertitur in aliud. — 1. *Phys.* l. 9; 2. *Sent.* dist. 30, q. 2, a. 2, in c.; *de Sensu et Sensibili* l. 15.

Ad secundum dicendum, quod Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 6) movet quæstionem hanc, utrum qualitates sensibiles, ut color, sapor et hujusmodi, in infinitum dividantur. Et erat ratio dubitandi, quia sunt in corpore tamquam in subjecto; corpus autem omne in infinitum dividitur, cum hoc sit de ratione continui. Et primo argumentatur pro parte *negativa:* quia cum unaquæque prædictarum sensibilium qualitatum sit nata agere in sensum, ipsumque movere; si illæ in infinitum dividerentur, etiam ipse sensus seu ipsum sentire in infinitum divideretur (secundum quod moveri dividitur in infinitum secundum divisionem magnitudinis, secundum quam aliquid movetur); et ita sequeretur, quod sicut id, quod movetur, pertransit quamlibet magnitudinem, ita sentiens sentiret omnem magnitudinem quantumcumque parvam, et sic omnis magnitudo esset sensibilis, quod tamen est inconveniens.

Deinde argumentatur duabus rationibus pro parte *affirmativa*. Quarum *prior* allata est in argumento. *Posteriore* vero solvit quæstionem dicens, quod si spectetur *divisio formalis* sensibilium qualitatum, hæ non possunt dividi in infinitum: quia si est devenire ad ultimum ex parte utriusque extremi, necesse est ea, quæ in medio sunt, esse finita, ut probatum est in 1. *Poster.* (*text.* 34; c. 19); manifestum est autem, quod in quolibet genere sensibilium est quædam contrarietas, quæ est maxima distantia, et ideo contraria oportet esse ultima (sicut in colore album et nigrum, in sapore dulce et amarum, et in aliis similiter): unde relinquitur, quod species mediæ sint finitæ.

Si vero spectetur *divisio quantitativa,* cum hæ qualitates sint in continuo sicut in subjecto (secundum cujus divisionem per accidens dividuntur), sicut in continuo aliud est in actu (sicut pars separata) et aliud in potentia (scilicet pars in continuo existens non separata); ita etiam in his qualitatibus, quæ sunt divisibiles per accidens, pars *separata* est actu existens, unde potest sentiri; pars autem *indivisa* est in potentia, et ideo non sentitur in actu. Et per consequens *partes in potentia* non sunt in infinitum sensibiles, quia licet superveniat visus, tamen aliqua pars ejus minima (puta decima-millesima) latet visum (sicut similiter quamvis totus cantus continuus audiatur, tamen auditum aliquid latet parvum de cantu, puta diesis, quod est minimum in melodia, quasi distantia qædam toni et semitoni; hujusmodi autem distantia media inter ultima latet). Unde non procedit visus usque ad minimas partes, quia sic sentire divideretur in infinitum, quod supra Philosophus dimiserat pro inconvenienti. — Similiter et *partes separatæ* non sunt in infinitum divisibiles et sensibiles: — *tum ex parte ipsarum partium:* quia si partes in parvitate superabundantes separantur a toto, non poterunt permanere propter parvitatem virtutis conservantis, quia virtus corporalis dividitur secundum divisionem magnitudinis, ut pa-

et in 7. *Phys.* (*text.* 36; c. 5), et ideo minima separata convertuntur in continens, puta aerem vel aquam (sicut patet de aliquo liquore saporoso, qui infunditur mari): — *tum ex parte sensus:* quia quanto virtus sensitiva est excellentior, tanto minorem immutationem organi a sensibili percipit. Manifestum est autem, quod quanto minus est sensibile, tanto majorem immutationem facit organi, et ideo indiget excellenti virtute sensus ad hoc, quod sentiatur in actu. Manifestum est autem, quod potentia sensitiva non crescit in infinitum, sicut nec aliæ virtutes naturales. Unde necesse est quod passibiles qualitates quædam lateant sensum, et per consequens quod actu non sentiantur. — *de Sensu et Sensibili* l. 15.

Ad tertium dicendum, quod sicut dari potest minimum ignis ob rationes dictas, ita et minimum aquæ, et neutrum dividetur in vacuo, quia natura non potest annihilare sicut nec creare; tunc autem annihilaretur, quia tunc non daretur ambiens, in quod minimum aquæ converteretur. — *Opusc.* 42, c. 18 (al. 39, c. 7); *de Pot.* q. 3, a. 4.

Ad quartum dicendum, quod ignis augmentum abit in infinitum, si loquamur de igne uno per aggregationem, secus vero de igne uno per unitatem materiæ et formæ particularis. Cum enim pugillus aeris fit ignis — quia materia aeris, ut dictum est (in c.), habet potentiam ad determinatam quantitatem et raritatem, qualis convenit formæ ignis —, necessario debet dari maximus ignis, ita ut forma ignis adveniens materiæ aeris non nisi tantam magnitudinem requirat. Verum ignis *improprie* nutritur. Nam id *proprie* nutriri dicimus, quod in seipso aliquid recipit ad sui ipsius conservationem. Quod in igne licet videatur accidere, non tamen accidit: quia cum igne accenso aliqua materia combustibilis additur, in illa materia nova combustibili novus ignis generatur, ut dicit Philosophus 2. *Meteorol.* c. 2, et *de Juvent.* c. 3 (5); non autem ita, quod illud combustibile additum cedat in conservationem ignis in alia materia prius accensa; puta, si aliquod lignum de novo ignitur, per hanc ignitionem non conservatur ignitio alterius ligni prius igniti. Totus enim ignis, qui est ex congregatione multorum ignitorum, non est unus simpliciter, sed videtur unus aggregatione, sicut acervus lapidum est unus. Et propter talem unitatem est ibi quædam similitudo nutritionis; quæ proprie tantum animatis convenit, quia per alimentum conservatur vita in illa eadem parte, quæ prius fuit. Unde et proprie sola animata dicuntur augeri, quia quælibet pars eorum nutritur et augetur, quod non convenit rebus inanimatis, ut igni et similibus, quæ videntur per additionem crescere; non enim crescit id, quod fuit prius, sed ex additione alterius constituitur quoddam aliud totum majus. — Ideo ignis ex aggregatione unius potest in infinitum crescere, sicut et acervus lapidum; quia cum igni possit in infinitum combustibile apponi, ex igne præcedente et sequente generato fit major ignis in infinitum. — 2. *de Anima* l. 9.

Ad quintum dicendum, quod ignis præcedens non est idem numero cum igne facto ex lignis appositis et in ignem conversis, sed est distinctus numero, cum ex præcedenti et sequenti fiat alius unus numero per aggregationem, ut dictum est (ad arg. præced.); quamquam similitudo augmenti et nutrimenti præcipue apparet in igne, quia habet plus de forma quam alia elementa, et est potentior in virtute activa. Unde propter hoc, quod manifeste alia in se convertit, videtur nutriri et augeri.

QUÆSTIO XLV

DE QUALITATIBUS ACTIVIS.

Deinde considerandum est de qualitatibus activis.

CIRCA QUAS QUÆRUNTUR OCTO:

1. Utrum calor, frigus, humor et siccitas sint primæ qualitates.

2. Utrum prædictæ qualitates sint positivæ.
3. Utrum qualitates prædictæ sint omnes activæ.
4. Utrum qualitates activæ recte definiantur.
5. Utrum qualitates passivæ recte definiantur.
6. Utrum qualitates primæ sint tantum quatuor.
7. Utrum qualitates symbolæ elementorum sint ejusdem speciei.
8. Utrum elementa habeant utramque qualitatem in summo.

ARTICULUS I

UTRUM CALOR, FRIGUS, HUMOR ET SICCITAS SINT PRIMÆ QUALITATES.

Videtur quod calor, frigus, humor et siccitas non sint qualitates omnium primæ.

1. Dicit enim Philosophus 2. *de Generat.* (*text.*7 ; c. 2), quod quia visus est prior tactu, etiam objectum visus est prius objecto tactus ; sed prædictæ qualitates pertinent ad objectum tactus, lux vero et calor ad objectum visus, ut dicitur in 2. *de Anima* (*text.* 66 ; c. 7) : ergo qualitates prædictæ non sunt primæ. — 2. *de Generat.* l. 2 ; 2. *de Anima* l. 14.

2. Præterea, corpus cœleste cum sit simplicius elementis et per consequens illis prius, debent et ejus qualitates esse priores qualitatibus elementaribus ; sed prædictæ qualitates sunt elementorum, aliæ vero qualitates (ut figura, diaphaneitas, raritas et densitas) conveniunt etiam cœlo : ergo hæ, non illæ sunt primæ qualitates. — *Opusc.* 2, c. 9 (al. *Opusc.* 1, c. 8) ; 2. *de Cœlo* l. 14 ; 2. *de Anima* l. 14 et 15.

3. Præterea, dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 55 ; c. 7), quod omnium passionum principium est densitas et raritas : nam grave et leve, molle et durum, calidum et frigidum videntur esse densitates quædam et raritates ; sed illæ qualitates dicuntur primæ, quæ sunt principia aliarum omnium : ergo calor, frigus, humor et siccitas non sunt qualitates primæ. — 8. *Phys.* l. 14.

4. Præterea, dicit Philosophus (8. *Phys. text.* 56 et 57 ; c. 7 ; et 2. *de Generat. text.* 55 ; c. 10), quod motus localis est primus omnium motuum, atque adeo prior alteratione ; et ideo principium motus localis erit prius principio motus alterationis ; sed principium motus localis est gravitas et levitas, principium vero alterationis sunt dictæ qualitates : ergo. — 8. *Phys.* l. 14 ; 2. *de Generat.* l. 10.

5. Præterea, Philosophus prius agit de qualitatibus elementorum motivis, quam de activis ; nam de illis egit in lib. *de Cœlo ;* de his vero in lib. *de Gen. et Corr.*, qui consequuntur libros *de Cœlo ;* ergo qualitates motivæ sunt priores activis. — 1. *de Cœlo,* in procemio ; 3. *de Cœlo* l. 1.

6. Præterea, lux stellarum et virtutes illarum causant in inferioribus calorem et frigus : ergo calor et frigus non sunt qualitates omnium primæ. — 2. *de Generat.* l. 2.

7. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Cœlo text.* 18 ; c. 3 ; et 1. *Phys. text.* 48 ; c. 5), quod calor est prior frigore ; ergo frigus non est qualitas prima. — 2. *de Cœlo* l. 4 ; 1. *Phys.* l. 10.

8. Præterea, calor et frigus sunt qualitates activæ, humor et siccitas sunt qualitates passivæ ; sed qualitates activæ sunt priores passivis, nam activum naturaliter est prius passivo : ergo humor et siccitas non sunt qualitates primæ, cum supponant alias priores. — 1. *Phys.* l. 10.

Sed contra : 1. Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 10 ; c. 2) dicit, quod qualitates prædictæ sunt omnium primæ. — 2. *de Generat.* l. 2.

2. Præterea, qualitates prædictæ sunt propriæ elementorum, ut dicit Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 16 ; c. 3) : sed elementa, quippe simplicia, sunt inter corpora inferiora omnium prima ; ergo et qualitates prædictæ erunt primæ inter qualitates omnes corporibus sublunaribus convenientes. — 2. *de Generat.* l. 3.

Respondeo dicendum, quod calor, frigus, humor et siccitas sunt inter qualitates tangibiles omnium primæ. Cujus ratio est, quia ad illas omnes aliæ reducuntur, nec ipsæ reducuntur ad alias, nec ad se invicem. Et *primum* quidem patet, quia omnes aliæ sunt ex his, ut patet discurrenti per ceteras qualitates : subtile enim et grossum, lubricum et aridum, durum et molle, grave et leve,

et aliæ differentiæ sunt ex prædictis. — *Subtile* enim est ex humido, ut patet ex ejus definitione. Humidum enim est ex eo, quod non bene terminatur termino proprio, sed bene terminatur termino alieno, et ideo bene repletivum est, quia sequitur undique tangens ipsum, eo quod fluit usque ad ipsum tangens. Subtile autem etiam repletivum est, eo quod subtilitate quodlibet minimum subintrat. Unde manifestum est, quod subtile est effectus humidi. Per oppositum autem *grossum* erit effectus sicci : grossum enim est, cujus partes fæculentæ non distinguntur, et excedit capacitatem ejus, quod natum est repleri. Similiter *lubricum* reducitur ad humidum, quia lubricum est humidum aliquid passum : cum enim humidum patitur commixtionem subtilis terrei et est unctuosum, tunc fit lubricum ; quia substantiale terreum sibi commixtum non sinit separari partes ejus (sicut apparet in oleo et aliis unctuosis). *Aridum* autem est, quod est perfecte siccum, non retinens nec subtile terreum nec etiam humidum unctuosum ; et ideo quæ coagulantur, calido primo humiditatem propriam extrahente, postea vero frigido faciente partes constare sibi, coagulantur. — Similiter *molle* est effectus humidi ; molle enim est, quod cedit tangenti ; differt tamen ab humido, quia humidum transmutat tangens, et ideo molle non est humidum, sed est effectus humidi. *Durum* autem reducitur ad siccum, sicut effectus ad suam causam ; durum enim est, quod tangenti non cedit, quia est coagulatum ; coagulatum autem est effectus sicci. — Similiter et *asperum* est effectus sicci, et *lene* humidi. Asperum enim est, quod habet siccitatem in superficie, quæ inæqualiter partes ejus constare facit. Lene autem in superficie habet humorem, qui æqualiter facit fluere partem ad partem. Gravitas vero et levitas consequuntur calorem et frigus, ut dictum est (q. 44, a. 2, in c. et ad 3) ; calor enim attenuat et rarefacit et consequenter facit levitatem ; contra vero frigus.

Quod vero prædictæ qualitates *non reducantur* ad alias (nec in pauciores nec in se invicem), probatur : quia calidum non est siccum, ita quod caliditas sit frigiditas quædam vel ejus effectus ; nec frigiditas est caliditas vel siccitas vel humiditas quædam ; nec humiditas est caliditas vel frigiditas ; nec frigiditas est siccitas ; nec calidum est frigidum, vel e converso, sicut sub causa ; nec etiam frigiditas et caliditas sunt sub humido et sicco, vel e converso. — Necesse est igitur has qualitates quatuor esse primas. — 2. *de Generat.* l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis visus sit uno modo prior tactu, quia forma et dignitate prior est omnibus sensibus, et ideo objectum visus prius est objecto tactus ; tamen qualitas, quæ est objectum visus, non est corporis tangibilis secundum quod est tangibile, etiam si contingat visum esse secundum naturam primum : prior enim forma est et dignitate et et fine omnibus sensibus. Et si est, ut dictum est, et objectum visus prius est objectis aliorum sensum : non tamen omne visibile, sed solum lumen vel lux, quia per ipsam movet cœlum materiam generabilium et corruptibilium ad omnem formam. Tactus autem subjecto prior est, quia substernitur omnibus sensibus, ut patet 2. *de Anima* (*text.* 16, 124 ; c. 2, 12) ; et contrarietates ipsius sunt causæ omnium contrarietatum. Et hoc patet, quia non sentimus secundum tactum nisi id, quod excellit secundum qualitates complexionatas medio tactus, quod est caro ; et illæ sunt calidum, frigidum, humidum et siccum, quarum nulla est in cœlo : et ideo cœlum secundum naturam non est sensibile tactu, sed solum elementa, in quibus sunt quatuor qualitates, ex quibus fit complexio et tactus. — 2. *de Generat.* l. 2.

Ad secundum dicendum, quod sermo est de qualitatibus primis corporum *sublunarium,* quæ tantum sunt qualitates tangibiles, et non omnes, sed aliquæ, puta prædictæ, ut dictum est (in c.). Figura vero non est qualitas per se tangibilis, cum numeretur a Philosopho (2. *de Anima text.* 64 ; c. 6) inter sensibilia communia. Præterea figura non est qualitas activa ; at qualitates primæ debent esse activæ, ut dicit Philosophus

(2. *de Generat. text.* 8; c. 2). Raritas autem et densitas sunt æquivoce dicta in cœlo et in corporibus sublunaribus (2. *Sent.* dist. 2, q. 2, a. 2, ad 5); sicut in corporibus cœlestibus non sunt qualitates tangibiles per modum, quo sunt in inferioribus corporibus, sed per modum eminentiorem, sicut in causa activa. Non enim ibi est calidum et frigidum, humidum vel siccum, sed virtus quæ est horum causativa. Et similiter ibi non est grave et leve, sed loco harum est ibi aptitudo ad motum circularem. Ita rarum et densum inveniuntur in corporibus cœlestibus, secundum quod ista sunt spissiora et magis commassata quam sphæræ eorum, non secundum differentiam contrarietatis, sed solum secundum additionem et diminutionem virtutis, et secundum majorem et minorem congregationem partium; cum tamen in inferioribus corporibus rarum et densum sint qualitates, et primæ, se tamen tenentes ex parte materiæ, non autem ex parte formæ. — 2. *de Generat.* l. 2; 2. *de Anima* l. 13; 2. *de Cœlo* l. 10.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus ibi loquitur secundum opinionem antiquorum, qui ponebant raritatem et densitatem principia omnium passionum et passibilium qualitatum, eo quod grave et leve, molle et durum, calidum et frigidum videntur consequi rarum et densum, et secundum ea distingui. — 8. *Phys.* l. 14.

Ad quartum dicendum, quod licet in diversis subjectis prior sit motus localis, non tamen in uno et eodem generabili, quia primo res generatur, postea alteratur et augetur, et demum habet motum secundum locum. — *Vel dic,* quod qualitates primæ debent esse activæ et passivæ ad invicem; nam elementa, quorum principia sunt prædictæ qualitates, miscentur et transmutantur ad invicem. At qualitates motivæ non sunt activæ et passivæ, ut patet ex ipsis nominibus; cum enim non sint nomina verbalia, non significant actionem vel passionem. — *Vel dic,* quod gravitas et levitas, quæ sunt qualitates mobilium, non possunt esse qualitates primæ, quia solum ordinantur ad ea, quæ sunt extranea rei, ad motum scilicet localem, per quem non acquiritur rei aliqua forma substantialis. Et ideo necesse est aliquas qualitates præcedere in re, quæ sint instrumenta generantis in acquisitione formæ substantialis. Hanc enim necesse est præcedere omnem motum localem ipsius, quia motus localis requirit quantitatem in mobili, et partem et partem. Forma autem substantialis omnem quantitatem præcedit; actio autem generantis in productione formæ substantialis est alteratio, cujus terminus est spoliatio materiæ a forma priori, et inductio novæ formæ. — 8. *Phys.* l. 14; 2. *de Generat.* l. 10; *Opusc.* 32, c. 1.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus prius egit de qualitatibus motivis quam de activis, quia prius egit de elementis secundum quod integrant universum, quam de iisdem secundum quod generantur et corrumpuntur; qualitates autem motivæ sunt illæ, ex quibus determinatur situs in universo, qualitates autem activæ sunt, quibus invicem transmutantur. — V. procem. in ll. *de Cœlo* et in ll. *de Generat.*

Ad sextum dicendum, quod qualitates stellarum (puta lux vel aliqua alia virtus earum), licet causarent in istis inferioribus aliquam qualitatem, non tamen ab eis patiuntur, quia earum substantia non communicat in materia cum illis; at vero qualitates primæ debent esse invicem activæ et passivæ, ut dictum est (ad quartum). — 2. *de Generat.* l. 2.

Ad septimum dicendum, quod calor dicitur prior frigore perfectione et dignitate; contraria enim se habent secundum pejus et melius, ut dicitur 1. *Phys.* (*text.* 55; c. 6). — 2. *de Cœlo* l. 4; 1. *Phys.* l. 10 et 11.

Ad octavum dicendum, quod calor, frigus, humor et siccitas dupliciter considerari possunt, vel secundum se vel in ordine ad mixtum; — primo modo omnes sunt qualitates primæ, et omnes sunt activæ et passivæ; secundo modo duæ sunt activæ (calor et frigus) et duæ sunt passivæ (humor et siccitas). — ll. citandis in corp. art. 3 sequentis.

ARTICULUS II

UTRUM CALOR, FRIGUS, HUMOR ET SICCITAS SINT QUALITATES POSITIVÆ.

Videtur quod non omnes qualitates prædictæ sint positivæ.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 18; c. 3; 2. *de Generat. text.* 32; c. 5; et 2. *de Cœlo text.* 18; c. 3), quod calor est prædicatum quoddam et species; sed frigiditas est privatio: ergo non omnes prædictæ qualitates sunt positivæ. — 1. *de Generat.* l. 8; 2. *de Generat.* l. 5; 2. *de Cœlo* l. 4.

2. Præterea, dicit Philosophus (1. *Phys. text.* 55; c. 6), quod contrariorum unum est forma, alterum privatio; sed calidum et frigidum, et similiter humidum et siccum sunt contraria: ergo idem quod prius. — 1. *Phys.* l. 11; 2. *de Cœlo* l. 4.

3. Præterea, dicit Philosophus, quod calor, frigus, humor et siccitas sunt contrariæ differentiæ, quibus inter se elementa differunt, ut dictum est (q. 43, art. unic.); sed contrarietas differentiarum, quæ est in omnibus generibus, attenditur secundum communem radicem contrarietatis, quæ est excellentia et defectus: ergo duæ harum debent dicere excellentiam, et aliæ duæ defectum et per consequens privationem, et sic non erunt quid positivum, cum privatio et defectus sint non entia. — 5. *Phys.* l. 3.

4. Præterea, in accessu tertianæ sentitur frigus, et tamen in tertiana nullus est humor frigidus, cum oriatur ex bili; ergo frigus fit solo recessu caloris. — *de Malo* q. 7, a. 1, c.

5. Præterea, aqua calefacta se restituit pristinæ frigiditati solum per absentiam calefacientis, ut patet experientia et dictum est (supra q. 9, a. 4, ad 9); ergo frigus tantum erit privatio et recessus caloris.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (2. *de Partibus Animal.* c. 2) dicit, quod frigus non est privatio, sed natura quædam.

2. Præterea, calor et frigus contrarie opponuntur, sed utrumque contrarium est aliqua natura; alioqui non essent in eodem genere, quia privatio et non ens non sunt in genere; ergo calor et frigus sunt qualitates positivæ. — 1. *de Generat.* l. 8.

Respondeo dicendum, quod calor et frigus, humor et siccitas sunt qualitates positivæ. Quod manifestum est: *primo,* quia qualitates prædictæ sunt sensibiles per se et tangibiles, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 7; c. 2.; et 2. *de Anima text.* 65; c. 6); quod autem est non ens, cujusmodi est privatio, ut dictum est, non est sensibile (nam omne sensibile per se cum immutet sensum et ratione suæ excellentiæ corrumpat animal, debet esse ens reale positivum; hujusmodi autem non est privatio, ut manifestum est): ergo qualitates prædictæ debent esse positivæ. — *Secundo,* elementa sunt invicem activa et passiva, cum invicem generentur et corrumpantur, ut docet Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 24; c. 4); sed non agunt et patiuntur nisi ratione prædictarum qualitatum, ut docet Philosophus *de Sensu et Sensibili* (c. 4) — nam forma substantialis non est immediatum principium actionis, ut dictum est (supra q. 9, a. 4) —: ergo qualitates prædictæ sunt quid positivum reale. — 2. *de Generat.* l. 2; 2. *de Anima* l. 13; *Tabula Aurea* voce « sensibile » n. 8 et 10; *de Sensu et Sensibili* l. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut dicitur in 10. *Metaphys.* (*text.* 9 et 15; l. 9, c. 3 et 4), oppositio privationis et habitus est principium oppositionis contrariorum; et ideo semper aliud contrariorum est cum defectu et privatione quadam respectu alterius. Dicitur ergo frigus privatio, non quia sit privatio pura sicut cæcum et nudum, sed quia est qualitas deficiens respectu caloris. — 10. *Metaphys.* l. 4 et 6. — Et ex his patet *ad secundum.*

Ad tertium dicendum, quod contrarietas differentiarum, quæ est in omnibus generibus, dicitur attendi secundum communem radicem contrarietatis, quæ est excellentia et defectus, quia omnes differentiæ dividentes aliquod genus, ita se habent, quod una earum est ut abundans, et alia ut defi-

ciens respectu alterius. Propter quod Aristoteles dicit in 8. *Metaphys.* (*text.* 10; l. 7, c. 3), quod definitiones rerum sunt sicut numeri, quorum species variantur per additionem et subtractionem unitatis. — 5. *Phys.* l. 3; 8. *Metaphys.* l. 3.

Ad quartum dicendum, quod febris tertiana vere quidem consistit in superabundantia choleræ, quam virtus naturæ superare non potest; sed cholera est humor frigidus, ut dicit Philosophus (*de Somno et Vigilia* c. 4, al. 3). — *de Malo* q. 7, a. 1, c.; *de Somno et Vigilia* l. 5.

Ad quintum dicendum, quod aqua calefacta se restituit pristinæ frigiditati vi suæ speciei, non per actionem et transmutationem aliquam, sed per naturalem resultantiam, ut dictum est (q. 9, a. 4, ad 9).

ARTICULUS III

UTRUM QUALITATES PRÆDICTÆ SINT OMNES ACTIVÆ.

Videtur quod prædictæ qualitates non sint omnes activæ.

1. Dicit enim Philosophus (2. *de Generat. text.* 8; c. 2; et 4. *Meteorol.* c. 1), quod calor et frigus sunt activa, humor autem et siccitas sunt passiva; ergo qualitates primæ non sunt omnes activæ. — 2. *de Generat.* l. 2; 4. *Meteorol.* l. 1.

2. Præterea, dicit Philosophus (4. *Meteorol.* c. 1 et 2), quod actiones fiunt calore et frigore, ut generationes, putredines, concoctio, liquefactio: ergo reliquæ non sunt activæ. — 4. *Meteorol.* l. 1 et 2.

3. Præterea, calor et frigus definiuntur a Philosopho (2. *de Generat. text.* 8 et 9; c. 2; et 4. *Meteorol.* c. 1) per agere (puta per congregare et disgregare), humor autem et siccitas per pati (puta per terminari); ergo calor et frigus sunt qualitates activæ, humor autem et siccitas passivæ. — 2. *de Generat.* l. 2; 4. *Meteorol.* l. 1.

4. Præterea, 4. *Meteorol.* (c. 1) dicit Philosophus, quod calor et frigus humectant et exsiccant; sed nulla alia actio potest tribui humiditati et siccitati præter humectationem et exsiccationem: ergo humor et siccitas non sunt activæ, quia natura non facit per duo, quod potest facere per unum, ut dictum est (in Logica q. 1, a. 1. arg. 4). — 4. *Meteorol.* l. 1.

5. Præterea, dicit Philosophus (4. *Meteorol.* c. 6, al. 5), quod frigus non generat per se, sed per accidens; at si frigus esset qualitas activa, cum sit contraria calori, posset illum corrumpere, et per consequens per se generare aliquid; nam corruptio unius est generatio alterius, et natura nunquam operatur per se intendens corruptionem: ergo frigus non est qualitas activa. — 4. *Meteorol.* l. 8.

Sed contra est: 1. quod Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 8; c. 2) dicit, quod omnia elementa transmutantur ad invicem, et ideo sunt activa et passiva; sed elementa transmutantur ad invicem ratione qualitatum primarum, puta caloris, frigoris, humoris et siccitatis: ergo omnes istæ qualitates sunt activæ. — 2. *de Generat.* l. 2; *de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *de Generat.* l. 6.

2. Præterea, omnes qualitates prædictæ sunt contrariæ, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 25; c. 4); sed contraria nata sunt invicem agere et pati: ergo omnes qualitates prædictæ sunt activæ et passivæ. — 2. *de Generat.* l. 2 et 4.

RESPONDEO DICENDUM, quod omnes qualitates prædictæ dupliciter possunt considerari: *uno modo* quatenus veniunt in compositionem mixti, et una victoriam obtinent supra alteram in mixto; et sic duæ sunt activæ (puta calor et frigus) et duæ passivæ (puta humor et siccitas). Cum enim activæ victoriam obtinent supra passivas, tunc sequitur generatio mixti; quando autem passivæ vincunt activas, sequentur indigestio, quæ est via ad corruptionem. — *Altero modo* secundum se, quatenus una est contraria alteri, et per illas elementa invicem transmutantur; et tunc omnes sunt activæ et passivæ. Quod patet *primo* experientia; nam ex igne fit aer et ex aere ignis, ut docet Philosophus (2. *de Generat. text.* 26; c. 4); hoc autem fieri non posset, nisi invicem agerent et paterentur per humiditatem et siccitatem, cum in caliditate conveniant; et similiter

ex igne fit aqua et ex aere terra, quod esse non posset, nisi agerent ad invicem secundum omnes quatuor qualitates prædictas. *Secundo* ratione, *tum* quia omnes prædictæ qualitates concurrunt ad mixtionem refractæ et alteratæ ad invicem, ut dictum est (q. 42, a. 3 et 5); alteratio autem et refractio fit per mutuam actionem et passionem; — *tum* quia sunt invicem contrariæ, contraria autem invicem agunt et patiuntur, ut dictum est (arg. 2 *Sed contra*). Unde manifestum est, quod primæ qualitates sunt omnes activæ et passivæ. — 4. *Meteor.* l. 1 et 2; 2. *de Generat.* l. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophus accepit prædictas qualitates per ordinem ad operationes secundas, quas habent in ordine ad mixtum — quæ sunt emollire, maturare, concoquere, terminare, congregare et segregare — ratione quarum calor et frigus sunt activa, humor et siccitas passiva. Calor enim emollit, terminat, figurat et congregat homogenea, et separat heterogenea, faciendo diffusionem in elementis et liquefactionem in mixtis. Frigus vero congregat homogenea et heterogenea condensando; indurat vero et temperat calorem. Quod patet ex probatione, quam affert Philosophus 4. *Meteorol.* (c. 1); ait enim, calidum et frigidum esse activa, quia congregant et terminant, humidum vero et siccum passiva, quia terminantur et similia patiuntur. — 4. *Meteorol.* l. 1. — Et eodem modo respondetur ad *secundum* et *tertium*.

Ad quartum dicendum, quod calor et frigus humectant et siccant per accidens. Humor vero et siccitas id faciunt per se, producendo sibi simile, puta humorem et siccitatem. — *Ibid.*

Ad quintum dicendum, quod generatio dupliciter sumitur: uno modo pro mutatione a non esse ad esse absolute, altero modo pro productione nobilioris ex ignobiliore corrupto. Si sumatur generatio primo modo, quomodo de illa Philosophus agit libro 1. *de Generat.* frigus est per se generativum sicut calor. Si vero sumatur secundo modo, solus calor est generativus, non autem frigus; sed hoc est per se corruptivum, quia frigiditas corrumpit ignem et aerem, quæ sunt nobiliora, et generat terram et aquam, quæ sunt ignobiliora. — 4. *Meteorol.* l. 8.

ARTICULUS IV

UTRUM QUALITATES PRIMÆ ACTIVÆ BENE A PHILOSOPHO DEFINIANTUR.

Videtur quod qualitates primæ activæ non bene a Philosopho definiantur, quod nimirum calor congreget homogenea, et segreget heterogenea, et frigus utraque congreget.

1. Dicit enim Philosophus 3. *de Cœlo* (*text.* 18; c. 2), quod motus secundum naturam est unus unius rei; sed calidi motus proprius secundum naturam est calefacere, sicut motus proprius frigidi est frigefacere: ergo non est proprium caloris congregare homogenea et segregare heterogenea, et frigidi congregare utraque. — 3. *de Cœlo* l. 5.

2. Præterea, dicit Philosophus 4. *Meteorol.* (c. 3, al. 2), quod calor facit mixtionem; et patet, nam maturatio est mixtio et fit calore (4. *Meteorol.* c. 3, al. 2), similiter digestio est mixtio et fit calore (2. *de Anima text.* 41; c. 4; et *de Juvent. et Senect. etc.* c. 10; edit. Berol. *de Respirat.* c. 8); sed mixtio est unio heterogeneorum, concurrunt enim ad illam, ut dictum est, omnia elementa, quæ sunt heterogenea: ergo calor congregat etiam heterogenea. — 4. *Meteorol.* l. 3; 2. *de Anima* l. 8; *de Respirat.* l. 6. (1)

3. Præterea, calor immediate rarefacit et extendit, et frigus condensat, ut dicit Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 17; c. 3), ubi laudat antiquos ponentes inter principia rerum calorem rarefacientem et frigus condensans; et 7. *Phys.* (*text.* 15; c. 3); sed ex rarefactione per accidens sequitur segregatio heterogeneorum (nam si res distincti generis erant constrictæ, per rarefactionem solutæ propria virtute motiva

(1) Commentationes librorum *de Juventute et Senectute, de Respiratione, de Vita et Morte, de Motu Animalium* (sive *de Communi Animalium Motione*), *de Longitudine et Brevitate Vitæ* non sunt S. Thomæ. Habes eas Petro de Alvernia attributas et cum quibusdam S. Thomæ vulgatas Venetiis 1551. Cf. quæ diximus tom. 1, pag. IX.

separantur; graviora enim subsidunt et leviora ascendunt) : ergo male definitur calor per segregare heterogenea tamquam per actionem per se propriam illius. — 2. *de Generat.* l. 3.

4. Præterea, dicit Philosophus 3. *de Cœlo* (*text.* 74; c. 8), quod calor per accidens segregat heterogenea; sed quæ sunt per accidens, non debent poni in definitione: ergo calor male definitur per segregare heterogenea. — 3. *de Cœlo* l. 12.

5. Præterea, frigus simpliciter congregat homogenea et segregat heterogenea, sicut calor; nam per congelationem unit lutum et paleas, et per exsiccationem ventus frigidus separat aquam a veste et luto: ergo male definitur frigus per congregare homogenea et heterogenea.

Sed contra est, quod Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 8; c. 2) et 4. *Meteorol.* (c. 1.) definit calorem, quod congreget homogenea et segreget heterogenea; et frigus, quod utraque congreget. — 2. *de Generat.* l. 2; 4. *Meteorol.* l. 1.

Respondeo dicendum, quod bene definitur calor, quod congreget homogenea (seu illa, quæ sunt ejusdem naturæ), et segreget heterogenea (seu quæ sunt diversæ naturæ); frigus vero quod congreget utraque. *Calor* enim congregat homogenea, quia subtile, quod calido convenit, attrahit. Ita patet experientia, quod si fiat aliqua massa ex auro, argento et ære, et ponatur ad ignem, virtute ignis liquefacientis congregabuntur partes auri ad se invicem, et sic de aliis. Unde continuare et unire insunt calori *per se.* Segregare autem heterogenea convenit eidem *per accidens; tum* quia segregat aliena, congregando homogenea et propria (quoniam enim ignis agens per suam formam transmutat illud, in quod agit, in suam naturam ex potentia ente, conterminans illud et uniens; congregat ea quæ sunt unius naturæ, et consequenter separat ea quæ sunt diversæ); *tum* quia quandocunque alicui enti per formam attribuuntur duo, puta generatio et corruptio, essentialius ei attribuitur generatio quam corruptio (quia generatio est de ratione entis, ad quod est, corruptio vero de ratione non entis; forma autem et simpliciter aut magis principium est entis quam non entis; sicut enim forma est, qua aliquid est ens, ita forma est, qua aliquid agit aliquod ens); sed conterminatio et unitio sunt generatio, segregatio vero et divisio quædam corruptio; quare si utrumque tribuitur calido per formam, essentialius et per se attibuetur ei conterminatio et unitio, divisio vero et segregatio per accidens et minus essentialiter. — Quod autem *frigidum* congreget omnia, tam heterogenea quam heterogenea, patet, quia aliquando aqua, terra, palea et hujusmodi per congelationem factam a frigido congregantur. — 3. *de Cœlo* l. ult.; 2. *de Generat.* l. 2.

Ad primum ergo dicendum, quod calidum et frigidum dupliciter possunt considerari: *uno* modo secundum se seu quatenus sunt inter se contraria, et unum agit in aliud, et invicem transmutantur; et sic considerata agunt calefaciendo et frigefaciendo; — *alio* modo quatenus veniunt in compositionem mixti; et sic habent alias operationes, quarum præcipuæ sunt congregare et disgregare seu separare. — 4. *Meteorol.* l. 1 et 2.

Ad secundum dicendum, quod uniuntur homogenea non solum quæ sunt unius naturæ, sed etiam quæ sunt unius amoris, ut dicit Philosophus (3. *de Cœlo text.*74; c. 8), seu unius complexionis; sic quatuor elementa ita concurrunt ad mixtionem et invicem agunt, ut perveniatur ad complexionem, quam requirit forma mixti, ut dictum est (q. 42). — 3. *de Cœlo* l. ult.

Ad tertium et *quartum* patet ex dictis; nam in definitione calidi per se non ponitur segregare heterogenea, sed tantum congregare; illud vero ponitur tamquam quid consequens, nam, ut dictum est, calor segregat congregando.

Ad quintum dicendum, quod ventus frigidus exsiccat inducendo siccitatem, et non tantum exprimendo humiditatem. Deinde si vehemens est, prævenit expressionem, unde unit heterogenea.

ARTICULUS V

UTRUM QUALITATES PRIMÆ PASSIVÆ RECTE A PHILOSOPHO DEFINIANTUR.

Videtur quod qualitates primæ passivæ non recte a Philosopho definiantur, quod scilicet *humidum* sit, quod proprio termino est interminabile, alieno vero facile terminabile; *siccum* vero, quod difficile terminatur termino alieno, facile vero proprio.

1. Dicit enim Philosophus 4. *Meteorol.* (c. 8), quod humidum et siccum sunt prima principia passiva omnium corporum mixtorum: unde humidum est connaturale mixto; sed mixtum est terminatum proprio termino: ergo et humidum connaturale mixti erit terminatum termino proprio. — 4. *Meteorol.* l. 7.

2. Præterea, in mixto siccum, cum sit illi connaturale, quia est principium passivum ejusdem, ut dictum est, facile terminatur termino illius; ergo male definitur siccum, quod sit difficile terminabile termino alieno, et facile proprio. — *Ibid.*

3. Præterea, glacies est humida, et est essentialiter aqua; sed glacies habet proprium terminum, ut patet: ergo male definitur humidum, quod proprio termino sit interminabile, et alieno facile terminetur. — 1. *de Generat.* l. 23; 2. *de Generat.* l. 3.

4. Præterea, dicit Philosophus (*de Generat. text.* 49; c. 8), quod sola aqua [bene] terminatur; sed præter aquam sunt multa alia, quæ sunt humida, ut aer: ergo male definitur humidum, quod facile terminetur termino alieno et difficile proprio; nam definitio debet convenire omni definito. — 2. *de Generat.* l. 8.

5. Præterea, aqua cadens habet figuram rotundam; sed aqua est humida, ut dictum est: ergo idem quod prius. — 1. *Meteorol.* l. 13 et 14.

6. Præterea, cinis siccus est et similiter ignis; sed uterque facile recipit alienam figuram (cinis enim non resistit prementi, et elementum ignis figuratur concavo lunæ; noster vero habet figuram pyramidalem): ergo male definitur siccum, quod difficile terminatur termino alieno, et facile sit terminabile termino proprio.

Sed contra est auctoritas Philosophi definientis humidum et siccum modo prædicto 2. *de Generat.* (*text.* 9 et 10; c. 2) et 4. *Meteorol.* c. 1 et 8. — 2. *de Generat.* l. 2; 4. *Meteorol.* l. 1 et 7.

RESPONDEO DICENDUM, quod passivæ qualitates (puta humidum et siccum) dupliciter considerari possunt: *uno* modo in mixto seu quatenus constituunt mixtum; et hoc modo cum humidum et siccum sint invicem mixta et conjuncta et glutinata, ut dicit Philosophus (4. *Meteorol.* c. 8), necesse est quod siccum habens consistentiam admixtam humido, illi etiam communicet consistentiam; unde humidum non amplius diffluit. Et cum jam sit factum connaturale mixto, dici potest, quod sicut mixtum terminatur proprio termino, ita et humidum, quod est propria ejus materia. Et similiter quia humidum est conglutinatum sicco, et sine humido siccum non terminatur, dici potest, quod siccum facile terminatur termino alieno.

Alio modo considerari possunt humidum et siccum secundum se seu ante mixtionem; et tunc verum est, quod humidum est indeterminatum termino proprio, et bene terminabile termino alieno; siccum autem terminatur termino proprio, difficulter autem terminatur termino alieno. Et similiter, quidquid est facile terminabile, hoc habet ab humore; quod vero difficile, habet a siccitate. — Quod ex *effectu* humidi et sicci constare potest: subtile enim quia est humidum, est repletivum (sequitur enim undique tangens ipsum, eo quod fluit usque ad ipsum tangens, sua nimirum subtilitate quodlibet minimum subintrans), et ideo est bene terminabile termino alieno, non autem proprio. Et similiter molle quia est humidum causaliter, habet eandem proprietatem, unde cedit tangenti; et idem dico de lubrico. Et contra, grossum quia est effectus sicci, cum ejus partes fæculentæ non disjungantur, et excedat capacitatem ejus quod natum est repleri, difficile potest terterminari termino alieno; et idem dico de

arido et duro. — Secundo probatur ex *propria ratione* humidi et sicci: humidum enim est facile diffluens, siccum vero consistens; unde illud facile suscipit alienam figuram, hoc vero difficile. Unde manifestum est, quod recte descriptæ sunt qualitates passivæ elementorum. — 2. *de Generat.* l. 2; 4. *Meteorol.* l. 7 et 8.

Et ex his patet *ad primum* et *secundum*.

Ad tertium dicendum, quod liquida terminantur proprio termino ex magna violentia frigidi, ut patet in glacie, quæ est superabundantia frigiditatis, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 21; c. 3), et in grandine, cujus causa dicitur vehemens virtus frigidi inclusi in aqua, et conclusi ab exteriori calido vehementi, ut dicitur 1. *Meteorol.* c. 12. — 4. *Meteorol.* l. 8 et 15; (1. *Meteorol.* l. 13 et 14;) 2. *de Generat.* l. 3.

Ad quartum dicendum, quod sensus Philosophi est, quod aqua ideo sola bene terminabilis est, quia sola est secundum sensum tactus omnium corporum humidissima, et inter omnes humores et corpora omnia, quæ sensibiliter humectant, subtilissima, ut dicit Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 4). — *Vel dic,* quod ideo aqua dicitur sola bene terminabilis, quia si consideretur per ordinem ad mixtum, sola simul cum terra facit terminationem; et ideo per ordinem ad mixtum, et ad terminationem, quam facit in mixto, dicitur ipsa primo humida, et terra primo sicca, ut dicit Philosophus 4. *Meteorol.* (c. 5, al. 4). — 2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 9; 4. *Meteorol.* l. 7.

Ad quintum dicendum, quod elementa non habent ullas determinatas figuras secundum se, ut probat Philosophus 3. *de Cœlo* (*text.* 66; c. 8). Sicut enim in aliis subjectum est, quod habet rationem materiæ, et est sine specie et forma (quia receptivum debet esse denudatum a natura recepti, et etiam ut species imprimendas in ipso non male exprimat, sicut scriptum est in Timæo), sic elementa oportet putare sicut materiam in potentia ad omnes formas substantiales mixtorum et figuras eorum, ita quod nullam ipsarum habeant in actu, sed omnes in potentia; et propter hoc possunt transmutari in mixta separatis differentiis, quæ sunt secundum passiones, id est formis substantialibus, quas per se sequuntur. Unde quod elementa habeant aliquam figuram, illam habent *vel* receptam a continente, ut dicit Philosophus l. c.; *vel* aliunde per accidens illam recipiunt; *vel* ex motu, ut patet in grandine (quando enim grandines de longe veniunt, circumquaque alterantur propter motum a longinquo, et sic sunt figuræ rotundæ et magnitudine minores; — contra vero, quando congelatio grandinis fit prope terram: nam tunc fit figuræ non rotundæ et magnæ quantitatis; quia nimirum parvo tempore fit motus ejus, qui proinde non potest dissolvere partes angulares fortius dividentes aerem et magis ei resistentes); *vel* ob antiperistasim: sic enim guttæ rotundæ et majores decidunt in æstate quam in hieme, ut dicit Philosophus (1. *Meteorol.* c. 12), quia calidum undique circumstat frigidum et congregat ipsum (sicut quando frigidum magis congregatur conclusum ab exteriori calido, non solum nubes condensantur in aquam, sed ulterius aqua congelatur ex vehementi virtute frigidi inclusi, et sic fit grando). — 3. *de Cœlo* l. 12; *Meteorol.* l. 13 et 14.

Ad sextum dicendum, quod *cinis* est siccus, et proinde quodlibet ejus granum habet proprium ejus subjectum, et difficile terminatur termino alieno: quia tamen cinis subtilis est, ideo facile cedit et non resistit prementi, sicut et farina, quia lævis est. — *Ignis* vero elementum nullam habet figuram ex se, quare nec pyramidalem, ut volebant antiqui, quos refellit Philosophus (3. *de Cœlo text.* 66; c. 8); habet tamen figuram circularem ex continente, sicut et cetera elementa, ut dictum est (ad arg. præced.). Ignis vero noster habet figuram pyramidis, quia partes acutæ citius ascendunt: unde crassior est flamma prope nutrimentum. — 3. *de Cœlo* l. 12.

ARTICULUS VI

UTRUM QUALITATES PRIMÆ SINT TANTUM QUATUOR.

Videtur quod qualitates primæ sint *plures* quam quatuor.

1. Lux enim est qualitas prima; nam convenit cœlo, quod est primum inter omnia corpora sive simplicia sive mixta, ut dictum est (supra a. 1, arg. 2 et 6); ergo qualitates primæ sunt plures quam quatuor.

2. Præterea, sonus non est qualitas secunda, ut patet, cum non oriatur ex ulla alia qualitate priore, sed immediate ex motu, ut dicit Philosophus 2. *de Anima* (*text.* 77; c. 8); sed vere sonus est qualitas, nam inter qualitates per se sensibiles numeratur a Philosopho 2. *de Anima* (*text.* 63; c. 6): ergo erit qualitas prima, et sic erunt primæ qualitates plures quam quatuor. — 2. *de Anima* l. 16.

3. Præterea, in elementis necessario ponendæ sunt aliæ qualitates præter calorem, frigus, humorem et siccitatem, neque ex illis neque ex aliis ortæ. Nam calor expellitur ab aqua reducente se ad frigiditatem suam pristinam, et non expellitur a forma substantiali — quia hæc non agit immediate, ut dictum est (supra q. 9, a. 4) —; neque a frigiditate propria — quia calor in aqua potest esse major quam frigiditas, ut quando ebullit; et potest durante specie aquæ commutari aqua a sua naturali qualitate; secus vero ignis, quia cum sit formalior, est magis activus inter elementa, quæ comparantur ad ipsum sicut materialia, ut dicitur in 4. *Meteorol.* —: ergo qualitates primæ sunt plures quam quatuor. — 2. *de Anima* l. 24.

4. Præterea, cœli per se infrigidant et humectant, cum sint causæ universales et per se; ergo debent habere aliquasqualitates, quæ sint principia immediata harum operationum; sed illæ non sunt qualitates *secundæ* ortæ ex quatuor prædictis, quia in cœlo non sunt tales qualitates, cum cœlum non sit subjectum alterationi, ut dicit Philosophus (1. *de Cœlo text.* 22; c. 3): ergo erunt *primæ,* et sic primæ qualitates erunt plures quam quatuor. — 2. *de Cœlo* l. 1; 1. *de Cœlo* l. 7.

Videtur quod qualitates primæ sint *pauciores* quam quatuor.

5. Dicit enim Philosophus 4. *Meteorol.* (c. 1), quod calor et frigus humectant et exsiccant; sed unaquæque qualitas activa ab alia distincta est propter operationem propriam distinctam ab operatione alterius: ergo qualitates primæ activæ sunt pauciores quam quatuor. — 4. *Meteorol.* l. 1.

6. Præterea, in unoquoque genere datur aliquod primum, quod sit causa omnium, ut dicitur 2. *Metaphys. text.* 4 (l. 1 min., c. 1); ergo in genere qualitatis debet esse una qualitas, quæ sit causa ceterarum omnium, et ita qualitates primæ non erunt quatuor, sed una tantum. — 3a, q. 56, a. 1, in c.

Sed contra est, quod Philosophus (2. *de Generat. text.* 8; c. 2) dicit quatuor tantum esse primas qualitates. — 2. *de Generat.* l. 2.

RESPONDEO DICENDUM, quod qualitates primæ, cujuscunque generationis et mutationis sensibilis causæ, sunt tantum quatuor. Cujus ratio est, quia cum elementa sint inter corpora omnium prima (quippe quæ sunt simplicia), necessario debent et illæ qualitates, quæ sunt formæ perfectivæ, atque adeo principia illorum in quantum sensibilia sunt, esse omnium primæ. Nam inter omnes qualitates sensibiles nullæ aliæ sunt propriæ elementorum præter illas: ut ex eo manifeste patet, quod ex illarum varia complexione, ut dictum est (q. 43, part. prior, a. un.), consurgit numerus quatuor elementorum; præterquam quod, cum illæ neque fiant ex aliis neque ex alterutris, sed ex illis omnes aliæ qualitates tangibiles oriantur — ut docet Philosophus (1. *Phys. text.* 42 sqq.; c. 5; et 2. *de Generat. text.* 8; c. 2) —, necessario sequitur, quod sint primæ qualitates omnium et prima contraria, ex quibus tamquam primis principiis fiunt res omnes naturales; et per consequens quod primæ qualitates sunt

tantum quatuor, et ideo merito a Philosopho (2. *de Generat. text.* 16; c. 3) vocantur elementa. — 2. *de Generat.* l, 2 et 3; *Opusc.* 2, c. 6 (al. *Opusc.* 1, c. 8); 1. *Phys.* l. 10.

Ad primum ergo dicendum, quod lux est quidem qualitas activa, sed non passiva; at primæ qualitates corporum generabilium et corruptibilium debent esse activæ et passivæ, ut dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 8; c. 2). — 2. *de Generat.* l. 2. — Et ex his patet *ad quartum.*

Ad secundum dicendum, quod sonus est qualitas audibilis, sed non tangibilis; tactus autem subjecto prior est omnibus aliis sensibus (quia substernitur omnibus sensibus, ut patet 2. *de Anima*), et ejus contrarietates sunt causæ omnium contrarietatum, licet dignitate sit posterior visu, — et proinde aliquod objectum visus (puta lumen) sit prius objecto tactus et consequenter calore, frigore, humore et siccitate, quæ sunt qualitates tangibiles; nam calor, quod est alterum objectum visus, est posterior prædictis quatuor qualitatibus. — 2. *de Generat.* l. 2.

Ad tertium dicendum, quod aqua reducit se ad pristinam frigiditatem virtute suæ speciei seu formæ, per quandam simplicem emanationem vel resultantiam, non autem per veram actionem et transmutationem, ut dictum est (q. 9, a. 4, ad 9). Et ratio est, quia cum in actione *propria* principale agens physicum sit compositum substantiale, agens per suam formam, debet hoc agens agere propria virtute; virtus autem substantiæ est accidens. At in actione *impropria*, quæ dicitur resultantia vel naturalis emanatio, principale agens est generans, ut in 8. *Phys.* dicit Philosophus de motu naturali. Dans autem formam dat etiam consequens ad formam; et ideo hæc ipsa forma est virtus agentis, et non oportet quærere aliam virtutem. — Cfr. Bannez in 2. *de Generat.* c. 2, q. 3, ad 3; Soncinas, *Quæst. Metaphys.* q. 8, ad 1; Astudillo, 2. *de Generat.* p. 2.

Ad quintum dicendum, quod calor et frigus duobus modis considerantur: *uno* secundum se, quatenus sunt contraria, et sic per se tantum calefaciunt et frigefaciunt; unde invicem agunt et patiuntur, et invicem corrumpuntur; — *altero,* quatenus operantur in mixto; et sic calor et frigus dicuntur humectare et exsiccare. *Exsiccat* enim calor per se in digestione, et quidem proprius et intrinsecus et naturalis principaliter, secundario autem calor extrinsecus sive balneorum sive exercitii moderati sive aliorum fomentorum calidi intrinseci et naturalis. Uterque vero id facit per se, quatenus facit evaporare humidum subtile, et terminat et indurat grossum, ut dicitur 4. *Meteorol.* c. 2 (1); frigus vero id facit per accidens, fortificando calidum interius per antiperistasim. — Similiter calor et frigus *humectant*. Cum enim humectari dupliciter dicatur — uno modo fieri aquam, sicut cum ex nube generatur aqua pluviæ; secundo liquefieri, sicut cum glacies vel metalla liquescunt —, res humectantur primo modo a frigido condensante vaporem in aquam; humectatio vero secundo modo fit a calido resolvente. — 4. *Meteorol.* l. 1, 3, 8 et 9.

Ad sextum dicendum, quod calor, frigus, humor et siccitas non dicuntur primæ qualitates in essentia et substantia generis (sic enim una est in quocunque genere perfectissima), sed ita dicuntur, quia ad eas omnes aliæ reducuntur, et illæ non reducuntur ad alias, nec in pauciores, nec ad se invicem, eo quod una causetur ab alia. Cum quo tamen stat, quod inter ipsas qualitates, si non causalitate, ut dictum est, saltem perfectione et dignitate una ceteris præemineat, ut calor. Inter has enim qualitates priores sunt calor et frigus, quam humor et siccitas, quia hæ sunt passivæ, illæ activæ; et inter activas prior est calor quam frigus, quia frigus se habet ut privatio, calor ut forma, et calor generatur a motu locali, virtute motus cœli, qui est primus omnium motuum localium, sicut motus localis est primus omnium motuum. — *de Generat.* l. 2; 4. *Meteorol.* l. 1; 2. *de Cœlo* l. 10.

ARTICULUS VII

UTRUM QUALITATES SYMBOLÆ ELEMENTORUM SINT EJUSDEM SPECIEI.

Videtur quod qualitates symbolæ elementorum specie distinguantur.

1. Contrariorum enim effectuum contrariæ sunt causæ, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 56; c. 10) et 4. *Meteorol.* (c. 7, al. 6); sed humiditas aquæ extinguit ignem, ut si superfundatur aqua carboni accenso; humiditas vero aeris ignem fovet et conservat, ut patet, quia ideo cinis conservat ignem, quia cum sit rarus, dat locum aeri circumstanti ad hoc, ut possit intrare et conservare ignem. — 4. *Meteorol.* l. 9; 2. *de Generat.* l. 10; *de Juvent. et Senect.* l. 5.

2. Præterea, humor aereus nutrit calorem, secus vero humor aqueus. Unde animalia quibus inest humidum pingue, quod est aereum, sunt longioris vitæ, quam quibus inest humidum aqueum, ut Philosophus dicit lib. *de Longitudine et Brevitate Vitæ* c. 3 (5); ergo humiditas aeris et aquæ specie differunt. — *de Longit. et Brevit. Vitæ* l. 2. (1)

3. Præterea, sola humiditas aquæ, non aeris, continuat et terminat mixtum, ut dicit Phliosophus (2. *de Generat. text.* 49; c. 8); sed hoc non contingit nisi ex diversa natura humiditatis aquæ et aeris, quia idem secundum eandem rationem semper est natum facere idem, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 56; c. 10): ergo humiditas aquæ et aeris differunt specie. — 2. *de Generat.* l. 8 et 10.

4. Præterea, calor ignis non potest stare cum humiditate, nec ejus siccitas cum frigiditate, ut patet ex combinatione propria singulorum elementorum, et docet Philosophus (2. *de Generat. text.* 7 sqq.; c. 2); ergo humiditas aquæ et aeris differunt specie; sed calor aeris potest stare cum humiditate et siccitas terræ cum frigiditate: ergo calor ignis et aeris specie differunt, et similiter siccitas ignis et terræ. — 2. *de Generat.* l. 2.

5. Præterea, non est multiplex calefieri in eodem subjecto, nisi sint plures calores specie distincti; sed subjectum, in quod agit semen, multipliciter calefit (puta a cœlo, animali et elemento): ergo signum est, quod in semine calor elementaris, cœlestis et animalis sunt specie distincti; præterquam quod calor elementaris dissolvit et consumit, calor vero animalis generat carnem: ergo. — 2. *c. Gent.* c. 73, tertio loco arg. 4; 4. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 4, sol. 1.

6. Præterea, calor ignis est maxime activus — unde a Philosopho calor dicitur proprium ignis (lib. *de Sensu et Sensibili* c. 4), quia est omnium calidorum calidissimum, ut dicitur 2. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 1 min., c. 1) — secus vero aer; ergo calor ignis et aeris specie differunt, quia si essent ejusdem speciei, essent æqualiter activi. — 2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *Metaphys.* l. 2.

7. Præterea, gravitas terræ et aquæ differunt specie, similiter et levitas ignis et aeris, ut patet ex Philosopho 3. et 4. *de Cœlo,* ubi ex qualitatibus motivis colligit numerum elementorum, ut dictum est (q. 43, part. priore, a. un.); sed eadem est ratio qualitatum activarum: ergo qualitates symbolæ elementorum specie differunt.

8. Præterea, quoties subjecta differunt specie, etiam passiones differunt specie — cum enim passio fluat ab essentia tamquam a causa in triplici genere, ut dictum est (in Logica q. 6, a. 2, c.), causæ specie diversæ habent etiam effectus specie diversos: nam idem in quantum idem semper facit idem, ut dictum est (arg. 3) —; sed ignis et aer, quæ sunt subjecta proprii caloris, differunt specie: ergo et specie differunt calor ignis et aeris.

Sed contra est: 1. quod Philosophus (2. *de Generat. text.* 8; c. 2) probat, quod tantum quatuor sunt qualitates primæ, ex quarum combinatione constituuntur elementa. — 2. *de Generat.* l. 2; *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 19 et ad 19.

(1) De commentationibus libri *de Longitudine et Brevitate Vitæ* confer quæ supra, pag. 228, annotavimus.

2. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 25; c. 4), quod dantur aliqua elementa convenientia in una qualitate, quæ vocatur symbola et cognata, quæ propterea facilius ad invicem transmutantur, quia unica tantum qualitas superaddenda est, cum altera remaneat eadem; non remanet autem eadem numero, quia non manet idem numero subjectum: ergo remanet eadem specie. — 2. *de Generat.* l. 4; *de Spirit. Creat.* l. c.

3. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 29; c. 4), quod ex aere et terra corruptis humiditate et frigiditate generatur ignis, quia remanent propriæ qualitates ignis; ergo calor aeris et siccitas terræ sunt ejusdem speciei cum calore et siccitate ignis. — 2. *de Generat.* l. 4.

Respondeo dicendum, quod qualitates symbolæ elementorum sunt ejusdem speciei. Quod manifestum est, *primo,* quia si differrent specie, essent octo qualitates primæ; eadem enim est ratio de omnibus qualitatibus, quarum quælibet in duobus elementis invenitur. *Secundo,* quia quælibet qualitas specialiter tribuitur uni elemento, in quo est perfecte, et per derivationem alteri, in quo est imperfecte; unde cum ex hoc aere fit hic ignis, calor manet idem specie, sed augmentatus. (*de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 19.) *Tertio,* unum uni tantum est contrarium, ut dicitur 1. *de Cœlo* (*text.* 10; c. 2) et 10. *Metaphys.* (*text.* 17; l. 9, c. 5); quod si qualitates symbolæ differrent specie, unum directe haberet duo contraria; calori enim ignis contrariaretur frigus terræ et aquæ. (1. *de Cœlo* l. 4; 10. *Metaphys.* l. 7, al. 3.) *Quarto,* cum elementa possint ad invicem transmutari, quodlibet elementum ex quolibet generari potest, ut dicitur 2. *de Generat. text.* 24 (c. 4); id autem fieri non posset, si qualitates symbolæ specie differrent: non enim posset ignis ex aqua facere aerem, et per consequens ex summe contrariis non posset fieri tertium (puta ex aqua et igne aer), ut vult Philosophus ibidem *text.* 26 et 27. Nam ignis agens in aquam, vel conservat humiditatem aquæ vel illam corrumpit; — si *primum,* ergo in aere facto ex igne et aqua remanet humiditas aquæ, et sic erit ejusdem speciei cum humiditate aeris; — si *secundum,* necesse est quod generetur alia humiditas; nam cum aer sit calidus et humidus, utraque qualitas necessario requiritur ad hoc, ut aer generetur; non datur autem ullum producens hanc humiditatem — non enim ignis, quia hic est calidus et siccus; neque aqua, quia jam non est, et si esset, tantum produceret humiditatem sibi propriam —: unde non posset aer produci, qui propriam humiditatem requirit. (2. *de Generat.* l. 4.) *Demum* probatur, quia ideo aliquando ex duobus elementis fit tertium, aliquando vero unum convertitur in aliud, ut dicitur 2. *de Generat. text.* 29 (c. 4): quia quando agunt ad invicem duo elementa omnino dissymbola, cum utraque qualitas propria corrumpatur, remanent aliæ qualitates, quæ sunt propriæ tertii elementi; quando autem agunt ad invicem elementa symbola, remanet qualitas propria elementi agentis in passo (cum in ea cum illo conveniat), et inducitur alia propria ejusdem agentis in passo, et sic agens in se passum convertit; non remaneret autem prædicta qualitas, nisi ejusdem speciei essent qualitates symbolæ. (2. *de Generat.* l. 4.)

Ad primum ergo dicendum, quod ideo *aqua* superinfusa igni illum exstinguit, quia sic cadens obstruit ignem: impedit enim respirationem, qua impedita calidum reflectitur in seipsum et fortificatur; fortificatum autem resolvit humidum subtile et consumit ipsum, et remanet grossum, quod est ineptum ad nutriendum ignem; ipso autem humido subtili resoluto et consumpto consumitur ignis. — Ideo vero *cinis* conservat ignem, quia cum sit rarus, dat locum aeri circumstanti, ut possit intrare et ipsum ignem refrigerare; facta enim refrigeratione debilitatur calidum, quo debilitato humidum diu salvatur et per consequens salvatur et calidum. — *de Juvent. et Senect.* l. 3, 5 et 8.

Ad secundum dicendum, quod ideo animalia quibus inest humidum pingue et aereum, sunt longioris vitæ, quia humidum

aereum est calidum, sicut et ipse aer: calidum autem non est de facili infrigidabile et coagulabile; animalia vero quibus inest humidum aqueum, ideo sunt brevioris vitæ, quia humidum aquaticum est grossum et frigidum et de facili infrigidabile et congelabile. — *de Longit. et Brevit. Vitæ.* l. 3.

Ad tertium dicendum, quod sola aqua dicitur bene terminabilis, quia sola illa simul cum terra faciunt in mixto consistentiam, terminationem et figurationem; sicut e contra terra sine aqua non potest continuari, sed in pulverem redigitur, ut docet Philosophus 4. *Meteorol.* c. 5 (4); et propterea ibidem vocat aquam primo humidam, quia nimirum in mixtis illa sola simul cum terra facit consistentiam et terminationem. — 2. *de Generat.* l. 8; 4. *Meteorol.* l. 7.

Ad quartum dicendum, quod calor non patitur in igne humiditatem, quia ignis constituitur per conjunctionem caloris cum siccitate, sicut aer constituitur per complexionem caloris cum humiditate; nam alioqui calor secundum se ita potest stare cum siccitate sicut cum humiditate, quamquam conjunctus cum una qualitate constituit unum elementum, conjunctus cum alia constituit aliud, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 16; c. 2). — 2. *de Generat.* l. 3.

Vel dic, quod ideo calor ignis non compatitur secum humiditatem, quia habet calorem in summo, qui omnino consumit humidum, unde est conjunctus cum siccitate; calor vero aeris est longe minor, quam sit calor ignis, quia virtus moventis est longe minor in aere tamquam in remoto, quam in igne tamquam in propinquo; minus enim calefacit motus cœli materiam aeris (imo quam minime) quam ipsum ignem. — *Ibid.*

Ad quintum dicendum, quod calor ignis, cœlestis et animalis non sunt tres species caloris, sed unus tantum; nam sicut idem calor ignis ut instrumentum virtutis nutritivæ potest generare carnem, ut dicitur 2. *de Anima* (*text.* 50; c. 4), ita idem calor seminis ut est instrumentum virtutis animæ, quæ est in semine, et ut est instrumentum corporis cœlestis, cujus virtute agit, potest operari ad generationem animalis. Ratio autem hujus est, quia vires animæ vegetativæ agunt per calorem et alias naturales qualitates activas et passivas tamquam per instrumenta, licet altiori modo; unde et dicuntur naturales. Et ideo non est mirum, si idem calor ignis ex natura propria dissolvat et consumat, sed generet carnem ut instrumentum vegetativæ; instrumentum enim habet duplicem actionem, unam respondentem sibi ut est instrumentum, alteram propriam sibi ut est talis natura. — *de Pot.* q. 3, a. 8, ad 13 et 14; *Tabula Aurea* voce « anima » n. 360 et 361; 4. *Sent.* dist. 1, q. 1, a. 4, sol. 1.

Ad sextum dicendum, quod calor ignis est maxime activus, quia calor in igne est in summo et perfecte; secus vero calor in aere, in quo est imperfecte et non in summo, ut dictum est (ad *quartum*).

Ad septimum dicendum, quod gravitas terræ et aquæ differunt specie, quia consequuntur complexiones et constituta specie diversa, ut dictum est ex Philosopho (cf. supra q. 37, a. 1); sicut et in simili, forma mixtionis accidentalis specie differt juxta diversitatem specificam mixtorum, quia consurgit ad specie diversam complexionem, quam requirit diversa natura mixti producendi, ut dictum est.

Ad octavum dicendum, quod quia elementa sunt materia mixtorum, ratione materiæ et propriarum qualitatum necesse fuit, cum ex illis omnia mixta constent, ut dictum est (q. 42, a. 6), quod illæ qualitates, quæ sunt propriæ elementorum, participarentur ab aliis; quamquam proprietas, verbi gratia ignis, non est calor quilibet, sed calor in summo, ut dictum est; nam est cum summa siccitate conjunctus. — 2. *de Generat.* l. 3.

ARTICULUS VIII

UTRUM ELEMENTA HABEANT UTRAMQUE QUALITATEM IN SUMMO.

Videtur quod elementa habeant utramque qualitatem in summo.

1. Dicit enim Philosophus (2 *de Generat*

rat. text. 8; c. 2), quod elementa singula constant ex combinatione duarum qualitatum; sed ignis constituitur ex calore summo et summa siccitate : ergo et cetera elementa constabunt qualitatibus in summo, cum eadem sit ratio omnium elementorum. — 2. *de Generat.* l. 2 et 3.

2. Præterea, dicit Philosophus 5. *Phys.* (*text.* 19; c. 2), quod remissio oritur ex admixtione contrarii; sed in quolibet elemento non sunt contrariæ qualitates, cum ex duabus tantum constituatur, quæ non contrariantur, ut patet ex Philosopho 2. *de Generat.* (*text.* 8; c. 2) : ergo in elementis utraque qualitas est in summo. — 5. *Phys.* l. 4; 2. *de Generat.* l. 2.

3. Præterea, cum qualitates activæ et passivæ sint per se elementorum accidentia, oportet quod a principiis essentialibus causentur; unde non potest esse, quod principiis essentialibus manentibus in elementis qualitates deficiant et sint remissæ (nisi per violentiam, quod non potest esse diuturnum): ergo dicendum est, quod in elementis utraque qualitas est in summo. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

4. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Generat. text.* 25 sqq. ; c. 4), quod ex aere et terra fit ignis, corrupta frigiditate terræ et humiditate aeris; sed si una qualitas non est in summo, non potest id fieri, quia si calor in aere est remissus, non erit sufficiens ad generationem ignis, cujus caliditas est in summo : ergo idem quod prius. — 2. *de Generat.* l. 4.

5. Præterea, si in unoquoque elemento sunt duæ qualitates, ut dicit Philosophus (l. c.), et harum una est remissa, sequitur alterationem fieri in instanti. Si enim ignis aget in aerem illius calorem augendo, tale augmentum fiet in instanti, cum non sit in aere qualitas contraria calori, puta frigiditas. Sed alteratio est motus continuus, ut dictum est (q. 36, a. 5): ergo in quolibet elemento utraque qualitas est in summo. — 2. *de Generat.* l. 2.

6. Præterea, cum unicuique elemento conveniat una qualitas, ut dicitur 2. *de Generat. text.* 23 (c. 3), illa maxime debet esse in summo, et non nisi posita illa in summo, debet elementum vendicans illam qualitatem generari, cum elementum constituatur ex combinatione qualitatum sibi propriarum; sed si ponatur una qualitas remissa, altera intensa, sequitur formam substantialem elementi induci in materiam sine summo gradu suæ propriæ qualitatis. Si enim verbi gratia aer per suam humiditatem agat in ignem, ubi destruxit sex gradus siccitatis remissæ ignis : vel in illo instanti inducetur forma aeris, vel non; si *primum,* ergo forma aeris inducetur sine summo gradu suæ qualitatis; si *secundum,* sequitur ignem remanere sine siccitate, quod est absurdum, cum ignis constituatur ex combinatione duarum qualitatum, caliditatis et siccitatis, ut dicitur 2. *de Generat. text.* 16 et 17 (c. 3). Ergo in quolibet elemento est utraque qualitas in summo. — 2. *de Generat.* l. 3.

7. Præterea, qualitas in summo intensa et propria unius elementi non potest manere in alio ; quia cum talis qualitas sit accidens proprium uniuscujusque et ex illius essentia emanet, non debet alteri inesse, cum præsertim singula elementa qualitates sibi proprias vendicent, ex quibus maxime constituantur, ut patet ex Philosopho (l. c.) ; sed si una qualitas est remissa, sequitur qualitatem in summo et propriam unius elementi manere in alio (nam si aer agat in ignem, illius siccitatem destruendo, illam in se convertet; et sic forma aeris inducetur in materiam habentem calorem in summo, quia non est remittens illam; humiditas enim aeris non agit in calorem): ergo dicendum est in elementis esse utramque qualitatem in summo. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c. ; 2. *de Generat.* l. 3.

Sed contra est, quod Philosophus *de Generat. text.* 37 (c. 6) dicit, quod ignis est calidior aere, et *text.* 23 (c. 3), quod unumquodque elementum habet unam qualitatem sibi propriam (nam terra est magis sicca quam frigida, aqua frigida magis quam humida, aer humidus magis quam calidus, ignis magis calidus quam siccus);

ergo in singulis elementis non est utraque qualitas in summo. — 2. *de Generat.* l. 7 et 3.

Respondeo dicendum, quod in quibusdam elementis utraque qualitas est in summo; in quibusdam neutra est in summo, sed utraque est in gradu remisso; in quibusdam vero una est in summo, altera non, ut ex mox dicendis manifeste constabit. — Primum enim in *igne* utraque qualitas est in summo: — et *calor* quidem, tum ob ignis nobilitatem (vincit enim ignis nobilitate reliqua elementa), tum ob majorem propinquitatem quam habet ad corpus cœleste, tum quia cum sit calidorum omnium calidissimum, debet præhabere in se calorem perfectissimo modo: nam unumquodque inter alia maxime dicitur, ex quo causatur in aliis aliquod univoce prædicatum de illis, ut dicitur 2. *Metaphys. text.* 4 (l. 1 min., c. 1), ubi Philosophus talem propositionem maxime explicat exemplo ignis. (2. *Metaphys.* l. 2.) — *Siccitas* vero: quia cum oriatur ex calore et frigore (calor enim humidum consumit, frigus vero illud comprimit), et potentior sit calor ad humidum tollendum quam frigus, necesse est ut in igne, in quo est summus calor, sit summa siccitas, propter excessum caliditatis, quasi jam humiditate consumpta. (1. *de Generat.* l. 10; 2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10.)

In *aere* vero neutra qualitas est in summo: — non quidem *calor,* quia est remotior a cœlo quam ignis; virtus autem moventis est minor in remoto quam in propinquo. — Neque *humiditas,* quia cum non sit in aere summus calor (propter majorem distantiam a prima causa caloris, quæ est corpus cœleste), non totaliter resolvitur humiditas; unde necesse est quod remaneat in aere in gradu remisso. (2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10.)

In *aqua* vero una tantum qualitas est in summo, puta *humiditas.* Ut enim docet Philosophus (2. *de Generat. text.* 49; c. 7), inter simplicia sola aqua est bene terminabilis, et ideo est maxime necessaria in omnibus mixtis; quod idem docet 4. *Meteorol.* c. 5 (4). Et ratio est, quia est causa terminationis omnibus mixtis et proprius locus plurimorum animalium; præterea, quia in aqua est frigiditas faciens ad se fluere humidum, quod non facit calor in aere: unde est humidior aere. Quod sensu etiam patet, quo indicamus sensibilia; manifestum enim est omnibus habentibus sensum tactus, quod aqua humidior est quam aer: magis enim humectat et madefacit quam aer, qui potius exsiccat, cum sit calidus. Et tempore pluviarum aqua intendit humiditatem aeris, unde et aer tunc temporis dicitur humidior. Et hinc est quod oleum et humida viscosa, quæ sunt humida humiditate aerea, sunt minus humida quam humida aquatica, ut docet Philosophus (2. *de Generat. text.* 11; c. 2), quia nimirum tale humidum est aliquid passum, puta commixtionem subtilis terrei. (2. *de Generat.* l. 2, 3, 8; 4. *Meteorol.* l. 7; *de Sensu et Sensibili* l. 10.) — *Frigiditas* vero non est in aqua in summo, sed est minor quam in terra: tum quia terra est densissima; tum quia, sicut calor causatur ex propinquitate ad orbem — cœlum enim, ut dicitur 1. *Meteorol.* c. 4 (3), est causa caloris totius in inferioribus ratione motus velocissimi et ratione luminis —, ita frigiditas causatur ex distantia ab orbe. Inter omnia autem elementa magis distat a cœlo *terra* quam aqua; unde terra est omnium frigidissima, sicut ignis ob propinquitatem ad cœlum est omnium calidissimus. Et per consequens frigiditas non est in aqua in summo, sed est in summo in terra, unde hæc est summe frigida; non tamen est summe sicca, cum in siccitate vincatur ab igne, ut dictum est. (2. *de Generat.* l. 3; 1. *Meteorol.* l. 4; *de Sensu et Sensibili* l. 10.)

Unde manifestum est, quod non in singulis elementis est utraque qualitas in summo, sed in quibusdam est utraque in summo, ut in igne; in quibusdam vero neutra est in summo, ut in aere; et in quibusdam una est in summo, et altera est remissa, ut in aqua et terra.

Ad primum ergo dicendum, quod elementa ita constituuntur duabus qualitatibus, ut in tali constitutione habeatur ratio ordi-

nis et dependentiæ elementorum a cœlo, ex cujus virtute et actione dependet omnis actio omnium corporum inferiorum, cujusque motus ordinatissimus est quodammodo principium totius naturalis ordinis rerum; nam virtute corporum superiorum causatur ordo corporum inferiorum, et ratione majoris vel minoris propinquitatis in elementis causantur qualitates in tali vel tali gradu, ut dictum est (in c.). — *Tabula Aurea* voce « cœlum » n. 69 et 89; voce « elementum » n. 24.

Ad secundum dicendum, quod omnis remissio facta in passo ab agente contrario est per admixtionem contrarii; nam agens per eandem actionem inducit qualitatem contrariam passo, et corrumpit qualitatem passi. Omnis enim actio in inferioribus est ratione contrarietatis, ut ostendit Philosophus *de Sensu et Sensibili* (c. 4); at vero remissio facta in re a suo generante non est per admixtionem contrarii: natura enim talis elementi in proposito exigit constitutionem duarum qualitatum, ut dictum est (in c.). — 5. *Phys.* l. 4; *de Sensu et Sensibili* l. 10.

Ad tertium dicendum, quod aliud est, manentibus principiis essentialibus proprietates totaliter deficere, vel certe deficere ab illo gradu, quem requirunt ex natura sua; aliud vero, tales proprietates esse in gradu remisso in tali subjecto. Nam primum inconveniens est, non autem secundum, quia natura talis subjecti exigit in sua proprietate talem gradum. — *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Ad quartum dicendum, quod ex terra et aere fit ignis purus, corrupta frigiditate terræ et humiditate aeris; quia licet illa caliditas non sufficiat, juvatur tamen et intenditur per victoriam corporis cœlestis et luce solis et per virtutem aliarum stellarum. — 2. *de Generat.* l. 4.

Ad quintum dicendum, quod quia in alteratione qualitatum successio oritur ex hoc, quod in patiente est qualitas contraria, quæ resistit actioni agentis alterantis, quam oportet successive expelli; — ideo augmentum caloris fit ab igne in materia aeris in instanti, quia nulla est in aere qualitas contraria resistens igni intendenti calorem aeris; unde fit talis intensio ad modum illuminationis, quæ subito fit, quia non habet contrarium. Non tamen inducitur forma substantialis ignis, nisi expulsa humiditate et siccitate, quod fit in tempore, ratione contrariarum qualitatum resistentium igni alteranti aerem et terram. — 2. *Sent.* dist. 13, q. 1, a. 3, ad 9; *de Sensu et Sensibili* l. 16.

Ad sextum dicendum, quod forma elementi determinat sibi talem passionem primam et in tali gradu, ut dictum est. Aer autem non est humidus in summo, ut dictum est. Unde corruptis sex gradibus siccitatis ignis, statim corrumpitur forma ignis, qui requirit plures gradus siccitatis ad sui conservationem quam unum; et inducitur forma aeris, quam consequitur calor in eo gradu, qui est proprius aeris. — *Ibid.*

Ad septimum dicendum, quod formam substantialem aeris consequitur calor in eo gradu, qui est illi proprius; hoc enim est proprium accidentium per se, ut manifeste patet in reductione aquæ ad pristinam frigiditatem, ut dictum est (supra q. 9, a. 4, ad 9). Et ideo nihil refert, quod ante instans inductionis formæ aeris sit in materia calor ut octo et humor ut septem; nam cum in ea sit dispositio necessitans ad formam substantialem aeris, et cum illa non possit stare forma ignis, necessario debet hæc destrui, et advenire forma aeris. — *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 19; *de Pot.* q. 5, a. 7, c.

Ad argumentum in contrarium dicendum, quod Philosophus 2. *de Generat. text.* 37 satis expresse indicat, aerem non esse calidum in summo, ut dictum est (in c.). In *textu* vero 23 tantum vult, quod unumquodque elementum habet unam qualitatem sibi propriissimam ac primo et immediate convenientem. Cum enim ignis sit siccus in summo, ut dictum est, dicitur a Philosopho magis calidus quam siccus, quia magis proprie qualitas ejus est calor quam siccitas; unde *de Sensu et Sensibili*

(c. 4) dicit Philosophus, quod sicca est natura ignis; sed proprium illius calidum est. Verum siccitas licet sit remissa in terra, ut dictum est (in c.), primo tamen et immediate illi convenit, ut infra (q. 47, a. 3) ostendetur, et docet Philosophus ibidem, cum subdit «terræ vero siccum, sicut dictum est in his, quæ de elementis». — 2. *de Generat* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10.

QUÆSTIO XLVI

DE MUTUA TRANSMUTATIONE ELEMENTORUM.

Deinde considerandum est de mutua transmutatione, seu de generatione et corruptione mutua elementorum.

CIRCA QUAM QUÆRUNTUR QUATUOR:

1. Utrum elementa sint generabilia et corruptibilia.
2. Utrum quodlibet elementum possit immediate generari ex quolibet.
3. Utrum elementa symbola facilius transmutentur quam dissymbola.
4. Utrum ex duobus elementis dissymbolis corruptis fiat tertium.

ARTICULUS I

UTRUM ELEMENTA SINT GENERABILIA ET CORRUPTIBILIA.

Videtur quod elementa non sint generabilia et corruptibilia.

1. Quod enim est materia, non potest resolvi in aliam materiam; sed elementa sunt materia mixtorum, ut dictum est ex Philosopho (2. *de Generat. text.* 46; c. 7): ergo elementa non sunt generabilia et corruptibilia. — 5. *Phys.* l. ult.; 2. *de Generat.* l. 8.

2. Præterea, si elementa essent generabilia et corruptibilia, totus mundus destrueretur: nam totum destruitur destructis partibus; elementa autem sunt partes, et præcipuæ universi, ut dictum est: ergo elementa non sunt generabilia et corruptibilia. — 2. *de Generat.* l. 2.

3. Sed dices, quod elementa non sunt corruptibilia secundum totum, sed secundum partes. — Contra, eadem est natura et ratio totius et partis; unde Philosophus (1. *de Cœlo text.* 73; c. 7) dicit, quod idem est motus totius et partis, ut totius ignis et scintillæ; sed totum elementum non est generabile et corruptibile: ergo nec pars. — 2. *Sent.* dist. 19, a. 2, ad2; 1. *de Cœlo* l. 15; 2. *c. Gent.* c. 90.

4. Præterea, ut argumentatur Philosophus (3. *de Cœlo text.* 54; c. 6), omne quod fit, necessario est in aliquo loco, nam omnes motus sunt in aliquo loco (5. *Phys.text.* 8; c. 1). Ergo necesse est quod locus, in quo est elementum, quod generatur nunc, prius fuerit sine corpore, aut contineat aliquod corpus. Si autem *contineat* aliquod *corpus,* sequitur quod duo corpora sint simul, scilicet elementum quod generatur et corpus quod præexistebat; quod est impossibile (non enim potest dici, quod corpus præexistens cedat; si enim cederet, in illo eodem in quo elementum generatur, oporteret ipsum cedere; hoc autem generatur in instanti: ergo in instanti cederet; quod est impossibile, quia cessio non fit nisi per motum localem, qui non est in instanti). — Si autem sit *sine corpore,* cum posterius recipiat corpus, necesse est esse vacuum separatum (vacuum enim dicimus, quod est privatum corpore sensibili et natum est recipere illud); hoc autem est impossibile, ut dicitur 4. *Phys.* (*text.* 64 sqq.; c. 8). Ergo et primum, puta elementa posse generari. — 3. *de Cœlo* l. 10.

Sed contra, Philosophus 2. *de Generat. text.* 24, 25 (c. 4) et 60 (c. 10) dicit, quod elementa sunt transmutabilia, atque adeo generabilia et corruptibilia secundum partes. — 2. *de Generat.* l. 1, 4, 10.

RESPONDEO DICENDUM, quod elementa non sunt generabilia et corruptibilia, seu transmutabilia *secundum totum.* Cujus ratio est, quia ita contraria sunt elementa in mundo, sicut sunt contrariæ qualitates in mixto;

unde *sicut* qualitates contrariæ in mixto non se invicem corrumpunt, quia regulantur et conservantur, ne se mutuo corrumpant per formam substantialem mixti (quæ est impressio quædam cœlestis corporis), — *ita* contraria elementa non se invicem corrumpunt, quia conservantur per actionem corporis cœlestis, a quo actiones eorum regulantur. Ordo enim corporum inferiorum conservatur virtute superiorum ; nihil enim in istis inferioribus agit ad speciem, nisi per virtutem corporis cœlestis; unde quamdiu forma habet suum vigorem, ex impressione corporis cœlestis conservatur et elementum secundum totum et corpus mixtum in esse. — 2. *Sent.* dist. 19, a. 1, 2, 3; *de Malo* q. 5, a. 5, ad 6.

Sunt autem corruptibilia elementa *secundum partes;* — ut patet *primo* experientia: videmus enim ad sensum, quod eadem materia, quæ nunc est sub frigiditate aquæ, aliquando fuit sub caliditate aeris, et quod erat sub caliditate aeris, aliquando est sub caliditate ignis. (2. *de Generat.* l. 1.) *Deinde,* quia omnis generatio est ex contrariis et in contraria; habent autem elementa contrarietatem ad invicem; nam eorum differentiæ sunt contrariæ : ignis enim est calidus et siccus, aer calidus et humidus, aqua frigida et humida, terra frigida et sicca. (*Ibid.* l. 4.) *Præterea,* ex elementis generantur mixta; non possent autem hæc ex illis generari, si manerent elementa intransmutata, ut docet Philosophus (2. *de Generat. text.* 46; c. 7); si enim componantur et congregentur elementa in unum remanentibus formis et operibus suis, sic ignis in una parte compositi erit adurens, et aqua fluens, terra incontinua, aer exspirans; similiter ignis non ligatus evolabit sursum, terra autem descendet deorsum, et sic nunquam constabit, ut faciat ossa et carnes et hujusmodi. (*Ibid.* l. 8.) *Demum,* si elementa sunt intransmutabilia, sequitur tolli augmentum elementi, quia si elementa non transmutantur, oportet quod ignis augmentum fiat per hoc, quod ignis addatur alteri sicut lapis lapidi ; hoc autem non est augmentum, sed accumulatio. (*Ibid.* l. 7.) — Unde manifestum est, quod elementa secundum partes sunt generabilia et corruptibilia.

Ad primum ergo dicendum, quod elementa componuntur ex materia et forma, et ideo non est mirum, si ipsa sint materia mixtorum, et rursum per corruptionem resolvantur in aliam materiam priorem. — 2. *de Generat.* l. 2.

Ad secundum dicendum, quod elementa non sunt transmutabilia secundum totum, sed secundum partes, ut dictum est (in c.).

Ad tertium dicendum, quod ideo elementa secundum totum non transmutantur, quia mundus destrueretur, cum sint partes essentiales universi, et quia conservantur a cœlo, ut dictum est (in arg. 2); secundum partes vero corrumpuntur, quia habent contrarietatem; et sol est causa totius generationis per motum : modo enim accedit, et modo recedit.

Vel dic, quod tripliciter aliquid dicitur non ens, ut docet Philosophus (12. *Metaphys. text.* 11; l. 11. c. 2): *uno* modo, quod nullo modo est; et ex tali non ente nihil fit, quia ex nihilo nihil fit secundum naturam. *Secundo* dicitur non ens ipsa privatio, quæ consideratur in aliquo subjecto; et ex tali non ente fit quidem generatio, sed per accidens, in quantum generatio fit ex subjecto, cui accidit privatio. *Tertio* dicitur non ens ipsa materia prima, quia, quantum est ex se, non est ens actu, sed ens in potentia; et ex tali non ente fit generatio per se. — 12. *Metaphys.* l. 2 (1).

Ad quartum dicendum cum Philosopho (3. *de Cœlo text.* 29 ; c. 2), quod cum quoddam corpus particulare generatur ex alio corpore, ut ignis ex aere, ante generationem ignis aer erat in eodem loco, et sic non est vacuum; neque sequitur quod duo corpora sint in eodem loco, quia ideo generatur ignis ex aere, quia materia aeris est in potentia ad formam ignis, ad cujus proinde adventum desinit esse forma aeris. — 3. *de Cœlo* l. 8 et 11.

ARTICULUS II

UTRUM QUODLIBET ELEMENTUM EX QUOLIBET IMMEDIATE GENERARI POSSIT.

Videtur quod non quodlibet elementum ex quolibet generari possit.

1. Dicit enim Philosophus (1. *Phys. text.* 44; c. 5), quod quodlibet non fit ex quolibet; sed id contingeret, si ex quolibet elemento fieret quodlibet: ergo quodlibet elementum non fit ex quolibet. — 1. *Phys.* l. 10.

2. Præterea, impossibile est propria accidentia reperiri sine propriis subjectis; ergo si calor est proprium accidens ignis, et frigus aquæ, impossibile est calorem et frigus esse in alio subjecto quam in igne et aqua; at si unum elementum generaretur ex quolibet alio, calor ignis esset in alio elemento ex illo generato: ergo idem quod prius. — 1. *de Generat.* l. 2.

3. Præterea, dicit Philosophus (2. *de Partibus Animal.* c. 2), quod ignis non potest frigidus fieri; sed si quodlibet elementum posset generari ex quolibet, ignis fieri posset ex aqua et terra, et sic frigidus fieret: ergo quodlibet elementum ex quolibet generari non potest. — 2. *de Anima* l. 23.

4. Præterea, dicit Philosophus (5. *Phys. text.* 22; c. 3), quod mutatio debet fieri per medium, cum fit ab extremo in extremum; sed inter elementa duo extrema sunt ignis et terra: ergo ex igne non potest generari terra, nisi prius ex igne generetur aer, et ex aere aqua, et ex aqua terra; et ita non quodlibet elementum generabitur immediate ex quolibet. — 5. *Phys.* l. 5.

5. Præterea, quod generatur ex aliquo, præexistit in illo; sed quod præexistit in alio, non potest esse minus grave vel leve, quam sit in se (nam inexistens et separatum non est majoris virtutis secundum quod hujusmodi, quare nec erit gravius vel levius): ergo cum aer sit gravior igne, non poterit generari ex igne, quia ut in illo præexistit, esset levior se ipso; ergo quodlibet elementum non fit ex quolibet. — 3. *de Cœlo* l. 11.

Sed contra est, quod Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 24; c. 4) dicit, quod ex quolibet elemento generari potest quodlibet elementum; et 3. *de Cœlo* (*text.* 53, 54, 55; c. 6) probat, quod elementa sunt generabilia, et quod non generantur ex non corpore, nec ex alio corpore, nec quodlibet ex seipso, sed generantur ex se invicem mutuo. — 2. *de Generat.* l. 8; 3. *de Cœlo* l. 11.

Respondeo dicendum, quod elementum quodlibet ex quolibet immediate generari potest. Quod manifestum est: — *primo* sensu; videmus enim elementa ad invicem genita; ex igne enim aliquando generatur aer, solum transmutato sicco; aliquando aqua, transmutata utraque qualitate; aliquando terra, solum transmutato calido; et similiter est in aliis. — *Deinde* ratione: quia nisi ita esset, non esset alteratio inter illa secundum passiones tactus, quam tamen videmus inter illa; passiones autem inter se prædominantes transmutant elementorum substantiam. — *Præterea,* quia quæcunque sunt contraria, ad invicem transmutantur; nam omnis transmutatio est ex contrario in contrarium (quod enim transmutatur, exit ab illo, a quo transmutatur — moveri enim est, aliter se habere nunc, quam prius; — exiens autem ab illo, a quo transmutatur, oportet ire in aliud, quia non potest ire in privationem omnis speciei, quæ per se non invenitur; nec etiam in aliud, quod potest existere cum illo, cum quo transmutatur, quia tunc non necessario transmutatum esset ex illo; quare necessario transmutatur in formam non potentem existere cum illo, tale autem est contrarium: et ita omne quod transmutatur, transmutatur ex contrario in contrarium); omnia autem elementa, sive symbola sive dissymbola, sunt contraria in utraque vel altera qualitate. (4. *de Cœlo* l. 2.) Unde manifestum est, quod ex quolibet elemento potest immediate gene-

rari quodlibet. — 2. *de Generat.* l. 4 et 6.

Ad primum ergo dicendum, quod ideo ex quolibet non fit quodlibet, quia actio non potest fieri inter quæcumque immediata, sed unumquodque fit ex opposito; et ideo ex quolibet elemento potest fieri quodlibet elementum, quia quodlibet est cuilibet contrarium vel ratione utriusque qualitatis vel ratione alterius tantum, ut dictum est (in c.). — 1. *Phys.* l. 10.

Ad secundum dicendum, quod calor non est proprietas ignis, nisi quatenus est in summo; potest tamen participari ab alio in gradu remisso, ut dictum est (q. 45, a. 8).

Ad tertium dicendum, quod sensus Philosophi est, quod ignis, quia formalior est, non potest amittere suam naturalem qualitatem (puta calorem), ita ut frigescat omnino, ad differentiam aeris et aquæ, quæ possunt sic alterari, ut amittant suam naturalem qualitatem, ut dictum est (in Logica q. 10, a. 3, quæstiunc. 6, ad 1). — 2. *de Anima* l. 23.

Ad quartum dicendum, quod maxima Philosophi vera est in motu continuo, sive locali sive alterationis sive augmentationis, ut patet ex contextu; at vero transmutatio substantialis elementorum non fit per motum continuum, sed per generationem, quæ est mutatio instantanea, ut dictum est (supra q. 38, a. 2, c.). — 5. *Phys.* l. 5.

Ad quintum dicendum, quod aliud est generari ex alio per alterationem, et aliud per segregationem; quod enim per alterationem generatur, præexistit in potentia tantum, et ideo postquam generatum est in actu, est gravius vel levius simpliciter. Quod autem generatur solum per segregationem, prius existebat in actu in eo, ex quo generabatur; inexistens autem, et separatum non est majoris virtutis, secundum quod hujusmodi; quare nec est gravius nec levius. Sic autem dicebant antiqui fieri generationem, quos refellit Philosophus 3. *de Cœlo* (*text.* 56 sqq.; c. 7). — 3. *de Cœlo* l. 11.

ARTICULUS III

UTRUM ELEMENTA SYMBOLA FACILIUS AD INVICEM TRANSMUTENTUR QUAM DISSYMBOLA.

Videtur quod elementa symbola non facilius transmutantur ad invicem quam dissymbola.

1. Dicit enim Philosophus (1. *de Generat. text.* 23 et 24; c. 4), quod in generatione substantiali non manet ullum accidens sensibile idem numero; ergo in generatione et transmutatione non erit facilior transitus symbolorum quam dissymbolorum, eo quod oportebit utramque qualitatem removeri (sicut in transmutatione dissymbolorum), et simile corrumpi a suo simili (nam generans corrumpit id, quod prius erat), quod tamen dici non potest; ergo elementa symbola non facilius transmutantur ad invicem, quam dissymbola. — *de Generat.* l. 10; *de Spirit. Creat.* a. 3, arg. 19.

2. Sed dices, quod in transmutatione symbolorum una qualitas per se corrumpitur, altera vero symbola per accidens; at in transmutatione dissymbolorum utraque qualitas per se corrumpi debet. — Contra, eadem est proportio unius ad unum, et duorum ad duo; ergo qua facilitate symbolum per unam qualitatem corrumpit oppositam in symbolo, eadem dissymbolum per duas qualitates corrumpit oppositas dissymboli.

3. Præterea, patet sensu, facilius absumi guttam aquæ ab igne quam particulam terræ; sed terra est symbola igni, aqua dissymbola: ergo falsum est, quod facilius symbola ad invicem transmutentur quam dissymbola.

Sed contra est, quod Philosophus 2. *de Generat. text.* 25 (c. 4) dicit, quod facilius elementa symbola ad invicem transmutantur quam dissymbola; et *text.* 34 (c. 5) dicit, quod symbola citius transmutantur quam dissymbola. — 2. *de Generat.* l. 4 et 5.

Respondeo dicendum, quod elementa symbola facilius transmutantur quam dissymbola. Et ratio hujus est, quia, cum symbola conveniant in una qualitate, in eorum transmutatione non est necesse corrumpi nisi unam qualitatem; at in transmutatione dissymbolorum, cum in nulla qualitate conveniant, necesse est corrumpi utramque qualitatem. Facilius autem est transmutari unum quam plura. Cujus ratio duplex afferri potest: *una* est, quia *sicuti* quando anima est in actu unius potentiæ, remittitur actus alterius, eo quod una potentia impeditur in suo actu, quando alia vehementer operatur (quia una potentia de se non sufficit ad tam intensam operationem, nisi ei subveniatur per id, quod erat aliis potentiis influendum a principio vitæ): *ita* proportionaliter, quando forma est in actu unius qualitatis, remittetur actus alterius, et ita citius operabitur per unam qualitatem agendo, quam per duas. — *Altera* est, quia qualitas symbola nullam facit repugnantiam in agendo et patiendo, quam tamen facit qualitas dissymbola: quia cum qualitates elementorum causentur ab ipsis formis substantialibus ipsorum, illa elementa, quæ majorem habent convenientiam in qualitatibus, necessario habent majorem convenientiam in formis substantialibus; et per consequens in dispositionibus materiæ debent facilius ad invicem transmutari. Unde licet oporteat in transmutatione symbolorum ambas qualitates corrumpi; quia tamen qualitas symbola corrumpitur per accidens ad corruptionem subjecti, eademque nullo modo resistit, cum tamen contraria resistat (per calorem enim nec aer habet repugnantiam ad patiendum ab igne ipsum exsiccante, nec ignis habet repugnantiam ad agendum in aerem, quia calor potest stare cum siccitate; at propter frigiditatem aquæ habet ignis majorem repugnantiam agendi in aquam, quia hæc per illam resistit actioni ignis, et ratione ejusdem, quia est in aqua conjuncta cum humiditate, magis hæc resistit siccitati ignis, quam resistat humor aeris ob conjunctionem cum calore actioni ignis): ideo facilior est transitus et transmutatio symbolorum, quam dissymbolorum. — 1. *de Generat.* l. 10; 2. *de Generat.* l. 4 et 5; 4. *Sent.* dist. 44, q. 2, a. 1, sol. 3, ad 4, § *Vel dicendum; de Spirit. Creat.* a. 3, ad 19.

Et ex his patet ad *prima duo objecta.*

Ad tertium dicendum, quod ceteris paribus si solæ qualitates considerentur, symbola facilius transmutantur, quam dissymbola, ut dictum est (in c.); secus vero si alia considerentur, quæ faciunt ad majorem resistentiam, ut est densitas materiæ, quæ est in terra; quo enim aliquid est densius in corporibus elementaribus, eo magis materiale est et passivum. — 2. *de Cœlo* l. 10.

ARTICULUS IV

UTRUM EX DUOBUS ELEMENTIS DISSYMBOLIS CORRUPTIS POSSIT GENERARI TERTIUM ELEMENTUM SYMBOLUM.

Videtur quod ex duobus elementis dissymbolis non possit generari tertium elementum symbolum.

1. Dicit enim Philosophus (2. *Phys. text.* 37; c. 3), quod effectus in actu simul est cum efficiente in actu; sed si ex duobus elementis dissymbolis corruptis posset generari tertium symbolum, daretur effectus in actu, puta symbolum generatum sine suo efficiente: ergo. — 2. *Phys.* l. 6.

2. Præterea, si ex duobus dissymbolis corruptis generari potest tertium symbolum, ex aere et terra corruptis poterit generari ignis, corrupta nimirum frigiditate terræ et humiditate aeris; sed siccitas terræ et calor aeris non sufficiunt ad generationem ignis: nam ignis est calidior aere et siccior terra, ut dictum est (supra q. 45, a. 8): ergo ex duobus dissymbolis non potest generari tertium symbolum. — 2. *de Generat.* l. 4.

3. Præterea, impossibile est duo se mutuo corrumpere, quia nunquam aliquid corrumpitur, nisi propter victoriam corrumpentis super ipsum ex debilitate virium ejus; sed ex duobus dissymbolis corruptis non potest

generari tertium, nisi illa dissymbola se invicem corrumpant : ergo idem quod prius. — 2. c. *Gent.* c. 30 ; 5. *Metaphys.* l. 14.

4. Præterea, ex materia elementorum cum qualitatibus illorum refractis consurgit mixtum, ut dictum est (q. 42, a. 2); sed cum ignis et aqua se corrumpunt (quæ sunt dissymbola), remanet materia utriusque elementi cum qualitatibus illorum refractis : ergo ex duobus dissymbolis corruptis non generatur tertium symbolum.

Sed contra est, quod Philosophus (2. *de Generat. text.* 29 ; c. 4) dicit, quod ex duobus dissymbolis corruptis generatur tertium symbolum. — 2. *de Generat.* l. 4.

Respondeo dicendum, quod ex duobus elementis dissymbolis invicem corruptis potest generari tertium symbolum. Et ratio est, quia si altera qualitas uniuscujusque elementorum dissymbolorum corrumpatur, non est ad invicem generatio ; sed tamen potest aliquod tertium generari, sicut ex igne et aqua, quæ sunt dissymbola, poterit generari terra et aer; et ex aere et terra, ignis et aqua (quando enim aquæ frigiditas corrumpitur et siccitas ignis, fit aer, qui est calidus et humidus; quando vero calor ignis et humiditas aquæ corrumpuntur, remanet siccitas ignis et frigiditas aquæ, et sic generatur terra frigida et sicca. Similiter ex aere et terra potest generari ignis et aqua : quando enim aeris calor et siccitas terræ corrumpuntur, remanet humiditas aeris et terræ frigiditas, et sic generatur aqua frigida et humida; quando vero humiditas aeris et frigiditas terræ corrumpuntur, remanet caliditas aeris et siccitas terræ, et sic generatur ignis calidus et siccus). Hæc autem generatio ignis concessa est ab omnibus, quia ad sensum apparet, quod in lignis, in quibus est humiditas aeris, generatur flamma, quæ maxime ignis est inter ea, quæ naturæ igneæ sunt apud nos; flamma autem nihil aliud est nisi fumus accensus; fumus autem est ex terra et aere, et humiditas aerea exspirans et secum trahens partes terrestres (propter quod denigrantur ea, quæ tangit).

In hac tamen generatione *notandum est,* quod semper necesse est vincere alteram activarum qualitatum et alteram passivarum, ut si ex igne et aqua debeat generari aer, ita debent ignis et aqua se habere, ut unum excedat alterum in una qualitate et excedatur ab illo in altera, ut in proposito calor ignis multum excedat frigiditatem aquæ, et humiditas aquæ excedat siccitatem ignis. Nam talia tunc se mutuo poterunt destruere : humiditas enim aquæ destruet siccitatem ignis, hujus vero calor frigiditatem aquæ, et sic utraque forma (ignis scilicet et aquæ) recedet, et remanebit una materia calida et humida, quam sequitur forma aeris; alioqui non erit possibilis conjunctio elementorum ad tertium generandum. — Et propterea generatio tertii non potest fieri nisi in transmutatione *dissymbolorum,* non autem cum symbola invicem agunt et altera qualitas in utroque corrumpitur, quia tunc non manent ullæ qualitates pro tertio elemento : — quia illa qualitas, quæ relinquitur, aut est eadem aut contraria ; et si quidem fuerit *eadem* in utroque (puta calor in igne et aere), non generabitur aliquod tertium elementum, quia ex una qualitate non potest generari elementum; si autem fuerit *contraria* (puta siccitas ignis et humiditas aeris), cum sit ista conjugatio impossibilis, nec tunc poterit generari tertium elementum. Similiter autem est in aliis elementis, scilicet in terra et aqua : quia in omnibus talibus una qualitas est eadem, et altera contraria. — Unde patet, quod non nisi ex dissymbolis elementis invicem corruptis potest generari tertium elementum. — 2. *de Generat.* l. 4.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut in generatione animalium ex putri, ubi deest generans animatum, supplet vis cœlestis corporis inferiori materiæ impressa, ut dictum est (supra in Physica q. 11, a. 5, ad 10); ita similiter in generatione elementi symboli ex duobus dissymbolis corruptis, cum præsertim, ut dictum est (a. 1 huj. quæst., in c.), nihil in istis inferioribus

agat ad speciem, nisi per virtutem corporis cœlestis.

Ad secundum dicunt quidam, quod non intendit Philosophus, quod ex aere et terra generetur purus ignis, sed aliquid quod maxime participet naturam aeris, sicut exemplificat de flamma. Sed hoc dici non potest, quia Philosophus loquitur de generatione elementorum, et non mixtorum ex elementis; et præterea etiam caliditas flammæ multo intensior est quam caliditas aeris. — Et ideo dicendum, quod generatur purus ignis; et licet caliditas illa non sufficiat, juvatur tamen et intenditur per virtutem corporis cœlestis et luce solis, et per virtutem aliarum stellarum. — 2. *de Generat.* l. 4.

Ad tertium dicendum, quod ideo dissymbola se corrumpunt, quia unum vincit aliud per unam qualitatem activam, et vincitur ab alio per qualitatem passivam, ut dictum est (in c.).

Ad quartum dicendum, quod ad generationem elementorum sufficit combinatio et conjunctio duarum qualitatum; at vero ad generationem mixtorum requiritur conjugatio et conjunctio omnium qualitatum in tali temperie, qualem requirit forma mixti generandi, ut dictum est (q. 42 et 45).

QUÆSTIO XLVII

DE ELEMENTIS IN PARTICULARI.

Deinde considerandum est de elementis in particulari.

CIRCA QUAM QUÆTUNTUR TRIA:

1. Utrum ignis sit calidus et siccus, aer calidus et humidus, aqua frigida et humida, terra frigida et sicca.
2. Utrum ignis habeat ambas qualitates in summo, et similiter alia elementa.
3. Utrum ignis sit magis calidus quam siccus, aer magis humidus quam calidus, aqua magis frigida quam humida, terra magis sicca quam frigida.

ARTICULUS I

UTRUM IGNIS SIT CALIDUS ET SICCUS, AER CALIDUS ET HUMIDUS, AQUA FRIGIDA ET HUMIDA, TERRA FRIGIDA ET SICCA.

Videtur quod *ignis* non sit siccus.

1. Dicit enim Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 10; c. 2), quod subtile est effectus humidi, et ad humidum reducitur, quia est repletivum et bene terminabile termino alieno; sed ignis est corpus subtilissimum, ut dicitur 3. *de Cœlo* (*text.* 42, 43, 47; c. 5): ergo ignis non est siccus, sed potius humidus. — 2. *de Generat.* l. 2; 3. *de Cœlo* l. 9.

2. Præterea, virtus manifestatur per operationem, sicut natura per virtutem; sed ignis humectat: assata enim ab igne sunt magis humida interius quam elixa, ut docet Philosophus (4. *Meteorol.* c. 4, al. 3): ergo ignis non est siccus, sed humidus. — 4. *Sent.* dist. 47, q. 2, a. 1, quæstiunc. 3, arg. 2; 4. *Meteorol.* l. 6.

Videtur quod *aer* non sit calidus et humidus.

3. Dicit enim Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 31; c. 5), quod aer est frigidus; et 1. *de Generat.* (*text.* 24; c. 4), quod aer et aqua sunt symbola, quia sunt ambo frigida: ergo aer non est calidus. — 2. *de Generat.* l. 5; 1. *de Generat.* l. 10.

4. Præterea, dicit Philosophus 1. *Meteorol.* c. 4 (3), quod pars aeris, quæ non circa terram sed longius distat, est calida et sicca; ergo aer non est humidus, sed siccus. — 1. *Meteorol.* l. 4.

5. Præterea, dicit Philosophus *de Sensu et Sensibili* (c. 4), quod aqua inter omnes humores est subtilissima; sed aer est subtilior aqua: ergo aer non habet humiditatem. — *de Sensu et Sensibili* l. 9.

6. Præterea, dicit Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 49; c. 8), quod inter simplicia corpora sola aqua est bene terminabilis termino alieno; sed hæc est definitio humidi, ut patet ex 2. *de Generat. text.* 9 (c. 2): ergo

sola aqua est humida, et ita aer non erit humidus. — 2. *de Generat.* l. 8 et 2.

Videtur quod *aqua* non sit frigida.

7. Aqua enim pluvialis est essentialiter aqua ; sed aqua pluvialis est calida : cujus signum est, quod nive descendente non est tanta intensio frigoris sicut in aliis hiemalibus temporibus: ergo aqua non est frigida, sed calida. — 1. *de Generat.* l. 24.

Sed contra est, quod Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 16; c. 3) et *de Sensu et Sensibili* (c. 4) dicit, quod ignis est calidus et siccus ; aer calidus et humidus ; aqua frigida et humida; terra frigida et sicca. — 2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10.

Respondeo dicendum, quod necesse est dicere, quod ignis est calidus et siccus, aer calidus et humidus, aqua frigida et humida, terra frigida et sicca. — Et de *igne* quidem primo quod sit *calidus*, manifeste patet : tum quia maxime calefacit — operatio enim manifestat virtutem, ut dictum est (arg. 2) — ; tum quia est causa, ut inquit Philosophus (2. *Metaphys. text.* 4 ; l. 1 min., c. 1), caloris in omnibus elementatis; demum quia tamquam corpori nobilissimo inter elementa et propinquissimo cœlesti corpori debetur qualitas omnium tangibilium nobilissima et maxime activa, quæ est calor. — Quod vero ignis sit etiam *siccus,* probatur, quia, ut docet Philosophus (*de Sensu et Sensibili* c. 4), humida nata sunt pati ab igne; humidum autem non nisi a sicco patitur, tamquam contrarium a suo contrario; præterea, quia siccitas, præsertim maxima, est effectus maximi caloris : intensus enim calor humidum totaliter absumit et proinde in suo subjecto ponit siccitatem. (2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *Metaphys.* l. 2).

Aer vero est natura sua calidus; quod patet : tum quia est propinquus igni, imo contiguus, et non valde distans a corpore cœlesti ; tum quia est levis et rarus, sunt autem levitas et raritas ex calore, ut dicit Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 65; c. 8) et 4. *de Cœlo* (*text.* 36; c. 4); tum quia aer generatur ex aqua, corrupta frigiditate a calore, ut dictum est (q. 46, a. 2); tum quia nulla alia conjugatio potest illi competere, quam calidi et humidi. (*de Sensu et Sensibili* l. 10; 1. *de Generat.* l. 22; 4. *de Cœlo* l. 3).

Aqua vero est frigida et humida: *frigida* quidem, tum quia maxime contrariatur igni, cum sit illi dissymbola; tum quia est longe remota a cœlo et igne (frigiditas enim oritur ex distantia ab orbe, sicut caliditas ex propinquitate); demum quia conjugatio competens aquæ necessario involvit frigiditatem : nam conjugatio primarum qualitatum frigiditatem non includens vel est impossibilis vel alii elemento convenit. — Est autem *humida,* quia, ut patet sensu, maxime humectat, et multo magis quam aer (et ratio est, quia in aqua est frigiditas faciens ad se fluere humidum, ratione cujus superat aerem, in quo calor non facit ad se fluere humidum); et quia, cum sit propinqua aeri, debet cum illo in una qualitate convenire, quæ alia esse non potest quam humiditas; demum quia inter corpora simplicia est bene terminabilis termino alieno, ut docet Philosophus (2. *de Generat. text.* 49; c. 7), unde est causa terminationis omnibus mixtis, et est locus plurium animalium, ut docet Philosophus (4. *Meteorol.* c. 5, al. 4). (2. *de Generat.* l. 3 et 8; *de Sensu et Sensibili* l. 10; 4. *Meteorol.* l. 7).

Terra demum est frigida et sicca: *frigida* quidem, tum ob maximam distantiam ab orbe cœlesti, prima causa totius caloris in his inferioribus; tum quia est propinqua aquæ et ratione illius illi symbola. — Est autem *sicca,* tum ob maximam ejus grossitiem; tum quia in terra est frigus condensans et comprimens humidum, quæ est altera causa siccitatis; hæc enim oritur etiam ex caliditate humiditatem consumente. (*de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *de Generat.* l. 3.) — Et sic manifestum est, quod singulis elementis duæ qualitates prædictæ conveniunt.

Ad primum ergo dicendum, quod subtile aliquid dicitur, quia est penetrativum ; unde

2. *de Generat.* (*text.* 10; c. 2) dicitur, quod subtile est completivum rei. Eatenus autem aliquid est penetrativum, quia vel est quantitate parvum, vel habet parvam materiam; unde rara subtilia dicuntur, et quo magis aliquid fuerit rarum, eo erit magis subtile. Quia vero rarum potest esse conjunctum vel cum humiditate (ut in aere vel aqua) vel cum siccitate (ut in igne), ideo subtile duplex est, aliud humidum, aliud siccum. — 4. *Sent.* dist. 44, q. 2, a. 2, quæstiunc. 1, in c.; cf. expos. in 1. *ad Corinth.* c. 15, l. 6.

Ad secundum dicendum, quod assata a calore sicco non ideo sunt humidiora interius quam elixa, quia calor humectet, sed quia caliditas sicca sine humiditate desiccando primo partes exteriores constringit poros rei digerendæ, et propter hoc humiditas resoluta interius non potest exire. — 4. *Meteorol* l. 6.

Ad tertium dicendum, quod Philosophus ll. cit. vocat aerem frigidum, non quia sit talis naturaliter, sed quia est talis per accidens. (1. *de Generat.* l. 10.) — *Vel dic,* quod a Philosopho dicitur aer frigidus gratia exempli, non autem secundum veritatem; ut enim docet Philosophus 1. *de Generat.* (*text.* 18; c. 3), quærimus inducendo exempla modum seu manifestationem, non autem subjectum et veritatem, non curantes, utrum scilicet sic se habeat in his terminis vel quibuscunque aliis. (Sic idem Philosophus 2. *de Generat. text.* 35; c. 5, cum dicit, quod ignis est niger et siccus, aqua vero humida et alba, cum tamen albedo et nigredo non sint passiones elementorum, sed mixtorum: non intendit ostendere in igne et aqua illas qualitates, albedinem scilicet et nigredinem, sed tantum intendit manifestare, omnia elementa esse invicem transmutabilia: quia quæcunque contraria sunt, ad invicem transmutantur, omnia autem elementa sunt contraria, sive illa sint symbola sive dissymbola; assumit autem loco propriarum qualitatum alias duas contrarias, puta albedinem et nigredinem.) Et inde etiam est, quod in libris logicis utitur Philosophus exemplis secundum opiniones aliorum Philosophorum, quæ non sunt inducenda quasi sint verba Aristotelis. — 2. *de Generat.* l. 5 et 6; 1. *de Generat.* l. 8.

Ad quartum dicendum, quod Philosophus per partem aeris longe distantem a terra intelligit elementum ignis, sicut per partem aeris prope terram existentem intelligit elementum aeris, ut patet ex Philosopho 2. *de Generat.* (*text.* 16; c. 3). — 1. *Meteorol.* l. 4.

Ad quintum dicendum, quod Philosophus non dicit, quod aqua sit subtilissima inter omnia humida (hoc enim falsum est, ut bene probat objectum), sed quod est inter humores subtilissima et inter omnia corpora quæ sensibiliter humectant. — *de Sensu et Sensibili* l. 9.

Ad sextum dicendum, quod sola aqua dicitur a Philosopho inter simplicia bene terminabilis, quia hoc verum est de aqua secundum quod est in mixto; ut enim ait Philosophus 4. *Meteorol.* c. 5 (4), mixta non terminantur nisi per aquam et terram, et plura animalia non nisi in aqua, tamquam in proprio connaturali loco ac naturæ suæ simili, degunt et quiescunt. — 4. *Meteorol.* l. 7; 2. *de Generat.* l. 8.

Ad septimum dicendum, quod aquæ pluviales non sunt ex natura sua calidæ, sed frigidæ; sunt tamen ex accidenti calidæ propter ignem existentem in aere, qui illis miscetur, sicut et nivi. — 1. *de Generat.* l. 24.

ARTICULUS II

UTRUM IGNIS HABEAT AMBAS QUALITATES IN SUMMO, ET SIMILITER ALIA ELEMENTA.

Vide hunc articulum explicatum supra in quæstione 45, art. 8.

ARTICULUS III

UTRUM IGNIS SIT MAGIS CALIDUS QUAM SICCUS, AER MAGIS HUMIDUS QUAM CALIDUS, AQUA MAGIS FRIGIDA QUAM HUMIDA, TERRA MAGIS SICCA QUAM FRIGIDA.

Videtur quod ignis non sit magis calidus

quam siccus, aer magis humidus quam calidus, aqua magis frigida quam humida, terra magis sicca quam frigida: —

1. quia in igne utraque qualitas est in summo, ut dictum est (a. 2, id est q. 45, a. 8); sed « magis » et « minus » denotant intensionem et remissionem: ergo ignis non est magis calidus quam siccus.

2. Præterea, Philosophus 4. *Meteorol.* c. 5 (4) probat, quod aqua est primo humida — *tum* quia est causa humiditatis aliorum; propter quod autem aliquid est tale, illud est primo tale, ut dicitur 1. *Poster.* (*text.* 5; c. 2); *tum* quia multa animalia appetunt consistere in aqua et in ea quiescere sicut in proprio loco — : ergo aer non est primo humidus, sed potius aqua. — 4. *Meteorol.* l. 7.

3. Præterea dicit Philosophus 1. *Meteorol.* c. 4 (3), quod in medio totius mundi est elementum gravissimum et frigidissimum, puta terra; ergo frigiditas non competit primo aquæ, sed potius terræ. — 1. *Meteorol.* l. 4.

4. Præterea, si terra est magis sicca quam frigida, ergo siccitas est intensior quam frigiditas; sed frigiditas terræ est in summo, ut dictum est (a. 2, id est q. 45, a. 8): ergo terra non est magis sicca quam frigida, vel certe non est frigida in summo, ut dictum est.

5. Præterea, si terra est magis sicca quam frigida, ergo superat siccitatem ignis, quia frigiditas terræ est in summo, quam tamen superat siccitas ejusdem; sed ignis, ut dictum est (a. 2, id est q. 45, a. 8), siccior et terra: ergo terra non est magis sicca quam frigida. — 2. *de Generat.* l. 3.

Sed contra est auctoritas Philosophi 2. *de Generat.* (*text.* 23; c. 3), ubi dicit, quod ignis est magis calidus quam siccus, aer magis humidus quam calidus, aqua magis frigida quam humida, terra magis sicca quam frigida. — 2. *de Generat.* l. 3.

Respondeo dicendum, quod tribus modis potest intelligi, quod ignis sit magis calidus quam siccus, et sic de reliquis: — *primo* ita, ut particula « magis » significet intensionem seu excessum unius qualitatis in gradu supra aliam, ut sit sensus, quod calor ignis sit intensior quam siccitas illius; et similiter quod siccitas terræ sit intensior quam ejus frigiditas. Et hic sensus est falsus; nam, ut dictum est (a. 2, sive q. 45, a. 8), in igne utraque qualitas est in summo; in terra vero frigiditas est in summo, non tamen ejus siccitas. — *Secundo* ita, ut particula « magis » comparet unum elementum cum alio, ut sit sensus: ignis est magis calidus quam aer, et minus siccus quam terra. Et hic etiam sensus est falsus; nam, ut dictum est (ibid.), ignis est siccior terra, et aqua est humidior aere, et tamen terra dicitur magis sicca quam frigida, et aqua dicitur magis frigida quam humida, et aer magis humidus quam calidus. — *Tertio* modo ita, ut particula « magis » denotet et significet primitatem, immediationem, principalitatem ac proprietatem, ut sit sensus: ignis est magis primo et immediatius ac principalius et magis proprie calidus quam siccus, et sic de reliquis. Et hic sensus est intentus a Philosopho, ut videre est in contextu 2. *de Generat. textu* citato (23; c. 3) et *de Sensu et Sensibili* c. 4. — 2. *de Generat.* l. 3; *de Sensu et Sensibili* l. 10.

Ad cujus manifestationem *sciendum est primo,* quod quia ab uno simplici non possunt diversa procedere nisi quodam ordine: unum scilicet primo et immediate, et alia secundario et mediante illo, eo quod ab uno simplici non nisi unum procedere potest, ut dicit Philosophus 12. *Metaphys.* (*text.* 49; l. 11, c. 8); — necesse est quod qualitates primæ (quia sunt per se accidentia elementorum) ita ab essentia illorum emanent, ut cum singula duas qualitates habeant, et ex illis constent, ut dicit Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 16; c. 3), una ex illis *primo et immediate ac principaliter* et tamquam *maxime propria* ab essentia elementi emanet, et alia mediante illa, quomodo ab anima plures potentiæ manant. Quoniam ergo igni tribuitur calor et siccitas, aeri calor et humiditas, aquæ frigiditas et humiditas, terræ frigiditas et siccitas, — videndum est in particulari,

utra ex duabus immediatius, principalius et magis proprie ac primo conveniat. — 12. *Metaphys.* l. 10 (7) ; 1. *Sent.* dist. 2, q. 1, a. 1; 1a, q. 77, a. 6, arg. 1 et ad 1; *de Pot.* q. 5, a. 7, c.; 2. *de Generat.* l. 3.

Ad hujus ergo evidentiam *sciendum est secundo,* quod, ut docet Philosophus 1. *Meteorol.* c. 4 (3), primo elemento seu cœlo circulariter moto, et motis corporibus, quæ sunt in ipso (puta sole et stellis), illa pars inferioris mundi, quæ est ei propinquior, quasi disgregata et rarefacta per motum superioris corporis, accenditur, et sic generatur calor. — Cujus ratio est, quia tota materia corporalis, quæ est sub corpore circulariter moto, est sicut quædam materia existens in potentia ad caliditatem, frigiditatem, humiditatem et siccitatem et ad alias passiones et formas, quæ consequuntur ad hæc; — *præterea,* quia materia reducitur in actum a primo agente: materia enim corporalis fit talis actu per hoc, quod participat de motu, vel non participat (sed immobilis permanet a corpore cœlesti); est enim hoc causa et principium unde motus in istis inferioribus; et ratione motus velocissimi et propriarum qualitatum est fons totius caloris et frigiditatis. Unde fit, ut hæc inferiora recipiant dictas passiones a superioribus non eo quidem modo, quo aqua calefacta recipit ab igne calorem (puta accidentaliter et non secundum naturam), sed ab illis recipiendo ipsam naturam vel formam, secundum quam naturaliter sunt calida vel frigida facta a superiori corpore, multo principalius quam a generante; nam principium generationis primum est corpus cœleste. — 1. *Meteorol.* l. 4.

Hinc sequitur, quod, quia per participationem motus est calor in istis inferioribus, et per elongationem a motu cœlesti frigiditas, necesse est quod illud, quod est frigidissimum in summo et gravissimum (tamquam longissime distans a fonte caloris) sit *terra;* non tamen sit primo et principalius talis, quia frigiditas primo convenit aquæ, tum terræ ex propinquitate ad aquam. Sed illi primo et principalius ac maxime proprie convenit siccitas. Quod patet, *tum* quia propter summam distantiam a fonte caloris terra non resolvitur in humiditatem, sed in ultima grossitie permanet; grossum autem est siccum, ut dicit Philosophus 2. *de Generat.* (*text.* 10; c. 2.); *tum* quia humidum maxime natum est pati a sicco terrestri; *tum* quia terra maxime contrariatur aeri, cum sit illi dissymbola, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 16, 24, 25, 49; c. 3, 4, 7), aer autem est primo et maxime proprie humidus ; *demum* quia cum terra sit ignobilissimum elementum, ac proinde contineatur a ceteris, habeatque rationem materiæ respectu aquæ, debet habere pro prima et principali passione qualitatem passivam (omnis enim potentia passiva et omnis passio est per materiam, et omnis actio est per formam, ut colligitur ex Philosopho (1. *de Generat. text.* 55; c. 7), et qualitatem minus nobilem, cujusmodi est siccitas respectu humiditatis. (*de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *de Generat.* l. 2, 3, 8; *Tabula Aurea* voce « elementum » n. 16; 1. *de Generat.* l. 20). — Contra vero, quia *ignis* est propinquissimus cœlo, et est inter omnia elementa nobilissimum et causa omnium calidorum, ut dicitur 2. *Metaphys.* (*text.* 4; l. 1 min., c. 1), convenit illi primo et immediate et per se ac maxime proprie caliditas, quæ est maxime activa ; secundario vero siccitas propter excessum caliditatis illius quasi humiditate consumpta. (*de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *de Generat.* l. 3). — *Aeri* vero licet competat calor, ut dictum est, non tamen primo, maxime proprie et immediate, nam sic convenit igni, ut dictum est, et aeri ex affinitate ad ignem. Est tamen aer primo humidus: *tum* quia contrariatur terræ, ut illi dissymbolus — unde sicut terra est primo sicca, ita et aer debet esse primo humidus: si enim unum contrarium est in natura, debet esse et aliud, ut dicitur 2. *de Generat.* (*text.* 49; c. 8) —; *tum* quia ad suam humiditatem servandam a natura sic est dispositus, ut sit propinquus aquæ, et sic vaporem suscipiat, qui est calidus et hu-

midus; *tum* quia, cum aer contineatur ab igne, habet rationem materiæ respectu illius, ut dictum est de terra respectu aquæ. Unde tribuenda est illi pro passione primo et maxime proprie et principalius ei competente illa qualitas, quæ est passiva; et cum sit nobilius elementum quam terra, debet etiam illi competere qualitas passiva nobilior, quæ est humiditas respectu siccitatis, ut dictum est. (*de Sensu et Sensibili* l. 10; 2. *de Generat.* l. 8.) — Unde manifestum est, quod ignis est magis calidus quam siccus, aer magis humidus quam calidus, aqua magis frigida quam humida, terra magis sicca quam frigida, ut dicit Philosophus.

Ad primum ergo dicendum, quod « magis » denotat principalitatem, immediationem et primitatem unius qualitatis supra aliam, ut dictum est (in c.). — Idem dicendum ad *tertium, quartum* et *quintum.*

Ad secundum dicendum, quod aqua est primo humida respectu mixtorum, quia est causa terminationis in illis simul cum terra, ut dicit Philosophus 4. *Meteorol.* c. 5. (4). — 4. *Meteorol.* l. 7.

INDEX

QUÆSTIONUM ET ARTICULORUM

QUÆ IN HAC SECUNDA SECUNDÆ SUMMÆ PHILOSOPHICÆ

E. D. THOMÆ DOCTRINA CONTINENTUR.

IN LIBROS DE CŒLO ET MUNDO

QUÆSTIO XXVI

DE EXISTENTIA MUNDI

Art. I. — Utrum mundus semper fuerit. 2
II. — Utrum mundum incepisse sit articulus fidei, an vero sit conclusio demonstrata, ita ut mundum semper fuisse sit impossibile 7

QUÆSTIO XXVII

DE PRODUCTIONE MUNDI

Art. I. — Utrum creare sit ex nihilo facere 12
II. — Utrum creatio sit mutatio . . 13
III. — Utrum creatio sit aliquid in creatura; et si est, quid sit. 15
IV. — Utrum Deus possit aliquid creare. 18
V. — Utrum solius Dei sit creare. . 21
VI. — Utrum creari sit proprium compositorum et subsistentium. 26
VII. — Utrum necesse sit omne ens atque adeo mundum esse creatum a Deo 27
VIII. — Utrum materia prima sit creata a Deo 29
Art. IX. — Utrum mundus seu res omnes processerint a Deo per necessitatem naturæ an vero per arbitrium voluntatis . . . 31

QUÆSTIO XXVIII

DE PROPRIETATIBUS MUNDI

Art. I. — Utrum mundus sit tantum unus an plures 33
II. — Utrum mundus sit perfectus . 34
III. — Utrum Deus potuerit facere universum perfectius . . . 37

QUÆSTIO XXIX

DE NATURA CŒLI

Art. I. — Utrum cœlum habeat materiam vel illa careat, seu utrum sit compositum ex materia et forma. 39
II. — Utrum cœlum habeat materiam diversæ rationis, an ejusdem cum materia sublunarium . 43
III. — Utrum cœlum sit animatum. 46
IV. — Utrum cœlum sit ingenerabile et incorruptibile. 51

QUÆSTIO XXX

DE UNITATE ET PLURITATE CŒLORUM

Art. I. — Utrum cœlum sit unum tantum, an vero sint plures . . 55
II. — Utrum omnes cœli sint ejusdem speciei 56

QUÆSTIO XXXI

DE MOTU CORPORUM CŒLESTIUM

Art. I. — Utrum motus cœli sit naturalis. 57
II. — Utrum motus cœli sit a propria forma substantiali an vero ab intelligentia. . . . 59
III. — Utrum motus cœli sit immediate a Deo an vero ab intelligentia seu angelo. . . . 61
IV. — Utrum potentia motiva in angelo movente cœlum sit realiter distincta ab intellectu et voluntate 63
V. — Utrum motus cœli aliquando cessabit. 65
VI. — Utrum cessante motu cœli remaneant elementa 69
VII. — Utrum cessante motu cœli remaneat actio et passio in elementis 72
VIII. — Utrum cessante motu cœli remaneant plantæ et animalia bruta et corpora mineralia . 74
IX. — Utrum corpora humana maneant motu cœli cessante. . 77

QUÆSTIO XXXII

DE ACTIONE CORPORUM CŒLESTIUM IN CORPORA INFFRIORA

Art. I. — Utrum aliquod corpus sit activum 79
II. — Utrum corpora cœlestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt 82
III. — Utrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum . 86
IV. — Utrum corpora cœlestia imponant necessitatem his quæ eorum actioni subduntur. . 89
V. — Utrum cœlum tantum agat in hæc inferiora per lumen et motum 91

QUÆSTIO XXXIII

DE ACCIDENTIBUS CŒLI

Art. I. — Utrum in corporibus cœlestibus sint accidentia sicut in corporibus inferioribus. . . . 95
Art. II. — Utrum accidentia cœli sint ejusdem speciei cum accidentibus corporum sublunarium. 96
III. — Utrum maculæ lunæ causentur ex interpositione alicujus corporis inter nos et lunam. . 97

QUÆSTIO XXXIV

DE ELEMENTIS SECUNDUM QUOD SUNT PARTES UNIVERSI

Art. I. — Utrum qualitates motivæ elementorum differant specie . 98
II. — Utrum gravia et levia moveantur effective a propriis formis an vero a generante vel a medio. 100
III. — Utrum sint plura elementa gravia quam levia 103
IV. — Utrum omnia elementa præter ignem habeant gravitatem et gravitent in propriis locis . 106
V. — Utrum motus naturalis elementorum sit velocior in fine . 107
VI. — Utrum locus ignis sit concavum lunæ, aeris vero superficies concava ignis, et sic de singulis. 109
VII. — Utrum projecta moveantur ab aere an vero a virtute impressa 112
VIII. — Utrum projecta moveantur velocius in principio quam in medio vel in fine 113

IN LIBROS DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE

IN LIBRUM PRIMUM

QUÆSTIO XXXV

DE GENERATIONE ET CORRUPTIONE IN COMMUNI

Art. I. — Utrum generatio recte a philosopho definiatur 116
II. — Utrum terminus generationis sit forma an compositum. . 117
III. — Utrum de ratione generationis sit, ut terminus formalis illius seu forma accipiat esse per illam. 118

Art. IV. — Utrum omnis generatio sit ab univoco. 120
V. — Utrum idem accidens numero maneat in genito et in corrupto. 121
VI. — Utrum materia sit immediatum subjectum inhæsionis omnium accidentium . . . 124
VII. — Utrum in generatione compositi substantialis fiat resolutio compositi præcedentis usque ad materiam primam . . . 126
VIII. — Utrum generatio sit mutatio successiva an vero instantanea. 128
IX. — Utrum generatio unius sit corruptio alterius. 129
X. — Utrum generationes et corruptiones rerum naturalium sint naturales. 130
XI. — Utrum expulsio formæ substantialis præcedentis et introductio formæ sequentis sint idem 132
XII. — Utrum expulsio formæ substantialis præcedentis sit naturaliter prior quam introductio formæ sequentis. 134
XIII. — Utrum expulsio formæ præcedentis et introductis sequentis sint in instanti 136

QUÆSTIO XXXVI

DE ALTERATIONE

Art. I. — Utrum recte tradita sit a Philosopho definitio alterationis . 138
II. — Utrum alteratio sit tantum ad tertiam speciem qualitatis . 139
III. — Utrum aliqua qualitas possit intendi et remitti. 140
IV. — Utrum intentio qualitatis fiat per additionem similis formæ 143
V. — Utrum alteratio sit motus continuus 147
VI. — Utrum in motu alterationis, puta calefactionis, sit tantum unus motus, recessus a frigore et accessus ad calorem. 151
VII. — Utrum qualitates contrariæ summe intensæ possint esse in eodem subjecto per potentiam Dei 152
VIII. — Utrum naturaliter possint in eodem subjecto esse qualitates contrariæ in gradu remisso 153
IX. — Utrum indivisibile possit alterari 156

QUESTIO XXXVII

DE RAREFACTIONE

Art. I. — Utrum rarefactio sit alteratio. 157
II. — Utrum per rarefactionem acquiritatur nova quantitas . 160

QUÆSTIO XXXVIII

DE AUGMENTATIONE

Art. I. — Utrum definiatur a Philosopho augmentatio 162
II. — Utrum augmentatio formaliter consistat in additione quantitatis alimenti ad quantitatem viventis, an vero in extensione viventis consequente talem additionem . 164
III. — Utrum augmentatio sit motus continuus. 167
IV. — Utrum idem vivens numero maneat ante et post augmentationem, seu in toto vitæ tempore 169
V. — Utrum vivens augeatur secundum omnes partes . . . 171
VI. — Utrum alimentum convertatur in naturam alti 173
VII. — Utrum alimentum sit simile nutrito 178

QUÆSTIO XXXIX

DE CONTACTU

Art. I. — Utrum agens et patiens debeant se tangere, atque adeo simul esse 179

QUÆSTIO XL

DE ACTIONE

Art. I. — Utrum idem possit agere in scipsum 183
II. — Utrum simile possit agere in simile 186

QUÆSTIO LXI

DE REACTIONE

Art. I. — Utrum omne agens agendo repatiatur. 189

QUÆSTIO XLII

DE MIXTIONE

Art. I. — Utrum mixtio sit possibilis . 191
II. — Utrum mixtio recte definiatur, quod sit miscibilium alteratorum unio 194

Art. III. — Utrum ad productionem mixti necessario requirantur omnia quatuor elementa . . . 195
IV. — Utrum elementa maneant in mixto actu secundum formas substantiales 197
V. — Utrum in mixto remaneant elementa secundum proprias qualitates 202
VI. — Utrum dispositio ad formam substantialem mixti sit qualitas simplex, an vero composita ex qualitatibus elementorum ad medium reductis. . 203
VII. — Utrum dari possit mixtum æquale ad pondus 206

IN LIBRUM SECUNDUM

QUÆSTIO XLIII — PARS PRIOR

DE NUMERO ELEMENTORUM

Art. I. — Utrum elementa sint quatuor. 210

QUÆSTIO XLIII — PARS ALTERA

DE QUIDDITATE ELEMENTORUM

Art. I. — Utrum recte sit assignata definitio elementi 215
II. — Utrum qualitates sive activæ sive motivæ elementorum sint formæ substantiales illorum. 217

QUÆSTIO XLIV

DE QUANTITATE ELEMENTORUM

Art. I. — Utrum elementa habeant terminos magnitudinis et parvitatis 219

QUESTIO XLV

DE QUALITATIBUS ACTIVIS

Art. I. — Utrum calor, frigus, humor et siccitas sint primæ qualitates 223
II. — Utrum calor, frigus, humor et siccitas sint qualitates positivæ 22
Art. III. — Utrum qualitates prædictæ sint omnes activæ . . . 227
IV. — Utrum qualitates primæ activæ bene a Philosopho definiantur 228
V. — Utrum qualitates primæ passivæ recte a Philosopho definiantur 230
VI. — Utrum qualitates primæ sint tantum quatuor 232
VII. — Utrum qualitates symbolæ elementorum sint ejusdem speciei 234
VIII. — Utrum elementa habeant utramque qualitatem in summo 236

QUÆSTIO XLVI

DE MUTUA TRANSMUTATIONE ELEMENTORUM

Art. I. — Utrum elementa sint generabilia et corruptibilia 240
II. — Utrum quodlibet elementum ex quolibet immediate generari possit 242
III. — Utrum elementa symbola facilius ad invicem transmutentur quam dissymbola . . . 243
IV — Utrum ex duobus elementis dissymbolis corruptis possit generari tertium elementum symbolum 244

QUÆSTIO XLVII

DE ELEMENTIS IN PARTICULARI

Art. I. — Utrum ignis sit calidus et siccus, aer calidus et humidus, aqua frigida et humida, terra frigida et sicca 246
II. — Utrum ignis habeat ambas qualitates in summo, et similiter alia elementa 248
III. — Utrum ignis sit magis calidus quam siccus, aer magis humidus quam calidus, aqua magis frigida quam humida, terra magis sicca quam frigida 248

Typ. M. SCHNEIDER, 185, rue de Vanves — Paris.

196.82
AL 4
ALAMANNUS C.
15047
AUTHOR
Summa Philosophiae II-I
TITLE

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	STORAGE - CBPL	

150